لوی خدای،لوی علم،لوی جهان

د عینیت فلسفه

څیړنه او ارزونه

ډاکتر سید شیرآقا حرکت

Ketabton.com

Great

PHILOSO

Resea

Docto

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی برخه

فهرست

١- سریزه
٢ ـ حرکت
٣ ـ فلسفه علم دې ؟
٤ ـ لوی جهان
٥ ـ د عېنیت او ذهنیت دیالکتیک
٦ ـ شعوري پدیدي او د جبر او اختیار دیالکتیک
٧ ـ ایدیالیستي او ماتریالیستي دیالکتیک
٨ ـ شعور او لا شعور
٩ ـ شپږم حس ،که د شعور او لا شعور دیالکتیک؟
١٠ ـ اسلامي او غیر اسلامي فلسفې !
١١ ـ مرګ او ژوند فنا او بقاء
١٢ ـ فلسفي لار
١٣ ـ فلسفي قانونمندي
١٤ ـ فلسفه او ځانګړي علوم
١٥ ـ مقضي او مقدره « د خالق او مخلوق» اراده
١٦ ـ دعېنیت فلسفه او ځانګړي علمي اصالتونه
١٧ ـ د فیثاغورث د متماتیک اصالت او دعېنیت دفلسفې نظر
١٨ ـ د دکارت د ریاضیاتو اصالت د عېنیت دفلسفې له نظره

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹ ـ ثه ډول یوې کوچنۍ جملې زوړ فلسفي نظام ولړزاوه
اودعېنیت دفلسفې سر لیکه جوړه شوه

۲۰ ـ د فلسفې اساسي مسایل

۲۱ ـ فلسفي مجموع الجزایر

۲۲ ـ دین او فلسفه

۲۳ ـ فلسفه په مادي قدامت ،حال او ابدیت کې

۲۴ ـ روح ـ ظهور ،بدلون او پایښت یې

۲۵ ـ دین-زیږنده او پرمختیا یې

۲۶ ـ شیطان

۲۷ ـ فلسفه بې ثمره علم دی ؟

دوهمه برخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ادب فلسفي څېړنه

١ ـ د شعري تیورۍ علمي څېړنه

٢ ـ کلتور ـ د هغې صحیح او غلط تعبیرونه

د لوی ښبنتن په نامه چې یواځې انسان ته یې د تعقل او تفکر توان ورکړ .

ډاکټر شاولي

کله چې په ۱۹۸۷م کال کې له زندان څخه را خلاص شوم ، د محترم ډاکټر حرکت د «عینیت او ذهنیت دیالکتیک» زما لاس ته را ورسیده ، چې په ډیر دقت سره مې هغه ولوستله او وپوهیدم چې د افغان لیکوالو په منځ کې یو لیکونکي پیدا شوي چې توانیدلي یو ډیر زور اثر په فلسفې کې ایجاد کړي.

بیا کله چې پس له ډیرو کلونو نه وروسته ډاکټر صاحب حرکت د جرمني د ایسن په ښار کې خپله نشریه «حرکت» خپره کړه او ماته ئې د مطالعې له پاره راولیږله ، پوه شوم چې د ډاکټر صاحب علاقمندي د فلسفې د لیکلو سره لا پاتې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځیني دوستانو چې هغوئ هم « حرکت» لوستلي وو له ما څخه پوښتنه وکړه چې په اوسني شرایطو کې ایا داسې فلسفي اثارو ته ضرورت شته ؟

ما د هغوئ په ځواب کې وویل چې هو ! اوس چې پرلپسې خشونتونه او جګړې زمونږ په ټولني کې بیداد کوي زما په آند یو علت ئې دادي ، هغه کسان چې په خشونت ، زور زیاتي او جګړه کې بوخت دي د خپلو دغه کړغیړنو اعمالو په نتایجو ژور فکر نه کوي. یوازې فلسفه ده چې انسانانو ته دژور غور او اندیښني توان ورکوي او یوازې د هغې په قوت د خپل مسؤلیت او رسالت احساس کولي شي چې په خپله ټولنه کې څه ډول چلند غوره کړي چې منطقي او معقول وي.

د بیلګې په توګه سیسرو **cicero** (۱۴۳ــ ۱۰۶) ق م د روم لوي لیکوال د افلاطون څخه داسې نقل قول کوي: « انسان ته نه ښائي چې هیڅکله د خپل هیواد او خپلو والدینو په مقابل کې له خشونت څخه کار واخلي.

او افلاطون داسې هم وای چې خپل هیواد ته باید حتي دخپلو والدینو په پرتله زیاد تره احترام وشي. یا افلاطون وای چې واک لرونکي او ټولواکان باید یا فیلسوفان وي او یا په فلسفه وپوهیږي . نو زما په آند په فلسفي موضوعاتو کې لیکنه بې ګټې نه ده او د حرکت صاحب لیکني د سولې د فرهنګ په تقویه کې ډیر ارزښت لري.

اوسني اثر چې د پخواني اثر یعني « د عینیت او ذهنیت دیالکتیک »په ادامه لیکل شویدی د ډاکټر حرکت ډیر زیار او هڅې په کې متبلور شوي دي او ور څخه افغاني رنګ او وږمه احساسیږي. اوس چې د مطالعې خاوندانو ته د کتاب په ډول

وړاندې کیږي ، زما هیله داده چې په ډیر غور او دقت سره ولوستل شي

هیله کوم چې دا اثر زمونږ د ګران هیواد نور دانشمندان وهڅوي چې لکه ډاکټر صاحب غوندې په خپلو تخصصي ساحو کې ورته آثار هیواد والو ته وړاندې کړي.

په پای کې ډاکټر صاحب ته په فرهنګي فعالیتونو کې لا زیات بریالیتوبونه غواړم .

ډاکټر شاولي

جنوري **2009**

(c) ketabton.com: The Digital Library

به نام کسی کافرید از عدم
به انسان عطا کرد بکرو قلم

فکر و قلم

عبدالکریم «میثاق»

بلي فکرو قلم يا به عبارهً ديگر انديشه وخامه در انکشاف ،ترقي و ديگرگونيهاي اجتماعي نقش برجسته وسازنده مي داشته باشد .

هر پديدهً زنده گاني چي به دانش اجتماعي و چي به دانش طبيعي ارتباط داشته باشد ،راهش از سرزمين پُر نقش و نگار انديشه وخامه مي گذرد .تمامي فراورده هاي مادي و معنويکه نيازمندي هاي انسان را رفع مي نمايد و موجب سهولت در زندگي انسان مي شود ، درگام نخست درباره اش فکر شده ودرگام بعدي آن فکر، به وسيله قلم نقش کاغذ مي گردد . همه چيزي را که شما درپيرامون خود مي بينيد ازجرنگانه وپوقانه گرفته تا به وسايل بسيارپيچيده وپيشرفته تکنالوژي گوناگون امروزين، همه وهمه ، اول درذهن انسان ساخته شده است وسپس نقشه وشرح آن توسط قلم به روي کاغذ آورده شده وبعد درساختمان وتوليد آنها اقدام گرديده ودرخدمت انسان قرارگرفته است. ازينجا است که ما به اهميت ونقش سازنده اهل انديشه وقلم پي مي بريم ومي دانيم که در دنياي امروز اين همه پيشرفت ، ترقي وتکامل خارق العاده تکنالوژي که باعث

سهولت ورفاه ، تشويش وترس انسان شده است ثمره انديشه وقلم انديشمندان ونويسندگان است.

هرگاه انديشمندان ونويسندگان به منظور بيداري وآگاهي انسان درجهت افکار ملکوتي فهم ودانش خود را به کار اندازند به يقين که باعث خوشبختي انسان مي شود وهرگاه درجهت افکار شيطاني به کار برند يقيناً که باعث بدبختي انسان مي شود . چنانچه تجربه روزمره جامعه بشري شاهد برحق اين مدعاست. همچنان اهل انديشه وقلم اگرانديشه وقلم شان را به منظور صلح ، امنيت ، همبستگي واتفاق انسانها وبه خاطر دفاع ازحقوق مظلومان وبرابري حقوق انسانها اعم اززن ومرد وتأمين عدالت اجتماعي ، آزادي مدني ، ايجاد وتحکيم دموکراسي برمبناي ارزشهاي اعلاميه جهاني حقوق بشر، به کار مي برند ، درحقيقت به سوي افکار ملکوتي گام مي بردارند وآنانيکه برعکس اينها ، انديشه وقلم شان را درجهت نفاق وشقاق ، خشونت وجنگ ، تبعيض هاي نژادي ، لساني ، اسارت مادي ومعنوي انسان ، به کار مي گيرند ، درحلقهً پيچيدهً افکار شيطاني دست وپا مي زنند .

مؤجزاينکه فکرو قلم درجامعه بشري نقش عمده ومهم دارد . کشورهايکه از داشتن شخصيتهاي اهل انديشه و قلم برخوردارند ونقش مثبت آنان را گرا مي ومحترم داشته اند توانسته اند به شاهراه ترقي وعدالت اجتماعي گامهاي استوار وثمربخشي بردارند ومردم شان ازمزايا ورفاه زندگاني برخوردار باشند . مردم زماني مي توانند ازمزايا ورفاه زندگاني برخوردارشوند که به صورت آگاهانه وهشيارانه درخدمت وطن خويش قرارگيرند . بيداري، آگاهي وهشياري احاد مردم زماني

(c) ketabton.com: The Digital Library

به دست مي آيد كه به خاطر اين هدف والاي انساني وملي درميان مردم باحوصله مندي وپيگيرانه كار روشنگرانه فرهنگي به وسيله اهل انديشه وقلم صورت گيرد. كسانيكه درين راه كار، كوشش وتلاش مي كنند وجيبهً بزرگ ملي وانساني خويش را ادا مي نمايند.

با درنظرداشت آنچه گفته آمد كارهاي ثمربخش فرهنگي يكي از اهل انديشه وقلم وطن محبوب ما افغانستان محترم داكتر شيرآقا حركت قابل ياد آوري وقدرداني است. ازچند سال بدينسو جناب داكتر حركت، نشريه ي را به نام "حركت "چاپ ونشر مي نمايد. همه اهل فرهنگ وقلم مي دانند كه چاپ ونشر يك نشريه به خصوص در شرايط افغانستان ودرميان افغانها كار بسيار فرساينده ودشوار است. ازينكه داكتر حركت درين چند سال توانسته كه نشر "حركت "را ادامه دهد قابل ستايش است. اين ستايش زماني درخشان تر مي شود كه وي با ايجاد اين كار عملي فرهنگي توانسته است ساير فرهنگيان محترم را هم به كاروادارد وانديشه هاي بكر شان را نقش "حركت نمايد. " به عباره ديگر نه تنها خودش را بلكه جمع ديگري ازاهل فكرو قلم را نيزبه حركت درآورده است.

داكتر حركت زياد به مسايل فلسفي مي انديشد واين پرسشهاي فلسفي را دربرابرانسان مطرح مي سازد: كه ماكي هستيم، ازكجا آمده ايم وبه كجا مي رويم؟پرسشهايي كه ازطرف اهل اديان، عرفان

وعلم پاسخهاي گونه گونه ارايه شده است. دين موضوع آفرينش را مطرح كرده وعلم موضوع تكامل را. عرفان زاهدانه، مسئله رياضت كشي را وعرفان عاشقانه، مسئله عشق را. داكترحركت هم در مقاله هاي خويش كوشيده است كه درين

موضوع پيچيده ازنگاه علمي برخورد نمايد. البته همه اهل انديشه وقلم مي دانند كه علم هيچ موضوع ومسئله را تازمانيكه درتجربه وعمل ثابت نشده باشد مداراعتبارقرار نمي دهد. اين راز سربه مُهرنابكشوده خلقت، باتمامي عظمت، شكوه ونظم وجلالش تاكنون به صورت كل ناشناخته مانده وعلم هم بجزاز فرضيه هايي نتوانسته اين راز را به صورت حقيقي وانكار ناپذيربرملا سازد. يگانه فرضيه كه مورد توجه علم قرارگرفته وبرمبناي آن مطالعات علمي جريان دارد همانا فرضيه "بيگ بانگ "(انفجاربزرگ) است. هرچه درمورد شناخت هستي وكاينات جستجوصورت مي گيرد ودرساحه هاي مختلف هستي پژوهش به عمل مي آيد ودربخشي ازطبيعت وهستي رازهاي پيچيده (كه همه در يك نظم وسستم شگفتي انگيزجريان دارد،) باز مي شود، بلادرنگ دربرابرآفريدگاروپروردگارآن سرتعظيم وتسليم خم مي گردد. درمقاله هاي گوناگون فلسفي جناب داكتر حركت كوشيده مي شود تا گرهي ازين راز هاي ناپيدا درشناخت علمي پديده هاي زندگي باز شود. مي توان يكي ازين پديده هارا كه انسان مي باشد مورد توجه قرارداد. خود انسان يك موجود مغلق وناشناخته است. درين جا آن گفته معروف را مي توان به ياد آورد كه گفته شده است: خود شناسي خدا شناسي است. اين بدين معنا است كه وقتي انسان بخود متوجه گردد، درمي يابد كه انسان ازنگاه ساختمان فزيكي ودنياي رواني

يك سيستم فوق العاده منظم وپيچيده ويك ماشين بي مثال وبي مانند وزيبااست وازين جهت گفته شده است كه انسان شهكار طبيعت، اشرف مخلوقات وخليفه خدا به روي زمين است. درطبيعت وهستي هرچي كه آفريده شده است به خاطرخدمت به انسان است واين انسان است كه ميتواند براي

(c) ketabton.com: The Digital Library

خود دوزخ بسازد یا بهشت:

چشم فروبسته اگرواکني / درتوبود هرچه تمناکني عدالت خداوندي درين است که انسان را ، انسان آفريد وبراي او عقل ، دانايي وهشياري عنايت کردوراه نيک وبد وخيروشررا هم به او نشان داد . اين ديگر به انسان است که به کدام راه گام بر مي دارد . خداوند نعمتهاي فراوان را براي انسان مفت ورايگان اعطا کرد به مانند آب وآکسجن که مايه حيات است وساير نعمتها ازقبيل غذا ، ميوه ، نور ،انرژي وغيره نعمتهاي بي شمار وبي حساب وازهمه مهم تر وغني تر وزيبا تر کره زندگي بخش زمين را.سياره زيباوثروتمند زمين هرآنچه را که نياز انسان است درخود دارد . سطح زمين ، فضاي بيکران آن وهمچنان عُمق زمين مملو از انواع گوناگون نعمتها وثروتها ي انبوه وعظيم است که انسان مي تواند براي رفاه وآسايش وآرامش مادي ومعنوي خويش ازانها استفاده نمايد . هرگاه انسان باصلح وصفا ، احترام متقابل ، دوستي وهمکاري ، تأمين عدالت اجتماعي وتدابيرسازنده ، زندگي نمايد ، همين سياره زمين وساير سياره هاي خدمتگذارزمين براي رفع نيازمنديهاي مادي ، معنوي وفرهنگي انسان کافي وشافي است. خداوند بااعطاي اين همه امکانات ونعمات انسان را مورد امتحان وآزمايش قرارداد ، مگر متأسفانه انسان دراثر حرص وآز بي پايان وخودخواهي هاي بيکران درين آزمايش ناکام ماند . اگرانسان اينقدر بيرويه وبي تدبير به تخريب طبيعت نمي پرداخت وباتدبير مطلوب ومعقول ازافزايش نفوس جلوگيري مي کرد ودست به جنگ وتخريب وکشتار جمعي همديگر نمي زد ودنيارا گدام ذخيره سلاح اتمي نمي ساخت واين همه بي اعتمادي را درميان هم به وجود نمي آورد ، زندگي گل وگلزار مي بود وتمامي جامعه بشري دررفاه ،

عدالت ،آرامش وآسايش مادي ، معنوي وفرهنگي به سر مي بُرد . گرفتار خطرآلودگي ، خطر جنگ اتمي وگرفتار بحران بي اعتمادي ، فقروگمراهي نمي شد وبه سوي تباهي وبد بختي پيش نمي رفت.

مقاله هاي جناب دکتر حرکت که به نوع خود درزبان پشتوبي مثال است خدمت بزرگيست هم ازنگاه زبان وهم ازنگاه موضوع . مخاطبان دکترحرکت بامطالعات آثارجالب وي مي توانند ازنگاه شکل ومضمون آگاهي خود را بلند ببرند ودر جهت رهايي از اسارت معنوي و مادي گامهاي استواري بردارند . آري انسان جامعه ما ، نيازمند رهايي از اسارت معنوي ومادي مي باشد واين رسالت اهل انديشه وقلم است تا باتوليد انديشه هاي رهايي بخش وکارهاي مثبت فرهنگي درين راه وظايف روشنگرانه خويش را انجام دهند ؛ چنانچه دانشمند محترم جناب دکتور حرکت درين راه گامهاي مثبت وثمر بخش بر ميدارد .

آثار جناب وي به نقد اکادميک ضرورت دارد که بايست توسط کارشناسان ومتخصصان علم فلسفه انجام شود .

ازنگاه من کارهاي علمي وفرهنگي او براي بيداري ورهايي مردم افغانستان مفيد مي باشد وازآفريدگار عالم تمنادارم که برايش درين راه نيک وخير موفقيتهاي روز افزون عنايت برمايند

(c) ketabton.com: The Digital Library

فلسفي سفر بري

«د ډاکتر حرکت کتاب ته يوه کره کتنه»

کره کتونکي: ډاکتر رحمت ربي زيرکيار

ماته منلي ډاکتر سيد شير اقا حرکت د کره کتني لپاره خپل يو اثر راوسپاره ، په دي سر ليک :«لوي خداي ، لوي علم،لوي جهان»: د عينيت فلسفه (دوهم ټوک ، په ۳۰۵ مخونو کي) .په اقتباسونو کي ګوتيني ليندۍ [ ]ما زيرکيار د توضيح يا سمون لپاره ور ټومبلي دي. سيد شير اقا حرکت د کونړ ولايت د پاچا صاحبانو په درنه کورنۍ ور ګډيږي.د کتاب د ډکون نه داسي جوتيږي چي له پخواني شوروي اتحادنه ئي په تخنيکي څانګه کي ډاکتري او په فلسفه کي د «دوهم مسلک [په] حيث »دپلوم ترلاسه کړيدي.په افغانستان کي د خلکي کودتا (ثور ۱۳۵۷ ، اپريل ۱۹۷۸)سره جوخت چي ليکوال ئي «انقلاب» ګڼي ،کابل ته راستون شو او هلته ښاروال وټاکل شو.ډاکتر حرکت ليکي چي په دسمبر ۱۹۷۹کي «دروسانو ديرغل څخه وروسته» وظيفه له لاسه ورکړه او د خپلي ۱۸ مياشتينۍ رسمي بيکارۍ په اوږدو کي ئي په فلسفه کي خپله «لومړۍ مقاله »پدي سرليک بشپړه کړه: «دعينيت او ذهنيت ديالکتيک» . (ددي لومړۍ فلسفي ليکني په لومړۍ جمله به وروسته

وګرېږم).

د ډاکتر حرکت د کتاب غټ فکري ټکي په لاندنيو شپږ څپرکيو (پراګرافونو)کي رالنډوم:

(۱) د هسک څښتن «ټول خلقتونه اعجاز دي» (مخ ۱۳۶). خو هسک څښتن يواځي انسان ته امر کوي چي اقرء (ولوله ، ولاړ کړه ،ووايه) . په اقرء کي د علم او قلم غښتلي مقام خوندي شوي دي ـــ هغه مقام چي انسان ئي ور دي. (۲) يواځي ددغه ستر اعجاز په مټ هسک څښتن انسان «خپل خليفه وټاکه» .دلته بايد زه زيرکيار ووايم چي اوس هسک څښتن «خپل خليفه» (ناستن ،قايم مقام) نه لري ، بلکه انسان ئي په زمکه (ښائي په کائناتو Universe)کي واکمن کړي او مسؤليت ئي ور په غاړه کړي دي.وروسته له ډير ډير اوږد مهال ، کيداي شي چي انسان د لوي عالم لوي خاوند شي او بيا ددغه لوي علمي کفايت په برکت ددي وړ شي چي هسک څښتن ئي په کائناتو کي خپل خليفه وټاکي (۳) د هسک څښتن بي ساري خلقتونه انسان ته ددي مجال ورکوي چي د ځان په شمول د جهان خالق وپيژني. «د علم ،منطق او خداي لار يوه ده» او بايد چي «همدغه لار ونيسو ». ډاکتر حرکت پدي باور لري چي « دا لوي جهان ، دلوي خداي د لوي علم له مخي په قانونمند ډول پيدا [شويدي]پاي [بدلون]او تکامل مومي» (مخونه: ۱۴۵ ، ۱۵۲) . علم هغومره دين دي لکه دين چي علم دي ،او معرفت د دواړو درسالت چورليز جوړوي (مخ ۱۵۷) (۴) د دين او فلسفي په اړوند کي ډاکتر حرکت په دي آند دي چي :هسک څښتن «ذاتي حقيقت دي او هيح حقيقت په يو وار نشي پيژندل کيدلي .» هسک څښتن ستر ذات دي «الله اکبر» ،او له

(c) ketabton.com: The Digital Library

دینه ستر دي چي د خپل مخلوق یاني د انسان د شعور په کڅوړه
کي ځاي شي ، «نو ځکه بالذات د خداي لیدل او پیژندل» بي
پایلي هڅه ده (مخ ۲۶۱) (۵)د ډاکټر حرکت عقیده په دي «
حقیقت»را چاپیره ده چي: «یو او واحد لایتناهي لوي جهان د لا
یتناهي خلقتونو سره د خداي د لوي علم او لوي قانونمندۍ [
قضاء او قدر] له مخي پیدا [شوي دي] پائي او یواځي د علمي
قانونمند معرفت له مخي د هغي [هغه] څخه معقوله ،سالمه او
منطقي استفاده ممکنه ده . دا جهان واحد جهان دي ... او
یواځي د واحد عام قانون «قضاء او قدر» له مخي شکلي او
نوعي تغیر او تکامل مومي. دا قانون د خداي قانون دي او
خداي د دي جهان او ټولو خلقتونو یواځیني خالق او صانع دي .
... دین او فلسفه په یوه لحظه کي د یوه هدف لپاره پیدا شوي
دي او یو رسالت لري » . (مخونه: ۲۶۹ ـــ ۲۷۰) .دین او فلسفه
لکه نوک او وری له یو بله نشي بیلیدلي ، ځکه چي د هسک
څښتن جهان ،علم او د هغه د خلقتونو د پیژندني (معرفت
)قانون یو دي (مخ ۲۷۱) .

(۶) ډاکټر حرکت د خپلي لومړۍ فلسفي لیکني (د
عینیت او ذهنیت دیالکتیک) لومړۍ جمله داسي راپیژني :«
ذهنیت نسبي عینیت او هر مشخص ذهنیت عیني واقعیت دي.
» لیکوال پدي آند دي چي د دغه جملې د فلسفي مورچل د
لیندي هغه غشي دي چي د نخښي منځ ولي او «د بي بنیاده
اړیکو ټول تنابونه » غوڅوي زما په آند ،په دغه جمله کي لږ تر
لږه د مادي فلسفي او معنوي فلسفي د سوله ئیزي همزیستۍ
ګونګوسي روان دي .په بله وینا ،مادي فلسفه او معنوي فلسفه
د یوي روپۍ دوه مخونه دي چي په ګډه سره د عین روپۍ اتبار

تمثیلوي امریکائي لیکوال او ټولنیز نقاد ویلیم بوروز (۱۹۱۴
ـــ ۱۹۹۷) **W . Borroughs** کاږي چي« تخیل **illusion**
انقلابي وسیله ده» . د نن واقعیتونه د پرون او هغه بل پرون
تخیلونه وو .](قانونمندي تخیل نه مني ، فلسفي ایدیا لیستي
تخیل کیدلي شي یواځي په سفسطه او تحریفي تیورۍ او
منطق بدل شي ، خو زه پدي عقیده یم چي مشخص تخیل او
ذهنیت پخپل ذات کي عیني واقعیت دي او په قانونمند شکل
واقعیتونه افاده کولي شي . همدا سبب دي چي نه د افلاطون ،
نه د ارسطو ، نه د دیکارت ، نه د کانت ، نه د هګل او حتا د
مارکس په سرا پا ماده ګرایي او خارق العاده علمي نبوغ او
استعداد سره د هغه غیر اګاهانه ایدیالیستي تخیلات تر ننه
پوري په واقعیتونو بدل نه شول ،بلکه د هغوئ په اصطلاح د
پرونۍ ورځي واقعیتونه ،همغسي د بې مفهومه تخیل په حیث
، تخیل پاتي شویدي « حرکت»)]. څوک به په بشپړ ډاډ سره
ووائي چي د ډاکټر حرکت تخیل [زه په تخیل باور نلرم « حرکت
»] به کوم مهال د فلسفي پوهیدونکو په بیلابیلو مورچلونو کي
د لږو ډیر پام وړ ونه ګرځي ، «لیس للانسان الا ما سعي» ! ما
په افغانستان کي د فلسفي دوه بوراګان له نژدي نه پیژندل:یو
ورور مي پوهاند سید بهاو الدین مجروح و چي د فلسفي او سا
پوهني (سایکالوجي)په بریدونو کي د نیمي شپي لاروي شوي
وواو د ځانځانۍ په ښامار (اژدهاي خودي)باندي ئي فکري
غشي ورول. هغه دوهم ورور مي ډاکټر غلام غوث شجاعي و
چي د الماني کانت(۱۷۲۴ ـــ ۱۸۰۴) او هیګل(۱۷۷۰ ـــ
۱۸۳۱)د خورا مشکلو فلسفو تل ته ورکوز شوي وو او د
مارکس (۱۸۱۸ ـــ ۱۸۸۳) د اقتصادي تحلیل سره ئي څه نا څه

(c) ketabton.com: The Digital Library

غلي يارانه لرله. سور ښامار چي «د يو بعده انسان» په جوړولو
کي لګيا وو او په لا يتناهي ماده ئي شخوند واهه د نيمي شپي
په ترګمۍ کي ئي په کابل کي د شجاعي په مغزو کي منعکسه
شوي فلسفه ووژله او ديو خندوړي بورا چغار ئي تم کړ. له دينه
نهه کلونه وروسته ، تور ښامارچي په معني ئي شخوند واهه، په
١٩٨٨ کي ئي په پيښور کي په سپينه ورځ د پوهاند مجروح په
وينه تنده ماته کړه. دا هغه توره بلا وه چي د انګريزي استعمار
په پرپړو (د سيسو) په ١٩٤٧ کي «تاريخ د معجزي په شکل
زيږيدلي وه.

زه زيرکيار په فلسفه کي برسيرن (سطحي) معلومات لرم.
زه دوا ګپوهني (سياسي علومو) پوهيدونکي يم. نن پوهه (علم
) دومره ژوره ،ښانګوره او ځانګوره شويده چي سړي په ډيري
خواري، سره په همغه خپله تنګه مسلکي سمڅه کي ساه ويستلي
شي. که د فلسفي دوه ژورانديز بوراګان (پوهاند مجروح او
ډاکتر شجاعي) ژوندي واي، دډآکتر حرکت په کتاب به ئي
پخي کره کتني ليکلاي واي. زما کره کتنه تور توتان دي ،خو له
يارانو قربان دي.

ډاکتر حرکت څه غواړئ ؟ د شعور او فکر په بر مختګ سره
د انسان پوښتني پاي ته ونه رسيدلي ، بلکه لا زياتو پوښتنو ته
ئي بلنه ورکړه. له بدي مرغي به دغه پوښتني د دوه ډلتيا (
ماترياليزم ،ايدياليزم)د احساساتي ځوابونو په لومو کي
نښتلي. د دواړو ډلو د بي اساسه طرحو ډکون نه «د فلسفي
مجموع الجزاير» راووت. په بله وينا فلسفه په يوه داسي «
زرسريزه او زر پښيزه بلا او معما »واووښتله چي نه ورته څوک
«ورنژدي کيدلي شي او نه چاته د دغي معما د حل چل ورځي. » (

مخونه: ٣٠ ، ٢٣٥ ـ ٢٣٨) .

ډاکتر حرکت غواړي چي غټو مسايلو او قانونمنديو ته
ګوته ونيسي او د علم نورو څانګو پوهان ديته راوبلي چي هر يو
د خپلي چار پوهني په ډګر کي لازمي څيړني وکړي او په دي
ډول يوائي علم ته د ټولو ښکارندو (پديدو) او مناسباتو «د
حقانيت»او واقعيت د تثبيت» تاج ور په سر کړي. له دي لاري به
ممکنه وي چي «د احساساتو او تخيلاتو رول يوائي
د احساساتي او تخيلي مسايلو او پديدو په ساحه کي محدود
شي.» (مخ ٣١). ډاکتر حرکت فلسفي ته او په ځانګړي توګه «د
اسلام په بناء رامنځته شوي علمي فلسفي ته» کلکه اړتيا ويني
ــ هغي فلسفي ته چي د خپلي زماني ټولو پوښتنو ته ځواب
تومنه ولري. د دغي اړتيا د ډکولو لپاره ډاکتر حرکت د «افغان
فلسفي څيړنيز مرکز» جوړولو ته ستر ګي په لار دي. (مخ ١٣٩).

زير کيار يو کتاب (سياسي فکرونه او سياسي نظامونه په
لويديزه او اسلامي نړۍ کي)په دسمبر ٢٠٠٥ کي خپور شو
.د دغه کتاب لاسي نسخه مي د زيبز کال ٢٠٠٢ په جولاي (
چنګاښ ١٣٨١) کي بشپړه کړي وه. او هغه مهال چي د چاپولو
لپاره استولي وه ، هلته مي ليکلي وو چي: نن مونږ مسلمانان د
خپلو اکو ديني پوهانو او دنيوي چار پوهانو مجموعي تفکر ته
کلک اړيو ــ هغه ډول مجموعي تفکر ته چي د مسلمانانو
معنوي اړتياوي پوره کوي او فکري او تخنيکي پرمختګ ته
ئي لار پرانيزي. مونږ مسلمانان د هغه مسلمان منځګړتيا ته
کلک اړيو چي ديني معنويت مو د خاورين عقلانيت سره
يوځاې کړي او مونږ تور پريږدي چي د خپلي زماني مسلمانان او
انسانان شو .٩

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخونه:۲۶۸ ـــ ۲۶۹) .اوس دوه پوښتني او یوه هیله لرم .

تاسي په خپل کتاب کي یو شمیر روسي او فارسي چیني کارولي دي .په دغو منابعو کي ستاسي دکتاب غټ فکري ټکي څومره منعکس شوي دي ؟د چا لیکني یا مفکوري ستاسي د لومړئ فلسفي لیکني «د عینیت او ذهنیت دیالکتیک» د لومړئ جملي په ادعاکي کلک یا څه نا څه رول لوبولي دي ؟ زما هیله له ډاکتر حرکت نه داده چي که ذکر شوي لومړئ جمله په یو څو جملو کي راوسپړي او ساده ئي کړي ،تر څو زما په شان غیر فلسفي خلک هم ستاسي په ادعا روغ پوه شي. دکره کتني دتړي سره سم ،دکتاب یوڅو تخنیکي کمزوریو ته د لوستونکو پام راګرځوم ،ځکه چي د ځیرني په رسمیاتو کي ارزښت لري:

۱ ـــ د کتاب د چاپ کال نه دي ښودل شوي. ۲ ـــ لیکوال کله دځان لپاره د «زه»، «زما» او «ما» ټکي کارولي دي او کله د هغوی جمع «مونږ». ۳ ـ کتاب لړلیک (فهرست) نلري.

۴ ـ په کتاب کي یو شمیر فارسي او روسي

اثار کارول شوي دي ،خو دهغوئ په لومړئ حواله کي د چاپ کال نه دي ښودل شوي.

۵ ـــ ماته (د عینیت فلسفه ، دوهم ټوک» د کره کتني لپاره را سپارل شوي وو . نه پوهیږم چي زما دا کره کتنه به ددغه کتاب د لومړي ټوک سره څومره اړخ ولګوي ؟

په کتاب کي فکري جرئت او رت نظر ځلیږي .ډاکټر ارت نظر ځلیږي .ډاکټر شیر اقا حرکت په مخونو کي د فلسفي د خپلواکۍ اعلامیه انځور کړي ده او دخپل کتاب لوستونکو ته بلنه ورکوي چي د فلسفي مجموع الجزایر په ضد ورسره په فلسفي سفر بری کي ګډون وکړي. پاي. (۲۶ ـ ۱ ـ ۲۰۰۹) .

دپوهانو له خوا د عینیت فلسفيې ارزونه

۱

م.ح. بارق شفیعی

عزیزم دکتور حرکت !

درصبا هنګام تفکر فلسفی ، «هراکلیتوس»از دانشمندان و فلاسفهٔ یونانی عالم را به رودی تشبیه کرد که همواره روان است و یک دم همانند دم دیگر نیست و ثبات وسکون دایمی رامنکر بود وعقیده داشت که به هیچ چیز نمیتوان ګفت «می باشد »، باید ګفت «می شود » و شدن نتیجهً «مبارزهً اضداد »است.

«دیمو کراتیس»همه اجسام را مرکب از ذرات کوچک بی شمار میدانست و عقیده داشت که: «وجود ذرات ابدیست و به یک حرکت مستدیر دایمی که جز ذات انهاست متحرک هستند »

دکارت میګوید : «بعد وحرکت را به من بدهید ، جهان را می سازم. »

بیدل ګفت: «ګردون تپش آبادو زمین زلزله دارد . »

(c) ketabton.com: The Digital Library

اقبال لاهوری با مصالعهً اینهمه از زبان موج از خود رفته یی گفت: «هستم اگر میروم ، گر نروم نیستم.»

درین جریان انسان اندیشمند به این حقیقت دست یافت که « حرکت» شکلی از موجودیت « ماده » است و ماده و حرکت از همدیگر جدا نیستند و همچنان به وجود حرکت بر زمینه های مختلف و در اسمان و زمین اگاهی بیشتر حاصل کرد و از « حرکت ساده » به «حرکت بغرنجتر » و پیچیده تری اشنایی پیدا کرد و از حرکات میکانیکی ،فزیکی ، کیمیایی و بیالوژیکی به حرکت اجتماعی راه یافت.

ولی در این جریان این حقیقت نیز قد برافراشت که اگر « حرکت» تغییر را سبب میشود ، سکون (ولو نسبی)هم وجود دارد که این تغییر را تثبیت می کند و زمینه را برای جریان بعدی « حرکت» اماده می سازد . »

بنابران یقین دارم ،دوست محترم من این «سکون نسبی» ونقش آنرا در دوام وبقای « حرکت » و تغیر تمام پدیده های مادی فراموش نکرده اند ؛ولی در کتاب شان « دعینیت فلسفه »به نقش و تأثیر آن توجه لازم به نظر نیامد .

دکتور حرکت میداند که « سکون نسبی »در مقطع هر حرکتی انقلابی فرصتی است که باید برای توجیه دوام حرکت در راستای تغییر و تکامل به آن توجه کرد .

دور نمی رویم ،یکی از اشتباهات مهم ما در « انقلاب ثور »و بعد از حرکت جدی تغییر و تصرف قدرت سیاسی ، عدم استفاده و یا استفادهً نادرست و کم بها دادن به « سکون نسبی »بود که بعد از آن دست داد ، در حقیقت میتوان گفت ، رها کردن دنبال حرکت انقلابی !

ما از بامداد حرکت انقلابی به فکر بدست اوردن و انحصار موقعیت حساس و قدرت در سازمان حاکمیت افتادیم و نتوانستیم به تحکیم زمینه های عینی انقلاب و سمت دهی آن به سوی تکامل توجه کنیم.

اگر این انتباه از واقعیت رویداد ثور و نتایج آن به نظر تان درست می آید ، خوب است بخش سوم کتاب با ارزش تان را وقف این موضوع کنید .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حرکت خپروني لو مړې کليزې ته
د محترم م.ح. بارق شفيعي
ارزوني او سپارښتني !

دوست و همسنگر گرامی من، محترم داکتر حرکت !

پیروزی و موفقیت بیشترت در راه خدمت به علم و دفاع از ارزشهای بزرگ ملی، تاریخی، مادی و معنوی کشور عزیز افغانستان پرافتخار، از ارزوهای منست.

برادر من، دانشمند عزیز !

یاداشت مختصر، ولی پرمحتوای آن همسنگر مبارز است پرمخاطرهٔ دوران ازمونهای بزرگ تاریخی که یاد اور اغازین مرحلهٔ پرافتخار خیزشهای انسانی نیروهای انقلابی جامعهٔ ما، در برابر دشمنان سوگند خوردهٔ ملی و طبقاتی خلق زحمتکش میهن سترگ مان بود، با ضمیمهٔ پنجمین شمارهٔ پر محتوا و مبارز «حرکت» رسید. با مطالعهٔ آن مسرور و محظوظ و از محتویات غنی و با ارزش آن مستفید شدم.

اجازه بدهید، به خاطر اینکه جریدهٔ «حرکت» با نشر شمارهٔ ششم، نخستین سال زندگی و حرکت پربار و هدفمند خودرا پشت سر میگذارد و وارد دومین سال عمر گرانمایهٔ خدمات فرهنگی خویش می شود، به شخص شما و تمام همکاران محترم و سایر علاقمندان آن، صمیمانه تبریک و تهنیت بگویم.

حقیقت این که «حرکت» و تلاش علمی و مسؤلانه آن در راستای رشد و تکامل اگاهی اجتماعی، انکشاف و ارتقای شعور سیاسی در نهضت ملی و دموکراتیک خلق ستم کشیدهٔ افغانستان در جریان یک سال گذشته، قابل تقدیر و در خور تمجید است.

باید شریفانه اعتراف نمود که حرکت درین جهته در گذشته، بخصوص تا اخیر دههٔ هشتاد سدهٔ بیست به کفایت جوابگوی نیاز های اساسی روان اجتماعی، در جامعهٔ مدنی و در میان همهٔ مردم زحمتکش افغانستان نبوده است و نتوانسته است بصورت هدفمند و سیستماتیک، پلان شده و متمرکز، بویژه با وجود تشکیلات پر عرض و طول و سر و صداهای پر شور شعبات تبلیغ و ترویج و اموزش حزب دموکراتیک خلق افغانستان، در مرکز و ولایات کشور، قدم سازنده و کارا بردارد و با استفاده از وسایل اطلاعات جمعی حزب و دولت انقلابی، در عرصه های مختلف فرهنگی، درین گستره اساسی کارهای لازم و در خور توجهی را انجام دهد، در حالی که تمام فهم و توجه شیطانی دشمنان حرکت در افغانستان، بر مبنای فلسفه های ارتجاعی و غیر علمی، برای تخریب و توقف روند به سر رسیدن اهداف انقلابی متوجه استفاده از ضعفها و خلاهاي بوده است که در طول سال های فراوان، در عناصر متشکله روان اجتماعی مردم افغانستان در عرصه های اجتماعی، فلسفی و مذهبی، سیاسی، اخلاقی و ... و ... رخنه کرده بود، ولی مدعیان خدمت به تشکل اندیشه های پیشرو و به اصطلاح تیوریسنهای «جهان بینی علمی طبقهٔ کارگر» که دران روزگار، از «جامعه شناسی علمی» و «روان شناسی

(c) ketabton.com: The Digital Library

اجتماعی» دم میزدند و امروزه از احاطهً علمی خود بر این عرصه های لافند و کتابهای هزار صفحه اي مي نويسند ،به آن نپرداختند و یا به قدر کفایت نپرداختند وبا آن بابی اعتنائ و سطحی برخورد کردند و اما : «حرکت» و همکاران و همراهان « حرکت» در یک سال گذشته توانستند با نشر مطالب گسترده و عمیق علمی ،با رعایت و احترام به اصول پلورالیزم عقیدتی ،به شکل ازاد و دموکراتیک در زمینهً مسایل اجتماعی ،فلسفی ، مذهبی ، ،سیاسی ، اخلاقی و غیره تأملات فکری خویش را در قلمروربنای هستی اجتماعی نظام اجتماعی ـ اقتصادی افغانستان ابراز ودرین راستا حرکتی را به راه اندازند و کارهای با اهمیت تحلیلی و توضیحی را اغاز کنند .من فکر میکنم اینقدر ، با وجود وسایل محدود در عرصهً نشرات و تبلیغات کاریست ستوده ،پر ارج و با شهامت که میتوان دستاورد های آنرا پر ارزش خواند و برای دستاندر کاران آن تبریک گفت و موفقیت های درخشان شان را برای اینده ارزو کرد .

د «عینیت فلسفه» د کره کتنې په هنداره کې

کاندید اکادمیسن م. ظ. افق

۲ـ

پیل:

۱ــ د ښاغلی حرکت سیاسی نظر دده د هیواد پالنی ښکارندوی.

۲ـ د لیکوال فلسفی نظر دده دفلسفې نوی والی.

۳ـ ماده یعنی څه او شعور څه ته وای ؟

۴ـ نتیجه.

پیل:

په تاریخي لحاظ ،کله چی علومو دخپل وروسته پاته والی په سبب انقسام نه وموندلی نو دیوی عامی پوهنی یعنی دفلسفی تر نامه لاندی یی مطالعه کیدله .خو کله چی انسانانو د خپلو پرمختگونو په نتیجه کی علوم یو په بل پسی سره جلا کړل ،بیا نو فلسفه د یوی مستقلی پوهنی په څیر خپل وجود وښود .په همدغه اساس دی چی د فلسفی پوهان فلسفه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

علومو مور بولی. که څه هم نوموړی تعبیر د حقیقته څخه لری ندی خو بیا یی هم یو لړ پوهان او فلسفو ښتنان نا سم گڼي.

فلسفه چی د طبعیت ،ټولنی او تفکر د عامو قوانینو مجموعه ده نه یواځی په افغانی تعلیماتو کی یی نفوذ نه شته او ډیر خلک کرکه او نفرت ورته ښیی بلکه دنن ورځی په غربی زده کړو کی یی هم اعتبار کم ښکاری . ځکه دوی په خپلو چارو کی زیاتره د محاسبی ،تخنیک او کمپیوټر پوهنی استعمالوی چی باید نوی نسلونه یی نوموړی ډول علوم د ورځنی ژوند د اجرا په خاطر زیات په کار واچوی او دفلسفی اصولو ، فکری ،تحلیلی فعالیتونو په برخه یی مینه ځکه نه ښکاری چی د زړو او تاریخ وهلو رژیمونو د امپریالیزم په شمول ،د تغیر او زوال په باب د خلکو سترگی خلاصوی او نوي رڼا څرک ورته وهی. په همدی توگه په وروسته پاته هیوادونو کی د نویو فلسفو او فکرونو لومړني او اساسی تاثیرات د ټولنی پر نوی والی او تغیر باندی داسی واقع کیږی چی باید دزمانی د نویو غوښتنو سره برابر د زړو فکرونو ، عادتونو او خرافاتو پر ځای همدغه نوی فکرونه او فعالیتونه استقرار ومومی.

د همدغه ډول ضرورتونو پر اساس ،په دی اخرو وختونو کی د ښاغلی شیر اقا حرکت یو ښکلی کتاب د « عینیت فلسفه »په ځینی محفلونو کی لاس پر لاس کیږی ، او لیکوال یی هم مینه وال دی چی که د « عینیت فلسفه » د فلسفی پوهان او یا یی مینان په غور ولولی ؛ نظر پری وړاندی کړی او حتا داسی نیوکی هم پری وکړی څو په وروسته چاپونو کی یی نور هم سموالی راشی. کتاب چی نژدی ۴۰۰ مخه لری په ښکلی بڼه ، اوږوالی او سور متنا سب جوړ شویدی.

پر نوموړی اثر که څه هم یو لړ پوهانو خپل تقریظونه د « حرکت » په خپرونی کی خپاره او خپل نظرونه یی وړاندی کړیدی ، چی په زړه پوری او ناکافی بریښی. په کتاب کی دډیرو ژورو او ارزښتمنو مفهومونو او موضوعاتو د بیان تر څنگ دا مشکل پوره څرگند دی چی لیکوال یو لړ مغلق فلسفی او دیالکتیکی موضوعات او مقولات په هغه سطحه کی راوړی دی په کومه چی لیکوال او ځینی د مسلک خاوندان پری ښه پوهیږی.

څرنگه چی د کتاب د تفسیر او تقریظ بعدونه او اړخونه ډیر او پراخ دی او په باره کی یی لیکل ډیر وخت غواړی ، نو زه به هڅه وکړم چی لومړی د لیکوال پر سیاسی نظر او او بیا یی پر فلسفی برخو باندی په لنډه توگه څه نا څه وړاندی کړم.

۱ ـ دلیکوال سیاسی نظر دده د وطنپالنی ښکارندوی

د گران هیواد په اخرو څلورو لسیزو کی چی د سیاسی جنبش د بی اتافاقۍ، د گوندونو په حکومتونو کی پر چوکیانو او منافعو جنگونه او دښمنۍ د یوی خوا ، خو د خارجی هیوادونو مداخلو ،په سیمه او هیواد کی سختو رقابتونو دبلی خوا زمونږ هیواد خوار و زار ، ټوکرټوکر او دابادیو پرځای یی پر ورانیو راواړاوه. اوس دادی د « ۴۶ »امپریالیستی هیوادونو او دهغوی د مزدورانو په تصرف کی داسی لویدلی دی چی په زرگونو زرگونو یی رامړه ، کلی او ښارونه یی په خرابو را تبدیل کړی او تبدیلوی. البته ، د افغانی مقاومت په نتیجه کی دادی ځینی امپریالیستی تجاوزگران هم داسی فکر کوی چی کاشکی یی د تجاوز کولو څخه وړاندی د افغان ــ انگلیس د دریو جنگونو هغه نتیجی په نظر کی نیولی وای ، دکومو په

(c) ketabton.com: The Digital Library

نتیجه کې چې د انګریزي تاړاکګرانو سختۍ ا شرمناکې ماتې په نصیب شوې.

په هر صورت په هیواد کې د ډیرو خرابیو او تاوانونو په سبب زیات ګوندیانو او روښنفکرانو ،نه یوازې د کیڼ اړخ فعالینو د یو تعداد عملونو څخه بیزاري وښودله بلکه د ښي اړخ ځینې وطنپالو هم د ټولنیزو ناخوالو او وحشتونو څخه پوره کرکه ښودلې ده.د نوموړو پیښو او جریانونو یوه نتیجه دا شوه څو په ټولنې کې د بې طرفۍ کلمه اعتبار ومومي ،هر چا به د بې طرفۍ غوغا پورته کړې وه او د خپل نجات لاره به یې ګڼله. بیلو بیلو خپرونو به هم پر خپل تندې د ازادۍ او بې طرفۍ کلمې ډیرې استعمالولې. په همدغه وختونو کې ښاغلي حرکت د بې ځایه بې طرفۍ پر ضد په ډیر خشم د کتاب په نهم مخ کې داسې وای: «... مونږ ټولې دغه ډول پدیدې نسبي ګڼو ،نو ځکه د لومړۍ ورځې څخه وایو چې مونږ هیڅکله بې طرفه نه یو ،مونږ ټاکلې او مشخص هدف او ارمان لرو.زمونږ طرف د هر څه د مخه زمونږ ګران هیواد افغانستان ، افغان اولس ،د هغوی ملي ګټې ،منلي رسوم ، عقاید او مقدسات او وروسته له هغه بین امللي او عام انساني تعلقات او تعهدات دي چې په پوره ایمانداری به د هغوی پلوي او دفاع کوو او نور به هم دي کار ته اړباسو... » دا نظر په رښتیا چې د بې طرفۍ معنا نه لري او یو ټاکلي ملي او وطني داسې نظر دی چې د ملي ګټو او هیواد د ساتلو په خاطر باید هیڅ وخت تجاوز ګرانو ته اجازه ورنه کړو چې زمونږ د پاکې خاوري او ازادۍ پر ضد ګامونه راواخلي. دا چې نن ورځ په ډیری ناځوانۍ او وحشت سره ناټو د امریکا په مشرۍ افغانستان اشغال کړي دي نو باید ټول وطنپال ګوندونه ،

اولسونه او اشخاص په میړانه په مختلفو لارو ، وسایلو او تاکتیکونو د نوموړي اشغال پر ضد په یو موټي توګه مبارزه وکړي او خپلواکي ترلاسه کړي.

لیکوال د خپل کتاب په لسم مخ کې لوړ مطلب ته داسې ادامه ورکوي: «مونږ په دې باور لرو چې د افغان اولس خوشبختي ، پر مختګ او پایښت په ملي وحدت کې دي ، هغه به د سترګو د کسي په څیر د بین الافغاني او بین المللي منل شوو اصولو له مخې په پوره ایمانداری او تقوا سره ساتو »

د لیکوال په لوړ متن کې دوه ټکي د داخلي او نړیوال امنیت او سولې لپاره ډیر اهمیت لري ،ځکه چې په افغاني ټولنه کې بیلې ژبې او ملتونه او اقلیتونه وجود لري ،نو یې د ښه او ارام ژوند لپاره همدغه بین الافغاني ګډ ژوند او ټولنیز اصول باید پوره مراعات شي. د هر ملت او هر اقلیت حقوق باید یو له بله مراعات او ټول اولسونه د ورونو په شان په مینه سره ژوند وکړي.

په همدې توګه په نړیوال چار ترکې تر ټولو مهمه خبره داده چې هیڅ هیواد او قدرت د دې حق نه لري چې د بل ملت او هیواد پر ضد حمله وکړي او ازادي یې په غلامۍ وربدله کړي.دا دی وینو یې چې امریکا یې استعماري واکدارانو نړیوال ټول قوانین تر پښو لاندې کړي او په ډیر زور او ظلم یې د افغانانو خاوره د توپونو ، راکټونو او بمونو پواسطه لاندې کړه چې اورونو او وحشتونو یې د سیمې او حتا د نړۍ لمنې نیولې او لا یې هم نیسي.

ښاغلي حرکت د خپل کتاي په (۷۶) مخ کې نه یوازې د کمونستانو اعمال غندي بلکه پر کپیتالیزم هم وارونه کوي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کرکه ورته ګوري او داسې وايي: «کپیټالیزم چې لا پخوا زړه پدیده وه او د تاریخ ټولې بد نامې، ظلمونه، ناروا، چور او چپاول د دوی په هویت ثبت شوي دي او د ټولو اولسونو شتمنۍ یې غصب کړې او په یویشتمه سلیزه کې یې نړۍ د قطعي نابودۍ د ناورین سره مخامخ کړې ده، نړیوال امپریالیزم هم فکري تحجر نن په ټپه ړوند کړی او د اتالیتاریستي حرص او آزله مخې ... د نابودۍ د کندې پر څنډه ولاړ، زوال یې حتمي او ورپسې قدم به یې د نابودۍ کندې ته ولیدل وي.»

په لوړ پرا ګراف کې لیکوال نه یوازې د کپیټالیزم پر ظالمانه ماهیت بحث کوي او د امپریالیزم د زوال څخه ډکه محتوا یې هم پوره پیژندلې بلکه د هغوی پر ضد یې ملي مبارزه یو ډیر مهم اصل بللی دی. د نن ورځې خصوصاً د پانګولې نړۍ جهاني بحران او په نړۍ کې په مختلفو پلمو پر وړو ملتونو او هیوادونو غیر انساني تجاوزونه کول او د بوش په قول چې «امریکا د تیلو عملې ده» تر شعار لاندې د تیلو او طبیعي ثروتونو د تسخیرولو په خاطر هر ډول ظلمونو حتا تر نړیوال دریم جنګ پورې یې لا هم بې پروایي کړېده. نو باید په زغرده سره اعلان کړو چې د نو موړې ملي نظر د دفاع په خاطر ملي مبارزه د هر افغان ملي او تاریخي وظیفه ده.

۲ ــ د حرکت فلسفي نظر ده د فلسفي نوي والي:

ښاغلي حرکت د خپلو فلسفي او تیوریکو موضوعاتو د څیړنې لپاره د ډیر پخوا څخه خواري کښلې او ډیر علمي ــ فلسفي مواد یې سره ټول او ورغونډ کړي دي، چې البته مهمه نتیجه یې د «عینیت فلسفه» ښکاري.

لیکوال د خپلو څیړنو په اوږدو کې د لرغوني یونان

فیثاغورث، افلاطون، دموکریت، هراکلیت، ارسطو او داسې نورو مشهورو فیلسوفانو فلسفي لړیا ډیري تر نظر تیرې کړې، د رنسانس او بیا یې د وروستیو پیړیو پوهانو لکه کانت، لاپلاس، دکارت، هګل، مارکس، انګلز، لنین، انشتاین، او داسې نورو پوهانو او فیلسوفانو د فلسفي موضوعاتو سره تماس نیولې چې یو لړ یې د خپلې تیورۍ «شعور او ماده هیڅ ډول مادي تو پیر نلري او دواړه یو شان مادي واقعیتونه جوړوي» پر اساس انتقاد کړې هم دي. لیکوال د خپلو فلسفي خپرونو په نتیجه کې دې قضاوت ته ځان رسولی دی چې معنویت کوم مفهوم نه لري، هر څه چې دي هغه ټول ماده او مادیت دي. نو ددې لپاره چې موضوع یو څه ساده او روښانه شوې وي لازمه ده چې همدغه د مادیت پر هستۍ او معنویت پر نیستۍ، مادي او شعور باندې په لنډه توګه څه نا څه وړاندې کړو. البته هیره نه کړو چې لیکوال د «لوی جهان» تر عنوان لاندې په بې سره او بې پایه کائناتو کې ګرځیدلی او په پای کې داسې وای: «زه باور لرم چې خدای لوی ذات دی، زما په شعوري طیف کې نه ځاییږي، زه په قاصر شعور او عقل ځان د خدای دلوی ذات او صفاتو د معرفت جوګه نه بولم»

څرګنده ده چې د کیمیا، بیولوژي، فزیک او نورو طبیعي علومو پر بنا د مادي مفهوم او معنا ډیره ساده او تقریباً ټولو شاګردانو ته یې تعبیر یو شانته دی. خو د فلسفي متودو لو ژیو او تعبیرونو له مخې یو لړ فلسفي مقولې د مادي او معنا، مادیت او معنویت په شمول تو پیر سره لري. ددې لپاره چې پرنو موړو مقولو چې د کتاب مهمه برخه جوړوي لږ رڼا لویدلې وي، لازمه ده چې د مادي له مفهوم مه څخه را پیل کړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماده یعنی څه او شعور څه ته وایي ؟

ماده هغه عینی واقعیت دی چې دانسانی څخه نه یواځی ازاد وجود لری بلکه دهمدغه شعور پواسطه انعکاس مومی او پیژندل کیږی. ماده چې د جهان ټول موجودات او سیستمونه په برکی نیسی نه منځته راغلی او نه هم له منځه ځی بلکه د خپل موجودیت په مهمترینو بعدونو زمان او مکان کی موقعیت لری. ماده دخپل حرکته سره داسی ذاتی اړیکی لری چې ګواکی همدغه حرکت یی یو له اشکالو د موجودیت څخه ګڼل کیږی. ماده دخپلو خصوصیتونو او داخلی تضادونو په نتیجه کی د تکامل داسی مرحلی ته راورسیده څو انسان اشرف المخلوقات په څیر یی د ځمکی پر مخ حضور وموند .

جهان هیڅ داسی شی نه پیژنی کوم چې د مادی یو خاص تیپ ، حالت او انعکاس ونه لری او یا هم د مادی خصوصیت ،شکل ، حرکت او یا هم د تاریخی تکامل کوم تولید ونه اوسی .د جهان دمادی او تاریخی وحدت پیژندنه د فلسفی ماتریالیزم لومړنی پرنسیب دی چې د خیالی فلسفو اصول یی درک نه شی کولای. د معاصری زمانی د مادی غیرمادی حالتونه لکه الکترو مقناطیسی قوه ، دجاذبی قوه ، نیوترونو جریان. او داسی نور طاقتونه چې دمادی غیر مادی بحثونه یی ډیر پراخ کړی او پراخوی یی د مادی د بحث یوه نوی او مهمه برخه ده.

ماده د فلسفی پوهنی له مخی ، د طبیعی علومو د تیوریو په مرسته د خپل جوړښت او خصوصیاتو ، همداسی یی د قانون او حرکت په واسطه تثبیت شوی ده. داخبره به ستره جفاء وی چې ووایو ماده دیوی فلسفی مقولی په څیر دفزیک ،کیمیا او نورو

طبیعی علومو غوندی د کانکریتو (مشخصو) اصولو په څیر پیژدل کیدلی شی. ځکه چې نوموړی علوم خپل ټاکلی خصوصیتونه لری او په هیڅ ډول د مادی بی انتها شکلونه او تیپونه نه شی احتوا کولی. لنډه دا چې د مادی مفهوم د ماتریالیستی او تاریخی دیالکتیک په تیوری ،د مادی په نړیوالو خصوصیتونو او دتکامل په قوانینویی ،د حرکت په شکلونو ، انتها او بی انتها مفهومونو ، د جهان په وحدت او اختلافونو سره پیژندل کیږی. اوس چې مو د مادی پر مفهوم ،د فلسفی له مخی څه نا څه وړاندی کړل ،لازمه ده د شعور په باب لو څه ووایو .

شعور څه ته وایي؟

شعور د عینی واقعیت دانعکاس هغه شکل دی چې یواځی او یواځی په انسان د هغه په ماهیت او تاریخ اړه لری. شعور د دماغی جریاناتو هغه مجموعه ده چې دعینی جهان او پخپله د انسان پیژندنی په باب فعالانه برخه لری. البته ،د شعور په تخلیق او پیدا ښت کی یی اساسی عناصر کار ، دخلکو ژوند د خلکو اجتماعی تشکل او همداسی په تاریخی توګه انسانی ژبه ده. البته د ژبی قدامت هم د همدغه انسان دپیدا ښت او ظهور سره مستقیمه اړه لری.

په همدی توګه باید ووایو چې د شعور موجودیت بی له انسانی پوهنی او پیژندنی چې انسان داجتماعی ــ تاریخی فعالیتونو او اطلاعاتو مسؤل دی ،امکان نلری. د واقعیتونو سره د انسان روابط په مستقیمه توګه یواځی دده سره نه تثبیتیږی (لکه همدغه حالت چې په حیواناتو کی څرګند دی) بلکه دنورو انسانانو سره یو ځای د عملی فعالیت د مشخصاتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره مستقیم تړون لري. همدغه علت دی چې تر هرڅه لومړي مادي شیان او حوادث په خپل هغه علم او پوهنې سره پیژني چې د انسان د شعور یوه مهمه برخه جوړوي. دیوه شي او یا شیانو او پیښو په باب هر ډول احساس، تفکر، تعقل، ډول ډول غوښتنې، خیالات او بالاخره ټول دماغي فعالیتونه چې د انسان په تحرک او ورځني پراتیک اړه لري د شعور او دهغه په حدودو پورې مربوط ګڼل کیږي.

البته نومورې ټول حوادث او خصوصیتونه چې د شعور شکل او محتوا ځرګندوي د تاریخي، سیاسي، اجتماعي او قانوني افکارو سره اخلاقیات، ادیان او مذاهب، ټولنیزه سایکالوجي، همداسې هنر او ادب د شعور او اجتماعي شعور مهمې برخې دي چې د نومورو ټولو پدیدو اساس او ریښه بیاهم په ټولنیزو ـ تاریخي واقعیتونو پورې ګڼل دي.

تفکر او تعقل چې د شعور ستري برخې دي، نه یوائې د معلوماتونو او استدلالونو یوه ساده مجموعه ده بلکه د واقعیتونو فعال، بادرکه او هدفمن داسې ستر جریان دی چې اساس یې بیا هم په عیني واقعیتونو او بشري پراتیک پورې تړل کیږي.

شعور که دیوې خوا د اجتماعي پراتیک په نتیجه کې تشکل موندلی، نو پر دې بلې خوا یې پر همدغه پراتیک تأثیر کړی او انتظام یې وربخښلی دی. د مادي او شعور ترمنځ د ارتباط ډیرې مشکلې مسئلې چې نن لا ینحله بریښي د ساینس او فلسفې د ایډیولوجیکو مبارزو یوه ژوره داسې مسئله ده چې علمي فلسفې به یې راتلونکې انکشاف پواسطه د علم او فلسفې څښتنان ورو ورو ورحل کړي.

د عینیت فلسفه

اوس چې مو په ډیره لنډه توګه، د فلسفې له مخې، ماده او شعور وپیژندل نو به وګورو چې ښاغلي حرکت شعور او معنویت څنګه مادي بولي؟ مخکې له دې چې د ښاغلي حرکت ځینې جملې او عبارتونه راوړم، دا خبره پوره منم چې د ټولنیزو نظامونو او بیا یې د علومو د انکشاف په نتیجه کې یو لړ هغه لرغوني او زاړه افکار او عقاید کوم چې ځینو انسانانو د ابدي واقعیت په څیر منل. د مثال په توګه، په لرغوني یونان کې فیلسوفانو اټمونه د جهاني اعمار اساسي داسې څښتي بللې چې ګواکې د تجزیې وړ نه دي. همدغه اټمي فلسفه تر نولسمې پیړۍ پورې د تغیر وړ نه بلله شوه.

په نولسې پیړۍ کې چې فزیک او نور طبیعي علوم د انکشاف یوې ټاکل مرحلې ته راورسیدل نو یې د اتم ذره د تجزیې وړ وبلله او د تجربو په نتیجه کې یې ځرګنده کړه چې اتم تر سل لا هم ډیرې برخې لري، خو تر ټولو یې مهمې برخې الکترونونه، پروتونونه، نیوترونونه او داسې نور دي. نو ګواکې د علمونو نوی کشفونه نه یوائې د انسان په ژوند کې تغیر راووست بلکه په عقیدو او افکارو کې یې هم نوی تحول ځرګند کړ.

په همدې توګه، مونږ وینو چې د ځمکې ګرد والي موضوع د کوپرنیک (۱۴۷۳ ــ ۱۵۴۳ م) او کپلر (۱۵۷۱ ــ ۱۶۳۰) اروپایي نجو میانو تر زماني د قبول وړ نه وو او خلکو به تل ځمکه هواره بلله.

کله چې نومړو او نورو پوهانو د خپلو پوهنو، استدلالونو او وسایلو په واسطه د ځمکې ګردوالي په اثبات ورساوه نو نه یوائې انسانانو آسمانو او ستورو ته لار پیدا کړه بلکه یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپخوانیو انسانانو زړو او باطلو افکارو ته هم پوره ټکانونه ورکړل او ددرانه خوبه یې راکښینول. په همدی ډول ،ګورو ، کله چې د نور ماهیت او مفهوم لا پوره نه وو کشف شوی نو به ډیرو خلکو د تقدس په سترګه ورته کتل ،خو کله چې ساینس څرګنده کړه ،چې نور د فوتونونویو داسی شدید جریان دی چې په یوه ثانیه کی دری سوه زره (۳۰۰۰۰۰)کیلو متره سرعت لری ،دا حقیقت نه یواځې یو نوی کشف وګڼل شو ، بلکه د هغو افکارو او عقیدو ابطال یې هم اعلان کړ ، کومو ته چې سجدی کیدلی.

دا لوړ څو مثاله مې ځکه څرګند کړل چې په تاریخ کې د هر نوی فکرد مخالفتونو سره مخامخ شوی او مخامخ کیږی.ددی څخه زما منظور دادی چې د «عینیت فلسفه»باید په غور او پراخ تندی او حتا په جوړوونکی او سالم انتقاد سره ولوستله شي. ځکه چې یو لړ نوی خبری پکښې دی.

اوس به دلیکوال څو عبارتونه راوړم ، په کومو کې چې یې شعور او معنویت مادی پدیدی بللی دی:

د کتاب په (۷۷)مخ کی داسی راغلی دی «...د مادیت او غیر مادیت پیوند هیڅکله جوش نشي خوړلای او که څوک وای چې دغه کار شونی دی ،نوایا پخپله دغه پیوند به مادی وی او که غیر مادی ؟ ماده دمادی څخه متأثره کیدلی شي او یا بله ماده متأثره کولای شی. » په (۶۷ مخ کی داسی ویل کیږی: « که چیری فکر او ذهن غیر مادی وای نو په هره زمانی نقطه او مقطع کی چې مونږ هیله درلو دلی وی درول به یی ممکن وی. » نوموړی جمله هم تفسیر او ساده کولو ته ضرورت لری. (په دی معنا چې که ذهن غیر مادی وی ، نو عطالت به یی نه درلودلی ، او کله چې عطالت موجود نه اوسی ، نو په هره زمانی مقطع کی

د هری پروسی درول هم ممکن کار ګڼل کیدلی شی ــ لیکوال .

) لیکوال په (۹۰)یم مخ کی داسی وایی:« هر ټاکلی شعور د ټاکلی مادی واحد ددیا لکتیک په نتیجه کی منځ ته راځی.»

وړاندی مو ولیدل ، چې شعور یواځی او یواځی د انسان متکامل موجود ،د مغزونو محصول دی.نور مادی واحدونه ، البته ، انعکاسات او عکس العملونه لری ، او بس.

د کتاب په (۹۱) یم مخ کی داسی ویل کیږی: « کله چې شعور او لا شعور د هر مادی واحد جزلایتجزا ، یعنی چې یو له اشکالو د موجودیت څخه اوسی ، او په ذهن او شعور کی دیالکتیک هم وجود ولری ، نو دا خبره هم باید ومنو چې په هر مادی واحد کی دشعور او لاشعور دیالکتیک هم شته او په دغه پروسه کی شعور او لاشعور هم یو په بل بدلیدلی شی...

»ددی خبری یاد به هم وکړم چې په دماغ کی مختلف مرکزونه د مختلفو وظیفو د اجراء لپاره موجود دی چې ټاکلی ارزښتونه لری.د مثال په توګه، کله چې د امریکا یا اروپا په یوه سرکی ژوند کوو او نابېره په افغانستان کی د ناټو دبی رحمانه بمباریو په نتیجه کی د خپلو افغانانو او دوستانو د وژل کیدو خبر راورسیږی نو په غمونو کی مو ډوب کړی.دغه په غمونو کی دفوری ډوبیدو پروسه چې په انسانی تیز فکر اړه لری د معنویت او شعور هغه جریان دی چې د انسانی مغز محصول ګڼل کیږی.

په همدی ډول که دیوی لیری فاصلی څخه د یوی وحشی پیښی یو سړی داسی وبیریږی چې په خولو کی لوند خیشت شی ، دلته چې د انسان دشعور د مختلفو مرکزونو ،احساساتو او حواسو د عکس العملونو پروسه موثره ونه ګڼل شی نو به

(c) ketabton.com: The Digital Library

دانسان او وحشي پیښې تر منځ د ارتباط فاصله څنګه مادي وبلله شي ؟ ګواکې د همدې لارې د ذهن او شعور ډېرې پیښې چې خارجي نړۍ انعکاسات څرګندوي هغه مادیت نه دی پر کوم چې بحث کیږي.

(دمخه هم دغه ډول موضوع ته اشاره وشوه او دعینیت په فلسفه کې په دغه موضوعاتو په خپل وخت کافي بحثونه شوي او په تاریکو اړخونو رڼا اچولې شویده. د بلې خوا د پخوانیو فلسفي نظریاتو او تیوریو په نسبت د عینیت دفلسفي نظریات بنیادي ماهیوي فرق لري. د عینیت فلسفه په پخوانیو ترمنولوژیکي، متودولوژیکي، تیماتیکي (مفرداتي) ابعادوکې د ځاییدو ګنجایش نلري، خو ددې ضرورت سره سره مالا هڅه نه ده کړې د عینیت د فلسفي د تیوریکې فورمولبندیو او قوانینو د ضرورتونو مطابق، چې بې له هغې یې هم افاده او پوهاوی ډیر مشکل دی، د هغې په ترمنولوژیکي، متودولوژیکي او موضوعاتي او مفرداتي قضایاوو او مسایلو کې بدلون راولم، ځکه چې افاده او پوهاوی به یې لا پسې مشکل شي، نو په نظر کې لرو پورتنې مسایل د عینیت دفلسفي د قانونمندیو د هضم او انطباق په پروسه کې په تدریجي شکل د پخوانۍ زاړه ترمنولوژیکي، متودولوژیکي او موضوعاتي او مفرداتي سیستم او بیروکراسۍ کې ځای ونیسي. خو د محترم کاندید اکادمیسن محمد ظاهر «افق» د لارښوونې په نسبت چې تل زما ډیر نژدې دوست، مشوق، ملاتړی او اندیوال پاتې شوی او په مسؤلیت او پوره جرئت سره یې زما په پخوانیو او موجوده لیکنو تقریظونه لیکلي، نور پوهان یې هم دغه کار ته رابللي او باور

لرم په راتلونکې کې به هم په همدغه شهامت سره دوام ورکړي، یوه لنډه یادونه وکړم. په پخواني فلسفي نظریاتو کې د شعور او مادې د متقابل مناسبت په اساس جهان په کل کې په مادي او معنوي، یا عالم الاسباب او عالم الارواح او ټولې پدیدې او خلقتونه هم په مادي او معنوي ویشل شوي وو. دې مسئلې ته دفلسفي اساسي مسئله ویل کیده او ټول فلسفي تیوریکې ویش په همدغه بنیاد منځ ته راغلي او تر نن ورځې په همدغه مسئلې پورې تړلي پاتې دي. د فلسفي ګمراهۍ د همدغه اساسي مسئلې څخه شروع شوې ده. څرنګه چې ماده او شعور ذاتي توپیر نلري او دواړه یو شان قانونمند وجود لري. قانونمندي شکل د موجودیت دمادې او یوائې په ماده کې تحقق پیدا کولی شي. نو ځکه دغه ویش بې بنیاده وو، تر نن ورځې پورې فلسفي څیړنې په علمي اساساتو نه وې ولاړې، ډیرې فلسفي مکتبونه او فلسفه پوهان اوس هم فلسفه علم نه بولي، حتا وتلي ماتریالیستان په ټولنیزو او شعوري مسایلو کې ایدیالیست پاتې دي، مارکس ماتریالیزم په دیالکتیکي او تاریخي ویشي، حال دا چې په تاریخ کې دیالکتیک او په دیالکتیک کې تاریخ وجود لري او دواړه د مادیت مستلزم دي ،لنین ماده هغه عیني واقعیت ګڼې چې د انسان په ذهن کې انعکاس پیدا کولی شي، یعنې د انسان ذهن معیار د عینیت او حقیقت بولي، خو واقعیت دا دی چې ډیر حقایق او عیني واقعیتونه د انسان په ذهن کې انعکاس نشي پیدا کولی، که دقیق ووایم انعکاس پیدا کوي خو درک یې نشي کولی.
دانسان مغز اکثراً په لاعلاجه امراضو اخته کیږي، او مغز تر اخره پورې بې خبره پاتې کیږي، لکن زمونږ لا شعور خپل ټول

(c) ketabton.com: The Digital Library

امکانات د هغی په دفاع کی پکار اچوی. دبلی خوا ډیر عینی واقعیتونه لکه کوچنی ذرات ، شعاعات او نور مونږ هیڅکله د خپل شعور په قوت نه شو پیژندلی او نه زمونږ په شعور کی کله انعکاس پیدا کولی شی او ټولی زړی فلسفی همدغه پدیدوته ایدیال ارزش قایل دی ،خو په حقیقت کی عینی پروسی او عینی واقعیتونه جوړوی. د مثال په ډول د لمر فوتونونه چی هم موجی او هم ذروی ماهیت او موجودیت لری او له ځمکی څخه ۱۵۰ ملیونه کیلو متره مسافه لری ، همداسی دنورو کهکشانونو څخه چی له ځمکی ملیونونه او ملیاردونه نوری کلونه لیری واقع دی شعاعات او ذرات یی تر ځمکی رارسی او د کلوروفیل په حجرو ،د انسان په بدن او ټولو موجوداتو کی د لایتناهی غذایی ،انرژیتیکی موادو ذخیری او نور هر ډول امکانات برابروی ، خو دعینیت فلسفی یوائی په هغه بنیاد چی لوی خدای د خپلی مقضی الا مر ارادی او لوی علم له مخی دا لوی جهان قانونمند پیدا کړی ، قانومند پایی او قانونمند بدلون اوپرمختګ مومی او د خپل عالم خلف «انسان» لپاره یی مسخر ، مقدر او په معرفت یی مکلف ګرځولی ،خپلی ځیرنی پیل او د خپل خدای په استعانت او پیرزوینی او دپوهانو په ملاتړ خپلو ځیرنو ته دوام ورکوی.ـ لیکوال)

په هر صورت ،نوموړی دشعور او مادیت موضوع چی د بیولوجی ،کیمیا او سایکالوجی غوندی علومو د نور انکشاف سره نژدی اړیکی لری ،په نویو بعدونو کی به وده ومومی او ښاغلی حرکت به د خپل نظر د زیات غنی کیدو لپاره نوی وسایل ،اسناد او استدلالونه ومومی او نوی انکشافات به یی نصیب شی.

په پای کی به ووایم چی په کتاب ډیر زیار ایستل شوی او ډیر فلسفی ارزښت لری ، نو بیا هم پر یو لړ جملو او عباراتو لکه د (۹۵) مخ «... همغسی چی زما شعور د بل چا اود بل څه د لاشعور په نسبت شعور ګڼل کیږی ، په همدی ډول د بل چا او بل څه شعور بیا زما د لاشعور د متقابل تناسب په نسبت هم باید شعور وګڼل شی.» نوی نظر وشی ، دلیکنی پیچلتوب به ورک شی.

ددی لپاره چی لیکنه بی ځایه اوږده نه شی نو به دنتیجی په شکلو وایم چی د ښاغلی حرکت فلسفی لیکنه ډیر مفاهیم لری چی باید استفاده ځینی وشی او دفلسفی مینان یی باید داسی په غورولولی اوپر ویی لیکی چی په راتلونکی کی یی حتا لیکوال هم له نظریاتو څخه استفاده وکړای شی.البته ،دکتاب مطالعه نه باید یوائی د شکل له مخی وی ،بلکه د محتوا په اساس داسی جدی او دوستانه پیشنهادونه او انتقادونه وکړل شی څو په پښتو ژبه کی د یوه پوره درانه او معتبر اثر په حیث را منځ ته شی.

زه به په خپل نوبت د کتاب دنور ښه والی په خاطر دغه لاندی څو پیشنهادونه د کتاب لیکونکی ښاغلی ډاکټر حرکت ته وړاندی کړم:

۱ ــ په لیکنه کی یو لړ داسی مقولی او عبارتونه راغلی دی چی د بل چاپ په وخت کی باید نوی نظر پر وشی ، تشریح او ساده شی.

۲ ــ ځینی جملی او عبارتونه چی د فارسی اثارو څخه را اخستل شوی او په خپل فارسی متن کی راغلی دی ،نو که دبیا چاپ په وخت کی پښتو ژبی ته راواوړی ، نو به کتاب په یوه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلیکوال په ژبه لیکل شوی وی.

۳ــ د کتاب په ځینو برخو کی چي تضاد وینه ښکاری کار غواړی ،ځوله دغه تکلیفه راووزی.

۴ــ دځینو مهو خبرو او قولونو ادرسونه بشپړ شی نو بی له شکه به داثر اهمیت نور هم زیات شی.

۵ــ د بیا چاپ په وخت کی د موضوعاتو یو ټاکلی او آزاد فهرست هم پوره ضرورت دی

د عینیت فلسفي تیزس په باب

د محمد رحیم یوسفي د نظر ټکي

د پنځویشتو کلونو څخه به زیاته موده کیږي چي د پورتني سرلیک لاندي د هیواد په مطبوعاتو کي په پرلپسي توګه علمي فلسفي مطالب

خپریږي. پدي لړ کي په ۱۹۸۶ م کال کي د افغانستان د هغه وخت د ملي دفاع وزارت د سیاسي چارو د لوي ریاست لخوا ، د «عینیت فلسفه» تر عنوان لاندي ، د ډاکټر حرکت یوه رساله هم چاپ شوي ده. د ۲۰۰۴ م کال څخه په مسلسل ډول د «حرکت» په دوه میاشتینۍ خپرونه کي چي د المان د اتحادي جمهوریت د ایسن په ښار کي خپریږي ، هم د عینیت د نوي تیزس په باب په پرلپسي ډول خپروني کیږي. د هغه مینني او علاقي له مخي چي زه ئي له کوچنیوالي څخه د فلسفي مسایلو سره لرم او سره د دي چي پدي باره کي مسلکي زده کړي نلرم ، ما هره مقاله ځو ځو واري لوستلي او خوند او ګټه مي تري اخیستي ده. دا کار به زما په څیر نورو لوستونکو هم کړي اوسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددي نوي تیزس مبتکر او بنسټ ایښودونکي ډاکټر سید شیر اقا حرکت دي چي په ټولنیزو علومو کي ئي لوړي زده کړي او په تخنیکي علوموکي ئي د دکتورا په کچه زده کړي کړي دي. که په واقعیت سترګي پټي نشي او هر څه بي پري چچ او آزاد قضاوت وشي ، ډاکټر صاحب حرکت د خپلي خپروني له لاري د سیاسي او عیني فلسفو د ارګانیک انتګریشن په بنیادورځني مسایل مبتکرانه ارزولي او دواقعبینانه حل لاري ته ئي ځان رسولي دي. زما په عقیده یواځي د عینیت دفلسفي لید لوري له مخي دغه ډول فلسفي امتزاج او ترکیب ممکن ګڼل کیدي شي. په قلم دي برکت اوسيٍ.

ډاکټر حرکت وائي: «که فلسفه ډیرو پوهانو مړ ښامار ګڼلي او یا خوئي د تیرو زمانو علم بولي ، زما په آند فلسفه علم دي او هیڅوک د فلسفي تنګنظری له مخي ، د فلسفي علم او فلسفي قانونمندی څخه هیڅکله انکار نشي کولي».

تاسو چي د دوه نیمو لسیزو راپدي خوا د عینیت دفلسفي مسایلو په وضاحت کي قلم پورته کړي او فلسفه د خدای (ج) دلوي علم یواځیني برحق او مقدر خلف علم ګڼی او ټولي بشري شعوري لاسته راوړني د خدای (ج) د مقضي ارادي له مخي په قانونمند مسیر رهبري او ټول علوم او جمعي بشري خود ،شعوراو عمل د حتمي ګمراهی څخه په ژغورلو عقیده من یاستی او د خپل عمر د نیمائي څخه دزیاتي برخي کلونه مو زیار او زحمت ګاللي ،بي له شکه چي ستاسو دا زیار اوزحمت دهر افغان لپاره یو بي ساري او بي جوړه تاریخي خدمت دي چي دهیواد دځلانده تاریخ په علمي او فرهنګي لاسته راوړنو کي به ثبتیږي او ویاړ به ئي نه یواځي تاسو بلکه ټولو افغانانو

پوري اړه ولري.

ماچي ترکومه ځایه د عینیت دفلسفي مقالي لوستلي او دنورو فیلسوفانو د علمي او فلسفي لیکنو سره مي پرتله کړي ،دي پایلي ته رسیدلي یم چي د «عینیت فلسفه» کاملاً یو نوي تیزس دي چي دیوه افغاني علمي شخصیت لخوا نړیوالو ته وړاندي کیږي. تاسي چي په علمي او فلسفي دلایلو ذهنیت نسبي عینیت او هر مشخص ذهنیت عیني واقعیت بولئ، د فلسفي اساسي مسًله او د ټولو فلسفي مکتبونو تر منځ انګړونه ، لکه چي تاسي ورته اشاره کړي ،ړنګیږي او فلسفه په یوه نا متجانس مخلوط بد لیږي. څه ډول اول تاسي دا لوي جرئت کړي او بیا ولي فلسفه پوهان تر اوسه پدي باره کي چوپه خوله پاتي شوي دي ؟

افغانستان دفرهنګونو ځانګو خو کونړ دفلسفي سیدانو مرکز ګڼل کیږي. نو دکونړ د اسمان تر څوکو غرونو ، دبي شمیره درو مستو او څبانده خوړونو او سیندونو او چي ځمکه تري لمر په سترګو نشي لیدلي ګڼو ځنګلونو لکه څرنګه چي ئي علامه سید جمال الدین افغان ، دشرق ستر نابغه او فیلسوف پخپله غیږ کي روزلي ، تاسي ته ئي هم جرئت درکړي چي د «عینیت فلسفي» د نوي تیزس په وړاندي کولو سره زاړه فلسفي دیوالونه ړنګ او په کل کي د واحد فلسفي بنیاد ډبره کښیږدئ. داسي معلومیږي چي علم او فلسفه نن سبا د کونړ د سیدانو په میراث اووختي او وګورو چي سبا به څه پیښیږي ؟

زه پدي آند یم ، که چیري زوړ یونان او یوناني ژبه د سقراط ،افلاطون او ارسطو تخیلي متافزیکي او مابعد الطبیعه متناقضو فلسفودوه نیم زره کاله د علم او تمدن په مرکز اووتلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبه بدلولي شول ،د عينيت فلسفه هم داړونده پوهانو په کمه توجه او ملاتړ سره ددي جوګه ده ،دغه شان رول دافغاني علمي زيربناء او د پښتو ژبي په پرمختګ کي ولوبوي. شک نشته چي د عينيت فلسفي بنسټ ايښودونکي ډاکټر حرکت ته پکار دادي چي نه يواځې د خپلي خپروني بلکه د ټولو افغاني ټولنيزو رسنيو ، علمي موًسساتو او سازمانونو له لارې د سمينارونو او مباحثو په جوړولو دخپلو عمده تيزسونو دتبليغ په باره کې هڅې وکړي.

شرط ندي چي مونږ يواځې د خپلو خدای بخښلو پوهانو په قبرونو د ګلونو ګيډۍ کښيږدو او ددعاء لاسونه ورته پورته کړو . پکار دادي ، ددغه ډول مسايلو سره انتقادي کره وره ولرو. لکه زه چي پخپل کم توان سره د عينيت دفلسفي په باره کي خپل نظر وړاندي کوم ،نور پوهان چي د علومو او با الخصوص د فلسفي په باره کي د لوړو تحصيلاتو او پوهي خاوندان دي ، بايد د دغه ليکنو دعمده تيزسونو سره انتقادي کره وره ولري. هغه چي دتا ئيدوړدي تائيد اود تعليمي موًسسو استادان هغي ته په خپلو پروګرامونو کي د بکر موضوعاتو په شکل ځاي ورکړي ، او هغه برخي چي دتائيد وړندي په قطعي ډول رد شي . په پرمختللو هيوادونو کي ژورناليستان ، خبرنګاران ،استادان او پوهان پدغه ډول موادو پسي سرګردانه ګرځي چي دهرچا څخه دمخه تري پخپله استفاده وکړي .

په پاي کي د ښاغلي ډاکټر حرکت څخه زما هيله داده :

ـــ تر ډيره ځايه هڅه وشي چي مطالب په ساده ، فصيحه او بليغه ژبه وليکل شي ؛

ـــ دخارجي اصطلاحاتو په څنګ کي د امکان په صورت

کي پښتو معنا وليکل شي ؛

ـــ کله چي کتابونه چا پيږي ، نه يواځي په افغانستان کي بلکه په ځيني خارجي ملکونو کي هم کتاب خانو او تعليمي موًسساتو ته توزيع شي . ستاسي د صحت او بريا ليتوبونو په هيله

محمد رحيم

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

فلسفه خورا قدیمي او د شکل او ماهیت له مخې د خدای د لوی علم یوائینی بشري ذهني خلف علم ګڼل کیږي. د نړۍ ستر علمي مرکزونه ، نوابغ او وتلي پوهان له ډیرو پخوا زمانو څخه تر نن ورځې په فلسفي څیړنو بخت دي . په نړۍ کې د ټولو تولید شوو کاغذونو زیاته برخه یوائې په فلسفي لیکنو توره شوې او د نړۍ ټولې شخصي ،ټولنیزې او دولتي کتابخانې ، مساجد ،معابد کلیسي ، کنیسي او نور په دغه کتابونو ډکې او نه یوائې ددغه بې شمیره بنیادونو دیوالونه بلکه په سمه او غر ولاړې او پرتې هواري تیږي دفلسفي مقولو ، قوانینو او فورمولبندیو د یادګارونو د زیرمو په توګه ساتل کیږي. ځانګړي علوم په حقیقت کې وجود نه لري او دټولو پدیدو او خلقتونود زیربندي ،ځرګندونو ،بدلونونو ، تکامل او ډول ډول حالتونو محاسبه او فورمولبندۍ یوائې په اصطلاح د ځانګړو علومو د متداخل فلسفي ارګانیک عملیاتي قانونمند انتګربشن له لارې ممکن ګڼل کیږي.

خو ددې ټولو خبرو سره سره ،بیا هم د ځیني پوهانو په آند

دفلسفې په نامه نه کوم ټاکلی ځانګړي علم وجود لري او نه دوی فلسفې ته د علم په نامه کوم ارزش او حیثیت قایل دي.

دوی فلسفې ته د لاس د شپږمې ګوتې په سترګه ګوري او خصوصاً د سرمایداري نظام په نننی سوپر ګلوبال امپریالیستي دوران کې چې حتا بشري د خیر ښیګڼې ارزشونه یوائې د شخصي سود او ګټې په تله ارزول کیږي او بې ردیفه ،بې قافیې او بې وزنه شعر و شاعري او

تخیلي زړې سفسطي یوشان دکهالت او بې کارۍ مصروفیت ګڼل کیږي او ټول علوم چې د تخنیکي -اقتصادي پر مختګ سره سم پر مخ ځي فلسفه د تاریخ ځېلې پدیدي په حیث لکه «لینډۍ چې نه په سر تار لري او نه په غوږو کار» فلسفه هم ددغه نړیوالو پر مختګونو سره څه اړیکي نه لري او په نزولي قوس د خپل انحطاط لار وهي. زه په دغه باره کې تبصره ځکه نه کوم چې د نیکه مرغه دغه موضوع محترمو

ډاکټر شاولي ، کاندید اکادمیسن محمد ظاهر افق او نورو پوهانو دفلسفې دعلمي ماهیت ارزونه او کره کتنه پورته په خپلو لیکنو کې کړې او ما هم د ورځني مروجه علومو او قانونمندیو له مخې ، ددې کتاب د ډیرو حساسو ، ژورو او مهمو علمي -فلسفي مسایلو او موضوعګانو نتایج او پایلې د مروجه ترمنولوژۍ ، متودولوژۍ او فورمولبندیو په بنیادارزولي او د علمي دودونو او دساتیرو په بڼه وړاندي شویدي .

مونږ تر ډیره ځایه په خپلو لیکنو ، پریکړو او فورمولبندیو باور لرو او دلومړۍ ورځې څخه مو په ملي او نړیواله کچه پوهانو ته دارزونې په خاطر وړاندي کړي او حتا د خپرونې په کچه د سمینارونو

او د ګڼو معیاري مقالو ، رسالو اودفلسفي انجمن د

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړیدو د لارې د ټولیزګډ علمي کار وړاندیزونه کړیدي. سره ددې چې ډیرو دوستانو زه د عینیت فلسفې علمي تیوریکي څیړنیزکار او د خپرونې نشر دوام ته هڅولي یم او ځینې دوستانو کله ناکله د خپرونې سره خپل مادي او معنوي ملاتړهم نه دي سپمولي او له دې لارې یې په دغه کاملاً نوي او بکر علمي بحثونو کې یې زما رښتینولي، باور، عزم او مورال لوړ ساتلي او لاپسې زیات کار او زیار ته هڅولي یم، خو له بده مرغه د فلسفې نوې علمي بنیاد د ایجادولو

او د تیرو فلسفي تیوریو د غورچاڼ په درانه کار کې چې په اوسنیو هیڅ شرایطو کې دیوه قوي ټیم، یوه مملکت او حتا نړیوالو لپاره چې نن ورځ یوازې د سرمایې په حرص کې غرق دي ناشوني کار ګڼل کیږي، زه لا تر اوسه د خپل سفر په لار کې یوازې پاتې یم او زما له دغه پروژو سره نه د هیواد والو او نړیوالو له خوا بې شایبه ګډ کار علاقمندي ښودل شوې او نه د بې شایبه ګډ کار ختمه برابره شوې او نه یوه له دغه پروژو څخه کوم بل ځای د بلچا له خوا عملي شویده.

زه پدې عقیده یم چې پخوا هم فیلسوفان او پوهان د خپلو څیړنو په سمو او ناسمو پایلو ښه پوهیدل، خو څرنګه چې په قانونمند ډول یې خپلو څیړنو ته دوام او پراختیا نه شوه ورکولي او نه یې د نړیوالو لپاره د قناعت ثبوتي دلایل وړاندې کولي شول، قصداً یې خپلې سمې او ناسمې تخیلي مفکورې او ارزونې په مغلقو او مهملو الفاظو او کڅوړو کې تاو کړې او د تخیلي جادویي، فنتازي او ډول ډول غامضو او د قانونمند منطقي تسلسل څخه خالي تیوریو په بڼه د نورو د تیروتنې په

خاطر وړاندې کړیدي او اوس چې علمي، تخنیکي او اقتصادي پرمختګونه د خپل دینامیزم په صعودي قوسونو لار وهي، بیا هم په علمي څیړنیزو مسایلو کې دغه ځان غولوونکي او بل غولوونکي وضعه په پخواني حال باقي پاتې ده.

د عینیت فلسفې پخپل لومړي قدم پورته کولو او د «ذهنیت نسبي عینیت او هر مشخص ذهنیت د عیني واقعیت» د مقولې په افادې سره په علمي ڼه ورشو کې دغه غولوونکي او تورتم حالت ته د همیش لپاره د پای ټکی کښیښودل شو او وروسته له دې به ممکنه نه وي څوک د خپلې ناپوهۍ له مخې نورو ته د ناپوهانو نسبت.

دغه اثر چې ګرانو لوستونکو ته وړاندې کیږي د اوس لپاره له درې برخو څخه جوړ او دیوې مجموعې بڼه لري. په راتلونکي کې کیدلی شي دغه برخې نورې هم زیاتې او هره برخه چې نن نیمګړې بریښي تکمیل او د منځپانګې له مخې لا پسې پوره او هره برخه د ځانګړي اثر په شکل چاپ او درنو لوستونکو ته د ارزونې او ګټې اخیستنې لپاره وړاندې شي.

د اثر لومړۍ برخه د «عینیت فلسفه» تر عنوان لاندې وړاندې شوې او د همدې عنوان لاندې زما لومړی اثر د ۱۳۶۵ هجري شمسي کال د جدي په میاشت کې د افغانستان د ملي اردو په مطبعه کې د سیاسي چارو د لوی ریاست له خوا چاپ او په ټولو نظامي او ملکي موٴسساتو او مینه والو وویشل شو.

په دغه برخه کې د لومړي ځل لپاره په ډیرو مهمو او تازه فلسفي مسایلو د عینیت فلسفې د لیدلوري له مخې هراړخیز بحثونه شوي چې کیدلی شي د درنو لوستونکو د پام وړ وګرځي. د فلسفې اساسي مسٔله چې د پخواني فلسفي طرز

(c) ketabton.com: The Digital Library

تفکر لـه مخـې یـې فلسفه پـه بې شمیره فلسفي مجمـوع الجزایـر ،یـو تربلـه ضـد ونقیض او نـه پخـلا کیـدونکو تیوریو ویـشل شـوې وه ،لـه سره بنیـادي کره کتنـه شوې او پـه توضیحي ډول دیتـه ګوتـه نیـول شـوې چـې مـادي او معنـوي پدیـدې پـه عـالم الاسـباب هیڅکلـه ذاتـي تـوپیر نـه سـره لـري ، نـه دفلـسفې اساسـي مـسٔله جوړیـدلی شي او نـه دهغې لـه مخې ضدو نقیض فلسفي نظریـات او تیوری رامنځته کول پکار دي.

مونږهمداسې د نـوي طـرز تفکـر لـه مخـې کړای شویدي د نـوي لیـد لـوري لـه مخـې د شـعور او لاشـعور متقابـل دیـالکتیکي هـر اړخیـز مـسایل وڅیـړو او پـه همدغـه بنیـاد د خـدای د لـوی ذات دخلیفـه پـه حیـث د انـسان رابطـه د خپـل معبـود سـره پـه علمـي قانونمنـد ډول فورمولبنـدي کـړو .مـونږ د فلـسفې د یـوې اساسـي مـسٔلې پرځـای د مثـال پـه ډول ډیـر رښـتیني فلـسفي اساسـي مسایل فورمولبندي او کیدلي شي ډیر نور هم فورمولبندي شي .مـونږ وکـولي شـول دپخوانیـو فلسفو پـه آنـد د دیـن او فلـسفې نـه پخلاکیـدونکې دښـمنۍ پـه دوسـتۍ واړوو او پـه ګوتـه کـړو چـې دیـن او فلـسفه یـو شـان د خـدای او خـدایي خلقتونـو دمعرفـت رسـالت پـه غـاړه لـري او دهغـوی تـر مـنځ هـیڅ ډول تـضاد وجـود نـه لـري او د دیـن او روح د ماهیت پـه بـاره کـې مـو د لـوی خدای د پـاک کـلام د احکـامو لـه مخـې خپـل نظـر هـم وړانـدې کـړي دي. مـونږ د پخوانیـو فلـسفه پوهـانو لکـه فـارابي، ابـن سـینا ،رازي ،مولانـا جـلا ل الـدین بلخـي، فیثـاغورث ،سـقراط ، افلاطـون ، ارسـطو ،دکـارت ، کانـت ،هګـل فـارابي، ابـن سـینا ،رازي ،مولانـا جـلا ل الـدین بلخي ، ابـن رشـد ،مـارکس ،انګلـس ،لنـین اونوروا سلامي او غیـر اسـلامي مـشهورو فلـسفه پوهـانو د نظریـاتو د کـره کتنـې

پـه تـرخ کـې خپـل مـشخص نظـر پـه څرګنـد ډول افـاده او وړانـدي کـړي دي. مـونږدا هـم ویلـی چـې دا جهـان د خـدای دلـوی علـم لـه مخـې د «کـن فیکـون»د حکـم پـه صـدور قانونمنـد پیـدا ، قانونمنـد پـایي او قانونمنـد بـدلون او تکامـل مـومي او سـره ددې چـې جهـان پـه لحظـوي بـدلون کـې دي او قـدیم پـه قـدیم کـې نـور وجـود نـه لـري ،حـال پـه مـستمر لحظـوي بـدلون کـې دي او حـال هیڅکلـه پـه ګـورت کـې نـه راځـي او پـه ابـدي نظـام کـې ابـد هـم هیڅکله ابـد تـه نـه رسـیږي ، بیـا هـم د خـدای پـه قانونمنـد نظـام کـې د قـدامت څخـه تـر ابـد پـوري پـه هـره لحظـه کـې چـې هـره محاسـبه وغـواړو ، سـرته یـې رسـولی شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حرکت

حرکت د یوي خپروني نوم دي چي د مطبوعاتي نړۍ په ورشو نوي قدم ږدي. دغه نوم که پرون د شخصي یا کورني تخلص، نن د خپروني د نوم او سبا ته د محترمو پوهانو او عالمانو په شریکه هڅه په نوي فلسفي فکري محور، نوي علمي څیړنیز متود او یا نوي فلسفي مکتب بدلیږي، په ټولو حالاتو کي د دغه فلسفي ـ فزیکی مقولي لوي جهاني تکویني ماهیت تل په نظر کي وو او اوس هم پدي عقیده یو چي حرکت د نوي فلسفي طرز تفکر نوم دي چي ټولي پدیدي او واقعیتونه یواځي د علمي منطق، استدلال او مناسبتونو له مخي پرته د ذهنیګریو په پوره امانت دارۍ سره څیړي او د تل د پاره په علمي اصولو او قوانینو باور لري او ورته وفاداره پاتي کیږي.

دا نومونه به هیڅکله شخصي ځانګړي اړه ونلري او ویاړ به ئي دهغه چا په نصیب وي چي پدي لار کي زیات زیار وګالي، زیاتي بریاوي ترلاسه کړي او د دغه فلسفي نوي طرز تفکر د قوانینو او مقولو د فورمولبندیو په سیستماتیک تشکل او د یوه نوي فلسفي مکتب د ارګانیک علمي جوړښت په رامنځته کولو کي پایدار او چټک قدمونه واخلي. خو زما په عقیده دغه ډول پدیدي همیشه د عصر او زمان د جمعي شعور مظهر او د حي علي الفلاح چیغه وي چي یوه تاریخي مرحله په بله اړوي، د اولسونو

د قیوداتو کړۍ ماتوي، نوي ساه او نوي ازادي ګاني وربښي، نو ځکه یې ویاړ او ګټې هم جمعي او شریکي وي.

په حقیقت کې دغه نوې فلسفي فکري نظر هغه وخت راپیدا شو کله چې د شلمې پیړۍ په اتمه لسیزه کې د «عینیت فلسفه» تر عنوان لاندي لومړي ځیني مقالي او وروسته د دغه مقالو مجموعه په کابل کي چاپ او د پراخه ارزوني د پاره پخپله په افغانستان او پخواني شوروي اتحاد کي علمي اکادمیکو موٴسساتو او مقاماتو ته وړاندي شوه. خو له بده مرغه تر اوسه پوري ئي په هکله لازم انتقادي نظر ندي لیکلي شوي. نوموړي مقالي به د همدغه خپروني د لاري یو ځل بیا د یوځه تغیر او تکمیل په راوستلو سره ارزوني ته وړاندي شي. ځکه د هغه وخت د شرایطو په پام کي نیولو سره په هغي کي یو څه شخصي سانسور او نرمش رامنځته شوي وو.

د حرکت خپرونه، چي ټول علمي، سیاسي، ټولنیز او اقتصادي مسائل به په عام ډول علماً څیړي خو په خاص ډول به د نوي فلسفي فکري نظرلار تعقیبوي. نو ځکه ئي د «حرکت» په نامه نوموؤ. حرکت نوي تیزس دي، حرکت په عالم الاسباب کی د خداي د لوي علم د عامي قانونمندۍ او د هغي د ټولو خصوصي حالتونو په پروسه کي د ټولو پدیدو د ظهور او متقابلو اړونده مناسباتو د علت او معلول مسبب ګڼل کیږي. دا لوي جهان موجود دي ځکه چي متحرک دي او متحرک دي ځکه چي موجود دي. دا جهان همغومره متنوع، متفاوت، رنکارنګ او متغیر دي لکه څومره چي حرکتونه متنوع، متفاوت، رنګارنګ او متغیر دي. دا جهان همغوره ابدي دي لکه څوره چي حرکت ابدي دي. لوي خداي د خپل لوي علم

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعامي قانونمندی له مخي دلوي جهان او حرکت متقابل ابديت او موجوديت يو تربله سره لازمي ابدي علت او معلول او همداسي قائم با الذات او خلل ناپذير ګرځولي او يواځي دقضاء او قدر دلوي علم دجبر او اختيار له مخي په هغي کي تغير او تصرف ممکن ګڼل کيدي شي.

پدي ورستيو وختونو کي په افغانستان او دهغي دباندي ډيري خپروني خپرېږي. هغه څوک چي په ايمانداری سره دغه کار سرته رسوي مونږ ئي هرکلي کوؤ. ددغه خپرونو په سرخطونو کي معمولاً ليکل کيږي: بي طرفه، ازاده، مستقله، ملي، اسلامي او داسي نور. مونږ ټولي دغه ډول پديدي نسبي ګڼونو ځکه دلومړۍ ورځي څخه وايو چي مونږ هيڅکله بي طرفه نه يو. مونږ ټاکلي او مشخص هدف، طرف او ارمان لرو. زمونږ طرف دهرڅه دمخه زمونږ ګران هيواد افغانستان، افغان اولس، دهغوئ ملي ګټي، ملي رسوم، عنعنات، عقايد او مقدسات او وروسته له هغي بين المللي او عام انساني تعلقات او تعهدات دي چي په پوره ايمانداری به دهغي پلوي او دفاع کوؤ او نور به هم دي کار ته اړ باسو.

د ازادی، استقلال او ملي موقف په باره کي زمونږ نظر دادي چي دقضاء او قدر دعام قانون له مخي مطلق مختار او مطلق مجبور وجود نلري او هر اولس، ، هر دولت او هر څوک پرته له امتياز څخه مجبور او مکلف دي يو شان بين المللي عامه نظم، منل شويو تعهداتو، قوانينواو نورما تيفونو ته غاړه کښيږدي. د سر غړونو په صورت کي به زمونږ دريز دهميش دپاره متقابل وي.

د ملي او بين المللي تناسب په سيالۍ کي به زمونږ

موضعګيري د تل دپاره د بين المللي اصولو او قوانينو په نظر کي نيولو سره سره دملي موقف څخه د کلکي دفاع په طرف وي.

اسلام زمونږ د افغانانو او ديوه مليارد څخه زياتو مسلمانانو بر حق دين دي. په هغي پا بند او کلک معتقد يو. د نورو اديانو د پلويانو درناوي کوؤ او په مقابل کي ئي دجبر او زور استعمال روا نه بولو او يواځي دوما علينا الا البلاغ اصل او حکم ته معتقد يو. خو هغه څوک چي په ناروا او سپين سترګتوب سره تروريزم، بنياد ګرائي او يا بل هر ډول خرافات د اسلام دنوم سره تړي او پدي بهانه خپل ناروا سياسي اهداف پر مخ بيائي زمونږ دپاره هيڅکله دمنلو وړندي او پدي باره کي سپيناوي خپله ملي او اسلامي دنده بولو.

مونږ افغانستان دټولو افغانانو ګډ کور بولو او کومي دښمنئ او بي اتفاقئ چي دمغرضو هيوادونو او دهغوئ دبريڅو لخوا دورونو قومونو تر منځ ايجاد شوي دهغي دله منځه وړلو او دوروری دباوري فضاء درامنځته کولو دپاره به هڅي کوؤ. مونږ پدي کلک باور لرو چي د افغان اولس خوشبختي، پرمختګ او پايښت په ملي وحدت کي دي. هغه به دسترګو دکسي په څير د بين الافغاني او بين المللي منل شوؤ اصولو له مخي په پوره ايمانداری او تقوا سره ساتو.

مونږ دګاونډي، اسلامي او دنړۍ دټولو هيوادونو سره د بين المللي قوانينو او اصولو سره سم سيال مناسبات او دوستي غواړو او په دغه اصولو پا بندي خپله ملي، اسلامي او بين المللي مسؤليت او دين ګڼو او دمتقابل لوري څخه هم همدغه ډول تقاضا لرو.

مونږ په بين المللي منل شوؤ قوانينو، اصولو، تعهداتو،

(c) ketabton.com: The Digital Library

منشورونو ،پريکړو ، ...باندي دټولو لويو او وړو هيوادونو يو شان پابندي غواړواو داکاردبين المللي نيکو اړيکو ،دتروريزم له منځه وړلو اونړيوالي سولي دتأمين عمده او اساسي اصل او يو ائيني ضامن ګڼو.

دا خپرونه به په عمده ډول په پښتو او دري ژبو خپريږي او تنا سب به ئي يو ائي پدي پوري اړه ولري چي څوک څومره او په کومه ژبه خپلي ليکني کوي او مونږ ته ئي سپاري هغه ليکوالانو ته چي زمونږ فکري لار پخپلو ليکنو کي په نظر کي نيسي او يا په انتقادي ډول مونږ سمي لاري ته رهنمائي کوي مخکي له مخکي کوروداني وايو او دزړه له کومي مننه ور څخه کوؤ.

فلسفه علم دې؟

له هغه ورځې څخه چې د لومړي ځل لپاره باشعوره او دعقل خاوندانسان پدی نړۍ او يا دخدای دلوی جهان په کوم بل کونج کې سترګې وغړولې، په ژوند کې يي دلومړې ځل لپاره لمر راوخوت ورځ شوه، پريووت شپه شوه، پسرلې شو بوټي شنه شول، اوړې شو تخمونه يي ونيول او پاخه شول، منې شو تخمونه يي ورژيدل، ژمې شو بوټی وچ شول او په ځمکه راپريوتل، اسمان وريځ شو باران شو، ږلۍ شوه، واورې شوې، په اسمان کې بريښنا شوه، غړومبښ شو او يا يي دطبيعت بې شميره رنګينيو او خدايي نورو بې شميره خلقتونو ته پام شو ،دهمغې ورځې څخه فلسفي څيړنې شروع شويد ي.فلسفي علم ،همغسې لکه چې په دې لحظوي بدليدونکي جهان کې مطلق حقايق وجود نه لري ، هيڅکله مطلق حقيقت ندې ، يو ائې دخدای دلوی علم بشري ذهني خلف علم ګڼل کيږي او دعينې جهان ، ټولني او شعور دعامو قوانينو څخه بحث کوي .

دبشر دپيدا ښت په لومړيو وختونو کې هيڅ ډول فلسفي انتزاعي تفکر او حتا ابتدايي قانونمنديو او ډيرو ساده علمي کړو وړو مقولو ،قوانينو او قانونمنديو هم وجود نه درلود. او هر عمل او عکس العمل دغريزې، احساساتو اوعواطفو په

(c) ketabton.com: The Digital Library

کچه سرته رسیدل. نه دفسلفې او نه بله کومه داسې اصطلاح موجوده وه چې دعلم په واقعی مفهومرښتیاې دلالت وکړي. بشرد بي شمیره کلونو عملی ژوند او ټولنیزو مناسباتو په ترڅ کي لومړې دابتدایي علمي تفکر، عقل او وروسته له هغې څخه دانتزاعي نتیجګیریو څخه برخمن شو. ددغه انتزاعي تفکرکوچنۍ علمي سرچینې داقتصادي او علمي -تخنیکي امکاناتو دپرمختګ په پروسه کې کرار کرار په فلسفي نظریاتو ، عقایدو ،فورمولبندیو او تیوریو بدلې شویدي. دفلسفې کلمه دلومړی ځل لپاره دمیلاد څخه نژدی ۶۰۰ کاله پخوا فیثاغورث پخپلو لیکنو کې راوړی او نژدی ۲۵۰ کاله وروسته له هغه څخه افلاطون دغه کلمه دیوه خاص علم لپاره وکاروله. فلسفه یوه دوه ګړې ګډوله او مرکبه یوناني کلمه ده. Phileosophiaچې Phileo ددوست لرم او Sophia دپوهی معنی لری. خو دډیرو کلونو وروسته دفلسفې کلمې په اصطلاح په یوه داسې خاص علم دلالت وکړ چې دطبیعت، ټولنې، شعور او دمعرفت دپروسې دعامو قوانینو څخه بحث کوي. حال داچې په عالم الاسباب کې نه خاص علوم وجود لري او نه د طبیعت، ټولني او شعور په عامو قوانینو کی ذاتی توپیر موجود دي او پوهانو تر نن ورځې پورې په فلسفي علم باندې دا هر ډول ناحقه تورونه تړلي دي . فلسفه دعینې لوی جهان او ورپوری اړونده لوی علم او لویي قانونمندۍ دابدي تکامل په پروسه کې بشری نسبي ذهني علمي تفکر او قانونمندې نتیجه ګیرۍ ته ویل کیدې شي .د خدای لوی علم چې دهغې له مخې دا لوی جهان او دخدای ټول خلقتونه پیدا کړي ،په هر څه محیط او کامل علم دې. دهغې د ورشو څخه دباندې هیڅ ډول بله

قانونمندي وجود نلري. دلوی علم لویه قانونمندي دتناقص او د تناقض څخه مبرا او یوائې دمقدراتو له مخې دنوؤ پدیدو او خلقتونو دپیدایش په پروسه کې د خصوصي قوانینو په شکل ، تغیر او تحول پذیره ګڼل کیدلې شي. دخدای لوی علم او لویه قانونمندي دخدای دمقضي الامر ارادې (قضاء) له مخې دیوه لوی، ثابت او تغیر ناپذیره ابدي حقیقت او واقعیت په حیث تغیر نه منونکې دي.لوی علم بشري ایجاد او خلقت ندې او نه انساني عقل ، شعور، او مادي تخنیکي امکانات پدې قادر دي چې دلوی علم په عامو قانونمندیو کې تصرف وکړي او یا تغیر راوستلې شي بلکه یوائې دقضاء او قدر په تناسب ددغه قانونمندیو دتغیر او تکامل (دیالکتیک) په پروسه کې مجبور او مختار پاتې کیدلې شي. همغسی چې جهان ابدي او لایتناهي دې لویه علمي قانونمندي هم دلوی جهان دموجودیت او ابدیت په تناسب دهغې دموجودیت یوائېنې قانونمند شکل ګڼل کیږي. یعنې دلوی جهان موجودیت او ابدیت او لویه عامه قانونمندي یو تربله سره متقابل دیالکتیکی استلزامیت او علت او معلول تشکیلوي . دلوی علم د عامو قوانینو متماتیکی محاسبه او تجربې افاده دانساني امکاناتو څخه وتلې کاردې .دلوی علم عام قوانین په عینی شکل سره وجود لري او انسان دلوی خدای دعاقل، عالم او خلف مخلوق په حیث کولې شي دخپلو شعوري او ادارکي امکاناتو په تناسب دغه قانونمندي وپیژني او فورمولبندي یي کړي. خو دغه پیژندنه او فورمولبندۍ یوائې نسبي او په ځیني حالاتو کې کیدلې شي انحرافي ، کذبی بڼه ولری. ځکه دیوې خوا انساني شعوري طیف خورا محدود اودبلې خوا ځیني وخت غلط فکري

(c) ketabton.com: The Digital Library

تراوشونه دغلطو تیوریو اوفورمولبندیو زیږنده ګرځي. نن مونږ پخپله دفلسفي مختلفو نظریاتو او مکتبونو تر منځ ددغسې اشتباهاتو او غلطیو شاهد یو. سره ددې چې فلسفي څیړني دبشر دپیدایښت دخورا پخوانیو مراحلو څخه شروع شوې او په اصطلاح فلسفه خورا قدیمی علم دې، ډیر زیات تحقیقات په همدې برخه کې سرته رسیدلي، دهرې مخروبې په دیوالونو، طاقچو او مخیزه تیږو، دهر مسجد، کلیسا، مندر او نورو بشري عبادتګاوؤ په دیوالونو فلسفي عبارات لیکل شوي او کتابخانې یې دهمدغه فلسفي اثارو څخه ډکې دي، خو ددې سره سره نن هم دا سوال پیدا کیږي چې فلسفه علم دې او که نه؟ نن هم دفلسفي علم موضوع په دقیق ډول معلومه نده، د شعور او مادې تر منځ ذاتي توپیر او تضاد دفلسفې اساسي یوائینۍ مسئله جوړوي اودټولو فلسفي نظریاتو، مکتبونو ،تیوریو او فورمولبندیو دویش ،تقسیم بندۍ، او فلسفي مجموع الجزایر د جوړیدو لپاره اساسي معیار، علت او محک ګڼل کیږی. هغه کسان چې شعور پر مادې مقدم بولي او پدې باور دي چې مادي جهان دخدای د "کن فیکون" دامر په صدور، دجهاني روح او یا مطلقې ایدهٔ په اراده پیدا شوې، هغوۍ ته ایدیالستان او هغه کسان چې ماده پر شعور مقدم ګڼي او شعور دمادې ددیالکتیکي تکامل زیږنده بولي، هغوۍ ته ماتریالستان وایي. ماتریالستان ،شعور دمادي نړۍ دتاریخی تکاملي پروسې په نتیجه کې یوائې دخورا متکاملې مادې یعنې انساني مغز خصلت بولي خو پخپله شعور غیر مادي ګڼي. ، حال دا چې د شعور او مادې تر منځ دغه ډول ذاتي تضاد وجود نلري او دعالم الاسباب ټولې پدیدي او خلقتونه د لوی

خدای په مقضي اراده ،پرته له توپیره د یو شان قانومندیو تابع، قایم باالذات اود خپل عالم خلف انسان د معرفت په خاطر مسخر ،مقدر او د استفادې وړ ګرځولې دي. مونږ پدي عقیده یو چې شعور نه یوائې د مغز بلکه متناسباً لږو ډیردهرمادي موجود خصلت او مطلقه بې شعوره او مطلقه با شعوره ماده وجود نلري او په ماده او شعور دواړو کې یو شان ابدي قانونمندي جاري ده. دهمدې ځای څخه په فلسفي مسایلو او قضایاوؤ کې دعلم سره غیر علمي کړه وړه پیل کیږي، عیني قوانین او قانونمند منطق د پوچ تخیل او تصور لار غوره اود ګمراهۍ په لار قدم پورته کوي او لا ترنن ورځې پورې د لاینحله معما په حیث باقي پاتې کیږي. بې علمي د غیر قانونمند تخیل او تصور له لارې په سوچه علمي ورشو کې د شته والي مشروعیت پیدا کوي او دهر بې علمه لپاره د غیر علمي فلسفو، سفسطو او غیر قانونمند منطق ختمه او زمینه برابروي. مونږ دا نه وایو، لوی خدای دا جهان قانونمند پیدا کړي، قانونمند پایي او قانونمند بدلون او تکامل مومې. کله چې په دې جهان کې د خورا کوچنۍ ذرې څخه نیولې تر خورا لوی سماوي جرم او کتلې پورې په هیڅ حالت ،مکان او زمان کې بې قانونۍ او غیر قانونمند حرکت او بدلون ته ځای وجود نه لري او هره قانونمندي او قانون هم یوائې د قانونمند حرکت او بدلون په بنیاد تحقق پیدا کوي، یعنې چې پخپله حرکت او قانونمندي شکل او بڼه دموجودیت د هرې پدیدي او خلقت ګڼل کیږي، څه ډول او په کومه بڼه او ماهیت دغه غیر قانونمند تخیل ،تصور او منطق په دغه سر تا پا قانونمنده ورشو کې د پښې ځای او تحقق پیدا کولې شي؟ دا واضح خبره

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده چې نه دغه بې علمه فلسفې علمي ماهيت او نه ثوک د خپلو دغه ډول فلسفو دعلمي ماهيت دثبوت لپاره کوم دليل لرلې شي. هغه پوهان چې په مختلفو بهانو او پردلوګونو هڅه کوي خپلې تخيلي غير علمي فلسفې او سفسطې په مختلفو نومونو لکه خاص علم ،عام قوانين ،عام مفاهيم ، ام العلوم ،انتزاعي او مجرد علم ، متودولوژيک علم ،د علومو ستڼه (تنه)او داسې نورې بې مفهومه او مهملې نومونې چې غواړي په دوه خيږونو ودريږي او يا لکه د فيلمرغ په څير د بار په وخت کې له ځانه مرغه او د الوتلو په وخت کې اوښ جوړ کړي.

نه خاص علوم او نه خاصې قانونمندۍ وجود لري. هر علم او هره قانونمندي مشخصه او البته ځينې ځانګړتياوې او خصوصيات لري چې هيڅکله هر علمې مشخصتوب نه کمولي او نه له منځه وړلې شي. نو ځکه د فلسفې د علم دغه ډول افاده چې ګوندې دطبيعت ،ټولني او شعوردعامو قوانينو او مفاهيمو څخه بحث کوي ،هم سمه نه ده. عام قوانين او مفاهيم خارجي فزيکي وجود نلري. داچې ځيني پوهان لکه ارسطو ، دکارت او ځيني نور ،خاص او عام مفاهيم او قوانين او کل اوجز کله په يوه يا بل اړخ د فلسفي قضاياوو پورې تړي، پخپله ددوۍ فلسفي نظريات او تيورۍ يې بې بنياده او بې اعتباره کړيدي. زه پدې باور يم چې ځانګړي علوم وجود نه لري ،فلسفه لکه چې دمخه وويل شول د خدای د لوی علم بشري ذهني بديل علم دې نو ځکه داهم نا ممکنه خبره ده چې ثوک په فلسفي علم کې عملي تجربي ثبوتي دلايل وړاندي کړې شي او يا لکه ځيني پوهان چې هڅه کوي د هغوۍ په اصطلاح د ځانګړو علومو له مخې په فلسفي مسايلو او قضاياوو ثبوتي دلايل وړاندې کړي

هم نا ممکن کار دې. د همدې بې ځايه هڅو او ناممکناتو په نتيجه کې خو ددې ختمه برابره شوې چې هر عالم پخپل آند په فلسفه جلا جلا تورونه وتړي او په مختلفو نومونو يې ونوموي .

دا غلطي اصلاً د فلسفې د نا سم حل څخه پيل شوې او په اصطلاح دغه سپې د همدغه د فلسفې د اساسي مسئلې په خيټه کې مردار پروت دې. تر څو پورې چې دغه مرداري پاکه او د فلسفې د اساسي مسئلې په زړه کې سپيناوې را نه شي فلسفه به همداسې د ګمراهۍ په تورتم کې ځای پر ځای لکه بوينه څټه پرته او په حقه به دهر چا هر تو رور پورې تړل کيدې شي.ددغه اساسي قضيي د سم حل په خاطر پکار دادي تر هر څه لومړې فلسفه د علم او دوهم د خدای د لوی علم د يوائيني خلف علمي بديل په حيث ومنل شي. دريم داچې ټول فلسفي مسايل او قضايايوا ځې د ورځني پيژندل شوو او منل شوو علمي مقولو او قوانينو په رڼاکې وڅيړل شي او وارزول شي او هيڅ ډول غير علمي تخيل ،تصور ،منطق،سحر ،جادو او خرافاتي غير علمي مذهبي عقايد په کې ونه کارول شي او نه ځای ورکړل شي. بشري ټولنه نن سبا د جمعي شعوري بلوغ هغې کچې ته رسيدلې ني کسان چې حق او باطل يو له بله سره جدا او په دې واحد لوی جهان کې د واحد خدای د سراسري واحدې قانونمندۍ غوره لار ونيول شي.

کله چې منو ، ځانګړي علوم وجود نه لري ،څه ډول فلسفې ته د علومو علم ويلې شو ؟دا پخپله ددې معنا لري چې فلسفه پخپله علمي ارزش او ماهيت نه لري ، دعلمي ارزونو او څيړنو جوګه علم نه دي ، د بارازيت په څير يوائې د نورو علومو څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لارې تغذيه او په هغه څه چې نورو علومو يو ځل شخوند وهلي ، شخوند وهي ،هضم او يو ځل بيا په سمه او نا سمه توګه پخپل آند فور مولبندي کوي ،يعنې چې فلسفه مړ ښامار په توره وهي. په دې صورت کې به فلسفه د چا په نزد څه ډول ارزش ولري ؟ په هغه صورت کې چې ځانګړي علوم وجود ونه لري په کوم دليل فلسفي ته د مختلفو علومو د ميوو څخه د ډکو ځانګو د ونې د تنې نسبت کولي شو ؟د بلې خوا د مخه مونږ دا خبره هم کړې چې قانونمندي شکل د موجوديت د مادې او د دې لوی جهان د ټولو پديدو او خلقتونو لپاره عموميت لري ، او دا سې ورشو ګانې هيڅ چيرې وجود نه لري چې هلته دې يا قانون وجود ونه لري او يا دې د خاصو قوانينو لرونکې وي.د متودولوژيک علم په حيث د فلسفې منل ، په هغه صورت کي چې فلسفه علم ونه ګڼل شي مشکله بريښي او له بلې خوا ډير متودولوژيک علوم وجود لري چې مونږ ورته فلسفه نه شو ويلې. زما په عقيده دا ټولی خبری هيڅ اساس نلری او پرته د فلسفی لفاظۍ څخه چی په هيڅ صورت سره پکی فلسفی منطقی تسلسل نشي مراعاتيدلې بل څه ندی.ماتريالستان هم شعور غير مادي بولي خو احساس ته د ماديت حق قايل دی يعنې د هغوی په عقيده د مادې او شعور تر منځ د احساس او ادراک لار او پل واقع او يو تر بله سره پرې تړلي دي. پدې لار هميشنی لارويان ځي راځي يعنې شعوري احکام په مادي اعمالو او پروسو او برخلاف مادي اعمال او پروسې په شعوري احکامو ، ايديالونو او ارزشونو بدليږي. يا په بل عبارت پدې ترڅ کې شعور په ماده او يا ماده په شعور بدليدلې شي. حال دا چې د مادې د بقاء د عام قانون له مخې ماده نه له منځه ځي او نه د هيڅ څخه منځته

راتلای شي. بلکه يواځې د يوه حالت څخه بل حالت يا د يوې نوعې څخه په بله نوعه بدليږي. که چيرې دغه کار ممکن هم وګڼو نو هغه غوټه چې دغه متضاده مادي او غير مادي نړۍ يو تر بله سره تړي مادي ده او که يا غير مادي؟ پدې باره کې "د عينيت فلسفه" په رساله کې پوره اوږد بحث شويدي چې ځينې نقاط د لته د قضيې د وضاحت په خاطر رانقلوم. هلته ليکل شويدي "ذهنيت نسبي عينيت او هر مشخص ذهنيت عينی واقعيت دې". د دې څخه دا سې معلوميږي چې د ذهنيت او عينيت تفاوت نسبي دې او په ماهيت کې ذاتي توپير نلري. شعور ذاتاً زماني او مکاني قيديت لري او په اصطلاح يواځې په ذهني خټه او په معينه زماني مقطع کې منځته راځي، تکامل، تقرر او انحطاط مومي. يعنې په هيڅ کی شعور منځته نشی راتلای او د حد اقل زمانی مقطع څخه په کم وخت کی نه يوه قضيه يا حکم درک کيدلې او نه د هغې په باره کې لازم حکم صادريدلط شي. د مثال په ډول انساني ذهن د يوې ساده قضې د درک او د هغې په باره کط د حکم د صدور لپاره نږدې نيمې ثانيي وخت ته ضرورت لري . همدا سې تکامل، تقرر او انحطاط ښيي چې په ذهن کې حرکت موجود دې يعنې دغه درې واړه پديدي په ذهن کې د حرکت مستلزم دي او حرکت هم يو د اشکالو د موجوديت د مادې څخه دې .ماده موجوده ده ځکه چې متحرکه ده او متحرکه ده ځکه چې موجوده ده. يا په بل عبارت ماديت او حرکت يو تربله سره په متقابل استلزام باندې ولاړ دي.لوی خدای د خپل لوی علم د عامې قانونمندۍ له مخې د لوی جهان او حرکت متقابل ابديت او موجوديت يو تربله سره لازمي ابدي علت او معلول او همدا سې قائم بالذات او خلل نا

(c) ketabton.com: The Digital Library

پـذیر ګرځـولي دي. همدا سـې ذهـن دعطالـت لرونکـې دې چـې عـادت او مهـارت دهغـې مظـاهر ګڼلـې شـو. او عطالـت هـم دمـادې خـصلت دې. دبلـې خـوا ذهنیـت او شـعور دخپـل شـکل او محتـوا پـه لحـاظ یـوه پروسـه ده او هـره پروسـه هـم دزمـان، مکـان، حرکـت او مادیـت مـستلزم ګڼـل کیـږي. دپورتنیـو دلایلـو پـه اسـاس حکـم کـولې شـو چـې هـر مـشخص ذهنیـت عینـي واقعیـت دې او دفلـسفې اساسـي مـسئله چـې دهغـې پـه اسـاس دایـدلیزم او ماتیریـالیزم نظریـاتي جدایي او تقـسیم بنـدي راغلـې کـوم اسـاس او واقعیـت نلـري .هیګـل چـې دعقیـدې لـه مخـې ایدیالیـست وو دلمـړي ځـل لپـاره یـي د دیالکتیـک اساسـي عمـومي قـوانین فورمولبنـدي کـړل. خـو هغـه دغـه قانونمنـدي د جهـاني روح یـامطلقې ایـده دتکامـل دمراحلـو داصـولو پـه حیـث منـل، نـه دمـادي جهـان دعـامې قانونمنـدۍ پـه حیـث .هګـل پـه حقیقـت کـې هغـه قانونمنـدي چـي پـه مـادي دیـالکتیکي قانونمنـد شـکل سـره یـي دهغـه پـه ذهـن کـي وجـود درلـود د دیـالکتیکي قوانینـو پـه شـکل فورمولبنـدي کـړي ، پـه غیـر صـورت کـي بـه دغـه فورمولبندۍ او قانونمندۍ هیڅکله تحقق نه وې پیدا کړې .

کـه چیـرې دجهـاني روح او مطلقـې ایـدۀ څخـه دهګـل مقـصد خـدای وي نـو خـدای کامـل ذات دې او د هغـه پـه ذات کـې تغیـر او تکامـل متـصور او ممکـن نـدې. خـو بیـا هـم هګـل کـولې شـول دفلـسفي علـم موضـوع او اساسـي مـسئله دذهنـي تخیـل او تـصور پرځـای د ذهنـي واقعیتونـو پـه بنیـاد څېړلـې او فورمولبنـدی کـړي وای او د خپـل علمـي فلـسفي رسـالت جالـه بـه یـي تـر ګـودره رسـولې وې ،خـو هګـل پـه اصـطلاح دعینـي ایدیالیـست پـه حیـث او یـا کـه دقیـق وویـل شـي ، د خپـل وخـت ذهنـي تخیلـي ، منطقـي

وتلـې فیلـسوف او عـالم پـه توګـه لـه بـده مرغـه د خپلـو همـدغو علمـي فلـسفي نیمګړتیـاوو لـه کبلـه یـي د خپـل علمـي فلـسفي رسالت جاله له اوبو پورې نه ایستې شوه.

فیـر بـاخ هـم د ماتریالیـست پـه حیـث ټـول عظـیم مـادي دینـامیزم ،مناسـبات ،قانونمنـدۍاو دیـالکتیکي بـدلون او تکامـل یـواځې وچ کلـک او تنـګ نظرانـه میخـانیکي او متـافزیکي اسـتمرار او تکـرار وګڼـه اود هګـل د غیـر قانونمنـد تخیلـي ادیـا لیـزم د بړسـتنې سـره وړانـدې وغورځـاوه او میتـافزیکي تحجـر تـه ارجحیـت قایـل شـو . هغـه پخپلـو دغـه کـړو وړو سـره پرتـه لـه دې چـې لـه یـوه متعـصب تنګنظرانـه موقـف څخـه بـل متعـصب تنـګ نظرانـه دریـز غـوره کـړي بـل هـیڅ امتیـاز تـر لاسـه نـه کـړ او دفلـسفي علـم اساسـي مـسئلې او موضـوع قـضیه او مـشکل هـم پـه همغـه پخـواني حالـت لاینحـل پاتې شو.

ویـل کیـږي چـې مـارکس او انګلـز پـه اصـطلاح دهګـل دیالکتیـک او دفیـر بـاخ ماتریـالیزم پـه ارګانیـک ډول سـره یـو ځـای او دلـومړی ځـل لپـاره یـي پـه فلـسفه کـی ددیـالکتیکی ماتریـالیزم تیـوري او نظـر رامنځتـه کـړ. ماتریالیـستان تـر دا نـن ورځـې پـورې هـم پـه دې عقیـده دي چـې شـعور غیـر مـادي او د خپـل اړونـده مـادي واحـد (مغز)سره پـه مناسـبت کـې د فلـسفې اساسـي مـسئله جـوړوي او یـواځې د همدغـه مناسـبت پـه بنیـاد د ادیـالیزم او ماتریـالیزم یـو تـر بلـه سـره متـضاد نظریات او عقایـد رامنځتـه شـوي دي. دوی همدا سـې عقیـده لـري چـې احـساس مـادي او کلـه چـې همدغـه احـساس پـه شـعوربدلیږي غیـر مـادي بڼـه غـوره کـوي .خو زمـا پـه عقیـده دا خبـره ځکـه سمه نـه ده چـې مـادي واحدونـه او د همدغـه ماتریالیـستانو پـه اصـطلاح غیـر مـادي شـعور هیڅکلـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ارگانیک مرکب او جوړښت نشي جوړولې او که ځوک د خپلې دغه ډول خبرې د رښتینولۍ مدعي اوسي ، نو ددوی په آند ارگانیک جوړښت ماهیتاً څه ته ویل کیږي او دغه مادي او غیر مادي ارگانیک جوړښت مناسبت څه ډول جوړیدلې شي ؟

او یا د دغه مادي او غیر مادي ارگانیک جوړښت د ارتبات غوټه به مادي وي او که غیر مادي ؟

مونږ د مخه دا موضوع څیړلې چې شعور او نور مادي واحدونه پرته د ځیني نسبي تفاوتونو او خصوصیاتو هیڅ ډول ذاتي توپیر ونه نه لري او هره پروسه ، حرکت او بدلون په هره زماني مقطع او مکاني بعد کې چې اوسې ، همزمان او هم مکان ټولې قانونمندې پروسې او حرکتونه په میخانیکي ،کیمیاوي ، بیولوژیکي ، فزیولوژیکي ،ساحوي،تشعشعي،روحي او نورو ټولو ورشوګانو کې په متداخله لحظوي بڼه تحریکوي او په ټولو برخو او ابعادو کې متجانس، یو نواخت متناسب تعامل او پروسه جوړوي. زما په عقیده په عالم الاسباب کې ارگانیک جوړښت یو اځې همدغه مادي واحد تجانس ، نه شلیدونکي ابدي پایداره ارتباط ، تسلسل او مناسبت ته ویل کیدې شي. ماتریالستان سره ددې چې په خپلو څیړنو کې یو اځې د علمي کړو وړو او روښونو پلوي او مدعي اوددې جهان په مادي واحد جوړښت پوره باور لري او په اصطلاح پخپلو دغه ډول سر تر پایه علمي مادي فعالیتونو ویاړي ، خو بیا هم دوی هیڅکله په دې خبره فکر نه دې کړې چې که د دوی دغه ادعا په رښتیا سمه اوسي ،نو ولې په اکثره فلسفي مسایلو او قضایاوو کې چې د شعور او مادې د مناسبت یعنې د فلسفې د اساسي مسئلې په بنیاد را منځته کیږي ، دوی خپل

زغرد او واضح نظر نه اظهاروي او د شک او تردید په پوله کله یوې خوا او کله بلې خوا رغړي او خاصو علومو او خاصو ورشوګانو ته بیا هم په شک او تردید سره حق قایلیږي ؟ په هره قدمه کې د تړلو دروازو او لا ینحله معماوو سره مخامخ کیږي او ددې په عوض چې د حل واقعي لار ولټوي د ګمراهیو لارنیسي او د غیر قانونمند تخیل او منطق د بې بنیاده اصولوله مخې دوی هم کذبي او انحرافي فورمولبندیو او تیو ریو ته غاړه ایښې ده.

ماتریالیستان د شعوري او ټولنیزو مسایلو په اړه تر اوسه ایدیالست پاتې شوي او څرنګه چې د فلسفې د اساسي مسئلې په دغه ډول ناسم تعبیر سره مشکله ده ځوک شعوري او ټولنیز قضایا په دقیق ډول وڅیړلې او وارزولې شي. په همدې سبب حتا کارل مارکس چې د دیالکتیکی او تاریخي ماتریالیزم د تیوریولومړنې علمي څیړونکې او د ماتریالیزم او دیالکتیک د ارگانیک جوړښت موٌسس وو ، هم دیته اړ شوې وو چې دغه واحده قانونمندیه متضادو تیوریو په بڼه وڅیړي ،د دیالکتیکي ماتیرالیزم او تاریخي ماتریالیزم ځانګړې تیورۍ فورمولبندي ، حال دا چې په تاریخ کې دیالکتیک او په دیالکتیک کې تاریخ موجود او دغه دواړه د مادیت مستلزم او دهغوی تر منځ کوم ذاتي توپیر نه شي په سترګو کیدلې .د همدې ځای څخه د فلسفي نظریاتي او تیوریکي سیستمونو ، ډلو او مکتبونو تر منځ پرته له کوم مقنع او اساسي علمي بنیاد او دلیل د ویش اونه پخلاکیدونکې دښمنۍ لړۍ له با با ادمه پیل او تر دې دمه دغه بې نتیجې او بې ثمره لوبه دوام لري چې پایلې یې هم پرته له تحریفي ،کذبي فورمولبندیو ، تیوریو ،نظریاتو ،عقایدو او غیر علمي منطق څخه بل څه نه شو تصور

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیدلي.مارکس او انګلس په خپلو علمي څېړنو او تحلیلونو کې همېشه دغه ډول نیمګړتیاوې او نواقص احساس کړي او په وار وار یې هغې ته دقیقې اشارې او ګوتنیونې کړې دي.د مثال په توګه کارل مارکی لیکي: «ایده په مادي قوت بدلیږي ،کله چې د پراخه پرګنو په عقیده باندې بدله شي» (د مارکس او انګلس کلیات...).خو دوی او نور وما تیریالیستانو نه دي کړې شوي په دې باره کې مقنع او ثبوتي علمي دلایل وړاندي او یا د نننی مروجه علمي قوانینو له مخې خپلې علمي څېړنې ، وړاند وینې او تحلیلونه سمبال کړي. ځکه چې دوی او ټولو ماتریالیستانو د مادې او شعور خپل کذبي تضاد د یوه واقعیت او دفلسفې د اساسي مسئلې په توګه بې قېد و شرطه منلې او کلک پرې ولاړ وو .لکه څرنګه په دې باره کې دمخه مونږ خپل دلایل وړاندې کړي ، په نوموړې مسًله کې نه کوم بنیادي تضاد وجود لري ، نه په دغه بنیاد د فلسفې کومه اساسي مسًله څوک رامنځته کولې شي او نه په دغه د علمي عقایدو ،قوانینو او فورمولبندیو ویش او دیفرنسییشن را منځته کېدلې شي. په هغه صورت کې چې د ویش عامل ، سمبول او محک بې بنیاده او په غلطه را منځته شوې او سي ،نو په دغه بنیادونو که متضادې تیورۍ ،فورمولبندۍ او هره ځانګړې عقیده را منځته کیږي هیڅکله رښتیني بڼه نه شي لرلې،او دخپلې ګستاخۍ او سپین سترګتوب څخه په بخښنه ، اجازه راکړۍ ووایم چې ټولې نظریاتي تیوریکي څېړنې په پټو سترګو د غیر علمي تخیل د ګمراهۍ په لار روانې دي. او دهمدې کبله دغه ټول نظریاتي فلسفي مکتبونه او تیوریک سیستمونه په خپلو نظریاتي وضاحتونو کې همیشه دمشکل او

اشتباهاتو سره مخامخ دي او د هغوی فورمولبندۍ پرته دتحریف او تکذیب بله بڼه نه شي لرلي . خو دا خبره په هیڅ صورت سره ددی معنا نلری چې ګوندې دغه نظریات او فلسفي تیوریک سیستمونه علمي ارزش نلري او په هغې باندې سترګې پټې شي. په حقیقت کې دغه ټولې فلسفي څېړنې چې دماتریالیستي یا ایدیالستي نظریاتو خاوندانو لخوا شوي په حقیقت کې دبشري علمي څېړنو او تحقیقاتو ستری زیرمې جوړوي او هر یوه نظریاتي عقیده چې پخپل آند یې موجوده فلسفی حقایق او واقعیتونه دمشخصې لیدتوګې او زاویې څخه څیړلي او په هیڅ صورت سره یوه نظریه دبلې نظریې ځای نشي نیولې او خلا یې نشي ډکولې تل به د خپلو خپلو ارزښنو څخه برخمنې وي .زما په عقیده ددغه ټولو مختلفو علمي نظریاتي څیړنو متودولوژیکي ،ادبي ،علمي منطقي ،ترمنولوژیکي ارزښونه او دهغې علمي او فلسفي زړې به دهمیش لپاره دحقیقت او واقعیت په څیر پر ځای پاتې وي او هیڅکله باید له نظره ونه غورځول شي او سترګې پرې پټې نشي ،خوزما یوا ځینې ضروري اصلاحي شرط او وړاندیز به داوي چې په دغه پخواني نظریاتو کې شته نیمګړتیاوې او غلطۍ د عېنیت د فلسفې د نوي لید لوري له مخې پوره او اصلاح شي .په اکثره مواردو کې د زمان او علمي ــ تخنیکي انکشافاتو فاکتورونه اساسي رول لوبولې شي . کوم نظر چی ما په پورته ډول عرض کړی زه پخپله دتدقیق او تأمل وړ بولم.که چیرې دفلسفي څیړونو دباصلاحیته پوهانو لخوا تصحیح، تکمیل او تائید شي نو لازم به داوي چې دفلسفي علم په اساسي مسئله ، موضوع او ځیني نورو میتود ولوژیک ،نصابي او مفرداتي

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسايلو او اړخونوله مخې پرې له سره غور وشي او فلسفي څېړنې دهغې په برابر تنظيم شي. دماترياليستي ديالکتيک پلويان وايي چې فلسفه يو خاص علم دې اود طبيعت، ټولنې او شعور دعامو قوانينو څخه بحث کوي او پدې باره کې کومه اضافي توضيح وجود نلري تر څو هغه شک او ابهام چې په پورتنۍ جمله کې موجود دې له منځه يوسي. ځکه پخپله دخاص علم او عام قوانين داسې مفاهيم دي چې اضافي توضيح ته ضرورت لري. دهرعلم قوانين پخپله پرته دتاکيدي تذکرڅخه يو څه نسبي عموميتونه لري خو دخاص علم افاده يوه اضافی فوق العادگي ده چې دفلسفي علم دپاره دديالکتيکي ماترياليزم پلويان ورته قايل شوي خو پدې باره کې دضروري او لازمي توضيح په هکله پټه خوله پاتې شويدي. داپه حقيقت کې يو څرگنده تجاهل العارفانه اشتباه ده ، ځکه پدې باره کې که توضيح ورکړې شي سمدستي دهغې باره کې داسې پوښتنې راولاړيږي چې ځواب ويل ورته مشکل دي.هيگل او ځيني نورفلسفي عالمان فلسفه دعلومو علم گڼي. هغوی پدې توگه ديوې خوا فلسفې ته مافوق علمي حيثيت قايليږي خو په حقيقت کې داخبره داسې معنا لري چې گوندې فلسفه يو پارازيت علم دې چې پخپلو پښو نشي ودريدلې او دڅټې غوندې په نورو علومو باردې.داگز ستنسياليزم پيروان وايي علم بل شې او فلسفه بل شې دې. هغوی دا خبره غوره کړې ، ځکه که علم ورته ووايي نو دليل ورته نلري او که دليل ورته پيداکوي دهغی تر شا چې کومې پوښتنې راپيدا کيږي هغې ته ځواب ويل مشکل دې. نو منلې يې ده چې دسل هو څخه همدايوه نه ښه ده.ځيني فلسفه پوهان فلسفه مجرد او انتزاعي

علم شميري او پدې عقيده دي داچې مجرد او انتزاعي عام مفاهيم خارجي وجود نلري نو څېړنه يې هم نه کوم اساس لري او نه ضرورت. دهغوی په نظر فلسفه دذهني تصوراتو او خيال بافيو علم دې.

لازمه ده داديوه څرگند حقيقت په څير ومنل شي چې دلوی خدای لوی جهان دهغه ذات دلوی علم دقوانينو مطابق منځته راغلې، پايي او تغير او تکامل مومي. نوری لاری پدي کې لټول پرته دگمراهۍ څخه بل انجام نشي لرلې .دپورتنۍ ډيری لنډې يادوني او توضيح په ترڅ کې دې نتيجې ته رسيږو چې دلوی علم قانونمندي دانساني ذهنگريو او ادراکي امکاناتو څخه پورته په عيني توگه دمادي لوی جهان دپيدايش سره سم په ابدي شکل موجود او دهغې تجربي عملي او متيماتيکي محاسبه هم دانساني علم، پوهې او تخنيکې امکاناتو څخه اوچت او ناممکن کارځکه گڼل کيږي چې ميکره او ماکره جهانونه، سيستمونه او نظامونه همغسې چې دابعادو له مخې يوه لايتناهي ورشو تشکيلوي دخپل تنوع، تعدد او نورو هر ډول پارامترونو له مخې چې په هيڅ صورت دانسان په شعوري طيف کې نه ځائيږي هم لايتناهي دي. دغه ټول مادي موجودات دکوچنۍ ذرې څخه نيولې ترخورا لويو سماوي اجرامو پورې دخپل ټول لايتناهی تعدد ، تنوع او نورو لايتناهی تفاوتونو سره که ديوې خوا دمختلفو جهانونو، نظامونو، سيستمونو او منفردو مادي واحدونو په حيث په متقابل توازن، تعادل او استقرار کې واقع دي دبلې خوا همزمان په هغې کي کمي ،کيفي ديالکتيکي ديناميزم ،خلقتي ستاتيزم اوابدي تحول او تکامل جريان لری. يعني هر موجود په ځانگړي توگه او يا د سيستم او

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظام په حیث دټولو لایتناهی تعدد، رنگینیو، تفاوتونو او مشابهتونو سره په همغه یوه لحظه کې همغه مشخص ځانگړې مادي واحد یا سیستم او نظام دې اوهم ندې. حتا په هغه صورت کې که مونږ مادي جهاني موجودیت یو ساده میتافزیکي استمرار او تکرار قبول کړو بیا هم ددغه لایتناهي مادي واحدونو، سیستمونو او نظامونو موجودیت او حرکت متیماتیکي افاده د بې شمیره انتگرالي او دیفرنسیالي معادلاتي سیستمونو او دهغوی د بې شمیره مشقاتو او نورو افادوی تسلسلونو پواسطه به په عالم الاسباب کې ناممکن کار وي. اوس پخپله ددې سنجش او تصور کیدلې شي، کله چې دغسې عظیم لایتناهي نظام په هراړخیز او لایتناهي بعدي لحظوي دیالکتیکي دینامیکي متحول او تکاملي پروسوي استمرار کې قرار لري متماتیکی افاده او محاسبه به یې ممکن کار وی؟آیا ددغسې یوه عظیم لایتناهي دیالیکتیکي دینامیک نظام عملي تجربه به په کوم لابراتوار کې ممکنه وی؟ بې له شکه دادبشر دامکاناتو څخه وتلې کار دې. لیکن لوی علم پرته له شکه ددغه عظیم جهان دلایتناهي مادي موجودیتونو لایتناهي مناسبتونو او لایتناهي دیالکتیکي دینامیک تحول او تکامل علم دې. دهغی هره یوه پروسه دلوی علم د عامې قانونمندۍ پواسطه افاده کیدلې او د دغه لوی جهان په عملي لابراتوارونو کې د تجربې وړ او ټول قضایا یې دقضا او قدر دتناسب له مخې په عیني توگه دانساني نسبي معرفت دپاره وجود لري. دغه لوی جهان دټول عظمت، تفاوتونو، او دینامیزم سره سره متوازن، متعادل مستقر او هر څه پکی سیال پیدا دي او دلوی علم عامه قانونمندي ددغه

سیستمونو داستقراریت تضمین کوي .لازم دادي بشرددغه قانونمندیو مطابق عمل وکړي نه دهغې په ضد. زه پدې باره کې داضافي وضاحت څخه تیریږم خودمثال په توگه دومره وایم چې که زمونږ په شمسی نظام کې لمر دلوی والي، طاقت او مرکزیت سمبول دې نو ډیره کوچنۍ ذره دهمدغه لمر او دهغی په څیر لایتناهی نظامونودجوړښت، پایښت او ابدیت سمبول او ښکاره ده. انسان، حیوان، نبات، جماد او دلوی جهان نور ټول مغلقترین موجودات چی دلوی علم د عامې قانونمندۍ له مخې خلق شوي واقعاً دیوه خارق العاده مافوق انساني طاقت او ذات دخلقت مظاهر او مخلوق گڼل کیږې. ددغه مخلوقاتو دټولو اوصافو، خواصو او دهغوی دجوړښت دخورا مغلقو سیستمونو پروگرام او قضایي جبر او دیترمینیزم په یوه کوچنی حجره او دهغی څخه په لا کوچنی جوړښت کی ځای پځای کول هم یوائی او یوائی دمافوق انسانی او یوه خارق العاده ذات صنع گڼل کیدلې شي. پورتنې نظر دیوی طرحی په شکل وړاندی شو ترڅو دفلسفه پوهانو او عالمانو توجه دغه عمده مسئلې ته راوگرځي او دهغی له مخې دفلسفي علم دماهیت، موضوع اساسي مسئلې نظریاتي اړخونو او تیوریو په باره کې په نوې لید توگه لازمې فورمول بندۍ رامنځته شي .کله مو چې دا ومنل، چې لوی علم په لوی جهان محیط علم او قانونمندي ده او دهغې د ساحې څخه یوه کوچنۍ ذره هم بیرون نشي پاتې کیدلې حتما دا سوال هم راولاړیږی چې آیا نور علوم په ځانگړې ډول وجود لري؟ که لري یې دهغوی مناسبتونه دلوی علم سره څه ډول دی؟دخدای لوی جهان دترکیب، فزیکي حالت او داسې نورو اوصافو له مخې متجانس، یو نواخت،

(c) ketabton.com: The Digital Library

میتافزیک، په یوه حالت پیدا او په همغه حالت فناء جهان ندی. هر مادي واحد، هر موجود هر مولود د پیدایش، بقاء، انحطاط او فنا مراحل لري. پخپله لویه قانونمندي د یوه منفرد واحد دبقاء په عمودیت او د دغه واحد دنوع په افقیت کې کامل توافق او حتا شباهت هم نلری. دجهان ترکیبي تناسبونه او تفاوتونه، فزیکي، کیماوي او نور حالتونه پدغه قانونمندیو مستقیم تاثیر لري او لازم تاثیر او تغیر منځته راوړي. مونږ حتا دیوه مشخص عنصر یا ترکیب په ارتباط مختلف فزیکي حالتونه لکه جامد، مایع، غاز، مختلف تشعسعات، مقناطیسي، الکتریکي، جاذبي ساحې، پلازمایي، فوتوني او نور حالتونه چې تر اوسه پورې یې مونږ نه پیژنو هر یو دځانګړو او متفاوتو قانونمندیو لرونکي دي. دبلی خوا دخدای لوی جهان دلایتناهي عدم تجانس، تنوع او تفاوتونو سره سره په لایتناهی تحول او تکامل کې قرار لري چې دهغې په تناسب او مطابقت قانونمندي هم په مستمر شکل سره تغیر کوي. دغه قوانین او دهغې یو تربله دیالکتیکي تداخل پرته لدې چې دچالخوا پیژندل شوې وي یا نه دقضاء دحکم له مخې دطبیعي جبر په شکل جریان لري. لیکن بشري معرفت، پیژندنه هم کاملا بې تاثیره ندي او تل دقدر په تناسب تاثیر لري (دقضاء او قدر په باره کی به په لازم وخت کې بحث وشي) بشري معرفت یوه تکاملي پروسه او بشري ضرورتونه او دعلومو څخه داستفادې سطحه هم تل په تکامل او تغیر کې ده. خوددغه علومو او قوانینو تحقیقي او تدقیقي کچه دلوی علم او حتا دفلسفي علم دعامو قوانینو دمعیارونو سره هیڅکله دمقایسې وړ نده او تل دنسبي او خصوصي حالتونو او تقریبي محاسبو

په شکل منل کیدلې شي. دفلسفې قانونمندۍ په سطحه دهغې برابرول او تنظیمول نه ممکنه ده او نه ضروري. په همدې علت ویلې شو چې پرته دفلسفي علم او عامې قانونمندۍ څخه ځانګړي علمي قوانین او پخپله علوم هم دبشري ضرورتونو په تناسب داستفادې وړ ګرځي. دغه علوم دانسانانو دجدي ضرورتونو له مخې منځته راځي او کله چې دغه ضرورتونه له منځه ځي پخپله علوم هم خپل شته والی دلاسه ورکوي لیکن دهغې فلسفي زړې یا فلسفي عامه قانونمندي پر ځای پاتې کیږي. دفلسفې څخه پرته نور علوم تل نسبي او تقریبي ماهیت لري ځکه چې هیڅ علم نشي کولې په یوه مسئله یا قضیه کې ټول مؤثر فکتورونه محاسبه کړې شي او دبلې خوا په ځینو مسائلو کې دډیرې دقیقې محاسبې ضرورت هم نه لیدل کیږي. که چیرې دپرنسیب له مخې دموضوع سره دقیق کره وړه وشي نو ویلی شو چې ځانګړي علوم په ځانګړې توګه وجود نلري او په حقیقت کې ټول علوم یو تربله سره دلویې عامې قانونمندۍ په چوکاټ کې تداخل لري او په تحقیقاتي او تجربي پروسو کې دهغې جدا کول ناممکن کار دې. یعنې ممکنه نده یوه فزیکي، کیماوي یا بیولوژیکي پروسه یا تجربه په خالص او ځانګړې توګه عملی شی بلکه هغه یو تر بله په متداخل شکل سره هم مکان او همزمان جریان لری. په ځانګړې علمي توګه دیوې مسئلې دڅیړنې په جریان کې ځینې مناسبتونه او فکتورونه په نظر کې نه نیول کیږي او ترې صرف نظر کیږي او یواځې دهرې مسئلې داهمیت په تناسب دیوه ضریب په اضافه کولو سره دهغې تلافي کیږی. خو دا کار په هیڅ صورت سره ددغه علم دنسبیت او تقربیت درجه نشي کمولې. هر ځانګړې علم خامخا

(c) ketabton.com: The Digital Library

دفلسفي عامې قانونمندۍ خصوصي او تقريبي حالتونه او پديدې دي چې دديالکتيک دمشخص اړخ په حيث دمشخص علم دلارې زمونږ دذهن دمحدود ميخانيکيت يا بيوفزيولوژيکيت دمختلفو اړخونو دانعکاس په هنداروکی منعکس کيږي او پدی ډول دفلسفي علم د عامې قانونمندۍ دلمړۍ درجې مشق په حيث په نسبي او تقريبي لحاظ دځانګړو علومو دمنځته راتلو سبب ګرځی. کيدلې شي دمختلفو علومو نوموړی ذهنی ميخانيکيتونه دوهم وار دذهن دفلسفی منطق په هنداره کی مجموعاً په استقرايي او قياسي ډول انعکاس ومومي او ددغه مختلفو علومو دمنطقي ارګانيک انتګريشن، قياس، تحليل او تجزيي په نتيجه کې دديالکتيک نسبي فلسفي قانونمندي رامنځته شي.فلسفي علم او فلسفي قانونمندۍ بيا پخپل وار دخدای دلوی علم ، لويي قانونمندۍ، خدايي ټولو خلقتونو او لوی حقيقت دمعرفت په پروسه کې بشري ذهني نسبي عامه قانونمنده پيژندنه، قانونمندي او علم ګڼل کيږی . تل تحول او تکامل کوی او دتل لپاره دذهني نسبي حقيقت په توګه پاتې کيري. پدي توګه ځانګړي علوم او قانونمندۍ دبشر دشعوري کچې په تناسب دځانګړو ضرورتونو له مخې په مختلفو وختونو کې منځته راځي، داستفادې وړ ګرځي، ورو ورو خپل ارزش دلاسه ورکوي او له منځه ځي خو دهغې فلسفي زړې او يا که دقيق وويل شي دلويي قانونمندۍ او لوی علم دقانونمنديو خصوصي حالت په حيث دتل دپاره پاتې کيږي . لکه ځيني فزيکي، کيماوي، بيولوژيکي.... قوانين او يا دهغوی متيماتيکي ارزونه چې دتل لپاره خپل ارزش له لاسه نه ورکوي .پدې باره کې چې ايا

فلسفي علم ته دانتزاعي څيړنو په حيث ضرورت شته او که نه؟ که شته نو دغه ضرورتونه کوم دي؟ آيا فلسفه دنورو علومو دلاری تغذيه کيږی ؟.... او نور ځانګړي علوم څه ډول په ذهني تورتم کې دفلسفي علم دڅراغ په مرسته سمه لاره مخ په وړاندې نيولې شي ؟ پدې باره کې به په راتلونکي وخت کې لازم بحث وشي

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوی جهان

دفلسفي او لوی علم د سرخط لاندې بحث کې مونږ دې نتیجې ته ورسیدو چې فلسفه دلوی جهان دلوی حقیقت او ټولو لایتناهی پدیدو او مظاهرو دمعرفت په پروسه کې دبشري ذهنګریو ، مقدراتو او امکاناتو مطابق هر اړخیزه قانونمنده فورمولبندي او علمي افاده ګڼل کیږي. خو لوی علم دبشري ذهنګریو او مقدراتو څخه پورته په لوی جهان باندی محیط او دخدای دمقضي الامر ارادې له مخې دیوه لوی، ثابت او تغیر ناپذیره ابدي حقیقت او واقعیت په حیث تغیر نه منوونکې دې.

په دغه بحث کې دلوی علم او لوی جهان دمتقابل استلزامیت ذکر هم شوې چې په حقیقت کې د همدغه متقابل استلزامیت په بنیاد د خدای د لوی علم قانونمندي د ټولو خلقتونو او پدیدو د مادي موجودیت استلزامي شکل دموجودیت ګرځېدلې او دیوه موجودیت پرته دبل دموجودیت څخه ، نشي متصور کیدلې.

دلوی علم دمحیط څخه وتلې هیڅ ډول بله قانونمندي وجود نلري ، لوی علم دلوی جهان دلوی دیالکتیک دابدي همزمان ستاتیزم او دینامیزم علم ګڼل کیږي .دلوی علم په باره کې خبرې کول زمونږ دبحث موضوع نده یواځې دبشري ذهني فلسفي

درک له مخې دلوی جهان په باره کې ځینیې مسایل څیړو.

په پخوا وختونو کې چې لا دانسانانو شعور او پوهې کافي انکشاف نه وؤ کړې نو دهغوی درک او معرفت هم یواځې دخپل نژدې چاپیریال څخه تر هغه ځایه چې یې دحواسو مزي غزیدلې او ابتدایي شعوري منطق اجازه ورکوله دحواسو دامکاناتو او غریزي مجبوري ضرورتونو له مخې عملي او ممکڼ ګڼل کیدل.

دوی دطبیعي او اجتماعي سهولتونو او افتونو سره عملاً په دوه ګوني ډول مخامخ او یواځې داحساساتو په کچه یې دبشر په ذهن کی دخیر او شر، نیکۍ او بدۍ ، دوستۍ او دښمنۍ او داسې نور ، تمیز کول شروع شو. په همدغه اساس دوی ډلګۍ جوړولې او له ابتداء څخه درحماني او شیطاني قوتونو دموجودیت له مخې دبشري ټولنې دټولنیزو مناسباتو دوه ګونې دښمنانه احساساتي او دوستانه عقلاني تهدابونه کنبیښودل شول.دشعور او فکر په انکشاف سره بشر دبی شمیره پوښتنو سره مخامخ کیده او له بده مرغه دغه پوښتنو تل دوه ګوني احساساتي او عقلاني ځوابونه پیدا کول او ترننۍ ورځې پورې ددې په عوض چې په علم او علمي منطق ډډه ولګول شي بشري احساساتو او شیطانیقوتونو تل د تلې ډیره درنه پله جوړه کړې او د بې شمیره متضادو ، لاینحله او نه پخلا کیدونکو پرابلمونو دایجاد سبب ګرځیدلې دي .دبلې خوا بشر دهمغه ابتدا څخه ددې لوی جهان دلایتناهي پدیدو او خارق العاده رنګینیو په هکله عملاً بې تفاوته نه دې پاتې شوې. که ځینې کسانو تل شپې دستورو په نظاره سبا کړې، دهغوی حرکتونه او تګ لارې یې تعقیب کړې، په هغې کې یې مختلف اشکال، حرکات، حدود او ارتباطات پیدا کړی، بی ساري

(c) ketabton.com: The Digital Library

عظمتونه، بې شمیره نظامونه او د قدرت مرکزونه موندلي، پدغه لوی جهان کې یې خپل موقف او موضع تثبیت کړي، لازمې قانونمندۍ یې کشف کړي او فومول بندي کړي، د علم او معرفت کړۍ، مرحلې، امکانات او متودونه ایجاد کړي، حق او حقیقت ته قایل او پخپله د دغه لارۍ لارویان او پیروان ګرځیدلي دي.

دوهمې ډلې د عملي درک او فهم له مخې زیارونه ګاللي او د بشري ضرورتونو او نیاز د پاره یې د مادي نعماتو سترې زیرمې ایجاد کړیدي. دریم، څلورم او نورو د علم، فرهنګ او داسې نورو ساحو کې ستر خدمتونه سرته رسولي او عملي نتائج یې تر لاسه کړیدي چې اول لاس تحقیقاتي لاسته راوړنو په باره کې معلوماتونه یې دلویو او کوچنیو مجموعو په شکل د نړۍ په عامه کتابخانو او ارشیفونو کې موجود دي.

زه غواړم یواځې ځینې پرنسیبي مسائلو او عامو قانونمندیو ته د خپل لید لوري او فهم له مخې اشاره وکړم. خو د دې علومو د متخصصیونو د پاره پکار دي چې د نوي مادي تخنیکي امکاناتو، علمي پرمختیا وو، نظریاتو او متودونو په اساس هر یو پخپله ساحه کې لازم تحقیقاتي مواد او نتیجه ګیرۍ وړاندي او په ارګانیک ډول د هغو له مخې د دې مادي، معنوي لایتناهي مناسباتو، دینامیک تحول او تکامل د پاره علمي قانونمند بنیاد کښیښودل شي او یواځې علم د ټولو پدیدو، مظاهرو او مناسباتو د حقانیت او واقعیت د تثبیت لپاره یواځیني معیار او محک ومنل شي او د احساساتو او تخیلاتو رول یواځې د احساساتي او تخیلي مسائلو او پدیدو په ساحه کې محدود شي.

همغسې چې په فلسفي علم کې د غلطو، ناقصو او خامو فکري تراوشونو په نتیجه کې انحرافي او غلطو تیوریو او فورمولبندیو ځای نیولې وؤ د لوی جهان په باره کی هم دغه ډول انحرافي تیوریو، تخیلي نظریاتو، فرضیو، ارقامو او اعدادو هم ځای نیولې چې د مقنع ثبوتي دلایل وړاندې کول یې په هکله ډیر مشکل کار ګڼل کیږي.

د پخوانیو انسانانو لپاره هغه چاپیریال چې ژوند یې پکې کاوه د دې لوی جهان په معنی او مفهوم وؤ. تر کومه ځایه پورې چې یې مزل وهلې شو او نظر یې رسیده، په همغه ځای د هغوی جهان ختمیده او د هغې برید څخه وړاندې په اصطلاح د پیریانو، دیوانو، بلاګانو، جوج ماجوج جهان او یا مطلقه تاریکي مستقره وه. د دوی جهان کیدلې شو چې د طبیعي عوارضو، انساني دښمنیو او حیواني خطرونو پواسطه هم محدود شي. پدې باره کې مختلفو عقلي، عقیدوي، مذهبي او داسې نورو نظریو افسانو ځای نیولی وؤ او خلکو پرې باور کاوه. داخبره اوس هم معموله ده چې "څلور کنجه جهان مې ورپسې ولټوه" یا "داڅلور کنجه جهان ما ټول لیدلې" معلومیږي چې د هغوی په نظر دې جهان څلور کنجه درلودل او د هموارې پرتې ځمکې په شکل وو. دا ډول تخیلي کیسې او افساني د یوه نسل څخه بل ته تر ننني ورځې پورې ډیري پاتې دي او ډیر خلک پرې اوس هم باور لري.

افلاطون چې د ق م په ۴ پیړۍ کې اوسیده د لوی جهان په باره کې یې لیکلي نظریات پریښي دي. هغه د جیوسنتریزم د نظریې پیروي کوله. جیو په یوناني ژبه کې ځمکې ته وایي یعني هغه پدې عقیده وؤ چې ځمکه د جهان مرکز، پر ځای ولاړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده او لمر او نور ستوري د هغې چار چاپېر ګرځي. افلاطو دځمکې په کرویت عقیده نه درلوده. کوپرنیک (۱۵۴۳ ــ ۱۴۷۳) پولینډي عالم د لومړي ځل لپاره ووېل چې ځمکه کروي ده هم پخپل محور او هم د لمر په مدار ګرځي. کوپرنیک دهیلیو سنتریزم د نظریې پلوي وو یعني لمر یې د جهان مرکز ګاڼه او پدي عقیده وو چې ټول ستوري په یوه سطحه کې د لمر نه ګرد چورلي. سره د ځینې اشتباهاتو بیا هم د کوپرنیک نظر د جهاني معلوماتو په باره کې یو ستر انقلابي بدلون رامنځته کړ.

کانت، لاپلاس، کپلر او ځینې نورو د کوپرنیک اشتباهات اصلاح او د سماوي اجرامو د حرکت په باره کې یې ځینې فزیکي او متماتیکي معلومات وړاندې او شمې یې جوړې کړې.

لاپلاس د ستورو او سیاراتو د پیدایش په باره کې خپله دنیبولا چې ګرم غاز ته ویل کیږي، کانت د ګرد او دوړو او چمبرلاین دیخونو د کوچنیو ټوټو د موجودیت څخه د ستورو او سیارو د منځته راتګ په نظر و دریدل. هغوی دا هم وویل چې لمر د کائناتو مرکز نه بلکه لمر هم د نورو ستورو غوندې یو ستورې او یواځې د زموږ د شمسي نظام مرکز ګڼل کیږي. ځمکه او نورې ددې شمسي نظام سیارې ترې ګرد چاپېر په خپلو معینو مدارونو ګرځي.

ددوی او ځینې نورو عالمانو د نظریاتو په اساس د کسموګوني یعنې د ستورو او جهان د پیدایش، کسمولوژي، استرونومي، فضایي نسبتي تیوري او داسې نورو علومو او تیوریو اساسات فورمولبندي او اړونده څیړنې پیل شوې.

کله چې نیوتن د جاذبې عمومي قانون کشف کړ، پدې

علوموکې نور ستر بدلونونه راغلل. دغه قانون یې د ټولو اجرامو لپاره قابل د تطبیق وګاڼه او د دغه علومو ټول مسائل لکه د نورو فزیکي قضایاوو په څیر څیړل شروع شول.

په ۱۹۵۷ کال کې فضا ته د توغندیو توغول پیل او بیا سپوږمۍ، مریخ او نورو سیارو ته سفرونه شروع او دغه توغوندي د ټاکلو لارو ځینې په ټاکلو محلونو کې ښکته او ډیر بار ارزښته معلوماتونه ځمکې ته رالیږي او په حقه د دغه علومو او اړونده عالمانو ستر بریالیتوبونه ګڼل کیدلې شي.

کومه هرارشې چې د جهان پیژندنې په باره کې پورته ذکر شوه عالمانو او یا نورو پوهانو وړاندې کړې، سره ددې چې هغوی پخپله هم پرې پوره باور نلري او هیچا ترا وسه جرئت ندې کړې چې په خپلو نظریو او فرضیو ټینګ و دریږي او یا دهغې په باره کې د منلو وړ مقنع ثبوتي دلایل وړاندې کړي، بیا هم زه ستر برې او د منلو وړ بولم. خو زما لپاره هیڅکله دا د منلو وړ نده چې دا داسې احتمالي، تخیلي غیر دقیقو نظریو او فرضیو په اساس څوک وغواړي چې حقیقي علمي تیوري او فومولبندي جوړې کړي. لازم دا دي چې هرې نظریې ته دهغې د محتوا مطابق ارزش ورکړل شي او په پټو سترګو معجزه ونه ګڼل شي.

د فلسفي علم په بحث کې مونږ ولیدل چې څه ډول د مختلفو نظریو او مکتبونو پیروانو په ډیر خرګندو مسائلو کې یو بل ته ندي قانع شوي او خپلې لارې یې تر ننني ورځې پورې جدا ساتلي او تعقیبوي یې.

دلوی جهان په باره کې مسائل او نظریات لا ډیر مغلق او یو پیچلې ځنځیري سیستم جوړوي چې د یوه اړخ څخه تر بل اړخ

پورې سفر او مزل يې ناشونې برېښي ځکه چې دغه پروسې ډېرې بطې او په اکثره مواردو کې مليونونه کلونه دوام کوي او د مختلفو نظامونو او سيستمونو تر منځ مسافې چې ديوی مشترکې قضيې او فرضيې په ترڅ کې يې څيړل ضروري برېښي هم کله د مليونونو نوري کلونو په اندازه وي. لا پخواني عالمان پدې عقيده وو چې دا جهان لايتناهي او د مختلفو بې شميره ګلاکتيکونو "کهکشانونو"، سيستمونو او نظامونو څخه جوړ او د هر مجاور نظام، سيستم او ګلاکتيک او داسې نورو تر منځ د حساب څخه وتلې مسافې پرتې دي.

په کوم ګلاکتيک کې چې زمونږ شمسي نظام واقع دې ستوري يې مونږ اکثراً په غير مجهزو سترګو ليدلې شو. اړونده عالمان پدې باور دي چې زمونږ په ګلاکتيک "کهکشان" کې ۱۰۰ مليارده زمونږ د شمسي نظام غونډي او لا دهغې څخه لوی نظامونه شته چې د همجواره نظامونو تر منځ مسافې ډېرو نوري کلونو ته رسيږي. که مونږ نور ګلاکتيکونه هم په نظر کې ونيسو نو تعداد، مسافې او مناسبتونه هر يو لايتناهي ته رسيږي. دا ډول لايتناهي سيستمونو، نظامونو، مسافو او مناسبتونو د موجوديت او دهغې د همزمان ستاتيزم او ديناميزم په صورت کې د کومې محاسبې، متماتيکي افادې او عامې فومولبندی امکانات نه نن او نه په راتلونکي کې څوک تر لاسه کولې شي. ځکه چې حتا ډېر محدود او ځانګړې مسايل او قضايا بايد همزمان په متعددو کاردیناتي سيستمو کې مطالعه او لازم نتايج تر لاسه شي چې اصلاً ناشونې کار ګڼل کيږي. نن چې کوم عالمان دا ډول محاسبې سرته رسوي فوق العاده احتمالي وي او هغوی تل هڅې کوي خپل

اشتباهات د متعددو احتمالي ضريبونو په استعمال سره اصلاح او تلافي کړي. خو کله نا کله بر خلاف دهغوی غلطۍ څو چنده کيږي.

دمخه اشاره وشوه چې دغه پروسې ميلونونه کلونه دوام پيدا کوي. نو ديوې خوا دانسانانو دبې شميره نسلونو عمر ددې لپاره کفايت نه کوي چې يوه پروژه تکميل او دبلې خوا اوس چې شخصي او دولتي شرکتونه او مؤسسې غواړي عاجلې انتفاعي پروژې پکار واچوي، کله به څوک حاضر شي پداسې پروژو کې سرمايه ګذاري وکړي. دريمه خبره داده، ډېر وخت کيدلې شي داسې هم پيښه شي، کوم نظام چې مونږ غواړو مطالعه او دهغې په اساس عامه قانونمندي فورمولبندي کړو ميلونونه او يا لااقل ډېر ډېر کلونه پخوا له منځه تللې اوسي او زمونږ هڅې به خوشې په خوشې ديوه داسې انجام شوي عمل په باره کې سر ته رسيدلې اوسي چې په حقيقت کې فزيکي وجود نه لري او مونږ يوازې د هغوی د انعکاسي تصويرونو په څيړنو مصروف او طبعاً ب نتايج به يې هم ګټورې پايلې ونه لري.

ډېر وخت ځيني عالمان پخپلو محاسبو کې دوګانه «+» «-» نتايج تر لاسه کوي او دهغې له مخې په مثبت منفي، وجود او عدم وجود لکه ماده ـ انتي ماده، ماده ـ خلاء، ذره ـ انتي زره او داسې نورو مفاهيمو چې ګوندي ماهيوي تضاديت لري اطلاق کوي حال دا چې په اکثره مواردو کې هغوی ماهيوي تضاد نلري او يوازې قبول شوي او منل شوي صول، علائم او افاده کوي. زه نپوهيږم څه ډول پدغه مسايلو کې ددغه پوهانو باسواده او باشعوره ذهن او منطق دامنې چې دداسې بيحسابه انرژي

(c) ketabton.com: The Digital Library

لرونکو لویو کتلو تر منځ او یا اړخ ته دغه ډول تش په نامه خلا وجود لرلي شي. زه چې پدي باره کې شاید ډیر ناڅیزه معلومات ولرم بیا هم زما ذهن او منطق هیڅکله دا نشي منلې او که څوک ددیې خبري مدعي اوسې دهغه څخه زما پوښتنه داده چې ددغه یو جانبه بې حسابه پوتنسیال په مقابل کې چې نوموړې خلاء ته ددې ټولو کتلو دغورځولو دپاره موجو ددې کومه متقابل قوه مانع کیدلې شي ؟

زه پدې عقیده یم چې پدي لایتناهي لوی جهان کې دیوې ذري په اندازه خلاء او په بل عبارت مړه نقطه وجود نشي لرلې. که په رښتیا سره دداډول کوچنۍ خلاء دموجودیدو امکان پیدا شي نو دالوی جهان به پکې غرق او واقعي قیامت به جوړ شي. که چیري بیا هم داومنو چې داسې کوچنۍ خلاء پیدا شوه او دالوی جهان پکی غرق نشو نو دابه ددې معنا ولري چې همدغه دکوچنۍ ذرې په اندازه خلاء بیل جهان، هلته جداګانه قانونمندي او العیاذ باالله هلته دبیل خدای حاکمیت موجود دې. چې نشته !!!

همغسي چې دالوی جهان لایتناهي، مناسبات لایتناهي او بدلون او تکامل لایتناهي ګڼل کیږي همغومره دابحث هم اوږدیدلې شي. لیکن دپورتنیو څه ناڅه یادونو په نتیجه کې ویلې شو چې بشر دتل لپاره نه یوائې پدی علت چی دا جهان دابعادو، تعداد او تنوع له پلوه لایتناهي دې دکلي معرفت څخه عاجز دې بلکه دهغې همزمان بدلون او تکامل، ستاتیزم او دینامیزم هم داکار ناممکن ګرځوې.

څه ډول تعاملات دمثال په ډول زمونږ دنظام په لمر او دمشابه بې شمیره نورو لمرونو په دننه کې پیښیږي چې

دداډول لایتناهي کمی نه ختمیدونکې انرژي دتولید باعث کیږي؟ پدي لوی جهان کې دمطلقو تورتمي ساحو یا تورو غارونو دموجودیت راز په څه کې دې چی هر څه یي په لمن کې ورلویږي دوباره یي څوک په حال نه خبریږی؟ خو ویل کیږی چی هر څه دهغې په غیږ کې داسې زبیښل کیږي چې دټولو موجوداتو مالیکولي، اتمي، پروتوني، الکتروني، پوزیتروني، نیتروني، کوارک، نیترین او دهغې څخه لاپسې کوچنیو ذراتو دجوړښتونو پنجري او پښتۍ داسې ورماتوي او یو په بل کې ورننباسي چې دلویو ستورو په حجم کتلو څخه دفوتبال دتوپ په اندازه او لاکوچني حجمونه جوړوي. سوال پیدا کیږي پدغه تورو غارونو کی چی ځینی کسان یي خلاء بولي دومره عظیمه قوه چې داکار سرته رسوي له کومه شوه چې ددغه عظیمو کتلو داجزاوؤ په ټټر کې چې کومي لایتناهي قوې موجودې دي دفع او بیا څه ډول یو تشکل رامنځته شو چې دغه عظیمی قوې یي پخپل کوچني حجم کې ټینګې ونیولې او ویي ساتلې. داسې هم ویل کیږي چې پدغه توروغارونو کې هر څه په حقیقت کې دنوي جهانونو دجوړښت په اولیه موادو بدلیږي، کرار کرار تجمع کوي او کله چې بحراني کتلې ته رسیږي **BigBang** (لویه چاودنه) کوي او هر څه په اصطلاح دلاپلاس او ګانت په نیبولا یعنې ګرم غاز او ګرد او یا دچمبرلاین دیخونو په ټوټو او یا په بل عبارت دنوي جهان دبناء په خښتو بدلوي او نوي جهانونه تري جوړیږي. دداډول فرضیو وړاندې کول، منل او ردول دري واړه مشکل کار دیي. په هر حالت کیې یي عجله پکار نده او پوره غور او سنجش پری کول پکار دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کانت، لاپلاس او چمبرلاین د نظریاتو په هکله ډېر حسن نیت په صورت کې کیدلې شي د لوی جهان د بدلون او تکامل په پروسه کې د ډېر کوچني عامل او ډېر خصوصي حالت په حیث ومنل شي نه د جهان د پیدایش د مبداء او یا په کل کی د هغی دعوا ملو په حیث.

ځیني کسان پدي باره کې عقیده لري چې د دي جهان زوړ دفتر اول او اخر نلري او څوک تري نشي خبریدلې، او د پوهانو او فیلسوفانو د تخیلي، تصوري او فنتازي تیوریو وړاندي کولو لپاره یي بوینه د خامو ختو ناپایداره پلندۍ برابره کړې ده. پدي باره کې زه پدي عقیده یم چې پدي جهان کې هیڅ شې بې پله نه ورکیږي، د دې جهان د زاړه دفتر ټولي پاڼي پوره دي او د امکاناتو په لاسته راوړلو سره هر وخت چې مونږ وغواړو د حاضر وخت په بنیاد د دفتر د ابتدا څخه تر انتها پورې مطالعه او محاسبه کړو. دا موضوع په یوه بله لیکنه کي ما په کافي اندازه څیړلي ده.

ډیر وخت داسې هم پیښیږي چې ځیني کسان د خپلو فرضیو د تائید په خاطر د ناقصو فکري تراوشونو او حتی کله نا کله د خود ساخته منطق او استدلال له مخې ځیني نوری فریي وړاندې کوي او په نتیجه کې اشتباهات لا پسې زیاتوي.

د مخه یا دآوری وشوه چی کله نیوتن د ځمکی د جاذبې عام قانونو کشف کړ، انشتاین نسبي تیوري او همداسې نورو عالمانو نور فزیکی قوانین کشف کړل هغه د ټول لوی جهان د پاره عام ومنل شول او د هغی په اساس یعنې د فزیک د علم د قوانینو او البته د لوی جهان پوری تړلی نور مسائل او قضایا د کیمیا، بیولوژي، متماتیک او داسې نورو علومو له

مخې څیړل کیږي. زما په نظر دا مسئله هم د پوره تأمل وړده. ځکه چې دا ډول علوم په ځانګړي توګه په حقیقت کې وجود نلري. د دې علومو په نامه کیدلې شي ځانګړې افادې لکه ۴ = ۲ + ۲، H_2SO_4، $E = mc^2$ او داسې نور مفاهیم او معادلې وجود ولري خو کله چې خبره تعامل او پروسې ته رسیږي دا افادې هیڅکله په ځانګړي توګه نه پاتې کیږي او د لمړۍ لحظې څخه تر پایه پورې په متداخل ډول هر څه دوام پیدا کوي او د غه علوم یوائې په متمم، مکمل او همزمان تداخل سره یوه پروسه تکمیل او یوه عامه قانونمندي افاده کولې شي. او بس.

اوس پخپله قضاوت کولې شو چې ایا ممکنه ده د لوی جهان او یا لوی علم عامه قانونمندي یوائې د فزیک د علم یا د هغه د کوم ځانګړي قانون لکه د جاذبې قانون، نسبتي تیورۍ او داسي نورو پواسطه افاده کړو او که څوک غواړي دا کار وکړي او یا یي کړې وي څومره حق په جانب او نتائج یي څومره دقیق ګڼل کیدلې شي. دې کې شک نشته کله چې د عامې قانونمندۍ مسئله مطرح نه وي په خصوصي ځانګړو مسائلو کې د دغه علومو ځانګړي قوانین تر ننني ورځې پورې د استفادې وړوو، خو محاسبوي نیمګړتیاوې او تفاوتونه د منل شوؤ او تجربه شوؤ د بی خطرۍ د ضریبونو او یا د تدریجي اصلاحي پروسو «correction» پواسطه تلافي کیږي او د ممکنه حوادثو د پیښیدو څخه جلوګیري کیدلې شي.

د مخه وویل شول چې د لوی جهان ځیني نظامونه له مونږ څخه دومره لیرې واقع دي چې نور د هغه ځایه څخه تر مونږ پورې په میلونونو کلونو کې رارسیدلی شی. ځیني وخت داسی هم پیښدلې شي کله چې د لمړي ځل لپاره د دغه نظام څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ معلومات تر لاسه کوو پخپله دغه نظام له منځه تللي اوسي خو مونږ به هغه دیوه موجود نظام په حیث ګڼو ،ځکه کله چې نور له هغه ځایه زونږ په لور حرکت کاوه ، دغه نظام موجود وواو مونږ لپاره له منځه تللي او موجود نظامونو تر منځ مشکل ګڼل کیږي .

دا قضیه ددی دلیل هم کیدلې شي ، ووایو چې پدي لوی جهان کې هیڅ کومه پدیده بی پله لا درک کیدلی او له منځه نشي تللې او دهرې کوچنۍ او لویي حادثې او بدلون او تکامل په هکله معلومات دتل لپاره پاتې کیږي او دامکاناتو په صورت کې دپرنسیب له مخې هر ډول محاسبې ترسره کیدلې او هر ډول معلوماتونه لاسته راوړل کیدلې شي. مونږ کولې شو په دې باره کې ډیر ژوندي مثالونه راوړو لکه د **DNA** له لارې د وراثت تسلسل تثبیتول او تعقیبول ، او که په راتلونکي کې انسانان نور امکانات هم پیداکوي نو کولې به شي دتیرو حوادثو اوپروسو په باره کې معلوماتونه تر لاسه او دراتلونکي په باره کې قانونمندي دقیقي پیشګویي او اټکل وکړي. لیکن دلوی علم څښتن دلوی جهان په ټولو حوادثو او خورا کوچني حرکت باندي په تیره، حال او راتلونکې زمانه کې علیم البصیر دي.

همغسې چې دالوی جهان دابعادو ، پدیدو دشکلي او ماهیوي تنوع، دینامیکي وجدي حالت، او نورو ذات البیني پروسو له مخې لایتناهي او محاسباتي افاده او قانونمنده فورمولبندي یې دبشري عملي امکاناتو څخه وتلې او ناممکن کار ګڼل کیږي په همدې توګه ددغه جهان ډیره کوچنۍ پدیده هم دننه پخپل ذات او ماهیت کې همدومره ډیره ژوره او په هغې

باندې د حقیقت په حیث کامل علم او معلومات پیدا کول دانسان دمقدراتو څخه وتلي او اچت کار ګڼل کیږي . حال داچي په پرنسیب او نظر له مخې انسان لپاره ، چې د خدای خلیفه ګڼل کیږي کوم ممانعت نه شته ، خو په عمل کې ، څرنګه چې ددې کار لپاره کوم ضرورت نه لیدل کیږي ، نو یې عملي مقدرات هم موجود نه دي.

سقراط، افلاطو ، دهغوی څخه وروسته نور ډیر عالمان او حتا نننې ملایي حکمت اوځیني فلسفي نظریات اوس هم پدې عقیده دي چې داجهان دڅلورو عناصرو څخه جوړ شویدې حال دا چې تر نننۍ ورځي پورې دکشف شوو عناصرو شمیر له ۱۱۸ عناصرو څخه پورته ځغلې او دمندلیف په جدول کې لا ډیر نور ځایونه خالي پاتي دي. ځیني کسان مالیکول چې دځانګړو فزیکي، کمیاوي او داسې نورو خواصو درلودونکې دې ددي جهان دبناء اساسي خښته ګڼی او ځیني نورو عالمانو اتم تر دانږدي پرون پورې غیر قابل دتجزیي واحد ګڼه او پدي عقیده وؤ چی اتم پرته له شکه ددې جهان دجوړښت اساسي ډبره تشکیلوي. اوس چې اتم تجزیه شوې او دهغې په داخلی نظام کې مختلف نور کوچني واحدونه او حتا مستقل نظامونه موندل شوي بیا هم ذروي، هایدروجني او نور تعاملات او چاودنې داتم په نوم یادیږي.

زه په دې عقیده یم ، څرنګه چې د اتم په تشکل سره عناصر تشکل مومې ، نود عالم الاسباب ټول خلقتونه او پدیدي پرته له شکه د خدای په مقضي الامر اراده سره د اتم دجوړښت له لارې تشکل موندلې او په حقه سره ددې جهان د بناء خښته ګڼل کیږي.شاید داسې پوښتنه پیدا شي ، خورا کوچنۍ ذري چې تر

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوسه پورې یې بشر په میندلو قادر شوې دکوارکاو نیترین په نومونو یادیږي چې دانرژی په درلودلو سره ځانونه ښکاره کوي ، نو ولې دغه کوچنۍ ذرې ددې جهان دبناء او د هغې پورې اړونده خلقتونو او پدیدود جوړښت خښتې نه شي جوړیدلې ؟ ددې علت ډیر عوامل کیدلې شي ، خو زه به ځیني دلته ذکر کړم .لومړې داچې دغه کوچنۍ ذرې دوامداره او پایداره ژوند نه لري او لکه چې دمخه هم ورته اشاره وشوه ، یوائې هغه وخت څرګندیدلې شي چې انرژي ولري . خوداچې وروسته څه وریپېښیږي، دهغوی په دننه کې کومې پروسې جریان لري، په کومو نورو کوچنیو اجزاوؤ ماتیدلې شي او ددې لوی جهان په جوړښت او نظام کې څه ډول موقف لري هیڅا ته څرګنده نده او هیڅوک پرې نن هم نه پوهیږي. خو زما په عقیده لکه څرنګه چې یو وخت اتم دااسرارو پټه خزانه ګڼل کیده دهغې په منځ کې هر بعدي کوچنې واحد به هم دهمیش دپاره دغه ډول پټ رازونه دځان سره وساتي.دوهم دا چې دغه کوچنۍ ذرې طفیلي او داتم په چاپیریال پورې تړلې ژوند لري او داتم دچاپیریال څخه د باندې یې پیدا کول دي. اتم پرته له دې چې نسبي پایداره ژوند لري ، په خپل بنیاد کې د نسبي خودبقاء او خود کفاء پایداره جوړښتونو لپاره مقدر او مقضي قایم باالذات قانونمند پو تنسیال لکه ویلانس او داسې نور لري. په دې باره کې به په راتلونکي کې انشأالله توضیحي بحث وشي.

څرنګه چې ددې لوی جهان اخري پولې ته څوک ندي رسیدلې چې دبل جهان خواته پښه وروا ړوي او نه هغې جګې څوکي ته څوک ختلي چې ښکته ژورې کندې ته توپ ووهي په همدې ډول ددې جهان کوچنیو واحدونو کو چنیو کوټګیو ته

سفر هم لاپای ته ندې رسیدلې او زما په نظر هیڅکله به زمونږ دذهن رڼا دغه تاریکو او ژورو کنجونو ته ونه رسیږي او نه به زمونږ فهم او درک پدغه کوچنیو محلونو کې دمعمولو پروسو او ورځنیو جریانونو دفورمولبندیو په افاده باندې قادرشي. خو هغه چا چې په قضاء کې ددغه جوړښتونو بنیاد ایښې دې او دهغې دپاسه یې ددې لوی جهان ماڼۍ آباده کړي او دغه لوی نظام دهمیش دپاره په همزمان متغیر، متکامل ستاتیک او دینامک وجدي حالت کی ساتي طبعاً هره لحظه دخپل لوی علم دلارې دهغې په ټولو خصوصیاتو، اوصافو او قانونمندیو عالم او قادر دې.

عظمت، طاقت او لوی پوتنسیالونه په لویوالي کې په عادی او رواجی منطق برابره او منلی مسئله ګڼل کیږي ، خو دغه پدیدي په خورا کوچنیوالي کې یوائې هغه څه دي چی دلوی علم او لوی جهان دابدیت، متقابل استلزامیت او ابدي دیالکتیک اساسي زړې تشکیلوي او دبلې خوا داهغه یوائیني ممکنات دي چې انسان دخپل شعور او درک له مخې دمیکره جهان دعظمتونو په اساس دماکره جهان عظمتونه تصور کولې ، مشابهتونه او مناسبتونه موندلې او په قیاسي او استقرایي لحاظ دلوی جهان دپاره دلوی علم دقوانینو نسبي فورمولبندي او مقایسوي ارزوني کولې شي.

په همدې باره کې یو لنډ وضاحت. دلمر دننه دعظیمو ذروي انفجاراتو، دهیلوم او نورو اړونده عناصرو دتجزیې، دمیلونونو درجو حرارت ، دبې حسابه انرژيې تولید ،دفوتونونو دتسلسلونو پواسطه د میلونونو کیلومترو په لیریوالي دهغی انتقال او دهغی پواسطه دنبات دکلوروفیل په

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوچنۍ حجره کې دفوتو سنتیز دعملیې په ترڅ کې دبې حسابه رنګارنګ غذايي ذخایرو تولید او یا هغه پخپله بالذات دټولو موجوداتو دبود ونبود او مرګ او ژوند علت او معلول ګرځول په ربښتیا چې دعظمت معجزه ده او دنیمه باسواده انسان دادراک او فهم څخه اوچته مسئله به هم نه اوسي. خو هغه قوه چې داتم په هسته کې ددوه همجواره پروتونونو تر منځ او یا دهغوی تر څنګ لکه دویده ښامار نیترون په سینه کې موجوده ده دعادي انسان خو لا څه چې عالمان یې هم پوره په راز ندي پوهیدلي او نه یې دسنجش دعهدې څخه وتلي شي. نوپدې باره کې دکهترۍ او مهترۍ اطلاق هم دپوره تأمل وړ دې.

نپوهیږم چا شمیرلي او څه ډول یې شمیرلي خو داسې وایي چې دانسان کوچنې مغز د ۱۵ ملیارده عصبي او نورو اړونده ریښکیو او بې شمیره کوچنیو واحدونو څخه تشکیل شویدې چې عایق، نیمه عایق او هادي جوړښتونه لري او اړونده واحدونه او جوړښتونه په مستقیم او غیر مستقیم ډول د هادی او نیمه عایق ریښکیو پواسطه تړی او یا یې دعایق حایل پواسطه جلا کوي. هر څوک فکر او سنجش کولې شي چې پدې کوچنیوالي سره دا څومره پیچلې او مغلق جوړښت دی. څومره بې شمیره فعالیتونه سرته رسوي. څومره بې شمیره او مغلق سیستمونه په شعوري او لا شعوري ډول اداره کوي، څومره بې شمیره معلوماتونه دځان سره ساتي او دڅومره.... بې شمیره لکه دفاعي، معفیتي، ارثي، تکاملي او نورو اجرأتو قابلیت لري او تقریباً په لحظوی شکل ددغه پدیدو دمناسبتونو له مخې په نسبي قضاوت او نتیجه ګیرۍ هم قادر دې.

هو ! دا هم لویه معجزه او خارق العاده خلقت دي. که دننۍ

تخنیکي -علمي سویې مطابق دومره مواد راټول او دغه ډول مغلق میکانیزم ترې جوړ چې اول ممکن ندې او که ممکن هم شي نو دهغې دځای پځای کولو دپاره به که دروغجن نشم ددې ځمکې څخه لوی سرپکار وي.

دبلې خوا انساني، حیواني او نباتي حجرات چې میکره سکوپي واحدونه ګڼل کیږي او په هغې کې ډیر زیات نور کوچني واحدونه چې ځینی یې تر واسه کشف او دځیني نورو په کشف لا تر اوسه دبشر لاس ندي بر شوې او سر یې پري نه خلاصیږي. زه پدې باره کې دقیق نه غږیږم ځکه چې پوره پري نپوهیږم خو داسې وایي چې پدغه کوچنۍ حجره کې دامینو اسیدونو تسلسلونه، د ۴۶ کروموزومونو واحدونه او یا ۲۳ جوړې کروموزومونه او په هغې کې DNA, RNA او داسې نور واړه جوړښتونه چې تر اوسه پرې هیڅوک پوره نه پوهیږي موجود دي. DNA دتعجب وړ ډیر کوچني جوړښتونه دي چې دانسان دوجود داعضاوؤ، اجزاوؤ، اوصافو او ټولو نورو کمي او کیفي جوړښتونو دارثي انتقال پروګرام پکې پروت دي. دغه پروګرام دانسانانو دموجوده څه دپاسه ۶ ملیارده نفوس، دمختلفو اتنیکي ـ نژادي ګروپونو، ملیتونو، قومونو، طائفو او منفردو انسانانو په افقیت او عمودیت کې یو تربله سره څرګند تفاوتونه لري. یعني دانسان دوجود دیوي کوچنۍ حجرې څخه نیولي دبدن دټولو اعضاوؤ لکه قلب، جګر، پختورګو، سترګو، غوږونو، دسترګو درنګ، ویښتانو، دویښتانو درنګ، دپوستکي درنګ، دانسان دمغز مغلقترین جوړښت، بلکه دهر انسان دخصوصیاتو په تفاوتونو او دزماني فاکتور ددیالکتیکي بدلون اوتکامل په عمودیت او افقیت

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي ټول کمي او کيفياوصاف او خصوصيات هم پدغه پروګرامونو کې په نظر کې نيول کيږي. دهمدغه خصوصياتو له مخې دبوسنيا د ۸۰۰ تنو مسلمانانو مړي چې څو کاله پخوا په جنګونو کې وژل شوي وؤ او همداسي د شهيد محمد داودخان دکورنۍ اعضاوو ټول کسان تشخيص او خپلوانو ته سپارل شول. دازمونږ پدي کوچنۍ نړی کي دخلقت دعجايباتو دډيری ساده، نيمګړې او ناقصې يادوني نمونه ګڼلی شو. راشئ پدی باره کي ډير ژور فکر وکړو چي کومې پديدي ته زيات ارزش قائيدلې شو. دانسانې مغز ته او که ډير کوچني DNA ته او داهم په نظر کي ولرو چې دغه ډول دخلقت عجائبات او معجزي به نورې څومره موجودي اوسي؟(د معجزي کلمه دلته يواځي په لغوي مفهوم سره راوړل شويده.)

راشۍ پدي خبره هم فکر وکړو چې دا هر څه ټول خوشي په خوشي يواځي دعظمت او قدرت نمايش دي او که دې دڅه لپاره دې؟او که داهرڅه دحقيقت او واقعيت مظاهر او پديدې دي چې پوهيدل او باور پرې کول پکار دي . نوموړې پديدي که ديوې خوا دانتباه په خاطر دعظمت او قدرت نمايش هم اوسي دبلې خوا دعالي علمي کلتور نمايش هم دې چې انسان دباشعوره، عاقل، عالم خلف په حيث ددغه عالي علمي کلتور ددرک او عملي عام تطبيق او ترويج مسئوليت او مکليفيت په غاړه لري . نه دا چې دخپلو شعوري، علمي او مادي تخنيکي امکاناتو په وسيله په ذات البيني انساني او عام خلقتي مناسبتونو او مسايلو کي دتبعيض او تنګنظرۍ څخه کاروا خلي او دشخصي ګټو په خاطر لکه نن چی په نړۍ کي ظلم او ناروا دوام لري، په نورو باندی مظالم روا وګڼي .

زه باور لرم چي خدای لوی ذات دې. زما په شعوري طيف کي نه ځائيږي. زه په قاصر شعور او عقل ځان د خدای د لوی ذات او صفاتو د معرفت جوګه نه بولم . خو په هغه څه چي د خدای په باره کي د خدای په کلام کي ذکر شويدي ، پرته له شکه باور او ايمان لرم او ټول شکونه مي په يقين او کلکه عقيده بدل شوي دي او همدومره دپاکي عقيدي په خاطر زما او بل هر چا لپاره کفايت کوي .

زه پدي هم عقيده لرم چي انسان خدای پدي جهان کي خپل خليفه ګرځولې دې او هر انسان د خپلو مقدراتو له مخې په نسبي لحاظ دخدای په علم دپوهي مقدرات هم لري. خدای دا جهان او ټول خلقتونه قانونمند پيداکړي ،قانونمند پايي او قانونمند بدلون او تکامل مومي. هر انسان کولې شي يواځې ددي لاري په عملي او نسبي ډول دخدای په علم ځان پوه کړي. د خدای دذات او صفاتود معرفت لار دخدای کلام اوپه علم د پوهې لار عالم الاسباب او ټول خلقتونه دي . اضافه له دي لاري وجود نلري . تخيلات ، تصورات او نوري هر ډول هڅي پرته دوخت ضايع کولو څخه بل څه نه دي.

زه او بل هر څوک بايد هڅه ونکړي عبث دخدای دذات او صفاتو په باره کي خبري وکړي . خدای انسان د خپل علم په معرفت مقدر او مکلف ګرځولې ترڅو دبشريت په ګټه دهغي څخه عملي استفاده وشي. انشاءالله

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عینیت او ذهنیت دیالکتیک

ذهنیت نسبي عینیت دی ځکه چې په کلي ډول عیني واقیعتونه نه شي منعکس کولی او هر مشخص ذهنیت په خپل ذات کې عیني واقیعت دی. همغسي چې د تلویزیون او سینما په پرده ځیرې او رنګونه د عیني واقیعت په څیر د نورو عیني واقیعتونو د نسبي عیني انعکاس په توګه منلې شو او دا ډول ډیر نور مثالونه هم کیدلای شي راوړل شي، دا هم باید ومنو چې ذهنیت هم په خپل ذات کې عیني واقیعت دی چې په نسبي لحاظ نور عیني واقیعتونه منعکس کوي. کله چې نوې پدیدې د دیالکتیکي تکامل او تغییر په نتیجه کی ظهور کوي، په نوي شکل او ماهیت د نورو پدیدو سره په دیالکتیکي ارتباط کې واقع کیږي او په نوي شکل او ماهیت په ذهنیتونو کې انعکاس پیدا کوي.

ذهنیتونه همیشه د تکامل په مختلفو دورو کې د عینیت سره په دیالکتیکي ارتباط کې واقع وو او نوموړو ارتباطاتو پخپله په ذهنیتونو کې تر ننني ورځې پورې په شکل د اشکالو په خورا مختلفو ډولونو سره انعکاس پیدا کړیدی.

د چا ذهنیت د ذهنیت څخه بیګانه شوي او په خپله خیالي

تنګه دنیا ګی کې چې اصلاً خارجي عیني وجود نه لري دیوه بی ساري قدرت، دیوې مطلقي ایده، دیوه جهانی روح او دا سې نورو په څیر یې تبارز کړیدی او د خپل ذهنیت له وریځو څخه یې ځانونو د پاره مجازي خدایان جوړ کړي دي.

ځیني نور چې د ذهنیت سترګي یې هم غړیږي او غواړي واقیعتونه په عیني ډول تشخیص او تعریف کړي د ذهنیت سره په اصطلاح ذهني کره وره کوی. د ریمه ډله هم غواړی چې فلسفي مسایل د واقعیت له مخې درک کړي خو هغوی د خورا عامیانه لید لوري څخه د غه مسایل ارزوي او د دغه مختلفو عقایدو، نظریاتو او افکارو په بحبوحه او ټیل ناټیل کې علمیت او فلسفه له خپل اصلي قانونمند مسیره پریوتي، د قانونمند فکري تراوش تداوم شلیدلي او د علمي قانونمندی د تیوریتیکي اصولو د منطقي تسلسل په له منځه تلو سره پخپله منطق عامل د بې منطقی ګرځیدلي دي.

په بشري شعور کې، د حوادثو، پدیدو، بدلونونو او قانونمندیو یو اځې ډیر کوچنې طیف انعکاس پیدا کوي او پاتي برخه لا شعور تشکیلوي. شعوري پدیدي او خلقتونه د انساني مقدراتو له مخې د بشري ذهنیګریو، امیالو او لاسوهنې معرض ګرځي او هیڅکله د انساني هوس، غرایزو، حرص او شخصي ګټو په خاطر د تعرض، نقصاناتو او د نظام د تخریب او تباهی څخه مصؤن نه شي پاتې کیدلې. خو د دې لوی جهان د خلقتونو، پدیدو او قانونمندو بدلونونو خورا ستره برخه بشري لا شعور جوړوي چې د بشري لاسوهنې او تعرض څخه مبرأ او یو اځې د خدای د مقضي ارادې له مخې د لوی علم د قانونمندیو، اصولو او معیارونو مطابق په متداخل

(c) ketabton.com: The Digital Library

انتګرالي تعاملاتو سره ددې لوی جهان قانونمند جوړښت ، پایښت ،بدلون او تکامل پایداره ساتي. شعور او لاشعور په قانونمند دیالکتیکي ارتباط کې قرار لري او قانونمندي ددغه دیالکتیک یواځینۍ اساسي لازمي او کافي شرط ګڼل کیږي. د شعور او لاشعور مناسبت او دیالکتیک یواځې او یواځې دهمدغه لویي علمي قانونمندۍ له لارې دتماس ، مماس ، تقابل او راز و نیاز هغه کوچنې محل ، نقطه او ظریفه رابطه ده چې بشر په کې د خپل علمي استعداد ، شعوري درک، تقوا ،کرامت او نورو مناسبتونو او لارو چارو په وسیله د برحق معبود سره د الهام او پیغمبرانو «ع »لپاره د وحي او نبوي رسالت امکانات او علت جوړوي. پدې ډول د خدای رابطه د لوی جهان ، د هغې دټولو خلقتونو او په خاصه توګه د خپل خلف مخلوق انسان سره یواځې دعلم له لارې ده. ددغه خلقتونو د قانونمند پیدایښت ، پایښت ، بدلون او تکامل ،چې له یوې خوا د خدای دلوی ذات د عدل ،انصاف ،رحم ،کرم اود سترو نعمتونو د سخاوتمندانه پیرزوینې اساسي عامل او وسیله ده هم یواځې د علم په بنیاد عملي بڼه پیدا کوي او له بلې خوا د دین او شریعت په صراط المستقیم دخدای او جهان دمعرفت هر قدم او هره بیلګه هم د علم په مشعل روښانه کیږي او ددغه ابدي سفر یواځینې مرستندوی او رهنما هم یواځې علم ، قانونمندي او با الاخره بیا هم یواځې علم دی چې ټول دغه خارق العاده ناممکن مناسبات د خدای د مقضي ارادې له مخې د متقابل استلزامیت ، متقابل منفعت او متقابل ضرورت ، جبر او اختیار په بنیاد ممکن ګرځوي. په نتیجه کې ویلې شو چې علم او قانونمندي په کل کې شکل دموجودیت دجهان او په

هغې پورې داړونده پدیدو او خلقتونو ګڼل کیږي.

دشعور او لاشعور دیالکتیک په حقیقت کې د جهان دمادي موجودیت او دهغې دټولو پدیدو او خلقتونو دټولو منا سبتونو د دیالکتیک د تهداب اساسي تیږه او زړې تشکیلوي.دعملي ژوند او تجاربو څخه مونږ د عددي ،ګرافیکي ، عصبي ، روحي ، فزیو لوژیکي ،بیو لوژیکي او نورو پروسو له مخې کمي او کیفي شواهد په لاس کې لرو چې د همدغه شعور او لاشعور دیالکتیک څېړنیز مادي کمیتونه او کیفیتونه جوړوي. پدې توګه ویلې شو چې د شعور او لاشعور دیالکتیک چې د خدای او انسان او بلکه د خدای د ټولو خلقتونو سره د قضاء او قدر د عام قانون په بنیاد یواځې قانونمنده علمي رابطه جوړوي ، هم د مادي ارزښتونو له لارې افاده کیږي ،یعني چې دخدای او انسان تر منځ د الهام ،تلقین ،وحیي او دیته ورته نورو رحماني مناسباتو او معنوي قانونمند افهام وتفهیم رابطه وجود لري.

دمخه مونږ فلسفه د خدای د لوی علم دبشري ذهني خلف علم په حیث قبوله کړې وه. د شعور او لاشعور مناسبت او دیالکتیک چې د خدایي خلقتونو د پیدایښت ، پایښت ، بدلون او تکامل بنسټ ګڼل کیږي ، هم باید د فلسفې اساسي مسئله وګڼل شي او ټولې مقولې ،قوانین ،فورمولبندۍ ،تیورۍ ،علوم او نظریات دفلسفې د اساسي مسئلې همدغه منبع زیږنده او دعلومو هرویش ،تشخیص ، تفکیک ،تفریق هم په همدغه بنیاد منځته راتلای شي. قرآن چې د خدایي احکامو ،اصولو اود لوی علم د شعور او لا شعور د دیالکتیک یواځینۍ او لومړنۍ معتبره منبع او مرجع ده ، په پرنسیپ کې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولو علمي او ټولونیزو مسایلو او قضایاوو د علمي منطقي قانونمندۍ ریښه هم د همدغه قانونمند دیالکتیک او مناسبت په زړه کې ښخه ده. یعني چې د علم او قانونمندۍ خالق په واقعي مفهوم او معنا خدای دی او یوائیني لیکلي محفوظ علمي سند قرآنکریم ګڼل کیږي. پدې باره کې به پخپل نور لازم بحثونه هم وشي ، خو پدې ځای کې ددې خبرې ذکر ضروري ګڼم ،چې اسلامي فلسفه پوهانو د اسلامي فلسفي څیړنو په وخت کې یوناني ، اروپایي او نورو فلسفي څیړنو او تیوریو ته مراجعه سمه نه وه. ځکه دوی له لومړۍ ورځې څخه د علمي قانونمند حقیقت زړې له لاسه ورکړ او د حقیقت د مستقیمې او لنډې لارې پر ځای د تخیل ،انحراف او حتا ګمراهۍ په کږلیچونو او ګړنګونو رهي شول. دوی د غربي غیر اسلامي فلسفو ټول ګناهونه ،غلطۍ، اشتباهات او نیمګړتیاوې نا خود اګاه او غیر شعوري د اسلامي فلسفو د علمي څرګندو او واضح قانونمندو مفاهیو په بوده او تنسته کې واخیستلې او په همدې لحاظ د اسلامي فلسفي روڼ علمي حقیقت تر ننه همغسې لا مکدر پاتې دي.شک نه شته چې په ټولو فلسفو کې ځیني مفرداتي ، متودولوژیکي ، ژبني منطقي ، علمي او دیته ورته نور حقایق پراته دي او مراجعه ورته هیڅکله له ګټې خالي نه ده ، خو نه داسې مراجعه چې اسلامي فلسفه په کې خپل علمي قانونمند حقیقت له لاسه ورکړي اد نورو د سهوؤ ، خطاوؤ او حتا د ګمراهیو په لارو روا نه شي. پکار دادي چې نورې فلسفي د علم او حقیقت مشعل له اسلامي فلسفې څخه تر لاسه او دهغې له مخې په خپلو څیړنو او علمي حقایقو کې سمون راولي.

ذهني ختمه هم باالذات دیالکتیکي تکامل او بدلون مومي او پخپل وار با الذات په خپل ذهنیت او نوروذهنیتونو کې لکه دعیني واقعیتونو په څیر منعکس کیږي اولازم تأثرا ت رامنځته کوي او ذهنیتونه او شعور یو په بل کې په نا مریٍّي شکل لکه نور عیني واقعیتونه اوپدیدي دمتقابل انعکاس قابلیت لري او همدلته مختلفې شعور پدیدي سره تړل کیږي او دشپږم حس ،خوب ،تلقین او الهام دزیږندي علت او معلول ګرځي .دبلې خوا همغسې چه معین احساس ذهنیت منځ ته راوړی مشخص ذهنیت هم دخارجی عینیت څخه پرته معین احساس لکه په طبیعي ډول تحریکولې شي چې دا پخپله دذهنیت د عینیت د اثبات او د عینیت او ذهنیت ددیالکتیک د موجودیت د دلایلو څخه یو دلیل هم ګڼل کیدلې شي. د مثال په ډول کله چي یو څوک خپله تیره ناوړه خاطره په یاد راوړي یو ځل بیا د همغه تیرو خاطرو د عواقبو څخه متأثر کیږي.

په ذهن کې د ذهنیت دانعکاس ډیر معقول دلیل همغه دروسي عالمانو سچنوف او بالخصوص پاولوف غیر شرطي رفلکسونه مثال راوړل کیدای شي چه په حقیقت کې دیوه ذهنیت بیو پسیکولوژیکي او ځیني نور انعکاسات په بل ذ هن کې ښئی. یا دا چې کله یو ذهن تکامل او تغیر مومي او نومورې تغیر دیوه روحي حالت « د کوچنیو ذراتو د انعکاس» په څیر پخپله په ذهن کي منعکس کیږی.

په ذهن کی دذهنیت د انعکاس پسیکو فزیولوژیکي، پسیکو شیمی او پسیکو بیولوژیکي او داسي نورو علتونو تشخیص په اینده پوري اړه پیدا کوي چې دعلم او تخنیک او همداسي داجتماعي شعور د سطحې دلوړ تیا په صورت کي به

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نه پټیدونکي ثبوت په څیر منځ ته راووځي. په ذهن کي د خارجي عینیت نسبي انعکاس همغه د پاولوف دشرطی رفلکسونو په اساس او د شعور دعمومي پروسي د تخنیک مطابق توضیا او تشریح کیدلې شي.

پدې باید کلکه عقیده ولرو هغه نړۍ چې مونږ په کي ژوند کوو دهرڅه دمخه مادي ده. مادي نړۍ یواځې او یواځې دمادي قوانینو په چوکاټ کې د تسلسلي پروسو او فعل و انفعالاتو په ترڅ کې بقا درلودلای شي او بیا هم یواځې دهمدغه قوانینو مطابق تبارز ،تغیر او تکامل کولې شي. کله چی مونږ دنړۍ او دهغې پورې دمربوطو پدیدو او قوانینو په مادیت اطلاق کوو، نو پخپله او بې له هر ډول شک څخه غیر مادی مفاهیمو، قوانینو او داسی نورو مفاهیمو او پدیدو ته په حقیقت کی ځای نشی پاتی کیدلی. یواځی دمادیت په لمن کې دیوه موجود او یوی پدیدي دموجودیت تبارز او تثبیت ممکن ګڼل کیدلي شي او دا هرڅه دلوی خدای د لوی علم دلوي قانونمندۍ له مخي په دې لوی جهان یعني عالم الاسباب کيې د بشر او نورو خلقتونو دپاره متناسباً قانونمند ، مسخر او مقدر ګرځیدلي دي.

و ، اي لینن پخپل اثر (ماتریالیسم او امپیریو کریتیسیسم) کی د مادي په باره کي هراړخیز بحث کوي او په اصطلاح د ذهني ایډیالستانو په مقابل کې د ماتیریالیسم څخه دفأع کوي. هغه وایي دمادې په نامه کوم ټاکلې شې وجود نلري. ماده یو انتزاعي فلسفي مفهوم دې چې په هر عینی موجود چې زمونږ په ذهن کې انعکاس پیدا کوي ، دلالت کوي . (دلینن کلیات اتلسم جلد) و.اي لینن دانسان شعور معیار دحقیقت او

واقعیت ګڼي.حال داچي دا سمه نده . ځکه چي مطلقه با شعوره ماده وجود نلري .زمونږ د ذهن شعوري طیف خورا کوچنې او دډیرو واقعیتونو ددرک څخه عاجز دي او هیڅکله معیار دحقیقت او واقیعیت نشي ګڼل کیدلي . پدي ډول ماتریالیستان په شعوري او همداسي اجتماعي پدیدو کي ایدیا لیستان پاتي شویدي . کارل مارکس هم ماتریالیزم په دوه برخو یعني دیالکتیکي او تاریخي باندي ویشي ، حال داچي په دیالکتیک کي تاریخ او په تاریخ کي دیاالکتیک وجود لري او دواړه دمادیت مقید او مستلزم دي.

ماده یوه فلسفی مقوله ده چي په ټول عینی واقیعت دلالت کوي. دیالکتیک د مادي دموجودیت یواځیني قانونمند شکل دي. ماده ابدي ده ځکه چي د مادي حرکت ابدي دي . ماده موجوده ده ځکه چي متحرکه ده او متحرکه ده ځکه چي موجوده ده . مطلقه باشعوره او مطقه بي شعوره ماده وجود نلري . حرکت ، زمان مکان ، شعور ،قانونمندي ،... دمادي دموجودیت شکلونه دي .

کله چې دی نتیجي ته رسیږو چې په نړۍ (البته دنړۍ څخه زما مرام دموجوداتو عام مفهوم دی ـــ عالم الاسباب) کي دخدای دمقضي او مقدري ارادې له مخې هیڅ مفهوم هیڅ قانون او هیڅ یوه غیر مادي پدیده او خلقت وجود نه لري او که لري یی یا دواقیعت څخه لیرې او یا فرضي ، تصوري او نسبي شکل لري . شاید پوښتنه پیدا شي چي دا ټول روبنا یي او معنوی مفاهیم ، مسایل او قوانین خیر څه مفهوم لري او په څه ډول هغه توجیه کید لي شي ؟

هو !که مونږ پخپل تحلیلي او تحقیقي نظر کې تنګ نظره نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او سو او د ټولو علومو څخه په جرئت سره خلاقانه مثبت او صحیح برداشت وکولې شو او ذهن د ذهن د کلمې د لفظ په چوکاټ کې نه بلکې هغه ټولې عیني پروسې ستر ګو ته نیغې ودروؤ چې نو موړې کلمه پرې دلالت کوي او په همدغه ساحه کې د خپلې پوښتنې لپاره ځواب ولټوو حتماً خپل مطلوب او واقعې ځواب لاس ته راوړې شو . یا که لږ څه وړاندې ولاړ شو او سیاست د سیاست د کلمې په لفظ کې وڅیړو چې هغه هم د مادیت حلقې ته داخلیږی داد مسئلې یو اړخ دې. د بلې خوا اول سیاست یو ذهنیت دې چې په مادي ډول په ذهن کې ځای نیسي او وجود لري. دوهم داچې سیاست د متضادو طبقو ، قشرونو او دولتونو په مینځ کې د مناسباتو څخه عبارت دې او هغه ټولې مبارزی چې په اصطلاح د بابا آدم څځه تردې دم پورې د مختلفو متضادو طبقو او قشرونو په مینځ کی د خپل حاکمیت د استقرار په خاطر تیرې شویدي ترې استفها میږي. اوس پخپله پوهیدلې شو چې سیاست مادي او که غیر مادي مفهوم دې .که مونږ د سیاست د کلمې تر شا دهغې مادي مفهوم ونشو لیدلې او هغه ټولې خوږې او ترخې خاطرې ستر ګو ته نیغې و نه دروو نو په څه ډول به مونږ وکولې شو د سیاست کلمه تشریح کړو او که یې تشریح کړو څه ارزښت به ولري او پرته د دغه مادي ماهیت څخه به دچا د دلچسپۍ وړ وګرځي. نو کله چې مونږ د سیاست کلمه په ژبه راوړو او یا یې په فکر کې را ګرځوؤ که غواړو او که نه دهغې تر شا ټولنه په خپل مادي حالت د ټولو تضادونو سره واقع ده او د سیاست کلمه نوره ممکنه نده چې وروسته له دي په معنوي حالت کې دي پاتي شي. همداسی که مونږ د فکر کلمه په فکر کې را ګرځوو او دهغې په باره کې فکر

کوو دغه موضوع د فکر د کلمې له چوکاټ څخه ووځي او په یوه سلسله بیولوژیکي ، فزیولوژیکي ، بیوشیمیکي ، پسیکولوژیکي او داسې نورو پروسو او تعاملاتو باندې بدلیږي چی په څرګند ډول معنویت ته پکې ځای نه پاتې کیږي .همداسې په سلګونو نور مثالونه راوړل کیدې شي چې باید مونږ د دغه تردد او دوه لاري څخه راوباسي خو بیا هم متاً سفانه ګورو چې مونږ ټول پدغه دوه لاري کې ولاړ یو یوې خواته راته دانسان د نازک احساس ، خیال او تصور تنګه ورشو او بله خوا دمادي پرزولو او ولاړولو ، تحول او تکامل لایتناهي پراخ جهان پروت دې او دا جرئت نه کوو چې د دغه دوه لاري څخه دعینیت په مستقیمه لار «صراط المستقیم»حرکت وکړو ښکاره خبره ده چې د تنګ او محدود نظر خاوندان د دوی د فکر جوړه تنګه دنیا ګی کې لاراګیر او خوشې په هیڅ پسې ګرځي.

د پراخ او واقعي عیني نظر خاوندان د دغه توهماتو د تنګې دنیا ګی څخه وتلي او د خدای د مقضي الامر ارادې له مخې جوړ جهان په لمن کې هرڅه دهغې په ټولو تحولاتو او ارتباطاتو سره څیړي او وار په وار د حقیقت دانی راټولوي او دمعرفت د ناوې په غاړه یې امیل کوي.

کله چې دا قبلوو چې شعور ، فکر ، تصور او داسې نور په حقیقت کې د یو سلسله مادي تعاملاتو او پروسو څخه عبارت دې. نو دا خو دا معنا لري چې ګوندي فکر ، ذهن ، تصور ، شعور او نور په خپل ماهیت او ذات کې مادي دي. لیکن مادي خو مونږ هغه څه بولو چې دهغې احساس وکولې شو. عکاسي یې کړې شو ، کاپي یې کړې شو او نور. تصور ، شعور او فکر خو مونږ عکاسي ، احساس او کاپي کولای نشو نو پس باید

(c) ketabton.com: The Digital Library

وویل شي چې نوموړي پدیدي مادي نه بلکه معنوي پدیدي دي . زما په نظر داچې مونږ هغه احساس ، عکاسي او کاپي کولې نه شو باید ووایم چې زمونږ دنن سبا احساس ، عکاسي او کاپي او ځیني نور د مادیت یوائیني معیار نشي ګڼل کیدې او دبلې خوا البته دابه زمونږاو د اوسني علم او تخنیکي وسایلو د وروسته پاتې والي ګناه وي چې دغه پدیدي نه شو درک کولې که نه زما په نظر تصور ، تفکر او داسې نور که نن نه نو سبا دا دراک او احساس وړ پدیدي دي. څرنګه کولې شو دا په ثبوت ورسوو چې تفکر ، تصور او داسې نور د احساس او ادراک وړ پدیدي دي ؟که مونږ ټول ژوندی او غیر ژوندی موجودات په نظر کی ونیسو ، وینو چې دانرژیتیکی پوتنسیال او تعادل ، ترکیب او تجزیي ، جذب اودفع ، انقباض او انبساط او ځیني نور قوانین او قضایا دشکلي تفاوت او تباین څخه پرته په هغوی کې عمومیت لري او په نوموړي لحاظ هم ژوندي او هم غیر ژوندي موجودات تقریباً نبضي خاصیت لري.که چیرې مونږ یوائې دانرژتیکي پوتنسیال موضوع په نظر کې ونیسو وینو چې ټول موجودات دخپل بقا او موجودیت په ترڅ کې یا انرژی اخلي او یا یي له لاسه ورکوي یا داچې یو ډول انرژي په بل ډول بدلیږي چې البته دا ټول تغیرات دمادې په فزیکي حالت کې دتغیر باعث کیږي او دمادې دحالت تغیر پرته له دې چې د مادي پروسو او قوانینو په چوکاټ کې سرته ورسیږي په بل ډول ممکن نه دي. پس دې نتیجي ته رسیږو: هر هغه حالت ، هر هغه خاصیت او هر هغه شکل دموجودیت د ا مادې چې مونږ مادې پورې ارتباط ورکوو پرته دمادي اتباط څخه هیڅ یوه پدیده دمادې سره ارتباط نشي لرلې په دغه جمله کې ذهن او

شعور هم ددغه خصوصیاتو څخه مبرا نشي ګڼل کیدلي. کله چې دا خبره منو ، نو دغه پدیدي حتماً د احساس او ادراک وړ هم دی. یا که قضیه لږڅه په ساده ډول مطرح شي. کله چې دیوه اتم داخلي انرژیتیکي پوتنسیال لوړیږي او یا ټیټیږي یعني کله چې الکترونونه اضافي انرژی اخلي او یا یي له لاسه ورکوي ، الکترون دټیټې انرژی دمدار څخه دلوړی انرژۍ مدار ته تغیر دمحل کوی ، یا په بل عبارت د هستې له مرکز څخه لیریوځي او که د انرژي اندازه نوره هم زیاته شي ځینی د دغه اتمونو څخه دهستې دساحې څخه خارجیږی . د قضیي دعکس په صورت کې الکترونونه انرژی له لاسه ورکوی او له لوړو مدارونو څخه د هستې مرکز ته نژدې کیږي . په دواړو صورتونو کې دانرژۍ تفا وت او تغیر دکوچینیو زرو او تشعشعا تو په څیر لکه میزون ، نیترینا او کوارک چی تر اوسه کشف شوي او ځیني نور چې په راتلونکي کې به به کشف شي له یوې مبدأ څخه بلې ته انتقا لیږي اویا دمستقل وا حد په څیر آزادیږي یعنی نوموړی مادي پروسې داتم په مادي حالت او خواصو کې تغیر راولي او همداسې نوموړي ذرات یا نوموړې پروسې هم مستقل ما دي واحدونه ما دي حا لتونه یا نوي اشکال دموجودیت د ما دې منځ ته راوړي .که چیری موضوع دوباره لږ څه په عام ډول مطرح کړو وینو چې که حیه ، غیر حیه یا که پخپله مغز د انسان دې او یا ما ده په لایتناهی تبا ین او اشکالو سره چې مونږ تر اوسه پوری پیژندلی او یا به یې و پیژنو د پورتني چوکاټ څخه نشي خارجیدلې او مونږ کولې شو د انرژیتیکي پو تنسیال په مثال کې خپل مطلوب موضوعات په کلی ډول په پاخه او منطقی استدلال سره و څیړو او پدې کلکه عقیده پیدا کړو ، ما ده په هر

(c) ketabton.com: The Digital Library

شکل او ډول سره چې ده د انرژيتيکي پوتنسيال د تغير په صورت کې د هغي په خواصو او حالتونو کې تغير راځي او د غه تغير منطقاً قابل د درک دي. دې کې شک نشته همغسې چې مونږ د انرژۍ مختلف ډولونه تر اوسه پورې نه پيژنو او اوسني علم او تخنيک د هغي په کشف ندي بريالي شوي د مادي دزياتو ډولونو ، حالتونو او د موجوديت د شکلونو په کشف هم نه يو بريالي شوي او هغه نه پيژنو. نو کيدلي شي شعور ، تفکر او نور چې په مغز او نورو مربوطه اعضا وو کې د مادي د تسلسلي پروسو او تعاملاتو محصله ده او د پورتني مثال په ارتباط ويلي شو چې همدغه د انرژيتيکي پوتنسيال د تغير او تفاوت په نتيجه کي چې مختلف روحی حالتونه منځ ته راځی ، هم يو حالت د موجوديت د مادي څخه وی او همداسې بايد اوسي. مونږ عملاً وينو ، کله چې په وجود کي د شحم ،شکري ، مختلفو مالګو ،او يا نورو توکو تناسب له منځه ځي د انسان په صحي او روحي حالتونو مستقيم تاثير لري او قابل د کنترول ، سنجش او ازمايش همدي. نو ځکه په اطمينان سره بايد وويل شي ،همغسې چې د علم او تخنيک په انکشاف سره تر ننۍ ورځې پورې بشريت د ډيرو وړو ذرو لکه ميزون ، نيترينا ، کوارک او مختلفو تشعشعاتو په کشف بريالي شويدې د روحي حالت او شعور په مادي تحليل او تجزيه باندې هم بريالي کيدونکي دي. زه نه غواړم دلته ګلوزوييزم يا دفوګت ، بيو خنير ، ماليشوت او د يڅکين نظريا ت چی ويل به يي: (فکر د مغزو پورې داسې اړه لري لکه صفرا چې د ځيګر پورې اړه لري) يا دا چې (روح د ميز ، نور او اواز څخه دومره فرق لري لکه چې نو مورې شيان په خپلو منځونو کې يو تر بله سره فرق لري) . يا

لکه کانت چی ويل يي: (حيوانات مغلق ماشينونه دي) رد يا تاييد کړم ، يا دهوبس ، سپينوزا ، لايب نيتز ، يا هومه ، يوهانس ، مولر ، وبر ، هلی هولتس ، فشنر ، هربارت ، وونت آلمانی او با لخصوص د سچنوف او پا ولوف او ځينی نورو معاصرو پسيکو لو ژستانو چې په نوي ليد توګه او طرز تفکر سره يي په دې هکله ليکنې کړي دي او خپل نظريات يي وړاندې کړي ، په مشخص ډول خپل انتقادي نظر وړاندي کړم ،ځکه پدی مقا له کی د هغې لپاره ګنجا يش نشته.هو ! دی کې شک نشته چې زما نظر د ځينو سره په اکثرو مسايلو کي په توافق او ځينو نورو سره په تضاد کي دي. زه فقط دومره وايم چې دا مسا يل د زيات احتيا ط وړ دي ځکه روحي پديدي خپل خاص ميخانيکيت لري او په عادي ميخانيکي چوکاټ کې ځا ئيدلي او تشريح کيدلي نه شي او د هغې په نسبت دومره فوق العاده مغلقې او پيچلي دي په کومه اندازه چې په مغز او نورو ارګانونو کې انواع او اشکال د حرکتونو د ميخانيکي حرکت په نسبت او د مغز مادی ترکيب ديوې ساده ما دي په نسبت مغلق او پيچلي دي. د بلې خوا شعور يواځې د انسان د مغزو او اعضا وو محصول ندې او يواځې په هغې پورې اړه نه لري بلکه په انساني شعور کې عمده رول انساني ټولنه لوبوي يعني د هغي د ختې په برابرولو کې ټولنيز تاريخي او بيولوژيکي ارثي فاکتور د ډير اهميت وړ دي. زما په نظر د ماديت او معنويت او د هغي د حدودو د ټاکلو په مسا ئلو کې دا موضوع د جدي پاملرني وړ ده چې ما دي ذاتيت د کوچنۍ ذري څخه نيولي تر کلي مادي موجوديت پوري مطلق مفهوم دي او مادي خواص ،اوصاف ،حالتونه او نور د ماديت او غير ماديت په ارزش کې هيڅ رول

(c) ketabton.com: The Digital Library

او وزن نه لري ، او کتله ،جرم ، وزن ،سُبستانسیون «ماهیت» ، انرژي ،ګراویتاسیون ، او نورټول نسبی مفاهیم کیږي . دمخه مونږ ویلي وو چې مطلقه باشعوره او بې شعوره ماده وجود نه لري ، په همدې بنیاد دا هم ویلې شو ،سره ددې چې په شعوري ،ادراکي ،عقلي او فکري پروسو کې د انساني مغز رول خورا ستردې ،خو یواځینې نه دي ،بلکه په دې پروسه کې د ذهني ختې په عمده رول هم څوک سترګې نه شي پټولې. د ما دې او شعور د مادیت او معنویت مسایَل یو تر بله یواځې په همدې چوکاټ کی فرق کیدلې شي او یواځې دهمدي تناسب له مخی هغوی ته دمادیت او معنویت نسبی مقام قا یلیدلې او فرضولې شو. که نه په حقیقت کي ماده او معنا دواړه یواځې او یواځې مادي عیني واقیعتونه دي او ذاتي توپیر سره نلري ،ځکه چې دعالم الاسباب ټول خلقتونه او پدیدي خدای د خپلې مقضي ارادې له مخې د خپل خلف انسان لپاره مسخر او مقدر ګرځولي دي.په همدی لحا ظ ویلي شو چې د مادي او په اصطلاح معنوي جهان په مینځ کې داسي کومه غیرقابل عبور کنده « ژوره »او موانع نشته او داسې نده چې ګوندي دا دواړه یو تربله سره جدا جهانونه دي بلکه د ځیني ملحو ظا تو له مخې که لږ څه په غیر دقیق ډول سره وویل شي د یوه ختم او دبل شروع سره لازم او ملزوم او یو تر بله سره په ارګا نیک ډول تړلي او ژور دیا لکتیکي ارتبا ط کي سره وا قع دي. دمثال په ډول که مونږ د ما کره جهان دموجوداتو ځنځیر دمیکره جهان په لوري تعقیب کړو او با لاخره د سا حې پراخه ورشو ته قدم وروا خلو دا سي نشی پیبنید لې چې ګوندي ددې ځنځیر کومه حلقه دي موجوده نه اوسي او هیڅکله داسې هم نشي پیبنیدلې چې ګوندي په

دوراهی کې واقع شو او یا دې له مونږ څخه په دي سفر کې لاره ورکه شي. ددغه ځنځیر ټولي حلقي کلکي سره تړلي دي. یا په اصطلاح د ما دیت مند ری د هر مادي واحد په غوړ کي پرته ده خو که دموضوع جزئیاتو ته غور وکړو ، دا هریو بیل بیل قلمرو او هره محدوده جدا ګانه خواص لري ،او هر ځاي ځانګړي نسبي قوانین حکمفرما دي.

په دي ډول که مونږ دخارجی جهان په مقابل کي دساده غیر حیه موادو څخه نیولی ، د نبا تا تو ، حیوانا تو او باالاخره د انسا نا نو عکس ا لعملونه او دخا رجي تا ثیرا تو د انعکاس مسایل په هر اړخیز ډول و څیړو او په دې صورت کي هم دغه ځنځیر له ا بتدا څخه تر انتها پورې تعقیب کړو دا به راته پوره پوره څرګنده شي چې ددي ځنځیر کړی هم یو په بل پوری کلکي تړلي او ددغي سلسلي په مابین کي هم کومه موا نع او انقطاع نه لیدل کیږي.همدا سې که د مسایلو په جزئیا تو با ندي د بحث په ترخ کي د مند لیف جدول ته نظر وا چوو لیدل کیږي چې ځیني عنا صر د کیمیا وي او فزیکي خوا صو له مخې ډیر فعال او ځیني نور یي غیر فعال او حتا نیترال حالت لري. دد وی حسا سیت د مقنا طیسي ، الکتریکي ، رادیویي ، صوتي ، فضا یي تشعشعا تو او نورو امواجو او تا ثیراتو په مقابل کي کا ملاً متفا وت او په کمې او کیفې لحا ظ په مختلف ډول دهغوی د تا ثیر څخه متا ثره کیږي. که مونږ د عناصرو د ولانسونو د قانون له مخي دغه سلسلي تعقیب کړو ، هم مختلف تفاوتونه په سترګو کیږي.نو دلته البته دا سوال او شک با ید پیدا شي ، کله چې غیر حیه موجودات یو خا ص ډول احساس نه لري پس ددوی دغه د هري پدیدي او تا ثیر په مقا بل کې د متقا بل تاً ثر

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دهغـي څخـه د مـشخص برداشـت علـت څـه شـې دې ؟ يعنـي دا چې د هـر مـشخص تـا ثيـر پـه مقـا بـل کـې مـشخص او ټـا کلـې تـأ ثـر ښـئ څرنګـه تـشريح کيـدلې شـي .شـا يـد وويـل شـي ،د نـو مـوړی عنـصر دا خلـي مـا ليکـو لـي ، اتمـي او ذروي جوړښـت ددي کـار مـستلزم دې. پـس د انـساني شـعور د پيدا يـښت تخنيـک خيـر څـه شـې دې ؟ آيـا هغـه هـم د انـسا ن د مغـز او نـورو ارګـانونو دد اخلـی جو ړښت خا صـه نده ؟پـه دواړو صـورتو نـو کـې خا رجـی جهـان پـه شـکل د اشـکالو سـره پـه غيـر حيـه او حيـه مـو جـو دا تـو او حتـا انـسان بانـدي تـا ثيـر کـوي او دهغـې پـه مقـا بـل کـې هـر يـو پـه معـين شـکل سـره مـشخص عکـس العمـل ښـئي. دې کـې شـک نـشته چـې دغـه عکـس العملونـه يـو تـر بلـه سـره فـرق لـري .خـو کـه داسـي پوښـتنه هـم راپيـدا شـي چـې ايـا ټـول انـسا نـا ن د معينـي پديـدي او تـا ثيـر پـه مقـا بـل کـی عـين عکـس العمـل ښـيي؟ هيڅکلـه نـه. دغـه عکـس العملونـه نـه يـوا ځـې پـو شـي نـدي بلکـه اکثـر او قـا ت متـضا د هـم وي .ددې علـت دادې چـې د ټولـو انـسا نـا نـو د ذهنيـت متفکـره ختـه يـو شـې نـده او دبلـې خـوا انـسانان پرتـه لـدي چـې طبيعـي محـصول دې اجتمـاعي محـصول هـم دې او بـر عـلاوه لـدې چـی دخپـل شـعور تـا بـع دې د خپـل شـعور لـه لارې د اجتمـا عـي شـعور تـا بـع هـم دې .کـه وغـواړو چـی د مـا ديـت او معنويـت ، احـساس او انعکـاس پـه هکلـه د مـا رکـس او ليـنن نظـر واورو هغوی داسې حکم کوی:

« معنويـت دمـا ديـت څخـه پرتـه بـل شـې نـه دې چـې دا نـسا ن مغـز تـه دا خـل شـوې او پـه هغـي کـې يـي تغيـر مونـدلې دې» عنـي کـارل مـارکس فريـدريش انګلـس دماديـت او معنويـت تـر مـنځ تبـا يـن تـه هـم قايـل دي او هـم نـه دي .لکـه چـي دمخـه مـا وويـل د شـعوري

اوټـولنيزو پديـدو پـه هکلـه هغـوئ ايدياليـستي نظـر لـري يعنـي ايـديا ليـستان پـاتي شـوي دي .(دمـارکس. انګلـس کليـات جلـد ۲۳ صـفخه ۲۱). يـا لنـين ليکـي « هـره مـاده پـه حقيقـت کـی احـساس تـه ورتـه د انعکـاس خـواص لـری .» (د و. ای. ليـنن کليـات ،جلـد ۱۸ ،صـفحه ۹۱) يـا (حرکـت شـير اقـا ،د عينيـت فلـسفه ،ټـوک لـومړې .صـفحه ۱۳). دوی لکـه چـي دمخـه هـم ورتـه اشـاره شـوي د خپـل ذهنيـت دجبـر لـه مخـي واقعيتونـه پـه قانونمنـد ډول افـاده کـوي ، خـو څرنګـه چـي هغـوئ پـدي ورشـو کـي ايـديا ليـست پـاتي دي ، ددغـه جبـر ، ددغـه واقعيـت او ددغـه قانونمنـد حقيقـت د پـوهي او تـو ضـيح څخـه عـاجز دي. د غيـر حيـه مـوادو د آميـزش ، تـر کيـب او انعکـاس مـسا يـل د ډيـري د لچـسپی ور مـو ضـوع ده. غيـر حيـه جهـان دې چـې د طبيعـت ټـول اسـرار پـه خپلـه سـينه کـې سـاتي ، د نـړی د ټولـو مظـا هـرو د ظهـور مـسبب يـوا ځـې او يـوا ځـې متحـرک ذرات دي چـې پـه حيـه او غيـر حيـه جهـا نونـو کـي يـو تـر بلـه سره فـرق نـه لـری مـثلاً کـه دهايـدرو جـن اتـم پـه نظـر کـي ونيـسو کـه پـه اوبـو کـي دې کـه پـه امينـو اسيدو نـو کـي او کـه پـه نـورو هـا يـدرو کـا ربنـو نـو او کـه حتـا د انـسا ن پـه مغـز کـي دې يـو تـر بلـه سره فـر ق نلـري او کـه چيـری دا سـی فـر ق مـو جـود وي کيـدې شـي د مـر بـو طـه مـا دي وا حـد دا جـز او دمتقـا بـل د يـا لکتيـک پـه نتيجـه کـې کـوم جـز ئـې انحـرا ف د اتـم پـه پنجـره کـې مـنځ تـه را غلـی اوسـي. زمـا پـه نظـر د د لچـسپی وړ بـه داوي چـې کـه دغـه د احـساس او ادراک اسـتازو پخپلـو لمنـو کـي ډ يـر څـه را ټـول کـړي وي او مـونږ ددريـاب څخـه څـا څکـې تـرې را اخلـو او همـدا سـي هـم ده .ځکـه او سـنې علـم او تخنيـک دومره پـر مـخ نـه دی تللـی چـی دعنـا صـرو او بـا الخـصوص د هغـوی د متـشکله وړو ذراتـو پـه ټولـو رازونـو او خـوا صـو مـونږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوه شو. حتا د هغوی په کیمیا وي او فزیکي خوا صو لا بشریت په کلي ډول ندي پوه شوي نو په اصطلاح د هغوی په ذهن او ادرا کي خوا صو خو په کا مل ډول هیڅکله نشي پو هیدلې. نو دلته په حقه سره د دغه ذراتو ذهن زمونږ په ذهن پوري خندلی شي او په حقیقت کې زمو نږ ذهن د هغويې د ذ هن جز ګڼل کیدلې شي. همدغه متحرک ذرات دي پرته له دې چې بې شميره د يفر نسيالي او انتګرالي معا دلې ي د هغوی د ټولو مشتقاتو او مو هومي او متوالي حا لتونو سره حل کړي په کلي ډول جهان د هغه په ټولو را زونو سره منعکس کوي. نو دلته دې نتيجي ته رسيږو چې د متحر کو ذراتو د ذهن دانعکاس نسبيت مطلق او کا مل انعکاس ته تقرب کوي. يا په بل عبارت همغسي چې انساني وجود متفکر مغز لري او دنسبي عېني ذهنيت او نسبي عېني شعور څښتن دې د تقريبي مطلق عېني ذهنيت او شعور څښتن يواځې او يواځې په اصطلاح د ټولو متحرکو ذراتو کلي مجموعي متفکر مغز ګڼل کيدلې شي. يعني د هغوی شناخت تقريباً مطلق او کلي او په عالم الاسباب کي د خداي د مقضي ارادي له مخي د خداي د ارادي واقعي تمثيل ګڼل کيدي شي. زمونږ شناخت نسبی او جزيً دی. او يواځی د پرنسيب له مخي په لا يتناهی تکامل سره زمونږ ټولنيز ذهن او شعور د هغوی ذهن اوشعور ته تقرب کولې شي. دهمدغه دمتحرکو ذراتو د عکس العمل، تا ثير، تشخيص او بر دا شت په وا سطه ممکنه ده چې نن په مليونو ميله لرې مو جو داتو تر کيب او خوا ص معلوميږي او دنورو سيارو او ستورو په هکله حقايق لاس ته را وړو، يا د فضا يي بيړيو په وا سطه د ځمکی د اعما قو په هکله ځرګندوني او معلوما تو نه لاس ته را وړل کيږی. که د مو سيقۍ

په پردو کي ښکلي اهنګونه دي، که د نقا ش د زړه په وينو ليکل شوې رنګيني تا بلو ګاني، که د شا عر او ليکوال د پا کو ا حسا سا تو کارنا مي او هنګا مي، که د انقلاب د زنده با د چيغي نا ري او سوري او که کا رګري دوران جو ړونکې تحرک او د ينا ميزم دا ټول د متحرکو ذراتو د تشخيص، تفريق او تحرک مستلزم او مولود دې. دا جهان په عالم الا سباب کي دخدای دمقضي ارادي او لوی علم له مخې يواځې او يواځې د هغوی موجود، مولود او مظاهر ګڼل کيږی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شعوري پديدي او د جبر او اختيار د يالتيک

جبر او اختیار «قضاً او قدر» دد یالکتیک دعام قانون په خیر همغسې چې د طبیعت او ټولني په ټولو ساحو کې عمومیت لري او په خپل دیالکتیکی تضاد ، تحرک او قانونمندۍ سره د مختلفو پدیدو د منځته راتګ سبب او علت او معلول تشکیلوي ، په شعوری پدیدو کې هم په اصطلاح چې د مادي موجودیت خاص حالتونه ، شکلونه او ماهیتونه جوړوي خو ذاتي توپیر نلري هم د جبر او اختیار عام قوانین جاري دي.

جبر او اختیار د هرڅه دمخه په نظام کې قانونمندي، تعادل، پایداري او استقرار دي چې د نظام پایښت او قانونمند بدلون او تکامل تضمینوي. جبر او اختیار یعنې سیال متقابل موجودیت ، سیال موجودیت یعنې عدل ، انصاف او دنظام تعادل ، او تعادل د بقاء او پایښت په معنا دي . خدای سیال ذات دې نو ځکه یې دا لوی جهان دانصاف ، تعادل او دمتقابل سیال قانونمند موجودیت په بنیاد هست کړې دي ..

اختیار که د یوی پدیدی ، منحیث د پدیدي ، دذاتي پایدارۍ، بقاً او سکون په معنې دي او دزاړه نظام ساتل غواړي ،جبر د

حرکت بدلون او تکامل مستلزم او دنظام بدلول غواړي. په دې معنا چې جبر او اختیار د سکون او حرکت همزمان او هم مکان دیالکتیک ،د زاړه او نوي نظام همزمان او هم مکان سیاله مبارزه او ځکه خو په نتیجه کې جبر او اختیار دنظام د پایښت او ابدیت مستلزم ګڼل کیږي. د یوی پدیدی د جبر او اختیار د دیالکتیک راز هم یوازی او یوازی پدغه مناسبت او زاویه کی لټول کیدلی شی .

اختیار څرنګه چی دیوی پدیدی د ثبات او سکون مستلزم ګڼل کیږي او سکون په حقیقت کې وجود نه لري ،نوځکه تیریدونکی نسبی خصلت لری. جبر چی د تحرک تغیر مستلزم او دیالکتیکي عامل او لوکوموتیف حیثیت لري ،البته چي ابدی بڼه لری. خو د اختیار سکون او نسبیت هیڅکله ددې معنا نه لري چې د جبر او اختیار یعنې دقضاء او قدر عام قانون دې په عدم دیالکتیکي تعادل او یوطرفه جاده بدل او په یو جانبه برترۍ او رجحان دي واوړي. همغسې چې ماده ابدي او په لایتناهی ډول متبارزه او متباینه ده د جبر او اختیار قوانین هم ابدي او د مادي د تباین او تبارز په تنا سب هر ځای جاري دی. هر چیرې چې ماده ده هلته جبر او اختیار وجود لري. مطلق مختار او مطلق مجبور نه وجود لري او نه یې لرلې شي. هره پدیده او هر موجود په نسبی لحاظ لږ ډیر مختار یا مجبور دی. کله چی نوی پدیدی نوی اضداد او د مختلفو پدیدو په منځ کی نوی مناسبات او ارتباطات ټینګیږی ،د جبر او اختیار قوانین هم د پیښ شوی تکامل او تغیر مطابق په نوی ماهیت او شکل سره تبارز کوی.

څرنګه چی هر شعور د انعکاس تو یو خاص او معین

(c) ketabton.com: The Digital Library

کمپلکس دی نو ځکه شعور يو خاص او انعکاس په عام ډول دمادی د موجوديت شکل ګڼل کيږی او د جبر او اختيار قوانين پکې جريان لری.

شعور که فردي دې او که اجتماعي تاريخي پديده ده اوزماني قيديت لري. د وخت په تيريدو سره انکشاف يا انحطاط مومي، تغير کوي، ځيني قضايا او مفکورې، ځيني نورو نوو قضايا وو او مفکورو ته ځای پريږدي .يعنې دا چې په ذهن کي مغلق ترين شکل د حرکت جريان لري. حرکت پخپله شکل د موجوديت د مادی دی حرکت بي له مادی او ماده پرته له حرکت څخه وجود نشی لرلی نو د ذهن حرکت هم د ذهن په مادیت دلالت کوي.

همدا سې هره شعوري پروسه زماني قيديت لري او يوازې په ټاکلي وخت او زماني مقطع کې تحقق موندلې شي. مختلف ذهنيتونه يوه قضيه په مختلفو ټاکلو وختونو کې درک او دهغې په باب حکم صادرولې شي. د دغه ذکر شوې زماني مقطع څخه په کم وخت کي ممکنه نده چې ذهن موضوع يا درک او يا دهغې په باره کي لازم حکم صادر کړي. په همدې ډول د مکاني فاکتور څخه پرته هم د شعور يا ذهنيت تصور ممکن ندې. دا دری واړه فاکتورونه چې ذهن متحرک دې او ذهن نشي کيدلې په زماني او مکاني لحاظ د معينې اندازې څخه زيات مترا کم يا متباعد شي پدې دلالت کوي چې ذهن عطالت لري او عطالت هم شکل دموجوديت د مادې او پدې دلالت کوي چې ذهن مادي دې .

بله مسئله چې د ذهنيت په مادیت اطلاق کوي هغه د ذهنيت دينا ميزم او عطالت دې. که مونږ پسيکولوژيکي حقايق او

قضايا په نظر کې ونيسو وينو همغسې چې ذهنيت په زماني او مکاني لحاظ بې اندازې محدوديدلې يا لوئيدلې نشي د خپل عطالت او دينا ميزم په تناسب سرکشه او پخپل واک هم دې.

همدغه د ذهنيت دينا ميزم او عطالت له کبله دې چې ذهنيت او فکرپه سملاسې توګه د آرزو سره سم تغير نشي کولې او هر مشخص ذهن او فکر ټاکلې نسبي استقرار يت لري. څرنګه چې دينا ميزم او عطالت يوازې او يوازې دمادې خاصيت دې، نو دا يو بل دليل د ذهنيت دمادیت لپاره ګڼل کيدې شي .ذهن دې چې د بل هر مادي واحد او بل هرمادي کميت او کيفيت په نسبت ډير لوی عطالت لري او کله چې د تحجر مرحلې ته ورسيږي تحول او تغير دعقيدي په کلي ډول ناشوني ګرځي .

زما په نظر عادت د ذهني عطالت او دينا ميزم څخه پرته بل شې نه دې چې انساني ذهن او فکر پکې پرته له دې چې فکري انرژي په پوره اندازه مصرف او په کاروا چوي په نسبتاً لږه انرژي توجه سره د يوې قضيي څخه بلی قضيي، د يوه مفهوم څخه بل مفهوم او د يوی پروسې څخه بلې پروسې ته تيريږي او دهغې اخذ او افاده کوي.

د فکری عطالت او دينا ميزم اثبات مونږ او تاسې هر يو د يوې ساده او د ټولو لپاره ممکنې تجربې له لارې کولې شو. مثلاً که مونږ يو څو مشخصې پديدې او مفاهيم په نظر کې ونيسو او په منظمه توګه په کافي سرعت سره په تکراري ډول په هغې فکري مرور وکړو (پدې شرط چې فکري تمرکزموجود اوسي) و به وينو چې سملاسي مونږ خپل فکر په يوه نقطه او يا يوه معينه مقطع کی نشو درولې او حتماً له مونږ څخه د يوه مفهوم څخه بل مفهوم، له يوې پديدې څخه بلې پديدې او يا

(c) ketabton.com: The Digital Library

لااقل دهغوی له یوه جز نه بل جز ته را ځخه تیریږي. پدي تجربه کې عملاً فکری عطالت او دینا میزم درک کیدلې شي.

که چیرې فکر او ذهن غیر مادي وای نو په هره یوه نقطه او مقطع کي چې مونږ هیله درلودلې د هغې درول به ممکن وای.

فکر کوم نورو دلائلو راوړلو ته به اړتیا نه وي. چې لومړی مونږ د شعور، فکر او ذهن په مادیت او بیا په هغې کې د جبر او اختیار د دیالکتیک په استمرار باندي متیقن شو. حرکت او عطالت د مادیت او مادیت دجبر او اختیار مستلزم دي. ځکه لوي خداي دا لوي جهان دخپل لوي علم له مخي قانونمند پیدا کړي او جبر او اختیار «قضاٌ او قدر» دخدای دلوی او واحد جهان سراسري عامه قانونمندي ده. که وغواړو په عام ډول په روحي پدیدو کې دجبر او اختیار د قانونمندۍ او دیالکتیک په باب خپل نظر وړاندې کړو ویلې شم چې هغه په دومره اندازه الستیکي او په ځیني حالاتو کې نا مرئې او لامدرک دې په کومه اندازه چې روحي پدیدې د نورو محسوسو پدیدو په نسبت لطیفي او الستیکي دي.

په عملي ډول مونږ او تاسي هر یو ددغه فکري جبر او اختیار، ددغه دیالکتیکي تضاد دمبارزې او مناقشې په ډګر کې واقع او عملاً هره شیبه د هغې په نسبت متأثریو. نو ښه به دا وي چې په نظري ډول هم ددغه جبر او اختیار او د هغې د دیالکتیک ځخه ځان خبر کړو.

تاریخي حقایق او پسیکولوژیکي تحقیقات دا ښیي چې انسان تل هڅه کړیده په لمړي وار د ځان ځخه لرې شیانو په باب معلومات لاس ته راوړي او دهغوی سره خپلې ستونځې او مبارزه سرته ورسوي او بیا په اصطلاح د خپلو وریجو ځخه

کسکر ټول کړي. حال دا چې دا مبارزه نه سرته رسیدلې او نه به ورسیږي. همدا سبب دې انساني فکر چې خپل ځان ته ډیر نژدې واقع دې د خپل ځان په هکله بې فکره پاتې شوې او ترنن ورځې پورې یې خپل هویت او ماهیت نه د خپل ځان او نه د نورو په وړاندې تثبیت کړې شوې. نو ځکه د هر چا هر تور لاس پخپله د ذهن او فکر په سپینو کالیو پاک شوې او له فکر ځخه هم ځان پخپل ځان او یا جهان کی ورک وو او بې مورده دومره لوی شوې چې پخپل ځان کې نه ځاییده او یو خارق العاده قدرت ترې جوړ شوې او ځان یې د ځان لپاره بلا ګرځیدلې او لکه ((ځانځانی ښامار)) په ځیر په ځان خوله لګوی او دخپل ځان او جهان په خوراک نه مړیږی او کله تری ځان په ځان او جهان کې ورک شي او دهر چا او هر څه غلامۍ ته غاړه ږدي. په هرصورت ذهن په هر موقف کې چې وو د جبر او اختیار قوانین د تل لپاره هلته جاري وو او دبشر په ذهن کې یې انعکاس پیدا کړیدې. یوې ډلې د واقیعت یو اړخ نیولې او هغه یې مطلق ګڼلې او بلې ډلې متقابل اړخ پورې ځان نښلولې دې.

دریمه ډله بیا د دواړو په مابین کې یو تناسب او تعادل ته قایل شویده. یو شمیر داسې نظر هم لري چې د فکر د دیالکتیکی تحول لمړۍ پړاو جبر او د تعقل په پړاو کې انسان مختار بولي حال دا چې پخپله په تعقل کې هم جبر او اختیار موجود دی.

همدا سبب دې چې د تاریخ په اوږدو کې مختلف جریانونه لکه قدریه، جبریه یا معتزله او اشعریه او یا د دوی بین البیني جریانونه منځ ته راغلي دي او لاترننۍ ورځې پورې د هغوی شخړه روانه ده په لویدیزه نړۍ کی هم د یتر مینزم او اندیتر

(c) ketabton.com: The Digital Library

منیزم پوره مینه وال او پیروان لري.

څرنګه چې پخواني فلسفي افکار محدود وؤ اکثراً یا په یوه خوا کې پاتې کېدل او یا یې په متزلزل او متردد ډول د هغوی ترمنځ اهتزاز درلود، نه یې شو کولی دد غه اړخونو په منځ کې ارګانیک دیا لکتیکي ارتباط ټینګ کړي.

مارکس او انګلس دلومړي ځل لپاره د هګل دیالکتیک او دفیرباخ ماتیریالیزم، لکه چې دمخه هم پرې بحث وشو، په ارګانیک دیالکتیکي بڼه، خو ددوه ځانګړو تیوریو یعنې د دیا لکتیکي ما تیریا لیزم او تاریخي ماتیریالیزم تیورۍ په تباین او تفریق سره فورمولبندي کړلې او له بده مرغه دې خبرې ته متوجه نه شول چې په تاریخ کې دیالکتیک او دیالکتیک تاریخ وجود لري. شک نه شته چې دوی په ډیرو مسایلو او قضایاوؤ کې هڅه کوله چې علمي کړه وړه ولري، خو دا چې دوی د شعور او مادې د تضاد په بنیاد د فلسفې د اساسي مسئلې ناسمې طرحې ته هم متوجه نه شول او دټولنیزو او شعوري قضایاوؤ په اړوند تر اخره پورې ایدیا لیست پاتې شول.

سره ددې چې هغوی په وار وار له همدې سببه په خپلو څېړنو، تحلیلونو او فورمولبندیو کې د ډیرو مشکلاتو او لاینحله پرابلمونو سره مخامخ وو، بیا هم دوی ونه کړې شول ددغه مسئلې دحل سمه لاره پیدا او خپلې نیمګړتیاوې، سهوې او غلطۍ اصلاح کړي.

زما په عقیده تر څو پورې چې دعلمي مسایلو سره غیر علمي یعنې تخیلي، تصوري سحري، جادویي او یا بل هر ډول خرافاتي کړه وړه وجود ولري او تر څو پورې چې د عالم الاسباب

د ټولو خلقتونو او پدیدو په څېړنو، تحلیل او فورمولبندیو کې یواځې اا و یواځې علمي قانونمند کړه وړه رواج پیدا نه کړي، ترڅو پورې چې د انسان په ذهن دا مفکوره ځای ونه نیسي چې علم او قانونمندي انساني خلقت نه دې، بلکې یواځې په معرفت یې مقدر او مکلف ګرځیدلي دي، تر هغې به خرافات او مزخرفات په علم او علمي ورشو کې باقي پاتې وي.

ددې قضیې دښې او سالمې پوهې په خاطر له هر څه دمخه به ضرور دا وي، پوه شو چې، علم، قانون او قانونمندي څه ته وایي؟ په دې خبره که ټول نه وي، نو اکثر کسان پوهیږي چې، علم د مستمرې قانونمندۍ د قوانینو با مسما نوم دی، خو ددغه مفاهیمو سره ناسم کړو وړو حتا پوهان د شک او غلط فهمیو سره مخامخ کړیدي. دمثال په ډول مونږ ترافیکي اصول او مقررات هم د علم او قانون په نومونو یادوؤ، په ملک کې بې شمیره مالیاتي مقررات هم د قوانینو او علم په نومونو یادوؤ، د هیوادونو اساسي قوانین که مطلق ظالمانه، مشروطه او حتا که په اصطلاح دموکراتیک هم دي مونږ یې شان د قوانینو په نومونو یادوؤ او حتا هیڅوک پدې باره کې هیڅ ډول تفکیک او تمیز ته هم حاضر نه دي. همدا سې د نیوتن دجهاني جاذبې عام قانون او درګوني قوانین (قانون دانرژي، قانون د تناسب دقوې او تعجیل اوقانون دتساوي د عمل او عکس العمل)، د انشتین د نسبتي تیورۍ قوانین، سقراط، افلاطون، ارسطو، کانت، دکارت، هګل، مارکس، انګلس، لینن، البیروني، فارابي، ابن سینا، رازي، ابن رشد، ابن خلدون او ډیرو نورو هم خپل قوانین او فورمولبندۍ، چې دهغوی د ذهنیګریو څخه خالي نه دي ایجاد کړیدي. دوی ټول مدعي دي چې دا هرڅه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددوی لاسته راوړنې دي . هیڅ یو بل ته نه غاړه ږدي ، نه کامپراما یز ته قایل دي او هر څه خپل شخصي ذهني محصول ګڼي او په همدې خاطر علم د هر کس او هر چا د لوبو نانځکه او ناولی ګرځیدلې ده. ملیونونه کلونه انسانانو په دې نړۍ کې ژوند کړې ، له تاریخي دورې څخه هم زرونه کلونه تیریږي او په دې ټوله موده کې علمي او غیر علمي ، حق او نا حق ، منطقي او مزخرف نظریات او عقاید په جبر او رضاء په خلکو منل شوي دي. هر څوک ځان ددغه کار جوګه او مستحق ګڼي او نن پخپله علم ،قانون او قانونمندي په ټول صراحت او وضاحت سره چې باید لرلې یې ،په حقیقت کې د مزخرفاتو ، مجهولاتو او شخصي ذهني غیر منطقي تخیلاتو په جړه مشوره او ګنج الفساد بدل شوي دي. په دې باره کې حقایقو ته به په راتلونکي کې پخپل نوبت مراجعه کیږي ، داوسني بحث د لنډ والي په خاطر غواړم همدومره ووایم چې ،حقیقي علم ،قانون او قانونمندي یواځې هغه ده چې خدای د هغې له مخې دا لوی جهان او د هغې ټول خلقتونه او پدیدې پیدا کړي دي. یعنې چې علم خدایي خلقت دې ، انسان یې د خلقت څخه عاجز او یواځې دخپلو مقدراتو په کچه د هغې په معرفت مکلف ګرځیدلې دې. په علم باندې د معرفت ټولې د تخیل او تصور ، سحر او جادو او نورو مزخرفاتو ټولې لارې تړلې دي. یواځې د منل شوو مقولو ، اصولو او قوانینو له لارې ممکنه ده دخدایي خلقتونو په قانونمندیو علم او پوهه حاصله شي.

زما له نظره په زړه پورې به دا وي چې که مونږ وکولې شو په مشخص ډول په شعوري پدیدو کې د جبر او اختیار په قضا یا وو او مسایلو باندې په ټاکلې توګه بحث وکړو او په نوي

لیدتوګه دهغې دیا لکتیک توضیح کړو.

دمخه د تفکر او ذهن تحرک او تغیر ته اشاره و شوه پخپله حرکت او تغیر د جبر او اختیار مستلزم دې د بلې خوا څرنګه چې د حرکت او تغیر مقولې د پدیدو ددیالکتیک اساس تشکیلوي نو دیالکتیک هم پخپله په نومورې مفهوم کې نغښتې دې. په تفکر کې د جبر او اختیار نور قضایا او مسایل د همدې مرکزي قضیې څخه استنبا طیږي. او هغه په دې مفهوم چې آیا دغه حرکت او تغیر مثبت دې یا منفي ، صعودي دې یا نزولي ، تکاملي دې یا انحطاطي ، اختیاري دې یا مجبوري او یا داسې نور.

واقیعت دا دې چې دتفکر او ذهن په ساحه کې د مختلفو قضایا وو اختیاري او مجبوري اړخونو تثبیتول ډیر مغلق او پیچلې کاردې ،ځکه چې په مغز او ذهني خته کې د حرکتونو سیستم او تسلسل ډیر مغلق او پیچلې دیې. که چیرې مونږ دا موضوع د یوه منفرد تفکر او ذهن د ننیو قضایا وو د مختلفو اړخونو په منځ کې د جبر او اختیار د دیالکتیک له نقطې نظره څیړو طبعاً د اجتماعي تفکر او ذهن د قضایا وو د مختلفو اړخونو د جبراو اختیار د دیالکتیک څخه تو پیر لري.

همدا سې د منفرد او ټولنیز شعور د متقابل جبر او اختیار قضایا بیا ددی دواړو سره مطابقت نلري. همدا سې د منفرد او ټولنیز شعور او طبیعت د جبر او اختیار قضایا طبعاً د پورته ذکر شوو قضایا وو سره دمقایسې وړ نه دي. په حقیقت کې دا هر یو بیل بحث تشکیلوی چې د هر نقطې نظره د تحقیق او تدقیق وړ مسائل پکې پراته دي. دبلې خوا دا چې مونږ نومورې قضایا او مسائل د کومې نقطې نظره او کوم لحاظ څخه څیړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هره مسئله کې بيا نور شقوق منځ ته را تلای شي.

البته په دې باب زيات لیکنې او څېړنې شوي دي او زه نه غواړم د داسې موضوعاتو د مینه والو لپاره اشکال نما يې وکړم بیا هم باید ووایم دا موضوعات پوره مغلق او ترننۍ ورځې پورې پدې باره کې لړ بریالیتوب نه تر لاسه شوی دي. البته د هغې پوره او کامل تحقیق د راتلونکو نسلونو د ندې ده او په هغوی پورې اړه لري. زه یوازې کولی شم نو موړې موضوع د دې کوچینۍ رسالې په چوکاټ کې په نوي طرز تفکر او لید توګې د مشخصې زاویې څخه د مباحثې میدان ته وا چوم او د مینه والو افکار پدې باب تحریک کړم.

ځکه په دې باره کې د موثقو معلوماتو راټولول پرته له دې چې تخصصي پوهې ته اړتیا لري، پراخه امکاناتو او پر مختللي وسائلو او مجهزو تحقیقاتي مرکزونو او کمپلکسونو ته هم پوره اړتیا لیدل کیږيز.

زه پخپلو کاملاً محدودو شرایطو سره هڅه کوم داسې یوه قضیه د مباحثی میدان ته وا چوم.

د مثال په توګه که مونږ د فکري تحول او فکري تحجر چې دیوې پدیدې دوه متضاد دیالکتیکي اړخونه دي په نظر کې ونیسو او هغه د جبر او اختیار په تله کې وا چوو پرته له دې چې زیات تعمق وکړو وینو چې په ذکر شوی قضیه کې دوه اړخیز جبر او اختیار موجود دې همغسې لکه چې په هره یوه بله پدیده کې موجود دې.

که چیرې د انساني تفکر نور قضایا شاته وا چول شي او یوازې د دغه دوه عمده مرکزونو د دیالکتیکی تقابل له مخې د تفکر مسایل و څیړل شي وینو چې تفکر د خپل تشکل په لمړۍ

مرحله کې کله چې د مختلفو طبیعي اجتماعي او پیسکولوژیکي عواملو د مستقیم او غیر مستقیم تاثیر لاندې واقع وي، د فکری تحول او الستیکیت جنبه یې ډیره زیاته قوي او تقریباً پرته لدې چې خپلدا خلي متقابل عطالتي عکس العمل حس کړي په ډیره عجولانه او حریصانه توګه د نوو معلوماتو او اطلاعاتو په راټولولو بوخت او په هغې کې د یوه ورک هدف په لټه کې وي، تر څو هغه پیدا او د هغی په خوا کی د فکری استقراریت خیمه ووهی. فکر وروروود نسبي تحجر د زیاتیدو له کبله په ځان درنیږي. خپل پخوانی الستیکیت د لاسه ورکوي او جبراً یو څه د خپل ټاکلي هدف په توګه مني او د هغی په خوا کې استقراریت پیدا کوی.

همدا وخت دې چې د فکري تحجر مرحله په چټکۍ سره شروع کیږي فکر وروروود همدی یوي مفکوري په ګرد چاپیر متمرکز او وار په وار د هغې د غاړې غړ وندې د همدې یوه موړې پورې سرې غوټې کیږي او د فکري تحول امکانات یې محدودیږي. پخوا دوه اړخیز جبر او اختیار ته اشاره وشوه هغه په دی مفهوم چې که په لمړی پړا و کې فکر د فکري الستیکیت اختیار په لاس درلود او د فکري عدم انکشاف د جبر لاندې وو په دوهم پړاو کې که فکر د فکري انکشاف د اختیار لرونکې دې د فکري تحجر او انجماد جبر په جال کې را ګیر شویدې او سره د دې چې د اطلاعاتو او حوادثو په منځ کې واقع دې هغه یې باید منلې او قبلولې. خو دا چې فکر نور خپل الستیکیت په نسبي ډول له لاسه ورکړې او د انجماد اړخ یې قوي شویدې یا په بل عبارت د جبر په مقابل کې یې خپل اختیار بایللی دی، نو ځکه نوې مفکوري چې په حقیقت کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوائینی ټولنیزي لاسته راوړني ګټل کیږي، نه تنها منلې یې نه شي، بلکې په کرکه ورته ګوري او هغه اجتماعي فسق او فسا دګڼي.

دهغو ځوانانو په باب چې د استفت (د و ر) پړی په لاس ور غلې او ټول تحولات په پوره ذوق سره تعقیبوي او په حقیقت کې دد غو تحولاتو اساسي محرکین او د موجوده اجتماعي جوړښت معما را نګټل کیږي. د متحجر فکر خاوند دځان سره ځونګیږي او افسوس کوي چې ځوانان خراب شول ، د ټولنې را تلونکې به څرنګه شي او لا زیا ته کړي چې زمو نږ څه ښه وختونه وو .

البته اوس مونږ قضا وت کولي شو چې څرنګه هغه متجسس ، متحول او الستیکی فکر چې په پوره مینې او ذوق سره یې ټول نوي اطلاعات را ټول ول، اوس ولي دهغې داوریدلو ، لید لو او پو هیدلو څخه دا سې موړ شو .

کله چې دې د نوو موضوعاتو مینه وال و په خوا کې یې دا سې کسا ن وو چې همدي موضوعا تو ته هغوی په کرکه کتل او نن چې دې پخپل ما حول کې تغیر او تکامل ته په کرکه سره ګوري دا سې کسا ن شته چې هغوی ددي موضوعا تو د را ټولو لو په مینه او مزه نه مړیږي او دهمدي شرا یطو په تحلیل او تجزیه او دهغې څخه د ښه درک او قضا وت له مخې خپلې را تلونکي ته په پوره امید وا ری سره ګوري. سوال پیدا کیږي څرنګه کیدلې شي چې دوه انسا نې ذهنه په یو ډول شرا یطو ، ځا ی او حتا کورنۍ کې یو دټولنې د تکامل موجوده تګلاره آبا دي او دوهم یې بربا دي بولي. همدلته دې چې د پورته ذکر شوې قضیې یعنې دفکري تحول او فکري تحجر د یا لکتیکي

تقا بل او جبر او اختیا ر څرګندیږي.

ددې ځا ی څخه دا هم څرګندیږي کله چې ذهن خپل الستیکیت په نسبي لحا ظ له لاسه ور کوي ، ورو ورو متحجر او پدې لوري یې عطا لت زیا تیږي نو داددې دلیل هم کیدلی شي چې په ذهن کې یو بل ډول حرکت هم موجود دې چې په ذهن کې د ما دیت د کمي او کیفي تنوع د ترسب او تغیر د حر کت په نا مه یا دیدلې شي. په همدې علت ویلې شو چې په ذهن کې د کمي تغیرا تو بدلون په کیفي تحولا تو با ندې چې د دیا لکتیک اسا سي عمو مي قا نون ګټل کیږي هم تحقق مومي. نو دفکري عطا لت او فکري استقراریت تغیر پخپله د فکري ما دیت د تغیر مستلزم دې او دا بیا په خپل وار د ذهن په ما دیت دلا لت کوي.

د پورتني بحث څخه دا سې معلو میږي چې ذهن غیر ما دي نه دې. که چیرې غیری ما دی وای نو هغه به تل الستیکی هم وای او هر وخت به ځوا ن ، تحول غوښتونکی او تل به ئې د اجتما عی شرا یطو د تحول سره سم تحول کولی نو څرنګه چې هیڅ ذهن پورتنی امکا نا ت نه لری هغه غیر ما دی هم نه شو منلی.

څرنګه چې متحجر فکر دزړی پدیدی په حیث با ید د متحول او ځوان فکر په وړاندی تسلیمۍ ته غا ړه کښیږدی. خو دا کا ر دفکری تحجر د جبر له مخی په خو ښۍ سره نشی منلې.

نو ځکه د خپلې بقا په خا طر د مقتدر حریف په وړا ندې د حیلې او انحرا فا تو دلارې مخ ته ځي. زاړه فکرونه په دا سې پړاو کې که دقدرت خا وند وي ، په مطلق العنا نیت اتکا کوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د کمزورۍ په صورت کې د مایوسۍ او تدریجي فکري مرګ ګنج ته پنا وړي.

باید ووایم چې پورته ذکر شوې موضوع د اجتماعي شعور او ذهن په باب هم صدق کوي. سره لدې چې په ټولنه کې نوې تحول خوښونکي قوتونه تل په نمو او هغوی تل د نوو شرایطو سره په هر لحاظ د موجوده وضعې تحول او بدلول غواړي او بیا هم ټولنیز شعور د یوې مفکورې، نظر او ایډیولوژۍ په چوکاټ کې خپل د تقبل او منلو پخواني خواص له لاسه ورکوي او په هغه دینامیزم سره چې یې تر لاسه کړې دې غواړي د خپل تحکم په لور وړاندې ولاړ شي او لکه څرنګه چې ورته مخکې اشاره وشوه دا چې د نوو قواوو په مقابل کې ورته د استدلال او منطق توان نه دې پاتې په فکري تحجر، د ګم او مطلق العنانیت اتکا کوي او طبیعي ده چې د خپلې بقأ د پاره هر ډول انحراف روا ګڼي او په دې ساده حقیقت نه غواړي ځان پوه کړي، دا چې سل او زر یې زړه پدیده ګڼلې اوس یې د خپل زړښت وخت هم را رسیدلې دې، تاریخ د دې شاهد دې، داسې نظریات او مفکورې که په مذهبي او یا ایډیولوژیکي ساحو کې وې او که د اجتماعي اقتصادي نظامونو په چوکاټ کې تل یې خپل مترقي خصلت د لاسه ورکړې او د مارکس په اصطلاح د نوو تحول خوښونکو قوتونو لپاره ځولنۍ ګرځیدلې دي.

کمونیستانو خپله ایډیولوژي «علمي کمونیزم» د تل لپاره مترقي ایډیولوژي ګڼله خو له ډېره بده مرغه د ژوند په ټولو سطوحو او اړخونو کې یې ډېر سطحي او دګماتیک کړه وړه درلودل، کارل مارکس خو ویلي وو چې پاک ارمانونه د پاکو

لارو او پاکو هلوځلو پواسطه ترلاسه کیدلې شي. لیکن په اصطلاح کمونستانو د پاکو شعارونو د پردې لاندې ډیر ناپاک نیتونه لرل او پالل. دوی په هیڅ وجه د دغه ارزښتونو او معیارونو جوګه نه وو او د همدغه بې ارزښۍ او دګماتیزم په ترګمۍ کې د تاریخ کندې ته ولویدل.

کپیټالیزم چې لا پخوا زړه پدیده وه او د تاریخ ټولې بدنامۍ، ظلم، ناروا، چورو چپاول د دوی په هویت ثبت دې او د ټولو اولسونو شتمنۍ یې غصب کړې او په یویشتمه سلیزه کې ئې نړۍ د قطعي نابوۍ د ناورین سره مخامخ کړې، نړیوال امپریالیزم هم نن فکري تحجر په ټپو ړوند کړې او د اُتالیتاریستي حرص او آز له مخې د نابودۍ په څنډه ولاړ، زوال ئې حتمي او ورپسې قدم به یې د نابوۍ کندې ته ولیدل وي !!!

همداسې که مونږ د احساس او شعور دیالکتیک په نظر کې ونیسو او فرض کړو چې احساس مادي او شعور غیر مادي دې پرته لدې چې د دې موضوع جبر او اختیار او د دغې مختلف دیالکتیکي جوانب وڅېړو کفایت کوي فقط یو سوال مطرح کړو:

په څه ډول او کومه وسیله دیوې مادي پدیدې ارتباط د یوې غیر مادي پدیدې سره ټینګیدلی شی؟ ایا هغه پل چې د دې دواړو پدیدو په منځ کې پروت دې، او یا هغه غوټه چې دا دواړو پدیدې سره تړي او د هغې په منځ کې دیالکتیکي علت او معلول منځ ته را وړي تصور کیدلې شي؟ او که څوک یې تصور کولې شي په څه ډول؟ هغه پیوند چې د دې پدیدو په منځ کې واقع دې د مادیت او که غیر مادیت په خټه لیم شویدې؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عينيت او ذهنيت د ديالکتيک په رساله کې دې موضوع ته اشاره شوي چې احساس شعور منځ ته راوړي او شعور احساس تحريک کولې شي، پرته لدې چې عيني خارجي عارض موجود اوسي.

نو که مونږ دا ومنو چې احساس مادي او شعور غير مادي دی دا بايد هم ومنو کله چې احساس په شعور بدليږي دا مفهوم لري چې ماده له منځه ځي او کله چې شعور په احساس بدليږي نو د هيڅ څخه ماده منځ ته راځي. حال دا چې د مادې دبقا د عام قانون له مخې مونږ پوهيږو چې ماده نه له منځه ځي او نه دهيڅ شي څخه منځ ته راتلای شي نو ځکه ويلې شو چې د احساس او شعور د يالکتيک او متقابل جبر او اختيار هم د دوه اړخيز ماديت مستلزم او ښکارندوی دې. دبلې خوا پوهيږو چې هر انسان مختلف روحي حالتونه لري او بيا هغه شيبه په شيبه بدليږي. اول بايد داسې سوال مطرح شي، کله چې شعور غير مادي اوسې نو په څه ډول دا مختلف روحي حالتونه منځ ته راځي؟ ښايي وويل شي دا تغيرات په مغز کي پيښيږي او دهرې روحي وضعې مطابق مغز هم يو خاص حالت ځان ته غوره کوي. زه هم دا منم خو د نه منلو او د پوښتني مسئله دا ده چې د مغز دا خاص حالتونه څرنګه په يو غير مادي محيط کې په مختلف ډول انعکاس پيدا کوي او کوم ډول تعاملات په کومو تعاملاتو بدليږي چې داسې مختلف روحي حالتونه منځ ته راوړي؟ يا که داسې يوه مسئله مطرح کړو، يو تن خپله يوه ډيره ترخه پخوانۍ خاطره په فکر کې راګرځوې د مسال په توګه د موټر ټکر، مرمۍ خوړل يا د ګوتې د پريکولو ترخه خاطره را ياد وې. دفعتاً په خپله سينه يا بله کوم مربوطه عضو کې

د درد احساس کوي. نو بيا بايد داسې سوال مطرح شي چې په څه ډول دغه غير مادي روحي خاطرې مادي مغز متأثر او هغه په سينه يا بله مربوطه عضوه کې درد پيدا کړ؟ په څه ډول غير مادي خاطره په مادي پروسه، احساس او عمل باندی بدليدلې شي؟

داسې ډير زيات قضايا او مسائل مطرح کيدلې شي چې په هغې کې لږ څه تعمق مونږ او تاسې پدې متيقن کولې شي او بايد مو متيقن کړي چې د ماديت او غير ماديت پيوند هيڅکله جوش نشي خوړلې. ماده د مادې څخه متأثره کيدلې او يا بله ماده متأثره کولې شي. د مادې خواص، د مادې موجوديت، مختلف شکلونه يوازې او يوازې کيدلې شي، چې مادي اوسي، پدې بايد معتقد او متيقن اوسو او له همدې زاوئې او ليد لارې له مخې دا مسايل وڅيړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایدیالیستي او ماتریالیستي دیالکتیک

په فلسفي ادبیاتو کې د ایدیالیزم او ماتریالیزم او ایدیالیستي او ماتیالیستي دیالکتیک مفاهیم ترننۍ ورځې پورې مروج او ډېرو مولفانو په لیکنو کې لیدل کیږي .که څه مخکې له مارکس ، انګلیس او لینن څخه وو او که وروسته له هغوی څخه هریوه د پورتنیو مفاهیمو په منځ کې فارقه حدودو او پولو ته قایل وو او نن هم قایل دي .یا په بل عبارت دغه دواړه مفاهیم دد وی په نظر د تاریخي پدیدو په حیث په مختلفو تاریخي دورو کې د متضاد متقابل موقف او تناسب څخه برخورداره وو .

مخکې له دی چې د نوموړو پدیدو د ماهیت او محتوا او دهغې په منځ کي د تباین او تفریق په مسئله په مشخص ډول بحث وکړو غواړم ووایم چې دیالکتیک د ابدي او لایتناهی عینی پروسې په څیر تل جریان لري او په ذهنیتونو کې یې ترنن ورځې پورې د مختلفو مفاهیمو ، مقولو ، قوانینو ، علومو او پدیدو په حیث انعکاس او تبارز موندلې دې. دیالکتیک عامه او کلیې سراسري پروسه ده. دهغې څخه که غیرحیه جهان دې که نباتات ، حیوانات ، انسانان او که مافوق انساني

ټولني یا موجودات (که چیرې موجود اوسي) دهغوی د ترکیب او تکامل په تناسب برداشت ، احساس ، ادراک او دهغي څخه په لوړه سویه پیچلې معرفتي او پذیرشي پروسې او انعکاس صورت نیسي.

که چیرې په تیره لنډه تاریخي دوره کې په بشري ذهن کې د دیالکتیکي پروسو انعکاس ،پذیرش او ادراک ته نظر واچوو ،وینو چې په لمړنیو پړاونو کې انسانانا خود اګاه د خپل ماحول سره په دیالکتیکي ارتباط کې واقع وو او پرته له دې چې هغه تعریف کړي په شکل د اشکالو سره نوموړو دیالکتیکي پروسو دهغوی په ذهنیتونو کې انعکاس پیداکاوه.

هغوی دورځني پراتیک او علمي دیالکتیک په نتیجه کې کرار کرار د انتزاعي فکرونو او دیالکتیکي تیورۍ خاوندان شول. منفرد څیزونه او پدیدي د ماضي ، حال او استقبال او همداسې د خپل ماحول او چاپیریال سره په ارتباط کې څیړل شروع شول. دیالکتیک هم له یوې ورځې څخه بلې ته په الفاظو مقولو او داسې نورو مفاهیمو په څیر د اشخاصو او ټولنو د دیالکتیکي درک په تناسب تبارز موندده. پخوانې یونانی یوه هراکلیت پرته له دې چې هغه په کوم نامه یاد کړي دغه دیالکتیکي واقیعت درک او اظهار کړ چې: « په نړۍ کې هر څه تغیر مومي او ددغې تغیر انګیزه په دې کې ده چې د نوموړو پدیدو خواص د هغوی په اضدادو باندې څه ډول بدلیږي. مونږ دیوه ګل بوی دوه وارې نه شو بویولې.» (تاریخ فلسفه در جهان اسلام ،۳۲ مخ).

د لومړۍ ځل لپاره چې د دیالکتیک مفهوم منځ ته راغې د سوال او ځواب په لـه لارې په خبرو کې برلاسې او قدرت او

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدا سې د مفاهيمو او اشياوو د طبقه بندۍ فن او مهارت ته ويل کيده.

زينون، ارسطو او افلاطون هم پخپل وار سره په ديالکتيکی مفاهيمو کی نسبي تسلسل او ترتيب منځ ته راووړ.(همغه ځای.۳۶، ۴۶ او ۶۰ مخونه).

په اتلسمه ميلادی پيړۍ کې د ډيرو پوهانو په ليکنو کې او ځيني ديالکتيکي مقولي او قوانين په جلا توګه تعريف او هڅه يي کيدله هغې ته د يوه سيستم او تيورۍ په څير تشکل ورکړي.

هيګل نوموړې هدف د «اکمال» درجې ته ورساوه. يعني دا چې هيګل ديالکتيک او دديالکتيک ترټولو اساسي قوانين تعريف او ځيني نور عام قوانين يي البته د شعور او مطلق عقل په ساحه کې دجفتو مقولو په حيث فورمولبندي کړل.

هګل د عيني ايدياليست په حيث فکر کاوه چي د مطلقي ايده د تکامل مراحل يي په ايدياليستي ديالکتيکي قوانينو کي طبقه بندي کړيدي.حال دا چي هغه نا خود اګاه دذهنيت دمادي قانونمند تاثير لاندي ماترياليستي ديالکتيکي قوانين په تخيلي بڼه فورمولبندي کړي وو.

بايد وويل شی چی په افغانستان، چين هند او ايران کې هم له ډير پخوا څخه ځيني پوهانو لکه البيروني ،فارابي ،ابن سينا، ابن رشد ،کنفوسيوس او ډيرو نورو پخپلو ليکونو او اثارو کې ماترياليستي ديالکتيکي قوانين او مفاهيم څرګند کړي او دخپل چاپيريال او پيښو سره يي ديالکتيکي کړه وړه درلودل.

پدې څو محدودو کرښو کې نشي کيدلې د ديالکتيک تا

ريخچه يا تکاملي پروسه توضيح يا تشريح شي. خو دومره بايد وويل شي چې ماده تل موجوده وه او وي به او ديالکتيک د هغې د موجوديت يواځينې شکل او وجدي حالت ته ويل کيږي . خو د ابتدا څخه د مادې د ديالکتيک سره د انسان د ذهنيت د ادراک غوښتي په لازمه اندازه نوی تړل شوې. نو ځکه يي په مفاهيمو مقولو او قوانينو کې تبارز هم نه شو کولې او هر افهام او ادراک که ځانګړې دي او که ټولينيز په ذهني خته کې د بيو پسيکولوژيکي او نورو فاکتورونو په څير تمرکز او تجمع پيدا کوله تر څو پدې باب د فکري تراوش پوتنسيال ته ور سيده .ځينی وخت داسې هم کيدلې شول چې خام فکرونه د ناقصو نظريا تو په څير يا قسماً او يا په کاذب ډول يوه ديالکتيکي پروسه تمثيل او يا څرګندله کړي .د مثال په توګه له پخوا څخه هم ماده موجوده وه او هم ديالکتيک. خو ځينو کسانو ماده يواځې په ميخانيکي او ميتافزيکی‌ې حالت او عدم ارتباط او تغير کې ليدله او وينی يي او ځينې نور بيا داټول تبدلات، تحولات، ارتباطات، او تغير په هيڅ کې ويني او دې ساده مسئلي ته نه ځير کيږي چې د څه شي تبديل په څه شي ؟ هيڅ څرنګه بل هيڅ ته تحول او تقرب کولې شي ؟ او که يي کولې شي ددې تحول معيار او مقياس به څه وي ؟ د يوه هيڅ دنورو هيڅ سره د ارتباط او اړيکو وسيله په څه ډول پوهيدې شو ؟ دا او داسی نور نظريات د خام او ناقص تفکر محصول ګڼل کيدې شي او په اصطلاح ناقص فکر دې چې دوريځو څخه اوښان جوړوي او يا په بل عبارت سره ووايم سره ددې چې هم ماترياليزم او هم ديالکتيک موجود وو ،بيا هم ځيني پوهان د مړی مادې غلامان وو او په هغی کې يي ديا

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکتیک نشو لیدلې. ځنې نور چې بیا ایدیالیستان هم وو د ځینې مسائلو سره یې دیالکتیکي برخورد درلود او لکه چې پورته ورته اشاره وشوه داسې فکر یې کاوه چې د جهاني روح، مطلق عقل او داس نورو مسایلو مراحل یې د دیالکتیکي تسلسل او قوانینو په چوکاټ کې ځای په ځای کړي او پدې تو ګه یې هڅه کوله عیني واقیعتونه او قوانین د کاذبو مسایلو او مفکورو د اثبات د پاره وسیله وګرځوي. هیګل دیالکتیک یوازې د مطلق عقل د تکامل د پړاوونو دهارمونیزم محصول او مولود ګاڼه.

پدې ډول مادیت او دیالکتیک تر ډیره وخته پورې د بشریت په ذهن کې په منفرد شکل سره ژوند کاوه. تر څو چې مارکس او انګلس وکولې شول د لومړي ځل لپاره دیالکتیک او مادیت د اوهام پرستۍ او کاذبو نظریاتو څخه وباسي او د فیرباخ ماتریالیزم اد هکل دیالکتیک سره په ارګانیک ډول یوځای کړي. دوی هڅه وکړه دد غه قوانینو څخه په استفادي سره په ټولنیزو، اقتصادي او نورو مسایٔلو لکه په روسیه کې د سوسیالیستي انقلاب دبري، د شوروي ټولني د جوړیدو او په شرقي اروپا کې د نړیوال سوسیالیستي نظام په جوړیدو کې تري ګټه واخلي. خو دد ي ټولو خبرو سره سره، څرنګه چې دوی د ټولنیزو او شعوري پدیدو په هکله لا ایدالیست پاتې وو او دد غه پدیدو د عیني قوانینو څخه بې خبره وو، په همدي علت یې نهایي پریکړي او نتایج په واقعیتونو نه وو ولاړ او دغه لوي نړیوال نظام ونړیده.

د پورتنی لنډی یادونې څخه منظور دا وو چې یو وخت ټولې پدیدي په جدا ګانه او منفرد ډول درک کیدلې او د ضرورت له

مخې د هغویۍ سره لازم برخورد کیده. خبري چې د انسانانو تر منځ د مفاهمي او ارتباط اسانه طریقه وه د انسانانو دیالکتیکي ارتباط هم تر هر څه د مخه د خبرو په ورشو کې ټینګ او د معاشرت پدي ساحه کې یو پر بل باندي د برلاسي بازار تود شو. که څه هم د انساني ټولنې د ابتدایي مناسبا تو څخه پرته د نورو پدیدو دیالکتیکي ارتباطاتو درک اسان کار نه وو خو بیا هم انسانان د ماديژوند سره بې میني پاتي کیدلې نه شول او د معاشرت او ارتباط په ترڅ کې یې خپل متقابل اړیکي درک کړي او له ډیر پخوا څخه ځینو پخوانیو هوښیارانو پخپل وار سره همغسې چې وو ځیني دیالکتیکي څرګندوني کړیدی او پخپلو نظریاتو کی یې هغې ته انعکاس ورکړیدې.

د اتلسمې پیړۍ څخه را پدی خوا دیوې خوا علم او تخنیک ډیر پر مخ ولاړل. انسان مجبور وو په ټولنیز او طبیعي لحاظ سره خپل متقابل دیالکتیکي ارتباطات په عملي او نظري تو ګه د خپل چاپیریال سره پراخه کړې، طبعاً نو موړو افکارو په ذهنیتو کې هم انعکاس پیدا کوو. د بلې خوا څرنګه چې بشرې ټولنو په عمومي توګه د عقیدي له مخی په مذهبی او ایدیالیستي ایډیالونو او موازینو اتکاء درلودله د لومړي ځل لپاره دا ایدیالیستي دیالکتیک مفکوره رامنځته شوه. حال دا چې ایدیالیستي ایدیالونه د انسان لپاره نه مسخر دي او نه مقدرنو ځکه یې په معرفت هم قادر نه دي. زما په نظر دیالکتیک د مادي هغه وجدي حالت دي چې د هغې په ابدي دینامیزم دلالت کوي او په بې شمیره قوانینو، مقولو او علومو سره افاده کیدلې شي. خداي دا لوی جهان مادي او قانونمند پیدا کړیدي. ماده او دیالکتیک یو تر بله لازم او ملزوم او

(c) ketabton.com: The Digital Library

دانسان په معرفت مسخر گرځیدلي دې . غیر مادي جهان ،قانونمندي ،خلقتونه اصلاً وجود نلري او که وجود هم ولري نو انسان د هغي په معرفت قادر نشي ګڼل کیدلي .

کله چې مو دیا لکتیک پدی ډول تعریف کړ. نو پخپله په دیالکتیک کې ایدیا لیزم ته ځا ی نه پا تې کیږي. او د ایدیالیستي دیا لکتیک مفهوم یوا زې کیدلې شي د نسبې مفهوم په حیث د فا رقه فا کتور په څیر استعما ل شي. خو ښه به دا وي چې د دیا لکتیک دکلمې په څنګ کې په هیڅ صورت سره د ایدیا لیزم کلمه استعما ل نه شي.

کله چې دیا لکتیک د مادي موجودیت دټولو اشکا لو متحول، متغیر اومتکامل دینا میک حالت ته ویل کیږي . دیالکتیک د مادي دابدي دینامیزم بهترینه افاده او مسمیَ بهِ نوم ګڼلي شو . څرنګه چې دینامیزم دمادي خصلت دي .نو ځکه ماده پرته له دیالکتیک اودیالکتیک پرته له ما دي وجود نشي لرلې.

پدي صورت کي نو دهیکل او د هغه څخه دمخه ایدیا لیستی پوهانو دیا لکتیک څه وو او په څه ډول ایدیا لیستی نظریات په دیا لکتیکی تسلسل او شکل کې ځا یدلې او یا د دیا لکتیکي منطق د قوانینو او مقولو دلاری توضیح کیدلې شي ؟. حقیقت دا دې کوم شې چې وجود و نلري هلته دیا لکتیک هم وجود نشي لرلې اودایدیا لیستی دیالکتیک مفهوم هم پوچ او بی معنا دې چې تر او سه پورې ځیني مفا هیم وو چې ابتدا یي ما دي منبع یي نلرلي او په دیا لکتیکي چو کاټ کې ځای په ځا ی شوي دي. علت یي دادې چې هر غیر ما دي مفهوم او تصور دهرڅه دمخه مشخص ذهنیت دي او هر

مشخص ذهنیت عیني واقعیت دي .او په هر عیني واقعیت کي دیالکتیک وجود لري .دغه پوهانو فکرکړي چي ګوندي العیاذ با الله دخدای دذات او صفاتو دیالکتیک یي کشف او توضیح کړي یا د مطلقي ایده ، مطلق عقل ، جهانی روح او داسي نور ... خو په حقیقت کي هغوی دخپلو ذهني پروسو د دیالکتیک بیان کړیدي .حال داچي انسان د تل لپاره دخدای دپیژندني او توصیف څخه عاجز دې. شک نشته چي مارکس د هګل دایدیالیستي دیالکتیک په مقابل کي دماتریا لیستي دیالکتیک تیوري طرحه کړه خو دشعوري او ټولنیزو پدیدو په هکله ټول ماتریالیستان تر اوسه هم ایدیالست پاتي شوي او تاریخي ماتریالیزم یي دد یالکتیکي ماتریالیزم څخه جدا کړ حال داچي په تاریخ کي دیالکتیک او په دیالکتیک کي تاریخ وجود لري .

ما تیر یا لیستی د یا لکتیک د خپلی حکمروا یي او قلمرو څخه خارج هیڅ ډول ما دي ورشو ګا ني او محدودې په رسمیت نه پیژني او زما په نظر نه کله چیري دا سي ورشو ګا ني وجود لر لې شي.

دیا لکتیک کلي اوعا م مفهو م دې په خپله حکمروا یي کې هیڅ ډول تجزیه او ملوک الطوایفې هم نه مني.

ما ده یوا زې په د یا لکتیکي شکل کې و جود لرلې شي او دیا لکتیک هم یوا زې او په قطعي شکل سره یوا زي په ما ده کې تبا رز کولې شي. په همدې دلیل د اید یا لیستي دیا لکتیک مفهوم او یا د ما تیر یا لیستي دیا لکتیک څخه د تا ریخی ما تیر یا لیزم مفا هیم تفریقول درست نه بریښي البته په نسبې لحا ظ د فلسفې د دیا لکتیک او یا دهغې څخه هم په

مشخص ډول په نورو علمي ساحو کې دیالکتیکي مفاهیم او اصطلاحات د ضرورت په صورت کې او یا د موضوع د زیاتې توضیح او یا تشخیص په خاطر او یا باالاخره پدې خاطر کله چې ضرورت نه وي موضوع په زیات عمق او ابعادو سره مطرح بحث شي او یا کله چې مطلوب لوستونکي یا اوریدونکي په ټولو ابعادو او عمق سره د موضوع دفهم قدرت ونلري. کیدلې شي ځیني داسې اصطلاحات استعمال شي خو دا په هیڅ صورت دا مانا نه لري چې دا یو تر بله جدا او غیر مرتبط بحثونه دي. دیالکتیک باید په همدې عمق او ابعادو سره وپوهیږو او په همدې چوکاټ کې د مسائلو سره برخورد وشي.

۲۴-۱۱-۱۳۶۳

شعور او لا شعور

شعور او لا شعور که ظاهراً یو له بله سره متضاد دیالکتیکي مفاهیم جوړوي، خو په حقیقت کې د همدغه پدیدو او خلقتونو د اطلاعاتي او معلوماتي، کیفیتاً او ماهیتاً متفاوتو محرکاتو او تمبوني د ځنځیرې همغې یوې سلسلې څخه بل څه نه دي، چې یو ځل بیا د همدغه پدیدو او خلقتونو د اګاهۍ او شعور متفاوتې لوړې او ټیټې کچې، معیارونه او محک څرګندوي. لا شعور ته تحت الشعور یا فوق الشعور هم ویل کیدی شي. مشکله ده په دې باره کې د پدیدو او خلقتونو د احساس او ادراک د کهترۍ او مهترۍ، برترۍ او بدترۍ معیارونه او رجحان درجه بندي او تمیز کړل شي.

نو موړی مفاهیم تل نسبي ماهیت لري او زما په نظر هر پلو، اړخ او ساحه کې، د همغې پدیدې او خلقت چې په کې متحسسه او مدرکه ده د برترۍ او امتیاز څرګندوی ده. کله چې د شعور او لا شعور کلمه مونږ په ژبه راوړو، سملاسي باید دا سوال هم ورسره پیدا شي چې د چا او څه شعور د چا او څه د لا شعورۍ په نسبت او یا بر خلاف. یوازې پدې صورت کې به مونږ ددې مفاهیمو سره علمي او سم برخورد کړې اوسي. که چیرې د شعور او لا شعور د مفاهیمو او سنې لفظې مناسبت د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی د ماهیوي عینیت سره صحیح او معیاري قبول کړو ځیني لاندی موضوعګاني د یا دونې وړ بلل کیږي.

په پخوانیو لیکنو کی ورته اشاره وشوه چی هر شعور دانعکاساتو او احساساتو د ټاکلي کمپلکس څخه عبارت دې چې په نسبی ډول عیني واقیعتونه منعکس کوي او په مختلفو مادي واحدونو کی حقایق په متفاوت ډول پرته له دې چې کوم اړخ ته امتیاز قایل شو ،څرګند یږی.

ماده او شعوریو تر بله د یالکتیکی علت او معلول تشکیلوی او یو تر بله سره نه شلیدونکي اړیکي لري. دا ساده یا دونه ددې لپاره پوخ دلیل کیدلې شي ، ووایو چې شعور د خپل مادي واحد په نسبت له خارجه څخه کومه وارده شوې پدیده او حالت ندي بلکه پخپله د مادې د تکامل په پروسه کې دهغې دوجدي حالت سره متناسب او د خداي د مقضي الامر ارادي او لوي علم د قانونمندیو په بناٌ، یو تر بله لازم ملزوم او علت او معلول جوړوي . شعور په حقیقت کی د هر مادې واحد د مادی موجودیت د لحظوي بدلیدونکي وجدي حالت ،کلی ترین شکل یا په بل عبارت د هغه د دیالکتیکي عمومی حالت او وجد محصله ګڼل کیږی. یا کهلا په څرګنده او ساده ډول وویل شي ، هر ټاکلی شعوریوا ځې د ټاکلي مادي واحد د ټاکلي دیالکتیک په نتیجه کې منځ ته راځي. دیالکتیک د مادي هغه مسما بهِ نوم دي چې دهغې په ځانګړي ابدي دینامیزم دلالت کوي (ډاکتر صاحب شاولي پدي نظر دي چي دنوم پرځاي خاصیت ولیکل شي، خو زما په عقیده دیالکتیک خاصیت نه بلکه د مادې « هر مادي واحد ،پدیدي او خلقت» باالذاتهِ بنیادي جدا ناپذیره وجدي حالت څخه عبارت دي

،چي د مادي موجودیت د بناً مسبب او اساسي علت ګڼل کیږي ، نومونه هم معمولاً هر وخت د مادي واحدونو ماهیتونه نه افاده کوي ،نو ځکه ما مسما بهِ نوم لیکلې ، یعني اوصاف ندي بلکه ماهیت او سُبستانسیون دي ، یعني همدغه مادي واحد د همدغه مشخص وجدي حالت په بناء وجود لري او که چیري دغه وجدي حالت بدلیږي نو موږې مادي واحد په دغه کمیت او کیفیت نشي پاتي کیدلي.نو ځکه ښه به داوي چي نوم(یعني مسمي بهِ نوم) ورته ووایو ځکه چي ټاکلي نه بدلیدونکي حالت افاَده کوي او خواص کیدلي شي تغیر پیدا کړي خو د موجوده مادي واحد ماهیت تغیر ونه کړي. د خواصو په تغیر سره اصل شئ او پدیده له منځه نه ځی لکن د ماهیت په تغیر سره اصل شئ په پخواني حالت نه پاتیږي او بل حالت غوره کوي .

زه د محترم ډاکتر صاحب د نیوکي او ارزوني سره ځکه موافق یم چې تر اوسه پورې مروجې تیوري ګاني همداډول حکم کوي. یعني پوهان شعور د هغه نسبي متکامل خلقت چي مرکزي عصبي سیستم او عقل ولري یعني د انسان د مغز او مرکزي عصبي سیستم خاصیت بولي .دا تیوري ګاني د مادي واحدونو او خلقتونو د مادي جوړښت د ماهیت او سوبستانسیون په بناء نه بلکه په تخیلي او تصوري ډول رامنځته شوي او د واقعیتونو سره هیڅ ارتباط او اړیکي نلري.

په همدي علت د « عینیت فلسفې »نظریاتي تیوریکي لید لورې د واقعیتونو په بناء ټولو نظریاتي علمي ، فلسفي ټولنو او مکتبونو ته د نوي فورمولبندیو وړاندیز کوي او پخپله یي هم د دغه حقایقو او واقعیتونو له مخې د علمي او فلسفي قضایاوو او مسایلو څیړنه پیل کړي ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شعور په هکله له ډیر پخوا څخه هو ښیا را نو ډیری لیکنې کړیدي، چې د هغه وختونو د شعور د سطحې د لوړوالي او د هغوی د فردي ذکاوت او تجسس ښکا رندوی دي. لکن د لاشعور په باره کې زما نه کومه مشخصه فورمولبندي او څیړنه په سترګو شوي او نه د شعور په کنده کې د تش په نامه توازن په خاطر د لاشعور کلمه، پرته له دې چې توضیح، تفسیر او فورمولبندي شي او یا یې په ضرورت بحث وشي، په بې مفهومه او کورکورانه ډول راوړل شویده. د مخه مو نږ د شعور او لاشعور د ځانګړو مفاهیمو دافادې، فورمولبندۍ، دیالکتیک، ضرورت او اهمیت په اړه پوره مطالب وړاندې کړي، همدغه مسئله مو د قضاء او قدر د خدایي علم د عام قانون له مخې، د انساني ذهني فلسفي خلف علم د اساسي مسئلې او د خپل معبود سره د انسان د خلف په حیث د ارتباط د یوځینۍ لارې او چارې په توګه فورمولبندي کړې ده. په راتلونکي کې به هم ټول فلسفي مسایل د همدغه لید لورې او نظریاتي عقیدې له مخې فورمولبندي او څیړل کیږي. په دې باره کې، په پخوانیو نظریاتو با ندې، د اوس لپاره، زه نه غواړم بحث وکړم ځکه چې په دا سې کو چنیو رسا لو کې د هغې څیړنه ممکنه نه ده، خو دومره باید حتماً ووایم چې په پخوا زمانو کې ددې موضوع سره په عمومي توګه علمي کړه وړه نه کیدل او اکثراً په فردي تخیلاتو، پوهه او ذکاوت ډېره لګول کیدله او حقایق یوا ځې د نا دره دانو په څیر د ځیني پوهانو په لیکنو کې میندل کیدلې او یوا ځې د ژورو فکرونو خاوندا نو او دقیق څیړونکو لخوا ممکنه ده د عینیت د فلسفې د نوي نظریاتي لید لورې په مرسته د علمي مقولو، قوانینو او تیوریو په بڼه فورمولبندي

شي.

هغه وخت چې مارکس او انګلیس د نوی نړۍ لید په توګه ما تیریا لیزم او د یا لکتیک په ارګانیک ډول سره یوځای کړل، د دغه ډول تیوریو د جوړښت امکانات متصور وو او کیدلای شول د ټولو پدیدو او په هغه جمله کې، د شعوري او لا شعوري پدیدو او د هغوی د دیالکتیک سره د علمي کړو وړو لاره جوړه او د ټولو مسایلو څیړنه یوا ځې په نسبي علمي قانونمند ډول پیل شوي وای. خو څرنګه چې هغوی د شعور او ټولنیزو پدیدو په برخه کې ایدیالیست پاتي شوي وؤ او هغوی ونه کړای شول ټولنیزي پدیدي او شعوري مسایل د پخواني تخیلاتو او تصوراتو څخه را وباسي او همغه پخواني زاړه کړه وړه ورسره کیدل نو ځکه د غه ډول توقع کول ترې هم په نا امیدۍ بدله شوه. په ظاهر کي منل شوي وه چي ګوندي د مسایلو او قضایاوو سره به علمي کړه وړه کیږي خو په حقیقت کي د ټولو مسایلو سره په پخواني زاړه تخیلي غیر علمي او خرافاتي کړه وړه لا تر اوسه دوام لري. دوی شعور او ټولنیزي پدیدي یوا ځې د مادي پوري مربوطي ګڼي خو د مادیت څخه یې منکر دي، اوس پخپله فکر کولې شو چې څه ډول دوی مادي او غیر مادي (معنوي) جهانونه د یوې قانونمندۍ لاندې راوستلې شي، کوم یو چې د قضاء او قدر د عام قانون له مخې خدای په عالم الاسباب کې یوا ځې د مادي قوانینو په بڼه د انسان او نورو مخلوقاتو لپاره مسخر او مقدر ګرځولي دي. پدي باره کي د عینیت فلسفې نظر له پخوا څرګند دې چې «ذهنیت نسبي عینیت او هر مشخص ذهنیت عیني وا قیعت دي». کله چې مو ذهنیت او شعور د عیني وا قیعت په څیر و منل نو په هغي کي د دیالکتیک

(c) ketabton.com: The Digital Library

موجودیت منل هم حتمي دي . پخوا دا خبره هم مونږ منلي وه چي مطلقه بي شعوره او مطلقه باشعوره ماده هم وجود نلري او شعور او لا شعور د دیالکتیکي تقابل په حیث د هر مادي واحد نه شلیدونکي وجدي حالت ګڼل کیږي . کله چي شعور او لاشعور د هر مادي واحد جز لا یتجزا او په ذهن او شعور کې دیا لکتیک هم وجود لري نو دا خبره هم باید و منو چي په هرمادي واحد کي د شعور او لاشعور دیالکتیک شته او په دغه پروسه کي شعور او لاشعور هم یو په بل بدلیدلي چي د وحي ،الهام ،شپږم حس او دا سي نورو نامرئي اګاهیو او شعوري پروسو سرچینه هم د همدغه منبع او مناسباتو زیږنده ګڼل کیږي . په نتیجه کی ویلی شو چی د خا رجی عینیت څخه پرته پخپله د ذهنی ختہی او شعور دا خلی دیا لکتیک هم د مو جوده شعور د تغیر او دنو یو شعوری پرو سو د منځ ته را تلو با عث ګر ځی .او د شعور او لا شعور ټول مو ضو عا ت باید د همدغه زاویې دلیدلاري له مخي و څیړل شي. دا چې ذهن د داخلي دیالکتیک دادلون بدلون ، یو ذهن په بل ذهن او یا کوم خا رجي عینیت په ذهن کې انعکا س مومي فکر کوم په عمومی ډول د شعور منځ ته را تلو او پیدا کید و په تخنیک کې به ډیر تو پیر نه وي موجود او په وا قعیت کې شعوري پروسي د انعکا سا تو د دیا لکتیکي ارګا نیک کامپلکس د تر کیب څخه عبا رت دې او کوم خاص ماهیوي تفاوت پکي متصور ندې.انساني شعوري مقدرات د انساني اختیاراتو په کچه ، په خدایي نظام کې ، انساني خود سري رامنځته کوي او په حقیقت کې شیطاني قوتونه د خپلو شخصي ګټو په خاطر دغه لوی جهاني نظام رنګول غواړي .پوښتني پیدا کیږي:ایا دوی دا حق لري ؟

ایا د حق ، عدالت او انصاف پلوي قوتونه دا حق لري ، دوی ته د دغه کار اجازه ورکړي ؟ خو لاشعوري پروسې چې د خدای د مقضي ارادې او د خدای د لوی علم د عامې قانونمندی له مخې، ددې لوی جهان ارګانیک تناسب همغسې لکه چی پخوا ورته اشا ره وشوه شعور او لا شعور د هر ما دی وا حد ظاهراً دوه متضا د خو په حقیقت کې واحد دیا لکتیکي اړخونه تشکیلوی او هیڅ ما دي وا حد مونږ په اصطلاح پرته له دا سې دیا لکتیکی تضا د څخه نشو میندلې .ددې سره سره هم مونږ په ډیرو لیکنو کی وینو چی شعور یوا ځی د مغز زیږنده ګڼل کیږی او یواځې او یوا ځې شعور د همدغې متکا ملې ما دي خا صه بولي . زه پدي عقیده یم چي انسان او بل هر مادی واحد د مختلفو داخلي او خارجي قواوو د تاثیر څخه متحسس او متأثردي . دغه قواوي په هر مادي واحد کي د خپل تأثیر معین او مشخص مرکزونه لري او دهغوی د فاکتورونو دویکتورونو محصله د خپلو خپلو مرکزونو څخه تیریږي ،خو دا هیڅکله ددي معني نلري چي ګوندي د احساس او درک موٌثریت یواځي په دغه مرکزونو کي وجود لري . پدي جمله کي د شعوري او فکري تأثیراتو او تأثراتو دویکتورونو محصله هم شک نشته چي د ذهني شعوري مرکز یعني انساني دماغ څخه تیریږي .پدي صورت کي هم هیڅکله دا ددي معني نلري چي ګوندي د انسان په وجود کي یواځینی متحسسه او مدرکه ماده د انسان مغز دي . د انسان مغز هم پخپله د شعور او لاشعور د دیلکتیک او علت او معلول معرض ګڼل کیږي او پخپله چي هم په بي شمیره مهلکو مرضونو اخته اوسي ، د ځان څخه کاملاً بي خبره وي او د مرستي په خاطر د لاشعور دروازه ټکوي د مرستي

(c) ketabton.com: The Digital Library

طلب کوي او دلاشعور دلاري ئي اکثر بلاګاني دفع کيږي. پدي توګه په ټولو مادي واحدونو کي اګاهي او عدم اګاهي عام واقعيت دي خو نسبيت منل پکي حتمي دي.

پدي توګه په انساني وجود مختلفي داخلي او خارجي قوي تاثير کوي او دهري قوي دويکتورونو محصله دخپلو مرکزونو څخه تيريږي. دغه تأثيرات او تأثرات او يا په بل عبارت وجدي حالت په مجموع کي دانسان روح اوروان جوړوي چي تر ننني ورځي پوري نا مکشوفه علم ګڼل کيږي. په همدي علت انساني رواني او پسيکولوژيکي مرکز هم يوندي او موږ ځکه انساني شعور کمپلکس داحساساتو او انعکاساتو ګڼلي دي او د همدي نظر مطابق شعوري پروسي د ځيرني او معرفت وړ حالتونه ګڼل کيږي. د روان شناسۍ په باره کي دعلومو دعدم موفقيت او وروسته پاتي والي اساسي علت زما په نظر همدادي چي دذهن، شعور، فکر، روح اوروان په واقعيت اوعينيت او دهغي په ماديت څوک باور نلري. حال دا چي خداي دا جهان مادي اوقانونمند پيداکړي او دانسان د معرفت په خاطر ئي مسخر او مقدر ګرځولي دي. زه پدي عقيده يم چي ماديت قانونمند اوقانونمندي مادي ده او په عالم الاسباب کي غير قانونمند جهان اوغير مادي قانونمندي وجود نلري. څرنګه چي انسان خداي پدي جهان کي خپل خلف ګرځولي دي. که چيري غير مادي جهان او غير مادي قوانينو وجود درلودلي هغه به ئي هم دانسان په معرفت مسخر او مقدر ګرځولي وي. پدي باره کي دمخه پوره دلايل ذکر شويدي. ډير پوهان دغه مسايل يواځي دخداي په ارادي پوري مربوط ګڼي اود هغي په باره کي ځانته دخه ويلو اجازه نه ورکوي او هغه څوک چي پدي

باره کي ځانته دخه ويلو اجازه ورکوي، څرنګه چي په رواني مسايلو کي ماديت او قانونمندۍ ته قايل ندي اوعقيده پري نلري، نو پرته دتوهماتو، تخيلاتو اوسفسطو هيڅ کومي قانونمندۍ ته يئ لاس نه رسي. پسيکولوژی ډيره پراخه ور شولری او تر ننني ورځی پوری لا نا مکشوفه علم ګڼل کيږی. په هغی کی مختلف شقوق منځ ته را تلای شي. پدغه شقو قو کی تفريق او تباين هم په را تلونکی کی يوا ځی د دقيقو تحقيقاتو او تحليل په ترځ کی کيدلی شی. پدي اساس انسانی پسيکولوژيکی مرکز يو ندی بلکه ډير دی. سره ددی که په غير د قيق ډول دا ومنو چی د انسانی پسيکولوژۍ قواوو کرښي د «ويکتورونو محصله» د مغز څخه تيريږی بيا هم دا ددي معنا نلری چی دانساني شعور يوا ځنی مولد او منبع د هغه مغز دی.

د شعور په منځته را تللو کی اساسی رول په اصطلاح شعوری ختہ لوبوی چی په هيڅ صورت سره يوا ځی په مغز پوری اړه نلری او دبلي خوا شعوري او رواني حالتونه يو تر بله سره فرق لري. زما په نظر شعوری پروسی او انعکاسات د همغه مادی واحد په ټولو مادی ابعادو پوری اړه لری. داسی ذهنی ختہ او داسی فوق العاده ذهنی او شعوری ارګانونه او مادی واحدونه وجود نلري چی هلته دی لا شعور ځای و نلری او داسی مادی واحدونه هم نشته چی هلته دی شعوری انعکاسات او تعاملات موجود نه اوسی.

يو ځل بيا دادی دليل کيدی شی چی د ماديت، شعور او لا شعور متقابل استلزاميت او موجوديت هر ډول نسبيت منلی شی يا په بل عبارت د نسبيت هر نهايت ته تقرب کولی

(c) ketabton.com: The Digital Library

شی لیکن په هیڅ صورت سره دغه نسبیت مطلقیت ته نشی رسیدلی او نه باید دچا خوشباوری او شخصی علاقمندی هغه دی سرحد ته ور سوی.

ددی موضوع سره یوائی پدی ډول برخورد کول پکار دی. همغسی چی زما شعور د بل چا او بل څه دلا شعور په نسبت شعور ګڼل کیږی په همدی ډول د بل چا او بل څه شعور بیا زما د لا شعور د متقابل تناسب په نسبت هم باید شعورو ګڼل شی.

کله چی د هر ما دی واحد شعور د داخلی یا خارجی عارض د دیالکتیک (د هغه د مادی موجودیت د کلی ترین شکل) په مقابل کی د هغه تشخیصی ، تدارکی او یا په مجموع کی د نوموړی عارض په باره کی د یوه واحد حالت او پوتنسیال په څیرو منو د شعور او لا شعور په موضوع د خپل پخوانی محدود چا پیر یا ل څخه راووزی او د هر مادی واحد د نه شلیدونکی خصلت په څیر تبارز کوی یعنی دا چی هر متکامل مادی واحد په هغه جمله کی دانسان مغز هم د لا شعور پیټی په اوږو لری او هر خورا ساده متشکل مادی واحد بیا هم څه نا څه شعوری تشخیص او تدارک لری نو ځکه ویلی شو چی شعور او لا شعور د دوه متضا دو دیالکتیکی اړخونو په څیر د هر مادی واحد خاصه ده او پخپله مادیت ، شعور او لا شعور یو تر بله سره متقابل استلزامیت لری په نتیجه کی ویلی شو چی شعور او لاشعورهم د مادی د موجودیت د شکلونو څخه یو شکل ګڼل کیږی.او دا پخپله دمادي په قانونمندۍ دلالت کوي.

مخکی وویل شو چی شعور او لا شعور دواړه نسبی مفاهیم دی نو ځکه د شعور او لاشعور په باره کی پخوانی نظریات

هم باید د همدی نسبیت په تناسب وارزول شی او یوائی دهمدی نسبیت له مخی کولی شو چا ته عالي او چا ته ټیټه درجه شعور قایل شو او دا تریخ وا قیعت هم ومنو چې مطلقه باشعوره او مطلقه بې شعوره ماده وجود نلری او نه به یې و لرلې شي.

هره ماده په نسبی لحاظ د انعکاس ، تشخیص ، درک او داسې نورو خواصو او خصوصیاتو لرونکی ده.

دا موضوع هم د پوره غور او دلچسپۍ وړ ده: هغه څه چې زما لا شعور درک کوي زما شعور دهغې د درک څخه عاجز دې.

د مثال په ډول پخپله په انساني مغز پدغه ډیره متکامله او منکشفه ماده کې ډیر ژور او پیچلي تعاملات او بدلونونه د خارجي او داخلي عوا ملو په نتیجه کې پیښیږي.

مغز یا انکشاف مومي یا انحطاط ، مغز په مختلفو مهلکو امراضو اخته کیږی یا همداسې د بدن نور غړي د داسې آفتونو سره مخامخ کیږي او تل په هغې کې تغیرات او تحولات جریان لري خو زمونږ شعور د غې ټولو تغیراتو په نسبت بې شعوره پاتې کیږي. په هغې کې انعکاس نه پیدا کوي او نه مونږ ورڅخه خبریدلې شو. لیکن زمونږ لا شعور پدې باره کې نه یوائې د کامل شعور لرونکې، بلکه د داسی تحولاتو په نسبت مخکې له مخکې کامله پیشبیني او پوره مقدماتي اما دګي لري یعني نه یوائې د مستقیم عمل او عکس العمل د قانون او پرنسیب له مخې بلکه د دغه عمل د مشتقاتو د قانون له مخې هم عکس العمل ښودلي شي .که و غواړو نوموړې مطلب د متماتیک په ژبه عرض کړو نو ویلی شو چې زمونږ لا شعور د داسې پیښو د بالفعل وقوع په نسبت خو لا څه چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دهغې د څو ومې درجې مشتقا تو په چو کا ټ کې پیشبیني لري او د تحول او تبدل د ماهیت او اهمیت له مخې زمونږ لا شعور د نومورو مشتقا تو د سلسلی له مخې آګا هي پیدا کوي او دهغې په مقا بل کي متقا بل تد ا فعي یا تعرضي حا لت غوره کوي. لیکن زما شعور د شعور سره په اصطلا ح د غفلت او حما قت په د را نه خوب ویده دي او پدي با ره کې د خپلې لا شعوری په نسبت د هر ډول درک څخه عا جز دي. اوس پخپله قضا وت کولې شو او پدي پو هیدلي شو چې زمونږ شعور څومره لا شعوره او لا شعور مو با شعوره دي. که لږ څه نور هم د قضیې عمق ته متو جه شو سړې په دوه لا رې کې وا قع کیږي او پدې نه پو هیږي چې اوس کوم یوه ته شعور او کوم یوه ته لا شعور ووایي. ددې قضیې سره پدا سې بر خورد کې مونږ په حقیقت کې د مسئلی په دیا لکتیک با ندې پو هیدل شروع کوو. د شعور او لا شعور مو ضوع یوا ځې د همدې زا ویې څخه پخپل اصلي ما هیت او شکل سره لیدل کیدې او تو ضیح کیدلې شي. دهغې د نسبیت راز لکه څنګه چې مخکې ورته اشا ره وشوه هم په همدې مقطع او منا سبت کې لټول پکار دي. تر اوسه پوری ددې مو ضوع سره یو اړخیز او یا په بل عبا رت سره ذ هني بر خورد شوېدي او پرته ددې چې د مو ضوع دیا لکتیک په نظر کې ونیول شي د مسئلی په یوه اړخ با ندې ډېره لګول شوېده . د پورتنیو یا دونو په ترڅ کې مونږ ته با ید ددې جر ئت پیدا شي چې دشعوري او لا شعوري مفا هیمو د پخوا نیو قبول شوو معیا ري اصطلا حي چو کا ټ څخه را ووځو او په نوي ما هیت سره د هغه د دیا لکتیک او دواړو متضا دو اړخونو سره دا مسا یل مطا لعه او بر رسي کړو .

که چیرې د شعور منځ ته را تلو تخنیک په نظر کې و نیسو یو ځل بیا مو نږ د شعور او لا شعور د دیا لکتیکي تقا بل او تضا د په مو جو دیت متیقن کوي. که د شعور د منځته را تګ تعریف تکرار کړو او یوا ځې پدې اکتفا وکړو چې شعور د انسا ن په ذهن کې د خا رجي عیني جها ن انعکا س ته ویل کیږي نو هغه وخت چې ذهن په ذهن کې ا نعکا س پیدا کوي او یا کله چې پخپله په ذهن کې خورا پیچلي تعا ملات پیښیږي او شعوري حا لت بدلوي هغې ته څه ویلې شو.

که چیرې دا سې وا قیعتونه قبول نکړو دا معنا لري چې خیر ذهن پخپله هغه مړه ختمه ده چې په هغې کې هیڅ نوع تغیر ، تکا مل ، تحول او تعا مل صورت نه نیسي او نه پو هیږو په څه ډول خا رجي عیني جها ن منعکس کولې شي .ځکه دا سې مړه ختمه د انعکا س قدرت او خا صیت هم نشي لرلي او بلکه په قطعي شکل سره ووایم دا سې مړه ختمه په هیڅ صورت سره وجود نشي لرلې .زما په نظر د شعور د منځ ته را تلو د تخنیک وا قیعت به دا سې وي چې دیوې خوا پخپله په ذهني ختمه کې دهغې د دا خلي دیا لکتیک په اسا س عظیمترین تحولات او تغیرات منځ ته را ځي البته چې نو موړي تحولات او تغیرات د ذهني ختمې په کلي تر کیب ،ا ووجد ي حا لت کې تغیر را ولي او طبعاً د هغې پذیرشي او تقبلي خوا ص او دانعکا س امکا نا ت یې هم تغیر مومي د بلې خوا کله چې خا رجي عا رض دکومې لارې په ذهني ختمه تا ثیر کوي او هغه متا ئثره کوي په ذهني ختمه کې یو سلسله مختلف النوع تغیرات ،تحولات او تعا ملات صورت نیسي .

ذهني ختمه د خپل پخوا ني ما هیت او حا لت او د مو جو ده تحول او تغیر مطا بق د نو موړي تا ثیر په مقا بل کې مشخص

(c) ketabton.com: The Digital Library

عکس العمل ښیي. همدغه عکس العمل د هر ما دي وا حد په چوکاټ کې چې اوسي د همدغه ما دي وا حد یو ډول شعور ګڼل کیدې شي. ځکه چې هغه لا علی التعین عکس العمل ندې ،هغه هد فمند او مشخص عکس العمل دې. د هغې خواص ، اوصاف ، تکتیک او تخنیک که دهغه ما دي وا حدونو په چوکا ټ کې دي چې د تکا مل په عالي مدا رجو کې وا قع دي او که ډیر سا ده ما دي وا حدونه دي په نسبي لحا ظ یو بل ته سره ورته دي. پدې با ره کې په سل ګونو مثا لونه را وړل کیدې شي او هر یو یې مو نږ پدې متیقن کوي چې د انعکا س مسا یل د هر ما دي وا حد په چو کا ټ کې چې اوسي یو بل ته په نسبي لحا ظ ورته هد فو نو د لاس ته را وړلو په خا طر صورت نیسي نو ځکه با ید مونږ هغه شعور وبولو دا چې هغه د عا لي متکا مل بیو لو ژیکي ما دي وا حد په سویه دي او که د سا ده ما دي په سو یه. ددې مطا لبو دیا دونې څخه وروسته که مونږ بیا یو ځل د شعور او لا شعور مسا یل مخې ته را وا چوو کولې شو لا پسې د هغې د دیا لکتیک په عمق کې ور دا خل شو او هغه پدې معنا چې هر ما دي وا حد د تکا مل په هره درجه کې چې او سي د ټولو پدیدو د درک او په هر څه پو هیدلو څخه عا جز دي. یعنې دا چې با شعور ترین ما دي وا حد پخپل ذات کې د لا شعوري فیصدي لري چې ددغې ما دي وا حد د شعور د لاشعور د شعور لرونکې ده یعنې هغه څه چې زمونږ په شعور کې نه منعکس کیږي حتماً زمونږ په لا شعور کې په شکل داشکا لو سره انعکا س پیدا کوي او طبعاً د هغې د قوې کر ښې « ویکتورونه» زمونږ دلا شعور د شعور د مرکز څخه تیریږي.

پس په هر ما دي وا حد کې په اصطلاح همغسې چې شعوري

مرکز او سیستم لري زمونږ لاشعوري اګاه سیستم هم موجوددي. اوس را ځئ پدې با ره کې فکر و کړو چې کوم یوه ته شعور او کوم یوه ته لا شعور ووایو .ددې دواړو مفا هیمو په منځ کې کوم تنا سب او تعا دل ته سره قا یل شو ؟ پدې با ره کې فکر وکړو چې پخپله شعور د چا مخلوق دې ؟ آیا د کوم شعور مخلوق دې او که د لاشعور ؟ مو نږ ډیرې پدیدې او مو جو دات وینو چې په کلي ډول د لا شعور مخلوق ګڼل کیږي. لیکن هیڅ شې اوکومه پدیده مونږ نشو پیدا کولې چې په ګُلې ډول دې د شعور مخلوق اوسي ۰ دا هم کاملاً څرګند وا قعیت دې چې هر عا لیترین شعور په قطعي ډول د لا شعور مخلوق دې ۰ یعنې ددغه خلقتونو خلقت یوا ځې د خدای د مقضي ارادي له مخې کیږي.که دانسان شعور او ارادي په کې لاس وهنه کولې ، څه بد بختې به یې نه وي رامنځته کړي. شکر خپل خدای ته چې زمونږ سر نوشت یې دې ځینې انسانانو ته په لاس نه دې ورکړې .خو مونږ د عالم ا لا سباب د قانونمند موجودیت څخه پدې حقیقت او وا قعیت هم باوري یو چې بې علته هیڅ یو خلقت او پدیده نه شې رامنځته کیدلې. لازم دادې په یوه بل حقیقت او وا قعیت باور ولرو چې زمونږ لا شعور دخدای د مقضي الا مر ارادي له مخې زمونږ دشعور دزیږندې علت اومسبب ګرځیدلې دې. زه پدې عقیده یم چې زمونږ او بلکه دهرڅه دلا شعور بې شمیره عاملین دخدای دلوی علم ، لویې قانونمندۍ اومقضي الا مر ارادي له مخې د خدای دلوی جهان دخارق العاده خلقتونو اونظام ، تابع اوبې قیدوشرطه ابدي معماران او محافظین ګڼل کیږي. خو زما ، ستا او دبل هرڅه شعور هغه یاغي ،باغي ،مخربه ، سرکشه او خود پسنده قوه اوعاملین دي چې هرڅه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دنفس ،غریزي ،شهوت ،حرص او په اصطلاح ټولو نورو شیطاني قواوو داغیز لاندې دخپلو ناروا خواهشاتو څخه څاروي او بل چاته پکې هیڅ حق قایل ندي.او حتا ځیني نبیان[ع] ددغه شیطاني قوې دشر څخه په امن نه دي پاتې شوي العیاذبالله. کوم څه چې لاشعور دخدای دارادې له مخې ابادوي، زمونږ شعور پرته دهغې دتخریب څخه هیڅ کومه بله علاقه نلري. که چیرې شعور وجود نلرلې ،پدې جهان کې به واقعي سوله او بلاتشبیه جنتي ژوند تأمین وې.

بل که مونږ د شعور او لا شعور کمي او کیفي تنا سب په باره کې غور وکړو او هغه لایتناهي تعا ملات او مناسبا ت ستر ګو ته نیغ ودرؤو چې مونږ په مستقیم یا غیر مستقیم ډول د هغې د تا ثیر څخه متا ثر یو ،لیدل کیږي هغه څه چې زمونږ په لاشعور کې انعکاس پیدا کوي په هیڅ صورت د هغه څه سره د مقا یسې وړ ندي کوم چې زمونږ په شعور کې منعکس کیږي ۰ پورتنې نظرزه د یوې علمي طرحې په څیر د داسې موضوعاتو مینه والو لپاره وړاندې کوم ۰ دې کې شک نشته ښه به داوي چې پدې باره کې تحقیقات او لازمې تجربې سرته رسیدلې وای او پدي کوچنۍ رساله کې په نومورو موادو په مشخص ډول بحث شوې وای خو څرنګه چې د داسې تحقیقاتو لپا ره وسایل او امکانات موجود ندي او بلکه په ځیني موضوعاتو کې تخصصي مسلکي پوهه هم ایجابوي نو ځکه مې یواځې پورتنۍ طرحه د داسې مسایلو د مینه والو لپاره وړاندې کړه او پدې باره کې د زیاتو تحقیقاتو سلسله هغوی ته سپارم.

شپږم حس
که
د شعور او لا شعور دیالکتیک؟

دا موضوع په ۱۳۶۸ هجري شمسي کال کې د «اخبار هفته» په «۵۵» ګڼه کې په یو څه تصرف او تلخیص سره چاپ شوې وه اود مفهوم د پوهاوي په برخه کې یې ځیني تیمګړتیاوې رامنځته کړې وې. غواړم یو ځل بیا هغه په مکمل ډول د حرکت نشریې محترمو لوستونکو ته دارزونې لپاره وړاندې کړم.

انسانان د خپل پیدا ښت له لومړۍ ورځې څخه تل دیوه نامعلوم علت په واسطه ځوریدلي ،دیوې نامعلومې منبع او مرجع څخه ورته د خوښۍ یا غم الهام شوې ، دیوه پټ اثر د تاثیر له مخې یو څه ته هڅیدلي او دیوې خارق العاده قوې په ذریعه یوه لورته لټیدلي خو ندې پوه شوې چې دا ټول هرڅه ، څه ډول پیښیږي او دزیږندې انګیزه او علت یې له کومې سرچینې څخه دې .

دوی ندي پوهیدلي چې کومه خوشالي یې خندوي او کوم نامعلوم غم ودرد یې ژړوي. کله داسې هم پیښه شوي چې انسان

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخوښۍ او غم په نرۍ پوله دریدلې او غم وخندا یې شریکه شویده. نیکان ددغه راز او الهام له برکته لوړو درجو ته رسیدلي او بدانو ته لوی شیطاني طاقت ګرځیدلې دې. پیران ددغه پټ راز په قوت نوي او نوي مریدان راټولوي او مریدان هڅه کوي دهمدغه لارې د پیرۍ درجې ته ورسیږي. پدې ډول دغه نا معلوم علت هر چاته دشک، تردید، تشویش، خفګان، خوښۍ او نورو ډیرو غیرموجه الهامونو او اګاهي دمنبع په حیث دهرچا او باالخصوص داروا پوهانو د توجه وړ ګرځیدلې، خو هیڅوک پدې نپوهیږي، په څه ډول ځینې پیښیدونکي پیښې مخکې له مخکې دانسانانو په ذهن کې راګرځي؛ د کومې ناوړه پیښې دوقوع څخه دمخه دظاهري علت څخه پرته انسان غمجن معلومیږي؛ یا بې له کوم علت څخه خوشحاله بریښي او نن هم ددغه رحماني او شیطاني خوبونو انګیزه او منبع دټولو له نظره پټه خزانه پرته ده.

دې او دېته ورته ډیرو نورو مسایلو دبشر د پیدا ایښت له لومړۍ ورځې څخه د هغوی ذهنیتونه مصروف ساتلي او تل یې دې ته هڅولي چې دغه پټ راز، دغه نامعلومه سرچینه، دغه دخیر او شر منبع، دغه دضعف او قدرت اساسي محرک په هره وسیله او هر چیرې چې ممکنه وي وڅیړي، پټ رازونه یې نړیوالو ته افشاء او یا یې دخپل تحکم وسیله او قمچینه وګرځوي.

پدې باره کې هیچا خپلې هڅې ندي سپمولې او خپل هر اړخیز مفید نظریات یې مینه والو ته وړاندې کړي، خو له بده مرغه دهیچا نظر رڼایي ته ندې وتلې. زه غواړم د ځینې پوهانو او مختلفو نظریاتي عقیدوي مکتبونو او سیستمونو نظریات

البته دخپل نظر داظهار سره یوځای د موضوع مینوالو ته وړاندې کړم.

شپږم حس، داخلي حس، نبوغ، کرامات، انچوییشن او یا په بل هر نامه چې دغه پدیده مونږ یادولې شو دلاتین کلمې intueri, intuitio » څخه اخستل شوي اولغوي معنا یې (په ځیر سره ګورم) او په اصطلاح کې دثبوت څخه پرته د مستقیمې نظارې او کتنې دلارې دحقیقت لاس ته راوړلو ته ویل کیږي. «ښاغلي ډاکتر شاولي د نبوغ یا (Genious) په باره کې داسې نظر لري چې په انساني فزیولوژي کې د مطالعې وړ مسئله ده او په پارا سایکالوژي پورې اړه نلري. لکه چې احصائي ښودلې ده، دزیږیدلي ماشومانو په منځ کې تقریباً په ۲۰ فیصده کوچنیانو کې نبوغ وجود لري، خود نامناسب او خراب چاپیریال له وجهې څخه ډیره لږه فیصدي دجامعې له خوا پیژندل کیږي او له بده مرغه په ځینې جوامعو کې لکه افغانستان سل په سلو کې ضایع کیږي.

شعور او لاشعور د فروید په نظریاتو کې په لاندې ډول افاده او په مختلفو کتګوریو ویشل شوي دي:

شعور Super Ego

ماتحت شعور Ego

لاشعور Id

Id: ذاتي غرایزدي چې دنطفي د پیدا ایښت څخه وجود لري؛

Ego: وروسته له زیږیدو څخه منځته راځي؛

Super Ego: هغه وخت پیدا کیږي چې انسان یا سړې په ښو او بدو پوه شي.

د فروید په نظر Id, Ego, Super Ego سره په مجادله کې واقع کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اما شعور یوائې په فلسفي کې وجود لري چې دمادې په مقابل کې استعمالیږي. لا شعور په فلسفي کې یا د مادي سره مترادف دې او یا باالکل نه استعمالیږي.»

په فلسفي لحاظ شپږم حس دمستقیمې معنوي پوهې او تفکر دیو شکل په مفهوم افاده کیږي چې دا پخپله د تأمل وړ خبره ده دا البته همغه د تخیلي او تصوري تیوریو نظر دي چې پوهان تر اوسه ورته معتقد او باور پرې لري. (ټول فلسفي اود اروا پوهني ادبیات او فلسفي قاموسونه).

هغه نظر چې محترم ډاکتر صاحب شاولي وړاندي کړي، تر نن ورځی پوري په فلسفه او روانشناسۍ کي مسلط او مروج تخیلي او تصوري تیوریک نظر ګڼل کیږي. دکوم یوه په مقابل کي چي مونږ خپل د عینیت فلسفې مقابل نظر وړاندي کړې.

افلاطون وائي: فکري تخیل دمستقیم دانش یو شکل دي چي دناګهاني او له انتظاره پرته روشنۍ په څیر راپیداکیږي او دعقل او زده کړي امادګي ایجابوي. پدي توګه افلاطون دخپلو ذهني پروسو دتاثیر لاندي چي په عیني شکل وجود لري متأثر دي، په پورتني عبارت کي د مستقیمي کتني دلاري د تجربي شعوري پروسي تخنیک افاده کوي او نپوهیږم په کوم دلیل هغه دفکري تخیل سره یوشي ګڼی ! زما په نظر تجربي معرفت یوه مرحله ده ،فکري تخیل بله مرحله ،تصور او نور مراحل... او شپږم حس بعدي مرحله ده.یعنې دافلاطون پورتنې عبارت دشپږم حس سره مستقیم مناسبت نلري. ما دغه نقل قول دلته د یوه اروا پوه په تقلید راوړې. معنا داچې اروا پوه دشپږم حس دپروسې په ماهیت ندې پوه شوې. افلاطون ستر رسالت سرته رسولې او د بشریت په وړاندې یې خپل دین ادا

کړې دې ،بده داروا پوه اشتباه ده. خو ددې ټولو اشتباهاتو او ګناهونو جرړه د فلسفي مسایلو ،موضوع، او مفاهیمو په عدم درک کې نغښتې ده چې د عینیت په فلسفه کې نژدي ۲۵ کاله پخوا څیړل شوې او له بده مرغه حتا دپوهانو تر اګاهي تر اوسه نده رسیدلې. لیکن یوه عادي پیښه دثانیو دننه دهرچا تر غوږو رسیږي.

دکارت واي: «شپږم حس زما په نظر دحواسو په ناپایداره ګواهۍ او غولونکي نامنظم تخیل باندي عقیده نده بلکه ددقیق او واضح عقل تصوردې ،دومره ساده او دومره واضح چې هیڅ شک نه پریږدي چې ایا مونږ فکر کووا او که یا په عیني شکل سره دواضح او دقیق عقل پایداره تصور دې چې دعقل او تصور دطبیعي نور پواسطه منځته راځي او دخپلې سادګۍ له مخې دخپل اصل څخه هم لا پسې دقیق او واضح ښکاري.»

دکارت دفکري تخیل او مستقیم دانش تر منځ فرق ته قایل دې خو نوموړي دغه پروسې په ډیرې خوشبینۍ سره څیړي او داخلي حسي معرفت ته دعیني واقعیتونو دمستقمي حسي کتني دمعرفت سره دپوره شباهت خو لا څه چې دهغې څخه یې لا هم واضح ګڼي. البته دکارت د ساینس دان په حیث چې نوموړي پروسي دعیني واقعیت په څیر څیړي د ستایلو وړدي. خو پدي کې شک نشته چې هم په فلسفي لحاظ او هم ددکارت په نقل قول کې څرګنده او بربنډه مبالغه معلومیږي. فلسفه شعرنه دې چې د شعري احساساتي وجدي حالتونو، دبدیع او بیان ادبي مختلف صنعتونو او رنګینیو یاد قافیوي ،عروضي ،ردیفي،ازاد شعر او مسجع نثر د قیوداتو له مخې په کې څوک استثناأتو او فوق العادګۍ ته قایل او هرڅه دشعري

(c) ketabton.com: The Digital Library

قریحو ،احساساتو ،عواطفو ،غرا یزو په کچه په نظرکې ونیول شي. فلسفه د ژورو فکرونو ، ژورو تحلیلونو ،قانونمندیو ، قانومندو فورمول بندیو او تیوریو علم دې او هرڅه دژور درک او په طلایي تله تلل کیږي. مونږ پوهیږو چې واقعیتونه او حقیقتونه دومره په اسانۍ نه شي ترلاسه کیدلې. حتا په مستقیمه نظاره کې هم دپدیدو ظاهري شکل مونږ تل په نسبي توګه لیدلې شو او زمونږ حواس او مرکزي عصبي سیستم کومه دیجیتال کمره نده چې د دکارت په قول ،شکلونه او ځیري داصلي واقعیتونو څخه هم ښکلي ښکاره کړي. نو ځکه ویلې شو په پورتني دواړو حالتونو کې دفلسفي مسایلو سره ربنتیا هم شاعرانه احساساتي کړه وړه شویدي.

هګل په خپل فلسفي سیستم کې په دیالکتیکي ډول مستقیم او غیر مستقیم معرفت ته انطباق ورکړې او داخلي حس دحسي مستقیمي نظا ري او کتني د معرفت په ځیر ځیرل کیږي. اول خو شپږم حس یا دشعور او لاشعور دیالکتیک دمستقیمي کتني دمعرفت سره هیڅ ډول مستقیمي اړیکې نلري ؛دوهم : هګل دیالکتیک یواځې په مطلقه ایده او هغه هم دمطلقي ایده دمراحلو په طبقه بندۍ او تکامل کې ویني. پدي ډول هګل دعیني ایدیالست په حیث هغه پروسو ته چې په عیني ډول په هر ذهن کې جریان لري اودشعور او لاشعور دیالکتیک او شپږم حس یې منځته راوړې ، ندي قایل . پداسي مواردو کې معمولاً تیو رۍ دقیقي نه وي او تخیلي ،تصوري او انحرافي بڼې لري . پوښتنه پیداکیږي چې خیر هګل پورتنۍ فورمولبندي په کوم علمي بنیاد او دکوم منطق له مخې کړې ده.

فیرباخ وایي: بې قید و شرطه ،بې له شکه ،دلمر په ځیر څرګند... یواځې حسي مظاهر دي ، نو ځکه دشپږم حس دمعرفت راز هم په احساس کې متمرکز دې. (فیرباخ ،منتخب فلسفي اثار ،مسکو ،۱۹۵۵ جلد ۱، صفحه ۱۸۷). دمخه ما وویل چې احساس ، تجربي ادراک او پراګما تیک تجربي معرفت دشپږم حس او دشعور او لاشعور ددیالکتیک سره هیڅ اړیکې او مناسبتونه نلري. شک نشته چې دشعور ،درک ، فهم او ذهني زیربناء ذخیري داحساس دلاري اکماليږي او په نتیجه کې دشعور او لاشعور او شپږم حس دپاره ځته برابريږي ،نو مستقیمه کتنه او پرګما تیک معرفت په دغه پروسو تاثیر لري .خو څرنګه چې اکثر پوهان او ټول فلسفي عقیدتي انستیتو تونه دذهنیت ، شعور ، ټولنیزو قوانینو او ځیني نورو پدیدو په مادیت باور نلري ،دفلسفي اساسي مسئلي ،موضوع او ځیني نورو قضایاوؤکي بنیادي اشتباه کوي او تیو رۍ تخیلي او انحرافي بڼه غوره کوي او حدث ددغه تیورۍ اساسي بنیاد تشکیلوي ،نو ځکه ویلي شو چې احساس او شپږم حس تر منځ ډیر لوي واټن پروت دي . فیرباخ څرنګه چې ماتریالیست متا فزیست وؤ ،دهګل په ایدیا لیستي دیالکتیک یا نپوهیده او یا یې پري باور نه درلود ، په هر صورت دهغه د شپږم حس تیوري یا اساس او بنیاد نلري او یا یې لا اقل درسته افاده کړي شوي نه ده.

آ. برګسون لیکي: شپږم حس لکه یوه غریزه ده چې په مستقیم ډول او دمقدماتي امادګۍ څخه پرته دارګانیزم دسلوک شکلونه ټاکي.

زیګموند . فروید شپږم حس دخلاقیت پټ غیر شعوري

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابتدایي پرنسیب بولي. او ځیني بوژوازي فلسفي مکتبونه شپږم حس القاء او الهام او کاملاً خارق العاده غیر شعوري پروسه مني. حال دا چي خدای دا جهان قانونمند او دانسانانو دپاره مسخر پیدا کړي او په معرفت یې مقدر او مکلف ګرځولي دي.

دماتریالیستي دیالکتیک پیروان دشپږم حس دمفهوم اساسي علت او معقولیت دشعور دغیرمستقیم والي په اوصافو کې ګوري، کوم یو چې داحساس او معقولیت یووالي څرګندوي (دشعور دغیر مستقیم والي اوصاف هیڅکله داحساس او معقولیت دیووالي دڅرګندوني په معني ندي ، ځکه چې ماتریالیستان تر نن ورځې پورې هم په هغې باور نلري ، بلکه داحساس او معقولیت یووالي دمستقیم شعوري معرفت تجربي پروسه تشکیلوي) او پدي عقیده دي چي دمعرفت علمي پروسي او دنړۍ دادراک او شناخت مختلف هنري شکلونه (ادراک او معرفت دهنري شکلونو سره مستقیم اړیکي نلري) هروخت په څرګند ، منطقي او حقیقي ثبوتي شکل سره نشي ترلاسه کیدلي (دا ځکه چي هغوۍ د شعوري او ټولنیزو مسایلو په برخه کي ایدیالیستان پاتي دي). اکثر وخت انسانانوته په ډیرو مغلقو او پیچلو مسایلو او وضع کي دفعتا په ذهن کي دحل لار ورګرځي . (دا استدلال علمي بنیاد او علمي منطقي تسلسل نلري. ددي په مقابل کي کفایت کوي وویل شي چي خداي دا جهان قانونمند پیدا کړي او په علم کي معجزي وجود نلري .دوۍ ددي پر ځای چي دشپږم حس دوقوع او ظهور دلیل او علت توضیح کړي د اساسي مسئلې دمرکز څخه لیري په شکمنو مدارونو کي طوافونه کوي او دتت

او خړپړ سراب له مخي دخپل شک تخیلي او تصوري مجازي تصویرونه وړاندي کوي) د شپږم حس رول هغه وخت عمده دي کله چي دمعرفت دموجوده او پیژندل شوؤ طریقو څخه خارج دیوه مجهول څیړلو ته ضرورت پیښیږي. دشپږم حس د معرفت دلاري ټول هغه مشخصات نشي تر لاسه کیدلي کوم چي دیوی قضي دثبوت دپاره ضروري ګڼل کیږي. شپږم حس یا داخلي حس بله خاصه او جدا لاره نلري (حال دا چي دغه مناسبت هیڅکله مستقیم نه بلکه یوائي دشعور او لا شعور ددیالکتیک دلاري په غیر مستقیم ډول تامینیږي)کومه یوه چي داحساس ،تصور او تفکر دمنل شوي لاري څخه پرته دي ترلاسه شي. شپږم حس دهغوی په عقیده یو خاص تیپ دتفکردي چي دهغي مختلف عناصر په لږو ډیر لاشعوري شکل سره شعور ته داخلیږي. همدغه دشعور او لاشعور دیالکتیک د خدای او دهغه دخلف بنده تر منځ د مناسبت او ارتباط وسیله جوړیږي. دداخلي حس له مخي دحقیقت او افکارو نهایي هدف په څرګند ډول سره پیژندل کیږي او دوی لپاره کافي دي چي حقیقت پري وپیژندل شي خو ددي دپاره چي ځان او نورو ته پري قناعت ورکړي شي کافي نه ګڼل کیږي ځکه ددي دپاره ثبوت پکاردي. څرنګه چي دغه ټولي پروسي په عیني شکل سره واقع او دشعور او لاشعور ددیالکتیک دلاري یو پر بل متقابل تأثرات واردوي ،نو ځکه دعیني واقعیت په څیر ټول انسانان او په هغه جمله کي ماتریالیستان دهغي څخه متأثر او متحسس دي ، واقعیتونه یي په ذهن کي انعکاس پیداکوي خو ددرک څخه یي عاجز دي ، ځکه چي دوی پدغه ساحه کي په کلي ډول ایدیالست پاتي دي او غیرعلمي فکر کوي . که

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورتنۍ څو جملې په غور سره ولولو معلومېږي چې د علمي منطقي تسلسل څخه بې محتوا دي .ددي اساسي علت دادي چې ماتریا لیستان د خپلو ماتریا لیستي عقایدو سره سره د شعوري او ټولنیزو پدیدو په باره کې ایدیا لیستي عقیده او نظر لري.

داوؤ په ځغلنده کتنه کې د شپږم حس په باره کې د پوهانو تاریخي ،علمي ،فلسفي عقیدتي نظر او د هغې په باره کې زمونږ تبصره .په اکثره ذکر شوؤ نظریو کې د حقیقت زړي او داني په څر ګند ډول لیدل کیږي ، ځکه په حقیقت کې هر نظر د عیني واقعیتونو څخه سرچینه اخلي خو له بده مرغه هر څوک دغه واقعیتونه د خپل ذهنیت په نا ثیقل شوي هنداره کې ګوري او یواځې د هغې له مخې په همغه تناسب قضاوت کولي شي .په همدي علت واقعیتونه لکه لعلونه په ایرو کې پټ او تیت و پرک پراته دي. لازم دي هغه یو یو راټول ، د ذهنیګریو پایداره زړې یې له مخ څخه پاکي او وروسته له هغې د منل شوو اصولو (د عینیت د فلسفي د لید لاري) له مخې د معرفت د ناوي په غاړه امیل شي .

د پورتني تحلیل څخه په نتیجه کیرۍ سره څه ډول دا منلي شو چې ګوندې مونږ دي د قناعت وړ نتائج خو لا څه، چې حتي د فلسفي ،اروا پوهني ، شعور ، لاشعور او ډیرو نورو مسایلو په باره کې ابتداي بنیادي څیړني پیل کړي اوسي ؟ پره له شکه، چې د نتني علمي تخنیکي انکشافاتو په عصر کې مونږ لا د علومو دا نجړ مشوړي د تار سر ندي پیدا کړي ، حال دا چې ډېر پخوا لا مونږ ددي پوره امکانات درلودل چې د علومو بې سروسامانه وضعي ته د پاي ټکي کښیښودل شي او نن چې

دغه امکانات لا په زیاته پیمانه موجود دي د مخه تر دي چې خبیث شیطاني قوتونه د عام بشریت د ذهنیت کتې پخپل خباثت سره تومنه (تخمیر) او عام بشریت په خپل بلا قید وشرطه خدمت ګذاره غلامانو بدل کړي ، باید هرڅه د ټولنیزو ښیګڼو د بهیر اصلي مسیر او جریان ته پریووځي . شیطاني قوتونو ته هوښیار ځان ، خو احمق عام بشریت پکار دي او ډیر هوښیار احمقان یې د سرمایي د مسمریسم په چټل خورې د خپلو ناولو ارمانونو د پوره کولو په خاطر ګمارلي دي .حق لرو ووایو چې شعور « ځانځاني ښامار» او قامخوره ماهي جوړ شوي ،شعور دغه خبیثانو لا وخته د خپلو ګټو په خاطر احمق ګرځولې ، شعور نن اغواګري ده ،شعور بلواده ،شعور بغاوت دي ،شعور دروغ دي ،خیانت دي ،جفا ده ،جنګ دي ،تباهي ده ، تنګنظري ده ، حرص دي او ټولو نورو شعوري بد بختیو څخه منتج د ټول باشعوره انسان او انسانیت د پاره د شرم ،کرکي او نفرت څخه ډکه نننۍ نړیواله وضعه ده ...او نور.

هو !د موجوده نړیوالي وضعي او د با شعوره انسان د کلتوري ژوند د محصلي څخه په قضاوت سره خو همداسي معلومیږي چې ګوندي په رښتیا هم په موجوده ناوړه او ناروا شعوري طریقه پرته د بوالهوسۍ ،غریزي ،خودخواهۍ ،شهوت او نورو منفي اعمالو بل څه متصور ندي . یواځې ځیني احمقان دي چې د سرمایي حرص لیوني کړي ، خپله خوشبختي یواځې د نورو په بدبختۍ کې ویني او که پدي پوه شي چې نړیوال د دوئ سره یوشان خوشبخته کیږي ،حاضر دي جهانیان او جهان یو ځاي د تباهۍ کندي ته وغورځوي.خو زما په عقیده موجوده واقعیتونه بل ډول ګواهي ورکوي او هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پدي معنا چي عام اولس هيڅکله احمق نشي پاتي کيدلې . دا جهان نه ختميدونکي غذايي او انرژيتيکي زيرمي لري . په هغي د علمي ـ تخنيکي لاسته راوړنو برلاسي هر ډول امکانات زمونږ په واک کي راکړي او د پراخ نظر خاوندان پدي عقيده دي ، هر څومره غذا ، پوشاک ، انرژي ، او نوري هرډول ذخيري چي وغواړي ،جوړولي شي ،نو د هر ډول حرص او تنګنظری څخه مبراء او په عام بشريت د پوره رواداری په ټولو اوصافو متصف دي . دوئ بلا تشبيه د خدايي عام سخاوت ،پيرزوئيني ،عدالت او انصاف له مخي جهان د جهان په پراخه لمن کي په هر اړخيز امکاناتو سره ويني ، څيړي او ارزيابي کوي. پدي توګه شعور د شعور په حاکميت کي او يا په بل عبارت په شعور سالا ری کي ديوي خوا د شعور د ذهني تنګنظرانه تاريک سلول په محاط محيط کي د بنده بندګي او منفي تفکر ، منفي عمل او منفي ژوند جوړ شوي او په اصطلاح زمونږ په کوچنی نړی کي يي د بابا ادم «ع» څخه تر دي دم پوري په ناوړه قهر اميزه ورانوونکي ديناميزم او طوفان بدل شوي چي پايلي يي نن مونږ په افغانستان ، پاکستان ، عراق ، فلسطين او د نړی په ګوټ ګوټ کي وينو او ډير زر به په ټوله نړی خپله لمن وغوړوي او قيامت به جوړ کړي . د بلي خوا که لږڅه انساني ،منطقي او علمي فکر وشي بشريت د موجوده زيرمو او امکناتو په لرلو سره ځانته بلا تشبيه جنتي ژوند جوړولي شي . او هيڅ ډول حرص ، تنګنظری ، جنګ ،ظلم ،ناروا او نورو غير انساني کړو وړو د پاره هيڅ ضرورت او حاجت نه پاتي کيږي او زما په عقيده پر ځاي ده چي د حق او باطل او يا په بل عبارت د قانونمند منطق او غير قانوني بغاوت او ماجراجويي په پوله

د عادلانه او غير عادلانه جنګ په خاطر په عظيم ديناميزم سره د قشونو سوق الجيش او صف بندي تکميل او همدغه مسئله به په عمده او اساسي بشري تضاد باندي بدله شي. دا د مسًلي سياسي اړخ دي . زمونږ هدف د موضوع فلسفي او علمي اړخ څيړل دي . ښه به داوي د موضوع د ښه پوهاوي په خاطر د شعور او لاشعور او شيږم حس د منځته راتګ په ميخانيکيت يو څه بحث وشي. خو مخکي له دي غواړم د فرويد هغه نظر چي لاشعور او ماده مترادف ګڼي او محترم ډاکتر صاحب ورته اشاره کړيده ، او سره د دي چي پدي باره کي لازم بحث شوي هم دي ، بياهم لنډه ياد اوري وکړم. زه د فرويد دغه نظر سره کاملاً همنظر يم او زه بلکه وايم چي شعور او ماده هيڅ ډول ذاتي توپير نلري او دواړه يو شان مادي واقعيتونه جوړوي . خو د فرويد دغه نظرپه قاطعيت سره ردوم چي هغه لاشعور د مادي سره مترادف ګڼي او د خپل ذهن خود ساخته او خود بافته مهمل تخيلي او تصوري لفظ «Id» په ذريعه افاده کوي او شعور غير مادي ګڼي. دا همغه بي مفهومه قضئي ته ورته ده چي نن هم حواس مادي او شعور غير مادي ګڼل کيږي چي البته په هکله يي پوره بحث شويدي.

ـــ شعور : ټول مادي انعکاسات چي د حواسو دلاري انساني ذهني سيستم ته داخليږي ،په مرکزي شعوري عصبي سيستم کي متقابل عکس العمل پيدا کوي او په دغه سيستم کي د قانونمندي شعوري پروسي په شکل ذخيره کيږي شعور بلل کيږي.

ـــ لا شعور : هغه مادي انعکاسات چي د حواسو انساني طيف يي له درک څخه عاجز دې او د انسان په مرکزي عصبي

(c) ketabton.com: The Digital Library

شعوري سیستم کې عکس العمل نه پیدا کوي ، بیا هم دانسان ذهني سیستم (ذهني ختمي) ته داخلیږي ، په مرکزي لاشعوري عصبي سیستم کي متقابل عکس العمل پیدا کوي او په دغه سیستم کي دقانونمندي لاشعوري پروسي په شکل ذخیره کیږي لا شعور بلل کیږي . یعني زه پدي عقیده یم چي د انعکاس لاشعوري مرکز هم وجود لري او دخداي دمقضي ارادي مطابق فعالیت کوي . والله اعلم.

ټول هغه څه چې په شعوري سیستم کې انعکاس نه پیدا کوي حتماً په لا شعوري سیستم کې منعکس کیږي. انسا ني شعوري طیف دلاشعور په نسبت په فیصدي کې نشي راتلاي او ډیر کوچني دي. نو ځکه خو شعور سالاري د تعصب او تنګنظرۍ په مرضونو اخته ده. مونږ یوائې سره او بنفش او دهغوئ تر منځ رنګونه او شعاعات لیدلي شو ،صوتي امواج چي دڅپي اوږوالي ئي دیوه « هرڅ » څخه تر شلو زرو « هرڅو » پوري اوسي انساني روغ غوږونه یي اوریدلي شي. په همدي ډول دنورو انعکاساتو او تأثراتو خورا کوچنې طیف په شعوري او پاتي خورا پراخه ساحه په لا شعوري مرکزي سیستم کي منعکس کیږي . د شعور او لاشعور نسبي پرتله په ساده توګه داډول کیدلي شي چي شعور دانسان مقدرات دي او لاشعور دخداي د مقضي الامر ارادي په کچه د متقابل تناسب او قانونمندۍ له مخي تحقق پیداکوي. خداي په کل کي دجهان دعام قانونمند همزمان ستاتیک ،دینامیک ،متحول یعني دیالکتیکي نظام خالق دي او پخپله دغه نظام ئي دشعور او لاشعور دقانونمند و مقضي او مقدرو ارادو یعني دقضاء او قدر دعام قانون له مخي دټولو خلقتونو دخلقت په ټولو

مراحلو مقدر ګرځولي دي .لا شعور په ټولو امکاناتو او لویه قانونمندۍ سره دخداي مقضي اراده تمثیلوي او شعور په عالم الاسباب کي دانسان او ټولو خلقتونو مقدرات ګڼل کیږي .
انسان دخپلو شخصي ګټو په خاطر دخپل شعور او مقدراتو څخه سوء استفاده کوي ، شخصي ځانګړي موخي تعقیبوي او په نړیوال نظام کي معمولاً تخریبي اعمال سرته رسوي اود نظام تناسب او تعادل له منځه وړي ،لاشعور برعلاوه لدي چي دخداي دمقضي ارادي له مخي د ټولو خلقتونو دخلقت مسبب ګڼل کیږي ، دشعور ټولي وراني ویجاړي او نیمګړتیاوي چي دجهاني نظام په ارګانیک تناسب کې یي رامنځته کوي ، د خپل عضویت له لاري په قانونمند متناسب عضویت او ترکیب بدلوي . پدي توګه ویلي شو ،پدي جهان کي دخورا مغلقو خلقتونو دخلقت مسبب پخپله په اصطلاح لاشعور یعني دخداي دلوي علم لویه قانونمندي ده. په نتیجه کي ویلي شو ،زمونږ لاشعور په حقیقت کي دټولو خلقتونو دخلقت اوددي لوي جهان دمتناسب ، قانونمند ، دیالکتیکي استقرار مسبب ګڼل کیږي. هر څوک چي دغه قانونمندي ورانول غواړي د مقدراتو په سرحد کي به حتماً دقضاء څپیړه په مخ مني. دا داسي قانونمندي ده چي پدي لوي جهان کي که یوه ذره بي ځایه کیږي یوائې ددي قانون له مخي به وي .

طبیعیون پدي نظر دي چي ټول خلقتونه دطبیعت مخلوق دي او دخداي دذات څخه منکر دي. داروین هم یو ددغه جملي څخه وؤ چي انسان دطبیعت ددوامداره تحول متکامل ترین مخلوق ګڼي. زه هم دا منم او دخداي قانون هم دامني .خو د نه منلو وړ خبره داده چي اول دداروین او نورو پلویانو په نظر به

(c) ketabton.com: The Digital Library

طبیعت څه ته ویل کیږي ؟ د طبیعت په نوم مشخص کوم شي وجود نلري. مختلف خلقتونه، پدیدي، عناصر، مرکبات او داسي نور چي متکاملترین خلقت یی انسان ګڼل کیږي ځیني کسان طبیعي پدیدي بولي. اوس دي دداروین پلویان لطفاً ووایي چي کوم یو له دغو پدیدو څخه مختلف خلقتونه او یا یو له هغو څخه پیدا کولي شي. انسان چي خداي پدي جهان کي خپل خلیفه ګرځولی دي، ایا یو داکتر، پروفیسور، اکادمیسن چي ټول علمي تخنیکي وسایل او امکانات هم په واک کې لري کولې شي یوه ډیره کوچنۍ عضوه جوړه او هلته یوه ساده قانونمندي برقراره کړي. ۱۵ ملیارده عصبي ریښکۍ په یوه موټي مغز کي ځای پځای کول، په DNA کې چې ذره بیني کوچني عضوي واحد دې، د انسان د جوړښت مغلقترین ارثي سیستم په ټول تاریخي، عضوي او نور ارګانیک دیالکتیکي متحول پروګرام او داسي نور بې شمیره سیستمونه ځای پځای کول، او ټول دغه بې شمیره خلقتونه په همزمان ستاتیک دینامیک وجدي متحول حالت کي دابدي متعادل، متوازن جهاني نظام په حیث ساتل په اصطلاح دهري طبیعي پدیدي او په کل کي ددغه ټول خلقتي خاًتیک (نامنظم) نظام دامکاناتو څخه وتلي کار ګڼل کیږي. دا خبره هم سمه نده چي ځیني کسان دختو او ګټو څخه خدایان جوړوي، یا ځان ته دخداي نسبت کوي او یا ځیني هڅه کوي دخداي په ذات او صفاتو او څرنګوالي باندي خبري وکړي. دا ډول اعمال، مفکوري او عقاید هیڅ ډول علمي، عقیدتي او منطقي بنیاد نشي لرلي او نه دباور او منلو وړ دي. خداي هغه ذات دي چي د خپل لوي علم له مخي یي دا خارق العاده خلقتونه، او لوی جهان پیدا کړي

او په خارق العاده ډول یي پخپل نظام کې ساتي. افلاطون، ارسطو او نور د مثُل نظریات وړاندي کوي. په عالم الاسباب کي د مثُل په عالم باندي علم او معرفت د انسان د پاره نه مسخر، نه مقدر او نه ممکن ګڼل کیږي او نه د مثُل د نظر دخاوندانو په قول د مثُل په مثال څوک رښتیني تیوري ګاني جوړولي شي. دبلي خوا افلاطون مثُل قائم بالذات ګڼي او ارسطو هغه په معقولاتو پوري تړي او پدي عقیده دي چي معقولات یوائي په عقل کي وجود لرلي شي او دبلي خوا عام مفاهیم چې اصلاً خارجي وجود نلري. خو فارابي ددي دواړو پوهانو د نظریاتو تفاوت بنیادي نه ګڼي او هغي ته یوائي ظاهري ارزش او تباین قایل دي. زه نه غواړم د بحث په اوږدولو سره د اصل موضوع څخه لیري ووځم خو دومره باید ووایم چي دوۍ دریواړه په خپلو خبرو کي رښتیني او حق په جانب ندي. او ددي علت دادي چي دوۍ موضوع بې بنیاده او ناسمه مطرح کوي، دموضوع په مدار ګرځي او په متواتر ډول کله موضوع ته داخل او کله تري ووځي. څرنګه چي دوۍ دخپل ذهن دقانونمند منطق څخه بحث کوي، حق په جانب دي ځکه چي پخپله ذهن عیني واقعیت دي. خو داچي دوۍ ذهن عیني واقعیت نه ګڼي دموضوع د مدار څخه لیري ووځي او په ناسمه لارروانیږي. زما په عقیده واقعیت د واقعیت څخه لیري او جدا فکر کول پخپله ناسم کار دي.

انسان، سازمان او ټولنه دخپلو مقدراتو په محیط کي په غفلت او سرکشۍ ګرم او ملامت ګڼل کیږي. دا دهرڅه څخه دمخه یوه زماني مقطع او معین محاط محیط جوړوي. واقعیتونه او حقیقتونه زماني او مکاني قیدیت لري او د هغي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دتغير په تنا سب تغير كوي. ننني حقيقت او واقعيت نه پرون داسي وو او نه به سباته داسي اوسي. ممكنه نده څوك پخواني واقعيتونه په پخواني كميت او كيفيت سره نن دڅيړنو لاندي ونيسئ. هر انسان، هر جمعيت او هره ټولنه د خپلو مقدراتو له مخي يواځي دخپل زماني او مكاني واقعيتونو په څيړنو باندي قادر ګڼل كيدي شي. دتيري او راتلونكي قانونمندۍ راسپړل او پيشګويي كول په كل كي د خداي په قضاء پوري اړه لري، خو په پرنسيب كي دحال دقانونمندۍ دژورو څيړنو له مخي ممكنه ده چي تيري قانونمندئ را وسپړل شي او دراتلونكي قانونمندۍ پيشګويي وشي نه داچي دحقيقت او واقعيت په غياب كي څوك تخيلي او تصوري تيوريګاني جوړي كړي. پدي جهان كي په پرنسيب كي ناممكنات وجودنلري خو مغلقي قانونمندۍ او اوږدي زماني او مكاني فاصلي يو بل سره جدا كوي او ليري باسي. نپوهيږم څه ډول ځيني پوهان ددغه ټولو موانعو، مشكلاتو او حتي ناممكناتو څخه قدم اړوي او په داسي ډيرو مهمو او مغلقو مسايلو كي په تشو تخيلاتو، تصوراتو، حدسياتو او فنتازي ډډه لګوي او په پټو سترګو ناممكني فيصلي ممكني ګڼي. دخداي په قوانينو كي بي له شكه داسي احكام، اوامر او حتي هدايات وجود نشي لرلي چي خپل بندګان دي په ناممكناتو مجبور وګرځوي او يا دي دهغي په خاطر تعذيب كړي. داسي سهوي، خطاوي او ګناهونه يواځي دبنده څخه سر وهلي شي. پدي توګه واقعيتونه دمستقيمي تجربي او يا دوسايلو په مرستي سره د مشخصو متودونو او روشونو دلاري څيړل كيدلي او مطالعه كيدلي شي. زمونږ ضرورت او رسالت اوز

مونږ چاپيريال په حاضر وخت كي زمونږ دپاره موجوده واقعيتونه او حقيقتونه تشكيلوي. تير واقعيتونه دنن او ننني دسبا په څيرندي او يواځي موجوده واقعيتونه مونږ دپاره مسخر او مقدر ګڼل كيدې شي. دماضي او مستقبل په لور هره لار دحال دقانونمندۍ له مبدا څخه شروع كيږي. كه حال ونه پيژندل شي د تير او راتلونكي پيژندل ناممكن دي. ددي څخه بله منل او كول بيهوده كار دي. دچاهدف چي كار نه كول وي، په ناشوني كار پوري نښلي. دمثال په ډول چي يو مليون كاله پخوا به څه تيريدل؟ داسمانونو دبره او لاندي څه شي وجود لري؟ شروع او ختم ددي جهان چيري دي؟ او ديته ورته پوښتني. په دي باره كي بهترين مصداق د قرآن دلاري دخداي د «كن فيكون» د آمر صدور دي. دا په هر لحاظ خورا علمي او منطقي پريكړه ده. ځكه چې جهان په لحظوي ديالكتيكي بدلون كې دې، قديم وجود نه لري او په همغه قديم كې په لحظوي توګه بدل شوې، حال هم په لحظوي بدلونكې دې او په موتې كې يې څوك د يوې لحظې لپاره څوك ساكن نه شي ساتلې او ابد په ابدي نظام كې هيڅكله ابد ته نه شي رسيدلې او دمخه مونږ وويل چې په ټولو زماني او مكاني ابعادو كې دمختلفو قضاياوو څيړل يواځې د حال د قانونمندۍ د پيژندګلوۍ له مبدأ څخه پيل كيږي، نو ځكه د قديم او ابد څيړنه او پلټنه كول بې معنا او بې مفهومه كار دې او ځكه خو دغه ټول مفاهيم او حقايق په قانونمند او منطقي بڼه دخداي د «كن فيكون» په آمر كې خلاصه شويدي. خو په تير، حال او راتلونكي هميشه پوره علم لري. يواځي انسان ددغه حكم له صدور څخه په انتباه، كولې شي په خپل دنيايي ژوند او

(c) ketabton.com: The Digital Library

محاط محیط کې کولې شي د حال د قانونمندۍ له لارې د قدیم او ابد په قانونمندانه لار تعقیب کړي ، ځکه چې جهان قانونمند پیدا دې ، قانونمند پایي او قانونمند بدلون او تکامل مومې ، د همدغه قانونمندۍ په بنیاد انسان د خپل خدای له طرفه د خدای د خلیفه په حیث د دې جهان او په هغې پورې اړونده خلقتونو او پدیدو په معرفت مقدر او مکلف ګرځیدلی دی. دا کار شوني دې ، په دې کې علمي قانونمند منطق او امکانات وجود لري. په فلسفي څیړنو کې که غیر اسلامي فلسفه پوهان د خپل تعصب له مخې د دغه ډول او د پټه ورته ډیرو نورو قرآني علمي لاس رسیو څخه بې برخې وو ، اسلامي پوهانو ته پکار وو چې خپلې علمي ،فلسفي څیړني یې د قرآني علمي اساساتو په بنیاد ، لکه څرنګه چې په ابتداء کې پیل شوې وې ، تر اخره پورې دوام ورکړې وې اود غرب او شرق د تخیلي او خرافاتي فلسفو په جال کې سوټ بوټ نه وې تړل شوي . پدې خاطر ویلې شو چې د «کن فیکون» د امر د صدور څخه بله علمي او منطقي پریکړه نشي په سترګو کیدلی . مونږ د نورو بشري علمي حقایقو څخه منکر نه یو ، خو لکه څرنګه چې مونږ په مختلفو مواردو او پیښو کې ورته اشاره کړې ،حقایق په دغه بحثونو او تیوریو کې د نادره دانو په شکل پیدا کیږي ، زیاته برخه یې انفرادي ځانګړي تخیلي بحثونه جوړوي ، نو ځکه هر قدم وړاندې د بن بست او تړلو دروازو شاته پاتیږي او یا د ګمراهۍ ناوړه پیښو سره مخامخ کیږي .

د پورتني بحث په ترڅ کې چې په ژورو علمي او فلسفي مسایلو ، لکه د شعور او لاشعور دیالکتیک ، د خدای سره د انسان د اړیکو لارې چارې او د دې لوی جهان قانونمند

پیدایښت ، پایښت ،بدلون او پرمختګ ،چې مونږ ملیونونه کلونه، وړاندې وروسته خوادثو په څیړنه مقدوروي ، په حقیقت کې مونږ په یوه بل ستر تصمیم او وضاحت مکلف ګرځوي چې پرې سوچ وکړو اود حل لارې یې ولټوو .

دا البته یواځې پدې خاطر هم نه چې ګوندې مونږ ډیر ژور او جدي بحث پیل کړې او یواځې مونږ د دې جوګه یو پدې باره کې څیړنې وکړو ،قضاوت وکړو ،سپیناوې راولو او پریکړه وکړو .داکومه پټه او مجهوله خبره نه ده ، کله چې یو دهقان د خپل پټي په کنۍ کې کوډله او دیره جوړوي ،هیڅکله دا پوښتنه نه له ځانه او له بله نه کوي ،چې دا چا جوړ کړیدي ؟ کله چې یو موږک د خپلې استوګنې لپاره سوړه جوړوي ، هیڅ شک ،تردید او ویره نه لري چې ګوندې د بل چا به وي او په زغرده په کې منډې رامنډې وهي. کله چې یوه مرغۍ ځاله جوړوي ، هغه پرته له شکه خپل حریم او ملکیت ګڼي او نورې مرغۍ هغه ځای ننوتلو ته نه پریږدي. د شاتو مچیو ګبیني ته که څوک نږدې کیږي ، چیچي یې او که د میږي په مېنه پښه کښیږدې هم ارام به دې پرې نږدي. دا ځکه چې دا خبرې له هیچا څخه پټې او مجهولې نه دي ، نو چاته پوښتنه او شک هم نه پیدا کیږي. خو کله چې سورلنډې پردي کور ته د چرګ پسې ننوځي ، زړه یې له ویرې ترې بوټ وتلې وي او په اندکه کشپش،د عامو خلکو په اصطلاح ، د سور لنډي غوندې تښتي. پدې دواړو حالاتو کې خبره معلومه ده ، پټه پنا ه نه شته ، هر څوک خپل موقف او د بل موقف ، خپل ملکیت او د بل ملکیت پیژني او انسان خو لاڅه چې د حیواناتو ، مرغانو او خزندوتر منځ هم شخړه او دعوه د نګله منځته نه شي راتلای او هر یو د خپل موقف په تناسب

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانونه حق او نا حق ګڼي. خو کله چې خبره د سترو عظمتونو، خارق العاده خلقتونو، حتا د خدای د خلافت وارثينو، انسانانو د امکاناتو څخه وتلي ظرافتونونه او پديدي په سترګو کيږي، عالم او پوه انسانان خو لا پر ځای پريږده، د ساده انسان څخه هم ډير ساده انسان، حيوان، الوتونکي، خزندې او نور مخلوقات د خپلو خپلو مقدراتو او خدايي قضاء د قوانينو سره سم پرته له سر غړونې ژوند او ګذاره کوي. همدغه پخواني انسانانو چې لا د علم او تخنيکي پرمختياوو ابتدايي څرک او کوم وسايل هم نه په سترګو کيدل، دوی د عادي او فوق العاده خلقتونو ترمنځ تباين او تميز ته قايل وو. د هغوی په اړه يي همغسې چې لازم وو قضاوت کاوه. کله يي چې لمر او اور د يخنۍ په وخت کې ډډې تودې کړې او يا چې د باران او بو تنده ورماته کړه نو يي د مهربانه خدايانو په حيث ومنل او که به يي د دغه ډول نورو منابعو څخه ضرر، قهر او غضب ليده، نو به يي د جبار، قهار او دې ته ورته نومونو سره پيژندل. دغه قضاوتونه او څيړني په مجموع کې د عادي بې سواده انسانانو له خوا پيل شويدي، ځکه چې په هغه وختونو کې نه تعليمي موٌسسو وجود درلود او نه سيستماتيک تعليمي نصاب، پروګرام او درسي موادو. پدي باره کي اضافي بحثونه اصلاً ګنجايش نلري. دي کي شک نشته چې خداي څوک نه شي ليدلي. د لوي ذات، لوي خالق او صانع، لوی حقيقت اود لوي علم څښتن په حيث تري څوک څه ډول انکار کولي شي. دخداي دين، دخداي لار او شريعت فردي او اجتماعي ضرورت دي. دخداي حکم دخداي دلوي علم، لوي قانونمندۍ او لوي منطق له مخي دجهان د معرفت، حفاظت او

متعادلي، متوازني استفادي په معنا دي کوم يو چې زمونږ دژوند حاد ترينو مجبوريتونو او ضرورتونو ته خورا منطقي ځوابونه واي. هر څوک به هرڅه غواړي ووائي. د علم، قانونمندۍ او منطق په مقابل کي عبث خبري ګنجايش نلري .خداي مونږ دخداي دخارق العاده خلقتونو له مخي پيژندلي او باور پري لرلي شو. دخداي مقضي الامر اراده زمونږ په تارو پودکي اښل شوي او دخداي د لوي علم لويه قانونمندي، زمونږ دشاوخوا خلقتونو قانونمند بنياد تشکيلوي. هغه څوک چي دخداي څخه منکريږي د دغه واقعيتونو او قانونمندۍ څخه څه ډول کولي شي منکر شي، کوم يو چې زمونږ دضرورتونو او مجبوريتونو زيرمي او يواځيني حقيقتونه او واقعيتونه ګڼل کيږي .

پورته مونږ وويل دهر مادي واحد وجدي حالت که شعوري دي يا لاشعوري، دوامداره تغير کي دي. شعور او لاشعور په هره پديده او خلقت کي په اصطلاح دوه متضاد ديالکتيکي اړخونه تشکيلوي خو په حقيقت کي د انسان د اُرګانيزم د مختلفو پروسو تسلسل دي چي ذاتي تو پير په کي نه شي ليدل کيدلي او په نتيجه کي د شعور او لا شعور واحد ذاتي حقيقت يعني د شپږم حس د ايجاد علت ومعلو ل او يا په بل عبارت دخالق او مخلوق د مقضي او مقدرو ارادو رابطه ټينګيږي، همد لته د خداي د خلف انسان د مناسبت او ارتباط د راز غوټه دخداي دمقضي ارادي له مخي دخپل خالق د ذاتي موجوديت سره تړل کيږي ، په همدي زماني تاريخي مقطع کي د فلسفي د عمرونو عظيمه لاينحله معما د حل لار پيداکوي او د خود ساخته او خود بافته تخيلي او تصوري بي بنياده تيوريوؤ

(c) ketabton.com: The Digital Library

سلسله د ابد لپاره شلیږي . ډاکتر صاحب شاولي د شپږم حس په باره کي پخوانيو نظريا تو ته داسي اشاره کوي: « شپږم حس په پارا سايکو لوژي (parapsychology) پوري اړه لري . پارا سا يکولوژي هغه موضوعات مطالعه کوي چي ننني ساينس د هغي د توضيح څخه عاجز دي . پورتني موضوعات تيلي پاتي (Telepathy) غيب ګويي (Clairvoyan) مستقيم درک (Intuition) او نور خارق العاده حوادث دي . په فيزيولوژي کي يو قانون دي چي د انسان په جسم کي هر عمل د يوه ساختمان يا اناتو ميک جوړښت پو اسطه سرته رسيږي . تر اوسه پوري د انسان په مغز کي داسي ساختمان ندي کشف شوي چي د هغي په تخريب سره شپږم حس له منځه ولاړ شي . لکه د سترګو په تخريب سره چي بينايي له منځه ځي » . پدي باره کي د شپږم حس په فورمولبندۍ کي فکر کوم په کافي اندازه وضاحت شوي دي. هلته ما اشاره کړي چي شعوري او لاشعوري پروسي د انسان په وجود کي واحد تسلسلونه جوړوي او په خپل منځ کي ذاتي فرق سره نلري . د مثال په ډول مونږ د سرو او بنفش شعاعاتو تر منځ رنګونه او يا په بل عبارت هغه شعاعات چي د ځپي « موج » اوږود والي يي د هغي تر منځ وي ليدلي شو يعني زمونږ په شعوري طيف کي راځي. د هغي دواړو خواوي زمونږ د شعوري طيف څخه خارج واقع دي .خو په حقيقت کي د هغي دواړو خواوؤ ته په کم تفاوت يو شان امواج دي او هيڅ ذاتي توپير سره نلري. په همدي علت مونږ لاشعور ته تحت الشعور او فوق الشعور هم ويلي شو . نپوهيږم ولي تر اوسه پوري ساينس پوهان د غه موضوع ته نه دي متوجه شوي. او نه يواځي په فلسفي بلکه ټولو علمي مسايلو کي يي

ستر مشکلات او لا ينحله معما ګاني رامنځته کړيدي. څرنګه چي لا شعوري پروسي او د شپږم حس تأثرات د ټولو مادي موجوداتو د پاره عموميت لري او د يوه اُرګان پوري مقيد نه ګڼل کيږي نو ځکه د کوم اُرګان د فعاليت څخه په وليدلو د غه حس هم له منځه نه ځي.

که مونږ ايکس « X » شعاع ،الکترو مقناطيسي امواج او يا نور ذرات او شعاعات چي انساني حواس ئي د احساس او ادراک څخه عاجز دي او يا که داسي تأثرات چي انسان ئي په احساس قادر دي په نظر کي نيسو په حقيقت کي يو شان شعوري او لاشعوري سيستمونه متأثر کوي. يواځي په دومره تفاوت سره چي په يوه حالت کي ئي زمونږ حواس احساسوي او په دوهم حالت کي ئی زمونږ حواس نه احساسوي . پرته له دي د حادثي په ماهيت کي اضافه له دي بل کوم تفاوت نه ليدل کيږي او د غه تأثرات د نومړو پروسو ټوله ساحه متأثره کوي او په عکس العمل کي به ئي هم تفاوت همدومره وي چي په يوه حالت کي شعوري او په دوهم حالت کي لا شعوري اوسي. د شعور او لاشعور تر منځ ديالکتيکي ارتباط موجود او بعدي پروسه لکه څرنګه چي د مخه توضيح شوه دوام پيدا کوي. په مادي قانونمندي يو چي څوک پوهيږي ،ورته پوره معلومه ده چي د غه تغيرات د کوچنيو ذراتو او انرژي د کمي او کيفي تغير پرته منځته نشي راتلاي او د انرژي او ذراتو د کمي او کيفي تغيراتو سره د اطلاعاتو او معلوماتو مبادله حتمي ده. څرنګه چي تغيرات يواځي په قانونمند شکل سره صورت نيسي د شعور او لاشعور د ديالکتيک په نتيجه کي د اطلاعاتو مبادله يا د شپږم حس منځته راتلل هم قانونمنده بڼه لري او د سنجش

(c) ketabton.com: The Digital Library

ور ګټل کیږي .

د اسي معلومیږي چي د شعور او لاشعور دیالکتیک په حقیقت کي په هر مادي واحد ، هره پدیده او هر خلقت کي ، د قضاء او قدر ،جبر او اختیار او دیترمینیزم او اندیترمینیزم دخدائ عام قانون له مخي دخداي او انسان ،خداي او نورو خلقتونو د مقضي او مقدرو ارادو ژوندي تمثیل ګڼل کیدي شي . فکر کوم چي سر کشه او باغي بندګان به پدي دنیا کي د خپلو سرکشیو او بغاوتونو جزا او نیکان به دنیکیو احسان دخداي دمقضي ارادي او د همدغه عام قانون دمقدراتو له مخي متقبل کیږي. پخپله دخداي دمقضي ارادي له مخي هر حکم چي صادریږي او هر مادي واحد په لاشعوري شکل متقبل کیږي پخپله دنیکۍ او بدۍ دجزاء په معنا دي. دالقاء ،الهام او وحي امکانات هم دهمدغه قانون ، د همدغه دشعور او لاشعور ددیالکتیک دلاري ممکن ګڼل کیږي. البته د خداي دمقضي ارادي دتعمیل په خاطر په نورو موادو کي نوري لاري چاري او قانونمند امکانات وجود لري. غواړم یو ځل بیا تأکیدا ًووایم چي خداي پدي جهان کي دانسان دپاره ټول قانونمند امکانات برابر او انسان ئي پري مقدر او مکلف ګرځولي دي ،نو ځکه خو به انسان دبغاوت او سرکشۍ په صورت کي مقصر ګڼل کیږي. که چیري دا جهان قانونمند پیدا نه وي نو به انسان هم مقصر نه ګڼل کیدي او پخپله بي قانوني به دهغه دپاره دبرئت لوي دلیل ګرځیدلی.

د پورتنۍ نه چندان اوږدي توضیح په ترڅ کي مونږ دي نتیجي ته رسیږو چي شعور او لاشعور دقضاً او قدر د عام قانون څخه منتج وجدي حالت او محصلي په توګه ددي لوي

جهاپه ختـه کي ذره په ذره اښـل شوي دیالکتیکي تقابل جوړوي او په کل کي دنظام دپایښت ،تحول او تکامل سبب ګرځي.

د شپږم حس په موضوع کي د اطلاعاتو او معلوماتو تأخیر او تقدم د ارزوني وړ او چي څه ډول دا پیښیږي یو لنډ مکث کول به پري دګټي څخه خالي نه وي. د طبیعي علومو او ساینس دقانونمندیو له مخي پدي پوهیدلي شو چي ددي جهان د لوي نظام دډیري کوچنۍ ذري تر کچي پوري لاعلي التعین په تصادفي ډول تغیر دمحل او حرکت نشي کولي. هر څه د معیني قانونمندۍ له مخي په قانونمند شکل سره پیښیږي او تر شا دپلټني او ځیړني په خاطر ځانګړي مشخصي نښي نښاني پریږدي. ددغه حرکتونو تنوع ،ارګانیک ترکیب او تناسب ددي لوي جهان مادي موجودیت ،رنګونه ، خوندونه ،روښني، تاریکي ،حرارت ،برودت ،انرژیتیکي پوتنسیال ، غذائي زیرمي او دټولو نورو پدیدو او خلقتونو مادي زیربناً جوړوي .لوي خداي دخپل لوي علم دعامي قانونمندۍ له مخي دلوي جهان مادي موجودیت ، حرکت او ابدیت یو تربله سره لازمي ابدي علت او معلول،قایم بالذات او خلل ناپذیر ګرځولي دي .

محترم ډاکتر صاحب وای چي «داسلام دعقیدي په اساس یوائي خداي ابدي قایم با الذات دي نورټول د خداي په اراده فنا منونکي دي » . دا خبره سمه ده . خو که مونږ په مستقیم ډول خداي ته د علت او معلول نسبت وکړو او پخپله ئي د عالم الاسباب دکون و فساد په پروسه کي شامل وبولو ، خداي به پخپله معرض د علت واقع شي ، او خداي د علت و معلول څخه بي نیازه ذات دي او په عالم الاسباب کي ئي ټول خلقتونه دمقدراتو په کچه مختار او په قانونمند شکل قایم باالذات

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګرځولي دي . والله اعلم . دداسي یوه خود کفاء او خود بقاء نظام موجودیت پرته د کامل او مقتدر خالق او صانع څخه ممکن او متصور نشي ګڼل کیدلي او یوائي د خدای ، د خدای د لوي علم او لوي جهان متقابل استلزامي موجودیت یو تربله سره متقابلاً د کمال او جلال مظهر ګرځیدلي شي . د لوي خدای او لوي جهان د متقابل مستلزم ابدي نظام بقاء یوائې د خدای د لوي علم د قضاء او قدر د لوي قانونمندئ په بناء جوړیدلي شي .پدي توګه د لوي خدای د لوي علم له مخي د لوي جهان موجودیت یو تر بله متقابل دري ګوني لازمي شرط ګڼل کیږي او یو له بل څخه پرته ئې اصلاً موجودیت ،مظاهر او معرفت متصور ندي او یوائې په کل کي یو تربله متمماً ،مکملاً او مستلزماً قابل د نسبي شناخت ، افادي او معرفت ګرځي . په عالم الاسباب کي د موجوده شرایطو له مخي انسان یوائې همدغه ډول قضاوت کولي شي .ددي څخه پورته یوائې خدای ښه پوهیږي او بس. سره ددي چي د خدای او انسان تر منځ مستقیمه شعوري رابطه وجود نلري او د معرفت څخه ئې عاجز دي خو د شعور او لا شعور دیالکتیک او وجدي حالت د خدای د لوي علم د لوي قانونمندئ له مخي د دغه نسبي معرفت زیربناء جوړوي. دغه زیر بناء په حقیقت کي د انسان د پاره مسخر او مقدر مادي موجودیت دي. په هغي کي مادي قانونمندي موجوده ده . د شعوري قانونمندئ سره په ارتباط کي ده. که چیري دغه مناسبات د انسان د پاره په ګویا ژبه تر جمه شي ،لکه چي ډیر له دغو منا سبتونو څخه تر جمه شوي هم دي. لکه ځیني متماتیکي ،فزیکي ، هندسي قوانین چي په ګرافیکي ژبو خبري کوي او مونږ په هغي پوهیږو .

ډاکتران ډیر ښه پوهیږي ،خو مونږ هم د بیولوژي څخه پدي پوهیږو چي د انسان په وجود کي بي شمیره وړي او غټي غُدي موجودي دي چي په لاشعوري ډول د انسان د وجود نظام د خارجي او داخلي عوارضو ،حوادثو او امراضو په مقابل کي دفاع کوي. پدي پروسو کي د خدای اراده لومړي په مادي پروسو کي انعکاس پیدا کوي او بیا د هغه پروسو سره په دیالکتیکي تقابل کي واقع کیږي چي د انسان د پاره قابل د احساس او قابل د درک دي او یو مشترک وجدي حالت رامنځته کوي. نو موړي وجدي حالت معمولاً د طبي الاتو په ذریعه په ګرافیکي ، عددي او یا نورو شکلونو سره افاده او ډاکتران پري بلا شکه پوهیږي. د ډاکترانو پرته عادي خلک هم نن پدي خبره پوهیږي چي پانقراس په وینه کي شکره تنظیموي. کله چي شکره په وینه کي زیاتیږي ،پانقراس انسولین تولیدوي او د شکري اندازه په وینه کي کمیږي او نورمال حالت غوره کوي. برخلاف ،کله چي شکره په وجود کي کمیږي پانقراس ګلو کاګون تولیدوي او د ارګانیزم فعالیت د اډول تنظیموي چي د شکري اندازه په وینه کي لوړه شي . د عینیت په فلسفه کي مونږ د اموضوع وڅیړله چي پوهانو ،په هغه جمله کي ماتریالیستانو هم ، څه ډول په غلطئ سره په شعور او ادراک باندي د احساس بدلیدو ته د مادي له منځه تګ په سترګه کتل .حال دا چي ټولو د انرژي د تحفظ په قانون او د مادي د بقاء په قانون باندي پوره عقیده درلودله. او همدلته یوه ستره نه جبرانیدونکي عظیمه اشتباه او بلکه ګناه رامنځته او ټولو فلسفي عقایدو او نظریاتو خاوندان په مختلفو لارو روان او په نتیجه کي مختلف او کاملاً متضاد فلسفي مجموع الجزائئي

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړ کړ. په دغه قضیه کې د انسان او دهغه داحساس او ناقص شعور او عقل یعنې دنسبي مادیت او معنویت مسئله مطرح بحث وه او بیا هم قضئي ناقصه او ناسمه پایله او پریکړه درلوده، دشعور او لا شعور په دیالکتیک کې دمطلق مادیت او معنویت او یا په بل عبارت دمطلق شعور او نسبي شعور، چې دا هر یو په حقیقت کې نسبي مفاهیم دي، قضیه مطرح بحث ګڼل کیږي. که په پخوانۍ قضیه کې دمادي او شعورتر منځ د پل جوړیدل هدف وؤ په دوهمه قضیه کې منظور دمطلق شعور او انساني نسبي شعور تر منځ دپله تړل په کار دي (دمتماتیکي axioma ــ تعارفاتو له مخې دا منل شوي چې که چیري یو مطلق او یا لایتناهي کمیت یاعدد په کوم عدد تقسیم او یا تري کوم عدد کم شي بیا هم هغه مطلق او لایتناهي پاتي کیږي) . دمخه مونږ ویلي وو چې خداي په کل او جز کې واحد دي، خلقت او پدیده نده، انسان ئې دمعرفت او توصیف څخه دهمیش دپاره عاجز دي .دهر هغه څه په معرفت او توصیف چې انساس قادر شو، خداي نشي ګڼل کیدلي. نو ځکه په دوهمه قضیه کې دشعور او لاشعور تر منځ د پله په تیریدو سره انسان دعالم خلف په حیث یوائې دخداي په علم معرفت پیدا کولي شي نه دهغه په ذات او په صفاتو. ځکه دشعور اولاشعور رابطه دمستقیمي نظاري او تجربي حسي ــ ادراکي پروسو دکچې څخه په ډیره لوړه سطحه مناسبات، اړیکي او تعاملات ګڼل کیږي.

دغه ډول مناسباتً موجود دي اود شعو او لا شعور د دیالکتیک په پروسه کې چې د انسان پاره دخداي اراده په مقدرو شعوري پروسو بدلیږي او مونږ عملاً دخداي د مقضي

ارادي د بالوسیله امکان دلاري د خداي د علم څخه مستفید کیږو او یوائې دهمدغه رابطي له مخې انسان دخداي د عالم خلف په حیث ګڼل کیدلي شي . ددغه رابطي له لاري زمونږ په شعوري سیستم او ذهني ختّه کې دخداي د مقضي ارادي له مخې مادي شعوري پروسي او تحرکات ایجادیږي چې په طبي مدرنه وسایلو او الاتو کې دارقامو ،ګرافیکونو او نورو فاکتورونو په څیر داسي انعکاس پیداکوي چې مسلکي کسان پرته له ترجمانۍ څخه هم پري پوهیږي. په همدي خاطر مونږ په جرئت سره ویلاي شو چې دشعور او لاشعور ددیالکتیک په پروسه کې مونږ دخداي په علم دشپږم حس ،خوب، الهام، القاء، وحي او نورو لارو پرته ددي لاري هم لازمه اګاهي پیداکوؤ. ددغه موضوعاتو په جزئیاتو او میخانیکیت باندي بحث کول مادپاره مشکل او یو ډول ګستاخي هم معلومیږي او یا لا اقل اضافي مطالعه ورته پکار ده، خو بیا هم زه غواړم په خپله سویه دغه موضوع دهغي دمیخانیکیتونو په کچه د بحث ډګر ته پري باسم تر څو مسلکي پوهان دغه موضوع دموجوده علمي ــ تخنیکي امکاناتو له مخي پخپل آند په هر اړخیز ډول وڅیړي او دخداي دارادي په رازونو ځانونه پوه کړي.

دانسان دبدن د متا بولیزم پروسه یوائې دتایرایت د غُدي دفعالیت په صورت کې فعالیت کولي شي. همداسي دتریخي ،جګر ،توري ،او بي شمیره ارګانونو او غُدو یوتر بله سره تړلي او مربوط عضوي فعالیتونه ،یا دانسان دبدن دعضویت داندوکرین او ایکسوکرین جمعي مربوط فعالیتونه دخداي د خارق العاده لوي علم له مخي تنظیم او دشعور او لاشعور

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددیالکتیک ددقیق نظام له مخي فعالیت کوي. دغه لوي او ډیر مغلق نظام بالاخره یواځي هغه وخت فعالیت کولي شي کله چي دهیپوتالاموس hypothalamus غُده چي په مغز کي ده سالم فعالیت وکړي. ددغه غُدي دغفلت په صورت کي یعني کله چي ځیني اانسانان د خداي د احکامو څخه نافرماني او بغاوت کوي او مسکرات ، مخدرات او نور مواد استعمالوي ، ټول ترشحات او انزایمونه په صحیحه توګه نه ترشح کیږي او یا نه توزیع کیږي. بدن د سالم فعالیت څخه پریوځي ،دزیات افراط او تفریط په صورت کي انسان د قضاء د جبر څپیړه په مخ خوري ،په مهلکو مرضونو اخته کیږي ،مور معیوب بچیان زیږوي او نور او نور او ددوذخ عذابونه بلا تشبیه پدي دنیا کيویني. مونږ پدي پوهیږو چي ټول خلقتونه ،عضوي او غیر عضوي جوړښتونه ترکومي کچي دقیق او مغلق دي. دغه حرکتونه په هر صورت کي قانونمند دي .غیر قانونمند تصادفات هم وجود نلري .دغه حرکتونه دخداي دلوي علم دلوئ قانونمندۍ له مخي ، یا په ظاهرکي دمختلفو علومو او متماتیک د قانونمندیو مطابق منځته راتلاي شي اوبس. نو ځکه دهمدغه قانونمندیو پواسطه افاده کیدلي هم شي .

تأخیر او تقدم د قضي لکه چي دمخه ورته اشاره وشوه ، هم دقانونمندۍ له مخي پیښیدلي شي .دا ټول حوادث دخداي دلوي علم ددقت په کچه منځته راځي. که داسي نه وي دانظام به تر اوسه نه وي پاتي. همدا سبب دي چي مونږ باید په خداي او دخداي په علم ایمان ولرو .ددغه خلقتونو د جوړښت په سرشت کي ټول معادلاتي حالتونه په ټولو مغلق ترینو اشکالو او ارګانیک تعاملي شکلي جزئیاتو سره ، د ۲+۲څخه نیولي تر

انتګرال ، دیفرنسیال ،سینوسو ئید ، پارابولیک ، هایپر بولیک ، کیمیاوي ویلانسي قوانین ،بیو لوژیکي اونور او نورو علومو دقوانینو دجزئیاتو تر کچي اښل شویدي. یعني قانونمندي په ټول تار وپود پدي لوي جهان کي دخداي دلوي علم او مقضي ارادي له مخي موجوده اوبرقراره ده اوانسانان ئي دهغي په شناخت او معرفت مقدر او مکلف ګرځولي دي. پدي علومو کي دغه ټول حالتونه ،په هغه جمله کي دتأخیر او سبقت مسًله او داسي نور ممکن او په لازم وخت کي تحقق پیداکوي .همدا سبب دي چي ځیني وخت دشپږم حس او یا نورو پروسو دلاري مونږ دیوي حادثي دپیښیدو دمخه په هغي اګاهي پیداکوؤ. که مونږ وغواړو په یوه سیستم کي یو حکم ، یوه اګاهي ، یو حالت او اداره رامنځته کړو د همدغه قوانینو په معرفت او شناخت دغه عمل سرته رسولي شو. مونږ کولي شو دهر مادي واحد دوجدي حالت دافادي معادله ولیکو. که چیري مونږ ددغه معادلي دلمړۍ او یا ددوهمي درجي مشتق له مخي یو اتومات جوړ او په دغه سیستم کي ئي نصب کړو ،کیدلي شي په لازم تقدم سره عمل وکړي ، دمتصورو پیښو څخه لازمه اګاهي پیداکړو ، دوقوع څخه ئي جلوګیري او یا مرسته ورسره وکړو .مونږ دغه کار دموجوده علمي ـ تخنیکي امکاناتو څخه داستفادي په کچه سرته رسوؤ ، خود خداي جلا جلاله د لوي علم او مقضي ارادي له مخي په څه خارق العاده عظمت او ظرافت چي هیڅ تصور ئي ممکن نه دي ،سرته رسیږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسلامي او غیر اسلامي فلسفي !

په پرنسیب او ماهیت کې زه هیڅ ډول فلسفي ویش ته نه قایل یم ،نه پري باور لرم ،نه د فلسفي مجموع الجزایرو دموجودیت لپاره کوم دلیل وجود لري او نه د قانونمند تداخل پرته پروسې ،تعاملات او علوم په ځانګړي ډول په دې جهان کې چیرې ووجود لرلې شي. ځکه چې جهان ،نظام او قانونمندي په کل کي واحده ده او دواحدې فلسفي دعامي قانونمندۍ پواسطه افاده کیږي . ځیني کسان هڅه کوي فلسفي قانونمندي په اصطلاح دساده میخانیکیتونو اوځانګړوحوادثو دقانونمندیو پواسطه افاده او په اصطلاح ساده او عام فهمه کړي. ساده میخانیکیتونه او دحواسو لوبي ددي په عوض چې فلسفه ساده کړي هغه په سفسطه اود لاري دسر په بحثونو بدلوي. دمخه مونږ وویل چې دا ټول ژور علمي او فلسفي بحثونه ډیر ساده لوحانه او عامیانه پیل شویدي ، ځینو ددغه بحثونو څخه له نیکه مرغه د وخت په تیریدو سره خپل علمي ماهیت بدل کړې ، خو په ځیني د هغو کې پرته له ظاهري بڼې بل هیڅ ډول بدلون نه دې رامنځته شوې.فیثاغورث د میلاد څخه ۶۰۰ کاله پخوا ویلي وو چې « عدد اصل د ټول جهان دې» او

اکثره مسایل او حتا ټولنیز قضایا یې د اعدادو د ځانګړو ارقامو پواسطه افاده کول او ځیني کسان تر نن ورځې پورې هم په هغې باور لري. (تاریخ فلسفه در جهان اسلام) د « حنا فاخوري او خلیل جر لیکنه ،د عبد المحمد آیتي ژباړه ، ۳۳ مخ »حال دا چې متماتیکي ارقام او اعداد ، خولا څه چې ،متماتیکي فورمولبندۍ یوائې هغه وخت قانونمندي، افاده کولې شي ،کله چې هغه په فزیکي ، کیمیاوي ، بیولوژیکي ،فیزیولوژیکي او نورو میخانیکیتونو کې په حرکت راشي. په غیر صورت کې متماتیکي ارقام ، اعداد او فورمول بندۍ د هیڅ ډول قانونمندۍ د افادې جوګه نه دي. ارسطوهم دعامو قوانینو ،مفاهیمو او کل په عوض داجزاوؤ او حسي پدیدو له لارې فلسفه قابل دافادي ، تحلیل او فهم ګڼله . حال دا چې شعوري تعقلي پروسه د ساده حسي میخانیکیتونو په بنیاد رامنځته او په ذهني خته کې د تعاملاتو په ترڅ کې د شعور ،تعقل او ادراک مختلف ماهیتونه او بڼې غوره کوي. همدا سې ، کومه ارزونه او تعریف چې ارسطو د شکل او صورت څخه دجسم دداخلي اتمي او مالیکولي جوړښت پرځای ،په غلطه ، دهغه خارجي جوړښت منلې وو ، تر اوسه پورې په فلسفه کې په خپل ځای پاتې دې. دکارت هم چې د بېځایه خوشباورۍ له مخې په متماتیک او خپله تحلیلي هندسه خارق العاده باور پیدا کړې وو ، هڅه یې کوله د ټولو علومو مادي او ماهیوي ارزشونه له منځه یوسي او ټول علوم په ایدیالیستي بڼه او ماهیت د مادي ارزش څخه خالي او بې محتوا کړي او د تحلیلي هندسې د متماتیکي قوانینو پواسطه افاده او عملي کړي. حال دا چې د ټولو علومو عملي او نظري ارزشونه یوائې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مادي کمي او کیفي ارزشونو پواسطه د مقایسې او ارزونې ورړدي. ماؤ دزي دون هم په خپلو فلسفي اثارو کي همیشه هڅه کړي چې د ساده میخانیکیتونو ، ځانګړو ورزنیو عملي حوادثو قوانینو په ذریعه فلسفه ساده او عام فهمه کړي .لیکن د دغه ډول غیر قانونمند استقرائي او قیاسي تخیلي لوبو اود ساده مفاهیمو په ځغلنده حرکتونو کي فلسفه معمولاً له خپلې لارې بې لارې کیږي او د دي په عوض چي ساده شي فهم یې د دغه بې شمیره پدیدو څخه د نتیجګیرۍ په پروسه کې مشکلیږي .پورتني مثالونه مونږ په دې باوري کوي چې د دغه ډول فلسفي نا سالمو ، نیمګړو او حتا غلطو فکري تراوشونو رټې د فلسفي طرز تفکر او شعور پر هنداره ډیري پاتې دي او اکثره د دغه کاذبو ، په اصطلاح علمي ، مفاهیمو ، قوانینو او تیوریو ، د خپل علمي ارزش په څنګ کې مذهبي تقدس هم پیدا کړې او سرغړونه یا په مقابل کې یې څه ویل هر څوک د مذهب څخه د سرغړونې په تور محکومیدلې شي. مونږ په دې باوریو چې دین او علم یو شان د خدای د لوی علم په مرسته د خدای ، د خدای د لوی جهان او ټولو خلقتونو معرفت او د بشر په ګټه سالمې ، بې غرضانه او منصفانه استفادې ته ویل کیږي. راتلونکو ځوانو نسلونو ته پکار دي چې خپل د غه رسالت درک او د خپلو علمي استعدادونو ،علمي ـ تخنیکي پرمختیاوو او مدرنه وسایلو او امکاناتو په مرسته ټولې رټې د خپل شعور او ذهن له هندارې څخه پاکې او د رښتیني علم د مستقیمې لارې رښتیني لارویان وګرځي.

البته د موضوع د پوهاوي د اسانتیا او تفکیک په خاطر کیدلي شي د متودولوژیک روش په حیث ،موضوعاتي

او یا بل هرډول ویش چي په هیڅ صورت به د بنیادي ماهیوي تباین په معنا نه وي ، رامنځته شي. پورتنۍ موضوع ما پدي خاطر عنوان کړي چي په فلسفي نظام کي بي مورده فلسفي ملوک الطوائفي د سترو اشتباهاتو او ابهاماتو باعث شوي او فلسفي علمي فضاء ئي تته او خړه پړه کړي ، باید چي لازم وضاحتونه رامنځته او د شکونو فضاء رڼه شي .

زما د پورتني تذکر سره چې ، واقعاً په پخوانیو نظریاتو ،عقایدو ،انساني تخیلي او تصوري مذهبي او علمي لیوالتیا او انګیرنو ، تیوریو ، قوانینو او حتا علومو باندې د ځانګړو بشري ذهنیګرانه تأثیراتو او تأثراتو رټې او سیورې پروت وو او په خپل نوبت د بې شمیره کذبي او تحریفي تیوریو ،عقایدو ،ادیانو ،مذاهبو او مجازي خدایانو سبب ګرځیدلې دې.یواځې د اسلام د اکمل دین په ظهور سره په بشري ژوند کي ستر علمي ،اجتماعي ،مذهبي ،سیاسي ، اقتصادي او عقیدوي بې ساري او بې بدیله ژور کمي او کیفي انقلابي هر اړخیز بدلون رامنځته او د ټولو مسایلو او حوادثو سره د واقعیتونو له مخې علمي ،منصفانه او عادلانه کړه وړه پیل شول . د دې لوی جهان د لوی قانونمند نظام ،د هغې قانونمند پیدایښت ،پایښت ،پایداري ، او قانونمند لحظوي بدلون او تکامل پخپله د هغې د علمي قانونمند موجودیت مشهود ثبوت او دلیل ګڼل کیږي.د دې خبرې یو بل انکار نه منونکې اعجاز او معرف ثبوت او دلیل دا دې ، چې د غه هراړخیز کمي او کیفي علمي بدلون او ستر معجز ارزشونه د یوه معلوم الحال امي انسان په وجود کي تحقق پیدا کړ او د هیڅ د پاره د شک او پوښتني دلیل په لاس نه شو ورتلاي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر څوک په هر موقف او موضع کې چې وو هک پک پاتې شول. دجهان ، دین ،مذهب او خدایانو په باره کې زاړه طلسمات رنګ او دژوند دټولو شئونو سره علمي کره وړه پیل او یوائې علم دجهان او ټولو خلقتونو دپیدایش ،بقاء،تعادل ،توازن ،تحول او تکامل معیار او محک ومنل شو . علم همیشه هغه منطق ،هغه دلیل او هغه وسیله ده چې یوائې په منلو یې هرسړي مجبور ګڼل کیږي او په مقابل کي یې دبرهان اودعوي داقامی امکان هیچا لپاره وجود نلري. یوائې داسلام دین ،داسلام برنامه ،داسلام اصول او مناسبات دي چې دلومړۍ کلمي ،لومړۍ جملي اولومړي بیان څخه یوه امي انسان ته داقرء په حکم سره دقرئت ،لوح ،قلم ،کتاب ،علم او دیته ورته عباراتو په تکرار تأکید کیږي ،ټولو تبعیضونو ته دپای ټکي ږدي ، بشریت دپاره دعادلانه ذات البیني مناسباتو او سولیز ګډ ژوند ابدي برنامه او شرایط وړاندي کوي او دبشري ژوند دټولو اړخونو ،طبیعي او شعوري ټولو پدیدو سره په حقیقت کي واقعي علمي کره وړه پیل او لوي واحد خداي ،لوي واحد علم او لوي واحد جهان یوتربله لازم وملزوم ابدي قائم باالذات حقیقت او نه شلیدونکي بالذاة قانونمند واقعیت جوړوي او دخداي دمقضي الامر ارادي له مخې علم ،دین ،فلسفه ،واقعیتونه او عملي ژوند په یوه محور او پایداره بناء باندي اتکاء پیداکوي. که ارشمیدس ویلي وؤ چې «ماته د اتکاء نقطه راکړۍ زه دانړۍ په بل مخ اړوم» نوموړي نقطه چې ټولي واهي تخیلي تیورۍ ،عقاید ،نظریات او بي بنیاده وابستګۍ او تړونونه رنګوي او هرڅه دپاره عیني واقعي بنیاد او اتکاء پیداکوي او دهر ډول شک او شبهي امکان له منځه

وړي ،یوائې هغه حقایق دي چې داسلام دظهور او اسلامي هر اړخیز انقلاب په نتیجه کي شرف دمعرفت پیداکوي. هو !دلوي خداي دلوي علم له مخي همزمان ،هم مکان ،متحول ،ستاتیک دینامیک قانونمند جهان پیداکول او په دغه لوي عظمت سره دغه لویه سراسري ابدي قانونمند ي دیوه امي انسان په ژبه ، نه د یوه کتاب په شکل چې دکوم سفر څخه یې له ځانه سره راوړې اوسي بلکه ددرویشت کلن عملي روزمره ژوند په اوږدو کې پداسي عباراتو افاده کیدل چې د ادبیاتو ،شکل او محتواله مخي یې ساري وجود نه درلوداو لو ی اعجاز ګڼل کیږ ي.حتماً هم هغه وخت ،هم نن اوهم په راتلونکي او ترابده پوري قابل قبول او بلا شکه حقیقت او واقعیت په حیث منل په کار دي. د خدای ټول خلقتونه اعجاز دي خو تر ټولو لوی اعجاز علم دې. زما په عقیده انسان لپاره دژوند دهدف ،با شعوره کار او عمل ، ډاډ من سرنوشت ، عقیدي ،دخیر ښیګڼې ټولنیزو ارزوګانو او دیته ورته نورو انساني مسئولیتونو لپاره بله ډاډمنه تکیه ګاه وجود نلري . یوائې دعلم له مخي خدای انسان خپل خلیفه وټاکه ،دا جهان دخدای دعلم له مخې قانون مند پیدادې ، ددي جهان او نظام بقاء ، معرفت ، حفاظت تحول او تکامل یوائې دعلمي کړو وړو له مخي ممکن دي .

داسلام دمخه چې په هر قوم ،قبیله او محل کې ځانګړو ادیانو او مجازي خدایانو وجود درلود او اکثر خدایان به یا محلي واکداران او یا پخپله د بندګانو په لاس او فکر جوړ مخلوق ګڼل کیدل او په ځیني مواردو کي به دخدایانو تعداد دبنده ګانو له تعداد څخه هم زیات وؤ او دواحد خدای ،واحد علم او واحد جهان دمفکوري او مقولي سره یي هیڅ

(c) ketabton.com: The Digital Library

سمون نه درلود او د یوه ساده منطق لرونکي انسان پرې باور نه شو کولی، نو ځکه بې بنیاده او مجازي خدایان او ادیان هم نور د چا د پاره د منلو وړ نه وؤ او خود منسوخ او پر ځای یې د اسلام مبین دین د ټول بشریت لپاره سراسري واحد ابدي دین په حیث ومنل شو. فلسفې او دین واحد علمي مفهوم ،مضمون او رسالت پیدا کړ او په حقه سره ،لکه چې پورته اشاره وشوه په ټولو ساحو کې بنیادي علمي انقلاب رامنځته شو.

د دغه انقلاب اساسي مفاهیم څه ډول ارزیابي کیدلي شي ؟

۱ــ هغسې چې د اسلام په دین کې د وحدانیت مسئله په قاطعیت سره مطرح شوې ، په بل هیڅ دین او علمي تیوری کې نه وه مطرح شوې. حتی په مسیحیت کې د وحدانیت مسئله د خدای ،د خدای ځوي او مقدس روح « اب ، ابن او روح القدس » د تثلیث په دري ګوني اقنوم ولاړه ده .

۲ــ د خدای وحدانیت د خدای د علم په بناء د « کن فیکون» د مقضي حکم په صدور د خدای د واحد لوي جهان د پیدایش مستلزم وګڼل شو او د علمي مقدراتو له مخې انسان د خدای د عاقل او عالم خلف په حیث په قانونمند ډول د جهان په معرفت مأمور وګرځیده او د جهان وجود ،تحول او بقاء یوائې د علم په بناء مقیده شوه او دا همغه د اتکاء نقطه ده چې د مخه تردي یې د بشر د پاره شرف د معرفت نه درلود .

۳ــ د « کن فیکون» د حکم په صدور او د علم په بناء د جهان پیدایش ،تحول او بقاء قیدیت او د هغې د تیر ،حال او راتلونکي د څیړلو امکان ، د خدای د علم او فلسفې اساسي مسئلې او موضوع ته په قاطعیت سره ځواب ووایه او په فلسفه کې یې بې مورده خیالبافیو ،تصوراتو ،اوهامو ،سفسطو او

نورو ټولو انحرافي تیوریګانو ته د پای ټکي کښیښود . هغه تیوري چې ویل به یې « اغاز و انجام ان کهنه کتاب افتاده است» پوچه او بې معنا وګڼله او د هر چا د پاره یې د « کن فیکون» په حکم او مقوله همدا نن ورځ او د مادي وجد موجوده حالت د کار د پیل په خاطر خورا مناسب زمان او موضوع وګڼل.

۴ــ علم او قانونمندي د جهان د پیدایش ،تحول او بقاء د عمده اصل په حیث ،د جهان سره د هر ډول کړو وړو طریقه او وسیله وګڼل شول او طبعاً په دغه ډول منظم نظام کې غیر قانونمند کړو وړو ته ځای نشو پاتې کیدلې او ټول روحي ،عصبي او عقلي ناروغان او لیونیان باید په خپلو د تداوی په مرکزونو تقسیم او یا لا اقل نن د دغه ضروري عمل انجام شي او نړی د هغوی د شر څخه وژغورل شي .

۵ــ په بشري ټولنه کې د اسلام ظهور د انقلاب په واقعي مفهوم سره غیر قابل د تصور هر اړخیزه ژور کمي او کیفي بدلون وؤ او د هري پوښتني ځوابګویه ګڼل کیږي. خدای وجود لري؟ خدای چیري دي؟ دا جهان څه وخت پیدا شوې؟ روح وجود لري؟ د تناسخ مسئله څه ډول ده ؟ روح څه شي دې ؟ روح مقدم دي که ماده ؟ خدای څوک لیدلې او پیژندلې شي ؟ فلسفه علم دې؟ د فلسفې اساسي مسئله څه ده ؟ د فلسفې موضوع به څه وي ؟ ... دا ډول ټولو مسائلو او قضایاوؤته یوائې د اسلامي انقلاب د ظهور او اسلامي فلسفې له مخې پخپل وخت مقنع ځواب ویل ممکن دي. د غه ډول ځینو پوښتنو ته د « عینیت فلسفه» کې د اسلامي انقلاب د بنیادي تحولاتو او حقایقو له مخې ځوابونه ویل شوي او ځینې نوروته به ځوان نسل د همدغه احکامو د لاسته راوړنو په بنیاد

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځوابونه ووای. نن چې جمعي شعور دبلوغ مرحلي ته رسيدلي ، نن چي علم او تخنيک دارګانيک منطقي تحليل په مرحله کي دي او نن چي ددغه اوبې شميره نورو پرابلمونو په موجوديت کي نړيوال هغي ته دځواب له ويلو څخه عاجزدي او غواړی دځانونو د بقاء او تحکم په خاطر خپل اولسونه دهرډول غفلت او تباهۍ په مرضونو اخته کوي ،فلسفي ته او بالخصوص د اسلام په بناد نوي رامنځته شوي علمي فلسفي ته شديد ضرورت ليدل کيږي ترڅو دغه ټولو پوښتنو ته ځواب ووايي. مونږ غواړو د دغه فلسفي قانونمنديو او دعلومو دچټک پرمختګ په بنياد پوهان ، ځوانان او ټول هيوادوال«

افغان فلسفي څيړنيز مرکز» جوړولو ته راوبولو او دهر اړخيز خلا ډکولو ځلو او ابتکاراتو هيله يي وکړو .

په همدې ځای کې يوه ډيره ساده او څرګندده پوښتنه راولاړيږي ،کله چې اسلام دعلم په بناء ټول قانونمندجهان او خلقتونه دي ، اسلا م دعلم په بناء بشري عادلانه او منصفانه قانون او مناسبات دي ،اسلام دعلم په بناء پخپله علم ،فلسفه او قانونمندي ده ، اسلام دعلم په بناء دين ،مذهب ،طاعت او عبادت يعني دنظام او ټول بشريت ترقي ،انساني سوليېز ګډ ژوند او ځان او بل يعني د خدای د قانون له مخې دځان ،ټولني او په کل کې د ټولو خلقتونو عادلانه او منصفانه ساتنه ده او عالم بشريت په دغه مرحله او زمان کي ددي سزاوار او مستحق وؤ ، چې دغه ډول مکمل دين ،قانون او نظام ولري او پکار داوو عالم بشريت دا مشترک مسؤليت ، په مسؤليت سره په غاړه واخلي او منطقي ځواب يي ورته ووايي.ايا دا لازمه وه چې اسلامي پوهان او فيلسوفان د پخوانيو تخيلي ،تحريفي او

حتا کاذبو فلسفو په پله قدم واخلي او د اسلام د حقيقي علمي فلسفې د صراط المستقيم څخه بل خوا مخ واړوي ؟که دمخه تر دي ددي کار دپاره منطقي بنياد وجود نه درلود ،داسلام په ظهور سره دغه بنياد هم ايجاد شو . بايد دصداقت ،عدالت او علمي مقضي او مقدري قانونمندۍ او ارزشونو په بنياد متقابل مستلزم هم اهنګ عام بشري نظام هر اړخيز سراسري عالمي

علمي منطقي مناسبات برقراره شوي واي . ليکن له بده مرغه نه اسلامي پوهان او فيلسوفان دغه علمي بنيادي بدلونونو ته متوجه او نه ددغه عظيمو علمي ارزشونو په ارزش وپوهيدل او دهمغه پخوانيو زړو فلسفو لارويان او تعقيبوونکي پاتې شول او په علمي څيړنو کې هم پخواني زوړ بنياد ،ن پخوانۍ زړه فلسفه او پخواني زاړه مناسبات تر ننني ورځې پورې لا همغسې زړه په زړه پاتې دي . په پيل کي ځيني مقدماتي بدلونونه رامنځته خو څرنګه چي په پخواني زاړه ترنګړ کي اضافه لدي څه نه ځائيدل او نه زاړه قوتونه نوو بدلونونو ته اماده وؤ ، يښمن هم په کمين کې او ډير هر اړخيز امکانات يي په لاس کې لرل ، نو له همغه ابتدا څخه دفشار ساحه ايجاد او په تنګيدو شوه ، له يوي ورځي څخه بلي ته واقعيتونو ،قانونمنديو او وضعي سياسي اقتصادي بڼه غوره کوله ،کهنه پرست او کانسرواتيف مرتجع قوتونو د لازم پوتنسيا ل په ترلاسه کولو سره نوي بدلونونه پر شا وتمبول او دټولنيز ژوند په مختلفو اړخونوکي دمختلفو شعارونو دبيرغ لاندي حادترين تضادونه ،مخالفتونه ، مقاومتونه او بيرحمانه تباهۍ دوام درلود او تر نن ورځې پورې لادوام لري او نړۍ د

هندسي تصاعد په سرسام آوره زيا تيدونكي تعجيل سره دتباهۍ ګړنګ په لور كشوي ، ټول نوي قانونمند علمي بنيادونه ،نوې فلسفې او نوې تيورۍ دزړو فلسفو او زړو تيوريو دزړو برېستنو لاندي سا خپه پرتې دي او تر څو پوري چې نوې فلسفه دخبيثو قوتونو دباستيل څخه ازاده نشي ،ترڅو چې حقيقت او علم معيار دحقيقت ونه ګرځي او ترڅو چې نړيوال سراسري علمي ،كلتوري پروفسيوناليستي انقلاب بريالې نشي ، نړۍ ته به هيڅوك دقطعي نابودۍ څخه نجات ور نكړې شي .

شايد پوښتنه پيدا شي چې فلسفه دنړۍ دبود و نبود ، دټولنيزژوند مختلفو اړخونو او انساني خير ښيګڼو پو ري څه اړه لري ؟ دا جهان قانونمند پيدا دي او په قانونمند كړوړو سره يوائې ټاكلي قانو نمند نتايج ترلاسه كيدلې شي او دتحريف او مسخ كيدو امكان په كې كم ليدل كيږي. ځكه خو شيطاني قوتونه هڅه كوي واقعيتونه په خپل واقعي شكل برملا نشي او په خړو اوبو كې ماهيان ونيسي. په همدي خاطر ځينې فاسدې او حريصې كړۍ حتا هڅه كوي دعلمي ـ تخنيكي پرمختګونو مخنيوې وكړي تر څو لاسته راوړني يې يوائې دهغوۍ په كنترول كې پاتي شي. په همدي خاطر د علومو او فلسفې اساسي مسايلو ،موضوعاتي نصاب او مفردات ،دقضاياوۀ او فرضيو طرحي ،دعلومو دمتودولوژۍ او دتحقيقاتي موادو دذاتي اوصافو ، خواصو ،نوع ،كميت او كيفيت سره تناسب او مطابقت و نلري.

ساينسي علوم مثبت علوم او نتايج يې بايد هميشه مشخص او ټاكلي وې.خو دمخه مونږ وويل چې ځانګړي علوم

وجود نه لري او ټولې پروسې او ټول علوم په متداخل انتګريشن او متداخل تعامل كې سره قرار لري ، خو په عملي ژوند كې مونږ دغه د موادو متداخل انتګريشن او متقابل عكس العملونه ،تأثرات او متأثرات په محاسبه كې نه شو راړلې او اكثر وخت ددغه ډول محاسبو ضرورت هم نه ليدل كيږي ،او دا كار دې ته ورته وي لكه څوك چې د ډبرې سكاره د طلا په تله ګرام ګرام وتلي ،نو ځكه خو نتايج هم د واقعيتونو سره سمون نه لري. ليكن په عمل كي ډير وخت داسي پيښيږي چي عين قضايا مختلف متفاوت نتايج ولري چې علت يې د تيورۍ او علمي ــ تخنيكي انكشافاتو عمدي تحريف او مخنيوي او د جمعي شعوري سطحي ټيټوالي اوسي . دي كې شك نشته چي په عمل كي شايد قضاياوۀاو مسايلو كي سل په سلو كي ډير ودقيقو نتا يجو ته ضرورت نه اوسي او دټاكلو ضريبونو پواسطه نتايج دقناعت وړ وګرځي ،خو په تيوريكي مسايلو كي يوائې سل په سلو كي دقت او صحت لازمي او كافي شرط ګڼل كيږي . ځكه چي په تيو ريكي مسايلو كې كه د يوه ميكرون په اندازه انحراف را منځته شي ، په عملي ساحه كې كيدلې شي هغه په عظيمه اشتباه او ګناه بدل شي. په نظرياتي قياسي استقرائی تحليلونو او نتيجګريو كي هم نظري انحرافات دكوم دقيق علمي روش او پرنسيبونو له مخي نه تعقيبيږي او په سترو اشاباهاتو منتج كيدې شي. په صحي مسايلو كي دفوق العاده دقت سره سره چې چارې سرته رسيږي بيا هم دغه ډول اشتباهات كله چي دلسګونو ،او سلګونو زره انسانانو په تباهئ تمام شي، وروسته له هغي لازم تدا بير نيول كيږي.همداسي تيو ريكي انحرافات حتي كيدلې شي په عملي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ساحه كي د ۱۸۰ درجو مخالف نتايجو سبب هم شي. متماتيك ، فزيك ،كيميا ، بيالوژي ،فزيولوژي او ډير نور چي ساينسي او مثبته علوم ګڼل كيږي ، قوانين يي كاملاً يو تر بله او پخپله د هر علم په ساحه كي سره فرق لري . مثلاً په فزيك كي د مخانيك ، نور ،ذروي ، كوانت ، ګراويتاسيون ، الكترومقناطيسي امواجو ،ساحه ، ذرات ، تشعشعات او نورو ساحو كي قوانين كاملاً يو له بله سره فرق لري .علوم نن ډير تخصصي او په ډيرو كوچنيو څانګو ويشل شويدي . دمخه ما پدي موضوع بحث كړي وؤ چي ځانګړي علوم وجود نلري او اكثره پروسي او علوم په متداخل شكل سره موجود او جريان لري.دعلومو په دومرههمزمان وسيع او پراخ ديفرنسييشن او تداخل سره نن دهيچا د پاره ممكنه نده خپله ځانګړي علمي لار په مسلسل ډول تعقيب او تري وركه نشي . يواځي فلسفي علم د خداي دلوي علم يواځيني انساني ذهني خلف علم په حيث ددې جوګه او ستر رسالت لري ځانګړي علوم د خداى د لوى علم په صراط المستقيم رهنمايي او د ګمراى څخه يي وژغوري . دغه رسالت ، موقف ، موضعګيري او علمي كيفي ارزش له نيكه مرغه فلسفي د اسلام دظهور څخه وروسته هغه وخت تر لاسه كړچي دين او علم خپل واقعي علمي ماهيت او محتوا پيدا كړله . پدي توګه يواځي دفلسفي په لمن كي ، يواځي د فلسفي قوانينو او ديالكتيكي هر اړخيز متودولوژيك روش له مخي ممكنه ده ټول علوم په اركانيك انتګراسيون سره په سراسري كلي منطقي قانونمندۍ واوړي او په زړه پوري علمي سيستم ايجاد او برقرار شي ي . خو له ډيره بده مرغه نه نړيوال د تعصب او تنګنظرۍ له مخي ددغه حقيقت منلو ته حاضر شول

اونه اسلامي محققين او علماء پدي قادر شول چي د اسلامي فلسفي د نوي كيفي علمي ماهيت څخه په استفادي سره زړه فلسفي بناء ړنګه او په نوي علمي بنيا د هغه اباده كړي . بر خلاف هغوی پخپله د زړو فلسفو په زنګ وهلو كړيو او انحرافاتو كي راګير او د اسلامي فلسفي علمی حقايق او ارزشونه يی مكدر كړل . د خداى دذات او صفاتو په باره كي يي د مشكوكو تعبيرونو ، تفسيرونو او اظهاراتو له مخي اسلامي امت او ټول نړيوال په شك او ترديد كي پري ايستل او پخپله همدوي د خداى دذات او صفاتو په باره كې تخيلي او تصوري طرحي ، تيوربی او نظريي وړاندي كړي. حال دا چي خداى لوى ذات دې ، دانسان په شعوري طيف كې نه ځائيږي او دخداى لوى ذات دانسان د پاره هيڅكله مسخر نشي ګڼل كيدلې او نه دهغه په مقدراتو كې راتلاى شي نو ځكه انسان دهميش د پاره دخداى دذات او صفاتو دمعرفت څخه عاجز دې. پدي باره كې تخيلي او تصوري تيوري هيڅ ډول ګنجايش او مورد نشي لرلي او نه بايد څوك دا ډول بي ځايه هڅي وكړي.

زما په عقيده مونږ چي قادر نه يو په عالم الاسباب كي ټول موجوده حقايق عملاً وپيژنو ،څه ډول ممكنه ده خداي د كامل حقيقت په حيث په ټوله معنا او مفهوم وپيژندلې شو ؟ انسان خپل خداي يواځي دخداي د بي ساري خلقتونو له مخي پيژ ندلي شي. دخداي پيژندنه زما په نظر همدومره ضرور ده چي كامل ايمان پري ولرو او زمونږ ټول شكونه په يقين بدل شي ،د خداى ددين د اصولو ،احكامو ،اوامرو اونواهيو په واقعي مفهم ځانونه پوه كړو ، طاعت او عبادت يي وكړو او دا هرڅه دټول بشريت لپاره يو شان د ښه خدمت په لار كې د هراړخيزي

(c) ketabton.com: The Digital Library

استفادي ورڼ وګرځوو .

تر اوسه پوري چي د پوهانو كوم فلسفي نظريات ما لوستي دي ، ډير نامتو فيلسوفان چي په كومه موضوع يى عقل كار ندي كړي ، ددي په عوض چي په خپله ناپوهۍ اعتراف وكړي ، ځان پوه كړي او وروسته له هغي خپل تحقيق ته دوام وركړي او د بي منطقه غير علمي استدلال څخه تيرشي بر خلاف په تجاهل العا رفا نه سفسطو ، مبهمو او مهملو عباراتو ، تيوريو او انحرافاتو شروع كوي او د هغوى دغه كړه وړه پخپله د هغوی د ناپوهۍ او بي منطقۍ عامل ګرځي او په مجموع كي فلسفي بهير نه جبرانيدونكي زيانونه ګالي. د پورتني بحث څخه وروسته په لږ سوچ سره مونږ دي نتيجي ته رسيږو چي د علم ،منطق او خداي لاريوه ده . پكار دادي همدغه لار ونيسو او تر مقصود منزله ځانونه ورسوؤ .

مرګ او ژوند
فنا او بقاء

مرګ او ژوند ، فنا او بقا دواړه غبرګي مقولې او مفاهيم په حقيقت كي يو بل ته ورته معنى لري ، ليكن تر ننني ورځې پوري مرګ او ژوند په خاص ډول يوائې په اصطلاح د ژوندي شيانو لپاره او فنا او بقا لږ څه په عام مفهوم سره د ټولو موجوداتو دپاره استعماليږي ٠

مرګ او ژوند يا فنا او بقا په ټولو پديدو كې د متقابلو متضاد و ديالكتيكي اړخونو په حيث وجود لري ٠ هيڅ مادي واحد او هيڅ كومه پديده د داسې ديالكتيكي تقابل څخه پرته وجود نلري ٠ مرګ او ژوند يا فنا او بقا د ټولو مبارزو اساس او د هر ډول تكامل او تغير محرك او انګيزه ګڼل كيږي .مرګ د نوي ژوند شروع او زيږوونكې او د هر نوي ژوند لارد مرګ په لورده ٠ هره پديده او هر مادي واحد همزمان او هم مكان د مرګ او ژوند نوزاد په غيږ كې روزى او لويوي او په موازى ډول د داسى متقابل او متضاد جدو جهد په مسير كې واقع دي. هر مادي واحد همزما ن د خپلې بقا او فنا په لور حركت كوي .مرګ سره له دې چې د هرې پديدي او هر ما دي وا حد ابدي ملګرې دې بيا هم نسبي خصلت او ماهيت لري. ژوند د مادې مطلق او ابدي خصلت دې ځكه چې ماده تل ژوندۍ او ابدي ده ٠ مړه ماده وجود نلري او نه به يى ولر لې شي ٠ ماده

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژوندۍ ده ځکه چې موجوده ده او موجوده ده ځکه چې ژوندۍ ده. لیکن دا چې د مادې د موجودیت ډولونه یو تر بله سره فرق لري او همداسې دا چې ماده د مختلفو حرکتونو او د هغې د مختلفو کمپلکسونو په چوکاټ کې بقا لري او مختلف مادي واحدونه تشکیلوي نو ځکه ویلې شو چې ژوند هم مختلفې درجې او ډولونه لري. تر ننني ورځې پورې د مرګ او ژوند پدیدې او مقولې یوائې دمادي واحدونو د ځیني خاصو حالتونو او کمپلکسونو پورې منسوب او تړل کیږي او د هغې له مخې د ژوند ي او غیر ژوندي موجواتو تقسیم بندي او غلط تعبیرونه منځ ته راغلی دي. حال دا چې مړ اصلاً وجود نلري. هر مرګ لکه چې مخکې هم ورته اشاره وشوه نسبي دې او هرمړې په خپل ذات کې مړ ندې. ځینی د ژوند شکلونه په پخواني ډول په همدغه مادي واحد کې دوام لري او ځیني نور د ژوند مستقل ډولونه د نوموړي نسبي مرګ په نتیجه کې منځ ته را ځي. یعنی د ژوند هغه مستقل ډولونه چې د پخواني ژوند په بندیخانه کې بندیان ؤو او نه یې شو کولې د هغه د امپراطورۍ څخه سر د باندې وباسي او یا د هغه د تحکم څخه سر غړونه وکړي خو بالاخره د مرګ او ژوند د دیالتیک په نتیجه کې نسبي مرګ منځ ته راځي او د امپراطورۍ د بند یخانو دروازي ړنګیږي. یوه لور ته د مرګ ویرجنه او غمجنه فضاٌ، د ژوند آخری شیبې آخري ساکښنه، آخري لیدنه کتنه، آخری آرزوګاني او امیدونه د ژوند دپاره آخرین تلاش او جدوجهد، آخرین احساس او درک او داسې نور. بل لورته د نوي ژوند لمړۍ شیبې خوشحالي ګانې، لمړنۍ ساکښنه او سترګي غړونه، لمړنۍ هیلي او آرزوګاني، لمړنۍ د ژوندناري سوري

، هوا او هوس او دې ته ورته نور. داسې دې دیوه مادي واحد او یوې پدیدي د مرګ او ژوند دیالتیک او واقعیت. زما په نظر دا هغه څه دي چی باید قبول شي او د داسې لید لوری په رڼا کې د مرګ او ژوند پورې مربوط مسآئل په عیني ډول وڅیړل شي.

برخلاف د ایدیالیزم طرفداران ماده او ژوند سره جدا کوي او هغه دجهاني روح، مطلقې ایدۀ او داسې نورو په رواداری پورې مربوط ګڼی. که چیرې جهانی روح وغواړي ځیني مادي واحدونو ته روح بخښي او نور ټول مادي واحدونه مړه بولي. د هغوی په نظر روح هیڅکله نه مري. کولې شي ماده ترک کړي او په آزاد ډول ژوند وکړي پدې توګه هغوی داسې عقیده لري چې ژوند پرته دمادې په آزاد او مستقل ډول هم وجود لري. لیکن واقعیت داسې دې همغسې چې مړه ماده وجود نشي لرلې او نه یی لري د مادې څخه پرته په آزاد او مستقل ډول ژوند هم وجود نلري. ماده تل ژوندۍ او ژوند د مادې خصلت او یو د اشکالو د موجودیت څخه دیې. غیر مادي یا د مادې څخه پرته ژوند په هیڅ صورت سره وجود نشي لرلې. د خدای مقضي اراده همداسې حکم کوي او خدای عالم الاسباب د خپل لوی علم له مخې همدغه قانونمند پیدا او دخپلو مخلوقاتو لپاره مسخر، مقدر او داستفادې وړ ګرځولې دې. ژوند د هر مادي واحد په چوکاټ کې په هر شکل د اشکالو سره چی اوسي یوائې د همغه مادي واحد د دیالکتیک یعنې د هغه د کُلي مادي موجودیت د انرژیتیکي پوتنسیال او انرژیتیکي تعادل، تبادل او تقابل، وجدي حالت او نورو محصول او مولود دې او بس. هرکله که پورتنې ذکر شوې انرژیتیکي پوتنسیال او

(c) ketabton.com: The Digital Library

انرژیتیکي تعادل، تعامل، تبدل او تقابل، تغیر کوي او یا له منځه ځي ژوند هم یا تغیر د شکل کوي یا د موجوده مادي واحد په چوکاټ کې په نسبي لحاظ له منځه ځي .

د بلې خوا همغسې چې ماده په لایتناهي شکل سره متبا رزه او موجوده ده د هغې د انرژیتیکي پوتنسیال او انرژیتیکي تعادل، تعامل، تبادل او تقابل ډولونه هم لایتناهي دي او په لایتناهي ډول سره د فنا او بقا په لور حرکت کوي .نو د مرګ او د ژوند مسائل او شکلونه او ډولونه هم د هغې سره معادل او متناسب دي .

پورتنې بحث په عالم الاسباب کې د خدای د لوی علم د قوانینو له مخې چې انسان پرې مقدر ګڼل شوې ،ترتیب شویدې . دې کې هم شک نشته چې پدې جهان کې هیڅ عمل، هیڅ حرکت ،هیڅ تاُثیر او تاُثر او پدیده ،پرته له دې چې له ځانه پوره نښې او علا ئِم پریږدي له منځه نشي تللې او د دغه نښو او علا ئِمو له مخې انسان همیشه مقدر دې چې د دغه پېښو ماضي ،حال او مستقبل د ځان د پاره معلوم کړي.د دې څخه پورته د انسان د مقدراتو څخه اُچت ګڼل کیږي او یوازې د خدای د کلام او یا هغه علومو له مخې چې د خدایي کتاب په بناٴ منځته راغلي استنباط کیدلې شي. خارج له هغې ، زه پدې عقیده یم ،چې د انسان په مقدراتو کې نشي راتلای او هرڅه که څوک وواېي دا اضافه ګویي او خلاف ګویي څخه پرته به بل څه نه وي .

تر او سه پوري په مختلفو فلسفي نظامونو کې د دغه ډول اضافه ګویي او خلاف ګویي ګاني ډېرې شویدي او کومه محصله ترې چا نده ترلاسه کړې. الغیب عند الله.

فلسفي لار

مولانا ابوالکلام ازاد ،په ۱۹۴۸ م کال کې ، کله چې د هند د ښوونې او روزنې وزیر وو ،د « هند د سراسري ښوونیز کنفرانس» د پرانیستو په وخت کې وویل: « حتا د فلسفي عمومي تاریخ هم د یونان څخه شروع او د اروپا په او سنۍ فلسفه پای مومي ،او چیني او هندي فلسفي تفکر یوازې په څنډه «حاشیه »کې پاتې دې. دا د فلسفې همغه عمومي تاریخ دی چې د هند په پوهنتونونو کې یې زده کړه کیږي .لکن تاسې ټول دا منۍ چې په نړۍ کې د فلسفي تفکر دغه ډول بدلون او تحول د حقیقت سره سمون نلري . نن څوک نشي کولې د ما بعد الطبیعه او فلسفي تفکر په ورشو کې د هند په سترو لاسته راوړنو سترګې پټې کړي . دا سمه ده چې په وروستیو وختونو کې هندي فلسفي څیړنیزو موادو په هندي پوهنتونونو کې رواج موندلې لکن دغه فلسفې هغسې چې لازمه ده د نړۍ د فلسفې په عمومي تاریخ کې منلې مقام ندې نیولې .» (د سرو پالي رادا کریشنان تر څارنې لاندې د لیکونکو ډله ،د شرقي فلسفي تاریخ ، سریزه ، لومړي مخ).

د مولانا ابوالکلام ازاد د دغه وړاندیز له مخې د هند د ستر فیلسوف ، د « جنتا » پارټۍ مشر او وروسته د هند صدراعظم

(c) ketabton.com: The Digital Library

رادا کریشنان په مشرۍ د فلسفي ځیړنو ستره ډله جوړه او هغوی د دغه ځیړني دا ډول پیل کړي: «ایراني شاعر نړۍ د زاړه کتاب سره تشبیه کړې چې لومړۍ او وروستۍ پاڼې یې ولیدلي دي .

ما زآغاز و ز انجام جهان بي خبریم
اول و اخر این کهنه کتاب افتاده است»

او په پورته ذکر شوي لومړي مخ کي لیکي : « بشر له هغه وخت څخه چې شعور پیدا کړ ي،ددغه ورکو شوو پاڼو په لټه کي شو یدي. همدغه لټه او دهغي پایلي فلسفه نومیږي . فیلسوف دفلسفې دماهیت د توضیح په باره کې کتابونه لیکي،لکن شاعر دغه مطلب په یوه بیت سره افاده کوي .»

هندي ټولنه چې د ډیري اوږدي مودي څخه په فلسفي ځیړنو کې تجربي لري او دشلمې پیړۍ دعلمي ـ تخنیکي پر مختللي امکا ناتو څخه هم برخمنه ده ،داسي یوه بااعتباره هیًت باید د شلمې پیړۍ د علمي ـ تخنیکي ټولو پر مختګونو او امکاناتو څخه په استفاده د فلسفي موضوعاتو او فلسفي اساسي مسًلې د ځیړنو د پاره نوې علمي قانونمند بنیاد ایجاداو فلسفي ځیړنې د نوي عصر او نوي ایجاباتو سره سم پر مخ تللي وای.

په ډیر تاًسف سره باید ووایم دغه با اعتباره هیًت خپل تاریخي رسالت ته ندي متوجه شوې، اوسره ددي چې دبشري ژوند په ټولو اړخونو اود علم وتخنیک په ټولو ساحو کې دتصورڅخه اوچت بدلونونه راغلي ، لکن دوی په خپلو فلسفي ځیړنو کې د میلاد څخه دمخه معیارونو یعني مابعدالطبیعه تخیلي او تصوري فلسفو اود هغي څخه راوروسته نورو زړو

نورمونو او عقایدو ته وفادار پاتې شویدي . نن هم که دهند لویه فلسفه اونړیوالي فلسفې د نړۍ دقدیمي « کهنه کتاب» دورکو پاڼو په لټه کي اوسې او غواړي د هغي دپایلو له مخې د فلسفې راتلونکي سرنوشت وټاکي، نو پایلي به یې همغه زړي فلسفې او زړې سفسطې پاتې وي.

ددغه «کهنه کتاب» دمخي او شا ، پاڼو په باره کي مونږ دمخه لیکلي وو چې ټولي پرځای دي او هیڅکله به ددي ضرورت نه وي چې فیلسوفان خپل با ارزښه وختونه د کتاب دزړو پاڼو په راټولولو مصرف کړي .که څوک پدې عقیده وي چې پخواني مادي وجدي حالتونه دخیال او تصور له مخې د «مُثُل» په بڼه په تجربي لحاظ ځیړل ممکن دي ،زما په عقیده د عبث خیال او تصور پرته بل څه ندي .

هره فلسفي وضعه ، حالت او مسًله که دپرون ورځی وه اوکه دسبا ورځي ، که بي شمیره کلونه پخوا وه او یا همدومره کلونه وروسته ،ځیړل یي دهمدا نن ورځي او بلکه دموجوده لحظي دوضعې او حالت له مخي پکار دي . بل امکان او بله لار یي هیڅ وجود نلري او دا ځکه چې مادي وجدي حالتونه په مستمر لحظوي دیالکتیکي تغیر کي قرار لري او هر ډول تیر او راتلونکې تغیر یوائې دموجوده حالت د قانونمندۍ د معرفت دلاري پیژندل ممکن دي . ځکه چې جهان په لحظوي بدلون او تغیر کې قرار لري اوقدیم په قدیم کې هیڅکله نور وجود نه لري، حال هم څوک په یوه وضعیت او حالت کې څوک نه شي ساتلې او ابد به هم هیڅکله ابد ته ونه رسیږي ، خو دا چې قانونمندي شکل د موجودیت دمادې دي او په ماده کې هیڅ بدلون نه شي رامنځته کیدلې ، مګر یوائې په قانونمند شکل

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره ، یعنې دا جهان همغسې چې قانونمند پیدا دی ، قانونمند پایي او قانونمند بدلون او تکامل مومي. پدې قانونمنده پروسه کې دډیرې کوچنۍ ذرې په کچه تناقص نشي پیښیدلې . ددغه قانونمندیو سلسله دهمیش لپاره په هر لوري په ځنځیري ډول کلکه تړلې ده او تل په قانونمند شکل سره د زمان او مکان په عمودیت او افقیت کې تعقیبیدلې شي. په هغه صورت کې چې مونږ یوائې دموجوده وضعې له مخې دحال ،تیر او راتلونکي مادي وجدي حالت فلسفي څیړنه ترسره کولې شو او فلسفه هم په عالم الاسباب کې دخداي دلوي علم یوائینې انساني ذهني خلف علم ګڼل

کیږي او انسان دهغې په معرفت مقدر او مکلف ګرځیدلې دي ،نو فلسفه هم دهمدغه مقدراتو او امکاناتو له مخې په عالم الاسباب کې د خداي دلوي علم انساني ذهني معرفت او قانونمندي افادي ته ویل کیږي. په دې صورت کې نه زاړه کتابونه چیرې پاتې دي ، نه یې د رژېدلو پانو لټون ته څه ضرورت لیدل کیږي. دا جهان قانونمند پیدا دی او قانونمند پایي ،انسان دغه قانونمندي پیژني او په قانونمند شکل سره ئې فورمولبندي کوي او همدې ته فلسفه ویل کیږي. همغسې چې مونږ په عالم الاسباب کې دخارق العاده او فوق العاده جهانونو دټولومزایاوؤ څخه مستفید کیدلې نشو د هغې په معرفت قادر او مکلف هم نه یو او منطقاً ورته ضرورت هم نه لیدل کیږي. پدې باره کې مونږ یوائې هغه څه منلي او باور پرې کولې شو چې دخدای په کلام کې یې ذکر شوې اوسي . دهغې پرته په نورو جهانونو ،عالم الارواح او دخداي په ذات او صفاتو انسان نه مقدر

دې او نه مکلف . پورته چې کوم عبارت په هندي فلسفه کې لیکل شوې چې ګوندې « فیلسوف دفلسفي دماهیت د توضیح په باره کې کتابونه لیکي،لکن شاعر دغه مطلب په یوه بیت سره افاده کوي»

هم د منلو وړندې. شعر د فلسفې د افادې ژبه نه ده او نه فلسفي قضایا او مسایل په شعري ژبه ممکن دي او نه ضروري. شعر مقید کلام دي ،شعر احساسات دي ،عاطفه ده ، غریزه ده ،شعر مبالغه،غلو او اغراق دي ،شعر ادبي صنعتونه او رنګینۍ دي او دغه توکي دفلسفې د قد او قامت سره نه جوړیږي . پخپله شاعران وایي چې شعر معنا نه لري ، خو فلسفه یوائې دمعنا داره ، دقیقې او قانونمندې افادې ژبه ده. کوم مواد چې شاعر په شعر کې دخپل زړه د پټ راز د افادې لپاره په ګونګه ژبه ، چې یوائې پخپله پرې پوهیدلې شي ،او که دا سې نه وي ،نو بیا خو شعر نه ګڼل کیږي ، او رښتیا هم ،کله چې یو حقیقي رښتینې فطري شاعر د سر په بیه د حقیقت اظهار ته اړووځي ، د سد سره ډډه نه شي لګولې او نه د شعور ،عقل او هوش سره سمون لري ،نو باید په ګونګه ،مهمله ،مجمله ، مجهوله او نورو دیته ورته ژبنې افادو سره افاده شوې اوسي او ددې خبرو سره سره بیا هم دغه افاده رسوای عالم او دهرچا لپاره مفهوم هم اوسي. دیته ویې اصلي شعر او اصلي شاعر !

هر شاعر او هر څوک چې هڅه کوي علمي یا فلسفي شعر ولیکي ، پخپله دا هڅه د شعر دفلسفي دمنطق سره سمون نلري . شعر هیڅکله قانونمنده پدیده نه ګڼل کیږي .په شعر کې قانونمند استمرار وجود نلري او همیشه ګذرا پدیده ده ، نو ځکه خو تعریف نلري او شرط ندې چې معنا دې هم ولري. نو څه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډول ممکنه ده معنا داره او قانونمنده پدیدې د شعري همیشه ګذرا پدیدې پواسطه افاده شي ،پداسې حال کې چې فلسفه قانونمندي فصیحې ، بلیغې ،ساده او لنډې قانونمندۍ افادې ته ویل کیږي او بیا هم پداسې حال کې چې ترنن ورځې پورې یو شاعر حاضر ندی حتی پخپله خپل شعر معنا کړي. اصلي فطري شاعران د خدای ، خدایي خدمتګار مخلوق دې. هغوی هیڅکله دځه او چا لپاره شعر نه لیکي. د هغوی شعر یوائې د غیر ارادي دروني احساس په بناء دهغوی د حقیقت چیغه ده او بس.فلسفه علم دی ، علمي طرحه ده ، مسًله ده قضیه او دهغې قانونمنده افاده ده ، قانونمندي او د هغې څخه قانومنده استقرائي او قیاسي نتیجګیري ده او دا دواړه یو تر بله سره هیڅ ماهیوي او شکلي شباهت او ورته والي نلري او په هیڅ قالب کې سره جوړ نه راځي. سره ددې چې زه هم اکثراً دفلسفي شعرونو او فلسفي شاعرانو یادونه کوم او په عرف کې هم دا خبره مروجه ده چې فلان ښه فیلسوف او بسمدان ښه عالم شاعران دي او دې کې هم شک نشته چې شعر ښکلي کلام اولوی امتیاز دې او هر بل بې کیفیته او بې محتوا کلام ته کیفیت او ښکلا ورکوي نو ځکه هر څوک هڅه کوي خپل عبارات او مفکوري په شعري بڼه افاده کړي . خو ددې ټولو خبرو سره سره زه پدې عقیده یم چې د فطري شعري احساس څخه پرته د بل هر ډول احساس او مفکوري په لرلو سره شعر خپل شعري ارزش اوکیفیت له لاسه ورکوي.زه غواړم دلته د سترو فیلسوفانو د شعرونو نمونې راوړم :

اګر یک ذره را بر ګیري از جاي
فرو ریزد همه عالم سرا پاي

"مولانا جلال الدین بلخي"

واړه ته ئي خندول که ژړول کړي   زه پخپله نه خندا کړم نه ژړا کړم
هر یو مخ کله لایق وي د آبرو   اوښکې نه درومي په مخ د هر ناولي

زړه یې مه بوله تور کاڼې دصحرا دې
په لیدو دزخمي زړه چې زخمي نه شي

"رحمان بابا"

دکون ودفساد دمحصلې محسوس وجود یم
په زر رنګه نمایم که وم وم که نه وم نه وم

"غلام دستګیر «رڼګ»"

پدې اشعارو کې ډیر ژور فلسفي مفاهیم پراته دي . لکن دیته په هیڅ صورت فلسفه نشي ویل کیدلې. ځکه چې پدې شعرونو کې نه کومه قضیه او مسًله طرحه شوې،نه کومه فورمولبندي شته او نه کوم قانونمند منطقي او تیوریکي ثبوت .

د بشر دفلسفي پوهې څخه ډیر زیات او بلکه بې شمیره کلونه تیریږي ،په فلسفه کې ټول عمر بهترین مغزونه په کار بخت وؤ ،او فلسفه چې تر هر بل علم څخه په فصیحه ،بلیغه، منطقي او علمي ژبه خبرې کوي،بیا هم ترنن ورځې پورې فلسفه په ربښتیني توګه نه ځان پیژني

اونه جهان.او شعر چې په هرلحاظ مقید کلام ګڼل کیږي ، څه ډول یې د فلسفي افادې وړ ئی ګڼلې شو ؟ په علم او فلسفه کې فصاحت او بلاغت لازمي او کافي شرط ګڼل کیږي چې په شعر کې وجود نه لري.

زه په ټول ارادت او ژور احترام سره د پوهانو هغه ستر رسالت چې دتاریخ په اوږدو کې یې خپل ټول ژوند فلسفي او نورو علمي څیړنو ته وقف کړې ،کړاوونه،ظلمونه او حتی

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرګونه يې منلي خو د علمي حقيقت ويلو څخه نه دي منکر شوي او مونږ لپاره يې ستري علمي زيرمې په ميراث پريښې دي ، په پوره درناوي سره ستايم. شک نشته چې علمي حقيقتونه او واقعيتونه د سطحي په مخ برملا ندي پراته او د بې ساري زحمتونو او کړاوونو پرته د خاصو شرائطو ،وسايلو ،مادي بيز ،عصر ،زمان او نورو بې شميره فاکتورنو پورې هم اړه لري او هيح ممکنه نه ده ټولې لاسته راوړني په يو وار په يوه عصر وزمان کې په لازمو معيارونو سره ترلاسه شي. هغه لاسته راوړنې چې پخوانيو پوهانو پخپلو نيمګړو او ناسمو شرايطو او ناڅيزه امکاناتو سره لرلي مونږ يې د علم او تخنيک د پرمختګونو په پراخه امکاناتو سره نشو ترلاسه کولې.خو که مونږ نن پدي خبرو پسي ګرځو چې ګوندي دا جهان د څلورو عنصرو څخه جوړ دې هم سمه به نه وي . څرنګه چې علمي حقايق د پيړيو پدي ذخيره شوو پانګو کې يوائې لکه په بحر کې څاڅکې د نادره دانو په څير پيدا کيدلې شي. دي کې هم شک نشته چې ډيرو له دغه علمي زيرمو او تيوريو او حتي علمي شخصيتونو د تقدس او پرستش مقامونه حاصل اود اولسونو په عقيدت بدل شويدي او بايد د احترام وړ وګڼل شي ،نن يوائې زمونږ په نړۍ کې په زرګونو اديان او مجازي خدايان وجود لري او هرڅوک خپل خدای برحق بولي ، حال داچې يوائې يو خدای معبود برحق ګڼل کيږي .ايا ممکنه ده په اوسني جمعي بشري شعوري معيارونو او علمي ـ تخنيکي امکاناتو سره دغه ټول علمي او مذهبي تحريفي ازدحام چې په غير قابل تحمل محموله او نا بکاره بيرو کراسۍ او طاقت فرسا عطالت بدل شوې ، په کلي او مجموعي ډول پرته د تشخيص او

تفکيک ، د حقيقت او واقعيت په توګه ومنو ؟ حال داچې حقيقت په ټولو حالاتو کي واحد دي.

زه پدي عقيده يم ، تفکيک ضروري دې. که علمي حقايق دي او که مذهبي تعدد ، دواړه يو حقيقت افاده کوي. چند پارچګي خو لا څه چې دوګانګي هم پکي د منلو وړ نده. نن دا يوه اړينه خبره ده چې علمي حقايق د لفظي انجړ مشوړو او د مهملو او مجهولو نامفهومو خبرو د ګڼ بازار څخه راووځي او د علمي منل شوو قوانينو او معيارونو له مخي په علمي پاخه بنسټ د راتلونکي لپاره پلانګذاري شي. ډير کسان نن هم علم او دين دوه متضادي او مخالفي پديدي ګڼي او همزمان او هم مکان په يوه قلمرو کې د هغي شتون ناممکن بولي. زما په عقيده علم او دين دواړه د معرفت ،پوهي ،نظام ،عدالت ،قانون ، اداري ، ...او ديته ورته ټولنيزو جمعي ښيګڼو يو شان رسالت په غاړه لري او په خپل منځ کې هيڅ ډول ذاتي توپير سره نلري. علم دين او دين علم دي ،ځکه چې دواړه يو شان د معرفت رسالت لري. که څوک دا خبره راسره نه مني ، زما وړانديز دادي ، راشئ دواړه پديدي د علمي قوانينو او معيارونو له مخې وڅيړو او لازم نتائج په لاس راوړو . پدي صورت کي به هيچا لپاره د مخالفت امکان موجود نه اوسي. تر څو چې دغه ډول سپيناوي رامنځته نه شي ،د فرصت طلبه انسانانو اوبه به همداسي د بوسو لاندي رواني او واقعيتونه به د پوچو او مهملو الفاظو او سفسطو په بحبوحو کي پټ او لا درکه پاتي وي.

پکار دادي ټولې فلسفي ـ علمي تيورۍ د نوي علمي ـ تخنيکي لاسته راوړنو په کچه د منل شوو معياري قوانينو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقولو ، تيزسونو او تر منولوژيکي جوړښتونو مطابق،
فورمولبندي او عامه ذهنيتونوته وړاندي شي اودعلمي
حقايقو دتيوريکي قيوداتو له مخې دتحريفي تيوريو او
لفاظيو مخه ونيول شي.

په افغانستان کې وروستۍ قسمي مطبوعاتي ازادي ددې
سبب شو چې په هيواد کې بې شميره ګوندونه ،سازمانونه
،ټولني ، ويديو ، اوديو او چاپي خپروني دروا او ناروا اهدافو
په خاطر ايجاد ،دمختلفو سليقو له مخې داشخاصو ،افرادو
په نومونو چې اهليت ، شخصيت او اولس او هيواد ته وفاداري
يې دپوښتنو لاندې دي ، افتخاري بنيادونه ،ټولنې ،منارونه او
نور تاسيسات نومول کيږي ، غير مسؤلانه القاب ، رتبې ،
مقامونه، نشانونه ورکول کيږي او په باره کې يې دحقيقت
څخه ليري تبليغات شپه او ورځ دوام لري ،او پرته لدې چې
سيمه ئيز ،قومي ، لساني ،مذهبي او داسي نور تعصب اميزه
عداوتونه او دښمنۍ رامنځته کړي بله موخه نلري ،واقعاً نه
يواځي يې دافغاني ټولنې ټولنيزه فضاء مکدره کړي بلکه تر شا
داسي د بي مسؤليته بيګانه پرستو « شخصيتونو » ډلي
اوتحريفي غيرواقعي اسناد او مطبوعات پريږدي چې
دافغانانو دننۍ غميزې د حل څخه به د هغي سپيناوې او حل
ډير مشکل وي. ښه به داوي چې ددولت او حکومت د ټولو
ادارو په ټولو پوړيو کې قوانين او اصول په جدي ډول مراعات
او دراتلونکي وخت لپاره رهنمودي مقررات ايجاد او مراعات
شي.

فلسفي قانونمندي

ډير خله په ذهن کې داسې پوښتې راولاړيږي ،څه ډول
ممکنه ده چې دزمان او مکان په دومره اوږده او فراخ بُعدي
عموديت او أفقيت کې ، ډير ډيرکلونه د پوهانو او فيلسوفانود
ژوند د خلاقه علمي فعاليت محصله دې نه يواځې مساوي په
صفر بلکه په منفي نتايجو او محصله منتج شي ؟څه ډول
هغوی کولې شول د خپل با ارزښه وخت سرمايه ګذاري دداسي
قمار په تخته وکړي چې د ګټې چانس يې هيڅ موجود نه
اوسي؟دوی د خپل ورځني ، مياشتيني ،کلني او دعمر د کار
نتايج څه ډول ارزول ؟دوی تري راضي وؤ ؟ که نه وؤ. ولي يې
دغه بې بنياده او بې ګټي کار ته دوام ورکاوه ؟ دوی دهغه
امتياز څخه چې په ټولنه کې يې ددغه بې ثمره فعاليت په نتيجه
کې ترلاسه کړي وؤ ،او دخاص وعام د مادي او معنوي هر ډول
امتياز او احترام څخه برخورداره وؤ ،څه ډول احساس کاوه ؟
او دا ډول نوري پوښتني.

۶۰۰۰ کاله دتارخي دوري اونژدې ۳۰۰۰ کاله له هغه
وخت څخه تيريږي چې دپوهانود فلسفي څيړنو ليکلي اسناد
مونږ ته راپاتې دي . پدې دومره اوږده موده کې دفکر او پوهي
ټول وتلي او نامتو کسان ،اکاديمۍ ، پوهنتونونه ، ټول علمي

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرکزونه او مادي زيرمي د پوهانو او علومو په خدمت کيږي وې . پخپله پوهانو څېړنيز اصول ، متودولوژي ،مقررات او قيودات ايجاد او فورمولبندي کړيدي او څېړونکي يي هدفمند منتج کار او فعاليت ته متعهد او مجبور ګرځولي. ولي دوئ قرنونه قرنونه دخپل عملي او نظري فعاليت په موده کې دومره بې مسؤليته او بې تفاوته پاتي شويدي ؟دوی خو پدي ښه پوهيدل چې هر فعاليت ، دتصميم ،فعاليت او منتج مثبت يا منفي لاسته راوړني څخه جوړ دي. او خصوصاً په علمي فعاليتونو کې د ممکنه نتايجو وړاندوينه او محاسبه هم مخکي له مخکې کيدلې شي . د هرې ورځې په مازيګر او يا لا اقل د هر فعاليت په ختم کې يو ساده دهقان يا تجار د خپلې ګټې او زيان اندازه ځان لپاره معلوموي . دوی پدي باره کې هم هيڅ فکر ندي کړي چې ولې خدای د « والعصر ... » يعني د مازيګر په وخت چې سود او زيان پکې معلوميږي قسم ياد کړيدي ؟د خدای په کلام کې دوخت دارزش او اهميت په باره کې په کراتو کراتو يادونه شويده . ولي ټولو دغه پوهانو دغه اصل په نظر کې ندي نيولي ؟او پراخه پرګني يي ترنن ورځې پورې په ګمراهۍ کې ساتلي دي . پوهان دا حق هم نلري چې يوائي په خپلو اعترافاتو د خپلو ګناهونو لوی پيټي سپک کړي . ځکه دعلومو لار په اصطلاح دسد سکندر تر شا مطلقي تاريکي ته نده ورته چې هر څوک دې پکې لارورکه او ګمراه شي. دعلومو لار رڼه ،ټاکلي او معلومه ده ،يوائې اشخاص دي چې دناپوهۍ له مخې او يا تجاهل العارفانه عمدي په غلطه لار او غلط لوري قدم اخلي او په پايلو يي سترګي پټوي. دهرې علمي پروسي اغاز ،دوام او منتج مثبت يا منفي انجام معلوم

او په مشخصه او دقيقه توګه دهغې وړاد وينه کيدلې شي.

دې کې شک نشته چې ډير پوهان خپلو علمي اصولو او پرنسيپونو ته حتا د ژوند په قيمت تل وفادار پاتې شوي او هوډ او عقيده يي نده ماته کړي . سقراط د شکران د زهرو ګوټ ته د خپلو عقيدوي اصولو د ماتولو په نسبت ارجحيت قايل شو ،برونو په سرو لمبو وروخوت خود خپلې عقيدي پټ يي وساته ، ګاليله چې ځمکې ته ګرده او خوځنده ويلې وؤ ،هيڅ ګوابن له دې عقيدې ونه ګرځولې شو او ډيرو نوروهم پدې لارکې مرګونه ، زندانونه او د زغم څخه وتلې شکنجې ګاللي ، دخپلې عقيدي پټ او تقدس يي ساتلې او ورته وفادار پاتې شويدي.

رابه شو د فلسفي په باره کې د ځينو فيلسوفانو خپلو څرګندونو ته : فيثاغورث نږدي ۶۰۰ کاله دميلاد څخه دمخه ليکلي « عدد اصل دکائناتو دي. »(تاريخ فلسفه در جهان اسلام، دحنا فاخوريا او خليل جر ليکنه ،دعبد المحمد آيتي فارسي ژباړه ، ۳۳ مخ) ؛ سقراط چې دفلسفي پلار يادیده او دافلاطون اُستاد ، ځيني اصول وړاندې کړي چې يو له هغو دادي «ټول محسوس عالم موجود ندې. ځکه چې بل عالم هم وجود لري ،چې پدي عالم کې د هغې داشياوؤ د حقايقو د سيوري پرته بل څه مونږ په خپلو حواسو نه شو درک کولې ، په بل جهان کې وجود لري. او هغه دمُثُل ،دمجردو افکارو او ازلي حقايقو عالم دي. » (همدغه کتاب ۴۵ مخ) ؛افلاطون واي « فلسفه دقدر وړ ذوق دي» (همدغه کتاب ،۴۸ مخ) ؛ ارسطو علوم په نظري ، عملي او صناعي تقسيموي، چې شامل د الهياتو او ماوراءالطبيعه دي ، او هغي ته ارسطو « فلسفهً

(c) ketabton.com: The Digital Library

اولـي» واي .» (د همدغـه کتـاب ۶۰ مـخ) ، کانـت او هگـل پـه اواخـر و کـي د حواسـو پـه بـاره کـي شـک پيـدا کـړ او ويـل ئـي « عقـل يـوائيني داور دي چـي کـولي شـي دحـسي مـدرکاتو پـه بـاره کـي قـضاوت وکـړي. امـا کانـت وويـل چـي رياضـيات د تجربـي څخـه مـستقل او دتجربـي دمخـه يـو حقيقـت دي،د پنځـو مجـذور پنځـه ويـشت کيـږي اود حواسـو تـصديق پـوري اړه نلـري. » (تـاريخ فلـسفه ، دويـل دورانـت ليکنـه ، دعبـاس زريـاب فارسـي ژبـاړه ، ۲۲۸ او ۲۶۳ مخونـه)؛ ؛ماتريـا لـستان پـدي عقيـده دي « څرنګـه چـي دذهـن تـاثير پـه بـدن بانـدي انکـار نـه منـونکي دي ،پـس ذهـن هم بايـد دجسم او تـن پـه څيـر ، لکـه صـفرا ،مـادي او جـسماني اوسـي .» دکـارت واي « فکـر کـوم پـس وجـود لـرم . » ؛ايـديا لـستان واي « ددکـارت پـه قـول څرنګـه چـي زمـونږ وجـود زمـونږ دمفکـورې وروسـته عـرض وجـود کـولې شـي، نـود نـور و شـيانو وجـود هـم زمـونږ دمفکـورې مـديون او هغـه وخـت موجوديـدلې شـي چـې زمـونږ دحواسـو پواسـطه درک او ذهنـي وجـود پيـدا کړې ؛ جـسم دمفهـوم څخـه پرتـه بـل څـه نـدې او مـاده يـوائې مجموعـه دتـصوراتو ده .»او بـالاخره ، دمخـه مـونږ د « فلـسفي لار » پـه موضـوع کـې وليکـل چـې دشلمې پيـړۍ د لـومړۍ نيمـايي پـه اخـرو دوه کلونـو کـې چـې علـم او تخنيـک پـه کـافي انـدازه پـر مـخ تللـې، قـوي او بـا صـلاحيته فلـسفې ټيم چـې د «سـر وپـالي رادا کرشـنان» پـه مـشرۍ تاکـل شـوې وؤ ، هـم دې نتيجـې تـه ورسـيده چـې دجهـان پـه بـاره کـې د فلـسفې څيړنـو دکتـاب لـومړۍ او اخـري پـاڼې ورکـې دي او« بـشر لـه هغـه وخـت څخـه چـې شـعور يـې پيـدا کړ ې،ددغـه ورکـو شـوو پـاڼو پـه لټـه کـې شـو يـدي. همدغـه لټـه او دهغـې پـايلي فلـسفه نـومېږي . فيلـسوف دفلـسفې دماهيـت د توضـيح پـه بـاره

کـې کتابونـه ليکـي،لکن شـاعر دغـه مطلـب پـه يـوه بيت سـره افـاده کـوي .» او پـدي بـاره کـي يـو څـه لنـډ بحـث او ضـروري يادونـه همغلته هم شويده.

د پوهـانو پـه پورتنيـو څرګنـدونو تبـصره ددي دپـاره چـي موضـوع اوږده نـشي لازم نـه ګـڼم او دبلـي خـوا دمخـه هـم پـدي موضـوعاتو کافي بحثونـه شـوي دي. خـو دومـره بايـد ووايـم او درانـه لوسـتونکي هـم پخپلـه قـضاوت کـول شـي چـې د فلـسفي ډيـرو ژورو او اساسـي مـسايلو سـره پـه پورتنيوتيـوريکي فورمولبنـديو کـې څـومره سـطحي ، غيـر مـسؤلانه او سـاده لوحانـه کـړه وړه شـوي او دخپلـو مقـدراتو او امکانـاتو څخـه وتلـې مـسايلو لکـه د عـالم الارواح جهـان او حتـي د خـداي ذات او صـفاتو پـه بـاره کـې يـې پرتـه دهـر ډول صـلاحيت او قانونمنـد منطـق څخه کورکورانه تصوري او تخيلي بحثونه کړيدي.

د تيـرو فلـسفي بحثونـو ،تحليلونـو او څيړنـو څخـه مـونږ دي نتيجـي تـه ورسيدلو چـې دخداى ټـول خلقتونـه او پـه هغـه جملـه کـې انـسان هـم دخـداى د عـالم خلف مخلـوق پـه حيث ، يـوائې د خپلـو خپلـو مقـدراتو پـه کچـه مختـار او ددغـه محـدودې څخـه وتلـې دخـداى دمقـضي ارادې دجبـر تـابع ګڼـل کيـږي. پـه همـدې دليـل مـونږ پـدې عقيـده يـو چـې پـه عـالم الاسباب کـي مطلق مختـار او مطلق مجبـور وجـود نـه لـري. مـونږ پـدې هـم پـوهيږو چـې انـساني شعوري طيـف څـومره محـدودا او د هغـې څخـه وتلـې ورشـو بـشري لا شـعور پـورې اړه لـري. لا شـعوري ورشـو ګـاني يـوائې د شـعوراو لاشـعو د ديالکتيـک لـه مخـې پـه قانونمنـد ه بڼـه او همداسـې دالهـام او وحـي پـه شـکل هـم پـه نـسبي توګـه قابـل ددرک او فهـم ګڼـل کيـږي . پـدې بـاره کـې د شپږم حس تـر عنـوان لانـدي موضـوع

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې په کافي اندازه بحث شویدې.دا ممکنه نده چې هر څوک د هر څه په باره کې بې بنیاده فلسفي بحثونه وکړي او علمي قانونمند حقیقتونه او واقعیتونه دې ترلاسه کړي . په همدې ډول که مونږ یوه قضیه ، یوه فرضیه او یا هر ډول بله علمي مسئله بې بنیاده او یا په غیر علمي شکل طرحه کړو ، نه یې علمي قانونمنده منطقي افاده ممکنه ده او نه په حقیقت او واقعیت باندې ولاړه منتجه نتیجه او فورمولبندي تري ترلاسه کیدلې شي. په نتیجه کې ویلې شو ، ټول فلسفي مسایل چې تراوسه پورې په واهي ، تخیلي او تصوري غیر واقعي بنیاد باندې بناء شویدي ،د هغې توضیحي افاده ، فورمولبندي او تیوریکي جوړښت نه د واقعیت سره سمون لري او نه پکې علمي قانونمند منطقي تسلسل منځته راتلې شي. په حقیقت کې پخپله دغه روش او ناسمې طرحې هر څیړونکې په غیر علمي او غیر منطقي استدلال مجبورکړې ، ځکه د ناسمې قضیې د طرحې په بناء ممکنه نده منطقي قانونمنده علمي فور مولبندي رامنځته شي . په نتیجه کې د اکثره پوهانو فلسفي هڅې عمداً اویا ناخود اګاه په مهملو ، نامفهومو او مغلقو عباراتو او سفسطو باندې بدلې شویدي . ولې پوهانو خپل علمي مسائل او قضایا ناسم او بې بنیاده طرح کړیدي ؟ولې هغوی تر اوسه په خپله دغه عظیمه غلطۍ ندي پوهیدلي ؟او بیا ولې دوی پدې نپوهیدل چې ټولي فورمولبندۍ، پریکړې او نتائج یې غلط او د منلو وړ ندي ؟ ځکه د هرې علمي مسئلې د نتیجې په صحت او غلطۍ پوهیدل ممکن کار ګڼل کیږي. سره ددې چې ډیرو پوهانو وقتاً فوقتاً شعوري یا لاشعوري ، مستقیم یا غیر مستقیم د خپل ذهني جبر د تاثیر او درک لاندې

ځینې ډیري دقیقي یادونې اوفرمولبندۍ کړیدي (ځکه چې هر څوک ، هر وخت عملاً د خپل ذهن د تاثیرلاندې دي او کیدلې شي ځینې وختونه په لاشعوري ډول قانونمندې دقیقي علمي څرګندونې وکړي لکه هګل چې نا خود اګاه د عیني ایدیالیست په حیث فکر کاوه ، د مطلقي ایده د تکامل د مراحلو د طبقه بندۍ د قوانینو دیالکتیک فورمولبندي کوي ،برخلاف ماتریا لیستي دیالکتیکي قوانین یې فورمولبندي کړي وؤ . په فلسفه کې ددغه ډول بې بنیاده مسئلو طرحه له ډیره بده مرغه چې عمومیت لري . اساسي مشکل پدې کې دې چې پوهان د خپل ذهني جبر د تاثیر لاندې د ځیني حقایقو دقیقي څرګندونې کوي ،خو په علت او دلیل یې نه پوهیږي او د موجوده خرافاتي ، جادویي ،پیریانو ،دیوانو ، بلاګانو او دي ته ورته کیسو ، داستانونو ،فلمونو په بنیاد د ناسمو ،دواقعیت څخه لیري او مزخرفو فورمولبندیو د وړاندې کولو جرئت پیدا کوي او یوه ډله نور پوهان په پټو ، سترګود هغوی د دغه ټول ناسم اعمال ستایي اوفلسفه د ګمراهۍ لار نیسي ،کومه قانونمنده فورمولبندي او تیوري او د قناعت وړ نتائج په لاس نه ورځي او په همدي علت فلسفي هم تر اوسه پوري نزولي انحطاطي مسیر طي کړي دي. نن هم ټولو نړیوالو ته ناسمې طرحې ، تحریفي تیورۍ او کاذب حقایق سم بریښي . فلسفه پخپله پخپل ځان د تخیلاتو ،تصوراتو ، ابهاماتو له لارې د هر ډول تورونو عامل ګرځیدلې ده. پکار دادي چې فلسفه د خپل علمي ماهیت مطابق خپل هویت تثبیت کړي که نه نو هر څوک به حق لري وواي چې « هر څه پوچ ا و بې معنې د فلاسفه وو په کتابونو کي پیدا کیږي. »

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړي علوم د عملي تجربي تدریجي اصلاحاتو «Korrektion» او دځیني تدقیقي علمي ضریبونو د استعمال دلاري نسبي علمي حقایق او نتائج ترلاسه کولې شي او سره ددې چې ځانګړي علوم د ځانګړي واقعیت او حقیقت په څیر وجود نلري بیا هم د «احتیاج مادر ایجاد» د مقولې په بناء یې کافي علمي زیرمې او حقایق ایجاد کړیدي . فلسفه چې دعامو قوانینو او عامو مفاهیمو د علم په حیث عملي تجربي امکانات نلري ،دځانګړو علومو دغه ډول عملي تجربي قانونمند نتایج او حقایق کیدلې شي د نسبي عملي تجربي فاکتور په حیث ومنل شي او د همدغه نتایجو د قیاسي استقرایي منطق په بناء فلسفه نه یوازې په تخیلي او تصوري بلکه په نسبي عملي او تجربي شکل ارزول کیدې شي او دهغې د نتایجو د قیمت ګذارۍ دپاره ډیره مناسبه لار او وسیله ګڼل کیږي . په نتیجه کې ویلې شو چې فلسفه یوازې تخیلي او تصوري علم نه بلکه د عملي تجربي واقعیتونو په بناء نسبي عملي تجربي علم ګڼل کیږي او همداسې فلسفي علمي نتایج دخدای دخلف علم په حیث د لوی جهان د لابرا توار دعملي نتایجو په بناء د عملي ارزوني قابلیت لري.

په پای کې پدې ساده تقسیم بندۍ او تفکیک قناعت کوو:

هر فلسفي علم او قانونمندي ځانګړې علم او قانونمندي ګڼل کیدې شي . لکن ځانګړي علم او قانونمندي آو یا دهغوۍ میخانیکي مجموعه هیڅکله فلسفي علم او قانونمندي نشي ګڼل کیدلې. هر علم قانونمندي ده لکن هره قانونمندي علم ندي . د مثال په ډول اتشفشان ،زلزله ، سیلاب ، انقلاب ، انفلاق ، احساسات ،عواطف ،غریزه ، شعر او ډیر نور سره ددي چې

قانونمندي پیښې او اعمال ګڼل کیږي خو علمي فورمولبندي، تیوري ،افاده او تعریف یې ممکن ندې. ځکه چې هر یو له دغه پیښو په عین شکل دوهم وار نه تکراریږي یعنې استمرار پکې وجود نلري ،او علم مستمري قانونمندۍ ته ویل کیږي. د خدای علم په ټولو علومو او قانونمندیو محیط علم دې او سره ددې چې انسان په ځمکه او جهان کې خدای خپل خلیفه ګڼلې او فلسفه چې مونږ په عالم الاسباب کې د خدای د علم خلف علم بولو ، حتا په کوچنۍ قضیه کې یې دخدای دعلم قایم مقام نه شو ګڼلې. ځکه چې خدای په ټولو زماني ، مکاني ،کمي ،کیفي ابعادو اوا وصافو هر وخت علم لري. او انسان ددغه ډول امکاناتو څخه د تل دپاره عاجز او یوازې د خپلو انساني مقدراتو او شعوري امکاناتو په تنګ محاط محیط کې مقدر او مکلف ګرځول شویدې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فلسفه او ځانګړي علوم

۱ــــ **فلسفه** : فلسفه د عالم الاسباب او ټولو خلقتونو د خلقت، تغیر او تکامل «دیالکتیک» د څیړني او قانونمندي افادي علم ته ویل کیږي.

ــــ **د فلسفي موضوع**: یواځي عالم الاسباب او د هغي پوري اړونده قانونمندۍ څیړي. خارج له هغې «عالم الارواح او د خدای ذات او صفات» د انسان په مقدراتو کې نه راځي، د انسان لپاره نه مسخر دي او نه مقدر او نه خدای انسان د هغي په معرفت مکلف ګرځولې، نو ځکه یي د معرفت او پوهې څخه د همیش لپاره عاجز دې او یواځې په هغه څه پوهیدلې شي چې د خدای په کلام کې یي ذکر شویدې او باید باور او ایمان پري ولري.

ــ فلسفي اساسي مسایل :

ــ « ذهنیت نسبي عېنیت او هر مشخص ذهنیت عېني واقعیت دې»؛

ــ «دا جهان یواځي په قانونمند حالت او بڼه سره وجود لري، قانونمند پیدا، قانونمند پایي، قانونمند بدلون مومي او

تکامل کوي. یعني قانونمندي شکل د موجودیت د مادې دیې»

ــ «ماده متحرکه ده ځکه چې موجوده ده او موجوده ده ځکه چې متحرکه ده. ماده پرته له حرکته وجود نلري. حرکت شکل د موجودیت د مادې دې»؛

ـ «مطلقه بې شعوره او مطلقه با شعوره ماده وجود نلري»؛

ـ «مطلق مختار او مطلق مجبور نشته»

ــ «فلسفه دین او دین فلسفه ده، ځکه چې دواړه یو شان د خدایي خلقتونو د معرفت متضمن دي»؛

ـ «ماده قانونمنده او هره قانونمندي مادي ده»

ــ «ځانګړي مستقل علوم په حقیقت کي په مستقل ډول وجود نه لري»؛

ــ «غیر مادي ایدیا لیستي فلسفي په عالم الاسباب کې حقیقت نه لري»؛

ــ «حرکت په عالم الاسباب کې د خدای د لوی علم د عامې قانونمندۍ او د هغې د ټولو خصوصي حالتونو په پروسه کې د ټولو پدیدو د ظهور او متقابلو اړونده مناسباتو د علت او معلول مسبب ګڼل کیږي»؛

ــ «دا جهان همغومره متنوع، متفاوت، رنګارنګ او متغیر دې لکه څومره چې حرکتونه متنوع، متفاوت، رنګارنګ او متغیر دي. دا جهان همغوره ابدي دې لکه څوره چې حرکت ابدي دې. لوی خدای د خپل لوی علم د عامي قانونمندۍ له مخې د لوی جهان او حرکت متقابل ابدیت او موجودیت یو تربله سره لازمي ابدي علت او معلول او قائم با الذات او خلل ناپذیر ګرځولې او یواځې د قضاء او قدر د لوی علم د جبر او اختیار له مخې په هغې کې تغیر او تصرف ممکن ګڼل کیدې شي.»

(c) ketabton.com: The Digital Library

ـ « ... او داسي نور په هره ساحه کې اساسي مسايل فورمول بندي شي.

ـ فلسفه مجرد علم دي که مشخص؟: مشخص پدي مفهوم چې يواځې په عالم الاسباب کې د خلقتونو او پديدو د پيدا ايښت، پايښت، بدلون او تکامل د ديالکتيکي قوانينو څخه بحث کوي او د خدای د ذات او عالم الارواح د موجوديت د قوانينو د معرفت څخه پدې جهان کې د هميش لپاره عاجز او يواځې په هغه څه ايمان او باور ولرل شي چې د خدای په کلام کې يي ذکر شوې او يا د علم او قانونمند منطق د اصولو او قوانينو سره سمون لري .

مجرد پدې مفهوم چې د عالم الاسباب د ديالکتيک د خورا عامو قوانينو څخه بحث کوي . څرنګه چې ټول خلقتونه په عملي او تجربي قانونمند ډول عرض وجود کوي او د انسان دلپاره په زماني او مکاني، افقي او عمودي ابعادو کي هميشه د تجربي وړدي نو فلسفي علمي نتايج هم د ځانګړو علومو د عملي تجربي قانونمندو منطقي نتايجو له مخي د قياسي استقرائي قانونمند منطق په بناء نه په تخيلي او تصوري بلکه په نسبي عملي او تجربي شکل ارزول کيدې شي.د شعور او لاشعور د ديالکتيک په پروسه کې هم لاشعوري حقيقتونه او واقعيتونه د خداي د مقضي ارادي له مخې په شعوري پروسو او حقيقتونو او واقعيتونو بدليږي او دا د فلسفي عملي تجربي افادې يوه بله لار او طريقه ګڼلې شو .

ـ د فلسفې او ځانګړو علومو ديالکتيک:

د مخه مونږ دې خبرې ته اشاره کړې چې ځانګړي علوم په ځانګړي ډول وجود نلري او ټولې پروسې او قوانين د مختلفو

خلقتونو او پديدو د کميت، کيفيت او نورو خصوصياتو له مخې په متعادل او متناسب متداخل ډول جريان پداکوي او د مختلفو ځانګړو خلقتونو د ظهور او ايجاد سبب ګرځي. د غه خلقتونه د مختلفو لويو او کوچنيو نظامونو په حيث د خپل ذات البيني متعادل او متناسب ديالکتيک له مخې لوی او واړه نظامونه او په کل کي د عالم الاسباب لوی نظام جوړوي. د غه بې شميره نظامونه، پديدي او خلقتونه د خپلو ځانګړو ذاتي خصوصياتو له مخې لکه فزيکي حالت يعني جامد، مايع، غاز، تشعشعي، الکترو مقناطيسي، جاذبي « Gravitation »او نورو ساحوي تفاوتونو ؛ مادي جوړښت لکه عضوي، غير عضوي او په عضوي کي لکه نباتي، حيواني ؛ د ترکيب له مخې لکه فزيکي، کيمياوي او بيولوژيکي او ډيرو نورو خصوصياتو له مخې د قانونمندۍ په ټولو ابعادو او جهتونو کې يو تر بله سره کاملاً فرق لري. په مجموعي ډول د يوه تعامل چې په متداخل شکل سره په مادي واحد کې جريان پيداکوي، همزمان او هم مکان د ديالکتيکي پروسې په حيث د ټولو قانونمنديو په نظر کې نيول او په متداخل ډول د هغې محاسبه ډير مشکل او حتا ناشونې کار دې. په همدي علت د فلسفي او ځانګړو علومو تر منځ ويش « Differentiation » مجبوري لازمي ګڼل کيږي.

د فلسفي او ځانګړو علومو د مجبوري لازمي ويش په هکله ما دغه يو ډير ساده مثال ذکر کړ. د فلسفي او ځانګړو علومو د مناسباتو او ديالکتيک په باره کي د مخه ماڅه ناڅه ذکر کړي دي. بيا هم که لازمه وه ، اضافي بحث به پري وشي.

د دغه ويش دوهم علت به زما په نظر دا هم وي چي په ځانګړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

علوموکي ،ځرنګه چي ډیر دقت ته ضرورت نه لیدل کیږي او دعملي تدریجي تجربي اصلاح او همداسې د تدقیقي ضریبونو په کارولو سره ځینې قانونمندې محاسباتي نیمګړتیاوې رفع کیدلې او یا اقل کچې ته راټیټیدلې شي . که چیرې له دغه پرنسیب څخه ګټه پورته شوې نه وای، نه به ځانګړو علومو د نن ورځې په کچه پرمختګ کړې وې او نه به فلسفې د خپلو نتایجو د تصدیق په خاطر عملي ثبوتي دلیل درلودلې .اوعلمي څیړنې به په کل کې بې نتیجې او منجمدې پاتې وې.

که چیرې في مادي واحد عنصر ، مخلوط او یا مرکب په نظرکې ونیسو او یوائې د حرارت فاکتور ته په ترتیب سره تغیر ورکړو ، وبه وینو چې د حرارت په تناسب د دغه مادي واحد فزیکي حالت د مادي منجمد څخه مایع ، غاز ، تشعشعي ، الکترومقناطیسي ،فوتوني او ډیر نور حالتونه غوره کولې شي. که چیرې مونږ د قوانینو بدلون یوائې په دغه یو بعدي مسیر کې په نظرکې ونیسو ، وینو چې: په جامد حالت کي ساده میخانیکي فیزیکي قوانین جاري دي ؛ په مایع حالت کي په هایدرولیکي ؛ په غازاتو کي په آیرودینامیکي ؛ په تشعشعي حالت کي د شعاعاتو د قانون ؛او په الکترو مقناطیسي ؛ فوتوني او نورو ساحو کي په نورو کاملاً متفاوتو قوانینو بدلیږي « ددي په څنګ کې په هره مرحله او هره قدمه کې نور په لسګونو قوانین زیږي او هر یو خپلې خپلې ریښې ځغلوي ، خو هغه مونږ په نظر کي نه نیسو ځکه مونږ موضوع دیو بعدي حالت په یوه مسیر کې څیړو » . بیا هم که مونږ یوائې ساده ترمودینامیکي قانوني تسلسل په دغه مسیرکې په نظرکې ونیسو . وینو چي: په جامد کي د حرارت انتقال د مالیکولونو ،

اتمونو او ذراتو د اهتزاز دقوانینو ؛ په مایعاتو او غازاتو کې بیا هم په متفاوت شکل د کتلوي مقدارونو دکانونشن «حرکت» په شکل ؛ او په نورو ساحو کي بیا هم په نورو متفاوتو قانونمدیو او کله چي فوتوني حالت یعني کله چي سرعت د نور سرعت « ۳۰۰۰۰۰ کیلو متره في ثانیه » ته رسیږي قوانین کاملاً په بل ډول تغیر کوي او علم تر اوسه پدي نظردي چي هیڅ مادي واحد له دي پورته سرعت نشي ترلاسه کولې او دا اخرین حد د سرعت کېل کیږي چي تر اوسه یې بشر پیژني ،خو زما په نظر ، پدې باره کې مطلق حکم صادرول نه منطقي دې او نه ضروي . تر اوسه پوري مونږ موضوع په یو فاکتوري خطي مسیر کي او هغه هم د یوه ډیر ساده شکل په نظر کې نیولو سره څیړلي ده. که چیرې مونږ څو فاکتوري او څوبعدي حالتونه ددغه ساده قضیي وڅیړو موضوع به نوره هم مشکله او که چیري مونږ موضوع د یوه ساده واحد عنصر ،مخلوط او مرکب په چوکاټ کي نه بلکه د څو عنصري ، مخلوط او مرکب په چوکاټ او یا دهغي څخه هم پورته دغیر عضوي ،عضوي ، نباتي ، حیواني او یا دهغې څخه هم پورته د ذهني مادي واحدونو او کامپلکسونو په چوکاټ کې مطاعه کول غواړو .

محترم لوستونکي څه فکر کوي ؟ننني بشري جمعي شعور او موجوده علمي ــ تخنیکي وسایل به یې دمحاسبي له عهدې څخه ووځي؟ په قاطعیت سره ویل کیدې شي چي په نظري ډول په پرنسیپ کې هو ، خو په عملي ډول نه ! ! ! لکن د خدای په لوی علم کې ددي کار لپاره ټول قانونمند امکانات برابر شویدي . او پخپل وخت سره به که ژوند باقي وو د امکان په صورت کې لازم بحث وشي . په غیر صورت کې به راتلونکي

(c) ketabton.com: The Digital Library

نسلونه يي حتماً د تحقيق او محاسبي دعهدې څخه څه نا څه ووتلې شي . ما دا نسبتاً ساده مسًله د قضاياوو داِشکال د نمايش په خاطر نده ذکر کړي بلکه د فلسفي مسايلوَد مختلفو بعدونو دعمق او بيا هم د ټولو مشکلاتو سره سره ، په هغې کې د حل دلارو دموجوديت دنمايش هڅه وکړه. او يوائې په همدي خاطر !

دا ډول قضايا په مختلفو ساحوکې په مختلفو شکلونو ، بعدونو او ژورتيا سره مطرح کيدلې شي .

دمخه ما آيرو ديناميکي قوانينو ته اشاره وکړه.غواړم د پورتنۍ مسًلې دلا ښه پوهاوي په خاطر په تخنيکی چوکاټ کې په مسًله بحث وکړم .د هوا بازۍ د تاريخ شروع روسان د مژايسکي خو امريکايان د رايټ د ورونو د ابتکار څخه بولي .په هر صورت هوابازي په عملي ډول د شلمي م پيړۍ دشروع څخه پيل او نژدي ديوي پيړۍ په عمر کې يي لوړ افقونه تسخير کړيدي .په ابتداکې پوهانو فکر کاوه ، کله چې د طيارې د الوتنې په وخت کې دهوا ذرات په طياره لګيږي ،دپورته کيدو « دبرداشت » قوه توليديږي . وروسته ژوکوفسکي په اثبات ورسوله چې آيروديناميکي د برداشت قوه د هوا دفشار دتفاوت په نتيجه کې چې دالوتنې په وخت کې د طيارې « الوتکي » دوزر دلاندې او باندې سطحو تر منځ منځته راځي ، ايجاديږي .وګورو چي آيروديناميکي قوانين د سرعت د فاکتور په تدريجي تغير سره څه ډول تغير کوي ؟ په ابتدا کي د الوتکو دپاره هم په يو څه تفاوت د موټر د انجن څخه استفاده کېده او هغه پدي معنا چې دالوتکې په انجن کې سلندرونو په ستاره اي شکل سره قراردرلوده چې پکو ته يي دوراني حرکت ورکاوه او

هغوی د کشش قوه توليدوله . پدې انجنونو سره ممکنه وه الوتکه يوائې له ۳۰۰ تر ۴۰۰ کيلومتره في ساعت سرعت ولرلې شي. ددي څخه پورته د پکي د مقاومت زياتوالي د سرعت د زياتيدو مخه نيوله . دسرعت دزياتوالي په خاطر پوهانو دزاړه حکمت له تجربو څخه په استفاده د جيټ انجن کشف کړ ، خو پکه د کشش دقوې دوسيلي په حيث پاتې شوه . پدې صورت کې نيمه قوه پکي او نيمه نوره د توربين څخه په سرعت سره خارج شوو غازاتو توليدوله او الوتکې له ۷۰۰څخه تر ۹۰۰ کيلو متره في ساعت اعظمي سرعت نيولې شو. بشر زيات سرعت ته ضرورت درلود او ددې کار لپاره بې پکي خالص جيټ انجنونه جوړ شول او پدې وسيله دالوتکې چټکتيا د غږ له چټکتيا څخه واووختله.ددي سرحد څخه په اووختلو آيروديناميکي قوانينو تغير پيداکړ او ددي په بناء بايد دالوتکي جوړښت هم تغير کړي واي او مونږ نن وينو چې دغږ څخه چټکې الوتکي د نورو الوتکو په نسبت بل ډول جوړښت لري . دالوتکې دجوړښت په تغير سره د الوتکې سرعت زيات او د غږ د سرعت دوه ،دري برابره او لا نوره هم زيات شو .دانجن دننه کمپريسور او توربين دمقاومت دزياتيدو په نسبت بيا پرابلم پيدا شو . دالوتکي او دغږ د سرعتونو تناسب په « M » سره ښودل کيږي او د « ماخ »دعدد په نوم ياديږي . لازم داوو ، کومې الوتکې چې د غږ دري برابره او زيات سرعت درلود بې کمپريسوره او بې توربينه جيټ انجنونه ورته جوړ شوي واي . نن دغه ډول انجن لرونکې الوتکي موجودې او اکثره بې پيلوټه الوتکې دا ډول انجنونه لري ،خو دهغې دپاره پکار دادي چې لومړي يي بله الوتکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورته آو تر لازم سرعته ورسوي ، څرنګه چې دغه ډول الوتکې يا اکتشافي او يا الوتونکي بمونه وي ، نو بعدي پروازئي درادار او په ځيني مواردو کي د پيلوټ پواسطه کنترولیږي .

پوهان نن دنوروا و نورو ،حتي فوتوني انجنونو د جوړ ولو په فکرونو کې دي چې همزمان هر چيرې چې وغواړي حاضر او هر ډول امکانات ولري . پدي بحث کې مونږ يواځې د سرعت د پارامتر په تغير سره وويل چې قوانين په ټولو مراحلو کې په کافي اندازه تغير کوي .که مونږ د ټولو پارامترونو دتغيراتو تأثير په نظر کي ونيسو دا مسّله به لابغرنجه هر اړخيز نوربعدونه هم پيدا کړي . په نتيجه کي ويلې شو که پرنسيباً دفلسفې او ځانګړو علومو ويش ناممکن بريښي ، عملاد ًمجبوريت له مخې لازمي ګڼل کيږي . دفلسفې او ځانګړو علومو د ديالکتيکي عدم ارتباط په صورت کې که فلسفه عملي تجربي ثبوتي دليل دلاسه ورکوي ، ځانګړي علوم هم ممکن نده چې خپل واقعي موقف ،لار او ګودر پيدا کړې شي . د هغي متقابل ديالکتيک ضروري او جبري او لازم وملزوم ګڼل کيږي.

مقضي او مقدره « د خالق او مخلوق » اراده

مقضي او مقدره ارادې د قضاء او قدر دقانون په لوی جهانګير محاط محيط کې ،يوتر بله سره د لوی جهان او دهغي د ټولو خلقتونو د پيدا ښت ، پايښت او ديالکتيکي بدلون او تکامل ،علت او معلول انګيزه او يواځيني لوی علمي قانونمند وجودي وجدي حالت ګڼل کيږي . انسان د خدای دذات د پيژندنې او توصيف څخه دهميش دپاره عاجز دې. پدي صورت کې هر چاته دا پوښتنه پيدا کيدلې شي چې دخالق او مخلوق ترمنځ د ارتباط لار او وسيله به څه ډول وي ؟ په کوم دليل او وسيلي سره خدای او انسان ارادي ديالکتيکي ارتباط لرلې او انسان د خدای د عالم خلف په حيث لازم ديالکتيکي مقدرات حاصلولې شي ؟ مونږ ددي خبرې شاهد او پوهيږو چې د ماديت او معنويت په غير واقعي بنياد د فلسفې داساسي مسّلې مطرح کولو ، په فلسفي نظام کې څومره بې مورده ځانګړتياوې ،تناقضات ، موضعګيرئ او اختلافات رامنځته او لا تر اوسه په خپل حال باقي پاتې دي. فکر کوم ، هغه ډيره

(c) ketabton.com: The Digital Library

عمده او اساسي مسئله او د هغې په اړوند نور فلسفي قضایا مونږ وکولې شول د عینیت د فلسفې د موضعګیرۍ له مخې په ثبوتي ډول فورمولبندي او شاید د پوهانو د توجه او قناعت وړ ګرځیدلي اوسي. زمونږ په آند ډیرو فلسفي مسایلو ته په دغه تیوریک بحث کې ځواب ویل شوې، د شک او تردد جرړې له منځه تللي او په لازم لوري د تحرک پوره امکانات برابر شویدي.

همداسې په فلسفي بحثونو کې مونږ د عالم الارواح، جنت، دوزخ، اعراف، برزخ، لوح محفوظ، مُثُل، د خدای د ذات او صفاتو او ډیرو نورو مثایلو په باره کې د ډیرو سترو فیلسوفانو او پوهانو د فلسفي بحثونو شاهد هم یو. حال دا چې دغه ټول بحثونه د انسان د مقدراتو او ممکناتو څخه وتلې کار ګڼل کیږي، مګر هغه چې یې د خدای په کلام کې ذکر شوې اوسي. زما په عقیده هغو مره چې پدې باره کې یې د خدای په کلام کې ذکر شوې، همغومره به ضروري او حتمي ګڼل کیدل. خارج له هغې، زیاتو معلوماتو ته به ضرورت نه لیدل کیده نو ځکه یې نه د خدای په کلام کې ذکر شوې، نه د انسان په مقدراتو کې راځي او نه یې انسان په معرفت مکلف ګرځول شویدي. نو ځکه اضافه له دې، کومې هڅې چې پوهانو او فیلسوفانو په تصوري او تخیلي شکل پیل کړي او اوس هم دوام لري کاملاً د نا ممکناتو څخه دي او بې مورده ګڼل کیږي. مونږ پدې باور لرو چې انسان د خدای د کامل معرفت او توصیف څخه د همیش د پاره عاجز دي، ځکه چې خدای د لوی حقیقت په حیث د انسان په شعور کې نه ځائیږي، خو په عالم الاسباب کې د خدای د خلیفه په حیث باید د خدای په علم د نسبي پوهې د معرفت لازم

وسایل او امکانات ولري. په غیر صورت کې به څه ډول د خدای خلیفه جوړ او وګڼل شي؟ د دغه ضرورت او مجبوریت له مخې پوهانو او فیلسوفانو د تخیل، تصور، تصوف، کراماتو، عبادت، ریاضت، سحر، جادو او حتي ډیرو العیاذ باالله د شیطانت له لارې هڅې کړیدي، په دروغو او ټګۍ ځانونه د خدای خلیفه او قایم مقام جوړ کړي، حتي ډیرو ځانونو څخه مجازي خدایان جوړ کړي، په دروغویي طریقې، لارې چارې، تیورۍ او فورمولبندۍ جوړې کړي او پایله یې ګمراهي شویده او نن هم دغه مسئله پخپل ځای لا ینحله پاتې ده. نو مورې مسئله ډیره مغلقه، مشکله، نامرئي او په همغه کچه د اهمیت وړ هم ده. پوهان هغه د قضاء او قدر، جبر او اختیار، دیترمینیزم او اندیترمینیزم په نامه یادوي. دا سمه ده. زه هغې ته د شعور او لا شعور دیالکتیک هم وایم. پدې باره کې، لکه چې د مخه هم ورته اشاره شوې وه، ما د «شپږم حس که د شعور او لاشعور دیالکتیک» تر عنوان لاندې یوه مقاله لیکلې او د میلادي پیړۍ د اتیایمي لسیزي په لمړیو کلونو کې د «اخبار هفته» په ۵۵ ګڼه کې چاپ او پدې موضوع بحث شوې وو. که چیرې د قضاء او قدر د عام قانون له مخې د خالق او مخلوق د مقضي او مقدرو ارادو ډډلیږد او دیالکتیکي قانونمندو مناسباتو تحقق ممکن نه وې ګرځیدلې، انسان به هیڅ کله د خدای خلف نه وې، نه به قضاء او قدر وې او نه به د لوی جهان او د هغې د بې شمېره خلقتونو پیدایښت، پایښت او دیالکتیکي قانونمند علت او معلول تحقق پیدا کړې وې. پدې معنا چې د جهان د پیدایښت، پایښت او دیالکتیکي تحول او تکامل لپاره به نه انګیزه وې او نه علت. څرنګه چې خدای د لوی جهان قاونمند

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیدا کړي او قانونمندي شکل د موجودیت د مادي دې، یعنې ماده او قانون یو تر بله لازم و ملزوم ګڼل کیږي او په بل ډول او وسیله د هغې پیدا ایښت، پایښت بدلون او تکامل خدای لازم او ممکن نه دې ګڼلی، پکار دا دي د دې جهان، پدیدو او خلقتونو سره هر کړه وړه یوا ځې د علمي لارو چارو له مخې په قانونمند ډول وشي. لکن له ډیره بده مرغه پوهانو دغه ضرورت او مجبوریت نه دې درک کړي او د خپل ذهني متا فزیکیت له مخې یې ما بعد الطبیعت په تصوري او تخلي خارق العاده، کور کورانه او د علمي قانونمند منطق څخه بې محتوا او د مقدراتو څخه وتلي واهي فلسفي تیوریو ته مخه کړې، د کاذب رسالت لارنیسی اود تخیل په وزرو د دې لوي جهان اغاز او انجام معلومول غواړي او پدې لټه کې کیږي چې په عالم الارواح کې څه پیښ شوي او لا پیښیږي به، د جنت او دوزخ د ثواب او عذاب کچه او اندازه څه ډول تلل کیدي او معلومیدې شي؟ حال دا چې خدای د انسان لپاره یوا ځې عالم الاسباب مقدر او مسخر ګرځولي تر څو هغه په قانونمند ډول د ځان او ټول بشریت لپاره قابل د استفادې وګرځوي.

علم او عقیده سره د دي چې د ماهیت او معنا په لحاظ په موازي ډول عین اهداف تعقیبوي خو د کچې او مقیاس د تناسب له مخې دواړه یو شي نه دي. پدې معنا چې په دین او عقیده کې حرج او جبر وجود او ځای نلري، یوا ځې د یقین، عقیدې او نیک عمل پورې اړه لري. پدې لار کې علمي ثبوتي استدلال او نتائج پکار نه دي او نه فلسفه د علم په حیث دا رسالت لري چې حتماً دې د خدای د ذاتي معرفت او نورو اړونده موضوعاتو د پیژندګلوۍ له عهدې څخه ووځي او

ګوندې حتماً دې قانع کننده ثبوتي دلایل وړاندې شي. پدې باره کې پخپله شخصي باور او یقین لازمي او کافي شرط ګڼل کیږي. خدای عادل او منصف ذات دې او انسان یې مختار پیدا کړیدي. که خدای خپل مخلوق یوا ځې مجبور پیدا کړې وې، دقیامت دورځې محاسبه به په کوم اساس، د کوم عدالت او قضاوت له مخې کیدلې؟ زما په نظر په عقیدوي مسایلو کې پوهه او ثبوتي دلایل د لازمي او کافي شرط په حیث ضرور نه ګڼل کیږي، لکن په علمي موضوعاتو کې د پوهې او قانونمندي فورمولبندۍ موجودیت او ثبوتي دلایل د لازمي او کافي شرط په حیث ضروري او مجبوري ګڼل کیږي او پرته لدې به هره افاده نیمګړې او نا کافي وې. همدلته په فلسفه کې لوی بحران رامنځته شو، فلسفه ګمراه شوه، خپل علمي قانونمند مادي ماهیت یې چې بشر پرې مقدر او مکلف ګرځیدلي له لاسه ورکړ او پخپله فلسفه منحیث د علم، د علم سره په تضاد کې واقع شوه. همدلته د فلسفې او نورو علومو تر منځ تباین او تباني خپلې لارې سره جلا کړې، همدلته فلسفې خپل قانونمند منطق له لاسه ورکړ او پخپله منطق عامل د بې منطقۍ وګرځیده، په همدې مقطع کې فلسفه په نا مشخص، مذبذب او کورکورانه ډول د لارې د سر په بحث او یا په بل عبارت په سفسطه بدله شوه، په همدغه مساعده موقع کې د مختلفو نظریاتو پیروانو فلسفې ته د خپلې عقیدې او نظر د اصالت د جزائرو د پیدا کولو لار پیدا کړه او په واقعي مفهوم فلسفه په غیر تحلیلي نابکاره کانګلمرات «مخلوط» او انارشۍ بدله او ځکه یې نن خپل علمي موقف او ماهیت له لاسه ورکړې دې.

کوم رکود، سکون او ګمراهي چې نږدې ۳۰۰۰ کاله د مخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په فلسفي علمي ورشو کې راپیدا شوې او فلسفه یې په جړه مشوره، غامضه مسًله او لا ینحله معما بدله کړي، تر ننه باقي پاتې ده. شک نشته چې د فلسفي تیوریو په شکلي کمیت او کیفیت، موضوعاتي ویش او دیفرنسیشن کې ستر تغیرات رامنځته شوي خو فلسفي موضوعي محیط او ماهیت د فورمولبندیو ماهیت د پخوا په څیر محدود او متحجر پاتې شوېدي. علت یې د فلسفې د اساسي مسًلې غلط تعبیر او بې بنیاده د عیني او ذهني محیطونو جدا کول وو. ماتریالیستان په ټولنیزو او ذهني پدیدو کې ایدیالست پاتې شوي او ایدیالستان چې فزیک دانان او ساینس پوهان هم وو چې تندې به یې په غره هم لګیده، ویل به یې نه یې منم دا غر ندې بلکه زما د احساساتو کامپلکس او مجموعه ده. خو د فلسفې بوجۍ د موضوعاتو د تکاثف او ازدحام له کبله د پوچو تخیلاتو په بنیاد پړسیده او په هر لوري یې بوړې کاوه او فلسفي تیورۍ او موضوعات له یوې ورځې څخه بلې ته لا پسې په جړه

مشوره او عظیم عطالت لرونکي بار بدله شویده. یواځې د عینیت د فلسفې په نوي طرز تفکر او لید لوري سره لکه چې د مخه هم دې موضوع ته اشاره و شوه، د مقضي او مقدرې ارادې، قضاء او قدر د عام قانون او د شعور او لاشعور د دیالکتیک په انعطافي مقطع کې، موجوده معما د حل لار پیدا کولې شي. زما په نظر عقیده هغه وخت پیدا کیږي چې شکونه په باور بدل شي. فلسفه او علوم د خپل تکامل په پروسه کې همیشه په تجربي ثبوتي ډول د عقیدې په واقعیت او ربښتینولۍ د تائید مهر لګوي او د خپل لایتناهي تکامل په پروسه کې د لوي او کامل حقیقت مجانب ته په هایپر بولیک

ډول تقرب کوي او دواړه په کامل ثبوتي لوی حقیقت بدلیږي.

همدلته عقیده او فلسفه او یا په بل عبارت، فلسفه او دین په اصطلاح د تضاد د مواضعو څخه د توافق مواضعو ته راپړي ووځي او دوه جانبه متناسبه متممه مکمله پایله غوره کوي. دادې د فلسفې او دین د نسبي حقیقت موضیعي موقف او د کامل حقیقت په لور د هغوئ‌ۍ غبرګونې مجرا او مسیر.

یواځې د قضاء او قدر په ډیر باریک او نامرئي سرحد کې انسان د خدای د عالم خلف په حیث د خوب، الهام، وحې او حتې د احساس او ادراک دلارې د خدای د مقضي ارادې د شعوري فهم امکان پیدا کوي او په همدې بنیاد یعني قضاء او قدر، جبر او اختیار او شعور او لا شعور د مناسبت او دیالکتیک په نرۍ پوله د خالق او مخلوق د ارادو د افهام وتفهیم او عملي ارتباط شرایط قائمیږي او د همدې علت او معلول له مخې موجوده لوی جهاني نظام جوړیږي.

نو موړې نظام د خدای د مقضي ارادې او لوی علم له مخې متناسب او متعادل پیدادې، بشري شعور د خپلې افراطي استفادې په نسبت په نظام کې د غه تناسب او تعادل له منځه وړي او د خپلو مقدراتو په کچه د فردي یا اجتماعي یعني سالمي یا ناسالمي استفادې وړ ګرځوي، خو په دواړو حالاتو کې د نظام تناسب ړنګیږي او د مقدرې ارادې د پولې څخه په وتلو سره د مقضي ارادې په جبر سره دوباره د نظام تناسب او تعادل بر قراریږي. پدې توګه په نظام کې د مقضي او مقدرو ارادو متقابل اختیاري او جبري فرصتونه تاًمینیږي. یواځې د جبر او یا یواځې د قدر د امکاناتو په صورت کې به نظام یو جانبه عطالت او قهقرائي ناپایداره حرکت درلودلې. په بل

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبارت ،په نظام کې هم د خلقتونو د نسبي بقاء مقدرستاتيزم وجود لري او هم مقضي متحول ديناميزم ، يا که نور هم په لنډ ډول سره وويل شي ، ابدي همزمان ستاتيک ــ ديناميک ديالکتيک يا د لوی خدای د لوی علم له مخې لوی واحد ، ابدي، پايداره ،متناسب ،متعادل جهان استقرار پيدا کوي او پخپله د مقضي او مقدرارادو ديالکتيک د نظام د بقاء تضمين کوي .

پدې ډول مونږ وکولې شول په عامو مفاهيمو يعنې په فلسفي بڼه د قضاء او قدر او شعور او لاشعور د ديالکتيک ډيره ستره مسًله د موجوده منل شوو قوانينو د اصولو له مخې ،فورمولبندي کړو .شک نشته چې په عامو مفاهيمو سره د دغه ډول سترو قضاياوو افاده او پوهاوې دواړه ډير مشکل کار ګڼل کيږي ،او خصوصا ً کله چې دغه طرحې او افادې په فلسفي ادبياتو کې غير معمول او د لومړي ځل لپاره په سترګو کيږي. سره د دې چې د شپږم حس په موضوع کې د دغه مسًلې په ځينې اړخونو څه ناڅه بحث شوېدې ،بيا هم پکار دادي چې دغه مسايل عام شهرت او د عامې استفادې وړ وګرځي او د مسايلو د جزئياتو په کچه د موضوعاتو د متخصصينو لخوا هغې په تخنيکي اړخونو په تفصيل سره بحثونه وشي. خصوصاً دغه موضوع په څرګندو ځانګړو مثالونو کې وڅيړل شي چې څه ډول د قضاء او قدر او شعور او لاشعور په ديالکتيک کې لاشعوري پروسې په شعوري پروسو ، پديدو ، فاکتونو ، ارقامو ، ګرافيکونو او ډيرو نورو مفهومو شعوري حقايقو او واقعيتونو بدليږي .

د خالق او مخلوق د مقضي او مقدرې ارادو دد يالکتيک د

حقايقو او عامه تيورۍ فورمولبندي او نړيوالو ته د هغې وړاندې کونه برعلاوه د دې چې په فلسفي علم کې ټول ناممکنات ممکن ګرځوي، هرې معما ته د حل ځواب وايي ، د فلسفي تيورۍ هره ترلې کوڅه د حقيقت او واقعيت په لور خلاصوي او فلسفي ادبياتو ته د مهملو ،مجملو او مغلقو فورمولبنديو څخه نجات ورکوي ، بشريت د لا شعور د غير محاط امکاناتو محيط ته د لارې په پيدا کولو سره د د ې امکان هم پيدا کوي چې دغه ورشو د لويې سرمايه ګذارۍ په قوت د متخصصينو په ذريعه وڅيړي ، د بشريت د ښيګڼې په خاطر ټول امکانات ترلاسه او وروسته لدې د حرص ،آز ،حسادت او تنګنظرۍ نړۍ ته د پای ټکې کښيږدي او نړيوالو د پاره د خدايي سخاوتمندانه مناسبات او جهان جوړ کړي . د دې لارې انسانان کولې شي د انسانانو ،حيواناتو او نباتاتو تدافعي ، معفيتي ، وقايوي او مراقبتي سيستمونه په ژوره توګه وڅيړي او لکه څرنګه چې لا شعوري نظام خپل چاپريال په تناسب او تعادل کې ساتي ، همدغه د تعادل او تناسب استازو ته د حيه او غير حيه نظامونو د تناسب او تعادل چارې وسپارل شي .پدې وسيله دا هم ممکنه ده چې راتلونکي توليدات او مرکبات له يو سره ټول په متناسب او متعادل ډول توليد او نړۍ او نړيوال د افراط و تفريط د مضره تناسبونو د ګزند او چاپريال هم د ککړتيا څخه وژغورل شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عینیت فلسفه
او ځانګړي علمي اصالتونه

دا جهان د مادي موجود په حیث خدای د خپل لوی علم له مخې د واحد قانونمند دیالکتیکي نظام په شکل پیدا کړیدي. مادیت، وحدت، قانونمندي او دیالکتیک ددې نظام بنسټ او اساس تشکیلوي. ددې جهان د ننه او دباندې د اسې ورشو ګانې وجود نلري چې هلته دې ځانګړې قانونمندي او ځانګړي نظامونه موجود اوسي. پدې نظام کې ټولي پروسې او تعاملات په متداخل ارګانیک دیا لکتیکي شکل جریان لري او د مختلفو پدیدو او خلقتونو دظهور سبب ګرځي. دغه متداخلې پروسې او تعاملات نباید د مختلفو علوموبلکه د مختلفو وجدي او روحي حالتونو، دیالکتیکي تحولاتو او تغیراتو، د نظام دساتنې او محافظت دعواملو او ډیرو نورو حالتونو چې تر اوسه پورې یې مونږ نه په راز پوه او نه په افاده قادریوخو په کل کې دغه خدایي ابدي، قایم بالذات، خود کفاً، خود بقاً دیالکتیکي نظام جوړوي. دغه پروسې دذات البیني تداخل دیالکتیکي او ارګانیک جبر او اختیار له مخې په همزمان او هم مکان تحول، تکامل او دینامیزم کې قرار لري او دهغې مطابق ټول وجدي، روحي حالتونه او کمي او کیفي

ارزښونه جوړوي. مشکله خبره ده چې پروسې، پدیدې او علوم په دغه دیالکتیکي دینامیزم کې په متداخل ډول یودبل انګیزه او علت و معلول نه ګرځي اوپه مستقل شکل سره دې یا دپروسي او یا دعلم په حیث اثبات اوعرض وجود وکړي شي. پدې جهان کې د ستنې د ستومي په اندازه نه تشه موجوده ده او نه دا ممکنه ده چې ګوندې دیوې ذرې په بې ځایه کیدو دې په اصطلاح جهان ونه لړزیږي. دا نظام تر دې کچې پورې تړلې او واحد نظام ګڼل کیدې شي.

مولانا بلخي وایي:

اګر برګیري یک ذره از جای
فرو ریزدهمه عالم سرا پای

په نتیجه کې ویلې شو چې مستقل علوم، مستقلې پروسې او مستقل تعاملات او دهغوی مستقلې ملوک الطوائفۍ او ورشو ګانې وجود نلري او ټول موجودات له ځیلمه په متداخل هر اړخیز فعالیت کې قرار لري. کله چې د الکترولیت یو انبیق په برقي جریان پورې تړل کیږي، یا یوه لمده بطرۍ د موټر دچالانیدو دپاره استعمالیږي یا دوچې بطرۍ پواسطه رادیو فعالیت کوي، په دریواړو صورتونو کې ډیر تفاوت وجود نلري. که یو الکترولیت په برقي چارج پوري تړو:

د ایو نیزیشن دعملي په شروع سره کیمیاوي فعالیت شروع کیږي؛ دمنفي او مثبت قطبونو په لورد ایونونو حرکت میخانیکي فزیکي فعالیت ګڼل کیږي؛ دحرکت، اصطکاک او برقي جریان په نتیجه کې حرارت پیدا کیږي او دحرارت په موجودیت کې ترمو دینامیکي فعالیتونه یعني دحرارت انتقال او تبادله پیل او دنورو فعالیتونو د رامنځته کیدو سبب ګرځي

(c) ketabton.com: The Digital Library

؛ دعضوي موادو په موجودیت کې همزمان بیولوژیکي ، فیزیولوژیکي او همداسې نور او نور فعالیتونه شروع کیږي...

مونږ دغه ډول متداخلې سلسلې د مختلفو پروسو ، مختلفو تعاملاتو ،مختلفو پدیدو ... په مختلفو جهتونو کې تعقیبولې شو او دا ددي معنی لري چې مستقل علوم ، مستقلې پروسې او مستقل تعاملات او نوري پدیدي وجود نلري ،ټول یو تر بله سره علت ومعلول اویو تر بله سره انګیزه جوړیږي او مختلف فعالیتونه یواځې په متداخل شکل سره جریان پیدا کوي.

داجهان دخدای دمقضي الامر ارادې له مخې په خارق العاده قانونمند نظم او تناسب سره پیدا دې ، د همدغه ارادې له مخې به په همدغه تناسب او نظم سره پایي اودهمدغه ارادې له مخې خودکفاء ،خود بقاء اوخود حافظ او ناصر ګڼل کیږي او بل کړه وړه نه مني. انسان یواځې دخپل قدر او اختیار له مخې ددغه مادي جهان په قانونمند معرفت مقدر ، مکلف او موًظف ګرځیدلې دې. فلسفه دخدای دلوې علم انساني ،ذهني،عقلي تراوش او افادي ته ویل کیږي. انسان دیوې خواپخپل عملي ژوند کې ډیرو دقیقو محاسبو ته ضرورت نلري اودبلې خوادخدای دلوې علم په هم زمان او هم مکان دیالکتیکي تحول او تکامل او فلسفي علمي انتګریشن « کلي ،مجموعي وجدي حالت» اوعلمي پروسوي قانونمنده ګلوبال محاسبه باندې قادر هم نه دې ،نو ځکه دضرورت او مجبوریت له مخې دعلومو نسبي ویش اودیفرنسییشن ته قایل اوپخپل عملي ژوند کې د موجوده عملي امکاناتو له مخې په اصطلاح لوټه په اوبو کې ږدي او قدم مختداخلي او دواقعیتونو او امکاناتو

په عدم موجودیت کې ،ځیني وخت دانحرافي او واهي تیوریو درامنځته کیدو سبب هم ګرځي. «پراتیک معیار دحقیقت دي » ،نو ځکه دمختلفو علومو څخه په نسبي عملي استفادي او تجربي تدریجي اصلاح او دځیني عملي تجربي ضریبونو داستعمال له مخې کیدې شي نسبي دقیقي محاسبې تر سره شي. بشر په همدغه اساس او بنیاد مختلف تولیدي مرکزو نه جوړ اوبې ساري کلتوري فرهنګي زیرمي یي ایجاد اوخپل استهلاکي ضرورتو نه پوره کړي ،چي مونږ عملاً نن ددغه ډول مرکزونو او لاسته راوړنو شاهد یو .ددي لارې دا هم ممکنه ده چي فلسفي عامي تیوری، هم په نسبي عملي ډول وارزول شي او د فلسفي تیوریو د سترو او غیر قابل تصور اشتباهاتو اوغلطیو څخه هم جلوګیري وشي. له ډیره بده مرغه ، دفلسفي علومو پدې دومره اوږده تاریخ کې ، سره ددې چې ډیر فیلسوفان ساینس پوهان هم وو ، نه یې دي کړې شوي د تجربي علومو د متودونو او روشونو څخه د فلسفي تیوریو د اشتباهاتو دمخنیوي د پاره عملي ارګانیک او منطقي ډول استفاده وکړي .برخلاف پوهانو دغه روشونه او متودونه کاملاً په میخانیکي ډول تیوریکي نظریاتي ساحي ته انتقال کړي او په تخیلي او تصوري ډول یي د استقرائي او قیاسي لوبود جدل په ډګر کې دتحت الشعور ، فوق الشعور او مابعد الطبیعه ، ماقبل الطبیعه او دیته ورته عنوانونو لاندې یي بې بنیاده واهي انحرافي تیوریګاني رامنځته کړیدي.خو دې خبري ته هیڅ ندي متوجه شوي چي په تیوریکي نظریاتي مسایلو کې د یوه میکرون په اندازه انحراف په ° ۱۸۰ انحراف بدلیدلې شي. د پوهانو دغه ناسم عمل هر چاته دا جرئت ورکړې ،چې په علومو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې په هرډول قانونمندۍ سترګې پټې او انارشیزم ته حق قایل او حتا ساینس پوهان د فیلسوف د لقب د حاصلولو په شوق په ذهني ایدیالستانو بدل او غواړي د احساساتو د کمپلکس د زیارت ملنګان و ګرځي. علومو خپل مستمر قانونمند ماهیت او ارزش له لاسه ورکړې او ځای یې تخیلاتو، اجمالاتو او لفاظۍ ډک کړې، هر سړي د مهملو، مغلقو او بې مفهومو بې معنا افادو دلارې د فلسفه ګرائي جوګه او په حقیقت کې علم د علم په حیث خپل تعبیر او ماهیت له لاسه ورکړیدې. نن هم علمي قانونمندۍ، قوانین، اصول، مقررات، مقاولې، علایم، نښې نښاني او متودولوژيکي روشونه یو له بله سره څوک نه تفکیکوي، او هغې ته یو شان قانونمند حیثیت قایل دي. په همدې علت د هر ځانګړي علم عالم لکه منطق، کلام، متماتیک، ښوونه او ډیرو نورو علومو د اصالتونو له لاري په فلسفي حریم ورننوځي. حال دا چي په اصطلاح په دغه علومو کي باالذاتهِ او في نفسهِ کومه قانونمندي وجود نلري او یوازې د نورو قانونمندیو دافادي وسایل ګڼل کیږي او یا په بل عبارت دغه مقولي او قوانین، د مثال په ډول متماتیک، فزیک، ترمودینامیک او نور یوازې هغه وخت قانونمند علمي ارزش پیدا کوي چې د هغې بې ساه ارقام په نورو قانونمندیو کې په حرکت راشي.

د مخه مو نږ دې خبرې ته اشاره کړې وه چې انسان د قانونمندۍ ایجادګر نه بلکه یوازې د خپلې پوهې او علم له مخې د هر یو ځانګړي علم معرف ګڼل کیږي. کله چې انسان د خدای عالم خلف په حیث ایجادګر د قانون او جهان نه اوسې، د طبیعیونو هغه نظر چې ګوندې دا جهان، قانونمندي او

خلقتونه طبعیت پیدا کړي، هم د منلو وړ نه دي. ټول مسلمانان او بلکه قاطع اکثریت انسانان پدې عقیده دي چې دا جهان خدای پیدا کړې دي. مونږ پدې عقیده هم یو چې دا جهان خدای قانونمند پیدا کړې او قانونمندي شکل د موجودیت د مادې دې. پدې کې هم شک نشته چې د خدای د وجود او عدم وجود په باره کې څوک علمي ثبوتي دلیل نشي وړاندې کولې. ځکه چې انسان په علمي ثبوتي ډول د خدای د معرفت او توصیف څخه د همیش لپاره عاجزدې. خو د هغه څه په منلو مکلف دې چې د خدای په کلام کې یې ذکر شوې او د خدای د خارق العاده خلقتونو له مخې یې باید شک په یقین بدل او په خپل خدای ایمان ولري. ځیني کسان د ناپوهۍ، جهالت او یا کبر او غرور له مخې د خدای څخه منکریږي. هغومره چې د خدای د موجودیت د پاره بې شمیره دلایل وجود لري، د عدم موجودیت په باره کې یو هم نه په سترګو کیږي. مونږ دلته د علم، قانونمندۍ او منطق څخه بحث کوو چې د هر معقول او باشعوره انسان لپاره باید قابل د قبول اوسې او یا یې په مقابل کې همداسې علمي، قانونمند منطقي دلیل ولري.

دې کې شک نشته چې د علومو په ټولو قانونمندیو، محاسبو، تفکیک، انتګریشن او دیفرنسییشن باندې پوهیدل د ټولو لپاره اسان کار نه دې خو پدې خبره هرڅوک په اسانۍ پوهیدلې شي چې نپوهیږي. پوښتنه پیدا کیږي. ولې پدغسي مواردوکيې یو عالم انسان چې د موضوع په اهمیت او پدې هم پوهیږي چې نپوهیږي او بیا هم په اصطلاح تجاهل العارفانه د خپلې ناپوهۍ او بې منطقه منطق څخه نه تیریږي او ارجحیت ورته قائیلیږي. نن بشریت د عقل او شعور د بلوغ لوړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

افقونو ته رسیدلي ،علم او تخنیک فوق العاده پرمختګ کړي ،دشپږ ملیاردو څخه زیات انسانان د ځمکې په مخ ژوند کوي ، ټول غواړي د ټولو دپاره منلي او قابل قبول قوانین او دښه سولئیز ژوند ښه شرایط ولري.لکن تر اوسه پوري پدي ندي قادر شوي حتا پنځه ماده یي یو ډیر ساده قانون جوړ کړي چې پخپله یي مراعات کړې شي.روسي تزار چې هم حاکم ، هم قاضي ، هم حافظ او هم مجري د قانون وؤ ، ویل به یي «قوانین، عبث لیکل کیږي ، کله چې یي نه مراعتوي».

برخلاف خدای دا لوی جهان او ټول خلقتونه په قانونمند همزمان ستاتیک دینامیک دیالکتیکي تحول او تکامل پایداره حالت سره پیدا کړي او د ذرې په اندازه تغیر چې مرزي یي نه وي ،په کې نشي راتلای او هر څه به د قضاء او قدر د قانون مطابق په متناسب او متعادل ډول د نظام او قانونمندۍ سره سم ابدي پایداره پاتې وي . پوهان وایي د انسان مغز د پنځلس ملیارده عصبي ریښکیو او خدای خبر څومره حجرو څخه جوړ دې.په هره حجره کي ۲۳ جوړي کروموزومه او DNA او RNA وجود لري . که چیرې د مقدراتو د حدودو څخه د کوم باغي انسان د سرکشۍ په نسبت یو کروموزوم یعني Trisomi 21 د نظام

په خلاف تغیر وکړي ، د دغه باغي انسان جزا به د وراثت د بي حسابه هر اړخیزي پایداره قانونمندۍ سره سره په ارثي مونیزم بدلیدل یعني د Mongoloid په زیږیدو منتج شي . همداسې که چیرې د ځیني باغي انسانانو څخه شعوري بغاوت یعني رادیو اکتیف ،مخدرات ، مسکرات او یا بل کوم ډول سرکشي سر ووهي . د بدن معفیتي او مقید تړلي قانونمند نظام ړنګ

،نورمال حجرات یاغي او د نن ورځي په کچه د کریبس بلا پرې نازلیدل حتمي دي.

په پورتني مثالونو کې مونږ ولیدل چې مسایل او قضایا څومره په سادګۍ او بې مسؤلیتۍ سره مطرح کیږ ي خو ریښني یي تر کومو ژورو پوري ځغلي او بشریت د څه ډول لویو لا علاجه بدبختیو او ستونځو سره مخامخ کولې شي. خو دغه کارونه د ځیني کسانو لخوا عمداً د خپلو شومو اعمالو او نیتونو د پلي کولو په خاطر تر سره کیږي. همدلته د فلسفي او ځانګړو علومو د دیالکتیک غوټه تړل کیږي او د مشترک استلزام تعلق او ضرورت ختمه برابریږي. د تیورۍ او عمل د متقابل استلزام په باره کې ویل کیږي چې «عمل د تیورۍ په نشتوالي کي ړوند او تیوري چي عملي بڼه و نلري ،بي مفهومه ده» فلسفه او ځانګړي علوم هم دغه شان متقابل موقف او ماهیت لري «فلسفه پرته د ځانګړو علومو تجربي ثبوتي برهان او دلیل نشي لرلې او د فلسفي لارښوونو پرته د ځانګړو علومو روانیدل د ګمراهۍ په لار حتمي دي».

د مقضي او مقدرې ارادې په موضوع او دهغې د متقابل استلزامیت او د شعور او لاشعور د دیالکتیک په قضیه کې مونږ وکولې شول د خالق او دهغه عالم خلف مخلوق یعني انسان د ارادو مختلف فلسفي اړخونه او ځیني نور اړونده فلسفي مسایل فورمولبندي او عامه اذهانو ته وړاندې کړو . که د مادې او شعور د مسّلې فورمولبندي ، په طوفاني هوا کي د همالیا د ایوًرست په څوکه آوؤختل وؤ ،نو د شعور او لاشعور دیالکتیک یا د خالق او مخلوق د ارادو مناسبت او د خدای د خلیفه په حیث د انساني امکاناتو فورمولبندي به

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکهکشانونو د سیر وسفر او تسخیر څخه کم نه وي. پدې ترتیب مونږ وکولې شول د خدای، جهان او علم یعني انسان د دري ګوني متقابل مناسبت اساسي مسایل دعملي قانونمند منطق له مخې فورمولبندي او دعملي استفادي طریقي او امکانات په ګوته کړو. پدي ساحه کې نوي فلسفي ادبیاتو، نوي ترمنولوژۍ، نوي فورمولبندیو، نوو تیوریو او وضاحتونو ته ضرورت لیدل کیږي. باید عامه ذهنیتونه لومړي پدې معتقد او بیا دعملي استفادې د لارو چارو سره اشنا شي.

پکار دادي دخدای دلوی علم له مخې د خدایي خلقتونو د اساسي مسایلو په میخانیکیتونو او ذات البیني تفاوتونو، چې په عملي ژوند کې یې نن ستر پرابلمونه رامنځته کړي بنیادي فلسفي بحثونه وشي. یو له دغه مسایلو څخه دنظام او نسل دبقاء او دمختلفو خلقتونو د پیدایښت مسئله ده. خدای ټول خلقتونه دنظام دحفاظت په خاطر په ټولو اوصافو، ټولو خصلتونو، علاقمندیو او امکاناتو سره مختلف او متفاوت پیدا کړیدي. یو په هوا، بل په ځمکه، دریم په اوبو کي ژوند کوي. یو ګلان بویوي، دګلانو شیري ټولوي او پري تغذیه کیږي. دوهم ټول سروکار دچټلۍ او کثافاتو سره لري. یو غوښي خوري، بل وابښه خوري او دریم له هیڅ شي څخه کرکه نلري. یو شات او شکري ټولوي بل زهر او دریم بل څه. یو ځان غواړي او بل د جهان سره علاقه لري ادغه ټولې چارې د خدایي عبادت او بندګۍ په واسطه تنظیمیږي اوهمدغه دخدای دین، طریقت او شریعت ګڼل کیږي.

هو! همدغه د جهان، نظام او خلقتونو د پیدایښت، پایښت لار او چاره ده. خدای همداسې ټول خلقتونه دمقاومت

، معافیت او وقایوي امکاناتو له مخې مختلف پیدا کړیدي تر څو هرڅوک د ځاني خطر له مخې پابند دنظام اوسي. ملائکو عبث تشویش نه درلود چې ددي باشعوره انسان پیدا ایښت به دبغاوت او فساد منبع وګرځي. سره ددې چې په لوی جهاني نظام کې د نظام دحفاظت او حراست ټولې لارې چارې پیشبیني شوې او هر څه د قضاء او قدر د عام قانون او دخدای د ارادې له مخې جریان لري او یواځې انسان د بغاوت له مخې د خپل نفس قانون مني اودا لوی جهان یې د نابودۍ د خطر سره مخامخ کړیدې.

د نظام دحفاظت په خاطر د خلقتونو د جنس، نوع، صنف، افرادو او نسلونو د پایداره تواتر مسئله د ډیر ارزش او اهمیت وړ ګڼل کیږي. دمخه مونږ د یوې حجرې دننه د یوه کروموزوم په تفاوت ولیدل چې څه ډول د وراثت هر اړخیز پایدار سیستم رنګیږي او په ارثي مونیزم باندي بدلیږي. او علت یې هم یواځې دعامو قوانینو څخه د باشعوره انسان سر غړونه وه. که چیرې د قضاء او قدر او جبر او اختیار عام قانون له مخې په مستمر شکل سره تناسب او تعادل ته د مواد و د بازګشت سلسلي وجود نه درلودې، پدي جهان کې به هیڅ خلقت، پدیده، وضعه او حالت پایداره نه وي پاتې او عام سراسري انارشیزم به جریان درلودې. زه غواړم د خلقتونو دجنس، نوع او نورو سلسلو د بقاء په مسئله د تولد او تناسل د عواملو د اهمیت له مخي بحث وکړم.

د تولد او تناسل بقاء ځکه پایداره پاتي او لا دوام لري چې خدای دهغي بنیاد په مینه، محبت، وفادارۍ، صداقت، عطوفت، فداکارۍ او د اسلام په مبین دین کې د نر او ښځي تر

(c) ketabton.com: The Digital Library

منځ د سيال کفائت او پاک عقيدت په اصولو بناء کړيدي. مينه هميشه پاکه او مقدسه ده. مينه د هرچا او هر خلقت شخصي ملکيت او د هر ډول تعرض، تصرف او سوء قصد څخه مصؤنه ده. مينه يواځي په مينه بدليدې شي. مينه مقدس ارزش دې، متاع او کالي نه دي، خرڅ يي ناروا او په قطعي ډول ممنوع دې. هغه څوک چي مينه خرڅوي ځان خرڅوي. هغوی چې د مينې په ارزش نه پوهيږي، هغوی ټيټ، ناپوه او بدبخت انسانان دي. حيوانات، الوتونکي او خزندي مينه نه خرڅوي او يواځي د خپل سيال کوف د مينې په بدل کې يي د نسل او نوع د بقاء دمقدس مقصد او ارمان په مقابل کي وړاندي کوي. هغوئ مقاربت، مجامعت او د ميني شريکي يواځې او يواځې د نسل دبقاء د مقدس ارمان په خاطر کوي. په غير صورت کي ډلي ډلي حيوانات، الوتونکي او خزندي يوځای ګرځي، خو هيچا به دهيڅ يوه څخه بي نزاکتي نه وي ليدلي. خوکله چي د مقابل لوري د نسل دبقاء علايم احساسيږي، هر يو په لومړۍ درجه مقابلي ته حاضريږي. يواځې انسان دې چې ټول مقدسات او ارزشونه يواځې د سرمايداري سود او زيان، هوا و هوس او شهوت په کنده پيمانه کوي او نور ټول ارزشونه ورته بي ارزشه ښکاري. که چيري د ميني مقدس ارزشونه او ايديالونه او د نسل دبقاء پاک ارمانونه په پام کې نه وې، خدای د نسل د مقدساتو په بناء تناسلي سيستمونه، تناسلي الات څومره مصؤن او له بله پلوه څومره آسيب پذيره پيدا کړي او څومره يي د ميني، محبت، عطوفت، صداقت، شرم، حياء او سل و زر نورو قيوداتو په پردو پوښلي او د متفاوتو معفيتي، مقاومتي، وقايوي، او ډيرو نورو خطرونو په حلقو مقيد

ګرځولي، بيا هم باغي انسان ددغه ټولو انګړونو څخه دبې حيايياو بې شرمۍ ډګرته ووځي او په بې شرمۍ سره حتا د هر روا او ناروا، وقت وناوقت حيوان او انسان او بل هرڅه مقاربت او مجامعت څخه ډډه نه کوي او ځان او ټول نسلونه د تباهۍ د خطر سره مخامخ کوي. نن دهمدغه بي مسؤليته اعمالو په نتيجه کي يواځی دڅلويښت مليونو انسانانو څخه ډير زيات د ايدز په مرض اخته انسانان د مرګ او ژوند په پوله د بدبختۍ، رنځ او درد مايوسانه شپې ورځي تيروي.

د تأسف خبره داده چي ځيني ځان غوښتونکي کړۍ دغه ډول تباه کوونکي پروګرامونه، ځانونو دپاره د تنفس د ساحي دفراخولو په خاطر عملي کول غواړي. هغوی عمداً علوم، قانونمندۍ او تيورۍ تحريفوي او عام بشريت دحماقت په لور کشوي. يواځې فلسفه او فلسفي اصالت دې چې علومو او عام بشريت ته ددغه ډول ګمراهۍ څخه نجات ور کولې شي.

د پورتني بحث څخه دا ډول نتيجګيري کولې شو:

ـــ دا جهان واحد او تړلي نظام اوديوي کوچنۍ ذري په اندازه حرکت پکي محسوس دي؛

ـــ پدي جهان کي ځانګړي علوم وجود نلري او ټولي قانونمندۍ، پروسې او تعاملات همزمان او هم مکان په متداخل ډول پيښيږي، جريان لري او دمختلفو خلقتونو دزيږندي، پايښت، تحول او تکامل انګيزه او علت ومعلول جوړيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فیثا غورث د متما تیک اصالت او د عېنیت د فلسفي نظر

داسې ویل کیږي چې دفیثاغورث څخه لیکلي اثار ندي پاتې خو دهغه هندسي قضیه (په یوه قایم الزاویه مثلث کې د وتر مربع مساوي کیږي په مجموع دمربعاتو ددوه نورو ضلعو) ډېره مشهوره ده.

ځیني کسان فیثاغورث دفینیقیه دخلکو څخه ګڼي او وایي چې ګوندې په صور کې پېدا شوېدې . ځیني نور هغه دساموس اهل ګڼي چې دپولوکراتس دظلم څخه یې خپل وطن پرېښود او صقلیه ته په ۵۳۲ ق.م کې مهاجر او دکروتون په ښار کې یې سکونت اختیار کړ. فیثاغورث څرنګه چې په تناسخ یعنې داچې روح دیوه جسد څخه بل جسد ته ځای بدلوي ،عقیده درلوده ،نوځکه یې دحیواناتو غوښې او دځیني حبوباتو خوړل او دپوستکو په خاطر دحیواناتو قرباني کول په ځان حرام ګڼل. فیثاغورث دمذهبي او سیاسي ډلې مشري کوله چې دتقوا او صداقت له مخې سره راټول وو او دفیثاغورث درهنمايي لاندې

یې دریاضي ،علم النجوم ،موسیقي ،طب او نورې زده کړې کولې اوځه یې درلودله ددولت چارې عالمو کسانو ته په لاس ورشي.

فیثاغورث دمتماتیک اصالت دا ډول افاده کوي «عدد دټولو کائناتو اصل دي»(تاریخ فلسفه در جهان اسلام ص ۳۳) فیثاغورث پخپل دې قول کې ځکه زه حق په جانب ګڼم چې ټولې قانونمندی یوائې دمتماتیک په ژبه په دقیق او علمي شکل سره افاده کیدلې شي.

کله چې زه دننګرهار دلیسې په یوولسم ټولګي کې ووم صاحب الدین خان دننګرهار دښوونې او روزنې مدیر او زمونږ دالجبر استاد وو. دافغانستان دهغه وخت دمعارف دتعلیمي نصاب له مخې به په یوولسم ټولګي کې دوهمه درجه الجبري معادلې تدریس کیدلې . کله چې استاد ټولګي ته راغې او دلومړي ځل لپاره یې د $ax^2+bx+c=0$ معادله یې په تخته ولیکله . څرنګه چې ما دپاره نا اشنا معلومه شوه .سمدستي مې ترې پوښتنه وکړه. استاده ! پدي خو پوهیږم چې جمع، تفریق ،ضرب ،تقسیم ،ربح ،تناسب او نورود ریاضي مسایًلو او فورمولونو څخه څه ډول او په کوم ځاي کې استفاده وکړو. پدي خبره پوه نشوم چې ددې معادلې څخه به څه ډول او په کوم ځاي کې ګټه اخلو ؟استاد په ځواب کې وویل. که چیرې ددې معادلې دمختلفو سیستمونو ، طاقتونو ،مختلف تعداد ،مشتقاتو ،انتګرالي او دیفرنسیالي حالتونو په حل بریالي شو ،مونږ دپاره به ددې جهان دټولو حوادثو او واقعاتو دماضي ،حال او مستقبل څخه خبریدل کوم مشکل کار نه وي.

دغه جملې زما په مغز کې لوی بحران را ولاړ او نور په هیڅ

پوه نه شوم.اضافي پوښتنه مې هم ونکړه ځکه چې راته بې ځایه معلومه شوه او بې له هغې به پرې نه وې پوه شوې .کله چې په دولسم ټولګي کې دانتګرال او دیفرنسیال سره څه نا څه اشنا شوم ،په MPCB کې مو دغه معادلات یو څه مفصل ولوستل او کله چې د پخواني شوروي اتحاد داکراین جمهوریت ته تحصیل لپاره ولاړم او هلته مې دغه مسایل په مفصل ډول ولوستل ، یوائې هلته زه پدي خبره پوه شوم چې متماتیک رښتیا هم څه ډول معجزی کولې شي او په لومړي سطحي نظر کې سړي ته داسې ښکاري چې ګوندې په رښتیا هم ددغه اصالت جوګه ګڼل کیږي. بې مورده به نه وي که د همدي خبري د تائید په خاطر د یوې بلې خاطري ذکر وکړم.

داکراین په جمهوریت کې ددرې میاشتي روسي ژبې لوستلو څخه وروسته ځیني نور عمومي مضامین لکه متماتیک ،فزیک ، کیمیا ،موادشناسي او نور شروع شول. دمواد شناسۍ مضمون یوه پروفیسور درس راکاوه او مونږ دپاره نااشنا مضمون ووچې دموادو د اتمي ، مالیکولي پنجرو او داخلي عمومي جوړښت څخه یي بحث کاوه. پدې مضمون کې به زما اود استاد تر منځ همیشنۍ شخړه پیښه وه ځکه چې مضمون مشکل وو ، ما پرې ځان پوهول غوښتل او دفلزاتو او غیر فلزاتو او دهغوی دمرکباتو د اتمي او مالیکولي جوړښتونو د پنجرو او په مختلفو مدارونو او هسته کې د پروتونونو ا و الکترو نونو موقعیت او تناسبونو او په مختلفو حالتونو کې د هغوی د مختلفو وضعیتونو توضیح د هر استاد لپاره هم اسان کار نه وو. همیشه به مو یوبل ته سره قناعت نه شو ورکولې . یوه ورځ کله چې درس ته راغې او دهمیش په

شان شځړي دوام پیدا کړ ،په اخرکې یې راته وویل. زه درته یو پیشنهاد لرم . زه ورته غوږ شوم او په دوام یې راته وویل. راشه چې زه او ته په همدې مضمون کې دډاکترۍ دپاره کار شروع کړو ،مخکې له دې چې دانجنرۍ دیپلوم واخلې دډاکترۍ دیپلوم به ترلاسه کړې او په عین وخت کې به ددوه دیپلومونو خاوند شې. زه هم ډیر خوشحاله شوم خو کله چې مې دوطندارانو سره مصلحت وکړ .ځینو وویل چې روسي ژبه ډیره سخته ده . ددواړو کارونو پر مخ بیول به درته مشکل شي او مونږ وینو چې ته د طلایي د مدال اخستلو لپاره اماده ګي لرې ،په دې کار هم بیا نه شې بریالې کیدلې . یوه تن لا راته وویل مونږ غواړو ځان ناکام کړو چې یو کال موزیات شي. لنډه داچې ددغه کار څخه مې صرف نظر وکړ. ددې اوږدې کیسي څخه زما مطلب داوو ،کله چې ما دیپلوم دفاع کړ او د سالون څخه راووتلم.تصادفي ددروازي مخي ته همغه پرو فیسور دیوه بل استاد سره ولاړ وو. تبریکي یې راته وویله او هغه پروفیسور زیاته کړه ،که زما خبره دې منلې وې. اوس به دې دوه دیپلومه په جیب کې وې . ما ورته وویل. هغه خبري خو تیرې شوې . اوس به راته ستاسې مشوره څه وي؟ دوی دواړه یو هم دمتماتیک استاد نه وو. یو دمواد شناسي او بل دآیرو دینامیک استاد وو. دواړو غیر ارادي همزمان په یو اواز وویل. که وخت دي پیدا کاوه ،متماتیک لوله. او زه یوځل بیا دمتماتیک عظمت او اهمیت ته متوجه شوم . نوفیثاغورث او دکارت دواړو چې دمتماتیک اصالت په ټولو علومو باندي برقرارول غوښتل هم ډیر به ملامته نه وو.

متماتیک دټولو قانونمندیو دافادې ژبه ده . ټولې

(c) ketabton.com: The Digital Library

قانونمندۍ که شعوري دي ، که ټولنيزي او که طبيعي ــــ ميخانيکي دي دمتماتيکي قوانينو په مرسته قابل دافادي ګڼل کيږي. هغه وخت به ډير ليري نه وي چې په اصطلاح دغه بې شعوره موجودات يو دبل دحال په ژبه سره پوه او مونږ د پاره ترجمانان جوړ شي. نن دانسان په واسطه جوړشوي جوړښتونو او ميخانيکيتونو وجدي حالت بلا کوي ، دسترګي درپ په ميليونمه زرۍ ګي ميليونونه عمليات اجرا کوي ، فکر کوي ، سنجش کوي او باور لرم ډير زر به دمختلفو پديدو ترمنځ لکه څرنګه چې دموادو تبادله موجوده ده داطلاعاتو اومعلوماتو تبادله به هم جاري او دحال ژبې به ګويا شي .

هو ! دمتماتيک په وسيله با شعوره او با کلتوره انسان داهرڅه کولې شي. هغه څه چې دنه کيدو دي ، هغه په ټولو قانونمنديو دمتماتيک دعلمي اصالت برقرار يدل دي. او داځکه چې متماتيک با الذاتهِ او في نفسهِ عاري دقانونمندۍ څخه دي. دمتماتيک ارقام او اعداد ترڅو چې په بله قانونمندۍ کې په حرکت رانشي مړه دي او هيڅ شې نشي افاده کولې. له ډيره بده مرغه فيثاغورث او حتا دکارت ټوله لوبه په مړو ارقامو او اعدادو سرته رسولې او غوښتل يي همدغه بې مفهومه او بې مضمونه لوبه د عملي فعاليت په ټوله ساحه حاکمه کړي ، چې البته محصله به يي صفر وي. مړه ارقام او اعداد ګونګي بلاګاني دي ، هيڅ شي نشي افاده کولې او حتي دالهام ژبه يي هم ګونګه ده. دمثال په ډول فيثاغورث ليکي «عدد يا فرد است يازوج .فرد عددمحدود کامل است وزوج عددنامحدودناقص...» اويا مثلاً « عدد سه ،با مکان که داراي سه بعد است تطبيق ميکند ،(دا خبره سمه ده ځکه چې

مکان درې بعده لري) وعدد پنج باصفت ،وشش با رطوبت وهفت با عقل ونوروصحت ،وهشت با عشق وصداقت،ونه با تفکر در امور ،وده که محتواي همهً اين اعداد است،صاحب طبعيت الهي است ومطابق است با ترکيب عالم وجود که محتواى همهً اشياً است. » (تاريخ فلسفه در جهان اسلامي ص۳۴و۳۵) . دغه اعداد او ارقام د پورتنيو مفاهيمو سره هيڅ ډول ارتباط او مناسبت نه لري. د متماتيک په واسطه دا ډول افادي ناسم او دمنطق څخه ليرې کار معلوميږي.

هو ! سمه خبره داده چې متماتيک نه باالذاتهِ دعلومو داصالت جوګه او نه اصل دټولو کائناتو دي. دکائناتو اصل او بنياد حرکت او قانونمندي ده اودغه دواړه دماديت مستلزم او خداي دا لوي مادي جهان دخپل لوي علم داصالت او رسالت معرض ګرځولې او خپل عالم خلف بنده يي باالوسيله دهغي په معرفت مقدر مکلف ګرځولې دي. په متماتيک کې نه ماديت شته او نه قانونمندي ،نوځکه داصالت ر سالت هم نشي ايفا ء کولې.خو متماتيک دقانونمندۍ دافادې وسيله او ژبه او دذهن نور دي چې دهرظلمت څخه تيريدلې او قانونمندي په قانون بينو سترګو « دذهن په سترګو » ليدلې شي.

شک نشته چې فيثاغورث دهغه وخت په امکاناتو سره ندې کړې شوي ځيني قانونمندۍ وويني ، ليکن دمتماتيک د قانونبينو سترګو نظر يي لاهغه وخت په فلسفي علم لګيدلې وو اوو ګورۍ په څو پورتنيو جملو کې يي څومره عالي علمي مفاهيم او مقولې افاده کړيدي. خو کاشکي دغه کار نه دساده ارقامو او اعدادو بلکه دمتماتيکي معادلو په واسطه صورت نيولې وي . که ما هم ددې سترې قانوني اشتباه او ګناه څخه ډار

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه درلودې او ستر ګې مې پرې پټولې شوې نو زه به هم دمتماتيک اصالت ته قايل او منلې به مې وې.

دمتماتيک اعجاز هغه وخت څرګنديدلې شي چې دالکتروليت په انبيق کې دآيونيزيشن عمليه شروع او آيونونه دمثبت او منفي قطبونو په لار کې دمتماتيکي معادلو پواسطه ګوټ په ګوټ تعقيبيږي. او يا دکيمياوي ويلانسونو دقانون له مخې کيمياوي تعاملات دترکيب او تجزيې په پروسه کې دمتماتيکي معادلو پواسطه افاده کيږي او تعقيبيد لې شي.

دا مسايل هغه وخت لا ددلچسپۍ وړګرځي چې يو آيرو بوس دڅو سوه ټنه بار او په سوونو مسافرينو په بارولو سره دځمکې ديوه قطب څخه تر بل قطب پورې ، په مختلفو مترولوژيکي شرائطو او دجغرافيايي څلور فصله زماني يو کلن واټن لار دوريځو ، بوربوړکيو ،ګردبادونو اوطوفانونو په ټيل ناټيل کې دټولو آيروديناميکي اودالوتنې دديناميک ټول تاثيرات اوتاًثراتو سره په څو ساعتونو کې وهي ، يواځې متماتيکي ديفرنسيالي او انتګرالي معادلې دهغوی دمشتقاتو سره دغه محاسبه په دقيق ډول افاده کولې شي. اويا ټول کيمياوي تعاملات ،دمثال په ډول دشکرې ،امينو اسيدونو ،کاوچوک «ربړ» ،پلاستيک اويا نورو کاربوهايدريدونو ځنځيري تعاملاتو سلسلې چې په حقيقت کې ددې لوی مادي جهان قانونمند بنياد جوړوي ،يواځې او يواځې دمتماتيک پواسطه کيدلې شي افاده او محاسبه شي اوبس. ليکن ددې ټولو امکاناتو په لرلو سره بيا هم متماتيک ددغه قانونمنديو مادي بنياد او اصالت نشي ګڼل کيدلې !

د دکارت درياضياتو اصالت د عېنيت دفلسفي له نظره

د فيثاغورث درياضياتو او بلکه په مجموع کې درياضياتو داصالت په باره کې مونږ دموضوع په مختلفو اړخونو بحث وکړ.او پدې متيقين شو چې متماتيک له کومه حيثه اصالت لرلې شي اوله کومه حيثه يې نشي لرلې. مونږ وويل چې متماتيک دهر علم دقانونمند ديناميزم د افادې ژبه ده خو دهيځ ډول قانونمندۍ اصل او بنياد نشي جوړولې او نه داصالت بار رسالت په غاړه اسنلې شي . په ستاتيزم کې اصلاً قانونمندي وجود نلري. ستاتيزم نسبي مفهوم دی. مونږ فکر کوو ، دځمکې په سر چې مونږ ژوند کوو ولاړه ده ،حال داچې دلمر ګرد چاپير ۳۹۰۰۰ کيلو متره په يوه ثانيه کې انتقالي سرعت لري .او په ۲۴ ساعتو کې يو وار په خپل محور چورلي يعنې وضيعي دوراني سرعت او حرکت لري . متماتيکي ارقام او اعداد باالذاتهِ حرکت او ديناميزم نه لري او يواځې هغه وخت په حرکت راځي چې کومه قانونمندي افاده کړي او يا لا اقل په اواز بدل شي يعنې وويل شي ،يو ،دوه ،درې او... .

ددکارت فلسفه «فکر کوم پس وجود لرم». که دا خبره دې ته واړوو چې قانونمندي شکل دموجوديت دمادې او ماده يواځې په قانونمند شکل سره وجود لرلې شي ، نو دا افاده هم منلې شو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دقیقه ده. خو دکارت د ذهني ایدیالست په حیث د سقراط او افلاطون د «مُثُل» د متا فزیکیت ،مابعد الطبیعیت او ما قبل الطبیعیت فلسفي سره قرابت لري چې د هغي د قانونمندۍ څخه په عالم الاسباب کې انسان اګاهي نشي حاصلولې او د انسان لپاره د غه نظامونه مسخر او مقدرنه ګڼل کیږي او دکارت په هغه قانونمندۍ چې پورته ما ورته اشاره وکړه ، اصلاً باور او عقیده نه لري نو ځکه د دکار پورتنۍ مقوله « فکرکوم پس وجود لرم» ، مونږ نه پوهیږو په کوم دلیل ، کوم بنیاد او کومې قانونمندۍ له مخې یې لیکلې ده ، سمه نه ده او نه د دکارت ذهني ایدیالیستي عقیده ،متافزیکیت او مابعد الطبیعیت د دې جوګه دې چې د غه ډول قانونمند مفهوم افاده کړې شي . دکارت خو باید دیوه ریاضیدان په حیث پدې پوه شوې وای چې د معرفت پروسي یوائې د «د فکر کولو »څخه نه شروع کیږي، متماتیک د قانونمندۍ افاده ده او قانونمندي باالذاتهِ پروسه ده ،دینامیزم دې او حرکت دې او د دې هر څه معرضِ مادي موجود او بلکه دا ټول اشکال د موجودیت د مادې ګڼل کیږي. شک نشته کله چې دکارت د تحلیلي هندسې په متماتیکي افاده باندې موفق شو ،فکر یې کاوه چې ،د ټولو علومو د پاره یې واحده قانونمندي اختراع کړې چې هغه متماتیکي قانونمندي ده او هرڅه باید د متماتیک د حاکمیت لاندې راشي. او په پوره جرئت سره یې ویل: «تنها معرفت ریاضی است که می توان نام معرفت بر آن نهاد. و ازینجا بدین نتیجه رسید که:در واقع حساب و هندسه نه فقط تنها علومی هستند که باید به مطالعهً انها پرداخت بلکه در پژوهش برای یافتن شاهراه حقیقت نباید خودرا به چیزی سرګرم نمود که نتایًج آن در قطع

ویقین از نتایًج حاصل از براهین حساب و هندسه کمتر باشد » (نقد تفکر فلسفی غرب از قرون اوسطی تا اوایل قرن حاضر ص.۱۰۸.)

حال دا چې هندسه تش د بې محتوا مکان مقوله او افاده نده په کوم څه چې دکارت عقیده لري . دکارت هندسه د مادي واحد د خارجي شکل په حیث پیژني . د مادي واحد خارجي شکل او هندسه هر ډول جوړیدلې شي او د غه ډول هندسي اشکال یوائې په ځانګړو حالاتو او مواردو کې د مقاومتي اهدافو او دیکوریشن پرته بل کوم ارزش نشي لرلې یعنې چې د جهان د تکوین په جوړښتونو کې یا قطعاً رول نه لري او یا ډیر کم رول لوبولې شي.د کومي هندسې، شکل ،صورت او مکان په باره کې چې بحث دوام لري هغه د هر عنصر ، هربیولوژیکي ، کیمیاوي ، فیزیولوژیکي او نورو مادي واحدونو د پاره کاملاً مشخص او ثابت ګڼل کیږي. همدغه مکان او صورت مونږ شکل د موجودیت د مشخصي مادې ،عنصر ، کیمیاوي ، بیولوژیکي او نورو مادي واحدونو بولو او پرته له هغې ، ماده ممکنه نه ده چې وجود ولرلې شي . همدغه ځانګړې جوړښتونه خدای د دې لوی جهاني نظام د بنیادي خښتو په حیث پیدا کړې دي او همدغه ځانګړي جوړښتونه د دې لوی جهان د ابدي پایداره پیدایښت او پایښت متضمن ګڼل کیږي. په دغه ډول نظام کې د یوي کوچنۍ ذري په اندازه نقص د نظام په نقص بدلیدلې شي. د مادي واحد خارجي هندسه چې دکارت د هغې څخه بحث کوي او یاد ارسطو له بحثونو څخه مونږ ور سره اشنا شوي یو او یا نن هم چې ځیني فلسفي تیورۍ هغې ته ورته عقیده لري، د هغه هندسې سره چې مونږ پري بحث کوو کومي

(c) ketabton.com: The Digital Library

بنیادي اړیکي نلري بلکه بنیادي تفاوتونه سره لري. شک نشته چې د ځیني مادي واحدونو خارجي هندسه هم کله ناکله د دغه داخلي هندسي جوړښتونو له مخې یو شان خارجي بڼه غوره کوي او په اکثره حالاتو ګې لکه الماس دخاص ارزش لرونکي خارجي کریستالي بڼه غوره کوي. په همدې ډول مونږ د زمرد ،کانسیت ،شیشي ،مالګې ،شکرې او ډیرو نورو دنومونو سره اشنا یو . دکارت هڅه کړي همدغه هندسه د خپل مادي ارزش څخه بې ارزښه او له منځه یوسي او په تحلیلي ذهني متماتیکي معادلو یې بدله کړي او بالاخره د ټولو علومو ، ټولو قانونمندیو څخه مادي محتوا وباسي او دمتماتیک په مړو ارقامو یې واړوي.ځکه پرته له مادي ارزش څخه حرکت وجود نه لري، قانونمندي وجود نه لري ،علم وجود نه لري او په عالم الاسباب کې د خدای د مقضي ارادې له مخې هیڅ قانونمند وجود او شئ د افادې لپاره وجود نه لري ، یعني چې د دکارت علم اصلاً وجود نه لري. د مادي ماهیت پرته هندسه او مکان او دمشخصي هندسې،صورت او مکان څخه خارج ماده وجود نشي لرلې. یواځې ماده او هندسه دواړه په متمم او مکمل حالت کې د مادي قانونمند موجودیت لازمي او کافي شرط ګڼل کیږي او یواځې پدې صورت کې هم ماده او هم هندسه دواړه قانونمند ماهیت ، محتوا او مفهوم پیدا کوي .مکان او ماده جدا ناپذیر دي . یو دبل په عدم موجودیت کې نه وجود لرلې شي ، نه مفهوم او نه ارزش . ماده په معین مکان او معین قانونمند وجدي حالت کې قرار لري او مکان او قانونمندي دواړه اشکال د موجودیت دمادې دي. مونږ ته دبیولوژي ، فیزیولوژي او مواد شناسۍ څخه پوره معلومه ده

چې هر دغه ډول مادي ترکیب او مادي واحد مشخص او ټاکلي حجروي ،اتمي او مالیکولي جوړښتونه لري خو یوتر بله سره متفاوت او متباین دي . همدغه ټاکلي هندسه دحیه او غیر حیه موجوداتو دژوند ، تکامل ، بقاً او مقاومت دوجود لپاره بهترین شرائط برابروي او پرته له دغه موجوده هندسې څخه بې له شکه دهغې په ټولو کیفیتونو او کمیتونو کې نیمګړتیاوې رامنځته کیږي. دشلمې م پیړۍ په لومړۍ نیمایي کې لا پوهانو هڅې پیل کړې چې خصوصاً دفلزاتو ایدیال هندسي مودلونه جوړ کړي. ځکه پدې صورت کې دهغې مقاومت په کافي اندازه زیاتیدې شي او ددې په عوض چې دیوه موټر د اکسل قطر د لس سانتي مترو په اندازه جوړکړي ،کولې شي د پنځو سانتي مترو په اندازه جوړشي. دا کار دهوایي صنعت لپاره په خاص ډول زیات ارزش لري.

دکارت د هندسې او صورت په باره کې نظریات د ارسطو څخه تقلید کړیدي . هغه غوښتل په فلسفه کې د ارسطو ځای ونیسي نو ځکه یې دهندسې او شکل په باره کې ارسطوته ورته نظر درلود . ددوی دواړو نظر ډیر سطحي او په زیات احتمال دوئی دواړو ته هغه داشیاوؤد خارجي شکل په حیث دارزش او توجه وړ وو . دوی هندسه یواځې د مادي موجودیت په خارجي صورت کې تصور کولې شوه او د داخلي حجروي ،اتمي ،مالیکولي او نورو جوړښتونو او دهغې اهمیت او ارزش څخه بې خبره وو . حال دا چې داشیاوؤ خارجي شکل دومره دارزش وړ نه ګڼل کیږي ، ځکه خارجي شکل ته هر ډول چې انسان وغواړي تغیر ورکولې شي او دا یواځې داخلي جوړښتونه دي چې تقریباً همیشه ثابت پاتې کیږي او که چیرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه ډول تغیر رامنځته شي ، پخواني مادي واحد به په خپل پخواني کمیت او کیفیت هیڅکله پاتې نه شي. ددوی نظر ددواړو دویناوو څخه په ځرګند ډول معلومیږي. دمثال په ډول ارسطو وای:«هرشیئ مجموعه ای از «صورت»و «هیولا» است.صورت حقیقی است که از مادهٔ خامی بنام هیولی پدیدار شده است:وخود این صورت به نوبهٔ خود مادهٔ صورتی عالیتر وبرترخواهد ګردید (دیوې خوا ارسطو صورت او ماده سره جدا کوي خو سمد ستې اضافه کوي چې صورت حقیقي دې اود خامې مادې څخه چې هیولي نومیږي تشکیل شوېدې او پخپله دغه صورت پخپل نوبت دبل عالي تر او برتر صورت ماده جوړیږي) .مثلاً انسان بالغ صورت فعلی کودک است وکودک ماده وهیولای آن است، در حالی که خود کودک صورت جنین وجنین مادهٔ آن است وهمین طورجنین صورت نطفه و نطفه هیولی ومادهٔ جنین است تا برسد به مادةالموادوهیولای اولی که فاقد صورت است.» (تاریخ فلسفه ،ویل دورانت ،ص.۶۷ ،۶۸). دلومړني ښوونځې په دوهم ټولګي کې ،کله چې یې مونږ ته جمع راوښووله :

$2+2=4$

دا یې هم راته وویل چې یواځې هم جنس شیان په خپلو منځونو کې سره جمع کیدلې شي.

صورت پخپله حقیقت ندي ، یواځې دمادې په موجودیت سره حقیقت پیدا کولې شي ، او ماده یواځې په معین او مشخص شکل سره وجود لرلې شي یعني صورت او یا په بل عبارت مکان شکل دموجودیت دمادې دې او یو تربله په لازم وملزوم موجودیت سره مفهوم او ارزش پیدا کولي شي .دلته زما مقصد دمعین او مشخص شکل څخه دمادي دداخلي

حجروي ،اتمي ، مالیکولي او نورذروي ——— تشعشعي جوړښت څخه دي. د مادي خارجي شکل ته کیدلي شي هر ډول تغیر ورکړل شي. نو دارسطو لخوا د صورت او هیولا جمع کول سم کار نه بریښي. همداسي په پورتني عبارت کي واقعي عیني قانونمندي ،قانونمند منطق او منطقي تسلسل دخبرو هم وجود نلري ،سره ددي چي د منطق بنیانګذار پخپله ارسطو ګڼل کیږي. یو ځل بیا تاءکیداً وایم چي هر مادي موجود ،هر مادي واحد او هره مادي لویه او کوچنۍ ذره معین ،مشخص او ټاکلي داخلي جوړښت ، شکل او صورت لري (البته دډیر فشار او حرارت په نسبت کیدلي شي موقتي تغیر پکي راشي او یائیني مواد یو تربله سره په هندسي متداخل شکل سره قرارو لري)، نو په څه ډول دا منلي شو کله چي ارسطو وایي:

انسان بالغ صورت فعلي کودک است وکودک ماده وهیولاي آن است او همداسي د پورتني عبارت تر اخره پوري. له دي ځاي څخه په ځرګند ډول معلومیږي چي ارسطو او دکارت چي ساینس پوه هم وو دموادو او اشیاوؤ دداخلي جوړښت اودهغي دعظیم ارزش او اهمیت څخه هم بي خبره وؤ او ورته ارزش قایل نه وو . ارسطو له یوي خوا لیکي چي «هیولاي اولي فاقد صورت است »اوپخپله واي چي «ولي چنین چیزي وجود ندارد زیرا هر شیئ موجودي واجد صورتي است» دا خبره سمه ده.خیر ولي دیوي غټي قضئي او مسئلي نتیجه ګیري او محصله دا ډول کوي چي پخپله ئی نشي منلي. ارسطو وړاندي لیکي «ماده به وسیعترین معني خودقوه وامکان صورت وصورت فعلیت وحقیقت نهاي ماده است؛ماده مانع ازاین است که صورت به نحودیګري تجلي یابد ،وصورت بناوشکل وجودي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماده مي باشد. صورت تنها شکل نیست بلکه قوهً متشکله وضرورت ونیروي دافعهً دروني است تا ماده رابراي هیًت وهدف مخصوصي راهبري کند ؛صورت تحقق استعداد ماده و مجموع قواي عمل ووجود وصیرورت است که در هر شیئ موجود مي باشد.» په پورتني عبارت کې هر څه چې د صورت،مکان او هندسي په ادرس ویل شوي ، ځیني حقایق وجود لري ځکه هم ارسطو او هم دکارت خپلي ژرګندوني د خپل ذهنیت دحقایقو په بنیاد کړي ، خو څرنګه چې هغوئ پخپله دیته معتقد نه وو او یا تري کاملاً بي خبره وو او ټولي فورمولبندئ ئي د تخیلي منطق له مخي کړیدي طبعاً عاري دحقیقت او قانونمند منطقي تسلسل په کي وجود نلري ، اوزما پورتنۍ ادعا ثابتوي چي هندسه ، مکان ،صورت او د مادي داخلي جوړښت پرته ، ذاتي وجود نلري او یوازي دمادي په موجودیت کي تحقق پیدا کولي شي. ارسطو او دکارت دخپلو تخیلي فلسفي نظریاتو په بناء پایداره فلسفي تیوریکي نظرنلري او دا پخپله په فلسفي څیړنو کي هغه ستره اشتباه ده چي په حقایقود پوهیدلو پرته په هیڅ قیمت سره تلا في کیدلي نشي. حتي دارسطو مشا ئیانو پخپل منځ او دارسطو سره اختلاف دنظر درلود او پدي نپوهیدل چي دارسطو فلسفه دالفاظو اوکه داشیاوؤ څخه بحث کوي ؟او دا ځکه چي ارسطو صورت په اشیاوؤ او اشیا ء په صورت او حتي کل په جز اوجز په کل کي په متداخل شکل سره لیدل او دغه مفاهیم او مقولي ئي یو تر بله سره نشوي تفکیکولي او حتي دیوي فلسفي قضیئ په فورمولبندۍ کي خپل فلسفي نظریاتي دریزونه بدلوي او پدي باره کي دمخه بحث شویدي.

شک نشته چي مختلف هندسي ،مکانونه اوصورتونه دخپلو مادي موجودیتونو په تحقق سره کیدلي شي یو تر بله څو مرتبه ئي په متداخل شکل سره وجود ولري. د مثال په ډول په اوبو کي دمالګي ،شکري ،غاز او نورو انحلال.لیکن غوړي چي په اوبو کي نه حل کیږي مګر دلازم کتلیزاتور په صورت کي .د سوډیم انحلال په اوبو کي . یا په تیزابو ، القلي او نورو کي دفلزاتو او نورو موادو حلیدل اود مختلفو مرکباتو او مخلوطونو جوړول. دا خبري یو تر بله سره لکه ځمکه او اسمان فرق لري ، پدي نپوهیدل او یو تر بله سره شریکول او نه تفکیکول نه بخښونکي ګناه ګڼل کیږي. ددي څخه بله ستره ګناه ،زما په عقیده ،پدي کار سترګي پټول او هغې ته دانتقاد ګوته نه نیول دي.اوددې کار څخه لا ستره ګناه به داوي چې یو څوک ښه پوهیږي چې نه پوهیږي ،خو بیا هم تجاهل العارفانه انحرافي او غلطي تیوریګاني جوړوي.

دکارت په خپله فلسفه کې دهمدغه ډول اشتباهاتو سره مخامخ دې. دکارت په یوه داسې مثلث « ریاضي ،هندسه او منطق »ډېره لګولې چې پخپله ذاتي وجود نلري ،في نفسهِ دقانونمندۍ څخه مبراء او خالي خو دکارت د هغې په وسیله غواړي دټولو علومو عملي او نظري فلسفه بناء او بلکه شخصاً ځان موًظف او مکلف ګڼي په یواځې ځان ددغه لا یتناهي همزمان او هم مکان متحول او متغییر دیالکتیک فلسفه اوقانونمندي دابد لپاره پخپل ذهني متا فزیکي ایدیا لیستي بې بنیاده بنیاد باندي ودروي. که ووایم چې دا کار بې وسیلي اسمان ته دختلو په اندازه سخت دې. نو دا کار خو رحمان بابا ممکن ګڼلي ،چې وايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې په يو قدم تر عرشه پورې رسي
ما ليدلي دې رفتار د درويشانو
نو دا کار ددې څخه هم لکه چې سخت بريښي .

پورته دارسطو دصورت (د دکارت هندسې او مکان) په باره کې لازم بحث وشو ، که د دکارت په نظرياتو هم بحث وشي ،ډير به اوږد شي. ښه به داوي يواځې ځينې عمده مسائلو ته اشاره وشي او يواځې دډير لزوم په صورت کې به پرې بحث وشي.

ځوان ۲۳کلن دکارت چې رياضي او هندسه يې په قبضه کې راغلي وه او سر تا پا انرژي ،حرارت،ديناميزم او احساسات وو ،ټولې ذهني ،فکري ،مکاني او زماني مصافې يې له نظره لنډې معلوميدلي ،هر څه يې ديوه قاطع حکم له مخې «مي انديشة پس هستم » د رياضي دبداهت اوبراهينو په چوکاټ کې غوښتل په اثبات ورسوي او ځای په ځای يې کړي. دکارت مدعي وو چې د ۱۶۱۹م کال دنوومبر په لسمه ديوه حقيقت دکشف په روش بريالې شو ې چې دهغې له مخې کولې شي په ډيره چټکۍ سره هندسه دکمال درجې ته ورسوي . دکارت ويل: «يکی از نخستين فکر های که به خاطرم رسيد اين بود که غالبا ًکار های که به دست اسا تيد متعدد انجام می ګيرد در کمال به پايهً کارهای که فقط ساختهً دست يک نفرباشد نمی رسد » (نقد تفکر فلسفي غرب ،اتين ژيلسون ، ص ،۱۱۳ ، ترجمهً فارسي). دکارت حتي پدې عقيده وو چې: «خداوندوظيفهً تحصيل معرفت را به عهدهً او نهاده وتنها راه پيروزی وی اين است که خود با دست تنها به آن بپردازد » . دکارت ټول مسائل داحساساتو له مخې په ډيره ساده ګۍ مطرح کول چې ګوندې

هندسه يې دکمال درجې ته رسولي. زه وايم کاشکې بشريت دننني ورځې دعلم او تخنيک دبې ساري انکشاف په شرائطو کښې ديوه نبات دحجري هندسه دکمال درجې ته ورسوي. پدې صورت کې به انسان دټول بشريت دضرورت څخه اضافه دغذايي موادو رنګارنګ ذخيري جوړې کړي. کاشکې دانسان دبدن ديوې حجر ې هندسه دکمال درجې ته ورسوي. پدې صورت کې به دانسان دعمر په اوږدولو قادر شي . کاشکې انسان په ننني شرائطو کې ديورانيم او يا بل فلز داتم او هستې او يا دهغې په منځ کې نيترونونو چې لکه ويده ښاماران پراته دي ،په ټولو رازونو پوه شي.پدي صورت کې به دتيلو او سکرو لوګي نوره هوا نه کثيفوي او بشريت به نه خلاصيدونکي دانرژي ذخيري لاسته راوړي.

دکارت خپل روش پخپله داسې توضيح کوي: «او روش تحليل قدما رابا جبر متأخرين پيروزمندانه،با هم ترکيب کردو پيداست جهش بعدی وی اين بود که اين دو علم رابا منطق هم ترکيب کند.وروش دکارتی نتيجهً اين تجربه بود که به ګفتهً خود وی (از مزايای هر سه علم بر خوردارو از نقايص ان خالی بود) کاشکې هروخت هرڅه داسې ايديال سرته رسيدلې شوې ....دکارت خودرا وقف اين نظريه کرده بود که همه علوم يک واحد بيش نيستند يعني ميان (شناخت همه وجهل به همه) جای وچيزی برای انتخاب وجود نداشت ... » .

دکارت دتحليلي هندسې په متماتيکي افادې سره پدې دليل چې پخپله مفهوم شکل افاده کوي ،اشکال له هندسې څخه حذف کړل او ددې لپاره چې متماتيک دټولو علومو لکه فلسفه، اخلاق ،طب ،او نورو دافادې جوګه شي ،لازم دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

انتزاعي ترين حالت غوره کړي يعني داچې کميت بايد دمتماتيک څخه حذف کړې شي. پدې صورت کې به متماتيک انتزاعي ترين علم او دټولو علومو دافادې جوګه شي. بايد وويل شي چې نور علوم خو هم دمادي کميتونو په واسطه قيمت ګذاري کيږي. پدې صورت کې بايد نور علوم هم بې کميته شي چې دمتماتيک په واسطه يي افاده ممکنه شي او په نتيجه کې به ترې د دکارت ايدياليزم او دافلاطون اوسقراط د «مُثُل» اصالت ،متافيزيکيت ،ماقبل او مابعد الطبيعت جوړشي.

دکارت دخپل نظر داظهار په خاطر داسې استدلال کوي: «چون بديهی ترين همهٔ علوم انتزاعی ترين انها نيز هست پس برای اينکه ساير علوم هم درست همان بداهت رياضيات را داشته باشد کافی است همهٔ انهارا هم مانند رياضيات انتزاعي کنيم »

زه دخپلې ادعا ً دثبوت په خاطر غواړم ددکارت خپل استدلال وړاندې کړم : هستند کسانی که ميگويند «نمی دانم خدا هست يا نه ولی حتی همين هاهم قبول دارند که اگر خدای وجود داشته باشد بايد بالضرورجوهری کامل ونا متناهی باشدواين به علاوهٔ اصل عليت،تنها چيزی است که برای اثبات وجود خداوند لازم است.

پس نتيجه ميگيريم که خداوند به هنگام افرينش مفهوم کامل را در ما نهاده است ، « تا همچون مهری باشد که صنعتگر بر روی صنعت خويش می زند »خلاصه هيچ چيز طبيعي ترازين مفهوم نيست زيرا به گفتهٔ دکارت در تاًمل سوم « رسالهٔ تاًملات» : «تنها از همين که خداوند مرا افريده اين فکر در من رجحان می يابد که:او به نحوی صورت ومثال خويش رادر من

نهاده است و من اين مشابهت را ـــ که متضمن مفهوم خدا است با همان قوهٔ ادراک می کنم که خودم را به آن ادراک می نمايم.» به عبارهٔ ديگر :در اينجا آن طور که همواره در استنتاجهای صحيح هندسی رايج است ،استنتاج بصورت ادراک شهود های در داخل شهود های ديگر نيست، زيرا ازانجا که خود عمل شک متضمن مفهوم کمال است ،وان هم با مفهوم خدا يکي است پس درست همان طورکه حق داريم بگوييم « شک می کنم پس هستم» حق داريم بگوييم «شک می کنم پس خدا هست.».

په پای کې غواړم ووايم چې ټول مادي او معنوي اوکمي اوکيفي ارزشونه يوائې دمادي اوکمي ارزشونو دلارې ظهور کولې شي او قيمت ګذاري کيدلې شي . که دهندسې څخه شکل او متماتيک څخه کميت وايستل شي بله وسيله وجود نلري چې هغوی پرې دعلم په حيث تبارز وکړي او په هغه صورت کې داصالت مسًله به اصلاً مطرح بحث نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه ډول یوې کوچنۍ جملې زوړ فلسفي نظام ولړزاوه اود عینیت د فلسفې سر لیکه جوړه شوه

کله چې لا زه په لومړنې ښوونځې کې وم، د سعدي، جامي او نظامي کتابونه چې ژور فلسفي او صوفیانه مطالب یې درلودل ما لوستلي وو. د ننګرهار په لیسه کې هم مونږ ډیر پوه استادان درلودل چې د ویښ ز لمیانو د جنبش غړي، د فلسفي افکارو خاوندان، ډیر مشهور شاعران او وطنپرست مبارزین وو. دوی به تل فلسفي بحثونه کول، فلسفي اشعار به یې ویل او علمي کنفرانسونه به یې جوړول، خو هغه وخت دا ټولې خبرې مونږ لپاره یو شان تورتم ځنګل معلومیده. د ننګرهار د لیسې په ورستیو کلونو کې په ځینې کنفرانسونو او ډرامو کې عملاً برخه اخیستل، دورځنې مسایلو او ټولنیزو پرابلمونو په مقابل کې د استادانو انتقادي کره وړه او په کل کې د جمعي شعوري سطحې لوړوالې هر څوک یو څه ته هڅوه. د غه وخت مونږ فکر کاوه چې ټول خلک نیکان پیدا دي او هر څوک د پندار نیک، ګفتار نیک او کردار نیک د اصولو په پرنسیب ژوند کوي. خو کله چې یوه کنفرانس ته زما په ډیر ښه نیت لیکل شوې مقاله سانسور شوه زما ټوله خوشباوري په شک بدله او د کنجکاوۍ

حس راته پیدا شو او هغه د چا خبره «اول هر چیز را میخواندم باز امضاً میکردم». د ننګرهار د لیسې څخه په فراغت سره د طب په پوهنځې کې شامل شوم او د همغه لومړې کال په نیمایې کې د پخواني شوروي اتحاد د اکراین د جمهوریت کیف ښارته ولاړم. هلته د مسلکي درسونو په څنګ کې په فلسفه او نورو ټولنیزو مسایلو په باره کې ازاد کورسونه موجود وو او د ځینې عمده موضوعګانو په باره کې به کنفرانسونه جوړیدل. په ټوله تدریسي دوره کې زه د دغه کورسونو څخه په استفادې سره د ډیرو ټولنیزو مسا یلو د الفباً سره پوره اشنا شوم. د تحصیل څخه وطن ته په راستنیدو سره په هوایې پوهنځې کې د استاد په حیث مقرر شوم. په هوایې پوهنځې کې مې د پیلوټانو، تخنیکانو، او حتی انجینرانو لپاره یو تدریسي کتاب تالیف او طبع کړ او د ټولو لپاره د استفادې وړ وګرځیده. په ۱۹۷۳م کال کې د هوایې پوهنځي د قوماندان په حیث مقرر شوم. او کله چې درې کاله وروسته یو ځل بیا د کیف ښارته د دکتورا لپاره تللم او تصادفاً یوه د مخه مې د سردار محمد داود خان چې د دولت رئیس او صدراعظم وو ولیدل. (او هغه داسې چې په همدغه ورځ دفعتاً په فکر کې راوګرځیدل چې مجید، چې د دولت د رئیس یاور وو تلفون وکړم چې که رئیس صاحب د دولت (هغه وخت محمد داود خان په همدغه نوم یادیده) د ملا قات وخت راکړي. دغه کار مې وکړ، رئیس صاحب د دولت هم منلې وه او دغرمې وروسته د هغه په ملاقات مشرف شوم. نژدې ۴۵ دقیقې په ډیره مهربانۍ مفصل صحبت یې راسره وکړ. د محمد ظاهرشاه د صدارت د وخت د مختلفو پروژو، د هغه وخت د بودجې او ډیرو نورو مسایلو په باره کې خبرې وکړې. باید

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووایم چې محمد داود خان له ما سره ډیره مینه او علاقه لرله او کله چې لومړې ځل د کودتا (چې هغه وخت د انقلاب په نامه یادیده) څخه وروسته د هوایي قوماندانو او ځیني وزیرانو سره دفتر ته ورغلي وو، د خبرو په جریان کې یې پوښتنه وکړه، تاسې کې د هوایي پوهنځي قوماندان څوک دي؟ زه ولاړ شوم او وروسته له هغې یې ډیرې پوښتنې ما ته راجع کولې او وروسته له هغې یې هم زه د توجه وړ وم. په همدې خاطر ما جرئت وکړ د ملاقات غوښتنه وکړم. د خبرو په پای کې یې را ته وویل «اوس چې خارج ته ځې، ځیني ایدیولوژۍ او مسایل چې زمونږ د ټولنې د شرایطو او عنعاناتو سره سمون نه لري، باید له ځانه سره را نه وړل شي. ما په ځواب کې وویل: رئیس صاحب د دولت په ډیر اطمنان سره عرض کوم چې زما دلغزش دوره تیره شوې، زه به واقعاً هغه څه زده کوم چې زمونږ خلک او وطن ورته ضرورت لري. شهید محمد داود خان په تبسم سره وویل. بریالیتوب در ته غواړم). نو ځکه مې له لومړۍ ورځې څخه تصمیم ونیوه چې په تخنیکی او فلسفی علومو، دواړو کی په موازی ډول په دکتورا کار وکړم. ددی کار لپاره د اجتماعی علومو په پوهنتون کی شامل او د دیپلوم د اخستلو سره سم می په فلسفه کی د دکتورا کارونه شروع کړل. خو په لنډه موده کې په افغانستان کی انقلاب وشو. ما خپله تخنیکي ډاکتري چې کارونه یي بای ته رسیدلي وو، دفاع او وطن ته دراستنیدو یوه ورځ دمخه چې لا زه په مسکو کي ووم، د کابل ښاروال په حیث مقرر شوې وم. د کابل په ښاروالۍ کې زما د ماموریت په دوره کې به عمده کار زما په فکر د کابل د ښار ماستر پلان تکمیلول او د قانوني سند او انستیتوت په حیث د هغې

منظورول او د ډیرو پروژو تفصیلي پلانونو جوړول او عملی کول وو.

دروسانو د یرغل څخه وروسته زه بې وظیفي او ۱۸ میاشتې په کور کښیناستم. دا زما لپاره ښه فرصت وو او ما په فلسفه او ټولنیزو علومو کې خپلې لوستنې او زده کړې غني او خپله لومړۍ مقاله مې ولیکله. ددې مقالې عنوان «د عینیت او ذهنیت دیالکتیک» او ددې مقالې لومړۍ جمله داوه «ذهنیت نسبې عینیت او هر مشخص ذهنیت عیني واقعیت دې». زه د لومړۍ شیبې څخه د دغه جملې په ارزش وپوهیدم. ځکه چې د دغه سنګر څخه زما د لیندۍ غشې د هر هدف په منځ لګیده او د بې بنیاده اړیکو او مناسباتو ټول تنا بونه یې شلول.

کله چې لومړۍ مقاله تکمیل شوه د پرنسیب له مخې مې یو نقل داردو د سیاسي چارو لوی ریًس ته، چې په هغه وخت کې محمد یاسین صادقي وو، وسپارله. په همدې وخت کې د هغه سر مشاور دفتر ته راننووت او سمدستي یې پوښتنه وکړه. څه شې دې؟ رئیس ځواب ورکړ. رفیق حرکت در فلسفه یک مقاله نوشته کرده. مشاور بې له ځنډه وویل. ضرورت نه شته په فلسفه کې څوک مقالې ولیکي، هر څه مارکس، انګلس او لینن لیکلی دی.. ما ځواب ورکړ. هغوی خو ورته خلاق علم ویلې نه د ګم. مشاور مخ واړوو او په خپله شعبه ننووت. وروسته د دغه مقالې څو نقلونه ما ځیني دوستانو ته چې په فلسفه پوهیدل او یو نقل مې د افغانستان د علومو اکادمۍ ته وسپاره. ډیرې مشترکې غونډې پرې جوړې او ډیر وخت یې ونیوه. پدې وخت کې ما څو نورې مقالې هم ولیکلې او یو بروشور ترې جوړ شو او د بروشور په شکل مې د علومو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اکادمۍ ته وسپاره. وروسته له څه مودې اکادمۍ ماته مکتوب راولیږه او دلیکنې ستاینه پکې شوې وه خوپه کې یې لیکلې وو چې مونږ پرې نظر نشو ورکولې. تاسې دټولنیزو علومو انستیتوت ته مراجعه وکړۍ. ما مکتوب له ځانه سره واخیست او د علومو اکادمۍ علمي غونډې ته ورغلم او عرض مې ورته وکړ. د ټولو استادانو څخه په معذرت چې ما مرجع نده غلطه کړې. انستیتوت مرجع نشي ګڼل کیدلې. اکادمی یواځینۍ مرجع ده چې زما لیکنه وارزوي ،ویې منی او د چاپ اجازه ورکړي او یا یې په دلایلوسره رد کړي.پدې وخت کې کاندید اکادمیسن محمد ظاهر افق پورته او ویې ویل.« زه ستا لیکنه تائیدوم او درسره یم» او یواځینې کس وو چې لیکلې نظر یې پرې ولیکه ،خو له بده مرغه په مطبعه کې نپوهیږم چې ولې دغه سند لا درکه شوې وو.وروسته کاندید اکادمیسن مرحوم محمد صدیق روهي وویل «ډیر وخت مې همدغه مفکوره په فکر کې ګرځیدله راګرځیدله.ښه شوه چې تا ډیره ښه لیکلې ده» په اخیر کې مرحوم پوهاند محمد علی زهما ولاړ شو او ویې ویل « استادان محترم ! من شرافتمندانه اعتراف میکنم که بالای این نوشته تقریظ نوشته کرده نمیتوانم.هر کس که نوشته کرده میتواند .بفرمایند ،در غیر آن اجازهٔ چاپ داده شود . در اینده کسی نوشته خواهد کرد » . په پای کې محترم عبدالحکیم هلالي ته چې د فلسفې دانستیتوت رئیس وؤ وظیفه وسپارل شوه چې د بروشور دچاپ چارې سرته ورسوي . هغه زه دلاس څخه ونیولم او د شعبې خواته یې روان شو. په لاره کې راته مخامخ ودریده او راته ویې ویل . ستا د سر څخه د قورمې بوی راځي. ملک دې روسانو نیولې. ددنیا کتابخانې د مارکس او

لنین په کتابونو ډکې دي. او ته دهغوی نظریات ردوې. زه دا بروشور نه شم چاپولې. او پدې ډول بروشور د چاپ اجازه پیدا نکړې شوه.

کله چې زه داردو دسیاسي چارو په ریاست کې مقرراو په ډیر مشکل سره مې په ۱۳۶۵ هجري ش کال کې دغه بروشورروسته له ډیرو هلو ځلو چاپ شو او په حقیقت کې یوه بله بلوا راولاړه شوه. د غه کتاب « د عینیت فلسفه » نومیده او د هر چا دمخه داردو دسیاسی چارو مشاور زما شعبې ته راغې او په تریو وچولي یې وویل. « خبر شوم ستا کوم کتاب چاپ شوېدې ؟» ما زر یو جلد را وا خیست ، ورمې کړ او ومې ویل.هو ! ویې لولی. غلطي به ولري. اصلاح یې کړی. هغه کتاب واخیست او ولاړ.خبر شوم چې داردو په سیاسي نظامي اکادمۍ کې یې دفلسفې داکتر پروفیسور فوکین ته ورکړې وو . شپږ میاشتې وروسته دهغه ترجمان زما شعبې ته راغې ،کتاب یې راوسپاره او ویې ویل.مونږ پښتون ترجمان نه درلود . ما ځواب ورکړ.واخلی ! داده په دری ژبه یوه مقاله. « دغه مقاله همدغه د (فلسفه علم دې) رساله وه» هغه مقاله واخیسته او دا ځل کله چې درې میاشتې وروسته راغې د مقالی سره یې په روسي ژبه په مقاله باندې دداکتر پروفیسور فوکین یو لیکل شوې تقریظ هم را وسپاره.ددغه تقریظ ترجمه په لاندی ډول ده

۱ ۰ موضوع ډیره مهمه او مبرمه ده ،

۲ ۰ د مختلفو فلسفي جریانونو او مکتبونو نقاط نظر دفلسفي موضوع په باره کې ډیر ښه تحلیل شویدي ،

۳ ۰ دمختلفو فلسفي عقایدو او نظریاتو له مخې په فلسفي موضوعاتو باندې ډیرښه انتقادي نظر وړاندې شوې دې ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۰ د فلسفې او نورو علومو ځانګړتياوې او مناسبتونه ډېر ښه توضيح شويدي.

څه شی په موضوع کې نه په سترګو کيږي:

۵۰ د مارکسيزم–لينينيزم کلاسيک پوهانو نقل قول پکی نشته.

وروسته د دغه رسالی له مخی ما يو مختصر ريفرات Referat په روسي ژبه وليکه او د خپلی شعبې څخه مې دافغانستان د دفاع وزارت دلارې د پخواني شوروي اتحاد دفاع وزارت ته دلينن داکادمۍ د فلسفې انستيتوت په ادرس وليږه چې د دکتورا د تيزس په حيث ترې دفاع وکړم. دلينن داکادمۍ دفلسفې انستيتوت ماته مکتوبي ځواب راوليږه چې ددې کار لپاره زه بايد خپل ټول کتاب په روسي ژبه ترجمه کړم. زه پوه شوم چې دا کار سرته نه رسيږي ،نور ورپسي ونه ګرځيدم.

په ۱۹۹۰ کال کې زه اکراين ته ولاړم او د کيف دښار علومو اکادمۍ ته مې مراجعه وکړه. ما دفلسفې ديوه داکتر پروفيسر سره په موضوع خبرې وکړې او هغه يوه بل ډاکتر پروفيسر ته معرفي کړم چې په نړيواله کچه وتلې او مشهور فيلسوف وو. کله چې ما هغه ته د خپل کتاب دلومړۍ مقالې لومړۍ جمله تکرار کړه هغه ماته وويل. مونږ په شرق او غرب کې دا سره منلې ده چې ذهنيت ته به عيني واقعيت نه وايو. ته کولی شې عينيت ورته ووای او يا واقعيت هم ورته ووای خو عيني واقعيت ورته نشي ويلی. ځکه مونږ دا منلی ده او د کميسيون په وړاندې ددې تيزس څخه زه دفاع نشم کولی. او ته يې هم نشې کولی. ته کولی شې کتاب وليکې خو دډاکترۍ تيزس نه. په اخير کې هغه وويل. زه حاضر يم تاسره يو ځای کار وکړم. ماته

يې خپل يو کتاب او د نورو کتابونو لست راکړ او دايې راته وويل. په ژمي کې دا کتابوه ولوله . په پسرلي کې به په ليکلو پيل وکړې. دهغه کتاب دلينن ديوه نقل قول په تائيد چې د شلم قرن دسترو اختراعاتو څخه ګڼل کيده ليکلې شوې وو. ما دهغه کتاب په يوه هفته کې ولوسته او يو فصل مې پرې دهغه د نظر په مقابل کې نوشته کړ. ما دغه ليکنه دهفتی په اخير کې هغه ته وسپارله او ورته ومې ويل. ما ديوه فصل پلان جوړ کړې ، تاسی يې وګورئ، که سم وي چې زه پرې کار وکړم. هغه دغه ليکنه په غور سره ولوستله او ماته يې وويل. ته همداسې فکر کوې ؟ما وويل هو. بيايې وويل. سمه ده . ليکن دا پلان دکار نه بلکه اصل کاردې. ته ضرورت نه لرې ددی څخه اضافه څه وليکی. نورې ليکنې به زما په مشوره کوو . ما هم ورسره قبوله کړه. پدې ډول هغه زما تيزس ومنه . په او په دې ډول فلسفي زما لپاره د دوهم مسلک حيثيت پيدا کړ او په واقعيت کې رښتيا هم نن دغه کوچنۍ جملې زوړ فلسفي نظام لړزولې او زه او ټول بشريت يې يې هم د يوه عظيم رسالت په مقابل کې درولې ده. په اخير کې يې راته وويل ته د تخنيک ډاکتر يې ستا دفلسفې سره څه غرض ؟دغه کيسه اصلاً ډيره اوږده وه چې ما په لنډ ډول وړاندې کړه. خو ضروري ځکه وه دغه موضوع د پاملرنې وړ ده او دټولو پوهانو او عالمانو جدي توجه ورته را اړول غواړم.

ددغه خسته کن داستان څخه يو ځل بيا په ډير معذرت سره، چې ستاسې با ارزښه وخت به پرې ضايع کيږي ، خو وروسته به پرته له شکه ستاسې هره توجه او زيارد نورو لپاره ستر ارزش پيدا کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فلسفې اساسي مسایل

دمخه په فلسفي بحثونو کې مونږ په منطقي قانونمند او ثبوتي ډول وښودل ، د فلسفې اساسي مسّله چې دمادې او شعور دمناسبت په بنیاد رامنځته شوې وه اوپه فلسفه کې د مختلفو عقیدوي او نظریاتي ډلګیو ،سیستمونو او مکتبونو دظهور او مخالفت سبب ګرځیدلې وو ،کوم اساس نلري او دواقعیتونو څخه لیرې بریښي . د فلسفې اساسي مسّله دشعور او مادې دیو پر بل باندې د تقدم له مخې رامنځته شوې ده . هغه څوک چې ماده پر شعور مقدم ګڼي هغوی ته ماتریا لستان وایي او هغه کسان چې شعور مقدم بولي اید یا لستان ګڼل کیږي.اید یا لستان پخپلو منځونو کې په ذهني لکه کانت ، فیختې ،اوینا ریوس او نورو او عیني لکه افلا طون ، هګل او نورو ویشل کیږي. ماتر یالستان هم پخپلو منځونو کې په ولګار لکه فوګت،متا فیزیستان لکه فییر باخ چې ددیالکتیک څخه منکر وو او ددیا لکتیکي ماتریالیزم پلویان لکه هېراقلیطوس ، مارکس ،انګلس،لینن او نورو ویشل شویدي. څرنګه چې د شعور او مادې ترمنځ ذاتي بنیادي توپیر وجود نلري او دواړه خواوې د یوشان قوانینو تابع دي ،اصلاً په دغه بنیاد د فلسفي اساسي مسّلې مطرح کول او یا د فلسفي عقایدو ،نظریاتو او تیوریو ویشل بې بنیاده او بې دلیله کار معلومیږي

.ددې کار لپاره نه څوک قانونمند مقنع منطق ، نه قانونمند دلیل او نه قانونمنده افاده وړاندې کولې شي. په همدې دلیل هغوی یو هم په خپلو عقایدو او نظریاتو نه معتقد ، نه باوري او نه ولاړ پاتې کیدلې شول . دوی ښه پوهیدل چې دخپلو نظریاتو لپاره مقنع دلایل نلري او اګاهانه او غیر اګاهانه یې خپلې عقیدوي قبلې بدلولې او انحرافي تیوریګانې یې رامنځته کولې.

دعینیت فلسفه پدې عقیده ده چې ماده اوشعور ذاتي توپیر نلري او دا مسّله د «ذهنیت نسبي عینیت اوهر مشخص ذهنیت عیني واقعیت» په لنډه جمله کې په پوره دقت سره افاده شوېده. دا ددې معنا لري چې دغه دواړه ورشوګاني دواحدې قانونمندۍ تابع دي. او کله چې د شعور او مادې تر منځ ذاتي فرق موجود نه اوسي ، دفلسفې اساسي مسّله د شعور او مادې په بې بنیاده طرحه مطرح کول هم کوم اساس او منطق نلري. پوښتنه دا پیدا کیږي .کله چې د شعور او مادې ذاتي توپیر موجود نه وي ،کله چې دغه دواړه محیطونه د واحدې قانونمندۍ تابع وي ، ایا ممکنه ده د واحد واقعیت په بنأ مختلفې تیوریګاني رامنځته شي؟ نه ! په دې صورت کې دبې بنیاده مختلفو فلسفي تیوریګانو او عقایدو مجموع الجزایُر تشکیلیدل هم ناممکن بریښي.

شاید له ما سره داخبره څوک ونه مني او پوښتنه وکړي چې ولې شعور او ماده ذاتي توپیر نلري ؟مونږ او تاسې دفزیک، کیمیا ، بیولوژي او نورو طبیعي قوانینو څخه دښوونځې اوفاکولتې له دوره څخه ښه ناخبر یو .که زه دهمدغه قوانینو له مخې په شعوري مسایٌلو او قضایاوو بحث وکړم او ستاسې دقناعت وړ هم واوسې.امیددې، په دغه صورت کې پورتنۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

طرحه هم راسره ومنی.

۱ــــ شعور او عقل پخپل ذات کې يوه پروسه ده چې ظهور، تکامل او انحطاط مني. پروسه په عالم الاسباب کې دخدايي قوانينو له مخې، چې مونږ او تاسې ورته طبيعي قوانين وايو، د زمان او مکان تابع ده يعني زمونږ او ستاسي شعور زمونږ د پيدايش څخه زمونږ په وجود کې چې مکان دې او د هغه وخت څخه چې لا دمور په نس کې يو د مرګ تر ورځې پورې چې زمان دې زمونږ شعور ايجاد، تکامل او انحطاط مومي. زمان او مکان د طبيعي قوآنينو له مخې شکل دموجوديت د مادي ګڼل کيږي. نو دادې ومو ليدل چې د شعور او مادې په قوانينو کې رښتيا هم فرق وجود نلري. دا مفاهيم او قوانين د هراقليطوس د «صيروريت»، د کانت د «شئ في نفسه» د هګل د «ايديا ليستي ديالکتيک» او د مارکس د «ديالکتيکی او تاريخی ماترياليزم» د قوانينو څخه هم څه توپير نلري. خو دوی ټول مختلف فلسفي او عقيدوي نظريات لري، يو ذهني، بل عيني ايديا ليست، بل ماترياليست او هر يو د مختلفو تيوريو طراحان دی، يعني دا چې د دوئی د غه تيوريګانې او فلسفې په علمي او قانونمند بنياد ندي ولاړې يا دا چې په دغه تيوريګانو کې اصلاً علمي قانونمندي وجود نلري. اوس پخپله قضاوت کولې شئ چې ايا دغه ډول ليکنو ته رښتيني علمي قانونمندي او يا په مجموع کي تيوري ويلې شو؟ زه وايم چې هو! اصلاً هلته قانونمندي موجوده ده او دا همغه د ذهنيت د عينيت او ماديت په معني ده. د مثال په ډول که چيرې دغه قانونمندي موجوده نه وې، هګل چې پخپله عيني ايديا لست وو، څه ډول به د ديالکتيک د قوانينو مخترع

جوړ شوې وې. خبره يوائې په دې کې ده چې دغه قانونمندي د عيني واقعيت په توګه زمونږ په ذهن کې وجود لري او زمونږ شعور ترې د شعور او لا شعور د ديالکتيک د عينيت له لارې دلارې متأثر او متحسس دې. د هغې قانونمندې پايلې په لاشعوري توګه دځيني پوهانو د ذهن څخه تراوش کوي خو دوی د دغه قانونمندی په دليل او علت نپوهيږي او په نتيجه کې دغه ډول مشت نمونهً خروار ماهيوی مختلف نظريات او تيوريګانې په يوه ماهيوی او سوبستانسيو نل واحد بنياد باندې رامنځته کيږي. خو په حقيقت کې څرنګه چې دغه پوهان په واقعيت کې د قانونمندی څخه په عدم اګاهی کې دغه تيوريګانې رامنځته کوي، معمولاً دقيقې نه وي او تخيلي تحريفي بڼې لري.

۲ــــ د ذهنيت، شعور او عقل د عطالت مسًله ده. پرته له ټاکلي وخت څخه هيڅوک نه کومه پديده درک کولې او نه دهغې په مورد کوم حکم صادرولې شي. پدې ترڅ کې حد اقل نيمې ثانيې وخت ته ضرورت ليدل کيږی. يعنې دا چې شعور عطالت لري او عطالت هم شکل د موجوديت د مادې دي. او دا پديده د طبعيت په ټولو خلقتونو کې په عين شکل ده. نو دغه فاکتور هم د شعور په ماديت دلالت کوي.

۳ــــ د زماني او مکاني قيديت مسًله ده چې شعور زماني او مکاني قيديت لري. دا پدې معنا چې شعور پرته له زمان او مکانه نه موجوديدلې شی او نه ظهور کولې شی. او لکه چې په لومړی ماده کې ورته اشاره وشوه زمان او مکان هم شکل د موجوديت د مادې دي او هر هغه خلقت چې زماني او مکاني قيديت ولري د خدای او طبيعي قوانينو له مخې مادي بنياد

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري.

۴ ـــ د مادي موجودیت د قانونمندۍ مسٌله ده. دا جهان د خدای د لوی علم له مخې قانونمند پیدا او قانونمندي هم شکل د موجودیت د مادې دي. د خدای ټول خلقتونه قانونمند پیدا، قانونمند پايي، قانونمند انحطاط مومي، له منځه ځي او تغیر او تکامل کوي. نو پدي علت هم شعور مادي پدیده ده.

۵ ـــ پخپله حرکت، چې د شعور د ظهور، تکامل او انحطاط پروسه یوله انواعو د حرکت څخه ده او هم د خدایې خلقتونو او پدیدو د پیدایش، تکامل او په عالم اسباب کې د ټول مادي جهان د بقاٌ مسبب ګڼل کیږي او د ذهنیت په مادیت دلالت کوي. دا لوی جهان موجود دی ځکه چې متحرک دې او متحرک دې ځکه چې موجود دې، دا جهان همغومره متنوع، متفاوت او متغیر دې لکه څومره چې حرکتونه متنوع، متفاوت او متغیر دي. دا جهان همغومره ابدي دې لکه څومره چې حرکت ابدي دې. لوی خدای د خپل لوی علم د عامې قانونمندۍ او مقضی الامر ارادې له مخې د لوی جهان او حرکت متقابل ابدیت او موجودیت یو تر بله سره ابدي علت او معلول او همداسې قایٌم با الذات او خلل نا پذیر ګرځولې او یوائې د قضاٌ او قدر د خدایي قانون له مخې پکې تغیر او تصرف ممکن ګڼل کیدلې شي.

پدی ډول لوی خدای د خپل لوی علم له مخې دا جهان مادي پیدا کړې او د انساني مقدراتو په تناسب یې ورته مسخر، قابل د شناخت او قابل د استفادې ګر ځولې دې. فلسفه یوائې د انسان د مقدراتو او شعور په کچه د معرفت علم ته ویل کیږی. فلسفه د همیش لپاره نسبي معرفت او نسبي علم دې، ځکه دا

جهان لوی دې او په همزمان او هم مکان تحول، تکامل، دینامیزم او ستاتیزم کې قرار لرې.

دا ټول هغه څه دي چې خدای د قضاً او قدر د قانون له مخې خپل عالم، خلف او مقدر انسان دا و سني او راتلونکې علمي او تخنیکي امکاناتو په کچه د هغې په معرفت مأمور او مکلف ګرځولې دې. په نتیجه کې ویلې شو: د شعور او مادې تر منځ ذاتي توپیر وجود نلري ؛ ماده موجوده ده ځکه چې متحرکه ده او متحرکه ده ځکه چې موجوده ده ؛ مطلقه بې شعوره او مطلقه باشعوره ماده وجود نلري ؛ د قضأ او قدر قانون حکم کوي چې مطلق مجبور او مطلق مختار هم وجود نلري ؛قانونمندي د ټولو خلقتونو او پدیدو لپاره عامه ده او هیڅ ډول غیر فانونمنده پدیده او خلقت وجود نشي لرلې ؛ خدای لوی ذات دې او انسان په عالم الا سباب کې د همیش لپاره د خدای د پیژندنې او توصیف څخه عاجز دې ؛ ... . خدای واحد، لاشریک او د بې شمیره او بې ساري خلقتونو خالق ذات دې. په خدای د خدای د بې ساري خلقتونو له مخې ایمان لرل پکاردي . دین د هرڅه څخه د مخه فردي او اجتماعي ضرورت دې او که څوک د دین د بطلان په خاطر د دین څخه د ځیني کړیو د سوٌ استفادې دلیل راوړي نو د دولت، حکومت، اداري، قانون، حقوق، صلا حیت، قدرت، مطبوعات او نورو څخه هم همیش سوٌ استفادې شویدي . خدای واحد دې، جهان یې واحد دې او علم یې واحد دې . د بې شمیره فلسفي مجموع الجزایرٌ وجود مفهوم او منطق نلري . پدي توګه د ما بعدا لطبیعت، ما قبل الطبیعت، مافوق الطبیعت، ماتحت الطبیعت او متا فزیک فلسفو وجود هم د واقعیت څخه لیري بریښي . هرچا چې ورسره کار لرلې کوچ

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې ترې ندې حاصل کړې پرته له دې چې دخپلې ناپوهۍ لپاره يي دليل پرېښي اوسي.

په ټولو فلسفي بحثونو او قضاياوو کې په پورتنيو قانونمنديو سترګې پټې شوي ،هيڅ په نظرکې ندي نيول شوي ، په غلطه دفلسفې اساسي مسًله مطرح شوې او په همدې علت،ډير پوهان چې اصلاً د خپل وخت او زمان اګاه ترين انسانان وو او لکه څرنګه چې ورته پورته اشاره وشوه ،هغوی اکثر مسايٌل درست درک کړي وو او په دغه مسايٌلو کې يې خپل نظريات هم وړاندي کړي وو .خو څرنګه چې په شعوري لحاظ يي د هغې په باره کې علمي منطقي دليل نه شو وړاندې کولې يا به دخپل واقعي نظره وګرځيده او يا به يي په واهي شکل په غيرعلمي غير منطقي انحرافي تيوريو او سفسطو پيل وکړ . زه غواړم پدې باره کې څو محدود مثالونه راوړم او هغه هم دماتيرياليزم دپلويانو چې په نورڅه باور نلري.

«...معنويت پرته له ماديت څخه بل څه ندې ، يواځې دانسان په مغز کې يي ځای نيولې اوتغير يي پکې موندلې دې »د (کارل مارکس او فريدريش انګلس کليات ،روسي چاپ ،جلد ۲۳، صفحه ۲۱) او يا

« مفکوره په مادي قوه بدليږي،کله چې اولسونه دتاثير لاندي راولي».

«بې له شکه دمادي او شعور مطلق تقابل يواځې په ډيره محدوده ساحه کې موجود دې ،په اوسنۍ قضيه کې په خاصه توګه دمعرفت په مسأله کې چې شعور مقدم دې که ماده ؟ددې ساحې څخه وتلې ددغه تقابل نسبيت دشک وړ ندي» .يابل ځای ليکي «چې په دغه تقابل کې ډيره مبالغه او ډيرزياتوالي

بايد ونشي او متا فزيکي نه وي» او يا «هم شعور هم ماده يو واقعيت دې يا په بل عبارت حقيقتاً وجود لري» خو بل ځای ليکي

«ليکن شعور مادي ګڼل معني دا چې دماتيرياليزم او ايدياليزم د شريکولو په لور غلط قدم اخستل» (د لينن کليات،۱۸ جلد ، ۲۵۱ ، ۲۵۷ او ۲۵۹ صفحي» .

«شعور مادي دې ،ځکه چې دمادې محصول او زيږنده ده او همداسې دهغه مادې څخه ژورفرق لري چې محصول يي دې» (اي.س .نورسکي، ديالکتيکي اضداد او دشعور منطق ، مسکو ۱۹۶۹ ،۳۳او ۳۴ صفحي ».

پدې ډول مونږوينو چې سرسخترين او اګاهترين ماتيرياليستان دفلسفې په اساسي مسٌله کې څومره ناپايداره دي او نپوهيږم چې په شعوري او که لا شعوري ډول خپلې جبهې دايدياليزم او ماتيرياليزم په سنګرونو کې په څومره وارخطايې سره بدلوي او داستقرار موضع نشي موندلې .

حقيقت دادې چې ماترياليستان په شعوري او ټولنيزو مسايلو کې ايديالست پاتې وو او ايدياليستانو د خپلو ذهني عينيتونو په بناء ماتيرياليستي فورمولبندۍ او افادي وړاندې کړيدي . دمثال په ډول کارل مارکس ماتيريا ليزم په تاريخي او ديالکتيکي باندې ويشي ،حال دا چې په تاريخ کې ديالکتيک او په ديالکتيک کې تاريخ وجود لري او دواړه دقانونمندۍ په حيث د ماديت مستلزم ګڼل کيږي.او هګل ماتيرياليستي ديالکتيکي قوانين فورمولبندي ، حال دا چې فکر يي کاوه د مطلقې ايده يا جهاني روح دتکامل د طبقه بندۍ مراحل يي فورمولبندي کړيدي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ کوشش کوو ځیني فلسفي اساسي مسایل په لاندي ډول فورمولبندي کړو :

ـ « ذهنیت نسبي عینیت او هر مشخص ذهنیت عیني واقعیت دي » ؛

ـ « قانونمندي شکل دموجودیت د مادي دي » ؛

ـ « ماده یواځي په قانونمند حالت کې وجود لري او یواځي په قانونمنده بڼه سره تغیر او تکامل کولې شي. یعنې قانونمندي شکل دموجودیت دمادې دې »

ـ « ماده متحرکه ده ځکه چې موجوده ده او موجوده ده ځکه چې متحرکه ده. ماده پرته له حرکته وجود نلري. حرکت شکل دموجودیت د مادې دې » ؛

ـ « مطلقه بي شعوره او مطلقه با شعوره ماده وجود نلري» ؛

ـ « مطلق مختار او مطلق مجبور نشته »

ـ « فلسفه دین او دین فلسفه ده، ځکه چې دواړه یو شان د خدایي خلقتونو د معرفت متضمن دي » ؛

ـ « ماده قانونمنده او هره قانونمندي مادي ده»

ـ « ځانګړي مستقل علوم په حقیقت کې په مستقل ډول وجود نه لري »

ـ « غیر مادي ایدیا لیستي فلسفې په عالم الاسباب کې حقیقت نه لري » ؛

ـ « حرکت په عالم الاسباب کې د خدای دلوی علم دعامې قانونمندی او دهغې دټولو خصوصي حالتونو په پروسه کې دټولو پدیدو دظهور او متقابلو اړونده مناسباتو دعلت او معلول مسبب ګڼل کیږي » ؛

ـ « دا جهان همغومره متنوع ،متفاوت ، رنکارنګ او متغیر

دي لکه څومره چې حرکتونه متنوع، متفاوت ، رنګارنګ او متغیر دي. دا جهان همغوره ابدي دي لکه څوره چې حرکت ابدي دي.لوی خدای دخپل لوی علم دعامې قانونمندی له مخې دلوی جهان او حرکت متقابل ابدیت او موجودیت یو تربله سره لازمي ابدي علت او معلول ، قائم با الذات او خلل ناپذیر ګرځولې او یواځي دقضاء او قدرد عام قانون دجبر او اختیار له مخې په هغې کې تغیر او تصرف ممکن ګڼل کیدې شي.»

ـ « ... او داسي نور

(c) ketabton.com: The Digital Library

فلسفي مجموع الجزاير

د فلسفي داساسي مسئلې په موضوع کې مونږ دا خبره ومنله چې فلسفي مجموع الجزاير د فلسفې د اساسي مسئلې د بې بنياده طرحې په نتيجه کې رامنځته شويدي. په هرجوړښت، هر ترکيب او هره عملي ساحه او مورد کې د خامو او نارسه موادو استعمال کولې شي په نسبي فيصدي کچه مطلوب هدف او چاره سرته ورسوي او د موجوده عملي تجاربو له مخي کوم جبران ناپزيره مشکل رامنځته نه کړي ، لکن په تيوريکي مسايلو کې ډيري کوچنۍ غلطۍ او اشتباهات کيدلې شي په جبران ناپذيره غلطۍ ،سهوې او ګناه بدل شي ، نوځکه په نظري مسايلو او تيوريکي فورمولبنديو کې د خامو ،نارسه، تخميني او تقريبي کميتونو او کيفيتونو استعمال په هيڅ صورت جواز نلري او کيدلې شي پخپله هدف د هدف په ضد بدل او جهت د عمل ۱۸۰ درجې تغير پيدا کړي. بنياد د بنياد په حيث بايد هيڅکله بې بنياده نه اوسې. پخپله بنياد په حقيقت کې بايد ذاتاً او ماهيتاً د هرې پديدي د اصليت ، کميت او کيفيت د تعين او ټاکنې معيار ،محک او مقيد اوسي. په انفرادي طرحو ، قضاياوو او مسايلو کې باک نه لري چې هر څوک په مشخصه پيښه کې څه ډول تصميم نيسي ، د خپلو ځانګړو شرايطو مطابق په څه ډول کميت او کيفيت اکتفاء او

قناعت کوي. په دې صورت کې تصميم او چانس مقيد نه ګڼل کيږي او نه د غه ډول پيښې قانونمنده بڼه لرلې شي. خو په هغه صورت کې چې د دې لوی جهان د تکوين ؛ د ټولو پديدو او خلقتونو د تشکل ؛ د همزمان او هم مکان ستاتيزم او ديناميزم ؛ لحظوي قانونمند بدلون او ابدي پايښت ،استقرار او تکامل؛ په قديم کې د ابد لپاره د قانونمند نظام تخم کرل او تر هغه ابده پورې چې هيڅکله ورته ابد نه رسيږي د هغې پالل او تعقيبول او د ېته ورته دبې شمېره کلي او جزئي ،خاص او عام نظامونو ، د واحد عام قانون له مخې قانونمنده محاسبه ، افاده، فورمولبندي ،شک نه شته چې همدغسې يوه وسيع القاعده بنياد ته چې د ټولو پديدو زړې او ريښه په کې خښه او د هرې قانونمندۍ سر اغاز او منبع اوسې ، ضرورت ليدل کيږي. د غه ډول يو بنياد بايد جهان نما آيني ته ورت قد و قامت ولري چې هره پديده او خلقت په کې د خپلې بودې او تنستې په تناسب د خپل پيدايښت ،پايښت ، بدلون او تکامل ننداره وکولې شي. په غير صورت کې هر بې بنياده بنياد د دغه ډول عظيمو نظامونو د برداشت او تحمل له حوصيلې نه شي لرلې او نه يې د افادې او قانونمندې تيوريکي ارزوني له عهدې څخه وتلې شي. کله چې ځانګړي نظامونه او پديدي پخپل بنياد د تکيه او ډډې لګولو امکان او د خپلو ارزو ګانو انعکاس ونه ليدې شي ، هيڅ نظام پايداره نه شي پاتې کيدلې او حتماً سليقوي تمايلات د مختلفو ټولنيزو تنګنظرانه امراضو له لارې ظهور کوي او کورکورانه تعصبات په انحرافي ډول د قانونمندو تيوريو او منطق ځای نيسي او واحد جهان او واحده علمي قانونمندي معرض د فردي ذهنيګريو او هوس واقع کيږي. بشري ټولنه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل پيدايښت له ابتدا څخه تر نن ورځې پورې د دغه مبتذلې غمجنې مستندې ډرامې عملي لوبغاړې، نندارچې او زيان ګالونکې دې، کومه يوه چې د مادې او شعور د ناسم تضاد د بې بنياده بنياد په غولي پرون پيل شوېده.

فلسفي مجموع الجزايراو نظري او عقيدوي تمايلات د همدغه ټولنيزو خامو او نارسه مناسباتو او ذهني نيمګړو قيوداتو او انحرافاتو څخه سرچينه اخلې او پايلې يې بايد همدغسې غير متجانسې، متضادې او نه پخلاکيدونکې دښمنانه سليقوي تمايلات نظريات او عقايد اوسې. مونږ په وار وار خپله عقيده او نظر د احسن تکرار او په دې باره کې د کافي وضاحتونو په منظور وړاندې کړي، تر څو د علمي مسايلو سره علمي کره وړه رواج پيدا کړي او انساني ټولنيز شعور چې د تيرو بې بنياده انحرافي تخلي تيوريو د خامليتې او سرتر پايه مجهولاتو او مهملاتو د انجړ مشوړې څخه د يوائيني علمي صراحتونو او وضاحتونو حقيقي مستقيمي لارې ته پرييستل شي، شک نه شته، چې نه يوائې بې شميره او په ټپو ړوند تيوريکي ازدحام او ټيلماټيل له هر چا څخه د حقيقت لار ورکه کړې، بلکه په همدغه بنياد د بې شميره مجازي خدايانو، اديانو، مذاهبو او نور د قدرت ډول ډول مرکزونو ايجاد، چې هريو د تقدس او زورواکۍ له مخې يو بل ته نه تسليميدونکي قدرتونه لري، لا هم دغه وضعه کړکيچنه کړې او د حل لار ميندل يې نا ممکنه ګرځولې دې. مونږ هڅه کوو تر هرڅه دمخه د دغه غمجنې معما حل او پوهاوې د هر چا لپاره اسان شي او حتا ډير کرت په متودولوژيکي او نورو غوره ارزښونو سترګې پټې کړو. تاريخ د دې ګواه دی چې د خداي

رسولانو او د حق او عدالت دلاري مبارزينو، عالمانو، پوهانو او فيلسوفانو څومره ستونزي پدي لار کي ګاللي او په دې کې يې سترې مالي او ځاني قربانۍ ورکي، خو بيا هم لا تر اوسه پورې دغه هري يوي قضي او مسئلي د بشر په مقابل کې د هر ډول تعرض څخه مصئون موقف ساتلې او غير قابل عبور او نه فتحه کيدونکې سرحد او پوله ګڼل کيږي. بشريت نن هغه دوه لاري ته رسيدلې چې بايد يوه له دغه دوؤ لارو څخه انتخاب کړي:

ــ په پټو سترګو موجوده وضعې ته دوام ورکول. پدي ډول علم او فلسفي هم نه دي کړي شوي په داسي مقيدو شرايطو کي ازادانه او واقعبينانه څيړني وکړي، لازم حقايق ترلاسه او د خپلي عقيدي اظهار وکولي شي. علم او فلسفه نن هم په ترګمۍ کي پاتي او هر څوک په دغه ترګمۍ کي بيلي بيلي لاري تعقيبوي او يوتر بله بي خبره پاتي دي. ځيني ماترياليستان ماده مجرد مفهوم ګڼي او د «مُثُل» دمثالونو له مخي ئي څيړي، څوک ئی ساده ميخانيکي تکرار او په يوحال پيدا او په همغه حال فناء او يوائې متا فزيکي استمرار بولي، هغوئ چي مادي ديالکتيک ته قايل دي، هم د مادي ټولو حالتونو او کيفيتونو څخه منکر او بي خبره، د ټولنيزو او شعوري پديدو په باره کي ايدياليستي مفکوره لري او طبعاً د څيړنو قانونمند تسلسل تري شليږي او د ګمراهۍ لار نيسي. ايدياليستان په مجموع کي څرنګه چي ايدياليستي نظريات او عقايد لري، په غير قانونمنده تخيلي او تصوري فورمولبنديو باور کوي، نو ځکه ئي نظريات او تيو رئ قانونمند منطقي تسلسل او بنياد نه لري .همدا سبب دي چي دوئ ټول په خپلو عقايدو، نظريو،

(c) ketabton.com: The Digital Library

فورمولبندیو او تیوریو پوره باوري او معتقد نه دي. نه تري په جرئت او قاطعیت سره دفاع کولي شي ، نه ورته مقنع ثبوتي دلایل لري او نه ئی دانکار او تردید په خاطر کوم نظر او ثبوت وړاندي کولي شي. دوئ همیشه د متضادو او ضدو نقیض،بي بنیاده ،تخیل او تصور له مخي تل شکمن ، متردد ،ناقراره او بي باوره او خود اګاه او نا خود اګاه خپلي عقیدوي نظریاتي قبلي بدلوي ،اشتباه په اشتباه او ګناه په ګناه تلافي کول غواړي او تر شاه د انحرافي او کاذبو تیوریو سلسلي او سفسطي پریږدي.

په نتیجه کي فلسفي خپل اصلیت او رسالت دلاسه ورکړي، په هرډول سلیقوي ،مسلکي ،او عقیدوي تورونو تورنه ، چا دکلام ،چا دمنطق، چادمتماتیک ،فزیک او نورو په نورو اصالتونو پوري تړلي.حال داچي اکثر له دغه علومو څخه پخپله دذاتي علمي قانونمندی څخه برخور داره ندي او یواځي تري دفلسفي علمي قانونمندیو د افادي د وسیلي په توګه کار اخستل کیدي شي او بس. دماتریالیستانو او ادیالیستانو په دغه ډول ناسم کړو وړو سره فلسفي خپل علمي ماهیت او اهمیت بایلود او په یوه نابکاره وسیله بدله شوه .

څوک ئي خاص علم بولي خو نه پوهیږي چي خاص یعني څه ؟ څوک ورته دعلومو علم واي یعني هغه ځه چي نورو علوموهضم او فورمولبندي کړي فلسفه پري دوباره شخوند وهي او یا داچي فلسفه مړښامار په توره وهي.ځیني کسان اصلاً دفلسفي علمیت ته قایُل ندي ځکه چي که علم ورته ووائي دلیل ورته نلري . څوک فلسفه دوني د تني او نور علوم دوني دڅانګو سره تشبیه کوي ،دا هم سمه نده ځکه چي دا جهان واحد دي او

جدا ګانه ورشو ګاني چي جدا ګانه قوانین پکي جاري وي وجود نلري.څوک ئي متودولوژیک علم ګڼي او دا هم سمه نده ځکه چي ډیر متودولوژیک علوم شته چي هیڅکله ئي مونږ فلسفه نه شو بللي. او داسي نور... په نتیجه کي فلسفه زر سریزه اوزرپښیزه بلا او معما جوړه شوي چي نه څوک ورنږدي کیدي شي او نه چاته ددغه معما دحل چل ورځي . په همدي علت،دکومي ورځي څخه چي لومړنئ فلسفي فورمولبندئ رامنځته شوي ، ترنن ورځي پوري دفلسفي نظریاتو په ماهیت کي هیڅ ډول بنیادي تغیر ندي راغلي او هر څه دپخوا په څیر زړه په زړه پاتي دي . ۲۵۰۰کاله پخوا هرقلیطوس ددیالکتیک په واقعي مفهوم په عالم الاسباب «مادي جهان» کي تغیر او تکامل ته قایل وو .خو ایما نویل کانت د هرقلیطوس څخه ۲۳۰۰ کاله وروسته د« شیئ في نفسه » په تیوري کي دغه تغیر او تحول تردي اندازي بنیادي او قهقرائي وګاڼه چي مادي خپل ټول ماهیت او شکل پکي دلاسه ورکړ او کانت یواځي «داحساساتو د کمپلکس» دزیارت مجاور وګرځیده . حال داچي ، ماده یواځي دخپل شکل او ماهیت په یو تر بله لازم ملزوم موجودیت سره قابل د احساس ده ، مکان او بعد شکل دموجودیت دمادي دي او دکانت په اصطلاح «کمپلکس داحساساتو» هم یواځي د مادي په څو بعدي او څواړخیز موجودیت سره منځته راتلاي شي. دشکل او صورت مفهوم هم دغه پوهان په غلطه د مادي واحد په خارجي صورت چي همیشه تغیر پذیره دي ، اطلاقوي .خو به حقیقت کي دصورت څخه مقصد د مادي واحد داخلي مالیکولي ، حجروي ا و بلکه ذروي جوړښت دي چي تغیر نه مني او دهر عنصر خصوصیات

(c) ketabton.com: The Digital Library

او خواص تعینوي او ددي لوي جهان د بناء د جوړښت خښتي ګڼل کیږي. .کانت د فزیکدان او استره نوم په حیث ټول فزیکي ـ میخانیکي قوانین ،قانون د تحفظ د انرژي ،قانون د بقاٌ د مادي نادیده انګیرلي ،پدي لوي لایتنا هي مادي جهان ئي هم سترګي ندي ډکي شوي او د خپل ذهن د عطالت د تأثیر او تأثر لاندي هم ندي راغلي او د خپلو مادي علمي ذخیرو سره سره د افلاطون د «مثُل» د عقیدي د تأثیر لاندي یو اځي ذهني ایدیالیست پاتي شویدي. که نه خو د هغه په آند هغه د «شي في نفسه » د مقولي له مخي خورا ژور «صیروریت» او دیالکتیک ته قایل وؤ .هغه کولي شول د خپل عصر د علمي ــ فلسفي انکشافاتو او د هغه د شخصي علمي سویئ په بنیاد پخوانۍ بي بنیاده فلسفي تقسیم بندئ له منځه یوسي ،فلسفي مجموع الجزایٌر ته د پاي ټکي کښیږدي ،او واحده فلسفه په واحد علمي بنسټ باندي ودروي . اوکله چي دغه کار سرته ندي رسیدلي ، څرنګه چي ما د مخه اشاره ورته کړي ، دغه ټول لوي فیلسوفان د پخوانیو ابتدا اي فلسفي نظریاتو محکوم پاتي شوي او حتي دیوي کوچنۍ ناقانونه پولي په له منځه وړلو ندي بریالي شوي .

زه پدي عقیده یم چي هګل په موجوده فلسفي او منطقي نظام کي محوري او مرکزي موقف لري. که مونږ وکولي شو د هګل د منطقي استدلال او فلسفي فورمولبندیو په بناٌ منطقي قضایا او فلسفي قانونمندئ وڅیړو او د هغوئي مثبت او منفي اړخونو ته د تاییٌد او تنقید ګوته ونیسو ، پرته له شکه به مونږ نه یو اځي د عینیت د فلسفي او مختلفو پخوانیو فلسفي نظامونو تر منځ اساسي مشکل حل کړي او سي بلکه فلسفي علم او فلسفي نظام به د تل لپاره پخپل حقیقي بنیاد ودریږي او خپله

حقیقي موضوع او علمي ماهیت به پیدا کړي.

ګیورګ.ویلهلم. فریدریښ ملقب په هګل د اتلسمي م پیړۍ په دیرشو اخري او د نولسمي م پیړۍ په یو دیرشو لومړیو او جمله یو شپیته کلونو کي د اروپا په زړه المان کي ژوند کړي او د خپل عصر وتلي، پر تحرکه او پرثمره فیلسوف پاتي شویدي. هګل د لوي عقیدي ،لوي منطق او لوي فلسفي څښتن وو. او همدا د هغه لویه نقیصه ګڼل کیدلي شي. هګل په خپل لوي منطق او لوي پوهي سره په یوه قضیه کي ذهني روح ،عیني روح او مطلق روح په اصطلاح یو شان په اثبات رسوي او په هغي کي پرته د هیڅ ډول توپیره یو شان دیالکتیک ته قایٌلیږي او دي خبري ته نه متوجه کیږي چي دیالکتیک خو د مطلقیت ماتوونکي او ټول مادي خلقتونه او پدیدي په ابدي تحول او تکامل کيویني او یا څه ډول ذهنیت ،عینیت او مطلقیت په یوه پدیده « روح» کي تحقق او د عمل بڼه پیدا کولي شي ؟ پوهان هغه عیني ایدیالیست بولي خو زما په نظر هغه ذهني ـ عیني ایدیالیست او دیالکتیکي ماتریالیست ګڼل کیدلي شي یا په بل عبارت په یو له دغو هم باوري نه وو . ځکه په مختلفو مخالف اړخونو یو شان باور لرل په ټولو باندي د نه باور په معنا دي. هګل تر اخره پدي نه وو پوهیدلي چي دده لویه او غیر محاط پوهه پخپله دده د لوي فلسفي د پاره لویه بلا ګرځیدلي ده . د هګل بله ستره اشتباه داوه ، سره ددي چي ده عملاً هر اړخیز وسعت د نظر درلود ، خو ذهناً هغه د عیني ایدیالست په حیث د ماتریالیزم په مقابل کي دښمنانه تنګنظري درلودله او پدي ډول د هغه بزرګمنشانه لویي پوهي او ناخود اګاه ګمراهۍ حق او نا حق په اصطلاح هغه ته علمي تیوریکي لاري هوارولي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ددي په عوض چي دخپلي لوي عيني دیالکتیکي فلسفي بنیاد کښېږدي ، دپخوانیو ناقصو فلسفي نظریاتو په چنګکونو کي له هري خوا زوړند پاتي شو او خپله ناقصه فلسفه ئي په میراث پرېښوده.

هګل په ابتدا کي دشلینګ دنظریاتو پیروي کوله . دشلینګ نظر د مطلق او حقیقت په باره کي دهګل دپاره دمنلوړنه وو. هګل د خپل منطق له مخي دا نه شوه منلي چي مطلق دي هیڅ ډول تغیر ونشي منلي. یعني هګل عملاً دیالکتیک ته قایل وو خو دا سوال هغه ته پیدا نه شو چي د مطلق اصلي مفهوم خیر په څه کي دي او دڅه شي له مخي په مطلقیت اطلاق کیدلي شي ؟هګل د شلینګ په څیر دا هم نشوه منلي چي ګوندي ذهن اوعین یوډول دیالکتیکي سیرلري (حال داچي دمخه مونږ دي خبري ته اشاره وکړه چي هګل ذهني روح ،عیني روح او مطلق روح ته یوډول ارزش او په هغي کي عیني دیالکتک ته قایل وو) او پدي عقیده وو چي ذهن پر عین باندي غالب دي لیکن بیا هم دذهن قاطع رجحان ته قایُل نشو او مطلق (چي هګل ئي معمولاً د خپل خداي او خارق العاده ذات او ځیني وخت دټولنیز شعور په حیث پیژني) ذو وجهین وباله یعني هغه ئي هم ذهني او هم عیني وګاڼه (یواځي په دغه څو جملوکي مونږ وینو چي هګل څومره ناپایداره برېښي او خپلي جبهي او عقیدي ته څه ډول تغیر ورکوي. دعینیت فلسفه پدي باور ده چي په عالم الاسباب کي مطلق وجود نلري. هر خلقت اوهره پدیده نسبي خصلت لري اوهګل هم په همدي خاطر دشلینګ مطلق دټوپک له خولي څخه وتلي مرمۍ اویا هغه شپي سره تشبیه کوي چي په هغي کي ټولي

غواګاني توري معلومېږي. او بیا لیکي: «مقصود اواز مثال اول این است مطلقي راکه فهم ما نتواند با طي کردن مراحل نظري معقول دریابد نباید مفهوم فلسفي دانست،ومنظوراو از انتقاد دوم این است که تفاوتها رانمیتوان با توسل به مطلق منکر شد (یعني همزمان هم مطلقیت ته قایل دي او هم تحول ته او دا دواړه پدیدي ممکنه نه ده همزمان وجود ولري) بلکه باید انهارا توضیح دادو جاي انها رادر مطلق معین کرد به بیان دیګرمفهوم مطلق باید قابل تشریح عقلي و نمایشګر تفاوتها باشد ». (فلسفهٔ شرق وغرب ،جلد دوم ،صفحهٔ ۲۶۷) کله چي دهګل څخه پوښتنه کیږي چي څه ډول دومره مختلف او متناقض مسایُل په یوه مفهوم کي ځایدلي شي ؟ هګل ځواب ورکوي چي: « چګونګي را باید در روش دیالکتیک جست». پوښتنه دا پیدا کیږي. کله چي په یوه پدیده کي تفاوتونه وجود ولري ، کله چي دعقل دمراحلو پواسطه قابل ددرک ،تشریح اومعرض ددیالکتیک اوسي نو مطلقیت به ئي په څه کي وي ؟ دا مفکوره چي هګل پري تاکید کوي اصلاً سر تر پایه د دیالکتیک سره په تناقض کي ده . هګل په اصطلاح د خپلي عقیدي ،منطق اوفلسفي په قوت نا متجانس افکار اومفاهیم په یوه قالب کي په زور ځاي کوي او نتیجه ئي همدغه ماته ګوډه فلسفه کیږي . هګل دیالکتیکي روش دا ډول توضیح کوي: « از منظر هګل،فلسفه علم است ،یعني که دانشي است نظام دار. حقیقت فقط به صورت دستګاهي منظم قابل درک است وکشف این دستګاه منظم که همانا نظام عقل محض است (کله چي مونږ ددستګاه څخه بحث کوو ، څه ډول عقل محض مورد بحث کیدلي شي ، څه ډول دستګاه د عقل محض دنظام

(c) ketabton.com: The Digital Library

په صفت پیژندلي شو ؟ دا اور او اوبه هیڅکله نشي یو ځای کېدلي) کار فلسفه است. فلسفه با روش خاص خود که از روشهاي علوم رياضي وعلوم تجربي فرق دارد، (دا ډول خاص روش نه وجود لري او نه ئی ماته څوک ښودلي شي) این نظام را در مي يابد ». (تاريخ فلسفهٔ شرق و غرب، جلد دوم، صفحه ۲۶۸). هګل ادامه ورکوي: « روش ديالکتيک که روش خاص فلسفه است ، به اعتقاد هګل خود ازموضوع فلسفه ناشي مي شود. براستي روش ديالکتيک، هما ناحرکت ذاتي مسايل فلسفي است... این روش از خارج در مورد مسايل فلسفي بکار بسته نمي شود ،بلکه خود از ذات ان مسايل مي تراود ». (همانجا). اول خو دیالکتیک روش ندي. ما دمخه لیکلي وو چي: «ديالکتيک دمادي هغه مسمي به نوم دي چي دهغي په ابدي دينا ميزم دلالت کوي يعني مادي وجدي حالت ته ويل کيږي چې د مادي واحد په قانونمند موجوديت دلالت کوي. پخپله فلسفي مسايل او قانونمندي يواځې د افادې، استفادې او محاسبو وسیله ګڼل کیږي او په دغه مسایلو کې ذاتي دیالکتیکي حرکت وجود نلري او نه د کوم مادي واحد د ذاتي توکو د وجدي حالت، کمیت، کیفیت او دیالکتیک انګیزه او علت او معلول جوړیدلي شي ». یا په بل عبارت دیالکتیک د مادي ابدي متحول وجدي حالت ته ویل کیږي او د فلسفي مسایلو پوري هیڅ ډول ذاتي اړه نلري . فلسفه، لکه چې دمخه مونږ ویلي، دعامو او مجرد مفاهیمو او قوانینو څخه بحث کوي چې اصلاً خارجي وجود نلري. نه په هغې کي ذاتيت شته او نه حرکت. ذاتيت او حرکت په مادي وجدي دیالکتیکي حالت کي وجود لري او فلسفه د دغه حالت د قانونمندي افادي

فور مولبندي او علم ګڼل کيږي. هګل فلسفه نظامداره علم بولي او وايي چي حقيقت ديوي منظمې دستګاه په صورت کې قابل د درک، او دغه منظمه دستګاه همغه نظام د عقل محض دی چې د فلسفي پورې اړه لري .خو مونږ عقل او ټولې ذهني پديدې د پروسې په حیث د مختلفو کیمیاوي، بیولوژیکي، فیزیولوژیکي او داسې نورو پروسوي میخانیکیتونو پورې، چې بالذات زماني، مکاني او یا په کل کې په لنډ ډول وو ایو چې مادي قیودات لري او یا په بل عبارت په کل او جز کې د دیالکتیکي وجدي حالت، پیدا ایښت، پایښت بدلون، تکامل او انحطاط لرونکي دي، په دې صورت کې په کوم دلیل مونږ په عالم الاسباب کې، عقل ته محض او یا مطلق ویلې شو ؟ مګر یواځې د هغه ذات لپاره چې د مطلق حقیقت او مطلق ذات نسبت ورته کیدلې شي. د عینیت فلسفه پدې عقیده ده چې په عالم الاسباب کې مطلقه بې شعوره او مطلقه با شعوره خلقت او پدیده وجود نلري. نو نه عقل محض وجود لري، ځکه چې هر عقل مقید او مستلزم د مکان او زمان دي او نه مطلقه باشعوره ماده چیري وجود لري چې د عقل محض او عقل ناب اطلاق پري وشي. سقراط او افلاطون « مثُل » د عام مفهوم او کائن کلي په حیث محمل د عقل ګڼه او د ارسطو د « اولی فلسفي » اساسي محور هم همدغه مثُل جوړوه او د معرفت اساسي رکن همدغه همیشه ثابت متا فزیکي عام مفاهیم ګڼل کیدل او جزیئ محسوس موجودات د هغوی او ځیني نورو په نزد معرض د کون و فساد او د معرفت د پروسې له منځپانګې څخه پوچ همیشه متغیر احساس بلل کیده او په ذهني ختمه کې یې هیڅ ډول قانونمند استقرار او استمرار نشو درلودلي، حال دا چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ساکني او متافزيکي ثابتې پديدې په ذهن کې د انعکاس قابليت نه لري. نو هګل هم البته د هغوی په تقليد فلسفه د عامو مفاهيمو د منظمې دستګاه په حيث عقل محض ګڼي او د رياضي او تجربي علومو څخه يې مافوق نظام بولي. حال دا چې د ټولو قانونمنديو د افادې ډېره اسانه او دقيقه ژبه رياضي او نور تجربي علوم ګڼل کيږي. زه په دې عقيده يم هره مسًله او قضيه چې فورمولبندي شوه ،حتماً د رياضي په ذريعه قابل د افادې هم ده او فلسفه چې د مادې د وجدي حالت انساني قانونمند علم او وسيله ده نو رياضي هميشه د فلسفې د افادې ژبه او د واړه جدايي ناپذيره دي . فلسفه با الذاتهِ او في نفسهِ د هيڅ ډول کميت ،کيفيت او قانونمندۍ مبينه نده او نه بايد د غه تهمت په فلسفي علم پوري وتړل شي .فلسفه د قانونمندۍ د افادې ژبه ده.

هګل همداسې ليکي: «روش ديالکتيک از منطق متعارف بدور است (په هغه صورت کې چې خورا لوړ او عالي منطق پخپله د ديالکتيک قانونمندې افادې ته ويل کيږي ، هره عامه قانونمندي فلسفي علم دې او هر ديالکتيک د مادې موجود هميشني وجدي حالت ته ويل کيږي چې فلسفه ، ماده يوائې او يوائې په همدغه حالت کې مطالعه کولې او څېړلې شي ، نو ځکه د غه مثلث د هميش لپاره تړلې پاتي کيږي او په دې ځای کې حق د هګل پلوي نه شي ګڼل کيدلې) ،اعلام ميدارد که ما بوسيلهٔ حکمی منفی می توانيم به مفهوم والا تر برسيم ، (څه ډول ؟) بنا بر اين، چنان که سپينوزا ګفت، هرګونه نفی، خود به منزلهً اثبات است. هنګامی که يک حکم مثبت نفی مې شود ،البته تناقض پيش می ايد .تناقض بر ذهن ګران می ايد ،ازين رو ذهن بار ديګر حکم نفی شده را نفی می کند . وبا

نفی نفی اول تناقض را فرو می نشاند (يعنې په نفې باندې هم تناقض منځته راځي او هم رفعه کيږي) .نفی دوم نه تنها ما را به حکم مثبت قبلی بر می ګرداند بلکه حکم مثبت قبلی را برای ما پرمايه تر می کند . ډيره عجيبه خبره خو داده چې هګل ديالکتيک د متعارف منطق څخه ليرې ګڼي او دا ځکه چې هګل پخپله د خپل غير متعارف منطق په زور نا خوداګاه د ديالکتيکي مفاهيمو څخه د خپل قانون د اثبات لپاره لکه هميش په ناروا ګټه اخلي او ددې په عوض چې په خپل منطق ديالکتيکي قانونمندي افاده کړي غواړي ديالکتيکي قانونمندي د منطقي کلام تابع وګرځوي او نوم پري هم د ديالکتيک د «نفي نفي» دوهم قانون کښيږدي او مونږ هم ناخوداګاه دري قرنه په پټو سترګو د ديالکتيکي د قانون په حيث منلې دې .بله د تعجب وړ خبره داده چې څه ډول ذهني حکم په ديالکتيکي قانونمندۍ کې تغير راولي او د هغې نتايج پرمايه تر ګرځولې شي . د دغه ډول استدلال لپاره هيڅ ډول قانوني دليل او منطق وجود نلري او حتي د ډيرو معمولي قوانينو له مخې د منلو وړ ندي . ليکن هګل پرته د کوم حکمي دليل د دغه ناقص استدلال په بناٌ د ديالکتيک دوهم (نفی نفی) قانون طرحه کړيدې چې په هره جمله کې ډيري پوښتني راولاړيدلې شي. زه د دغه قانون په طرحه همدومره بحث کافي بولم او دغه طرحه د جدي تأمل وړ ګڼم ځکه دغه طرحه د ډيرو معمولو قوانينو سره په تناقض کې ده او د بلې خوا په دغه طرحه کې قانونمند منطقي تسلسل او تداوم وجود نلري او نه منطق پخپله کله هم واجد د کومې قانونمندۍ ګڼل کيدلې شي !(د موضوع علاقمندان کولې شي د «تاريخ فلسفهٌ شرق وغرب،

(c) ketabton.com: The Digital Library

جلد دوم ،صفحهٔ ۲۶۸ ، ۲۶۹ » ته مراجعه وکړي).
هګل د خبرو په دوام لیکي: «... مراحل سیر دیالکتیکی مراحل انتزاعی است ، (په دیالکتیک کي انتزاعیت وجود نلري ځکه چي دیالکتیک مشخص قانونمند مادي وجدي حالت دي)ولی نتیجهٔ انها وصول به حقیقت انضمامی است (انتزاعي مفاهیم څرنګه چي خارجي وجود نلري ، نو په انضمامي حقیقت باندي هم نشي بدلیدلي) . هر ترکیبی که در جریان سیر دیالکتیکی اصل ومتقابل بوجود می اید ،به نوبهٔ خود ، اصلی شمرده می شود که همچنان زایندهٔ نفی وترکیب جدید است. ترکیب های مراحل پائیین کاملاً انضمامی نیستند ولی به تدریج از صورت انتزاعی دور وبه صورت عینی وانضمامی نزدیک می شوند تا جای که سرانجام به صورت ترکیب مشخص تامی که دیګر تقابل پذیر نیست در می ایند. ترکیب،در این صورت نهای،همانا ذات مطلق است . ... فلسفه،نزد هګل،علم عقل محض یا خرد ناب است ». (همانجا ،صفحهٔ ۲۶۹) . زه خو دا منم او باور لرم چي دانسان دذهن په انتزاعیت کي دشعور اولاشعور دیالکتیک موجود دي،شپږم حس موجود دي ،الهام موجود دي ،ایقاظ، ایقان او دپیغمبرانو « ع» لپاره وحي موجوده ده .زه دا منم چي دغه « انتزاع »ربتیا هم په انضمامي حقیقت بدلیدلي شي. ځکه چي زما په نزد هر مشخص ذهنیت عیني واقعیت او بالذاته انضمامیت ګڼل کیږي)لکن هګل خو پدي باورنه وو او نن هم یو تن که ایدیالستان دي او که ماتریالستان دي پدي عقیده اونظر نشي پیدا کیدلي چي ذهنیت دعیني واقعیت په توګه ومني ، او هګل هغه وخت یوائې نا خود اګاه دخپل ذهن د

دیالکتیکي تاثیر د تاثر له مخې خپلي طرحي په تصادفي ډول، او هغه هم په سمه او ناسمه توګه وړاندي کولي. هګل لیکی .د ټیټو مراحلو ترکیبونه کاملاً انضمامي ندي ولي په تدریجي ډول دانتزاعي شکل څخه لیري ووځي او عیني انضمامي شکل ته پدي توګه نژدې کیږي چې تام ترکیب وګرځي او نور تقابل پذیر نه اوسي .یعني هګل ددي په عوض چې عام او کلي موجودات انتزاعي اومجرد مفاهیم وګڼي،جزئ موجودات او ځانګړې پدیدي انتزاعي بولي چې په دوامداره تدریجي پروسه کې انضمامي اوعیني بڼه غوره کوي او دهګل په قول دغه ترکیب پدي صورت کې همغه ذات مطلق ګڼل کیږي. دذات مطلق نسبت هګل خپل خدای او کله نا کله ټولنیز شعور ته هم کوي. داچې ترکیب انضمامي دي اوکه نه او داچې څه ډول قابل د احساس یوځانګړې جزئ موجود په مطلق ذات بدلیدلي شي یوائي دهګل په منطق برابریدلي شي. هرڅوک پدي ښه پوهیږي چي په انضمامیت کې درجي وجود نلري لکه څرنګه چي په مادیت کي دا ډول درجي موجود نه شي لرلي ، چې لږ مادي اویا ډیر مادي. دلته یوله دوو حالتونو څخه ممکنه ده. یا مادي او په اصطلاح انضمامي دې او یا نه دي. خو هګل دلږ انضمامیت څخه دومره اوږده لار وهي چې مطلق ذاتي انضمامیت ته رسیږي.د بلي خوا هر څوک پدي ښه پوهیږي چې محسوس موجودات او پدیدي یوائیني داحساس وړ او څرګند انضمامي واقعیتونه دي او هر څومره چې قضیه دکلیت په لور حرکت کوي او که دقیق وویل شي ، کله چې دانضمامیت څخه ووځي ،انتزاعي بڼه غوره کوي. لیکن هګل له بده مرغه په دغه یوطرفه جاده پر ښځ حرکت کوي او معمول اصول او رواجونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې جاده په کوم لوري د انتزاعیت په خوا تللي ، په پام کې نه نیسي .

دمخه وویل شول سره دد ي چې د ارسطو د «اولی فلسفي » اساسي محور دافلاطون « مثُل » تشکیلاوه بیا هم هغه دخپل استاد پرضد چې د اجزاوو او ځانګړو پدیدو پرځای عامو انتزاعي مفاهیموته ارزش قایل وو او یواځې مثل ته په نږدې کیدو سره د عامو مفاهیو له لارې یې ، فلسفه قابل د افادې ګڼله، ارسطو دعامو مفاهیمو په عوض یواځي جزي موجودات داحساس اومعرفت مرجع او منبع ګڼل. زه په دې عقیده یم چې هر مفهوم ، که مجرد دې او که ځانګړې محسوس په خپل خپل وختونو کې خپل خپل ځانګړې ارزش لري او هیڅکله یو د بل ځای نه شي نیولې. مارکس پر ځای ویلي دي ،چې که څوک دحقیقت په څېړلو کي یواځي په احساساتو تکیه وکړي ، دعلم څخه به ذره هم پاتي نشي ،زه غواړم دا پرې زیاته کړم ، چې که غواړي د عامو مفاهیمو له لارې ثبوتي حقایق او واقعیتونه ترلاسه کړي ، دا په هغه څه پسې ګرځېدل دي چې وجود نه لري. ارسطو چې مجبوروو د خپلو فورمولبندیو لپاره د مجرد مفهوم په حیث ، یواځې د محسوساتو له لارې انتزاعي بنیاد پیدا کړي او هغه معرف د خپل معرفت وګرځوی ،دا یوه بله مشهوده ناکامه هڅه ګڼل کیږي . نو ځکه ، لکه چې مې دمخه وویل ، مفاهیم هر یو پخپل ځاي ارزش لري او هر یوه ته پخپل ځاي خپل ارزش قاٌیلیدل پکار دي. پدي باره کي دنور اضافي بحث لزوم زه نه وینم او قضاوت محترمو لوستونکو ته سپارم.

په دې خبره کې به څوک تردید ونلري چې دمنطق بنسټ ایښو دونکي افلاطون او ارسطودي خو دا هم یو څرګند حقیقت

دي چې په ورستیو نږدي دري پیړیو کي هګل د خپل منطق په مټ دمنطق او دالمان دکلاسیکي فلسفي سلطان پاتي شویدي . هګل دخپل منطق په قوت دجهاني روح ،مطلقي ایده ، مطلق ذات ، عقل محض ، خرد ناب او نورو نومونو سره ځان لپاره مجازي خدایان جوړ کړي او کله چي یې زړه منلي بیرته ړنګ کړي دي. هګل ډیري ستري چاري سرته رسولي او دسراب ټولي ویالې، خوړونه، سیندونه او بحرونه یې چاڼ کړي ، دذهن ټول تنګ کګلیچونه یې پسي لټولي او هیڅ په لاس ندي ورغلي ، ځکه چي واقعي مرغلري خو داصلي بحرونو په ژوروکي میندل کیدلې شي. دمخه مونږ اشاره وکړه ،چې دهګل په عقیده ،فلسفه دعقل محض او خرد ناب علم ته ویل کېږي، کوم یو چې په حقیقت کې وجود نه لري . دکانت په فلسفه کي فهم دمقولاتو او دهګل په فلسفه کي خرد ناب « خالص» د مفاهیمو پواسطه افاده کیږي.دغه ناب مفاهیم دانسان پواسطه نه رامنځته کیږي « بلکه از ذات دیالکتیکي مفاهیم ناشي مي شود ـــدا دهګل خبر ي دي» اول خو عقل محض اوخرد ناب وجود نلري ، دوهم داچي ،که چیري عقل محض « عقل مطلق» اوخرد ناب وجود هم ولري ،په هغي کي دیالکتیک وجود نشي لرلي. ځکه چي په مطلق کي هیڅ ډول حرکت ،تغیر اوتکامل وجود نلري.نو دهګل اشتباه داوه چي په مطلق کي حرکت، تحول ،تکامل او دیالکتیک ته قایل وو او دو همه اشتباه یي پدې کې وه چې دغه مفاهیم او دهغې بشپړ جریان یې دمنطق په علم کې سپړه. دریمه اشتباه داوه چي هګل پدي عقیده دي چي: « مفاهیم یا مقولات هګل صرفاً همان صورتهای اندیشه که در تجارب ما منعکس میشوند نیستند ؛این مقولات ذواتی

(c) ketabton.com: The Digital Library

واقعی به شمار می روند ووجود مطلق یا حقیقت را به ما معرفی می کنند ،واز این رو معرفهای وجود مطلق محسوب میشوند». (همانجا صفحهٔ ۲۶۳) اویاهګل لیکي: «... منطق مفاهیم ناب نمایشګر خدا است در ذات جاویدان خود .به این معنی که این مقولات که در منطق مورد بحث قرار می ګیرند هم زمینهٔ اندیشه اند وهم زمینه وجود». زه پدي عقیده یم چې نه ناب مفاهیم وجود لري، نه دناب مفاهیمو منطق او نه داسې مفاهیم چیري وجود لري چې دخدای دجاودان ذات نمایشګر اوسي. خدای خپل عالم ،خلف او مقدر انسان دهغه څه په معرفت مکلف ګرځولي چې دهغه لپاره یې مسخر کړي او هغه دعالم الاسباب ټولي پدیدي اوخلقتونه دي او په مروج ډول دطبعیت دمقولي پواسطه افاده کیږي.متا فزیکیت ، مابعد الطبیعت او ماقبل الطبیعت یا خو هیڅ وجود نلري اوکه وجود هم ولري د انسان لپاره مسخر ندي ګڼل شوي ،نو یي په معرفت هم نه قادر دي او نه مکلف. ډیر پوهان لوي شپې په بې خوبۍ سبا کوي او غواړي دتصور او تخیل له لاري په مابعد الطبیعت اوماقبل الطبیعت کې قانونمندي ولټوي.په دې صورت کې که مونږ ماقبل او مابعد الطبیعت ته ځانګړې صورت هم قایل شو ، دمخه په دې خبره مونږ بحث کړې چې صورت پخپله مبین دهیڅ ډول قانونمندۍ ندي او یواځې د مادي محتوا په لرلو سره قانونمنده بڼه او ماهیت پیدا کولې شي. ارسطو خوشي په خوشي صورت عامل اومنبع دمعرفت ګڼله. که هګل خپله فلسفه ددیالکتیک په بنیاد عیار کړې وې، بریې یې حتمي او دتل لپاره به دفلسفې سلطان پاتي شوې وای. خو هغه په سراب کې قانونمندۍ لټولي او په سراب کي قانونمندي وجود نلري،

او کله چې یي د خپل منطق په زور قانونمندۍ برابرولي همغه منطق یي د بې منطقۍ عامل و ګرځید هاو فلسفه یي په سفسطه بدله شوله . وروسته هګل لیکي: «وجود ،عدم،وصیرورت ــــ نخستین مقولهٔ که انتزاعیترین تعریف وجود مطلق است همانا مقولهٔ وجود است. (ایا دا ممکنه ده چې دوجود مقوله ، دمطلق وجود دانتزاعیترین تعریف په حیث ومنل شي؟)حد اقل وصفی که می توان در بارهٌ وجود مطلق کرد این است که بګوییم وجود مطلق ،وجود دارد. (چا په ډیر ساده منطق کې د مجهول تعریف په بل مجهول او یا پخپله په همدغه مجهول سره کړې دي ؟یا ، وجود هغه وجود دي چې وجود ولري. که وجود معلوم وي ،نو تعریف ته ضرورت نشته او که مجهول وي ، نو دیو مجهول تعریف په بل مجهول کیدلي شي؟ که چیري دا خبره سمه نه وي. نو ایا دا ممکنه ده دمطلق وجود تعریف او بلکه دهغه انتزاعي ترین تعریف د عادي موجود په وجود سره وشي ؟وروسته هګل دمتناهي ،کاذب نامتناهي،نامتناهي او مطلق مفاهیمو په باره کي ،دطبعیت فلسفه ، دذهني ،عیني او مطلق روح او فلسفهٔ محض په باره کې سوال برانګیزه بحث کوي چې دلزوم په صورت کې به پرې بحث وشي .

دتیرو بحثونو څخه څرګندیږي ،چې فلسفه دخدای د لوی علم دانساني ذهني خلف علم په حیث د هر چا په ذهني محاط محیط اوکوچني شعوري طیف کې د ځایدو نه دې او نه دفلسفي بحثونو د انجړ مشوړې د نري تارونو په متقابلو دیالکتیکي اړیکو او رازونو پوهیدل او د ۱۰۰۱ جهتونو څخه د اصلي جهت تعین او تر پایه پایداره تعقیبول دانسان دامکاناتو او قابو څخه وتلې کار ګڼل کیږي . مونږ د«وشو ،ونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

شو» یا «ګټې او تاوان» په لوبو کې د نورو علومو د سترو بریاوو او پرمختګونو شاهد یو ، خو فلسفه چې تر ټولو علومو خورا قدیمي علم ګڼل کیږي ،هیڅ ډول ماهیوي بنیادي خو لا څه چې خورا کوچنې پرمختګ په کې نه په سترګو کیږي. او دا ځکه چې فلسفه د کوّن و مکان علم او قانونمندي ده او نور علوم خو اصلاً وجود نه لري او مونږ یې یوائې د «وشو ، ونه شو» او «ګټې او تاوان په لوبو کې انساني ورځني مجبوریتونه، ضرورتونه،کړه وړه او مصروفیتونه ګڼلې شو . په فلسفه کې دا ډول لوبې ځای نه لري. فلسفه د لوی جهان او ټولو خلقتونو په کچه د مناسباتو او اړیکو دهر اړخیزي افادې علم دی. په فلسفه کې ټولې محاسبې د سود او زیان په کچه نه، بلکه د علمي ارزشونو ، معیارونو او نورماتیفونو له مخې کیږي. په فلسفه کې په اصطلاح کچه او خام مناسبات پایداره نه شي پاتي کیدلې.که په فلسفه کې دا ډول اړیکو پایښت درلودلې شوې ، په اصطلاح د شعور او مادې په بنیاد دفلسفې اساسي مسئلې بنیاد به نه وې رنګ شوې. په ورځنیو چارو کې د سود او زیان او یا نورو معیارونو له مخې هر ډول قمار او خطر منل کیدلې شي ،خو په علمي نظري مسایلو کې دغه ډول روشونه او کړه وړه په قطعي ډول ځای نه لري. اوس پخپله ددې عظیمي معما او قضي سنجش کولې شو چې ددغه بې شمیره مناسباتو او مجهولاتو محاسبه په انساني ذهني امکاناتو سره ممکنه ده او که نه ؟ ایا بشر د نننې علمي ـ تخنیکي سترو پرمختګونو سره سره ،بیا هم ددغه محاسبو له عهدې څخه وتلې شي ؟ځواب معلوم دي. نه. په دې صورت کې خیر چاره څه ده ؟ د چارې په باره دمخه مونږ خپل نظر وړاندې کړې ، او هغه

داچې ، دا جهان خدای قانونمند پیدا کړې او قانونمندي یوائې خدایي مخلوق دې او انسان ددغه قانونمندۍ په معرفت مقدر او مکلف ګرځیدلې دې.خو ددې ټولو خبرو په منلو سره سره بیا هم دا کار نه اسان دې او نه د هر چا له لاسه پوره دې. په همدې علت خو هر څوک چې نه دې برلاسې شوې ،خپله لاریې بیله کړي او په نتیجه کې فلسفي مجموع الجزایر جوړ شوې او دمختلفو موضعګیریو څخه د نه پخلاکیدونکو دښمنیو شخړو، اوتو بوتو او سفسطو بازار لا تر اوسه هم تود دې.

هو !داکار مشکل دې ، خو ناممکن نه دې. له یوې خوا مونږ وینو، چې همدغه مختلف عقیدوي او نظریاتي جریانونه د خپلو دښمنانه او مخالفو نظریاتو په لرلو سره سره یې سترې تیوریکي زیرمې جوړې کړي او دیوه سالم روش او لارې په غوره کولو سره ،خپلې تیوریکي زیرمې تنظیم او دعمرونو مشکل باندې په اسانۍ سره برلاسي شي. د بلې خوا مونږ د عینیت د فلسفې د لارې او ځانګړي روش په غوره کولو سره دډیرو مشکلو او په اصطلاح ترنن ورځې پورې ناشوني مسایلو او قضایاوو په فورمولبندیو کې د ورځني علمي ارزشونو او معیارونو مطابق د قناعت وړ نتایج ترلاسه کړي دي.په کار دادي دغه نتایج د فلسفي علمي معیارونو مطابق وارزول شي او حتا تر عامه اذهانو پورې ورسول شي.فلسفه سادګي نه مني ، تجاهل العارفانه کړه وړه نه مني او د بېته ورته هیڅ روش او عمل نه مني. فلسفه دقیق علم دې. فلسفي مسایل او قانونمندي نه د شاعر په یوه بیت او مصرع سره افاده کیدلې شي او نه مغلق ،مهمل ،مجهول کلمات ،ادبي صنعتونه لکه

مبالغه ،غلو ،اغراق ،استعارې ،کنایه ،رومانتیزم ،سوریالیزم او نور په کې د استعمال ور نه ګڼل کیږي.شک نه شته چې فلسفي څېړنو لپاره ډیره ژوره او هر اړخیزه پوهه پکار ده. په غیر صورت کې د فلسفي غیر محاط محیط د بې شمیره مسایلو دکثیر الجوانب څو بعدي متداخل سیستم فلسفي ارزونه او نتیجه ګیري کیدلې شي ډیره مشکله او حتا ناممکنه وګڼل شي.همدا سبب دې چې د فلسفي مسایلو او قضیاوو له محراق څخه حتا ستر پوهان هم د لیرې محیط په لور د ځانګړو علومو ، هغه چې دوی په کې د کافي معلوماتو څخه برخمن دي ، د اصالتونو په لور په تیښته کې دي او هڅه کوي فلسفه په اصطلاح د ځانګړې علم د حاکمیت او اصالت لاندې راولي. او نتیجه دا شوې چې زمونږ نیمګړې او ناکافي پوهه او علم د فلسفې په بې علمۍ او د اساسي مسایلو او علمي موضوع په نه لرلو تمامه شي. یو متل دې چې د سلو هو څخه یو نا ښه دې او یالاس مې نه رسي انګور تروه دي ، فلسفه هم چې علم نه دې څوک پرې څه کار لري. په همدې علت د ډیرو پوهانو په آند فلسفې ترا وسه د انحطاط په نزولي قوس لار وهلې او هندي فیلسوفان په دې باور دي چې هندي فلسفه د بودا له وختونو له معیارونو هم شاته تللې. غواړم د شوپنهاور ،فیخته او شلینګ ځیني اظهارات د اروپایي ځیني نامتو فیلسوفانو په باره دلته ذکر کړم .شوپنهاور وای: «مردم با خواندن اثار کانت نا گزیر متقاعد شدند که هر چیز مغلق و مبهم را نمی توان بی معنی دانست.» فیخته و شلینګ ازین معنی استفاده کردند ودر فلسفه تار عنکبوت زیبای بافتند. «ولی انکه در یاوه ګویی جسارت را به حد اعلی رسانید و چنان سخنان بی معنی و مغلق

ګفت، که تا ان وقت جز در دیوانه خانه ها سابقه نداشت ،هګل بود. وی با بی شرمی سخنان بیهوده ً فریبنده ای ګفت که تا ان وقت کسی نګفته بود وبه نتایجی رسید که در نظر ایندګان افسانه ای خواهد بود و همچون بنا و خاطره ای از حمق و کودنی ملت المان بر جای خواهد ماند.» (تاریخ فلسفه ،ویل دورانت ، ترجمهٔ فارسي ، صفحه ۲۶۳.» خدای دې نکړي ، زه هیڅکله هیچاته دغه ډول نسبت کول نه غواړم او خصوصاً کانت، هګل،... او نورو پوهانو ته چې ستري علمي زیرمې یې وروسته نسلونو ته په میراث پریښې دي ،دخپل وخت بې بدیله لوړ پوهان او شخصیتونه وو او اوس هم هغوی ته د کامل احترام حق محفوظ او پرځای پاتې دې. خو ددې ټولو خبرو سره سره زه غواړم ووایم ،په کومه لار چې فلسفه ترنن ورځې روانه ده ،په اصطلاح د ترکستان په لور ده. نن علم او تخنیک پوره پرمختګ کړیدي ،پکار دادي چې پخوانۍ علمي زیرمې د نوي علمي ـ تخنیکي امکاناتو او لاسته راوړنو په بنیاد دکره کتنې لاندې ونیول شي ، د سفسطو ،مغلقاتو، مبهماتو او مهملاتو زړې برستنې ترې ټولې او ټول مطالب د قانونمند نظم مطابق ترتیب او تنظیم شي.

[هګل در سالهای (۱۸۱۲ـــ ۱۸۱۶) کتاب «منطق» خود را نوشت که تمام المان را به جهت صعوبت فهم و اِغلاق ان متحیر ساخت و موجب شد که به استادی فلسفه در دانشګاه هایدلبرګ برسد .در هایدلبرګ به سال ۱۸۱۷ کتاب عظیم خود را به نام « دایرة المعارف علوم فلسفي» نوشت و در سایهٔ آن در سال ۱۸۱۸ به استادي دانشګاه برلین رسید . ازین تاریخ تا اخر زندګی خود پادشاه بلا منازع فلسفه بود ،همچنانکه ګوته در

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادبیات وبتهون در موسیقی بودند. روز تولد او یک روز بعد از روز تولد گوته بود وملت پر غرور المان در هر سال به افتخار ان دو، دو روز تعطیل میکرد.

روزی یک نفر فرانسوي از هګل در خواست کرد که فلسفهٔ خودرا در یک جمله خلاصه کند. ولی موفقیت او مثل موفقیت ان کشیش که از وی پرسیده بودند تا بر یک پای استاده است تعریفی از مسیحیت بکند، نشد. کشیش به سادگی جواب داده بود که «همسایه ات را چنان دوست بدار که خودرا دوست میداری» هګل ترجیح داد که جواب ان فرانسوی را در ده جلد بدهد؛ کتابها نوشته شد و به طبع رسید وتمام عالم در بارهٔ ان سخن می راندند ولی خود او شکایت داشت که «فقط یک نفر سخنان مرا فهمید، ولی او هم نفهمید.» بسیاری از اثار هګل مانند اثار ارسطو یادداشتهای است که برای تدریس تهیه کرده بود و بدتر ازان آنهای است که شاگردان او هنگام اصغای دروس او نوشته اند. فقط کتاب «منطق» و «علم ظواهر روح (فنومنولوژي)» به دست خودش نوشته شده است واین دو آیت ابهام و اغلاق واطلاق وایجاز است. این دو کتاب مملو از اصطلاحات عجیب مخصوص به خودش است وهر عبارت و جمله ای به دقت به جملات حصری فراوان که خاص روح گوتیک است تبدیل شده است. خود هګل کتاب خود را چنین وصف میکند: «کوششی است برای یاد دادن زبان المانی به فلسفه» و درین کار موفق شده است.] (تاریخ فلسفه، ویل دورانت، ترجمهٔ فارسي، صفحهٔ ۲۶۵). د پورتنۍ لیکنې دراوړلو څخه ما دوه هدفه درلودل: اول داچې ګرانو لوستونکو ته په ذهن کې دهګل دلیکنو او عقیدې به باره کې

ابتدايي شمه ښکل شي او دوهم داچې دهګل دخپل قول چې پخپل قلم یې لیکلي ځینې مطالب دمثال په ډول ذکر کړم.

هګل پخپل اثر «فنو منولوژي» (پدیدر شناسی یا علم ظواهر روح) کې د سوبستانسیون (ماهیت) تیزس لکه سوبیکت (ذهني موجود)، دعملي فعالې مبدا په حیث په اثبات رسوي. دهګل دفلسفي اساس دهستۍ او شعور په وحدت او یوشانوالي ولاړ دي او پدې عقیده دې چې حقیقي پدیدې باید دایده، مفهوم اوروح دمظاهرو په حیث ومنل شي. د هګل غه خبرې سمې دي، خو یا پرې باور نه لري، یا یې نا خود اګاه د ذهني جبر له مخې اظهاروي او د قانونمندۍ د افادې څخه یې عاجز دې، نو ځکه یې سمې او ناسمې خبرې په یوه جمله کې ردوبدل کیږي او منطقي تسلسل په کې نه شي مراعاتولی. دغه وحدت ته، هګل دمطلقې ایده دځان پیژندنې د تاریخي تکاملي پروسې په حیث کتل او په مشرح ډول دهګل دغه مطلق عیني ایدیالیزم د «فلسفي علومو په دایرة المعارف» کې په لاندې ډول توضیح شوي دي. دټولو طبیعي او ټولنیزو پدیدو په بنیاد کې مطلق، روحي او عقلي مبدأ ــ «مطلقه ایده» «جهاني عقل» یا «جهاني روح» قرار لري. دغه مبدأ فعاله او عملي ده او یا وایم دهغې عمل په تفکر کې نغښتي دي او که دقیق وویل شی په ځان پیژندنې کې. په پرمختیا یې پروسه کې مطلقه ایده له درې مرحلو څخه تیریږي: ۱) دایده بالذاتهِ پرمختیا، «په عقل محض کې دننه حادثه» ــ منطق، چیرته چې ایده په یوتربله سره تړلو او یو پربل باندې بدلیدونکو منطقي مقولوکې خپله محتوا سپړي؛ ۲) «دغیر هستۍ» په شکل کې دایده پرمختیا، یا په بل عبارت دطبعیت په شکل کې دهغې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرمختیا ، ـــ دطبیعت فلسفه؛ طبیعت پرمختیا نه مومي، یواځې دمنطقي مقولو دخود بخودي پرمختیا خارجي مظاهر برابروي ، کوم یو چې دهغې ماهیت ګڼل کیږي ؛ ۳) دایده پرمختیا په تفکر او تاریخ کې (په « روح کې. ») ـــ دروح فلسفه. پدې مرحله کې مطلقه ایده پخپله خپل ځان ته رجعت کوي او خپل ماهیت دانسان د شعور او فعالیت په مختلفو ډولونو کې دوباره ترلاسه کوي. (ترجمه له « روسي فلسفي قاموس» ،هګل صفحه ، ۸۲). پورته مونږ دهګل دفلسفې په ځیني مسایلُو بحث وکړ. په وروستي قسمت کي هم ډیري پوښتني راولاړیږي او هره پوښتنه د ډیر دقت او تأُمل وړده. ویره یواځي پدي کې ده چې بحث تکراري نشي. زه یواځې دومره ویلې شم چې هګل پدې بحث او بلکه پخپلو ټولو بحثونو کې د ډبري سکرو ،طلا او الماس ته یوډول ارزش قایل شوې اوپه یوه تله یي تللي دي. عقل محض، مطلقه ایده ،جهاني روح... او العیا ذ با الله خداي څه ډول دمنطق په مقولو کې خپل ماهیت سپړلې شي ؟طبیعت څه ډول دمنطقي مقولو خود بخودي پرمختیا خارجي مظاهر برابرولې شي ؟ مطلقه ایده څرنګه خپل ماهیت دانسان دشعور او فعالیت په مختلفو ډولونو کې دوباره ترلاسه کوي ؟ یواځې پدیدي او خلقتونه تحول پذیر دي ځکه چې کم و کاست لري او یا مقدر او مجبور دي . خدای لوی ذات دې. کامل ذات دې او تغیر نه منونکې ذات دې. په خدای باید یواځې دهغه ذات دخارقالعاده خلقتونو له مخې باور ولرو ،ویي منو او ایمان پرې راوړو. په پورتني بحث کې هیڅ ډول قانونمندي نده افاده شوې او نه منطقي تسلسل وجود لري. هر څه هګل د خپل « منطق » په جبر برابر

کړیدي او په حقیقت کي یي مونږ تخیلي او تصوري منطق ګڼلي شو چې دقانونمندۍ سره په هیڅ صورت ډډه نشي لګولې.

سره ددې چې هرڅه مخې ته نقد پراته دي او په معرفت مسخر او مقدر ګرځیدلي ، خو پوهان او فیلسوفان او حتا داسلام علماُ ددې په عوض چې د موجوده علمي ـ تخنیکي فوق العاده امکاناتو په لرلو سره دخدای خلقتونه دعلمي قانونمندیو او شواهدو له مخې وڅیړي ، د خدای دذات او صفاتو په باره کې تصوري او تخیلي تیوري ګاني جوړوي. حال داچې انسان دهمیش لپاره په عالم الاسباب کې دخدای دذات دپیژندلو اوتوصیف څخه عاجز دې.

ډیر پوهان پدې اخته دي چې ددي جهان اول او اخر پیدا کړي. یو شاعر وایي:

ما زآغازو ز انجام جهان بیخبریم
اول واخراین کهنه کتاب افتا ده است

دا خبرې سره ددې چې دمخه هم ما په مقنع دلایلو سره رد کړي اواوس هم په پوره جراُت سره وایم چې ددې کهنه کتاب هر څه پر ځای دي. یواځې پکار دادي چې دتخیلي ، تصوري... او واهي فلسفو څخه راووځو ،د عینیت او حقیقت بینا سترګي وغړوؤ او دقضاُ او قدر له مخې عیني قانونمندۍ ته قایل اوسو. که یي محترم لوستونکي را سره ومني ، غواړم یوڅو ، ساده مثالونه راوړم :

ـــ لا کوچنې ووم چې زمونږ په کلي کې دیوچا په کور ، چې نوې له هندوستان څخه راغلې وو او حتماً پنځه روپۍ او څه سامان به یي هم له ځانه سره راوړې وو ، غله راغلل. چیغي شوي ، دکلي خلک په منډه مرستي ته ورغلل ، توره شپه وه ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

غله په تیښته بریالي شول او یوڅه سامان یي له ځانه سره یووړ. سبا د سهار له لمانځه وروسته خلک زمونږ دیرې ته چې دد غه کور په څنګ کې وه راغلل او پدې سوچ کې شول چې غله څه ډول پیدا کړي. با الاخره فیصله پدي وشوه چې «پل شناس» راوغواړي. پل شناس دکور شاوخوا ولیدله او بیا یوي خواته روان شو، ته ته... یوه غره ته ورسیده. په غره کي چې یوه ټوټه ولاړ فیصله یي دا وکړه چې دا غله دهمجواره درې څخه راغلي دي.نور پري زه خبر نه شوم خو وروسته له څه مودي دومره خبرشوم چې غله یي پیدا کړي وو او د جرګې له لارې یې مال له جریمې سره تري اخیستي وو.

ـــ محترم لوستونکي شاید پخپله هم دداسې حوادثو شاهد اوسي چې په اروپایي لویو تجارتي مرکزونو کې چې دورځې په لسګو نو زره کسان ښکته پورته کیږي، کله چې دکومي کسي څخه غل پیسي تختوي څو دقیقي وروسته پولیس دیوه سپي سره راپیدا کیږي او سره ددې چې دزرګونو انسانانو دعطرونو او خولو بویونه یوتر بله سره ګډ وي سپي پکې یو تشخیصوي او پل یي تعقیبوي تر څو چې غل پیدا کړي. دغه بلا تشبیه فیلسوف سپي دکومو نښو نښانو له مخې دغه بوی تشخیص او تعقیب کړې شو. حتماً یي نښي نښاني په محیط کې پاتي وي او چې څرنګه دغه سپې دهغې په پیدا کولو قادر شو البته چې خدای پدي کار مقدر ګرځولي دې او پرته دبې حسابه انتګرالي او دیفرنسیالي معادلو اود هغوی مشتقاتو دحل او دهګلي منطق پرته په منطقي او قانونمند حل بریالې شو. دا دیوي بلې خبرې دلیل هم کیدلې شي چې نه یوائې اکرم المخلو قات خدای په خارق العاده رسالتونو مقدر

ګرځولې بلکه دغه ټول خلقتونه په شکل داشکالو دمختلفو رسالتونو په سرته رسولو مقدرشویدي او پرته له بغاوته چې دانسان خاصه ده، نور مخلوقات دخدای دقانون سره سم دخپل شعور له مخې چارې سرته رسوي.

ـــ ما په یوه لیکنه کې لیکلي وو چې په یوګوسلا ویا کې دسر بیانو له خوا دمسلمانانو د ډلیزو وژنو اته میاشتي وروسته چې ډلیٌز قبرونه پیدا شول د DN A (له مخې د ۸۰۰ کسانو جینیتیکي تسلسل او هویتونه تثبیت شول. دغه جسدونه چې دلس متره خاورو لاندې یو دبل لپاسه اته میاشتې پراته وو او هلته ژورو, بیولوژیکي ،کیمیاوي او نورو ډول ډول تعاملاتو صورت نیولې وو، څه ډول دغه جینیتیکي نښې نښانې له منځه ولاړي نشوي؟

کیدلې شي ځیني نور مثالونه چې موضوع لا په هر اړخیز ډول واضح کړي ولټول شي، خو فکر کوم پورتني دري نسبتاً ساده او واضح مثالونه هم ددې دلیل کیدې شي وو ایو چې پدې لوی جهان کې کوچني ترین حرکت ،تغیر، تکامل او انحطاط بې پله (spurlos) او بې نشانه له منځه نشي تللې. د همیش لپاره دهغې اثرات باقي پاتي دي او په همدې دلیل ویلې شو چې «اول واخر این کهنه کتاب نیافتاده است !» هر څه په قانونمند شکل سره منځته راځي، باقي پاتي دي او یا په قانونمند شکل سره تغیر مومي او مشخصې نښې نښانې له ځانه پریږدي. او تاسې کولې شئ د «عینیت فلسفي» دقانونمندۍ له مخې مسایٌل او قضایا وڅیړۍ او دمختلفو پدیدو او خلقتونو دتحول، تکامل او انحطاط پروسې دهرې پدیدي او خلقت په بوده او تنسته (عرض او طول) او همداسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دجهـان دعـام خلقـت دپیـدایش ،تغیـر ،تکامـل او انحطـاط تسلسل او ځنځیر لـه ابتدا څخه تر انتهااو یا پـه هر بل لوري چې وغـواړي تعقیب کـړي. تاکیـداً یوځل بیا دا وایـم چې دا هرڅـه ددې لـوی جهـان چې خـدای قانونمنـد پیـداکړې او دانـسان اوټولـو مخلوقـاتو لپـاره یـې پـه شـکل داشکالو مـسخر اومقـدرګرځـولې ،پـه قانونمنـدۍ کـې پراتـه دي ،د قانونمنـده کـړو وړو لـه لارې هـره سلـسله او هـره پروسـه پـه هرلـوري تعقیبیـدلې شـي او ددې خبـرې هـیڅ ضـرورت نـشته چـې دخپلـو مقـدراتو څخـه پورتـه تـصوري، تخیلي اونـوري بـې بنیـا ده فلـسفې جـوړې کـړو. دبلـې خـوا خـورا منطقـي پریکـړه بـه همـدا وي ،ومنـو چـې دا جهـان دخـدای دمقـضي الا مـر ارادې لـه مخـې د «کـن فیکـون» دامـر پـه صـدور سـره پیـدا اودټولـو مخلوقـاتو پـه وړانـدې پـه مـسخر او مقـدر حالـت کـې قـرار لـري او یـوازې همدغـه ممکنـه او خـورا معقولـه منطقي لار د قـضئې د حـل ګټـل کیـږي. لیـري دي هیڅـوک نـه ځـي ، بـې ځایـه تخیـل او تـصور تـه هـم ضـرورت نشته ،څـه چـې یـې دلاس لانـدې دي ،تجربـو تـه دې پـرې دوام ورکـړي او پـه هـر لور دې د منطقي اوعلمي تحلیل لارې ګزوګام کړي .

دین او فلسفه

بـشر دخپـل پیدایـښت لـه لـومړۍ ورځـې څخـه پـه یـوه مـافوق انـساني طاقـت، قـدرت او ذات عقیـده درلـودلې او نـن هـم دنـړۍ د ۶ ملیـاردو څخـه زیـات خلـک پـه حقیقـت کـې پـه واحـد خـدای عقیده لري او کـه هر څـه ځینو کسانو دلـوېي غوښتنې لـه مخې پـه ځینـو وختونـو کـې ظـاهراً دخـدای څخـه منکـر شـوي او حتـا دخـدائی دعـوې یـې کړیـدې خـو پـه ډیروو ختونـو کـې یـې پرتـه دخدای دلوی ذات څخه بـل مـدد ګار نـدې پیـدا کـړې او دوبـاره یـې خپـل خدای تـه مراجعـه کـړې او دبنده ګـۍ او کمـزورۍ پـه منلـو یـې خپـل سـر تیـټ کړیـدی .زه نپـوهیږم ولـې انـسانانو دننـي عـصر دعظیمـو علمـي ـ تخنیکـي امکانـاتو او معرفتـي حقـایقو پـه رڼـا کـې نـدي کـړې شـوي پـدې بـاره کـې نهـایي پریکـړنـده تـصمیم ونیـسي، حق ومنـي او دبـاطلو څخـه تیـر شـي. ولـې نـن هـم داسـې عقیـده موجـوده ده چـې ګونـدې دیـن دانـسان پـوچـه عقیـده او فلـسفه علمـي واقعیـت او دغـه دواړه پدیـدې دبـشري درک او شعور پـه دوؤ متـضادو قطبونـو کـې قـرار لـري او دتـل لپـاره نـه پخـلا کیـدونکي حقیقتونـه جـوړوي؟ ولـې نـن هـم انـسانان داسـې فکـر کـوي چـې ګونـدې خـدای یـوازې دبشر دشعور پـه ترګمـۍ او دانـسان پـه بـې وسـۍ کـې ژونـد کـوي او کلـه چـې دانـسان دشعور څـراغ بلیـږي، پخپلـه شخـصیت جـوړیږي، دشـعور دترګمـۍ څخـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

راووځي، دمایوسۍ او بې وسۍ څخه خلاصیږي، دخدای څخه بې نیازه کیږي اودعقیدې دزولنو څخه نجات پیدا کوي؟ زما پوښتنه داده. آیا ممکنه ده داسې یوه عظیمه مسئله چې په حقیقت کې هر انسان زوروي او غواړي خامخا پدغه حقیقت پوه شي او دخدائي خلقت دپیدا یښت، تناسب او تکامل په پروسه کې د ټولو پدیدو او مظاهرو دنیک او بد ، حق او باطل، رښتیا او دروغو او داسې ډیر نور مناسبتونه ورپورې تړلي دي پداسې ساد ګۍ او سطحي کړو وړو سره حل شی؟ زما په فکر نه ! ایا لازمه ده پدې باره کې دتعصب او لویې غوښتنې څخه پرته یواځې دعلمي حقایقو او واقعیتونو له مخې نهایي تصمیم یواځې ددې په خاطر چې رښتیني "صراط المستقیم" لاره غوره شي ضروري دې؟زما په فکر هو !خدای لوی ذات دې "الله اکبر" او دانسان دشعور په طیف کې هیڅکله نه ځائیږي نو ځکه باالذات دخدای لیدل او پیژندل ناممکن کار دې.خدای عالم دې "والله اعلم"او په خدای یواځې په عالم اسباب کې دخدای دبې ساري قدرت ، بې ساري لوی علم او قانونمندۍ له مخې دبې ساري خلقتونو دپیدا یښت، پایښت، همزمان تحول او تکامل، ستاتیزم او دینا میزم اودخدایی قدرت دمشهودو نښو نښانو له لارې دانسان عقیده او ایمان پیدا کیدلې شي او باید یې ولري. خدای ذاتي حقیقت دې او هیڅ حقیقت په یو وار نشی پیژندل کیدلې. انسان دخدای دذات دپیژندلو څخه دتل لپاره عاجز دې نو ځکه یې دصفت او توصیف څخه هم عاجز ګڼل کیږي. په عالم اسباب کې خدای ټول حقایق او واقعیتونه د انسان لپاره مسخر او مقدر ګڼلی او په معرفت یې مکلف ګرځولې دې. دخدای ذات مسخر نشی ګڼل کیدلې نو ځکه یې

باالذاتهِ مستقیمه پیژندنه هم ممکنه نده. خو انسان عاقل مخلوق دې باید فکر وکړي او دساده منطق له مخې داومني کله چې دا لایتناهي خارق العاده خلقتونه اوصنعتونه موجود دي حتمأ خارق العاده ما فوق د هرڅه لوی خالق، صانع او قدرت هم وجود لري. او دین ددغه خالق او صانع قانون دې چې دخپل خارق العاده خلقت او نظام دپایښت او نیکې سالمې استفادې په خاطر یې وضع کړې او خپل مخلوق یې دهغې په معرفت مکلف ګرځولې دې.د ۱۳۵۵ هـ ش کال دحوت په میاشت کې دعلامه سید جمال الدین افغاني دمړینې داتیایمي کلیزې په ویاړ جوړ شوي سیمنار کې شهید ډاکتر سید بهاوالدین مجروح د سید دژوند ، مبارزی او فلسفي ـ سیاسي نظریاتو په باره کې د "سید جمال الدین افغانی و برخورد شرق و غرب" تر عنوان لاندې اوږده علمي تحلیلي مقاله د سیمنار برخه والو ته اورولې وه. دغه مقاله دافغان اطلاعاتي مرکز دخپرونې "افغانستان" د ۱۳۷۶ هـ ش کال دثور میاشتې په یوولسمه ګڼه کې یو ځل بیا خپره شویده. پدغه مقاله کې ددین او فلسفې په باره کې داسې لیکل شویدي. بصورت عموم میتوان گفت که : چه درتحولات بی سابقه خود جهان غرب و چه در برخورد آن تمدن با شرق اسلامی مهمترین نکته عبارت است از برخورد دین وفلسفه. تصادم دین و فلسفه حادثه ایست که در ساحه تلاقی شرق وغرب درعصر سید عمده ترین مسأله بود وامروز بهمان اهمیت خود باقیست. سید این مسأله عمده را درجوابی که در رد "رنان" فیلسوف فرانسوی درپاریس نشر کرده به وضاحت و روشنی قابل وصفی طرح میکند. دریک بخش از متن فرانسوی این مقاله، سید چنین گوید:"ادیان به هر نامی که

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناميده شوند همه انها با يکديگر شباهت دارند. بين اين اديان و فلسفه هيچ نوع تفاهمی، هيچ نوع امکانات آشتی موجود نيست. دين انسان را وا ميدارد تا ايمان وعقيده را بپذيرد درصورتيکه فلسفه اورا ازين عقيده د ايم يا بکلی يا تا حدی آزاد ميسازد...هر فرصتيکه دين غلبه کند فلسفه را از بين ميبرد. و معکوس قضيه هنگامی رخ ميدهد که فلسفه قدرت مطلق را دردست گيرد. تا وقتيکه انسان وجود داشته باشد مجادله بين عقيده وتفکر ازاد، بين دين و فلسفه خاتمه نخواهد پذيرفت ما ميترسم که درين مجادله شديد پيروزی بجانب تفکر آزاد نخواهد بود. چه عوام تعقل را دوست ندارند و هم تعليمات آنرا فقط عدۀ محدودی از خواص درمی يابند و نيز از سببيکه علم گرچه خيلی زيبا باشد باز هم به ارضاء کامل انسان نمی پردازد. چه انسان تشنه ايديال است و خوش دارد درقلمروهای اسرار اميز و دوردستی تهداب گذاری کند که فلاسفه وعلماء از درک آن وتجسس درآن عاجزند". کارل مارکس او فريدريش انگلز المانی عالمان ليکی: "دين دټولنيز شعور ديوه خاص شکل څخه عبارت دي چې په خاص او ځانګړي ډول ديوه داسې مافوق حاکم فنتا ستيک «فوق العاده» قدرت په څير د خلکو په شعور کې انعکاس مومی او دهغې په ترڅ کې ځمکنۍ قوې دآسماني قوؤ بڼه غوره کوي". "دمارکس، انګلز کليات، روسی چاپ، ۲۰ جلد، ۳۲۸ صفحه" يا "فلسفی قاموس، روسی چاپ، ۴۰۹ صفحه". په مجموع کې مارکسيستی - لينينستی تيوري پدې عقيده ده چې دين دبشر په اجتماعی شعوري پروسه کې يوه ګذرا او مؤقتي پديده ده او دعلمي، تخنيکي، اجتماعي او اقتصادي شرائطو په تغير سره

تغير مومي. دغلامۍ په اجتماعی - اقتصادی نظام کې او يا دهغې څخه پخوا ددين درامنځته کيدو علت هغه وخت دطبيعت دقواوؤ په مقابل کې دابتدايی انسان بې وسي ګڼې او په طبقاتي اجتماعي - اقتصادي نظامونو کې ددين پايښت بيا هم دطبقاتي استثمار، ټولنيزي بې عدالتۍ، لوږي او داستثمارګر قوت په مقابل کې دزيار ايستونکي انسان دبې وسۍ پوری تړي چې ګوندې زيار ايستونکي بې وسه انسان مجبوردې هر څه دخدای لخوا داذلی برخې او قسمت په حيث ومني. پدې باره کې لينن ليکي"استثمار شو طبقه داستثمارګري طبقی په مقابل کې دمبارزی دبې وسۍ له مخې خامخا دمرګ څخه وروسته په ښه ژوند باندي عقيده پيدا کوي لکه چې دطبيعت په مقابل کې وحشی انسانانو دمبارزې دبې وسۍ له مخې په خدايانو، شيطانانو، ارواح او نورو عقيده لرله"دلينن کليات، روسی چاپ، ۱۲ جلد، ۱۴۲ صفحه". دمارکسيزم - لينينيزم پلويان باور لري چې دين ژوري ټولنيزي ريښي لري خو دهغوی په نظر دغه مناسبات داجتماعي - اقتصادي شرائطو په تغير سره تغير مومي او ګوندي په کمونيستي مناسباتو کې دغه ريښي له بيخه ووځي او له منځه ځي چې له نيکه مرغه تاريخي واقعيتونو او حقائقو دهرډول فشار او ناروا سره سره عکس دقضيئ په ثبوت ورسوه.مارکسيزم - لينينيزم پدي عقيده هم دې چې دين ګنو سو لوژيکی "معرفتی" ريښي هم لري او داسې توجيه کوي چې ګوندي مذهبي ټولنې حقيقتونه تحريفوي او عمده اجتماعي مسائل چې پدې نړۍ بايد حل و فصل او ټولنيز عدالت تأمين شي اخرت ته يی سپاري، دخلکو فعاليت او اکتيويتې راکموي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دمبارزې څخه یې پرېباسي او په همدې علت مارکس ، دین د "اولسونولپاره اپین" په نامه یا دکړیدی.دا ډول دي د دین او فلسفې په باره کې د ډیرو مشهورو متدینو عالمانو او پوهانو نظر او همداسې د بې دینه مشهورو پوهانو نظر د دین په هکله او دهغوی دفلسفي نظر په هکله چې نن یوائینې خورا علمی نظر ګڼل کیږي ، ما جداګانه بحث کړې او پدې مقاله کې به دهغې ځینې ټکي راوړل شي او د حرکت په خپرونه کې به په راتلونکیې ګڼو کې په مسلسل ډول خپور شي.زه غواړم خامخا دخپل ناقص درک او فهم له مخې پدې مسئله بحث وکړم خو دابه یوائې دطرحې بڼه ولري. لکن نننی نړیوال اجتماعي - سیاسي مناسبات او وضعه او علمي -تخنیکي امکانات حکم کوي هغه مسایل او قضایا چې سراسري نړیوال ارزښت او اهمیت ولري په هر اړخیز ډول او سراسري نړیواله کچه داړونده پوهانو او عالمانو لخوا وڅیړل شي، حتی الامکان په نهایی ډول فورمولبندي او یا لا اقل دهغې رښتنې تکاملي جهت او مسیر تعین شي او په راتلونکي کې نورد سیاسي لوبغاړو دناوړه ګټې اخیستنې څخه ووځي.کومه فورمولبندي چې د دین او فلسفې په باره کې علامه سید جمال الدین افغان پورته وړاندی کړې او دمرحوم پوهاند سید بهاوالدین مجروح لخوا تائید شوې دهغه وخت او نننی وخت دواقعیتونو سره کاملاً سمون لري او یوائینی عالي علمي منطقي فورمول بندي ګڼل کیږي ، لیکن دحقیقت سره سمون نلري او دمارکسیزم -لینینیزم پلویان چې ځانونه دعلمي دیالکتیکي متود او تحلیل مدعیان ګڼي ددې مهمي قضي سره ډیر سطحي او په اصطلاح تجاهل العارفانه برخورد کړیدې او دحقیقت او واقعیت تناسب هیڅ په

نظر کې ندې نیول شوې او سترګې یې پرې پټې کړې دي.که چیرې د دین او فلسفې مناسبت یوائې د سید جمال الدین افغان او ډاکتر سید بهاوالدین مجروح دنظر له مخې چې د دین او فلسفې دیالکتیک "مناسبت، تحول، تکامل" ته قائل دي او همداسې دمارکسیزم -لینینیزم دپلویانو ددې نظر له مخې چې دین ګنوسولوژیکی ریښې لري وڅیړو دامعنا لري او زه هم پدې عقیده یم چې دین او فلسفه د "کن فیکون" دحکم د صدور په یوه ورځ او بلکه یوه لحظه پیدا شویدي. دین او فلسه یو شان دحقیقت او واقعیت معرفت او پیژندنه ده اوکه څوک غواړي دهغوی تر منځ کشرولی او مشرولی ته قایل شي زما په نظر دین مشر ګڼل کیږي چې لمړنې معرفت او تعلیم د دین لخوا شروع شوي او دغه معرفت په پوره منطقي بناء "ځان، جهان او خدای" پیژندنه باندی ولاړ دي. د دین بناء دعلم په بنسټ ولاړه ده. ملائیکې ځکه ادم ع ته دخدای لخوا په سجده مؤظفي او مکلفي شوي چې دعلم خاوند وؤ. نو ځکه دین او علم دلومړۍ لحظې څخه تړلي او نه شلیدونکې پیوند لرې او جوش یی خوړلې. انسان ډیر نور خواص او اوصاف لري لکه نفس، غریزه اوداسې نور چې د دین یا په بل عبارت دعلم سره په دښمنۍ کې دي آدم (ع) په همدې سبب دجنت څخه وایستل شو. خو که دا کار نه وې شوې نننې دنیا یی ژوند به وجود نه درلودلې او دازمیښت او امتحان ډګر به نه وې رامنځته شوې اود نیکۍ او بدۍ مفهوم به یو وې او چا به نه شوې جدا کولې.فلسفه یوناني مرکبه کلمه ده "فیلیو -Phileo دوست لرم، سوفیا-Sophia - پوهه" داکلمه دلومړې ځل لپاره فیثاغورث چې دقبل المیلاد په شپږم قرن کې یی ژوند کاوه پخپلو لیکنو کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

استعمال کړیده. ددغه وخت څخه نږدې ۲۵۰ کاله وروسته افلاطون نوموړې کلمه دیوه خاص علم لپاره استعما کړه. په بشري ټولنه کې فلسفې دیوائیني علم په حیث تبارز وکړ او دپوهې په ټولو اړخونو یې دلالت کاوه. دعلم او تخنیک په انکشاف سره ورو ورو مختلف علمي شقوق دفلسفې څخه جدا شول او نن ډیرې زیاتې اختصاصی ځانګې په علوموکې جوړې شویدي. خو حقیقت دادي چې ځانګړي علوم په ځانګړي ډول وجود نه لري او ټول علوم همزمان او هم مکان په متداخل ډول د متداخلو پروسو او تعاملاتو په جریان کې عمل کوي. په فلسفي پوهه کې هم ډیر مختلف مکتبونه او نظریات رامنځته شویدي. فلسفي تقسیم بندي دفلسفې داساسي مسئلې سره دکړو وړو او دهغې په باره کې دنظر او عقیدي له مخې رامنځته شویده. هغه کسان چې باور لري چې ماده دشعور څخه دمخه پیدا ده هغوی ته ماتیریالیستان وایی. برعکس هغه څوک چې شعور پر مادې مقدم ګڼي هغوی ته ایدیالیستان ویل کیږي. ماتیریالیستان او ایدیالیستان بیا هر یو پخپل وار دځیني نظریاتي اختلافاتو له مخې په مختلفو ډلو او ګروپونو تقسیمیږي. داټولي خبرې دفلسفي علم په بحث پورې اړه لري او دلته پدغه مسائلو دبحث څخه صرف نظر کیږي. زه غواړم یواځې دا ووایم، ماده چې په عالم الاسباب کې دټولو پدیدو او خلقتونو ماهیوي بنیاد او سوبستانسیون جوړوي تراوسه پورې په صحیح ډول نده تعریف شوي او دهغې ټول شکلونه څوک نه پیژني. لینین ماده داډول تعریفوي "ماده عیني واقعیت دې. دانسان دشعور څخه بیرون موجوده ده، دانسان دشعورپوری اړه نلري خو په هغې کې انعکاس مومي" «دلینن

کلیات، ۱۸ جلد، ۱۳۱ مخ، روسي چاپ» پدې تعریف کې دمادې دحقیقت او واقعیت دپیژندنې معیار شعور دانسان ګڼل شوېدې حال دا چې دمادې هغه ډولونه چې انسان یې پیژني او پیژندل شوې پدیدې جوړوي دانسان په شعور کې انعکاس نه پیدا کوي دمثال په ډول رنګین امواج دسرو او بنفش رنګونو څخه بیرون دنوری شعاعاتو نوری طیف دانسان په شعور کې نه منعکس کیږي یا صوتي امواج چې دځپې اوږدوالی یې دیوه هرځ څخه ترشلو زرو پورې وي دروغ انسان غوږونه یې اوریدلې شي. ذهني ایدیالستان بیا پدې عقیده دي چې هیڅ شي وجود نلري هغه څه چې وجود لري یواځې کمپلکس داحساساتو دانسان څخه دې او داسې نور. دفلسفې اساسي مسئله چې دهغې له مخې فلسفي نظریاتي تقسیم بندي او نظریاتي اختلافات راپیدا شوېدې ما په یوه بحث کې توضیح کړې چې دتأمل وړ دې، ځکه چې زما په نظر ټولې پدیدې او په هغه جمله کې دانسان شعور، کوم ځای چې قانونمندي موجوده وي حتمأ به مادي ماهیوي بنیاد لري. نو ټولې ماتیریالستان چې پدې خبره باور نلري په ډیرو مسائلو کې ایدیالستان پاتې شویدي. ډیر فلسفه پوهان پدې عقیده دي چې فلسفه یو شې دې او علم بل شې. یعني دفلسفي دعلمیت څخه منکر دی لکه اکزستنسیالیستان یعني دوجودي فلسفې پیروان لکه ژان پول سارتر، یا سپر او نور. ځیني کسان چې فلسفه خاص علم، متودیک علم، دعلوموعلم بولي او یا یې دوني له تنی سره تشبیه کوي داټوله بې ځایه فوق العاده ګي او دفلسفي علم نیمګړتیاوې دي چې لا ځان نه پیژني. تراوسه پورې تعریف نلري، موضوع نلري، اساسي مسئله یې بې بنیاده ده. که څوک

(c) ketabton.com: The Digital Library

یی علم بولي هم ورته دلیل نلري او که څوک یی علم نه بولي هم دلیل ورته نلري. دا ډول دې دفلسفي علم علمي ماهیت. نن پرون. پدې باره کې مفصل بحث شوېدې چې امید دې په راتلونکي ګڼه کې نشر شي. حقیقت دا دې چې یو او واحد لایتناهي لوی جهان دلایتناهي خلقتونو سره دخدای دلوی علم او لویی قانونمندی له مخې پیدا ، پایی او یواځې دعلمي قانونمند معرفت له مخې دهغې څخه معقوله، سالمه او منطقي استفاده ممکنه ده. دا جهان واحد جهان دې. دیوې کوچنۍ ذرې په اندازه زیاتوالې او کموالې پکې نشي راتلای او یواځې دواحد عام قانون "قضاء او قدر" له مخې یواځې شکلي او نوعي تغیر او تکامل مومي. دا قانون خدایي قانون دې او خدای ددې جهان او ټولو خلقتونو یواځینې خالق او صانع دې. ځیني کسان دا عام قانون دطبیعت قانون بولي او طبیعت دټولو خلقتونو خالق او صانع ګڼي. دا خبره دعلم او منطق له مخې غلطه ده. ځکه چې د طبیعت په نامه کوم مشخص خارق العاده موجود او طاقت وجود نلري. طبیعت دمختلف پدیدو او خلقتونو ارګانیکه دیالکتیکي او دعلت او معلول په بناء یو تر بل سره اړونده او یو له بل څخه زیرنده مجموعه ده. هغه پدیدې چې یو تر بله سره دعلت او معلول په بناء تړلې وي یو دبل حقیقي خالق او مخلوق نشي ګڼل کیدلې. انسان چې اکرم المخلوقات او یا دځینو په اصطلاح دطبیعت عالیترین متکامل موجود دې مونږ هر یو دخپل ځان څخه په قیاس سره وینو چې څومره نیمګړې او ناقص دې. انسان تر اوسه ندې کړې شوي یو داسې عام قانون جوړ کړي چې نسبې ټولنیز عدالت پکې تأمین وي. دموکراسي چې ټول ورته په همدغه سترګه

ګوري دهمیش لپاره دحاکمې طبقې دیکتاتوري وه او په راتلونکې کې به هم همداسې وي. انسان دخدای عاقل مخلوق دې او یواځې کولې شي دقدر په اندازه دخپل خلافت رسالت سرته ورسوي. خو هغه څه چې دقضاء پورې اړه لري دهغې څخه دتل دپاره عاجز دې. دمثال په ډول زه دیوې قضي په شکل ددې لوی جهان دفزیکي استقراریت مسئله دنړۍ ټولو فزیک پوهانو ته وړاندې کوم چې فکر پرې وکړي او دهغې ساده نسبي فزیکي شمه جوړه کړي. زه مخکې له مخکې وایم چې دا یو ناممکن کار دی. په نتیجه کی زما عقیده داده چی دا لوی جهان، لوی نظام او دا بې ساری او خارق العاده خلقتونه په علمی بنیاد دخدای دلوی علم " قضاء او قدر" له مخی په قانونمند شکل سره پیدا دی، پائی او تغیر او تکامل کوی او یواځی دعلم په بنیاد دمعقولی او منطقی استفادی وړګرځی. دټولو پدیدو دمعرفت او پیژندنی دپاره علمی، معقوله او منطقی لار دعلمی کړووولارده. هغه چی دخدای په احکامو، او امرو او هدایاتو کی په هغی تاکید شویدی او خپل مخلوق ئی پری مکلف ګرځولی دی. په عملی او پراګماتیک ډګر کی دغه موازی لاری یوه ددین او دوهمه دفلسفی لاره ده. سره ددی چی دخدای علم دټولو پدیدو او خلقتونو دپیدایښت، پایښت، تغیر او تکامل په پروسه کی په ټولو حالتونو محیط، ملسط او مشخص دی او یواځی دقضاء او قدر په تناسب دخدای مخلوق مقدر او مقضی ګرځیدلی دی بیا هم دخدای دمخلوق معرفت او پیژندنه که ددین دلاری څخه ده او که دفلسفی دخدائی خلقت دحقیقت او واقعیت دواړو په باره کی دتل دپاره نسبی ده او د "لیس للانسان الا ما سعی"»سوره نجم، ۳۹ آیت، ۲۷ سپاره« دمعیار

(c) ketabton.com: The Digital Library

له مخی دزمان او مکان په بعدونو او علمی تخنیکی امکاناتو دانکشاف په پروسی کی تخمنیدلی شی. دمخه مالیکلی چی دین او فلسه په یوه لحظه کی دیوه هدف لپاره پیدا شویدی او یو رسالت لری. دا چی دخدای جهان، دخدای علم او دخدای دخلقتونو دمعرفت قانون هم یو دی زما په عقیده اول ددین او فلسفی دجدا کولو لپاره دلیل نه لیدل کیږی او همداسی دمختلفو ادیانو او فلسفی مکتبونو ظهور، دیفرنسیشن" تقسیمات" او تعدد منطقی نه بریښی. دی کی شک نشته چی دخدای مخلوق خصوصاً انسانان دخپلو مقتداراتو له مخی درحمانی او شیطانی معقولو او نا معقولو لارو دلته‌ون په هڅه کی دی چی په دنیای ژوند کی دنیکی او بدی معیارونه جوړوی او دمخلوقاتو دا ذات البینی مبارزی او فعالیت انګیزه او سبب ګرځی خو دا هیڅکله ددی معنی نلری چی تل دی شیطانی قوتونه لکه چی نن برلاسی دی تل برلاسی اوسی عقل او پوهه به په جهل برلاسی کیږی او حوادث به دمعقولیت له مخی سالمی دحل لاری پیدا کوی.

فلسفه په مادي قدامت ،حال او ابديت کې

مادي قدامت ،حال او ابديت درې واړه زماني مقولې د عامو مفاهيمو په حيث د مشخصو پديدو د ګذرا حالت په شکل او ماهيت هيڅکله وجود نه درلود او هيڅکله به يې هم ونشي لرلې. مادي قدامت ،حال او ابديت د هرې پديدي هغه فلسفي قانونمند شکل او ماهيت دې چې په هيڅ زماني مقطع کې دچا په واک او ګورت (موټي) کې نه ورځې خو د فلسفي قانونمند حقيقت او زړي په حيث هميشه وجود لري او د فلسفي علم داساسي مسايلو او قضاياوو ټولي سرچيني ورپوري تر اوسه ډب پاتي شوي او دبهير مجال او پوتنسيال يې ندي پيدا کړې. همدغه مفاهيم دننني فلسفي مبادي ،مباني ، ابعاد ،ارزښتونه او افقونه تشکيلوي ،فلسفه په همدغه مفاهيمو کې نغښتي او تړلي پاتي ده. د فلسفي موضوع او عمده مشکل په حقيقت کي تر اوسه په همدغه محور ځرخي او فلسفي شور و شعف ، تخيلي فنتازي ،شاعرانه لوړ تخيلونو ، خوزښت او حرکت نه يواځې دغه ساحه مشبوع او احتوا کړي بلکه عالم الارواح او « العياذ باالله» دخداى لوى ذات د ځان لپاره مقدر او مسخر ګڼې . خدايان « العياذ باالله» دوى پخپله جوړوي او

ورانوي ، د خداي او بنده مناسبات ټاکي ، دخلکو سرنوشت تعینوي او دلوی خدای په لوی علم ، فلسفه ، واقعیتونو او اړونده تیوریو باندي «العیاذباالله» ملنډې وهي. د خدای د لوی علم ، لوی کلام او د هغه دلوی ذات د بې ساري خلقتونو اعجاز چې هر څوک یې هره لحظه په سترګو ویني ، د سرمایي لیونیانو ترې د خپلو هوسونو وسیلي جوړې کړي او په خپل تخیلي بازار کې دبوقلمون غوندې څیره ور بدلوي او حقیقت په حقیقت کې د هر چا څخه پټ ساتي .

هو ! مادي قدامت ، حال او ابدیت لکه چې دمخه مو وویل د عامو مفاهیمو او واقعیت په حیث ځانګړې خارجي وجود نلري . د « کن فیکون »د حکم په صدوراو د لحظوي قانونمند بدلون او پرمختګ « دیالکتیک » په صورت کې د هرې ځانګړې پدیدي قدیم په قدیم کې دقدیم په شکل او ماهیت سره نشي پاتې کیدلي . یوائې هغه قانونمنده رابطه چې مونږ یې فلسفي قانونمندي یا فلسفي علمي زړې بولو د حال سره په رابطه کې پاتې کیږي. په یوه پدیده کې د قدیم دغه همزمان بود ونبود مونږ د پدیدي د همزمان ستاتیزم او دینامیزم او یا د ابدیت د اصلي لازمي عامل په نوم هم یاد کړېدې . قدامت اصلاً په قدامت کې وجود نلري او د انسان په وړاندې په حقیقت کې یوائې دینامیک لحظوي بدلیدونکي مادي واقعیتونه وجود لري او انسان د همدغه لحظوي متغیر تکاملي جهان په معرفت مکلف ګرځیدلي دې ، حال هم د ابدیت په لور تل په ابدي لحظوي دینامیز م او بدلون کې دې او ابدیت دبشر لپاره په قبضه کې راوستل ناممکن کار دې یعني چې ابدیت هیڅکله ابدیت ته نشي رسیدلې او مونږ

هم په ابدیت کې د حضور څخه د همیش لپاره عاجز یو .پدې ډول قدیم او ابد هیڅکله زمونږ په واک او قبضه نشي راتلای. یوائې حال دلحظوي ګذرا فلسفي واقعیت په حیث د نسبي سکون د فرضیئ له مخې دهر انسان دپیدا ښت او بلکه د شعوري درک له لحظې څخه د خدای د لوی جهان د قانونمند مقدر او مسخر عملي ، تجربي مادي پدیدو او خلقتونو په بڼه وجود لري . نو ځکه په فلسفه کې دفلسفي قدیم او یا ابدي مستقبل لټول بې ثمره هڅه ده .په همدې دلیل ،فلسفه مونږ خورا ځوان او فوق العاده دینامیک بشري علم بللي شو .

څله فلسفه قدیمي ، نابکاره ، پارازیت علم ګڼي او یایي په کلي ډول د علمیت څخه منکریږي ، ددي لپاره زه مقنع او بلکه هیڅ دلیل نه وینم . داچي فلسفه د لومړي باشعوره انسان د پیدا ښت سره په یوه ورځ پیدا شوي ، داچې فلسفه د خدای دلوی علم بشري ذهني خلف علم ګڼل کیږي ، داچې فیلسوفان فلسفه دجهان د پیدا ښت سره ترې او غواړي ددې جهان دپیدا ښت مبدا او منبع پیدا کړي ، داچې ایراني شاعر فلسفه زوړ کتاب بولي چې اول او اخر نلري او فلسفه یوائې ددغه پاڼو دپیدا کیدو علم ګڼي ،داچي یوائې سپین ګیري د فلسفي سره سروکار لري اویا چې په سویس کې زړو ته په فلسفي مکاتبو کې دوباره د شمولیت حق ورکول کیږي او داسې نور. زما په عقیده پدې باندې فلسفه او جهان نه زړیږي او نه ځوانیږي.

جهان او فلسفه په همزمان زړښت او نوښت کې قرار لري ، همزمان د مرګ اوژوند بچې په غیر کې روزي او همزمان د نوي ژوند او مرګ په لور قدم پورته کوي او په همدې پروسه کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دجهان د ابديت او دخدای دخدايي راز پروت دي.

حال هميشه په ديناميک لحظوي تحول او تکامل کي قرار لري اوهمدغه ديناميک بدلون او پرمختګ د مادي ابديت لپاره لازمي شرط ګڼل کيږي. که چيرې حال په لحظوي ديناميک بدلون کې قرار نه درلودې، که چيرې هر مرګ دنوي ژوند او هر ژوند د نوي مرګ اغاز نه وې، که دې جهان په همزمان ستاتيزم او ديناميزم او همزمان زړښت او نوښت کې قرار نه درلودې، همغسې چې په لحظوي تحول او تکامل او ابديت کې قرار لري په همدې ډول به په لحظوي ټوګه په نابودۍ محکوم شوي وای اودا هم دخدای په لوی قدرت دلالت کوي. دا جهان پرته له الهي ذات څخه چې په کل او جز کې واحد دې، نوري ټولې پديدې او خلقتونه دکل او جز مجموعه تشکيلوي. کل ا و جز همزمان مستقل او يو په بل پوري تړلي دي يعني دقضاء او قدر د عام قانون تابع ګڼل کيږي. څرنګه چې قدامت په قديم، حضر په حال او ابديت په ابد کې وجود نلري او همزمان هر دري واړه حالتونه يو تر بله په متداخل جينيتيکي او ديالکتيکي حالت او وضعيت کې يود بل بچي روزي او همزمان قدامت، حال او ابديت په قانونمند شکل يو بل سره په خپله غيږ ک ټينګ ساتي. ماديت هم په کل کې همزمان په هر دري واړو حالتونو کې قرار لري او دقديم، حال او ابد همزمان تداخل په نتيجه کې دا لوی جهان همزمان قديم، حال او ابدي پاتي شوېدې.

يو کوچني مثال: د انسان وجود تخميناً د لس تريليونو (... ... . ۱) حجرو څخه جوړ شوېدې. دغه لس تريليونه حجرې لومړې د بدن په مختلفو سيستمونو، قسمتونو، غړو...

او باالاخره په حجرو او د حجرو په اجزاوو تقسيميږي.

د حجرې د اجزاوو څخه نيولې د انسان د بدن داعضاوو او کامل وجود په شمول هر يو مستقل او هم جمعي مشترک فعاليت لري. د انسان دمرګ څخه وروسته هم ځيني غړي تر يووخته پورې ژوندي پاتي کيږي. کيدلې شي ځيني کوچني واحدونه د انسان د بدن له زندان څخه د ازاديدو وروسته په مستقل ډول خپل ژوند ته دوام ورکړي. دا هم امکان لري چې ځيني ډير کوچني ذرات د جهان دابديت سره سم متناسب ابدي ژوند ولري. والله اعلم.

د ځانګړي انسان په مثال کې مونږ دعام مادي موجوديت دقدامت، حضر او ابديت مسايل په لاندي ډول ارزولې شو. انسان ددوه متقابل جنونو د جوړه کيدو له مرحلې څخه د خدای دعاقل، عالم او خلف مخلوق په حيث عرض وجود کوي. د زيږيدني په لومړۍ لحظه کې، دغه نوې موجود،

له يوي خوا کاملاً نوي پديده ده چې دجنين له مرحلې څخه د کامل انسان تر مرحلې پورې ټوله پروسه په خورا مساعد محيط کې د ډيروکلونو په عوض په نهو مياشتو کې (نور خلقتونه په متناسب ډول هر يو په ټاکلې کم کمه يا زياته موده کې)تکميل شويده. ددې افادې څخه پوهيدلې شو چې دشرايطو په مساعدت سره کيدلې شي د دغه ډول پروسو موده لنډه او يا اوږده کړو. د بلې خوا دهمدغه نوي مخلوق سره چې د خدايي خلقت په صنعت کې نوي پيدا شوي، د نوې پديدي په حيث کره وړه کيدلې شي، ددې سره سره دډيرو نورو اړيکو په څنګ کې دجينيتيکي قدامت او جينيتيکي ابديت تسلسل او تخمونه هم له ځانه سره لري. پدې ډول وينو چې په خدايي

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلقت او صنعت کې په زماني او مکاني لحاظ څومره ليري پرتي پديدي او خلقتونه څومره نږدي موقعيتونه هم لري. يعني د پيدا ايښت له لحظې څخه په وجود کې د قدامت، حال او ابديت توکي موجود او له همدغه لحظې څخه د نوي مخلوق په وجود کې د نوي ژوند او مرګ پروسه او استازي روزل کيږي.

په دغه نا ممکناتو د امکان او واک اعجاز يواځې د خدای د لوی علم او يا په بل عبارت، په نسبي لحاظ، دهغه د بشري ذهني خلف «فلسفې» له لارې تر لاسه کيدلې شي. ددغه هرارشي (زيني) له لارې مونږ په استقرائي او قياسي قانونمند تفکر او تعقل سره په هر لوري چې وغواړو، کولې شو اوږدي او لنډي مسافې ګز و ګام او د معرفت په لارکې هر ډول خنډونه له منځه يوسو. له بده مرغه، په فلسفي څيړنو کې ترنن ورځې پورې، ددې په عوض چې د علمي تحقيقاتو په لارکې خنډونه له منځه يوړل شي، د پښتو متل په تائيد «د هغه چا چې جنګ ته زړه نه وي، داسې تيږي ته لاس غزوي چې نه پورته کيږي»، دوی هم په فلسفي او علمي څيړنو باندې په جرئت سره ورتګ په عوض په ناممکناتو پورې په نښتلو سره د علمي څيړنو په لارکې خنډونه رامنځته کړيدي. کوم کوچني مثال چې مونږ ذکر کړ، ټولي مادي پديدي او خلقتونه د عام مادي موجوديت «يونيورسيوم» په شمول د جوړښت، کميت، کيفيت او عامو قانونمنديو له مخې پوره شباهتونه لري او دعلمي څيړنو د پرمختګ او پراختيا لپاره همدغه ډول اسانتياوې او امکانات پکې موجود دي. يعني که د يوې خوا د «کن فيکون» دحکم په صدور سره د «عالم آمر» په حيث، په کل کې، دد ې لوی جهان او دهغې د اغاز او انجام معرفت د

انسان د مقدراتو څخه نه ګڼل کيږي، د بلې خوا، ددې جهان ټول خلقتونه او پديدي د عالم الاسباب په حيث خدای مسخر او مقدر پيدا کړي او انسان يې د هغې په معرفت مکلف ګرځولې دې. پدې ډول همغه «عالم آمر» چې معرفت يې نا مقدر او له نا ممکناتو څخه ګڼل کيده، د زماني او مکاني فاکتورونو او دوسايلو په امکاناتو سره د «عالم خلق» ښه غوره کوي او معرفت يې ممکن ګرځي. زه نه غواړم دمشابه مثالونو په تکرار سره دغه ليکنه اوږده کړم، خو د موضوع دډير درنښت، پراختيا او پيچلتيا په خاطر به هڅه وکړم د موقع په مساعد يدو د ځيني تيپيکو موضوعاتو په مثالونو کې يو ځل بيا ځيني مسايل په ځيني تفاوتونو سره وڅيړم.

په تيرو بحثونو کې ځيني فلسفي مسايل لکه د فلسفې اساسي مسًله، د مادې او شعور ذاتي يووالې، شپږم حس يا دشعور او لاشعور ديالکتيک، مقضي او مقدره اراده، فلسفه او ځانګړي علوم او پدې باره کې دعينيت د فلسفې د ليد لارې له مخې د ځيني فلسفه پوهانو نظريات مونږ په خپل آند وارزول او ځيني پايلو ته ورسيدو. موجوده موضوع هم زما په عقيده ډيره پيچلې او اکثره فلسفه پوهانو ځانونه تر اوسه پورې پدې مشغول کړي، لکه چې ايراني شاعر وائي: «ماز آغاز وز انجام جهان بي خبريم اول وآخر اين کهنه کتاب افتاده است». په تيرو موضوعاتو کې د عينيت فلسفي دعقيدي په بناء ما دغه نظر ونه منه او ومې ويل چې ددغه کتاب ټولې پاڼې پرځای او ددغه پاڼو لټول نه فلسفه ده او نه مثمر کار ګڼل کيږی. هغه کسان چې غواړي ددغه پاڼو له محتوا څخه ځانونه خبر کړي، څرنګه چې قديم په قديم کې پاتې ندې او ابد هيڅکله په ابدي

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظام کې، ابد ته نه شي رسېدلې او یوائې د حال په نسبي سکون کې کېدلې شي په قانونمندډول د قدیم او ابد په لور لار تعقیب او ددغه پانهو له محتوا ځخه ځانونه خبر کړو . په پورتني بحث کې مونږ و ښودلې شوه چې رښتیا هم د حال دنسبي سکون د فرضیئ له لارې ممکنه ده دغه موضوع په قانونمنده ښه وڅیړل شي. امید دې دغه نظر مونږ پوره او درست افاده کړې اوسي.

دمخه مونږ دا هم وښودله چې دمختلفو فلسفي مکتبونو او نظریو پلویان دفلسفې له علمیت ځخه منکر او یا د شک په سترګو ورته ګوري. د مارکسیزم پلویان چې هرڅه د علم او قانونمندی په تله تلي ، پدې باره کې لا دشک له ورشو ځخه ندي وتلي او د ډیرې رواداری له موضع او موقف له مخې هغوی فلسفه یو خاص علم بولي چې په فلسفه کې نه د خاص علم لپاره تعریف اونه منطق وجود لري او نه داسې قانونمندی څوک په ګوته کولې شي چې خاص علم دې پرې افاده شي . دا چې ولې یې له علمیت ځخه نه منکرېږي ، یا ولې ورته علم نه وایي ؟ ځکه چې که یې دعلمیت ځخه منکرېږي دلیل ورته نلري او که علم یې بولي ،پدې باره کې چې کومې پوښتنې پیدا کېږي هغې ته ځواب ویل مشکل کار دې .

پدي هم مونږ پوره باور لرو چې دا لوی جهان د خدای دلوی علم له مخې قانونمند پیدا شوې دې اوفلسفه یوائېنې بشري ذهني خلف علم دې چې عیني واقعیتونه په نسبي شکل منعکس کولې شي. او په همدې سبب انسان په ځمکه کې د خدای خلیفه ګڼل شوېدې. ځانګړي علوم په واقعیت کې اصلاً ځانګړې وجود نلري. حقیقت دادې چې ټول علوم د هرې پدیدي

او خلقت د ماهیت او کیفیت په تناسب فلسفي متناسب تداخل اوعلمي ذات البیني ارګانیک انتګریشن تشکیلوي او په نتیجه کې متناسب مرکب یا مخلوط جوړېدلې شي. ځانګړي علوم کېدلې شي د مختلفو پدیدو دظهور په وخت کې د ماهیوي او کیفي تفاوتونو له مخې یو له بل ځخه تفکیک او د فلسفي علم د خصوصي حالتونو او ګذرا ء پدیدو په شکل قبول شي. شک نشته چې ځانګړي علوم د علمي تخنیکي پرمختګ په پروسه کې عملي رول لري او عملاً ددغه پروسې سره مرسته کوي او د نورو ملاتړو ځانګړو علومو تداخل په نسبي توګه د ځیني ضریبونو په استعمال سره تلافي کېږي او ددې لارې ځانګړو علومو ته حق ، جایګاه او ورشو قایلېږو . نن که دیوې خوا ټولې مادي زیرمي په همدغه بنیاد تولیدېږي ، د بلې خوا دفلسفي تحقیقاتو لپاره یې عملي تجربي نسبي امکانات برابر کړیدي . دا خبره باید تأکیداً وشي ، د هغه روشونو ځخه چې په عملي ساحه کې یې استفاده روا ګڼل کېږي او ټول مالي سود او زیان ورپورې تړلې دې ، په تیوریکي ساحه کې د اولسونو سرنوشتونه بدلوي ، شیطانان « العیاذ باالله »د ځانونو څځه خدایان جوړوي ، ثواب په عذاب او نیکي په بدی بدلېږي. اکثراً ، پوهان دغه ډول خصوصي او عمومي حالتونه یو له بل ځخه نه تفکیکوي ،د کل او عمومي حالتونو او خاصو او ګذرا ء قانونمندیو ترمنځ پرته له تفکیک ځخه یو شان قضاوت کوي ،د موقت او کذرا پدیدو او قانومندیو په بنیاد حتا مطلق حکمونه صادروي او تیوری او قوانین تحریفي بڼه غوره کوي.

ددي بحث ځخه مونږ دي نتیجي ته رسېږو چې: « که په هره

(c) ketabton.com: The Digital Library

ساحه کې د خامو او نارسه موادو په استعمال د هدف په لور په نسبي لحاظ خپله لار لندوو ، په تيوريکي مسايلو کې ددغه ډول موادو استعمال زمونږ جهت تر ۱۸۰ درجو پورې مخالف لورته اړولې شي ». شايد داسې پوښتنه پيدا شي ، کله چې ټولې مادي زير مې د ځانګړو علومو په واسطه توليديږي اول په څه دليل هغې ته علم نه شو ويلې ؟ دوهم ، که علم ورته ووايو مشکل او خطا به څه وي ؟ دريم ، د حل لار يي کومه يوه ده ؟

علم ورته پدې دليل نه شو ويلې چې ټوليمحاسبې ډيرې تقريبي دي. مونږ ډير فاکتورونه او قواوې په نظر کې نه نيسو. مونږ نه شو پوهيدلې چې د قوې او مومنت واقعي محصله څومره (Kg) يا (Kg . cm) قوه يا مومنت عمل کوي او د هغې په مقابل کې د ديوال ، بش او ډاګې څومره مقاومت پکار ديې. له بلې خوا مونږ مقاومتي توکي په هغه کيفيت چې لازم دي نه شو توليدولې . دلته ډيرې د (ولې ؟) نوري پوښتني هم پيدا کيدلې شي. په پای کې به دومره ووايم ، څرنګه چې ټولې محاسبې غير دقيقي وي ، په حقيقت کې محاسبه وجود نلري ، يا ووايم غير دقيقه ده او مونږ هرڅه په تخميني ډول انتخابوو ، او ددې لپاره چې د خطر مخه مو نيولې اوسي ، هرڅه دوه او درې چنده محاسبه کوو . يعنې هرڅه مونږ ته دوه يا درې چنده قيمته تماميږي. ددې لپاره چې مچ په مګس کش مړ کړو ، د توپ ډز پرې کوو.

که علم ورته وايو سمه به ځکه نه وي چې يوائې په ځيني مواردو کې لکه راکټ ، طياري ، موټر او ځيني نورو انجينري مسايلو کې تقريبي محاسبي سرته رسيږي ، په نورو حالاتو کې

اکثراً د سترګو په تول او پيمانه باندې په تخميني ډول چاري پر مخ وړو او اکثراً د شخصي ګټو په خاطر بې کيفيته مواد استعمالوو . همدا سبب دې چې په ترکيه ، هند ، چين ، او حتا په اروپا او امريکا کې مونږ ددغه ډول بې سنجشه حوادثو او دهغې د بدو عواقبو شاهدان وو .

يوائينۍ د حل لار يي داده چې فلسفې ته باالاخره علم ووايو او هر څومره چې ځانګړي علوم په خپل ذات البيني فلسفي متداخل انتګريشن کې کثرت پيداکوي ، انتګرالي او ديفرنسيالي معادلاتي سيستمونو د حل امکانات او دلوړو مشتقاتو د استفادې طريقي پکار اچول کيږي ، په همغه اندازه به په فلسفي انتګريشن کې د ځانګړو علومو کچه او سطحه لوړيږي ، په همغه اندازه به محاسبه دقيقه کيږي ، د تعمير ، توليد کچه او کيفيت به ښه او ارزانه او ډاډمن کيږي.

د پورتني بحث څخه مونږ لاندي پايلو ته رسيدلې شو :

ــ د خدای لوی جهان د همزمان زړښت او نوښت ، ستاتيزم او ديناميزم ، بدلون او پر مختګ په حالت کې دې او همدغه حالت د لوی جهان د ابديت لازمي شرط ګڼل کيږي ؛

ــ دا لوی جهان د بې شميره خلقتونو ، بې حسابه واټنونو ، د ډيرو کوچنيو ذرواو بې حسابه لويو اسماني موجوداتو او په کل کې دا لوی جهان د مشابه جوړښتونو څخه جوړ او يو تر بله سره مشابه خيږنيز بنيادونه او شباهتونه سره لري او دهغې په بنياد مونږ کولې شو د علمي استقراء او قياس له مخې نسبتاً دقيقي محاسبې سرته ورسوو ؛

ــ دا جهان د کل او جز په حيث د مادې د خورا کوچني مادي واحد څخه تر خورا لوی مادي موجود پورې د مادي

(c) ketabton.com: The Digital Library

قدامت ،حال او ابدیت اثار همزمان له ځانه سره ساتي ،خو څیړنیز معلومات یواځې د حال د نسبي سکون د فرضیئ له لارې په هر زماني او مکاني بعد کې ممکن ګڼل کیږي او ددې لارې زمونږ څیړنیزمعلومات او محاسباتي امکانات پوره پراختیا پیدا کولې شي ، پدې معنا چې د قدیم او ابد په لور ، هره زماني مقطع کې چې مونږ څیړني کول غواړو دکار د پیل مبدا یواځې او یواځې حال ګڼل کیږي ؛

ــ د پورتني بحث څخه مونږ دې نتیجي ته هم رسیږو چې د خدای دټولو خلقتونو پیدا یښت لاندې ځانګړي ماهیوي تفاوتونه سره لري:

لومړي عالم خلق ، هغه چې په عالم الاسباب کې د انسان داستفادې پوري اړه لري ، دانسان لپاره مقدر او مسخر ګڼل شوې او انسان یې په معرفت مکلف ګرځیدلې او دحیواني شعور دځان ساتني د غریزي څخه نیولي تر انساني ارثي دځان ساتنې دغریزي د شعور اود علمي فلسفي شعور تر لوړو مرحلو پوري د هغې څخه متناسباً برخمن ګرځي.

دوهم عالم آمر ، لکه « کن فیکون » ، یا « وَيَسۡـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلرُّوحِۖ قُلِ ٱلرُّوحُ مِنۡ أَمۡرِ رَبِّى وَمَآ أُوتِيتُم مِّنَ ٱلۡعِلۡمِ إِلَّا قَلِيلاً (۸۵) » . ترجمه:او پوښتنه کوي له تانه (اي محمده !) له (کیفیته د) روح څخه ،ووایه (اي محمده !دوئ ته) چي روح له امره درب ځما دي او نه ده درکړي شوي تاسي ته (برخه)له علم (پوهني)څخه مګر لږه. (سبحان الذي «۱۵» ، سورة بني اسرائیل « ۱۷ » ،آیت « ۸۵ » پښتو تفسیر شریف صفحه « ۱۶۵۶ » . تفسیر : په موضح القرآن کي دي چي یهودانو دامتحان په مقصدله رسول ال الله څخه دا پوښتنه وکړه نو پاک الله په

واضح صورت دوئ ته دغه ورونه ښود .چي دوئ دهغه دپوهیدو حوصله نه درلوده.پخوانیو انبیاوو هم له مخلوق سره داسي دقیقي خبري نه دي کړي دومره پوهه کافي ده چي دالله په حکم سره یوشي په بدن کي لویږي. کله چي هغه روح له بدن څخه ووځی سا هم خیژي او انسان مري .

عالم آمر دحیواني او انساني ارثي غریزوي شعور پواسطه په مستقیم ډول د معرفت وړ ندي بلکه د علمي فلسفي شعور په لوړو اُفقونو کي یواځي د زماني او مکاني امکاناتو او د علمي ــ تخنیکي انکشاف د پرمختللو وسایلو او وسایطو په ذریعه د هغې څیړنه ممکنه ګرځي او د عالم آمر له بڼي څخه د عالم خلق بڼه غوره کوي . دمثال په ډول دمخه مونږ وویل چي قدیم په قدیم کې نور وجود نلري او ابد هیڅکله ابد ته نشي رسیدلې . پدې صورت کې ، که چیرې علم او تخنیک کافي انکشاف نه وې کړې او لازم وسایل ،وسایط او زماني او مکاني مساعد شرایط وجود ونلري ،د مادي قدامت او ابد څیړنه ممکنه نه ګڼل کیږي.

لکن نن چې په کافي اندازه علمي ــ تخنیکي انکشافات ، وسایل او وسایط او او زماني اومکاني مساعد شرایط وجود لري او داچې دا لوی جهان قانونمند پیدا ،قانونمند پایي او قانونمند تحول او تکامل کوي ، نو ځکه مونږ پورته وښودلې شوه چې د حال دلحظوي سکو ن د فرضیئ له مخې کیدلې شي علمي څیړني په قانونمند ډول د قدیم او ابد په لور تر هرې زماني مقطع پورې چې ارزو یی لرو وغزولې شو . په همدې ډول په پورتني آیت شریف کې واضح ویل شویدي چې : «.او پوښتنه کوي له تانه (اي محمده !) له (کیفیته د) روح څخه ،ووایه (

(c) ketabton.com: The Digital Library

اي محمده ! دوئ ته) چې روح له امره درب ځما دې او نه ده درکړې شوې تاسې ته (برخه)له علم (پوهني)څخه مګر لږه »او نده تاسي ته برخه له علم څخه مګر لږه . ددغه مبارک آيت په تفسير کې دا هم ويل شوي چې پاک الله په واضح صورت دوی ته دغه ور ونه ښود .چې دوی دهغه دپوهيدو حوصله (سويه) نه درلوده.پخوانيو انبياوو هم له مخلوق سره داسې دقيقي خبري نه دي کړې دومره پوهه کافي ده چې دالله په حکم سره يوشي په بدن کې لويږي.

دريم عالم ذات ،خدای لوی او په کل او جز کې واحد او لاشريک ذات دې. د انعکاس ، ترکيب او تجزيئ څخه مبرا او د انساني شعور په کوچني طيف کې نه ځائيږي او دتل لپاره يي انسان د معرفت او توصيف څخه عاجز دې. انسان يوائې دومره د خدای په معرفت قادر او ايمان پرې لرلې شي ، څومره چې يي د بيساري خلقتونو له مخې امکان موجود دې او يا څومره چې يي دخدای په کلام ک ذکر شوېدې. والله اعلم.

لکن څرنګه چې دمخه پدې موضوع بحث وشو ډير پوهان ، حتا اسلامي

علماء دخدای دذات ، عالم الارواح ،د جهان دپيل او ختم ، «مُثُل» او ديته ورته موضوعګانو باندي تخيلي بحثونه کوي او دموجوده حال مسايلو او پديدو سره چې عملاً يي ورځنې ژوند ورپورې تړلې او د ممکناتو څخه يي ګنهل کيږي نه غواړي علاقه ونيسي. مونږ دخپل چاپريال او خپل وجود په ټولو کوايفو نه خبريږو او نه پوهيږو . خو زمونږ اړتياوې ،زمونږ مشکلات ، زمونږ پرابلمونه او ټولې نننۍ بشري خوشبختۍ او بد بختۍ د هر څه څخه دمخه زمونږ په ګاونډ چاپيريال او زمونږ

ددي کوچنۍ ښکلي نړۍ په چاپيريال کي پرتي دي. راشئ پدي باره کي فکر وکړو ، ايا مونږ دخپل ګاونډ په ټولو مسايلو پوهيږو او پوهيدلي شو ؟کوم پرابلمونه زمونږ دمقدراتو او ممکناتو څخه دي او کوم زمونږ دمقدراتو څخه وتلي دي ؟د ازمويني په وخت کي يو محصل او متعلم هڅه کوي لومړي اساني پوښتني حل کړي ، ورپسي هغه چي يو

څه فکر کول غواړي او هغه چي مشکلي وي اخري مرحلي ته پريږدي. راشئ په فلسفي مسايلو کې هم دهمدغه پرنسيپ څخه کاروا خلو او هغه دناشوني مدرکاتو او تخيلاتو له وضعي څئه د شوني معقول احساس او ادراک چاپيريال ته راپريباسو . راشئ دهرڅه دمخه خپل ممکنات او نا ممکنات يو يو له بل څخه تفکيک کړو . هغه چي ممکن دي ، پخپل واک او قبضه کي يي راولو . هغه چې ممکن دي ،خو ژور فکر او ډير کار ته ضرورت لري ، دهغي لپاره هڅه وکړو . او هغه چي زمونږ په مقدراتو کې نشي راتلای د مقنعو دلايلو له مخې پرې باور او يقين ولرو او ويي منو . مونږ په دغه يو طرفه جاده له بلې خوا قدم ايښې او په همغه بله خوا روان يو . له انجام څخه د هغه انجام په لور روان يو چې انجام نلري. مونږ دمخه وويل چې فلسفه په تخيلي ډول (يعني بي بنياده) هغه قديم لټوي چې په قديم کې نور وجود نلري او يا هغه ابد پسي روان دې او لټوي يي چې ابد ورته رسيدلې نشي.مونږ عملاً په خپل چاپيريال کې وينو چې حتاز مونږ متخصصين د ډيرو مدرنه تخنيکي وسايلو له لارې قادر ندي حقايق کشف او پرې و پوهيږي. زمونږ حواس دډيرو رنګونو ، ډيرو خوندونو ، ډيرو غږونو او ډيرو نوروهغو حقايقو داحساس او درک څخه عاجز او حتا په

(c) ketabton.com: The Digital Library

تخنیکي مجهزو وسایلو دهغي د احساس څخه عاجزدي چې مونږ ورته اشد ضرورت لرو ، خو لاس مو نه ور رسیږي. زمونږ مریض مغز تراخره پورې د خپلو ځینې مرضو نو څخه بې خبره پاتي کیږي. خو بیا هم مونږ هڅه کوو په ناممکناتو ، په هغه څه چې مونږ باالکل قادر نه یو غواړو ځانونه خبر کړو.

دا جهان بې له هغې هم له یوې خوا په همزمان او هم مکان ستاتیزم او دینامیزم ، لحظوي تغیر او تکامل ، همزمان زړښت او نوښت ،دبې شمیره پدیدو تراکم ، تکاثف ، غیر متراقبه ګذرا قانونمند حوادث لکه سیلابونه ، زلزلي ، اتشفشانونه ،انقلابونه او ذات البیني ارتباتات ، پخپله څیړنیز شرایط او امکانات دومره پیچلي کوي چې که چیرې څیړنیز متودونه او روشونه ، اغیز لرونکي فاکتورونه ، زماني او مکاني شرایط او داسې نور په دقت سره په نظر کې ونه نیول شي ، دقناعت وړ نتایج به هیڅکله تر لاسه نشي . سره ددې چې زمونږ نړۍ ډیره ځوانه بریښي او ډیر پخواني حقایق لا نن هم دافسانو په شکل په

جمعي شعورک باقي پاتې دي ، خو له هغه وخت څخه چې د ځمکي کره په اوسني حالت سره راټوله شوې څلور نیم بیلیونه کلونه تیریږي او دلومړي غر دجوړیدو څخه دري نیم بیلیونه کلونه تیریږي. د یورانیوم دزړښت مکمله دوره (ړنګیدل) ۹۰۰۰ ملیونه کاله دوام کوي. د نورو عناصرو د زړښت دوره د یورانیوم په نسبت کمه ده . اخري عکس چې دهابل په نوم امریکایي فضایي تلسکوب د کهکشان څخه اخیستې دي څلوېښت ملیونه نوري کاله له ځمکي څخه فاصله لري او یو بل

عکس چې درادیویي تلسکوپ په ذریعه اخستل شوي له ځمکي څخه ۱۸ بیلیونه نوري کلونه مسافه لري . دا ځینی ارقام د نسبي تخمین او تصور

په خاطر وړاندي شول . یوه نوري دقیقه ۱۸ ملیونه کیلو متره یا ۱۱ ملیونه ۱۶۶ زره میله او یو نوري کال پنځه تریلیونه۸۶۵ ملیارده ۶۹۶ ملیونه میله کیږي. اوس پخپله قضاوت کولي شو چي پداسي زماني او

مکاني ابعادو کي ایاممکنه ده په تخیلي او تصوري شکل سره ، تر څو چي دقیق قوانین ، قانونمندي ، ټاکلې متود او متودولوژي وجود ونلري ، د قناعت وړ نتایج او تیورۍ رامنځته شي ؟

شک نشته ، کله چې دتخیلي علم لارویان د خپلو تخیلي څیړنو ، قانونمندیو او فورمولبندیو په تپه تیاره تنګو او تاریکو کګلیچونو کې پرته د ډاډ من لاربنود د عمرو نو لارې لنډوي او د دغه ډول فضایي کهکشاني ارقامو او یا نورو نا ممکناتو سره مخامخ کیږي ، خامخا به د تخیل له مخې اسمان ته دتخیل زیني ږدي ،یا به په سحراو جادوخرافاتي

عقیده پیدا کوي او یا به دتخیلي قراینو ،قیاس، استقراءاو فنتازي په مشکوکو لارو د خپل قناعت زمینه برابروي . خو زما په آند «دیر رسیدن بهتر از نه رسیدن» ښه به داوي چې یواځې په فرهادي همت او عزم د علمي اهدافو د لاسته راوړلو په خاطر علمي قانونمندې لارې تعقیب او هدف ته ځان رسول او یا په خپله بیوسۍ باندي شرافت مندانه اعتراف او دچارو واګي خپلو اخلافو ته سپارل لازمي او ضروري شرط ګڼل کیږي .

پدي صورت کې به لا اقل دتحریفي او غولوونکو تیوریو د بې

(c) ketabton.com: The Digital Library

موره خپریدو څخه جلوګیري شوېږاوسي.

زمونږ کوچنۍ نړۍ ډیره ځوانه او زمونږ د ټولنې د تاریخي دوري لا سل سلیزي ندي پوره شوي ، د سلم نسل پښه د ابتدایي انسان انګړ ته وراوړي. سل کاله دمخه مونږ په واقعیت کې الوتکي نه درلودي ، د موټرو ، یوائې خورا ابتدایي نموني موجودي وي . مونږ ټول خپل لومړني نیکه په ټولو خصوصیاتو او مشخصاتو سره پیژنو . په حقیقت کې ټول نړیوال یو ټبر جوړوي. د رنګونو او جوړښت تفاوت یوائې دمحیطي شرایطو اغیزمن موَثریت دې.زمونږ دنړۍ خلکو خپلې ټولې تیري کیسي او حتا د حیواناتو کیسي چې په شفاهي ډول دیوه نسل څخه بل ته نقل شویدي لا تراوسه په خپلو حافظو کې ژوندۍ ساتلي دي. زمونږ نړۍ څومره ښکلي ده .ددي نړۍ استوګن څومره با استعداده دي. مونږ پدي ډیره کمه موده کې د علم او پوهې څومره لوړ افقونه اشغال کړیدي. خو بیا هم دا به سمه نه وي چې هر څوک دې مدعي شي چې ټولي لاسته راوړنې په خپلو سترګو ویني او یایي په خپلو نومونو ثبت کړي . تمدنونو تراوسه دوراني لړۍ درلودلي او وروسته له دي به هم همدا سې وي. هغه څوک چې غرور په ذهن کې روزي او ظلم او ناروا کوي په زوال محکوم دي. یوائې یو خداي په یو حال

دي. دا حقیقت دې ، یوائې منل او باور پرې پکاردې ، دا جهان په همیشني لحظوي ستاتیک ــ دینامیک دیالکتیکي بدلون او پر مختګ کې قرار لري او هره لحظه نوي کمي او کیفي پدیدي او خلقتونه په نوي مناسباتو او قانونمندیو کې دنوي واقعیتونو ،حقیقتونو په شکل او ماهیت سره ظهور

کوي ،ځیرني د تل لپاره په نوې بڼه د نوي واقعیتونو مطابق دوام پیداکوي ،زاړه علوم له منځه ځي او یوائې دخدای د لوی علم بشري خلف فلسفي ، علمي زړي بقاء لرلې شي . پخوا هم پدې باره کې مونږ اوږده بحثونه کړي چې دا جهان ډیر غني دې.بې حسابه انرژیتیکي ، غذایی زیرمي او دټولو خلقتونو د هر اړخیزي پالني او روزني لپاره هر ډول امکانات لري. حرص ،تنګنظري ،سود جویی ، اسراف او دعلمي ، قانوني او منطقي نورمونو څخه سرغړونه د ځان او نورو لپاره نه ځای لري او نه پرته له خسران څخه بله پایله.

پدې ډول هر ظهور ، هر نمایش ،هره پدیده او هر خلقت یوائې په علمي قانونمند بنیاد منځته راتلای شي. حتاد خدای او بنده مقضي او مقدره ارادي به هیڅکله عملي بڼه پیدا نکړي ، مګر یوائې په قانونمند شکل سره . علم او قانونمندي بنیاد دموجودیت دې ، بنیاد دبقاء دې ، بنیاد دتحول او تکامل دې. ځدای وائي « لا یتحرک شیئ الا باذن الله » . زما په عقیده د خدای اذن همغه دخدای لوی علم او لویه قانونمندي ده چې د هغې له مخې د خدای خلف انسان کولط شي هره چاره ، چې بالذاتهِ دحرکت مستلزم ګڼل کیږي ،دخدای په اراده سرته ورسوي .قانونمندي د هرې پدیدي ذاتي نه جداکیدونکي خدایي نظام دې چې هیڅ انسان یي له خارج څخه په دغه نظام په ذهني ،تخیلي او بله هره وسیله نشي تحمیلولې. خدای هم په دغه قانونمند نظام کې تغیر نه راولي ، ځکه که تغیر راولي د الله د ذاتي او توصیفي صفاتو سره به په مغایرت کې واقع شي. دانظام د کوچنۍ ذري څخه نیولې تر کل پوري یو وار سنجول شوې او هر تغیر او تکامل لکه څرنګه چې قانونمند پیشبیني

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوې پيېنبيدلې شي. اوس پخپله پوهيدلې شو چې د ذهني او عيني ايديالستانو، ماترياليستانو او نورو ايزمونو چې د علم او قانونمندۍ څخه خالي بې بنياده قوانين، تيورۍ او حتا مادي موجودات زاده د ذهن او کامپلکس د خپلو حواسو ګڼي، څه معنا لري؟ د کارت هڅه کوله مادي ارزش له قانونمندۍ څخه وباسي او ددې لارې دا لوی قانونمند جهان د خپل تخيل او تصور د لوبو وسيله وګرځوي. د مخه مونږ پدې بحث کړي چې ماده قانونمنده او قانونمندي مادي ده. عالم الاسباب او د خدای لوی جهان هم دغه معنا او مفهوم لري، او خدای خپل خلف انسان يواځې په دغه ډول قانونمند جهان مقدر او په معرفت مکلف ګرځولې شو، لکه څرنګه چې يې ګرځولې دې. خدای عالم، عادل او منصف ذات دې. خپل بنده يواځې په هغه څه مکلف ګرځوي چې ممکن او سي. شک نشته چې علمي څيړني اسان کار ندې خو زما په عقيده له هغې څخه، لکه چې ځيني پوهان تخيلي او تصوري تحريفي دروغجني تيوريګاني جوړوي، ډير اسان کار ګڼل کيږي. علم دروغ نه مني. په علم کې يوه اضافي خبره ځای او ګنجايش نلري. علم خپل علمي منطق مني، علم ساده ژبه او ساده بيان مني يعني چې نننۍ ترمنولوژي او ژبه بايد ډيره ساده شي. شعر، خاص ادبيات، هنر، منطق، کنائي، استعاره، مبالغه، طنز او نور ادبي صنعتونه په علم کې د استعمال مورد نلري. علم مقدس او يواځې خداي خلقت دي چې انسان يي

په معرفت مکلف ګرځيدلې دې. د علم تحريف، د علم څخه سوء استفاده او په علم تهمت لويه او نه بخښونکي ګناه ده. هر عالم په علمي کړو وړو سره د خپل کار پايلي پيشبيني کولې او

پخپل اغماض هم پوره پوهيږي، نو ځکه يي ګناه په هيڅ صورت او هيڅ قانون د بخښني وړ نده. هغه پوهان چې د خپل تخيل او تصور قانونمندو پايلو ته سترګي په لار دې. په حقيقت کي هم ځان غولوي او هم نور، او که رښتيا وويل شي، نور غولوي. هرې خبري چې قانونمندي او حقيقت نه افاده کاوه، دروغ ده او دروغ د منلو وړ ندي. هره علمي قانونمندي، فورمول بندي او افاده د هرچا لخوا چې وي يواځې د منلو وړده. د خدای دين د خدای علم او قانونمندي افاده کوي، ځکه پرې ايمان او باور حتمي او ضروري دې. سره ددي چي انسان خداي

مختار پيدا کړي، بيا هم هغه اديان چې د علمي منطق په بنياد يي ظهور ندې کړې، حتماً پرې په جمعي ډول سوچ او تصميم پکار دې. خدای يو دې، جهان يي يو دې، علم يي يو دې، قنونمندي يي يوه ده. پدي صورت کي ډير اديان څه مفهوم لري؟

اوس پخپله پوهيدلې شو چې ديوه فيلسوف مسؤليت او رسالت په يوه ټولنه کې څومره اُچت دې او په حقيقت کې يواځې واقعي فيلسوف په عالم الاسباب کې د رښتيني خلف په حيث د خدای د لوی علم استازيتوب کوي، د دغه علم مفسر ګڼل کيږي، د ځانګړو علوموا و يا په بل عبارت د جهاني ديالکتيکي بدلون او پرمختګ لاري او جهتونه تعينوي، نو ځکه خو يي ګناه او سهوي هم د بخښني وړ ندي. فلسفه که په مجموع کې د قديمي او ابدي علم په حيث چې په قدامت کې ژوري ريښې لري او يواځې د حال له لارې د ابديت په لور ريښې ځغلوي، په حقيقت کې د حضر علم وو او د تل لپاره به د حِضر عَلم پاتي کيږي. فلسفه هميشه د حضر څخه تغذيه او ثمره يي

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم په عمده ډول په حضر کې د استفادي وړ ګرځي . د ايراني شاعر په قول: د فلسفي «کهنه کتاب» په حقيقت کې د بشر د مقدراتو او امکاناتو څخه وتلي کار دي ، او هغه څه چې د خداى د مقتضي ارادې له مخې ظهور کوي د خداى په قضاء پورې اړه لري ، او هغه څه چې په بشري مقدراتو پورې اړه پيدا کوي ، د هغې لار زما په عقيده يواځې د حضر د نسبي سکون د فرضيئ په لحظوي مقطع کې په قانونمند شکل د قديم او ابد په لور غزيدلې ده. د دغه اوږده او فوق العاده مغلق سفر کونجي يواځې او يواځې پدې راز کې نغښتي ، چې **دا لوی جهان خداى قانونمند پيدا کړې ، قانونمند پايي او قانونمند بدلون او پرمختګ کوي**. د همدي رسالت لپاره خداى انسان د خپل خليفه په حيث مامور او مکلف ګرځولې دې .

مونږ پدي پوهيږو ، زمونږ شکلي نړۍ چې زمونږ د لمر په ګاونډ کې پرته ده ، د لمر څخه نژدې ۱۵۰ مليونه کيلو متره مسافه لري او د لمر رڼا تر مونږ پوري په ۸ دقيقو او ۲۰ ثانيو کې رارسيږي . د خداى په لوی جهان کې مختلف نظامونه دومره سره ليري پراته دي چې د هغوی تر منځ مسافې ،

نور چې په يوه ثانيه کې دري سوه زره کيلومتره سرعت لري، په مليونونو او مليياردونو نوري کلونو کې وهلې شي. يعني کله چې نور ۱۵۰مليونه کيلومتره مسافه په ۸ دقيقو او ۲۰ ثانيو کې وهي نو په ورځ ،مياشت ،کال ، زرونو ،مليونونو او مليياردونو کلونو کې به دغه مصافه څومره شي،په تصور تصورکي هم نه ځائيږي. داسي هم ممکنه ده چي که کوم

نظام

مليياردونه کلونه عمر هم ولري او لا پخوا له منځه تللې او سي ، کيدلې شي

نن د هغې په باره کې مونږ ته معلومات رارسيږي او په داسي وخت کې مونږ د هغې په باره څيړني پيل کړو چې هغه د نظام په شکل اصلاً وجودو نلري. د دي بحث څخه مختلفي پوښتني راولاړيدې او يا په بل عبارت مختلفو پايلو ته رسيدلې شو :

ـــ څه ډول يو فيلسوف چې په متوسط ډول ۶۰ کاله عمر لري د مليياردونو نوري کلونو پروسو څيړني سرته رسولې شي ؟

ـــ هغه معلوماتونه چې مونږ پورې رارسيږي ، کولې شي حقايق هغسې چي لازمه ده افاده کړي ؟

ـــ ايا د دغه اطلاعاتو نسبيت به د څيړنو د فاکتورونو په حيث د محاسبې لپاره کافي وي ؟

ـــ که په پای کې داسې پوښتنه مطرح شي ، څه ډول ممکنه ده چې د دومره ليري مسافو څخه دومره لوی او کوچني موجودات و څيړل شي ؟

د مخه مونږ پدې خبره تأکيد وکړ چې دا جهان د ميکره (کوچني) ذراتو څخه تر (ډير لوی) ماکره اسماني موجوداتو پورې په داسې يوه قانونمند نظام کې قرار لري چې ټول سهولتونه او امکانات د بشر د معرفت لپاره پکې ممکن ګرځيدلي دي.د دې جهان ټول خلقتونه همغسې چې ډير تفاوتونه لري ، شباهتونه يې هم کافي دي او په کل کې با المثل جوړښتونه تشکيلوي . د مثال په ډول که مونږ ديوه کوچني

(c) ketabton.com: The Digital Library

فاميل ټول خصوصيات ،اوصاف او مناسبات په نظر کې ولرو د تفاوتونو په څنګ کې ډير زيات شباهتونه دکورنۍ ،طايفي ، قبيلي ، قوم ، ملت ، ملتونو او دبشري ټولني سره لري. همدغه ډول تفاوتونه او شباهتونه د ذري ، اتم ، ماليکول ، کرستال ، مادی واحد ، شمسي نظام ، ګلاکتيک « کهکشان » ، اُنيورسيوم (کلي مادي موجوديت) او نورو جوړښتونو او همداسې د بيولوژيکي او فزيولوژيکي حجراتو په تسلسل او نورو جوړښتونو کې ميندل کيدلې او دعلمي قانونمند ادراک ، تخيل او تصور او دفلسفي قانونمندو قراينو ، استقراء او قياس لپاره کافي مواد برابريدلې او څيړني سرته رسيدلې شي .

پدې لوی جهان کې ځيني نظامونه له منځه ځي او په عوض يي نوي نظامونه ظهور کوي ، خو دهغوی په باره کې معلوماتونه پاتيږي اوداچې بې شميره کلونه وروسته تر مونږ پورې رارسيږي دتل لپاره پاتي کيدلې هم شي . همدا سبب دې چې فلسفي څيړني د حضر د شرايطو په بنياد د قديم او ابد ، زمان او مکان دعموديت او افقيت په ټولو جهتونو کې په قانونمند شکل تعقيبيدلې شی. نو ځکه فلسفه دحال او موجوده وضعيت او شرايطو علم دې او دټولو زماني او مکاني ابعادو سره يي ارتباط او مناسبت د حال د قانونمنديو له مخې ټينګيدلې شي .

هغه پوهان چې د ايراني شاعر د وينا له مخې د فلسفي زاړه کتاب ورکو پاڼو په لټه کې دي ، خواري يي عبثه اود دې لارې هيڅکله د فلسفې د زاړه کتاب اول او اخر نشي ميندل کيدلې ، او نه ټوله فلسفه پدې خلاصه کيدلي شي چې د جهان

ماهيت په څه او دژوند معنا څه ده ؟فلسفه دهر څه دمخه د مليياردونو انسانانو شعوري او اګاهانه فعاليت ،قانونمندي افادي او تيوريکي فورمولبندی ته ويل کيږي. تر څو ددغه لوي نظام د پيژندني او معرفت په بنياد صادقانه د نظام ساتنه وکړي. د نظام دساتني او پايښت دپاره دوه عام قوانين ، تعادل او قضاء او قدر اساسي او لازمي شرط ګڼل کيږي . په غير صورت کې قضايي جبر د عکس العمل په توګه نه پخلاکيدونکې او نه جبرانيدونکې انقلاب ، انفلاق ،سيلاب ، اتشفشان ، زلزله ،Bagng Big او بلا تشبيه قيامت هم جوړيدلې شي.

دا نړۍ د ازميښت نړۍ ده.دجنت او دوزخ پريکړه په همدې دنيا دخدايي احکامو ،قوانينو او دنيکۍ او بدۍ د معيارونو له مخې لکه عدالت.انصاف ، سخاوت ،خساست ،ظلم ،ناروا او داسې نورو له مخې کيږي او جبر او اختيار د هغې لپاره معيار او عام قانون ټاکل شوېدې. ټول دنيايي

قوانين د خدايي قوانينو په بنياد ايجاد او دبا صلاحيته حقوقي او قانوني مراجعو لخوا توشيح او ساتنه يي کيږي. دهغې له مخې د نيکۍ او بدۍ جزاء ويني او دهمدغه معيارونو له مخې د مقدراتو څخه په سر غړونه د قضايي جبر سره مخامخ کيږي او د قيامت په ورځ د همدغه اعمالو په بناء دجنت يا دوزخ سزاوار ګڼل کيږي. پدي صورت کې په دنيا د نيکۍ او بدۍ سزاوار هم ددولت ،پوليسو او محاکمو لخوا د نيکۍ او بدۍ سزا ويني او هم د خدايي قانون قضاء او قدر له مخې مستوجب دهمدغه شان جزاء ګرځي.يعني چې نه يواځې داخرت سرنوشت ددنيا داعمالو او نيت له مخې تعينيږي بلکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخدای له جانبه پدې دنیا ددې دنیاداعمالو سزا هم وینې ،یواځې په دومره تفاوت سره چې که په هغه دنیا یواځې شخص پخپله د خپلې ګناه سزاویني او نور کسان ترې نه متضرر کیږي ، پدې دنیا پرته له ګناهکار شخص څخه بې ګناه کسان هم د ګناهکار په ګناه اخته کیږي . همدا سبب دې چې دنیایي او اُخروي چارې نه شلیدونکي اړیکي سره لري او څرنګه چې د معضلې او مشکلاتو اساسي ریښه په دنیاکې خښه ده ،ځکه چې ځانګړي ، ټولنیز ،فامیلي ،قبیلوي ،قومي مناسبات ، نفس ،غریزه ، شیطان ،حرص ،لویي غوښتنه ، او ډیر نور منفي اغیزمن تأثیرات او تأثرات یواځې پدې دنیا موٴثر ګڼل کیدې شي نودتوجه اساسي وجوه هم دې دنیا ته اووختي دي. پدې دنیا انسان ، اشرف المخلوقات او خدای خپل خلف ګرځولې ، دهغه دلارښوونې لپاره دې دنیا ته خدای ١٢۴٠٠٠ پیغمبران او اسماني کتابونه او صحیفې رالیږلي او دا نړۍ یې پخپل علم ، قوانینو ،دین او شریعت سمباله کړیده.د انسان دا ستفادې لپاره یې نه ختمیدونکې لایتناهي زیرمې او د هغې څخه یې د استفادې هر ډول امکانات او لارې چارې پیدا کړې دي. سره ددې چې د حرص ،آز ،غبن او غصب څخه د احتراز په خاطر اصراف شیطاني عمل ګڼل شوې او ټولې دغه ډول لارې چارې یې د امکاناتو په محدودیت او حتاد ځاني زیان دقیوداتو له مخې مقید ګرځولي او د « خیرالامور اوسطها» په بناء یې وسط لار غوره ګڼلې ده.لکن بیا هم ځیني انسانانو حرص ،آز او اصراف غوره ګڼلې او دا نړۍ یې د نورو لپاره بلاتشبیه په ښتیني دوزخ اړولې او خدایي ټول نعمتونه یې په ټولو اصلي موٴلدینو حرام ګرځولي . ښه به داوې دغه لیونیان جبراً هم ددې

او هم دهغه جهان د عذاب څخه وژغورل شي.

ترڅو دټول بشریت لپاره پدې دنیا واقعي جنتي ژوند جوړول ممکن شي. فکر نه کوم چې ګوندې پدې کار خدای له مونږ څخه ناراضه شي . زه چې د قرآن شریف او دین عالم نه یم لازم نه ګڼم پدې موضوعاتو بحث وکړم. ښه به داوي ، ددغه علومو پوهان پدې باره کې ضروري مفصل بحثونه وکړي. ما یواځې غوښتل وو ایم چې د خدای په کلام کې ددې جهان لپاره دنمونې او سرمشق په حیث نه یواځې د اخرت د ممثل ژوند یا دعبرت په خاطر د تاریخي حوادثو څخه بحث شوېدې بلکه دخدای کلام په زیاته اندازه دپیغمبر ، داصحابانو ،د هغه محیط د خلکو دژوند ،حکومت ،اداري ،قانون ،جهاني مناسباتو ،همدا سې د انسان او محیط ،انسان او انسان ، انسان او حیوان ، انسان او خزنده او داسې نورو ورځنیو مسایلو ته وقف شوې او په هره ساحه کې دقیق معیاري نورماتیفونه او قیودات وضع شوي او د عدل ،انصاف ، مساوات ،تقوا ،سخاوت ، ځوانمردۍ ، صلهً رحم او ډیرو نورو متقابل تعاوني اړیکو باندې تأکید شوې دې .زما په عقیده مونږ باید خپله دغه نقده نیکي ،احسان ، فداکاري او نور په نسیه ځکه عوض نکړو چې په اخرت کې زمونږ دغه نیکۍ او احسان ته څوک احتیاج او ضرورت نلري ،او که دنیا اساسي او یواځیني وخت داحسان اوسي ، عبث به مو له لاسه ورکړي وي. د بلې خوا ،که چیرې همدا نړۍ د مبارزې اساسي ډګر نه وي د خداي قانون ،د خداي کلام ، د پیغمبر کلام او دهغه عملي ژوند پدي نړۍ کې د بشریت لپاره د عملي ژوند دود ،دستوراو رسم څخه برعلاوه د ذات البیني متقابل فرضي او سنتي حقوق او وجایب ، د کورنۍ د مهربانه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پلار، د فساد او خرافاتو د له منځه وړلو او په جهان کې د واقعي علمي انقلاب قاطع انقلابي شخصیت، داولس لپاره هوښیار او زیرکه سیاسي رهبر، د جنګ په ډګر او جبهه کې تاکتیکي او ستراتیژیکي اګاه او بیدار قوماندان، په ټولنه کې بې کیني او له حسادت څخه لیري با حوصله او بردو باره انسان، په معاملاتو او مناسباتو کې د کامل اعتبار وړ او د امین په صفاتو موصوف او په بین المللي، بین الا قوامي او بین العقیدوي مسایلو کې د کاملي دموکراسۍ، دقت او جرئت ښتن په حیث د عملي ژوند د طرز او اصولو نموني او مثالونه قدم په قدم عملي کولو باندې څله دومره ټینګار کیدلې؟ دا هم پرته له خارق العاده معجزي بل څه ندي چې یوه امي انسان «محمد (ص)» دغه ستر رسالت د خدای د رضاء او قضاء سره سم سرته ورساوه چې د هغه د اخلاقو په اړه یې قرانکریم فرمایي: (انک لعلي خلق عظیم). « ای پیغمبره! یقیناً ته د لوړو اخلاقو درلودونکې یې»

جورج برنارد شاه وایي:

ــ ما هغه (محمد صلی الله علیه وسلم) مطالعه کړ، هو همغه زړه راښکونکې انسان، زما په اند خو د عیسیٰ علیه سلام په ځای باید همده ته د انسانیت د ناجي یا خلاصون وربخښونکي لقب ورکړل شي.

ــ زه په دې عقیده یم که چیرې د هغه په څیر یو شخصیت ته د دې نوي وخت دیکتاتوري هم ورسپارل شوی وای نو هغه به په دې توانیدلای وای چې ستونزې په داسې یوه طریقه حل کړې چې ترټولو اړینه سوکالي او خوښي وروبخښي.

ــ ما د محمد (صلی الله علیه وسلم) د عقیدې په اړه دا

وړاندوینه لا دمخه کړې ده چې دا ګروهه به ارومرو د سبانۍ اروپا لپاره داسې د منلو وړ وي لکه څرنګه چې ننۍ اروپا ته یې منل پیل شوي دي.

میکایل ایچ هارټ په خپل کتاب [د نړۍ د سلو سترو اغیزلرونکو انسانانو مراتب] کې په خپل اند د نړۍ سل نوماند شخصیتونه پرتله کړي او محمد صلی الله علیه وسلم ته یې تر ټولو لومړې مقام ورکړې

زما دا غوراوی چې ولې مې محمد د نړۍ د سلو سترو اغیزلرونکو انسانانو دلست په لومړي سر کې راوست شاید ډیرو ته عجیب وبریښي او کیدلای شي نور ډیر زما دا کار د پوښتنې لاندې راولي خو لیکن هغه (محمد) په انساني تاریخ کې یوا ځینې سړی دی چې د ژوند په مذهبي او غیرمذهبي دواړو اړخونو کې له حده وراوښتې کامیاب وو.

ــ لامارټاین چې یو مشهورتاریخ پوه دی کله چې د بشري ارزښت او عظمت په اړه غږیږي نو په ډیر ډاډ سره وایي چې: که چیرې د مقصد سترتوب، د امکاناتو کموالې او د پایلو په زړه پورې والې او ارزښت د یو انسان د نبوغ یوا ځیني درې شرایط وي نو بیا څوک دا جرائت کولای شي چې د معاصر تاریخ کوم ستر شخص د محمد (صلی الله علیه وسلم) سره پرتله کړي.

ــ هغه د شلو نړیوالو او یوې سترې روحاني امپراطورۍ بنسټ ایښودونکی وو که هغه ټول مقیاسونه وګورو چې د یو انسان لوړتیا او سترتوب پرې کچ کیدلای شي نو باید وپوښتو چې: ایا له هغه (محمد) څخه کوم بل ستر شخصیت هم شته.

توره نه بلکه اخلاقي لوړتیا:

ماغوښتل د هغه بهترین انسان په اړه وپوهیږم، هاغه چې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

میلیونونو انسانانو په زړونه واکمن دی

کله مې چې د هغه د ژوند لیک دوهم ټوک بند اوه نو په دې مې افسوس کاوه چې ما د دغه ستر شخصیت د ژوند په اړه کافی معلومات نه درلودل..

زه په دې خبره له حده هم زیات ډاډه شوم چې د ژوندانه په هغه ورځو کې یواځې توره نه وه چې د اسلام لپاره یې ځای ګټلی وو.

دا د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د ژوند ساده توب، پرځان بشپړ ډاډ ، د خپل هدف به اړه ژمنتوب، د ملګرو سره وفاداری ، د هغه زړورتیا ، د ډار نه موجودیت او په خپل کار او هدف کې د الله بشپړ اطاعت او مننه وه ، هو همدغه شیان وو او نه توره چې هرڅه یې د هغه مخې ته راوړل او پرتولو ستونزو او خنډونو یې هغه ته بری ور وباخښه. «مهاتما ګاندي»

هر اړخیز او بشپړ شخصیت:

د ملتونو د یوالي هغه ټولنه چې محمد صلی الله علیه وسلم رامنځ ته کړې وه د انساني ورورولۍ او نړیوال یووالی دا سې اصول یې وړاندې کړي چې د نړۍ د نورو ملتونو لپاره د رڼا د څرک بېلګه لری."

" د نړۍ هیڅ قوم او ملت د ملتونو د یووالي انځورته د حقیقت د جامو په اغوستوکې د اسلام سره سیالي نه شي کولای."

محمد صلی الله علیه وسلم یو ښوونکی وو ، یو ټولنیز اصلاح راوړونکی وو ، د اخلاقو یو لارښود وو ، یو اداري مشر وو ، یو ریښتوني او ایمان لرونکی ملګری وو ، یو زړه راښکونکی دوست وو ، یووفالرونکی مېړه وو ، یو مهربان

پلاروو ......دا ټولې ځانګړتیاوې په یو شخص کی را ټولې شوې وې.

پروفېسر هورګ رنج:

« ان الله لا یغیرما بقوم حتي یغیروا ما بانفسهم ». پدې کې به څه بدي وي چې که مونږ د یوه داسي انسان د رسالت لاندي چې هم خداي (ج) او هم ټول بشریت « لعلي خلق عظیم » په صفاتو ستایلي ،لومړي په خپل ځان او بیا پدي جهان کي بنیادي تغیر راولو ، دظلم او ناروامخه ونیسو او د خدائي عدالت ،سخاوت ، انصاف، قانون او احکامو مطابق یو ممثل متناسب نظام جوړ کړو. که چیرې د بشریت په نوم، د انسانیت په نوم مونږ یو انسان د غم او درد او بچیان یې د ناامیدۍ او مایوسۍ څخه وژغورو پدې به څه بدي وي ؟

دخدای عدل، انصاف ،دین ،مذهب او قانون خو همدا ډول حکم کوي !او که نه یو انسان یې د ظلم کولو ، بل یې د ظلم پر ځان منلو ، یو یې د خوشحالۍ او مستۍ او بل یې دغم او درد ګاللو په خاطر پیدا کړېدې ؟

سید جمال الدین افغان چې د قرآن او دین لوی عالم وو په حقه ویلي چې « زه دظالم او مظلوم دواړو سره عداوت لرم. د ظالم سره دهغه دظلم په خاطر او مظلوم سره پدې خاطر چې دظالم ظلم پرځان مني » . خدای په حقه رشوت اخستونکي او رشوت ورکوونکي ، سود اخستونکي او سود ورکوونکي یو ډول دجزاء ور ګڼلي .

عمل او عکس العمل ، جبر او اختیار په دې جهان ، په عالم الاسباب کې د خدایي علم عام قوانین ګڼل کیږي

او همغسي چې هر انسان د خپلو نیکو او بدو اعمالو جزا په

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخرت کې وینې ، پدې دنیا هم د ښو او بدو اعمالو دجزا ور ګرځي. د خدای په دین ،احکامو او قوانینو کې په عدل، انصاف ، مساوات او حتا سخاوت سره د انسانانو په متقابلو حقوقو او وجایبو خولا څه ،حیوانات چې خدای دانسان لپاره پیداکړي ، ظلم او ناروا یې پرې منع کړي او حتا د حلالولو په وخت کې باید کمترین درد اوزجر ووینې.

په یویشتمه پیړۍ کې انسان ډیر علمي ــــ تخنیکي امکانات او هرډول نه ختمیدونکې زیرمې په واک کې لري (۴۵ کاله پخوایو چا په ډیره مأیوسۍ سره په یوه علمي بحث کي وویل ، چې که پطرول خلاص شي نو څه به کوو؟ ما په ځواب کې ورته وویل ،وارخطا کیږه مه ، اول خو پطرول نه خلاصیږي ، بیا هم کله چې پطرول خلاصیږي هغه وخت به ډبرې هم اور اخلي). خدای انساني طبعیت داسې پیداکړې ، هرڅه چې زیات وخوري هغه ورته زهر ګرځي. خو دا دظالم زامن پدې هم نه پوهیږي ،بیاهم دبل چا دخولې مړۍ په خپله خوله ننباسي، وایي ماته دې زهر شي ، خو چې ووینم بل زما په مخ کې له لوږې مړ شو. دا ظالمان د پنځو ټنګو په خاطر په حقیقت کې زهر تولیدوي او په خلکو یې خوري او په مرضونو یې اخته کوي. دوی په خپله خوښه ځیني امراض په ځیني منطقو کې ترویجوي چې نفوس کم شي .دوی په قطعي ډول د ډیرو امراضو مخنیوي کولې شي ،خو نه یې کوي چې ددوی لپاره د تنفس ساحه پراخه شي. دا داقتصادي بحرانونو ، د غذایي او انرژیتیکي زیرمو د کمبود ډنډورې پوچې او عبث دي ، دنړۍ دنیم څخه زیات نفوس د پرخورۍ په مرضونو اخته دې ، چې که ددغه حرص او تنګنظرۍ څخه تیر او لږ څه انساني فکر

وکړي ، هر څه به سم شي.

مونږ ټول پدې پوهیږو چې ډیرې پیسې په ډیره ناروا ، ډیر ظلم ، ډیره غلا ، ... سره پیدا کیږي. هغه څوک چې ډیرې پیسې لري ،دانساني ژوند دهیڅ نعمت په لذت او خوند نه پوهیږي . دده ژوند دغله په څیر دې. لکه غل د پولیس ، قاضي ، دولت ، خپل ،پردي ،ښځي ، اولاد ،ورور ،پلاراو هر چا څخه په ډار کې وي. یوازې دروغ وایي اودبل هر چا څخه زیات شکایت کوي ، چې بل ترې طمع ونه کړي. پکار دادي دغه بیچارګانو ته له دغه بدبختۍ څخه نجات ورکړل شي.

پدې باره کې زما وړاندیز په لاندې ډول دې:

ــ بین المللي انستیتو تونه او موًسسات لکه ملګري ملتونه ، بین المللي محکمه ،بین المللي بانکونه ، ... اونور بین المللي موًسسات او ارګانونه چې تر اوسه وجود نلري باید تأ سیس شي ؛

ــ ددې دپاره چې د پیسو فزیکي موجودیت دهر ډول غیر قانوني ښو له لارې ملي او شخصي ثروتونه غصب نه کړي شي «لکه چې برهان الدین رباني، احمدشاه مسعود او عبدالرشید دوستم چې دخپل حاکمیت په دوره کې د ټولو افغانانو ټول ملي او شخصي ثروتونه او شتمنۍ غصب کړلي» له منځه ولاړ شي او په عوض دې د کار په تناسب معیاري واحد وټاکل شي او اقتصاد پوهان دې په لازم شکل د ننني علم او تخنیک امکاناتو څخه د پوره ګټې په اخستلو ، دهغې لارې چارې وسنجوي ؛

ــ که چیرې د پیسو په راکړه ورکړه کې اسلامي قوانین او احکام په نظر کې ونیول شي ، فکر نه کوم عمده لا ینحله

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشکل او پرابلم پيدا شي. بيا هم د شخصي او خصوصي سرمايي د بې حده زياتوالي په صورت کې که ځيني شرايط وضع او يا د عامه ښيګڼو ځيني وړانديزونه لکه نن چې يې په نړۍ کې رواج موندلې او په افغانستان کې مونږ د بيات بنياد مثال را وړلې شو، د متقابل مساعدت او سهولتونو په څير ومنل شي ، د دې او ډيرو نورو ټولنيزو پرابلمونو د له منځه تللو پيل به وي ؛

ــ هيڅ بانک دې اجازه ونلري چې د چا توري او د غلا پيسي وساتي ،او په هر چا د هر ملک چې وي ، که د غلا تور د ملي او بين المللي محاکمو لخوا ثابتيږي ، مربوطه بانک بايد نوموړي پيسي قانوني مرجع ته وليږدوي ؛

ــ د بين المللي تنظيم لپاره دې بين المللي اساسي قانون جوړ او په وړو او لويو هيوادونو دې شرافتمندانه يو ډوی تطبيق شي ؛

ــ د اجتماعي ، کلتوري ، علمي ، ... ارګانيک تعادل او انتګريشن په خاطر دې پرته له جبر او ميخانيکي روشونو څخه د هر چا لخوا د هرډول مساعدت څخه دريغ ونه شي ؛

ــ ما د نموني په شکل دغه مثالونه وړاندي کړل ، د چارو کارپوهان کولې شي زما پورتني وړانديزونه اصلاح او نور کمبود اړخونه دي تکميل کړي.

روح ـ ظهور ،بدلون او پايښت يې

وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلرُّوحِ ۖ قُلِ ٱلرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّى وَمَآ أُوتِيتُم مِّنَ ٱلْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلاً (۸۵) ترجمه: او پوښتنه کوي له تا نه له روح څخه ،ووايه چې له امره د رب ځما دي او نده درکړي شوي تاسي ته له علم څخه مګر لږه . که چيري د دې مبارک آيت معنا او تفسير ته ځير شو او همداسې هغه تذکر چې د قرآنکريم په نورو آيتونو کې د روح د پيدايښت او ظهور په باره کې شوېدې ، سره د دې چې د روح عام هر اړخيز ماهيت افاده کوي ، خو په حقيقت کې د دغه مسئلې په ټولو تاريکو اړخونو او کنجونو رڼا اچوي او هيڅ ډول شک او شبهې ته تاريکه ساحه نه پاتي کيږي. د خدای په کلام کې په ځانګړي او مشخص ډول يوائې د انساني روح د پيدايښت په باره کې د يوې پروسې په حيث بحث شوېدې. د پروسې د مختلفو اړخونو ،او په معينه مرحله کې يعني د څلورمې مياشتې په پوره کيدو سره د انسان مخ په تکامل وجود کې د روح د ابتدايي ماهيوي مفهوم په کچه د لومړي تحرک رامنځته کيدل، په شپږمه مياشت د قوام او پايښت مرحلې ته رسيدل او په دوه نيمو کلونو کې پر ځان ابتدايي اتکاء پيدا کول او بعدي پروسه په څرګند ډول د دغه حقيقت مبين او څرګندوی ده چې د هر موجود او خلقت د پيدايښت او بقاءد پروسې په مختلفو مراحلو کې د ظهور ،تکامل او انحطاط په منحني لار وهي او په ځانګړي ټاکلي وجدي حالت او وضعيت کې قرار لري. د قرآنکريم په تفسير کې د دغه مفهوم په پوره دقت سره دا ډول افاده شوېدې: «د روح علم او شعور او

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوړ صفات په تدریج سره په کمال رسیږي او په ارواحو کې د کمال د حصول په اعتبار بې حده تفاوت او د مراتبو فرق وي تر دې چې د الله تعالی له تربیته یو روح د اسې لوړ او اعلی مقام ته رسیږي چې نور ارواح هغه ته له سره نشي رسیدې... » . په پورتني عبارت کې چې یوائې انساني روح ته پکې اشاره شوې، په حقیقت کې د انساني روح ذهني ،جسمي او ټولنیزو سترو تفاوتونو ته ګوته نیول شویده او دا په ګوته کوي چې روح کوم مجرد مفهوم ندې ، نه یوائې عقل ، پوهه او شعور افاده کوي ،لکه چې ځینې پوهان روح ، جوهر ، عقل ، شعور او دغه ډول نورو مسایلو ته برابر ارزش قایل دي.هګل عقیده لري چې بشري تاریخ د مطلق عقل د پلوشو مظهر دي.محمد نادر ایوبي «کندهاري» پخپل کتاب (فلسفه) کې د هګل نظر په لاندې ډول لیکي: «د هګل په عقیده په عالم کې یو جهاني او مطلق عقل چې پوهه یې د افرادو تر خیال او تصور لوړه ده چې د بشر په تاریخ کې څرګند شوېدې.کله چې یوه ټولنه بله ټولنه له منځه وړي او بري حاصلوي ،هم دغه جهاني مطلق عقل چې د مخه د مغلوبې ټولنې سره وو د وهمې غالبې ټولنې ته درومي،دغه جهاني مطلق عقل د عالم د نظام او پالنې محرکه قوه ده چې د افرادو په یوه خپلواکه ټولنه کې بشپړیږي ،دې وایې چې په ټولنه کې هم هغه حرکت او پرمختګ چې په کایناتو کې موجود دي سته ،شتمني او مالونه هم د انسان د تکامل د پلوشو نتیجه ده او قانون هم د جهاني مطلق عقل د اغیزو څخه د خپلواکو افرادو په ټولنه کې بشپړیږي او هر فرد خپل فردي عقل باید د هغه جهاني مطلق عقل سره عیار کړي او کوم څوک چې محض د خپل هوس تابع وي په حقیقت کې خپلواک ندې هر کله

چې فرد د ټولنې سره (یو)سي خپلواکي مومي ،تاریخي سیر د کاملو دولتو ظهور څرګندوي...» «۴۰۶ مخ»همداسې په « تاریخ فلسفهٔ شرق وغرب»چې د سروپالي رادا کریشنان په مشرۍ د پوهانو یوې ډلې لخوا تالیف او جواد یوسفیان په فارسي ژبه ژباړلې د هګل د روح د فلسفي تر عنوان لاندې لیکي: «که منطق د هګل د نظام بنیاد وګڼو(حال دا چې منطق د هیڅ ډول نظام بنیاد نشي جوړیدلې) ،د روح فلسفه د دغه فلسفي بنیاد افق ګڼلې شو» (دوهم جلد ۲۷۴ مخ) زه د هګل په پورتني نظر او عقیده او د روح په فلسفه پدې لیکنه کې تبصره نه کوم ،او دغه تبصره هغه فرصت ته ساتم چې که ژوند ماته راکړ او په ټولیزه توګه مې د روح په باره کې د پوهانو په نظریاتو څه لیکل غوښتل ، پریږده چې د هګل په پورتني نظر محترم لوستونکي پخپله قضاوت وکړي چې څومره منطقي تسلسل او قانونمند منطق په کې وجود لري؟ زما په عقیده هر څوک که د روح مفهوم د عقل ، شعور او یا د هګل په څیر د ټولنې د تاریخ سره پرتله کوي او په یوه سترګه ورته ګوري،روح ته ډیر کم ارزش قایل شوېدې.ځکه چې روح کلي مفهوم دې او د انسان د وجود د ټولو اعضاوو او اجزاوو د کلې فعالیت وجدي وضعیت او دیالکتیک پوري اړه لري ،لکن ځانګړې پدیدې لکه احساس ،عقل ،شعور ،تحرک او نور، سره د دې چې د نورو اعضاوو نسبي او متداخل رول پکې بې تاثیره نه دې ،خو پریکنده رول پکې په مشخص ډول یوله اعضاوو لکه مغز په عقل او شعور ،حسي اعضاء په احساس او د اسې نور په نورو پدیدو کې لوبوي او د دغه ځانګړو اعضاوو د قسمي یا کلي ضرر په صورت کې اړونده پدیدې هم متضرري

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیږي . همداسې که څوک جهاني روح او یا د بته ورته مفاهیم دخدای د لوی ذات او حتا د یوه کوچني مادي واحد د سبستانسیون (ماهیت) سره په یوه تله تلي یا یو شان ارزش قایلیږي، یا په ډیره ساده ګۍ دغه ډول نامتناسب مقیاسونه ردوبدل کوي ، یا هغې ته ځانګړې ماهیت او بعد قائیلیږي یعنې د مادي واحد دجمعي هراړخیز دیالکتیکي وجدي حالت یواځې په یوه اړخ ډډه لګوي او یا دتناسخ دتصوري او تخیلي موهومي تیورۍ له مخې له یوه خلقت اوحتا له یوې ټولنې څخه بلې ټولنې ته دجهاني روح په لیږدونې باور کوي، ما لپاره دمنلو وړنه بریښي. شک نشته چې روح د کوچنۍ ذرې څخه نیولې تر کلي مادي موجودیت او همداسې دزمان او مکان د ابعادو په عمودیت او افقیت کې همغسي چې روح همیشه نسبي مفعوم لري ، په هره لحظه کې مشخص او ځانګړې مفهوم هم دې. دغه ځانګړتیاوې نه یواځې د ځانګړې نوعې بلکه د ټولو خلقتونو په زماني اومکاني ابعادو کې هیڅکله دمقایسې وړ ندي. دمخه مونږ پدې موضوعاتو پوره بحث کړې چې په هر ه پدیده ، خلقت او هر مادي واحد کې ټولې پروسې ،حرکتونه او قانونمندۍ همزمان او هم مکان په متداخل ډول پر مخ ځي او دخپل مادي واحد په کچه مُحصل وجدي حالت رامنځته کوي او روح په هره کتګوري او په هر معنوي موقف کې چې اوسې دډیر ابتدایي حالت څخه نیولې تر خورا عالي مغلق وضعیت پورې ددغه وجدي حالت ددیالکتیکي وضعیت د محصلې په توګه ظهور کوي ،نه دکوم ځانګړي جز د وجدي حالت ددیالکتیکي وضعیت د نماینده په حیث. په همدې سبب مونږ په هیڅ دلیل نه شو کولې چې انساني روح دهغه د عقل اویا

جهاني روح د خدای د علم او ذات سره پرتله او یا په شرک ومنو. ددې موضوع دپوهاوي په خاطر زه غواړم یو ساده تخنیکي مثال راوړم. په تخنیکي جوړښتونو کې محرکه قوه او یا په اصطلاح محرک روح ،چې دټاکلي هدف د ترلاسه کولو په خاطر باید ایجاد شي ، دمغلقو میخانیزمونو یو کامپلکس سیستم او یا سیستمونه ایجادیږي. دمثال په ډول له یوه ځایه څخه تر بل ځاي پوري د مسافرینو او یا د ټاکلي وزن دلیږدولو په خاطر الوتکې ته ضرورت پیښیږي.الوتکه پخپله مدرن او ډیر مغلق تخنیکي کامپلکس او دهغې د محرکې قوې د ایجاد لپاره انجن یو بل مغلق سیستم ګڼلې شو. په انجن کې د کشش د قوې د ایجاد په خاطر مختلف تخنیکي سیستمونه او قسمتونه فعالیت کوي او هر یو خپل ټاکلي رو ل لري ،خود کشش دقوې په ایجاد کې مرکزي او اساسي رول توربین او آیرودینامیکي مجرا پوري اړه پیدا کوي چې پرته له هغې اصلاً د کشش قوه نه ایجادیږي.ایا مونږ کولې شو دانجن د کشش قوه د هغې د مادي ذاتي موجودیت په حیث ومنو آو یا یې ورسره پرتله کړو ؟او یا ،ایا ممکنه ده دانجن دکشش قوه دیوه قسمت او یا یواځې دیوه میکانیزم مولود وګڼو ؟دانسان په وجود کې د روح موقف هم همداسې دې. د حرکت دانتقال دوسیلي اویا په هر مادي واحدکې دوجدي حالت دعلت په موخه او نوم کوم مشخص میکانیزم او موجود وجود نلري ،او نه مشخصي ځانګړي وسیلي او حتا کومې برخې ته د محرکې قوې د انګیزې او علت په توګه ګوته نیول کیدې شي ، بلکه دهغې ترشا ځانګړي میکانیزمونه په مشخصو فعالیتونو سره وجود لري چې په کل کې ددغه ځانګړو فعالیتونو قانونمند ارګانیک انتګریشن

(c) ketabton.com: The Digital Library

اودیفرنسیشن د معین کمیت او کیفیت په تناسب معین وجدي حالت ایجادوي. په همدي ډول د خدای دمقضي ارادې له مخې انساني او یا دبل هر خلقت روح هم ،دساده څخه تر مغلقه پورې ،د نظام د قانونمندۍ په بنیاد په معینو زماني او مکاني ابعادو او د کمیت اوکیفیت په ټاکلې منځپانګه سره په ټاکلي او مشخص ماهیت او وضعیت سره دظهور ، بقاء ،تکامل او انحطاط په مسیر لاروهي او تر څو چې ټاکلي وجدي حالت او مشخصه منځپانګه وجود ونلري روح هیڅکله د خپل سفر په لارکې په هیڅ یو ددغه وضعیتونو کې واقع کیدلې او برقراریدلې نشي. په همدې علت دانسان دروح دظهور په خاطر څلور میاشتینې او داستقرار او قوام په خاطر یې لا اقل نور دوه میاشتیني زماني بعد ته ضرورت لیدل کیږي. دخدای په علم کې دروح مسّله ددې څخه هم ډیره مغلقه او دقیقه ده. د طب علم اټکل کوي چې د انسان وجود د لس تریلیونو (10 000 000 000 000 000) نه د زیاتو حجراتو څخه جوړ دی. دخدای دکلام په قول ، دمخه مونږ وویل چې روح یوه پروسه ده ، یعنې د قضاء او قدر دقانون له مخې په دیالکتیکي لحظوي تحول او تکامل کې قرار لري. د انسان دوجود دلس تریلیونوڅخه زیاتو حجراتو هره یوه حجره، په حقیقت کې ، ځانګړې مادي واحد جوړوي او دهري حجري د وجدي حالت څخه نیولي دبدن دمختلفو ارګانونو او اعضاوو دیالکتیکي انتګرالي او دیفرنسیالي موجودیت د روح او مادې کلي وجد کې ځانګړې رول لوبوي. په همدې علت ممکنه نده د څلورو میاشتو څخه دمخه، تر څو چې د کوچني وجود لا لازمه کمي او کیفي منځپانګه نه ده تر لاسه کړې، دانساني روح ابتدایي او یا بعدي

تکاملي او انحطاطي مراحل نشي رامنځته کیدلې . دبلې خوا مونږ پوهیږو چې په هره لحظه کې دانسان د بدن د لس تریلیونو حجراتو څخه ډیر حجرات مري او دهغې څخه څه زیات یا کم نوي پیدا کیږي. تر څو چې د نوي حجراتو شمیر د مړو حجراتو د شمیر څخه زیات وي ، وجود تکامل کوي. کله چې د مړو حجراتو شمیر د نوو حجراتو له شمیرڅخه زیات شي ،د ژوند منحني مخ په زوړ شي ،یعنې انحطاط شروع کیږي. کله چې دانسان په وجود کې د یوې ذرې په کچه بدلون پیښیږي ،د خدای د لوی علم په حافظه کې محفوظ او هیڅکله لا درکه نشي پاتي کیدلې او بې پله له منځه نه ځي او همداسې دهر کوچني تغیر په پیښیدو سره دبدن په وجدي حالت یا په بل عبارت د روح په وضعیت کې متناسب بدلون رامنځته کیږي. د بلې خوا د خدای په علم کې معما ، موهومي ،نامعین او متوالي حالتونه او وضعیتونه وجود نلري او نه خپل مخلوق د ناممکناتو او لا چارۍ سره مخامخ کول غواړي.د خدای د لوی علم له مخې بې شمیره پروسې ،قضې ،فورمولبندۍ او افادې په متداخل ارګانیک انتګریشن او دیفرنسیشن کې د حل واحدځواب پیداکوي او هیڅکله د شک او تردد په څلورلاري او دوه لاري کې څوک نشي واقع کیدلې. دمخه هم ما په خپل ناقص آند او فکر د خدای دلوی علم خارق العاده سمښت او دقت کچې ته داسې اشاره کړې وه چې: د انساني وجود په بیولوژیکي حجره کې ۲۳ جوړې ، یا په بل عبارت ۴۶ کروموزومه وجود لري. که چیرې یو له دغه کروموزومونو څخه کم وزیات شي ،دانسان دوجود ارثي تسلسل شلیږي او انسان د مونوګلوئید په بڼه په جهان کې سترګي غړوي او معفیتي

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیستم یې هم پر ځای نه پاتې کیږي. نن علم او تخنیک د « Embryology جنین پیژندنې» په برخه کې دومره پرمخ تللې او لابراتواري څیړنې په ډیره چټکۍ سره روانې دي چې د غیر متراقبه پیښو څخه پخپل وخت مخنیوې وکولې شي. نن په امریکا ،اروپا او ځینې نورو هیوادونو کې په تجربې لحاظ ددغه ډول تربیه شووؤ څارویو غوښې خوړل کیږي. په ټولنیز لحاظ به دا خبره سمه او ګټوره وي ، خو که د شخصي مقاصدو لپاره وکارول شي نه جبرانیدونکي فاجعې به رامنځته کړي. په همدې خاطر د علمي پر مختګونو سره هم باید مسؤلانه کړه وړه وشي او تل په باوري او خوندي مصؤن موتي کې یواځې د خیر ښیګڼې ټولنیزو ارمانونو د پاللو او ترلاسه کولو په خاطر وساتل شي. کله چې امریکایي فضاء نورد N.Armstrong په ۲۱ د جولای د ۱۹۶۹م کال کې د Apolo د قوماندان په حیث سپوږمۍ ته تللې وو د کونړ دیوه مشهور شخص د مړینې په مراسمو کې ډیر پوهان او مشهور دیني عالما راټول شوي وو او ددغه تګ په امکاناتو او عدم امکاناتو باندې ډیر تود بحث کیده. ځینې دیني عالمان چو په خوله پاتې وو او د نورو خبرو ته یې غوږ نیولې وو . لکن ځینې نورو سخت مخالفت کاوه. ماهم ددوی خبرو ته غوږ نیولې وو . کله چې یوه دیني عالم په قطعي ډول مخالفت ښکاره کړ او د مقابل لوري په ځواب کې یې وویل ، « که په رښتیا ارم سترانګ سپوږمۍ ته ختلې وي نو یو تور څادر دې د سپوږمۍ په مخ وغوړوي ،چې له مونږ څخه پټه شي بیا به یې ومنم . زه چې د مولوي صاحب اړخ ته نژدې ناست ووم په ټیټ اواز مې ورته وویل چې استاده سپوږمۍ دومره کوچنۍ نده چې په څادر کې پټه شي او که په تور څادر کې پټه هم شي

،بیا به هم سپینه ښکاري . که چیرې د خدای(ج) او پیغمبر(ص)په قول کې سپوږمۍ ته ختل نا ممکن ګڼل شوي وي ، ښه به داوي هغه آیت او حدیث شریف دلیل راوی. مولوي صاحب په ځواب کې وویل « ستازړه دې ووایم چې ختلې دي او ځان کافر کړم. په علمي مسایلو کې هره منطقي او قانونمنده وړاند وینه او خوشباوري ممکنه او منطقي هم ګڼل کیږي خو یو اړخیزه مطلق مخالفت، موضعګیري ،تعصب او تنګنظرۍ ته په کې ځای نه پاتې کیږي. مونږ نن وینو چې سپوږمۍ ، د شمسي نظام نورو سیارو او زمونږ له شمسي نظام څخه وړاندې نورو ستورو ته سفرونه تقریباً په ورځنی معمول کار او چار اووختې دې.نو مولوي صاحب چې د خدای(ج) او پیغمبر(ص) دعلم او کلام د پوهې او تفسیر وارث ګڼل کیده خو په حقیقت کې د هغې څخه بیخبره وو او دخپلې بیخبرۍ دټولو په خاطر یې دتعصب او حتا جهالت څخه هم کار اخیسته ، په حقیقت کې دخدای لوی علم ته یې د خپلو سترګو دتنګو کسو څخه کتل او په خپله ناپوهۍ سره یې ټول بشریت د خدای د لوی علم په هکله « العیاذ بالله» یې باوره کاوه او د خدای دذات او علم څخه د منکرانو لپاره یې داعتراضونو او دروغجنو دلایلو ختّه برابروله . کله چې خدای دا لوی جهان د خپل لوی علم له مخې قانونمند پیدا کړې دې ،کله چې خدای یواځې په انسان کې علمي ،منطقي ظرفیت او استعداد ایجاد ،علم یې په ښځه او نر فرض او د همدغه علم له مخې یې انسان د عالم خلف په حیث دجهان او ټولو خلقتونو په معرفت مکلف ګرځولی او دغه ټول خلقتونه یې دهغه لپاره پیدا کړي او دهغه په خدمت کې یې ګمارلي ،کله چې اسلام دټولو ادیانو په نسبت خورا علمي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

خورا منطقي دین ګڼل شوې ، د بشریت په قاموس کې چیرې دغه ډول حماقت ،جهالت ، ناروا دروغجنې تنګنظرۍ ته ځای پاتي کیدلې شي ؟ ډیر خلک او حتا پوهان داسې فکر کوي چې خدای ټولې دنیایي او اخروي چارې باالفعل او باالاراده پخپله سرته رسوي.زما په عقیده دا خبره به سمه نه وي.که خدای خپلو مخلوقاتو ته تیار خواړه رسولې ،ځله به آدم(ع)او نور انسانان د عالم الاسباب عملي ازموینې ډګر ته راوتلي ؟د څه لپاره خدای انسان د علم څخه برخمن کړي ؟او د څه لپاره یې د خپل لوی ذات د خلیفه لقب ورکړې دې ؟دا ډول نظر د قضاء او قدر د عام قانون سره سمون نلري او د خدای عدل او انصاف د پوښتني لا ندې راولي . پدې صورت کې به ضرورت نه وو چې خدای دا جهان قانونمند پیدا کړې وې ، ځکه خدای په هر شکل چې وغواړي د خپل نظام دا دارې او کنترول له عهدې څخه وتلې شي او د انسان هر کوچني فعالیت به « العیاذ باالله » په خدایي کارونو کې مداخله ګڼل کیدلې او انسان ته به هیڅکله د خدای د مقضي ارادې له مخې انساني مقدرات او اختیار نه وې ورکړې شوي او دا به « العیاذ باالله » هم د خدایي انصاف څخه لیري وې چې که بیا یې هم انسان د جهان او ټولو خلقتونو په معرفت مکلف ګرځولې وې ، ځکه چې انسان به بې له هغې هم د دغه کار له عهدې څخه نه وې وتلې.د بلې خوا د انسان لپاره د خدای د لوی ذات د لوی علم د سرمشق نمایش به څه ډول شوې وای ؟او یا څه ډول به یې په خپل ځان باور او لازم جرئت پیدا کړې وای ؟ پدې صورت کې به د انسان د پیدایښت څخه هدف څه وو ؟څه ډول به یې ژوند کولې ؟او څه ډول به یې د خپل عبودیت رسالت او مسؤلیت سر ته ر سو لې ؟خو مونږ پوهیږو

چې خدای الرحمن الرحیم ،عادل ، منصف او ډیري لویې پیرزوینې او لورییني لوی ذات دې او په ټولو مخلوقاتو او په ځانګړې توګه په انسان یې ستړې رواداري او پیرزوینې لرلې. په حقیقت کې خدای انسان او ټول خلقتونه د قضاء او قدر د قانون له مخې مقدر او مقضي ګرځولي دي .زما په عقیده که خدای ټولې چارې پخپله سرته رسولې ، د انسان لپاره د خدایي خلا فت نه څه ضرورت لیدل کېده او نه به ددې لپاره کوم امکان او وسیله موجوده وې چې انسان د خدای د عالم خلف په حیث د خدای د لوی علم څخه اګاهي پیدا کړي. په حقیقت کې انسان او ټول خلقتونه د قضاء او قدر د قانون له مخې مقدر او مقضي ګرځیدلي ، دا لوي جهان یې په کل او جز کې قانونمند پیدا کړې او د خپلې مقضي ارادې له مخې یې د لوی جهان او حرکت متقابل ابدیت او موجودیت یو تر بله لازمي ابدي علت او معلول ، قایم باالذات او خلل ناپذیر ګرځولې دې.ددې په عوض چې خدای د خپلو بنده ګانو پرځای ټولې چارې پخپله سرته ورسوي او پاخه خواړه ورته وویشي ،د پوهې او عمل استعداد یې ورکړې ،هر چاته یې پخپل نږدې چاپیریال کې د عدالت ،انصاف او هر اړخیزي رواداری له مخې پرته له خوړو د هر ډول مصروفیت ،مشغولیت او علمي څیړنو په خاطر بې شمیره امکانات او بې حسابه زیرمې موجودې کړي او انسان او نور مخلوقات هر یو یې د خپلو امکاناتو په تناسب مقدر او مکلف ګرځولي دې.ددې جهان ټول خلقتونه ، د خورا کوچني څخه تر خورا لوی او د خورا ساده څخه تر خورا مغلق پورې خپل خپل مقدرات او د هغې په تناسب مختلف هر اړخیز امکانات او اختیارات لري چې د خدای د مقضي ارادې له مخې د خپل ښه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او بد سرنوشت ،نیک او بد روح او دنیایي او اُخروي ځانګړو او ټولنیزو سرنوشت سازو قضایاوو او مسایلو کې صلاحیت ورکړې شوې او پرې مکلف ګرځیدلې دې.یعنې خدای هر خلقت دقانونمند نظام په شکل مقدر او خود مختاره پیدا کړې دې. نو ځکه روح هم دامري خلقت دمقدراتو په تناسب دخپل ظهور ، تکامل او انحطاط په پروسه کې د خپل نیک او بد سرنوشت او د خپل پیدایښت ،بقاء ،تکامل او حتا د انحطاط اختیار پخپل واک کې لري. یعنې چې د روح سرنوشت هم دخدای د لوی علم او د هغې د عامو قوانینو له مخې ، مخکې له مخکې نه تعینیږي ،بلکه د ورکړې شوي اختیار او مقدراتو په تناسب ، کولې شي هغه په خپله خوښه تعین کړي. روح د امري خلقت په حیث بالذات تغیر پذیر او فنا پذیر دې او دخپل ظهور ،تکامل او انحطاط په پروسه کې منحیث دهر قانونمند حرکت او قانونمندۍ په شکل د مادې د ابدیت په بناء ، ابدي شهودي قانونمند حقیقت جوړوي او دزمان او مکان په مختلفو مقاطعو او ابعادو کې دمادي عامو قوانینو له مخې نه یوائې د روح او وجدي حالت په کل کې، بلکه د هغې پورې داړونده اجزاوؤ حالت او بدلون قابل د محاسبې او قانونمنده افاده یې هر وخت ممکنه ده.په همدې علت د خدای په کلام کې ویل شوي چې د حساب او کتاب په موقع کې دانسان دبدن ټول اعضاء په جداګانه ډول پخپله په انسان د نیکو او بدو اعمالو شاهدي ورکوي.که چیري روح مجرد مفهوم او په یوحال پیدا او باقي پاتې موجود وې نو د ځانګړو اعضاوو د ځانګړې شاهدۍ مسًله نه شوه مطرح کیدلې او یوائې په کل کې به د روح د عام مفهوم او موجود په حیث د شاهدۍ ذکر شوې وای. د خدای په

لوی جهان کې دخدای د لوی علم له مخې مرګ نسبي او ژوند ابدي مفهوم لري . هر مرګ دنوي ژوند اغاز او هر ژوند همزمان دنوي ژوند او مرګ په لور حرکت کوي او په متوازن ، متعادل او متناسب ډول دخدايي نظام دبقاء ساتندوی او همدغه دخدای د لوي نظام دبقاء او ابدیت لوی او انکار نه منونکې دلیل دې. د خدايي نظام قانونمندې ساتني او حفاظت ته خدايي طریقت ،شریعت او عبادت ویل کیږي او دهمدغه نظام څخه دسالمې ګټې په اخیستني او حفاظت پورې د بشریت او ټولو مخلوقاتو ټولې خوشبختۍ هم تړلې دي . نو ځکه د خدايي نظام ساتنه اومعرفت اودخدای د علم تحصیل د بشر لپاره د خدای د بې ساري نعمتونو څخه د اعظمي منطقي ګټې اخیستنې په مفهوم اومعنا ده، خدايي شریعت ددغه اعظمي استفادې لپاره یوائینۍ لار او خدايي رښتیني عبودیت ددغه ګټې اخیستنې خورا احسنه امکانات او طریقه ګڼل کیږي. مهمه خبره داده چې دغه تسلسل له پیله تر پای پورې ټول دخدای دلوی علم او د هغه ذات د لویي رواداري او پیرزوینې په محور څرخي اود خداي په کلام کې د انساني روح دپیدایښت په پروسه کې زماني قیدیت ته اشاره شویده. زمان نسبي مفهوم دې اودهر مادي واحد په تناسب مختلف نسبي مفاهیم افاده کوي.د بلې خوا پخپله قیودات هم کیدلې شي دشرایطو په تغیر سره تغیر وکړي. روح مجرد مفهوم نه دې او نباید هغه مجرده پدیده وګڼل شي . ځیني پوهان د روح د زماني او مکاني ابعادو څخه منکر دي یعنې هغوی روح عام مفهوم ګڼي چې هیڅکله خارجي وجود نلري او چې څرنګه دغه ټول فعالیتونه سرته رسوي، ځکه خو هیڅوک نشي پوهیدلې او

(c) ketabton.com: The Digital Library

باید هم پوه نشي. ځیني نور روح ته هر ډول زماني او مکاني ابعاد او تناسخ قایل دي. هغوی پدې عقیده هم دي چې بد روح دتناسخ پروسه کې د بدې او خبیثه ارواح په حیث په ځیني په اصطلاح کثیفو حیواناتو کې تر هغې دوام کوي ، تر څو چې یې د نفس تزکیه وشي. خو زما په عقیده روح په هر زماني او مکاني بعد کې مشخص او ځانګړې دي او یوائې په مشخص خلقت او پدیدي پوري اړه لري اود اسلام دمقدس دین حکم هم همداسې دې ، او په هره پدیده او خلقت کې دهغې د اجزاوؤ د وجدي حالتونو د قواوؤ دویکتورونو محصله جوړوي.خو دغه محصله کومه ساده میخانیکي تجمع او انتګریشن نه دې ،بلکه همغسې چې د خدای دلوی علم دقانونمندۍ له مخې دا لوی جهان دټولو علومود قوانینو او ټولو اجزاوؤ دوجدي حالتونو په ارګانیک تداخل سره ددی لوې جهان او هر خلقت او اجزاوؤ بقاء پایداره ساتي ، خود هر حالت او وضعیت په کمترین تغیر سره همزمان تغیر مومي. دروح د پیدا ایښت او بقاء په پروسه کې همداسې تفاوت او دیالکتیکي تحول او تکامل ته اشاره شوې ، او تکامل او تحول پخپله مختلف اشکال دحرکت ګڼل کیږي . هر حرکت با الذاته کثیرالجوانبه او کثیرالبعدي پدیده ده. پدې معنا چې هیڅ حرکت په ځانګړې محدوده کې مقید نشي پاتې کیدلې او همزمان په متوالي ډول په نورو او نورو حرکتونو بدلیږي او هر حرکت پخپل نوبت د انرژي مختلف ډولونه منځته راوړي او هغه د نوي کمي او کیفي پدیدو د ایجاد سبب ګرځي .حرکت ابدي دې اود خدای د مقضي ارادې سره سم د ابدیت ضامن ګڼل کیږي. دغه پروسه په متواتر ، مستمر او متداخل ډول دوام پیدا کوي او د مختلفو

خلقتونو او پدیدو د رنګینۍ او تنوع علت او انګیزه ګرځي .

مونږ دمخه د فلسفي اساسي مفاهیمو په باره کې دا هم ویلي وو چې « ماده متحرکه ده ځکه چې موجوده ده او موجوده ده ځکه چې متحرکه ده ». کله چې حرکت مجرد مفهوم او پدیده نشي پاتې کیدلې نو هیڅ مادي واحد او په هغه جمله کې روح هم د آمري خلقت او حقیقت په حیث مجرد مفهوم او پدیده نشي ګڼل کیدلې. د انساني روح د پیدا ایښت په پروسه کې د انساني وجود د کمي او کیفي متکامل او متحول خلقت په حیث څلور میاشتینې میعاد د روح دظهور لپاره مناسب او متناسب ګڼل شوې دې او یا په بل عبارت دا هغه زماني بعد جوړوي چې انساني وجود پدغه زماني مقطع کې د انساني روح دپیدا ایښت متناسب کمي او کیفي حالت او وضعیت ته رسیږي . پخپله میاشت ،کال او یا ورځ ،ساعت ، دقیقه ،ثانیه او یا نور زماني واحدونه ټول نسبي مفاهیم دي . د مثال په ډول د نجوم علم دا خبره معلومه کړې چې حتا زمونږ په شمسي نظام کې د عطارد د سیاري یوه شپه او ورځ دځمکې د شپې او ورځې ۵۹ برابره او یو کال یې د ځمکي ۸۸ ورځې کیږي ؛ د زهره یوه شپه او ورځ د ځمکې د شپې او ورځې ۲۴۳ برابره او یو کال یې د ځمکې ۲۲۵ ورځې کیږي ؛د ځمکي یوه شپه اوورځ ۲۴ ساعته او یوکال یې ۳۶۵ ورځی او شپږ ساعته کیږي ؛د مریخ یوه شپه او ورځ د ځمکې د شپې او ورځې نیمایي یعني ۱۲ ساعته او یوکال یی دځمکې ۳۸۷شپې او ورځې کیږي ؛ دمشتري یوه شپه او ورځ د ځمکي ۱۰ ساعته او یو کال یې دځمکي د ۱۲ کلونو برابر دې؛د زحل یوه شپه او ورځ دځمکې ۱۰ ساعته او یوکال یې د ځمکي د ۲۹ کلونو برابر دې ؛د یورانوس یوه شپه او ورځ دځمکې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱ ساعتونه او یو کال یې د ځمکې د ۸۴ کلونو سره برابر دی؛ د نپتون یوه شپه او ورځ د ځمکې ۱۶۰ ساعته او یو کال یې د ځمکې د ۱۶۵ کلونو سره برابر دي او بالاخره د پلوتون یوه شپه او ورځ د ځمکې د شپې او ورځې ۶ برابره او یو کال یې د ځمکې ۲۴۸ کاله کیږي. دا هغه ارقام دي چې اکادمیسن عبدالاحد عشرتي په خپل کتاب (اعجاز علمي قرآنکریم، دوهم چاپ په صفحه ۹۱) ذکر کړیدي. لمر ځرنګه چې شپه نلري تقریباً په ۲۵ ورځو کې یو وار پخپل محور څرخي او انتقالي سرعت یې په یوه ثانیه کې ۱۵۰ میله او د انتقالي حرکت یوه دوره یې پخپل مدار یعنې یو کال یې تقریباً ۲۰۰ ملیونه کاله او یا په بل عبارت د «Milchsrasse ــ شیري جاده، د (کهکشان)» سفر ۲۰۰ ملیونه کاله دوام کوي. (Qur’an und moderneWissenschaft ,Dr.Zakir Naik , s, 14). پدې ډول ساعتونه، دقیقې او ثانئې او د انسانانو او نورو خلقتونو او موجوداتو عمرونه د کلونو په حساب هم تغیر کوي او کاملاً نسبي مفاهیم لري .

د روح په باره کې د خدای په کلام کې ددې ذکر هم شوې دې، کله چې روح له بدن ځخه ووځي انسان مري. د بلې خوا مونږ د انساني آناتومۍ، بیولوژي او نورو اړونده علومو له مخې پوهیږو چې د انسان مرګ د مختلفو عواملو له مخې پیښیدلې شي. د مثال په ډول که چیرې پانقراس پخپل وخت ټاکلې اندازه انسولین او ګلوکاګون تولید نکړي، په وینه کې د شکرې اندازه د لازم مقدار ځخه ډیره زیاتیږي او یا کمیږي او د انسان د مرګ سبب ګرځي. د تایرایت غده چې په مرۍ کې ده په بدن کې د متابولیزم او نورو سترو وظایفو په ځنګ کې د

ایودین د تنظیم دنده هم لري. که د غه غده له فعالیته پریووځي، برعلاوه له دې چې د انسان د سترګو، مرۍ او مخ جوړښت بدلوي، د مرګ سبب هم کیدلې شي. زړه په بدن کې مرکزي او ډیر مهم ارګان ګڼل کیږي. کله چې ځیني ارګانونه، غدې لکه تریخې، ځیګر، پښتورګي او نور پخپل وخت لازم فعالیت ونکړې شي او یا په کافي اندازه انزایمونه ترشح نکړي، په وینه کې غوړي، مالګې، اسیدونه او نور مواد جمع کیږي او د انسان د مړینې سبب ګرځي. پدې ډول ډیر نور مثالونه راوړل کیدې شي چې د ځیني ارګانونو د ناسم غیر متناسب او یا د نه فعالیت په صورت کې لازم مقدار ترشحات صورت نه نیسي او انسان مري. پدې صورت کې کولې شو ووایو چې هر یو له دغه ارګانونو ځخه ذاتاً په شکل د اشکالو د روح دنده سرته رسوي. خو زما په آند دغه ډول قضاوت او پریکړه به ساده لوحانه، نئیف (ساده) او پریمیتیف (ابتدایي) وي.

ځیني پوهان روح او نفس یو شې ګڼي، خو ځیني نور د هغوی په منځ کې فرق او تباین ته قایل دي. هغه کسان چې نفس او روح یو شې ګڼي، شاید د تنفس د مفهوم او ماهیت په بناء یې دغه ډول نتیجه ګیري کړي وي، ځکه چې د تنفس په بندیدو هم انسان مري. ابو علي ابن سینا د روح د وجود د اثبات په باره کې خپلې رسالې او کتابونه د «نفس» تر عنوانونو لاندې لیکلي دي لکه: «د ناطق نفس پیژندنه»، «د نفس په باره کې د خلکو اختلافات»، «د بدن سره د نفس اړیکې»، «علم النفس» او د «نفسي قواوو څیړنه». مولانا جلال الدین بلخي د روح لپاره د خواجه سنايي په مرثیه کې د جان کلمه استعمال کړې او کثیر الوجهي شخصیت او ابعاد ورته قایل دې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

گفت کسی خواجه سنای بمرد   مرگ چنین خواجه نه کاریست خرد
کاه نبود اوکه ببا دی پرید   آب نبوداو که به سرما فسرد
شانه نبود اوکه به موی شکست   دانه نبوداو که زمینش فشرد
گنج زري بوددرین خاکدان   کو دو جهان رابجوی می شمرد
قالب خاکی سوی خاکی فگند   جان خرد سوی سما وات برد
جان دوم را که ندانند خلق   مغلطه گوییم به جانان سپرد
صاف درامیخت به درد می   بر سر خم رفت جدا شد زدرد
در سفر افتندبهم اي عزيز   مرغزی ورازی و رومی و کرد
خانهً خودباز رود هر یکی   اطلس کی باشد همتاي برد
خامش کن چون نقط ایراملک
نام تو از دفتر گفتن سترد

«کلیات شمس تبریزی ،ص ۳۶۸»

سره ددې دغه ډول اظهارات څه ناڅه دواقعیتونو سره سمون هم لري او دځانګړو اعضاوو څخه نیولې دحجراتو تر کچې پورې د ځانګړو مادي واحدونو وجدي حالت او یا په بله معنا د هغوی روحي حالت به افاده کوي ، او یا که دغه تسلسل ته دانسان دنوع د عمودیت او افقیت څخه نیولې دټولو خلقتونو په ټولو ابعادو کې دټولو وجدي او روحي حالتونو د انتګریشن او دیفرنسیشن سلسلې او ځنځیر دجهاني روح او وجدي حالت پورې ورسوو ،یواځې په هغه صورت کې مونږ دځانګړو مادي واحدونو او په کل کې د جهاني روح او وجدي حالتونو د ماهیت او واقعیتونو په باره کې علمي منطقي تصور پیداکولې شو .دخدای برحق کلام ځکه تأکید کوي چې: «قُلِ ٱلرُّوحُ مِنۡ أَمۡرِ رَبِّى وَمَآ أُوتِيتُم مِّنَ ٱلۡعِلۡمِ إِلَّا قَلِيلاً». په رښتیا چې انساني روح ډیرپیچلې هراړخیز خدایي آمري خلقت او یواځې دخدای په اراده او معینو شرایطو او وسایلو سره انسان دهغې په معرفت لاسبرې کیدلې شي.

ځیني پوهان د همدغه مفکورې له مخې خدای جهاني روح

بولي ، حال داچې جهاني روح هم خدایي مخلوق دې او په هیڅ کمي او کیفي ارزش سره د خدایي ذات او صفاتو سره دشرک جوګه نشي ګڼل کیدلې او نه خدای ته دغه ډول نسبت مناسب او متناسب ګڼل کیدلې شي . په قرآنکریم کې داخلاص د سورة ترجمه پدې ډول ده (ووایه چې الله یودې. الله بې نیازه دې .نه له چانه زیږیدلې او نه یې څوک زیږولې دې. او نشته خدای لره برابر سیال څوک). که چیرې دا خبره ونه منل شي خدای به هم «العیاذبا الله» د خلقتونو او پدیدو دپیدا یښت دعلت او معلول په تسلسل کې واقع شي ، چې ممکنه نده.

همداسې ډیر پوهان « العیاذ با الله» مطلق عقل ،عقل محض ، عقل اول ،عقل کل ، عقل خالص ،سوچه عقل، مطلق جوهر ،جوهر محض ، مطلقه ایده ،طبیعت او دیته ورته خارق العاده اوصافو او خصوصیاتو لرونکې پدیدې چې اصلاً باالذات خدایي خلقتونه ګڼل کیږي دخدای سره په شرک مني او « فلسفهً اولي» (لومړۍ فلسفه) هم دخدای علم ګڼي ، حال داچې فلسفه یواځې او یواځې د خدای دلوی علم بشري ذهني بدیل ګڼل کیدې شي . انسان ، که په پرنسیپ او نظري لحاظ د خدای د خلف په حېث ، دخدای د علم له لارې د ټولو پدیدو او خلقتونو په معرفت ، ارزونې او محاسبه قادر دې ، خو دعملي امکاناتو له مخې نه د ټولو پدیدو او خلقتونو په معرفت ، ارزونه او محاسبه قادر دې او نه ورته ضورت لري چې قادر واوسي.دمخه مونږ لیکلي چې عقلانیت یعني علم او قانونمندي شکل دموجودیت دمادي دې. هیڅ موجود ،حتاډیر بسیط موجود ، وجود نلري مګر په قانونمند شکل سره. ایادا ممکنه ده چې مونږ د یوه بسیط مادي واحد قانونمند موجودیت ، شعور ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

انساني عقلانیت او حتا جهاني عقل ، مطلق عقل ، سوچه عقل او حتا بل کوم خارق العاده خدایي خلقت چې اصلاً خدایي خلقت دې ،کیدلي شي او یا ډیر ساده منطق دا منلي شي چې د خدای په حیث ومنل شي ؟د جوهر په نامه کوم خاص وجود ، پدیدي او خلقت ته زه قایل نه یم. زه پدي عقیده یم چې هر مادي موجود ځانګړي کمي او کیفي اوصاف او خصوصیات لري. هر ځانګړې کیفیت کیدلې شي دځانګړي مادي واحد او پدیدي د نسبي جوهر په حیث ومنل شي. که دغه کیفیت ته مونږ هر نهایي حالت او موقف هم قایل شو بیا هم دخدایي ذاتي او توصیفي معیارونو سره سیال جوګه نشي ګڼل کیدلې. **پدې توګه خالص جوهر ،مطلق جوهر او یا مطلقه بې جوهره پدیده او خلقت هم وجود نلري.** د طبیعت په نامه هم کوم خلقت ،پدیده او موجود نه شته. په طبیعت کې مختلف موجودات ،پدیدي او خلقتونه په میخانیکي ، فیزیولوژیکي ،بیولوژیکي او یا نورومادي ارګانیک انتګرالي او دیفرنسیالي وضعیتونو او حالتونو کې په ټاکلي نظام سره قرار لري. شک نشته چې لوی جهاني نظام په لوی جهاني وجدي وضعیت او حالت کې قرارلري او یا په بل عبارت د لوی جهاني روح څخه برخمن دې. خو دغه نظام ، دغه وجدي وضعیت او حالت او یا په بله معنا جهاني روح د خدای دلوی علم ،لویي قانونمندۍ او مقضي ارادې مخلوق او محصول او په لحظوي ستاتیک دینامیک دیالکتیکي بدلیدونکي نظام کې قرارلري او خدای تغیر ناپذیره او تغیر نه منونکې ذات دې. ایا کیدلې شي مخلوق دخالق سره سیال

جوګه بدیل جوړ کړي ؟ایا ممکنه ده نسبي وضعیتونه او حالتونه کله هم په مطلق حقیقت بدل شي ؟او هغه هم په همزمان او هم مکان ستاتیک ــ دینامیک دیالکتیکي بدلیدونکي نظام کې ؟هیڅکله نه !!! مونږ پوهیږو چې د نړۍ ډیرو مشهورو پوهانولکه کانت د «عقل محض» هګل د «مطلقي ایده» «جهاني روح» او ډیرو نورو د همدغه ډول مسایلو په باره کې څیړني کړي دي. هګل د ایدیالستي دیالکتیک تر عنوان لاندې دیالکتیکي قوانین د مطلقې ایده د مراحلود پیژندلو په حیث فورمولبندي کړي ، خو پدې نه دې پوهیدلې چې ایدیالستي دیالکتیک او قوانین وجود نلري. خدای د خپلې مقضي ارادې له مخې دا لوی جهان د خپلو مخلوقاتو د استفادې په خاطر مسخر او مقدر پیداکړې دې. ډیرو پوهانو دا جهان همغسې چې خدای پیداکړې ، همغسې یې څیړلې او پیژندلې دې.دې کې شک نه شته چې مونږ ډیرو کوچنیو ذراتو ، تشعشاتو ، ساحوي ، پلازمایي او د پدیدو او خلقتونو د ډیرو نورو حالتونو او وضعیتونو داحساس او ادراک څخه دتل او یا تر یو وخته پوري عاجز یو. خو دا خبره هیڅکله دا معنا نلري چې دغه محیطونه غیرمادي ، ما بعدالطبیعه ، متا فزیکي او یا د مادیت د محیط څخه وتلې کوم بل ډول حالت غوره کړې.د خدای دا لوی جهان هرډول نسبي حالت غوره کولې شي ، خو د مادیت د ساحې څخه وتل یې ناممکن دي.ځکه چې د خدای جهان د کوچنۍ ذري څخه نیولې تر خورا لوی مادي موجود پورې دخدای دارادې له مخې په قانونمند شکل سره واحد تړلې جهان جوړوي .هغه پوهان چې دخدای دارادې په خلاف موضع غوره کوې او یا دناسم تحلیل له مخې بیا هم غواړي د «مُثُل»

(c) ketabton.com: The Digital Library

«مابعد الطبيعه» «متافزيکي» اود هيڅ په بنياد تخيلي او تصوري فورمولبندۍ او تيوري ګاني جوړي کړي ، پايلي يي معلومي دي چې تر اوسه يي په دغه بې بنياده بنيادحتا يوې هڅې هم مثبته نتيجه نده ورکړي.

ځيني کسان شايد مدعي شي چې ډير پوهان لکه هګل، کانت ، دکارت او نور چې پخپله ايديالستانوو عيني قوانين کشف او فورمولبندي کړي او ډير حقايق يي تر لاسه کړيدي. دليل يي دادې ، سره ددي چې دوی د ذهني او شعوري پديدو مادي قانونمند موجوديت ته قايل ندي ،خو عملاً دخپل داخلي ذهني چاپيريال څخه متأثر او په خپله ذهني هنداره کې د واقعيتونو ننداره کوي او په دغه بنياد يي رحماني او شيطاني خوبونه ليدلي ، دتصوراو تخيل په پوړيو کې د الهام ،کراماتو ،نبوغ او پيغمبرانو (ع) د وحي احساس او ادراک کړې او اړونده فورمولبندۍ يي د هغوی په آند په تخيلي او تصوري شکل طرحه او فورمولبندي کړيدي . خوزه پدې عقيده يم چې د تصور او تخيل جالې (کشتۍ) هميشه په کاړ خيژي او لکه د سحر خوبونه تل په مايوسۍ بدليږي. همدا سبب دې چې د ډيرو فلسفي مسايلو په باره کې حقايق لا تر اوسه په ترګمۍ کې پاتې دي. يوائې علمي قانونمندي څيړني کيدلې شي مثبتې او دقيقي پايلې ولري.

همغسې چې د خدای په کلام کې د روح د قانونمند ماهيت پيژندنه مشکله تعريف شوې او لکه څومره چې د پوهانو هڅې تر اوسه پدې باره کې بې نتيجي پاتې دي ،په حقه سره د روح موضوع په بيساري وسعت او عمق سره د خدای دلوی علم او لوی قدرت اساسي مفهوم او زړي جوړوي. روح په واقعي

مفهوم او معنا د خدای دلوی علم د قانونمند عملي او نظري ديالکتيک منتجه دقيقه محصله او په کل او جز کې د خدايي خلقتونود دقيق نظام دعظمت نمايش دې. د روحي مسايلو دقيقه علمي محاسبه په عالم الاسباب کې نه عملي ، نه ممکنه او نه ضروري ده. دغه محاسبه يوائې د خدای دلوی قدرت ، لوی علم او لوی جهان په امکاناتو کې ممکن ګڼل کيدې شي. اصلاً د عالم الاسباب په عملي ژوند کې ډيري دقيقي محاسبې ضرور هم ندي او نه چا کله د ډبري سکاره د طلا خرخوونکو په تله تللي. پوهانو ته پدې هم پوهيدل پکار دي چې په کومه محاسبه کې څومره دقت ضرور دې ؟ په همدې خاطر د خدای په کلام کې د روحي مسايلو دمحاسبې اشکالو ته ګوته نيول شوې چې پوهان خوشې په ناممکناتو پورې ونه نخلي. لکن ، لکه څرنګه چې ما دغه مسًله په خپلو کمو امکاناتو څيړلي ، د روح د قضي په دغه روحيه او ماهيت پوهيدل حتمي دي. نه چې پوهان هم خپل او هم دنورو قيمتي وخت په عبثو خبرو ضايع کړي. خو ددې ټولو خبرو سره سره ، همغومره چې خدايي نظام مغلق او پيچلې دې ،په همغه اندازه دقيق او قانونمند هم دې. د مثال په ډول ، ايراني شاعر ويلي وو:

ما زاغاز وزانجام جهان بي خبريم
اول واخر اين کهنه کتاب افتاده است

خو ما په خپلو دلايلو سره وښودل ،سره ددې چې قديم په قديم کې هيڅکله وجود نه درلود ، حال په لحظوي ډول ګذرا پديده او ابد هم هيڅکله په ابدي نظام کې ابد ته نه رسيږي ،بيا هم څرنګه چې جهان قانونمند پيدا ، قانونمند پايي او قانونمند بدلون مومي ،په پرنسيب کې د هرې پديدي افاده او

(c) ketabton.com: The Digital Library

محاسبه په هر زماني او مکاني بعد او مقطع کې ممکنه ده. خو په دغه بوده او تنسته (عرض وطول) کې یواځې د علم او قانونمندۍ مزي غزیدلې شي او د تصور او تخیل خودخواهانه او جاه طلبانه قد تل پدي طول و عرض کې کوتاهي کوي. نو ځکه د روح د علمي قانونمند خلقت په روحیه پو هیدل حتمي او ضروري کار دې. ډیر خلک له دې څخه ډار لري چې څه ډول د دیني مسایلو په باره کې بحث وکړي.زه پدي عقیده یم ، کله چي خدای انسان ته د علم او پوهې استعداد ورکړې ،پدي نړۍ کې یې خپل خلیفه ټاکلې ، د دغه ټولو خلقتونو په معرفت یې مکلف ګرځولې چې خدایي خلقتونه وپیژني او د خدای د مخلوق د استفادې وړ یې وګرځوي او همدغه د بشري خلقت او ژوند اساسي هدف او همدغه د خدايي طریقت ،شریعت ، دین ، عبادت او ثواب یواځینې هدف او لار هم ګڼل کیږي ، که چیرې یو انسان پخپل خدای پوره ایمان ولري ، جمعي د خیر ښیګڼي سپیڅلې ارمان ،تقوا ، صداقت او کافي پوهه ولري نو ډاریې په څه کې دې ؟ زما په عقیده ،دغه ډول انسان په پوره جرئت سره کولي شي دخداي درضاء او قضاء سره سم هر خدایي خلقت د نیک هدف او مقصد د ترلاسه کولو په خاطر وڅیړۍ او فورمولبندي یي کړۍ ،اجر به یي حتماً احسن او پایله به یي هم نیکي او ثواب وي.

زما په عقیده ، څرنګه چې د روح موضوع د خدای د علم او همداسې د هغې د بشري ذهني خلف ، فلسفي اساسي زړي تشکیلوي ،پکار دادي په راتلونکي کې په دې موضوع تم شو او زما په عقیده ښه به داوي که مونږ خپل نظر د پخوانیو نظریاتو په مقابل کې د علمي منطقي دیالوګ په شکل وړاندي

کړو حتا د هغه لوستونکو لپاره چې یواځې لومړني (ابتدایي) فلسفي معلومات هم ولري ، پوهاوې به یي ورته ډیر مشکل نه وي. د اوس لپاره په پورتنۍ سریزه بسنه کوم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دین :- زیربنده او پرمختیا یې

سپتمبر ۲۰۰۹ م کال

دهغه پدیدو او ارزشونو په باره کې چې د تقدس حیثیت او مقام ترلاسه کوي ، څه لیکل ، څیړنې کول او عقیده څرګندول خورا مشکل کار ګڼل کیږي. خو زما په عقیده ، ددې څخه هم مشکل به ، بې ارزښه او بې بنیاده پدیدو ته ارزش او د تقدس حیثیت ورکول او قایلیدل او یا په دغه ډول پدیدو بې باوره او بې یقینه ایمان لرل وي.

ادیان که حقیقي دي او که مجازيي، په منلو سره، د هر انسان د عقیدوي تقدس او توجه په خورا لوړ مقام کې قرار لري، دشک څخه ووځي او ګوتنیونه او ګوتڅنډنه ورته غیر مجاز ګرځي . نو ځکه دین د انساني عقیدي په حیث هره بڼه او رنګ چې ولري ،حقیقي وي او که مجازي ، هم د اسلامي او هم د نړیوالو بشري قوانینو له مخې مقدسه ، د تعرض څخه مصؤنه او همغسې چې انسان خدای مختار ګڼلې د خپلې عقیدي په انتخاب کې آزاد ، مختار او هیڅوک پرته له ابلاغ څخه خپله عقیده په نورو په جبر سره د منلو حق نه لري.په ملي او نړیواله کچه د هرډول عقایدو لکه سیاسي ،کلتوري ،ایدیولوژیکي ،دیني ،مذهبي او نورو د درناوې په خاطر د مختلفو هیوادونو ،قومونو ،ټولنو ،طبقو او مختلفو اقشارو تر منځ په هره کچه

منل شوي ملي او نړیوال قوانین ،اصول او نورماتیفونه وجود لري او ټول په حقیقت کې یو شان د درناوي او پام لرنې وړ ګڼل کیږي . د بشر د پیدایښت له لومړۍ ورځې څخه ډیرو ادیانو ، هم د خدای (ج) له طرفه د پیغمبرانو په لیږلو سره ظهور کړې او هم د شخصي اقتدار او شهرت د ترلاسه کولو او یا د بشري ژوند دسمون او د ټولنیزو چارو خیر ښېګڼې په منظور مجازي ادیان هم د ځینې اشخاصو او افرادو له خوا ، لکه زردشت ،فرعونیان ،بودا او ډیرو نورو له خوا رامنځ ته شوی دی. سره ددې چې د خدای د اخري پیغمبر ،محمد (ص) په نبوت اخرې او اولې سراسري عالمی دین ،اسلام ، په ظهور نور ټول ادیان منسوخ ګڼل شوې ،خو نن هم په نړۍ کې په سلګونو او زرګونو مجازي ځانګړې ادیان موجود او لا دغه سلسله دوام لري ، او ددی ټولو خبرو سره سره انساني عقیدي ته د درناوي اصل پرځای پاتې دې. څوک په چا په جبر خپله عقیده نه شي تحمیلولې او د مختلفو ادیانو د متقابل ارګانیک امیزش او انتګریشن په خاطر د ابلاغ اصل اوس هم مشروع او منلې وسیله او طریقه ګڼل کیږي. په کل کې عقیدوي پریکړه د منازعې څخه منزه، مبراء او یواځې ځانګړې او ټولنیز اختیاري ،شعوري او منطقي اصل په کې معتبر ګڼل شویدې . نن هم دا پوښتنه لا پرځای پاتې ده چې ، ایا په رښتیا هم دین وجود لري ؟که لري یې ،ا یا حقیقي دې که مجازي ؟د دین مالک څوک دې ؟کیدلې ششي ، په اوسنیو شرایطو کې ډیر ادیان وجود ولري ؟که موجود اوسي ، څه بدي به ولري ؟کیدلې شي هر ټولنیز قانون ته دین ووایو ؟دا ممکنه ده چې د دین خالق انسان اوسې ؟... .

هو ! دا ډول نوری بې شمیره پوښتنې نن هم پیدا کیدلې

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي.

که څوک مدعي شي چې دین اصلاً وجود نلري ، اول خو تاسې داسې کس نه شئ پیدا کولې چې د تعقل ، فهم او منطق له مخې دې د خدای او دین څخه منکر شوې اوسی. معمولاً دا ډول پیښې د ناپوهۍ او بې بنیاده احساساتو له مخې را منځ ته کیږي. هر څوک چې د دین څخه منکریږي ، که یو ځل د دین د موجودیت د منطق په دلایلو فکر وکړي ، هیڅکله به منکر نه شي. مګر په یو صورت کې ، کله چې د عقل د کمښت او نشتوالي په سبب ددې کار جوګه نه وي. تاسې په نړۍ کې داسې کوم مثال نه شئ پیدا کولې چې یوه ټولنه بې دینه اوسي .که چاپه کومه ټولنه کې جبراً په دین باندې بندیز لګولې ، لکه په پخواني شوروي اتحاد کې (حال دا چې دغه ډول بندیز د کمونیستي رژیم په وخت کې هم مطلق او عملي نه وو او د لاچارۍ په وخت کې د خورا سرسخت کمونیست له خولې هم خپل خدای ته د مراجعې او مرستې غوښتنې جیغې وتلي) او د خورا کم فرصت په ترلاسه کولو سره مونږ ددې شاهد وو چې په کوم عطالت سره یې خپلو پخوانیو دیني عقایدو ته مراجعه وکړه .بشري ټولنه د خپل پیدا ښت له لومړۍ ورځې څخه تر نن ورځې پورې یوه ورځ بې دینه نه ده پاتې شوې، خو اکثر وختونه د خپلو ناسمو احساساتو، ناسم درک او د خپل خالق د ناسمې لټې په نتیجه کې په کثرت او تعدد دادیانو او خدایانو او وختې ده .د نړۍ سترو عالمانو او پوهانو په خپل خدای باور او ایمان لرلې او ستاینه یې کړېده. سره ددې چې په نړۍ کې ډیر ادیان موجود دي ، خو په واقعیت کې ټول پیروان یې په واحد خدای ایمان لري ، پدې معنا چې د خدای د

وحدانیت باور د هر متدین موًمن په ضمیر کې وجود لري. دې کې شک نشته چې خدای هغه لوی حقیقت دې چې د انسان په شعور کې نه ځاییږي او په هکله یې څوک ثبوتي دلیل نه شي وړاندې کولې ،خو ددې لپاره هم څوک قانونمند منطقي دلیل نه شي لرلې چې خدای وجود نه لري. پرته له ثبوتي دلیله په خدای باندې د انسان د باور او ایمان دلیل دادې ،چې دا بې ساري خارق العاده خلقتونه یې پیدا کړیدي.هغه څوک چې له خدای څخه منکر دي ، د هغوی په آند ددغه خارق العاده خلقتونو خالق څوک دې ؟ ایا دوی العیاذ بالله د خدای د نه موجودیت لپاره قانع کوونکي منطقي دلایل لري ؟ هره پدیده چې پیژندل کیږي خدای نه شي ګڼل کیدلې او یوائې د همغه واحد خدای خلقتو نه دي چې ټول مخلوقات پرې ایمان لري. انسان د خدای د پیژندني او توصیف څخه د همیش لپاره عاجز دې. خدای لوی دي او د انسان په شعور او ذهن کې نه ځاییږي. پدیدې یوائې د کم و کاست ،تزاید او بدلون له مخې د انسان او نورو مخلوقاتو په حواسو ،ذهن ، ادراک ،شعور او فهم کې انعکاس پیدا کولې او د معرفت وسیله او علت جوړیدې شي. د خدای په ذات کې کم و کاست ، زیاتوالي او بدلون څرنګه چې هیڅکله نه شي پیښیدلې ، ځکه خو یې د انسان په حواسو ، ذهن ،درک ، شعور او فهم کې د انعکاس دلیل او علت هم نه شي جوړیدلې او انسان د خدای د مستقیمې نظارې ، احساس درک او فهم توصیف څخه د همیش لپاره عاجز دې .په همدې علت هغه پوهانو چې د خدای د ذات او صفاتو په باره کې خبرې او بحثونه کوي حقیقت نلري او یوائې بې بنیاده غیر قانونمند تخیل او تصور ګڼل کیدې شي. غیر قانونمند تخیل او تصور

(c) ketabton.com: The Digital Library

هیڅکله معیار د حقیقت نه ګڼل کیږي ، نو ځکه هغه کسان چې د خپلو دغه ډول بې بنیاده تخیلي دلایلو او پوچو تصوراتو له مخې د خدای د قادر کامل ذات د اقتدار څخه انکار کوي د فهم او تعقل له مخې نه بلکه یوائې بې بنیاده کور کورانه احساسات ګڼل کیدې شي. دلته ددې پوښتنې راولاړیدل په ځای ګڼم چې: « څه ډول او د کومې لارې انسان د خدای معرفت حاصلولې شي ؟ ددغه مناسبت طریقه به څه وي ؟ او په خدای د ایمان ، باور او کامل یقین وسیله به څه وي ؟ په خدای باندې د کامل یقین لپاره د هر څه دمخه د دې لوی عالمي قانونمند ابدي نظام ، خارق العاده خلقتونو او پدیدواو د هغې د لحظوي همزمان او هم مکان ستاتیک ـ دینامیک بدلون څخه به نور څه لازم او کافي وګڼل شي ؟

هو !د انسان د شعوري امکاناتو له مخې د خدایي معرفت او د خدای د لوی ذات په مقابل کې د انساني خلافت امکانات او عملي طریقې او لارې چارې تر نن ورځې پورې او یا که دقیق وو ایم تر هغې ورځې پورې چې د «عینیت فلسفې» تیوري نه وه فورمولبندي شوې او د شعور او مادې مناسبت لا د فلسفې د اساسي مسئلې په زاړه بنیاد همغسې زړه په زړه پاتې وو ،د بشریت په تاریخ کې د یوې سترې لا ینحله معما په څیر لا ینحله پاتې وه او ټول علوم په عام او فلسفه او دیني علوم ، سره ددې چې قرآنکریم په ټولو اساسي مسایلو کې صراحت درلود ،په خاصه توګه ،تجاهل العارفانه او یا عمداً د «صراط المستقیم » څخه عُدُول کړي وؤ او په شړو شو دیارو روان وؤ. په تیرو فلسفي بحثونو (شپږم حس که د شعور او لاشعور دیالکتیک ،مقضي او مقدره اراده... ، او نورو بحثونو کې) د ځیړنې له

لارې ما د خپلو امکاناتو په کچه وکولې شول ددغه متقابل مناسبت نا مرئي ، نا محسوس او لا مدرکه لارې چارې د متماتیکې ګرافیکونو ، ارقامو او په کل کې د منل شوو علومو د قوانینو ، قانونمندیو ، اصولو او نورماتیفونو له مخې په ګوته کړم ،د نومورې معما حل اعلان او د بشریت لپاره ددغه طریقه د خدای د رضاء او قضاء په مرحمت او استعانت د خدایي معرفت د غیر مستقیم امکاناتو کړکۍ خلاصې کړو. کله چې په عالم الاسباب کې انسان او یا بل کوم خلقت ددې لوی جهان د خارق العاده نظام او خارق العاده خلقتونو صانع نه شي جوړیدلي ، خو عملاً هم دغه ډول یو خود کفاء او خود بقاء ابدي نظام او هم دغه ډول سرشاره غني زیرمې او خلقتونه وجود لري. ایا همدا تاسې د یوه عالم ، با شعوره او منطقي انسان په حیث د علمي قیاس او استقراء په بنیاد ، په الرحمن الرحیم قادر ذات نه باوري کوي ؟ ایا همدغه علمي شواهد ، دلایل او قراین ستاسې د کامل یقین د حاصلولو لپاره به کافي نه وي ؟ په هغه صورت کې که پورتني دلایل تاسې نه شي قانع کولې ، په مقابل کې ستاسي مقنع دلایل به ځه وي ؟

ځینې پوهان خدای ته د مستقیم با لفعل عامل ذات نسبت کوي. په دې صورت کې، زه په دې باور یم چې اصلاً به قانونمند نظام ، قانونمند جهان او خلقتونو ته ضرورت نه وي .ځکه چې خدای په با الفعل عمل کې قانونمندۍ ته ضرورت نه لري او په هر وخت هر څه چې وغواړي په کولو یې قادر ذات دې او انسان به د خدای د خلیفه په حیث ددغه کارونو د تکرار څخه همیشه عاجز وي او د خدای خلیفه به هم نه ګڼل کیدلي. نو ځکه دا سمه خبره نه ده. خدای دا لایتناهی خارق العاده لوی جهاني

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظام په خپله مقضي الامر اراده سره د علت او معلول په قانونمند بنياد پدې خاطر پيدا کړې چې خپل خلف انسان لپاره يې مسخر، مقدر او په معرفت او استفادې مکلف وګرځوي.

خدای د خپل لوی علم له مخې دلوی قانومند جهان صانع ګڼل کيږي او انسان يې دعلم په سبب خپل خليفه او ددې جهان په معرفت مکلف ګرځولی. دا نظام د لوی خدای په اراده قانونمند پيدا شوې، قانونمند پايي او قانونمند بدلون او تکامل مومي.

لوي خداي دخپل لوي علم دعامې قانونمندۍ له مخې دلوی جهان او حرکت متقابل ابديت او موجوديت يو تربله سره لازمي ابدي علت او معلول، قائم با الذات او خلل ناپذير ګرځولي او يوائې دقضاء او قدر دجبر او اختيار له مخې په کې تغير او تصرف ممکن ګڼل کيدې شي. انسان د خپلو مقدراتو له مخې د خدای د عالم خلف په حيث يوائې د قانونمندو پديدو او خلقتونو په معرفت مکلف ګرځيدلی، او يوائې د قانونمندۍ له مخې د هغې د معرفت، پيژندني او بدلون جوګه ګڼل کيږي. په همدې سبب علم په نر او ښځه يوشان فرض ګرځيدلی او ددې جهان سره يوائې عالم اشخاص د قانونمنده کړه وړه کولو جوګه او سيال ګڼل کيږي.

له پخوا زمانو څخه انسانانو د مختلفو طبيعي پديدو لکه لمر، باران، اور، ... ؛ انسانانو، حيواناتو، خزندو، د خپلو لاسي مصنوعاتو (لکه بوتان، ...)، پرستش کاوه او اوس هم دوام لري. خلقتونه او پديدې چې محکوم په ذوال او دبل چا نيازمند اوسي، هيڅکله خدای نه شي جوړيدلی. دې کې شک نه شته چې، انسان د خدای د خلف په حيث، ځيني خدايي صفات لرلې شي، خو دا هغسي صفات نه دي چې انسان د

خدايي مقام او درجې ته ورسوي. خدايي صفات خاص صفات دي چې يوائې خدايي ذات پرې متصف کيدلی شي. د مثال په ډول لکه چې د اخلاص په سورة کې ددغه ډول ځيني صفتونو ذکر شويدي.

قُلۡ هُوَ ٱللَّهُ أَحَدٌ (١) ٱللَّهُ ٱلصَّمَدُ (٢) لَمۡ يَلِدۡ وَلَمۡ يُولَدۡ (٣) وَلَمۡ يَكُن لَّهُۥ كُفُوًا أَحَدُۢ (٤)

ترجمه: ووايه (ای محمده دوی ته) چې الله يو دې. الله بې نيازه دې. نه له ده څخه څوک پيدا دې او نه دې له چا څخه پيدا دې. او نه شته (الله) ته برابر سيال.

دا داسې صفات دي چې پرته له ذات الهي پرې بل کوم خلقت او پديده متصف کيدلی نه شي. په نتيجه کې ويلې شو، ټولې پديدې چې يو تر بله سره علت او معلول جوړوي، يوه له بلې پيدا، يو تر بله سره مرکب، يو د بل جز او کل تشکيلوي او يا يو بل ته نيازمند او يو بل پورې تړلي دي، څه ډول يو تربله د خدای په حيث منل کيدلی شي. انسان دخپلو ذهنيګريو، نيمګړتياوو او اړتياوو په سبب په خپله ګټه او يا د يوه يا بل په پلوۍ حقايق او واقعيتونه تحريفوي، حال داچې خدای د عادل او منصف ذات په حيث په دوست او دشمن د خپلو نعمتونو، سخاوت، او کرم يو ډول رواداري او پيرزوينه لري.

ايا ممکنه ده يو انسان د يو بلا نفساني، غريزوي خواهشاتو؛ مالي، ځاني نيمګړتياوو؛ روحي، ټولنيزو فشارونو او ډول ډول نورو اړتياوو او نيازمنديو د تأثراتو سره سره متأثر نشي او تل عادل او با انصافه پاتي شيي؟ دپورتنيو جملو څخه په نتيجګيرۍ سره ويل شو، سره دد چ د اسلام خدايي دين په عالم الاسباب کي دټول عالم بشريت او ټولو خلقتونو تر منځ د عدل او انصاف په بنياد د قانونمند عمل او مناسباتو دتأمين په

(c) ketabton.com: The Digital Library

خاطر ټول شرایط په نظر کې نیول شویدي ، خو څرنګه چې انسان مختار او دا جهان د هر خلقت لپاره د ازموینې ګذرا مرحله ګڼل شوې ،نفس او شیطان هم په ډیرو غلبه پیدا کوي او انساني قوانین ولو که هر څومره په پراخ ټولنیز بنیاد جوړ شوي اوسي ، حتماً به د ځانګړیطبقې ،اقشارو او ډلو ټپلو دعلاقمندیو نماینده ګي کوي او هیڅکله به د خدایي عادلانه ،منصفانه قانون واقعي دموکراتیکه بڼه ونلري. پدې معنا چې هر دین ټولنیز قانون ګڼل کیږي ،خو هر ټولنیز قانون دین نشي ګڼل کیدلې او یواځې په نسبي ډول هغه وخت د دیني رسالت ځیني دندي سر ته رسولې شي چې منل شوي قوانین د عامه خیر ښیګڼې په بنیاد تدوین او په عادلانه او منصفانه بڼه په عمل کې پلې شي . روسي تزار چې پخپله هم حاکم ، هم قانونګذار ، هم دقانون مجري او هم حامي وو ، دخپل قانون څخه دا ډول سر ټکوي:

pishut zakoni ,esli ikh ne sabludaut « **Naprasno** »(ترجمه:عبث قوانین لیکي ، کله چې یې نه مراعات کوي) . دا د بشر د حقوقو ، دموکراسۍ ، انسانیت ،عدل ، انصاف او ... مدعیان ، مدافعین ، علم برداران ، ... هم عبث دغه ټول قوانین د نورو لپاره لیکي ، کله چې پخپله یواځې د هغې په ضد عمل کوي . دین په حقیقت کې دبشري سراسري ګټو او علاقمندیو تمثیل او نمایش دې او هیڅکله په ځانګړو طبقاتي ، قشري او ډلییزو سلیقو او ګټو پورې اړه نه لري. مختلف مذاهب چې معمولاً په شخصي او ډلییزو سلیقو پورې اړه لري ،نه یې دي کړې شوي حتا په اسلامي ټولنه کې چې دواحد قرآني کلام د احکامو ، اوامرو او نواهیو له

مخې جوړ شوې ، نه یواځې بې طرفه پاتې شي ، بلکه خورا زیات پرابلمونه یې ایجاد کړیدي. نه عامې بشري او خلقتي ګټې او ضرورتونه تمثیلولې شي او نه د دغه ډول سراسري بشري عادلانه قانون او موٴسسې د تأسیس جوګه ګڼل کیږي . یواځې خدایي عامه پیرزوینه ،رواداري ،عدل ، انصاف او لوی علم د حقیقي دیني اساساتو او تأسیساتو جوګه ګڼل کیدلې شي. **دین په حقیقت کې هغه جامع علماً او عملاً تنظیم شوې خدایي قانون دی چې په دوامداره توګه دبشري مادي او معنوي هر اړخیزه عادلانه بسیا ژوند تحقق او تأمین تضمین کوي. دین د خوشبخته ژوند ،پوهې او عادلانه مناسباتو قانون او اصول دي.**

هو !دین ، الهي قانون دې او یواځې قادر او بې نیازه ذات کیدلې شي دغه ډول جامع او بې پرې قانون واضع او حامي اوسي. زما په عقیده ،په دې باره کې کوم ثبوتي دلیل وړاندې کولو ته ضرورت هم نه لیدل کیږي ځکه مونږ محض د تخیل او تصور له مخې د خدای(ج) د ذات ، صفاتو او خارق العاده خلقتونو په باره کې دمبالغو او اغراق څخه ډک شاعرانه بحثونه نه کوو او نه څوک دیته اړباسو چې د خوشباورۍ له مخې په پټو سترګو زمونږ وړاندیزونه ومني او د لنډ دیالوګ په ترڅ کې خپل شکونه رفع او ځانونه کامل یقین ته ورسوي . مونږ دخدای د لوی علم ،قانونمندۍ ، قانونمند منطق او یواځیني عالي خلاق خدایي تکویني کلتور څخه چې پخپله

(c) ketabton.com: The Digital Library

خود ګویا او خود ثبوت ګڼل کیږي بحث کوو ، چې عملاً دا لوی عالمي نظام پرې بناء ،ټول مخلوقات ترې عملاً مستفید او دذرې په اندازه تغیر او خلل په کې څوک نه شي راوستلې . همغسې چې په اغراق امیزه بې بنیاده تخیلي او د قانونمند منطق څخه بې محتوا بحثونو لپاره د علمي قانونمند منطقي دلیل لټول بې معنا او بې مفهومه کار ګڼل کیږي ، په همدې ډول د علمي قانونمند منطقي بحث څخه ،چې نظري او عملي ثبوتي دلایل یې یواځینې لازمي او کافي شروط ګڼل کیږيي،انکار او اضافي ثبوتي دلایلو په غوښتنه جاهلانه تأکیدونه کول پرځای نه بریښي او دهر ثبوت لپاره د بل ثبوت د توالي څخه پرته به بل مفهوم هم ونلري.

ښه به داوي د الهي دین په اساساتو او ارزښتونو باندي بحث وشي ترڅود خدای د حقیقي دین اود دغه بې شمیره مجازي ادیانو چې دچا دشخصي ګټو په خاطر دمجازي تقدس او اعتبار څخه برخورداره پاتي شوي،تفکیک ، اود علم او حقیقت په بنیاد د بشري عادلانه هوسا ژوند اومناسباتو رښتیني شرایط تحقق پیدا کړي.

ولي پوهانو ، دیني عالمانو او فیلسوفانو په داسې بنیادي او مهمو حیاتي مسایلو کي سکوت اختیار کړې او د خپلې عقیدي او نظر داظهار څخه ډډه کړي ؟یا ولي یې نظریاتو او څرګندونو یواځې تخیلي او تصوري اغراق امیزه بڼه درلو دلي ؟ولي دحقایقو او واقعیتونو په سپیناوي او دحق اوباطل په تمیز نه دي بریالي شوي ؟ یا ولي دغه حریم تت او په طلسماتي شکل دهر ډول ګوتنیوني اوګوتڅنډني څخه مصؤن او مبرا پاتي شوې ،ولي د بشر ټول مقدس او دامن مکانونه

(صومعي،چله خاني ،خانقاوي ،کنیسی ،مندرونه ،کلیساوي ،تکایا ، مساجد او ډیرې نورې مقدسي ورشوګاني) په متضاد ډول د مرموزو او مجهولو خارق العاده قوتونو په واک کي پریوتي او د نیکۍ او بدۍ ، ثواب او عذاب ،رښتیا او دروغو ،مناجات او خرابات په شریکه پوله په تقابل او سازش کې پاتې شوي ، اوهره خواد ټولو خلکو دټولو بدبختیو سره سره احساس د ارامش او اسایش کوي ؟ په ټولنه کې یې مافوق دټولنې او په حکومت کې یې مافوق د حکومت داسې مصلحتي موقف غوره کړې چې نه سیخ وسوزي او نه کباب خو په حقیقت کې په دغه مرموز سازشکارانه روش سره نوموړې حریم د هر ډول فرصت طلبانو او جاه طلبانو په ځاله بدل او په یوه تله او یوه بیه د نیکۍ او بدۍ سودا کوي ؟ولي د نیکۍ او بدۍ ، ثواب او عذاب ، صداقت او خیانت او نورو متضادو ارزشونو مدعیان او محافظین دغه سکوت نه ماتوي؟ مجازی خدایان او شیطانان په شریکه د اولسونو سرنوشت ټاکي او د ثواب او عذاب فیصلي کوي ؟ ولي ددغه تباین اوتضاد د تفکیک او سپیناوي په لټه کې ندی ؟ یعني چې: خیر ما ، خیر شما ، او که دا نخښه رښتیا وي چې:

(خوش ګوشهٔ امنیست خرابات ، که دران
صد توبه شکست و نشنیدیم صدای)

خو مونږ په دې عقیده یو چې د خدایي احکامو په رازونو ځانونه پوهول پکار دي . د هغې په معنا او مفهوم کې کوم تغیر نه دې راغلې ،بلکه نن زمونږ شعور ددغه احکامو د معرفت د

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلوغ کچې ته رسیدلې دې نو صوفي ته وایو :

صوفی از صومعه گو خیمه بزن در گلزار
وقت آن نیست که در خانه نشینی بیکار.

دین د چاد گناهونو پټنځای نه دیپاو نه باید څوک د تش په نامه سپیڅلي شعارونو او د عباء او قباءلاندې خپل خیرن او لعنتي نیتونه د عامه انظارو څخه پټ وساتلې شي. دین تقوا ،پاکي او رښتینولې مني ، نه دا چې په خپلو ناولو اعمالو دیني ورشو دومره مکدره شي چې دښوبدو تمیز په کې ورک او سره ددې چې دین تر هر څه د مخه علم او معرفت دې ،نه یوائې د علم اومعرفت څخه مجزا او مبرا وګڼل شي بلکه دین د علم د دښمن په حیث معرفي شي. مجازي ادیان چې د خپلې تقوا او پاکۍ لپاره دلیل او امکانات نه لري او نه یوائې د بې بنیاده شخصي یا ډلییز ذهني تخیل او تصور ، بلکه د شخصي ګټو او منفعت په اصولو چلیږي او لکه دغله د سپوږمۍ په شپه د دیوال سیورې لټوي ،پدې هم قناعت نه کوي اود انسان په شعوري تاریکۍ ، مایوسۍ او بیوسۍ پسې ګرځي ، چې ګوندي « خدای هغه څوک ښه پیژني چې ویې نه پیژني» او همدغه وضعیت یوائینۍ دیني زیارتګاه ، منزلګاه ، بناګاه او قرارګاه بولي.مجازي ادیان چې د خپلې بقاء په خاطر نه علمي او حیاتي زیر بناء ،نه قانونمند منطق او نه بې نیازه قادر حامي ذات لري ،که خصلتاً خپل اصلي ماهیت په هزار تزویر او تحریفاتو سره پټوي او هڅه کوي چې ټولی ډلې ټپلې که اصلي دي که نقلي ، که صادق دي که منافق ،که جاه طلب دي او که فرصت طلب د یوې عباء او قباء لاندراټولوي ، پرته له دې بله چاره هم نه لري ترڅو ددین سپین څادر و رنګوي او د حق او

باطل تمیز مشکل کړي. د پوښتني اساسي مسّله داده ،کله چې حقیقي دین دعلم ، معرفت او قانونمند منطق په احکامو او اصولو ولاړ او بشریت ته د سوکاله سولئیز بسیا ،عادلانه ژوند او هراړخیزه امکاناتو ته دلاس رسي تضمین کوي ، ولي د دین عالمان او وارثین په خپل خدای ، په خپل علم او خپل دین باور نه لري او د هر چا څخه د مخه دوئ د بې باورۍ ، حرص او د دین ددښمنانو په چوپړ کې واقع شویدي. دوئ په دې هم پوهیږي چې بشري ټولنه ترابده احمقه نه شي پاتې کیدلې او دعلم په بنیادد اسلام دکامل دین د لمر په راختلو سره د جاهلیت توره دوره په رڼا ورځ بدله او دعلم و معرفت رڼو پلوشو دنړۍ هره ترګمۍ رڼا کړي او هره رڼایي دال په حقیقت او واقعیت ګرځیدلې او نور د دروغو په کیسو ، دسیسو ، پلمو او چلوټو چلیدل ګران شویدي ، خو ددې ټولو خبرو سره سره دغه ددین او علم مدعي وارثان تل په نوي اونوي بدعتونو ،نوي تحریفاتو او تخلفاتو او نوې ګمراهیو لاس پورې کوي ،هر دیني رکن او حکم د خپلو ګناهونو لپاره وسیله ګرځوي چې ګوندې ذهنیتونه لا مکدر او دعلم ومعرفت پلوشي لا د تورو وریځو تر شا پټې دي او حتا دادیانو په ورشو کې لا د پام وړ سپیناوې نه دې راغلې او مونږ شاهد یو چې په افغانستان کې ددین وارثانو په کعبه شریفه کې دقسم په یادولو هم سترګې پټې کړې چې ګوندې د هغوئ د بدعتونو او فسادونو لپاره لا پوره فرصت نور هم پاتې دې. دا هغه خبرې ته ورته ده ، چې کله باز په زرکو او سیسیو راشي ، نو خپل سرونه په وښو ننباسي او فکر کوي چې پدې چار به دباز له منګولو څخه خلاصي شي او یا ځیني بې شعوره حیوانات هم دلیوه په لیدلو سترګی پټوي چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګوندې زه یې نه وینم ، ما به هم نه شي لیدلې.

بشري ټولنه ،هیڅکله دومره حق ناشناسه نه وه چې بې دینه واوسي اوادیان له ابتدا څخه په ټولنه کې اوسیږي او تر اوسه پورې یې دانسان په روح او ضمیر کې ژورې هراړخیزې ریښې ځغلولي دي. خو دا باید په زغرده ووایو چې نه هر دین حقیقي دین او نه هر حقیقي دین اکمل دین ګڼلې شو ،نه د مجازي ادیانو پلویان له الف څخه تر یا پورې په ټولنیز او عقیدوي لحاظ بد خلک وو او نه د حقیقي دین ټول پلویان په دیني ، ټولنیز ، عقیدي او تقوا له لحاظه په خپل دین پابند او ښه خلک ګڼل کیدې شي . په دې باره کې انسان نه پوهیږي او یواځې خدای پوهیږي چې څه ډول پریکړه وکړي.مونږ یواځې په دی پوهیږو چې ښه او بد اعمال شته او دشو او بدو اعمالو په مقابل کې خدای د ثوابونو او عذابونو او متناسباً دجنتونو او دوزخونو وعده پوره کړي دي. د دیني نصوصو له مخې یې په مختلفو زماني مقاطعو کې مختلفو اقوامو ته ددیني احکامود تبلیغ او پوهاوي لپاره په یوه روایت ۱۲۴۰۰۰ ، او په نورو روایتونو له دې څخه زیات یا کم نبیان ، پیغمبران او رسولا ن په نبوت مشرف کړې دي.دوی هریوه دین او اُمتیان درلودل . ددوی ادیانو موضیعی او قومي ګروهي بڼې درلودلي. دوی یو دبل د دین او پیغمبری په ایمان درلودلو مکلف او موظف نه وو او پرته له څلورو پیغمبرانو « داود(ع)، موسی(ع) ،عیسی(ع) او محمد (ص) » چې اسماني کتابونه(زبور ،تورات ، انجیل او فرقان) یې لرل او ځینو صحیفي درلودلي ، نورو پیغمبرانو لیکلي څه نه دي پریښي. یواځې محمد (ص) چې علم ،پوهې ، شعور ،امکاناتو او وسایلو په نسبي لحاظ پراختیا او پر

مختیا درلودله د ټول عالم بشریت آول او آخر پیغمبر او د اسلام دین آول اوآخر اکمل دین یواځې پدې دلیل ګڼل شویدې چې ټول اصول ،احکام او قوانین یې د خدایي علم د اصولو ،احکامواو قوانینو سره سمون لري او باید سمون ولري .
داسلام ددین پیروانو سره ددیې چې په ټولو پیغمبرانو او اسماني کتابونو ایمان راوړي ،بیا هم د اسلام د دین په ظهور او بعث سره نور ادیان منسوخ او ټول بشریت باید په واحد خدای اودهغه په پیغمبر محمد (ص) ایمان راوړي او په غیر صورت کي ، دقرآن د احکامو له مخې کافر ګڼل کیږي. داسلام دین ته د قرآنکریم د احکامو له مخې اکمل دین ویل شویدې ، ځکه چې د خدای دمقضي الامر ارادې او لوی علم له مخې د زمان او مکان په ټولو ابعادو کې ماهیتاً تکمیل او د یوې مقبولې مکملې ماهیوي علمي وثیقي په حیث ، لکه چې په قرآنکریم کې یې ذکر شوېدې ، باشعوره ،با فهمه ، اکرم المخلوقات ،د خدای خلف مخلوق انسان یې په منلو ،تعمیل او پلی کولو مکلف ګرځیدلی دی.

ٱلۡيَوۡمَ أَكۡمَلۡتُ لَكُمۡ دِينَكُمۡ وَأَتۡمَمۡتُ عَلَيۡكُمۡ نِعۡمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ ٱلۡإِسۡلَٰمَ دِينٗاۚ (ترجمه :نن ورځ مکمل کړ ما تاسي ته دین ستاسي او تمام مي کړ پر تاسي نعمت او غوره کړ ما تاسي ته اسلام له جهته د دین .)

دایهٔ کریمه له عبارت څخه څرګندیږي چې دخدای دین کوم اضافی بار نه دې چې خدای(ج) په خپل بنده دهغه احسان په بدل کې چې یې پیدا کړې ، دقیامت تر ورځې پورې پرې د محنت په حیث بار کړې اوسي. دلومړیو څو کلمو څخه معلومیږي چې دین او د خدای کلام د علم او ټولنیز قانون په حیث

(c) ketabton.com: The Digital Library

دبشري اوږدې مودې عملي او نظري تجربې او مناسباتو په بنیادجوړه کړې شوې علمی وثیقه ده چې اوسنۍ او راتلونکې بشري ټولنې یې یوشان د اصولو ،احکامو او قوانینو په پلي کولو مکلف ګرځیدلي دي. یعني دا پروسه چې په نظري لحاظ د علمي وثیقي په بڼه مکملاً د حضرت محمد(ص) دنبوت په وخت کې افاده شوي ،عملي پلې کونه یې د قرآني ارشاداتو له مخې په راتلونکي نسلونو پورې اړه لري. منځنۍ څو کلمي داسې عالي مفهوم افاده کوي چې دغه علمي وثیقه او خدایي احکام لکه د مجازي خدایانو او ادیانو پوچ او بې مفهومه تخیلي الفاظ او کلمات نه دي ، بلکه د هغې معرفت او پوهه بشریت ته د ټولو نعماتو د کسب لپاره هر ډول وسایل او امکانات په ګوته کوي . وروستۍ کلمي بشریت ته دخورا مناسب ټولنیز نظام «اسلام» چې د ډیرو نورو ښیګڼو او ارزښتونو په څنګ کې ،د سولې ،عدل او انصاف ضمانت ،سپارښتنه او هدایت کوي. هغه کسان چې ددغه علمي وثیقي او احکامو منلو ته حاضر نه اوسي ، کولای شي ويې نه مني . ځکه د خدای په قانونمندۍ او احکامو کې جبر وجود نه لري. خو هغه څوک چې د خدای دقانونمندۍ څخه په سر غړونه سره غواړي په نورو جبر روا وګڼي ، څرنګه چې خدایي قانون د یوې ډیري کوچنۍ ذري په اندازه هم بې قانوني نه شي منلې ،نو ځکه دخدای د قانون څخه د هر چا سر غړونه ، د خدایي قانون د جبر سره مخامخ کیږي. خدای هر انسان ته د مقدراتو له مخې ډیر اختیارات ورکړیدي . دهغې څخه سر غړونه د خدای دقانون څخه د سر غړوني په معنا ده ، او دخدای په قانون کې خلل نه شي پیښیدلي او هر څوک پرته له تفکیکه باید دغه

قانون ته غاړه کیږدي. دقانون د تطبیق په مقابل کې ادعا او مخالفت ، که څوک یې کوي ، پخپله غیر قانوني عمل دې.

دا سلام د اکمل دین د ظهور څخه دمخه کله چې بشري ټولنه دپزیرش علمي ــ شعوري بلوغ ته نه وه رسیدلي ، جامع احکام او ډیر ژورعلمي بحثونه لکه دبشر د پیدایښت او د کائناتو د تکوین اودهغوی د مناسبتونو او نورو خصوصیاتو په باره کې ژور علمي معلوماتونه هم د هغه وخت په دیني احکامو کې نه صادریدل او په دیني نصوصو کې یې هم کم په سترګو کیږي ، اوکه کله د کومې موضوع په باره کې ددغه ډول بحث ضرورت پیښ شوې ، د توضیحي ثبوتي دلیل په عوض د عالم آمر لکه (کن فیکون)او یا « وَمَآ أُوتِيتُم مِّنَ ٱلْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلاً » په شکل یې اظهار شوي دې . خود شعوري بلوغ لازمي او کافي کمي او کیفي معیارونو ته د رسیدلو په اولین فرصت کې ،دعلم په ټوله ژورتیا او ابعادو سره لکه د انسان د جوړښت او خلقت څخه نیولې تر جهاني تکوین او نورو خلقتونو دتخلیق پورې سر تر پایه علمي او قانونمنده پروژه، چې لا نن یې هم بشریت دډیرو مسایلو له پوهي څخه عاجز دې ، په نظري او عملي توګه دیوه امي انسان په امکاناتو سره عملي کیږی .چې پخپله همدغه موضوع دخدای دکلام او دخدای د پیغمبر د نبوغ او اعجاز او همداسې د خدای په لوی او بې ساري ذاتي حقیقت دلالت کوي.

هو ! په کوم عظمت ،ژور علمي ماهیت او اهمیت سره چې د خدای کلام پیل کیږي ، پخپله ددین د ماهیوي او شکلي عظمت څرګندوی دې . یوه امي انسان ته ویل کیږي ، ولوله او هغه لولي ، د همدغه امي انسان سره په داسې موضوع بحث کیږي چې نن هم لا انسان پرې د ټولو پرمختللو وسایلو سره

سره نه پوهیږي او همدغه ډېره ژوره علمي برنامه او سراسري بشري نړیوال علمي پروګرام یوائې د علم او قانونمندی له مخې په عملي او نظري ډول د خدای په استعانت او همدغه امي خو معجزانسان په همت او جرئت سره عملي کیږي او په حقیقت کې، په دیني مسایلو کې هر ډول موهومي تخیل او خرافاتو ته د پای ټکي ږدي.

ٱقْرَأْ بِٱسْمِ رَبِّكَ ٱلَّذِى خَلَقَ (١) خَلَقَ ٱلْإِنسَٰنَ مِنْ عَلَقٍ (٢) ٱقْرَأْ وَرَبُّكَ ٱلْأَكْرَمُ (٣) ٱلَّذِى عَلَّمَ بِٱلْقَلَمِ (٤) عَلَّمَ ٱلْإِنسَٰنَ مَا لَمْ يَعْلَمْ (٥) كَلَّآ إِنَّ ٱلْإِنسَٰنَ لَيَطْغَىٰٓ (٦) أَن رَّءَاهُ ٱسْتَغْنَىٰٓ (٧)إِنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ ٱلرُّجْعَىٰٓ (٨) ترجمه:
«ولوله په نامه د رب خپل چې پیدا کړي یې دي ټول مخلوقات. پیدا کړي یې دي انسان د ټرلیو وینو څخه. ولوله چې ستا رب لوی کریم دي. هغه چې ښوولي یې دي په قلم سره. ښوونه یې کړې ده انسان ته د هغو شیانو چې پرې نه پوهیده. رښتیا ده دا خبره بې شکه انسان خامخا سرکشي کوي ددې له امله چیبویني. خپل ځان بې پروا. بې شکه رب ستا ته بیرته ور تلل دي.» (سورة العلق، جز ۳۰، ایات، ۱ـ۸).

حقیقي ادیان د ټولنیز علمي شعوري بلوغ په نتیجه کې د اکمال مقام ته ورسیدل او د هغې د پرمختګ سره به متناسب پرمختګ کوي او مجازي ادیان چې په پوچو او بې بنیاده خبرو لکه سحر، جادو، منتر، جنتر، اوراد، مداری ګری، غیر علمي منطقي تخیل، تصور او یا نورو چالاکیو بناء شوي وو منسوخ کړل.

نن بشریت د علم، پوهې او علمي ـ تخنیکي پراختیا او پرمختیا په هغه مرحله کې دي چې ښه له بدو او واقعیتونه له خرافاتو څخه بیل او د علمي برنامي او وثیقي په حیث د دین په

ارزش پوه شي، خو دا هم کوم پټ حقیقت نه دي چې نړیوال امپریالیزم چې د سرمایې د ناروا تصاحب ټول سنګرونه یې تسخیر کړي د ژوند په وروستیو مرحلو کې د بشري ټولو ارزشونو لکه انسانیت، ازادي ،وجدان، شرف، عزت، ناموس، اولاد، مینه ،اخلاق ،نظام ،اداره، قانون، حقوق ،دین ،مذهب، ... او داسې ډېرو نورو ارزشونو د بې ارزشه کولو په خاطر غیر مسؤلانه د سرمایې د قمار په بې ارزشه تخته لوبولي او په دغه تسلسل کې د انسانیت اخري ارزش یعني ژوند ته هم څه ارزش نه دي پاتي او په حقیقت کې دغه ټولني په کل کې عاري له ارزشه پاتي دي ،ځکه ژوند د ارزشونو په خاطر دي او دفاع او قرباني هم د ارزشونو په خاطر منل کیږي.

سرمایداران د دغه ټولنو د تحرکاو انګیزې په خاطر هیڅ وسیله په لاس کې نلري او د خپل باخت نزولي قوس طې کوي. سرمایداران هڅه کوي، په نورو ټولنو کې هم ټول ارزشونه بې ارزشه کړي. لکه په افغانستان ،عراق او نورو سنتي مذهبي ټولنو کې د ماشوم څخه نیولې تر سل کلن پورې پرته له تفکیک په دستوري شکل بې عزته، بې پته کیږي. یا جنګي بندیانو ته غیر قانوني جنګیالیان ویل او د ټولو انساني حقوقو څخه هغوی محرومیږي، فکر نه کوم چې سرمایداران به، په نورو ټولنو کې د ارزشونو په بې ارزشه کولو بریالي شي. یوائې دوی وو چې ټول ارزشونه یې د سرمایې د بې ارزشه ارزش په خاطر له لاسه ورکړل او عاري له هر ډول ارزشه پاتې شول. سنتي عقیدوي ټولني لا تر اوسه هر ارزش ته جدا جدا ارزش قایل دي او ددې لپاره د سرمایې ژوند به تر هغې یاري ونه کړي تر څو نورې ټولنې هم د دوی په څیر بې ارزشه شي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

نن چې سرمایه د دوامداره لا علاجه بحرانونو په سرطان اخته شوې ،نن چې د امریکې په مشرۍ نړیوال امپیریالیزم د خپلې ټولنې د stimulation او تحرک په خاطر یو با ارزښه ارزښ نه دې پرېښې ،نن چې امریکا د نړیوال مونیپولار یکه تاز ، سرکشه او غیر مسؤل طاقت په حیث نه ددې جوګه دې او نه حاضر دې چې نړۍ په عادلانه او پایدار شکل په خپل محور و څرخوې ،ځکه پخپله دامریکا داخلي ټولنیز نظام د سترو بحرانونو په وجهه پر ځان متکي نه شي پاتې کېدلې .د بلې خوا امریکا حاضره نه ده په ټوله نړۍ کې د خپلو آزمندانه ګټو او حرص په څنګ کې نورو اولسونو ته اندکترین حق او حقوق قایله شي .په حقیقت کې امریکي خپلې ټولنیزي ګټې نه یوائې د خصوصي بلکه د شخصي ګټو تابع ګرځولي او دغه اشخاص د ګوتو په شمار دي ، او په ټوله نړۍ او افغانستان کې هم غواړي دا ډول نظام برقراره شي، او دا پخپله نه یوائې د نړیوال ټولنیز نظام بلکه ، باالذاتهِ د امریکي دداخلي جوړښت سره په فاحش تضاد کې ده. په حقَیقت کې نن ټول نړیوال نظام د شخصي مافیایي ګټو او علا قمندیو په محور چورلي ،اودا کارنه د چا لپاره د منلو وړ دې او نه بقاء لرلې شي او په نتیجه کې موجوده بحرانونه او نړیوال غیرمسؤلانه کړه وړه به موجوده تمدن په نابودۍ محکوموي. په اوسنیو ترینګلو شرایطو کې د نړۍ په لوی ستراتیژیک جنګي تیاتر ،یعنی د تیرو پیړیو د لویې لوبې مرکز ته ، د ټولو نړیوالو جهنمي طاقتونو نظامي سوق الجیش او سفر بري ، له پاکستان ، مرکزي اسیا ،خلیج ،عربو او دنړۍ له ګوټ ګوټ څخه د مذهبي او په خاصه توګه په اصطلاح د اسلامي افراطیانو راټولول او په پاکستان ، دغه د نړیوال

افراطیت په مرکز کې په بې حسابه سرمایو د هغوی روزل اود BIG BANG (جهاني تکویني لوي چاودني) ته ورته د BIG GAM (لویې لوبې) په مرکز کې د افراطیت د نابودۍ تر شعار لاندې ، بیا هم په اصطلاح په حقیقت کې د اسلامی افراطیت نابودول ، په هیڅ صورت کوم نیک فال نه شي ګڼل کیدلې ،دا پرته له لیونتوب ، حماقت او جنایت څخه بله پایله نه شي لرلې. دابه په دغه منطقه کې د BIG BANG په کچه بلا تشبیه یو کوچنی قیامت وي چې دعواقبو وړاند ویینه یې نه شي کیدلې .دا جنګ به هیڅکله ګټونکې او بایلونکې ونه لري ، بایلونکي به ټول ددې لوبې لوبغاړي ، نننې بشري تمدن او نړیواله تباهي وي. دا لیونتوب او حما قت نه دې نو څه دې ؟ په نتیجه کې ویلې شو چې د نړۍ په هر لحاظ دې ستراتیژیکه منطقه کې دداسې بې مسؤلیته لوبې جوړول ددې څرګنده ګواهي ده چې، بشر د خپل پیدا ایښت له ورځې څخه ډیرڅه زده کړي ، خو په خپل خیر او شر تر اوسه نه پوهیږي . که نه نو دا ډول کارونه چې نن په افغانستان او چاپیریال کې په پوره بې مسؤلیتۍ او بې قانونۍ کې کیږی او یا یې ځینې افغانان پخپل اولس او هیواد روا ګڼي ، پرته د لیونتوب او خیانته بل کوم نوم ورکولې شو ؟د بن د بې بنیاده او سرا پا بې مفهومه او بې منطقه کنفرانس څخه نیولي ،سلسلتاًد نن ورځې (۲۸ دجنوری ۲۰۱۰ م کال) د بې مفهومه او بې شرمانه لوبو ، اوتو بوتو اوتش په نامه د لندن کنفرانس پورې کومه منطقي پایله لرلي او یا به یې ولري ؟

زه په زغرده وایم چې پیسې هیڅکله حقیقي ارزش نه وو او ډیر زر به خپل دروغین ارزش له لاسه ورکړي. پیسي هغه بې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ارزښه ناروا بدیل دي چې سرمایدار د تور بازار، تورو پیسو ،سوء استفادي، غلا ،چورو چپاول ، تجارتي قمار ،د کالیو او اجناسو دصدور په عوض د توري سرمايي او پیسو صدور او په ناروا سره دپردیو د سرمایو د غصبولو په خاطر ایجاد کړې دي ، لکه چې د میلادي شلمي پیړۍ د ۹۰ یمو کلونو راوروسته چې د پروفیسور برهان الدین رباني ، احمدشاه مسعود او عبدالرشید دوستم په مشرۍ ټولې شمالي ټلوالې په پخواني شوروي اتحاد او هندوستان کې د تورو چاپ شوو پیسو په واسطه په شریکه سره هم د افغان اولس ټوله دارایي غصب کړه او هم یې پخوانۍ ناولي او ناروا «لویه لوبه (بازی بزرګ)» په همغه ناولو لارو د ناولو مقصدونو په تر لاسه کولو سره اوس هم غواړي پر مخ بوځي . روسي چې د سوسیالیستي دموکراسۍ چیغې وهلې او هندوستان چې د تش په نامه دموکراسۍ سره یې طبقاتي تضادونه د څلورم اسمان او اسفل السافلین په مسافو کې پراته دي ، دکوم قانون له مخې دغه تورې پیسي چاپولې شوي چې غلامانو یې پرې د افغان اولس ټوله دارایي غصب او پخپله یې نه یوازې خپل ټول ورځنی مصارف د همدغه کیسي څخه اجراء کول بلکه ، دهمدغه کیسي څخه په نړیوال تور بازار کې د ډالرو سره په تبادله یې فضیحت باره افساني را منځته کړي. دا ډول مسایل حتماً یوه ورځ د محاسبې او پوښتني ډګرته راووځي !

د خدای قانون دعدل ،انصاف ، خپل حق ، دبل حق ، ... په نظر کي نیولو په اصولو چلیږي. په غیر صورت کې د قضاء دجبر څپېره د هر ظالم او جابر مخ ته رسیدلي او رسیږي به. کله چې شاته تاریخ ته مخ اړوو ، تر اوسه پورې د خدای درضاء او

قضاء له مخې دهریرغل ګر دکړې خولي د سمولو په خاطر اکثراً د افغان څپیړه کاریدلي ده . وګورو چې په راتلونکي کې افغان اولس دغه اهلیت له ځانه سره ساتي او که د څو بې ننګو په خاطر به یي له لاسه ورکوي.

شک نه شته چې ځیني ارزښونه لکه ځیني علوم هم موقتي بڼه لري او د شرایطو په تغیر سره خپل ارزښ له لاسه ورکوي او پرځای یې نور حقیقي یا موقتي ارزښونه ځای نیسي. خو حقیقي ارزښونه لکه بنیادي علوم هیڅکله خپل ارزښ له لاسه نه ورکوي او نه څوک باید هڅه وکړي چې هغه بې ارزښه وګڼي یا بې ارزښه کړي. ارزښونه د ټولني د تحرک اساسي lokomotive او یوازینۍ محرکه وسیله او قوه ګڼل کیږي. دارزښونو څخه عاري ټولني له تحرکه پریوځي او دژوند او بقاء امکانات او حق له لاسه ورکوي چې د نړۍ د دموکراسۍ او د بشر د حقوقو علمبردارانو او دهغوی افغاني پلوي وطن خرڅوونکي چوپړیانو دغه هڅه په افغانستان کي روانه کړي ده . شاید دا خبره نن له ما سره څوک ونه مني ،خو کله چې یې ټولني په رښتیا پدي مرض اخته شوي ، بیا به یي ددې خبرو په ارزښ سر خلاص شي. ارزښونه لکه مینه په هیڅ قیمت نه شي خرڅیدلي بلکه یوازې په سیال ارزښ بدلیدلې شي. مختلفي ټولني د ارزښونو په بنیاد جوړیږي ،پایي ، بدلون او پرمختګ کوي او یو په بل پسي نوي افقونه تسخیروي. ارزښونه دوړو دلوبو او مشغولتیاڅیزونه نه دي چې لکه د شګو کوډلي او بندونه هره ګړۍ جوړ او وران شي ! ! !

په نتیجه کي ویلې شو چې دین دابدي علمي او ټولنیزي برنامې او دجهان د تکوین او خلقت د

(c) ketabton.com: The Digital Library

همیشني علمي قانونمند ماهیت په لرلو به د جهان دابدیت سره سم په متناسب ډول د بنیادي علمي ارزش په حیث باقي پاتې وي او د هغې ارزشي بڼه به د قضاء او قدر د عام قانون له مخې د موجوده عیني او ذهني شرایطو او امکاناتو په تناسب خورا علمي، خورا انساني ټولنیز، متمدن او دموکراتیک نسبي بدلون او تکامل مني.

په نننۍ او تیرو فلسفي بحثونو کې په وار وار مونږ ددې شاهد وو چې نه یواځې په دیني مسایلو کې دیني عالمانو، پوهانو او فیلسوفانو د دیني، علمي او فلسفي مسایلو او قضایاوو سره ځومره په سادګۍ او بې مسؤلیتۍ کړه وړه لرلې او د خپل ځان په باره کې یې دراتلونکو نسلونو قضاوت په پام کې ندې لرلې او نه یې د خپلو دنه بخښني لویو ګناهونو په باره کې کوم تشویش ښکاره کړېدې. دیني عالمانو د انبیاوو د وارثانو په حیث چې دديني احکامو، اصولو او قوانینو د تبلیغ، ترویج، تفسیر او بیان دنده درلودله، دین یې په خپل لمځي کې کلک تړلې په شایي ګرځولې او خلک یې یواځې د خدای، دوزخ او پل صراط ځخه دومره ویرولې چې هیچا ته د جنت دتلو امیدواري نه ده پاتې او د دنیا او اخرت دواړو ځخه یې زړه ور تور کړې او نا امیده کړې او ددوی ټول زور پدې اړخ وو چې خلک په شعوري او عقلي ترګمۍ کې وساتي او هغه څه چې د خلکو په کندو او جیب کې دي، په اسانۍ ترې خپل کړي. دوی ددغه خصلت له مخې هم پخپله د خدای، قرآن او دین د لوی علم ځخه بې برخې پاتې او هم یې خلک بې برخې ساتلې دي.

دوی یو ددین په رسالت او د خدای دلوی ذات په رواداری، عدل، انصاف او عام سخاوتمندانه بې حسابه او نا تمامه غني نعمتونو ځخه هیڅ اګاهي نده لرلې. لوی خدای دا جهان د خپل لوی علم له مخې قانونمند پیدا کړې، قانونمند پایي او قانونمند تغیر او تکامل کوي او دهمدې لپاره یې خپل عالم خلف انسان، ښځه او نر، په علم او معرفت مکلف کړي چې هم یې پخپله او هم یې نورو ته زده کړي او دهمدغه دیني علومو له مخې د بشر لپاره د اسودګۍ او رفاه وسایل جوړ کړي، نه دا چې خلک دیته راوبولي چې دا دنیا خدای د کافرانو لپاره پیدا کړي او مسلمان چې هرڅومره ذلیل، خوار، بیچاره او بد بخت اوسي خدای په هغه جهان اجر ورکوي. بر خلاف اسلام یواځیني علمي او قانونمند منطقي سیال دین دي چې په علم بناء، یواځې په علم باور لري او یواځې د قانونمند عمل له لارې بشریت کار او فعالیت ته هڅوي. مونږ پوهیږو چې د خدای عبادت، قوانینو او احکامو معرفت یواځینۍ طریقه او وسیله ده ترڅو دخدای د بنده ګانو سره د زیاتي مرستي او نیکۍ امکانات ولري او پخپله د ظلم، ناروا او ګناهونو ځخه د پرهیز په ارزش ښه پوه شي. خو دا خبره دوی له ځانه سره پټه ساتي او حتا علم او فلسفه ددین دښمن بولي او خلکو ته ددي توصیه کوي چې بچیان مکتبونو ته ونه لیږي چې کافر نه شي. مونږ عملاً ولیدل چې پاکستان د خپلو سیاسي اهدافو د ترلاسه کولو په خاطر په همدي بهانه د طالبانو پواسطه څومره مکتبونه او د قرآنکریم په شمول کتابونه وسیزل او شاګردان یې ووژل. دوی بې کسي، بیوسي او ذهني او عقلي ترګمۍ ددین او مذهب لپاره مناسب محیط او شرایط ګڼي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دیني عالمانو د بدعتونو په باره کې د پورتني تذکر په نسبت د فیلسوفانو بدعتونه هم څه کم او لا دمقایسي وړنه دي . په مختلفو نومونو لکه دیني ،عصري ، فلسفي شرقي ، غربي او داسې نورو د علومو د ویش سره دمخه مونږ کلک مخالفت ښودلې او اوس هم یوائې د خدای په لوی علم باور لرو چې د هغې له مخې یې دا لوی ابدي جهان په همزمان او هم مکان ستاتیک ـ دینامیک لحظوي تغیر او تکامل سره پیدا کړیدي . ځانګړي علوم په ځانګړي ډول وجود نلري. ټولي علمي پروسي او قانونمندۍ په متداخل شکل همزمان او هم مکان جریان پیداکوي او پرنسیباً ټولې محاسبې هم باید په متداخل شکل پر مخ یوړل شي ،خودا کار یوائې د علمي ـ تخنیکي نیمګړتیاوو او بشري لازمي کافي امکاناتو دنه موجودیت په سبب سر ته نه رسیږي. په ځیني حالاتو کي چې ډیر دقت ته ضرورت نه اوسي ، دځیني محاسبو څخه صرف نظر کیږي او په ځیني مواردو کي د ځیني ضریبونو په استعمال دغه تشه ډکیږي. خو که دضریبونو په استعمال کي دقت ونه شي د غلطۍ د تخفیف په عوض کیدلې شي غلطي زیات والې پیداکړي.

زه پدي باور نه لرم چې یو عالم دي دخپلو ځیرنو د سم او ناسم بهیر او دهغې دپایلو په واقعیتونو پوه نه شي. نن پخواني وختونه نه دي چې یو عالم به مختلف مواد سره مخلوطول او نا خود اګاه به دهغې مختلفو پایلو ته سترګی په لار وو. بې محاسبې ، بې قانونه ، بې له مشخص متود او ارزوني څخه په او سنیو ګلو بال تعاملاتو او پروسوکې یو قدم وړاندې په پټو سترګو ایښودل ، کیدلې شي بلا تشبیه قیامت

جوړ کړي. هر څوک پدې پوهیږي ، خو خپله غلطي نه شي منلې او هڅه کوي هغه په نه بخښونکو ګناهونو او تحریفاتو کې د خلکو له انظارو څخه پټ کړي. همدا سبب دې چې فلسفه د نا بکاره لفاظیو او درغلیو په علم خو نه ،بلکه سفسطه باندي اووختې اونن ددې په عوض چې هر څوک خپله ګناه ومني او په خپله بې علمۍ اعتراف وکړي ، په فلسفه د بې علمۍ تورونه او تهمتونه تړي. ما داډول مثالونه په تیرو بحثونو کې ډیر راوړي او په سلګونو نور هم کیدلې شي راوړل شي او شاید دا کار د واقعیتونو د سپیناوي او دعینیت فلسفې د بنیاد دپخلي په خاطر هم وکړم.دلته به بې ځایه نه وي که زه خپله پخوانۍ خبره تکرار کړم ، کله چې ما د اُکراین په پلازمینه ، د کیف ښار د علومو په اکادمۍ کي خپله رساله په فلسفه کې د دکتورا د تیزس په حیث وړاندې کړه ، مسؤل ډاکټر پروفیسور سرګي باریسویچ کریمسکي د تیزس اساسي زړي یعنی چې: «ذهنیت نسبي عینیت او هر مشخص ذهنیت عیني واقعیت دې» ، ونه منه او ویې ویل «مونږ په شرق او غرب کې سره منلې چې داسي خبره به نه کوو». کله چې ما خپل دلایل وویل ، هغه په ځواب کې داسي وویل ، «ددي فیلسوفانو مغزونه د دومره لفظي انجړ مشوړو څخه ډک دي ، چې که یو ځل څوک په کې ښکیل شو ،راوتل ترې مشکل دي. نو زه چې دهغوۍ په مقابل کې ددې تیزس څخه دفاع نه شم کولې ، نو ته هم دا کار نه شې کولې». س . ب. کریمسکي چې په نړیواله کچه د فلسفی مشهور ډاکټر پروفیسور وو ، هم ددې خبرې څخه منکر نه وو چې فلسفه نن پرون یوائې په انجړ بنجړ بحثونو بدله شویده.

دابه یوائې زما ابتکار نه وي چې د موجوده فلسفي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

علمي بهیر څخه منکر یم، خو د هغې په مقابل کې د خدای د لوی علم او بې شمیره خارق العاد خلقتونو په بنیاد مې د «عینیت فلسفې» بدیل تیزس چې د مخه ذکرشو وړاندي کړې، بلکه له پخوا څخه د ډیرو پوهانو په لیکنو کې دا ډول مفاهیم او حقایق پراته وو، خو هیچا نه دي کړې شوي خپل بدیل تیزس وړاندې او یا کومه فلسفي قضیه او مسًله د موجوده قوانینو، تیزسونو او متودونو په خلاف په قانونمند منطقي بڼه فورمولبندي کړې. ما د شلمې پیړۍ په شپیتمو کلونو کې د خیبر په شخصي اخبار کې چې د محب الرحمن «هوسا» له خوا خپریده د مولوي «فیضاني» مقالي د «نړۍ د قرآن په تلسکوپ کې» تر عنوان لاندې لوستې وي، د اکادمیسن عبد الاحد عشرتي د «اعجاز علمي قرآن کریم» لومړی او دوهم جلد مکمل چاپ (ثور ۱۳۷۶ او حمل ۱۳۷۹هجري شمسي)، د ګوهرالرحمن ګوهر پنځه جلده کتابونه چې له ۱۹۹۶ څخه تر ۲۰۰۲ م پورې د «د قرآن او ساینس» تر عنوان لاندې چاپ شوي، مونږ د انټرنیټي پاڼو، اریانا تلویزیون او ډیرو نورو خپرونو له لارې د «ساینس او قرآن» او ډیرو نورو عنوانونو لاندې د خپرونو شاهدیو، د توحید په نامه په مختلفو ژبو د مختلفو لیکوالانو اثار مونږ هرځای لاسته راوړلای شو، په امریکا کې د افغاني خپرونو له لارې هم مونږ د ډیرو علمي حقایقو چې ډیرې یې د افغاني پوهانو له خوا خپریږي لکه په ۵۶ CD ګانو کې د محترم ډاکتر عبد الستار «سیرت» یا د استاد سادات او همداسې د نورو پوهانو علمي بحثونو موادو د تر لاسه کولو امکانات لرو. خو ای کاش د غه خپروني د دښمنۍ او عناد او د پردې تر شا د ډول ډول سیاسي، مادي او نورو غیر

مجاز او غیرمشروع اهدافو پرځای د واحد حقیقت او علم په خاطر، حقیقي دین او د خدایي پیرزویني، عدل او انصاف له مخې د ټول بشریت د عامه سوکالۍ او پراتلونکي کې د هر ډول احتیاج او اړتیا څخه د بشریت د خلاصون لپاره ټولې علمي او مادي زیرمې په کار اچولې شوې وای، نو به انحرافي او غیر علمي تیوریو او مجازي ادیانو ته د ریښتیني علم او ریښتیني دین په څنګ کې ځای نه وې پاتې.

دا واضحه خبره ده چې خدای (ج) د غیر علمي تصور، تخیل، استقراء، قیاس او نورو د شک او شبهې د عواملو او عوارضو څخه مبراء او د خدای په کلام کې، کله چې مونږ د غه کلام معیار او محک د حقیقت او واقعیت ګڼو، قرون وسطایي او قبل المیلادي تخیلي او تصوري غیر قانونمندو فورمولبندیو او منطق ته باید ځای نه اوسي. خدایي علم تبعیض، دښمني، سرحد او ویش نه مني. دا انسان دي چې، علم د خپلو ناولو او ناروا غوښتنو په مقصد تحریفوي او په مختلفو نومونو یې ویشي او ناوړه ګټه ترې اخلي. هغه څوک چې د خدای په ذات، علم، عامه پیرزوینه او رواداري، عدل، انصاف او کرم ریښتیني باور ولري، هیڅکله به ورسره د حرص او تنګ نظرۍ احساس او تشویش پیدا نه شي. د خدای د لوی علم له مخې دا لوی لایتناهي ابدي جهان په همزمان او هم مکان لحظوي ستاتیک ــ دینامیک تغیر او تکامل سره، د یوې کوچنۍ ذرې څخه نیولې تر خورا لویو ډول ډول سماوي اجرامو او کهکشانونو پورې په یوه واحد ابدي نظام کې سره تړلي پیدا کړي دي. پدې نظام کې لکه څرنګه چې سکون نه شته او هرڅه په لحظوي بدلون، تکامل او تجدد کې قرار لري،

(c) ketabton.com: The Digital Library

په حقيقت کې زړښت هم وجود نه شي لرلې او يوائې په ځانګړو پديدو کې نسبي بڼه لري او لحظوي تغير او تکامل همغسي چې د نظام دابديت تضمين کوي ، دنظام د لحظوي تجدد تضمين هم په غاړه لري. ددې نظام غذايي او انرژيتيکي زيرمې چې هيڅکله پای او زړښت نه لري ،نو حرص او د قارون په څير په هرڅه خيټه اچول دڅه لپاره ؟

هغه چې ايراني شاعر ويلي وو چې:

« ما زآغاز وزانجام جهان بی خبريم
اول واخر اين کهنه کتاب افتاده است »

هم سمه نه ده ،ځکه چې د ذرې څخه نيولي تر لويو خلقتونو او موجوداتو پورې په همزمان لحظوي تجدد کې دي. پدي باره کې په تيرو وختونو کې کافی بحث شوې دې او په راتلونکي کې هم که ضرورت وو د احسن تکرار په توګه به بيا ياد اوري وشي .

کله چې منو ، دټولو خلقتونو او موجوداتو خالق خدای دې او ټول دغه خلقتونه او موجودات يوائې قانونمند پيدا ،قانونمند پايي او بدلون او پرمختګ مومي ،يعنی چې قانونمندي پخپله شکل د موجوديت دمادې او عالم الاسباب دې ، بې له شکه دا معنا هم لري چې دعلم او قانونمندۍ خالق هم پرته له ذات الاهي بل څوک نه شي کيدلې. ځکه ددې لوی او لايتناهي جهان خالق يوائې خدای ګڼل کيدې شي. په هغه صورت کې چې د علم او قانونمندۍ خلقت يوائې په پروردګار عالم پورې اړه پيداکوي ، نه نور ځانګړي جهانونه او نه ځانګړي علوم او قانونمندۍ وجود لرلې شي اونه دخدای په علم کې تعدد د معادلو ، مجهولاتو ،کارديناتو ، تعدد

دقضاياو او نوره کومه ستونځه کوم مشکل نه شی ګڼل کيدلې او نه د خدای په علم او قانونمندۍ کې ،نا معين ، موهومي ، متوالي ، نا معلوم اودا ډول نور مشکوک مفاهيم ، اعداد ،ارقام او نتايج وجود لرلې شي. پدي خاطر د هغه پوهانو څخه چې قرآنکريم يعني د خدای علم د ساينس په ژبه او قوانينوله مخې افاده ، فورمولبندي او تفسيرول غواړي زما خواهش دادي چې بايد په قرون وسطايي بې منطقه منطق ډډه ونه لګوي او په تخيلي او تصوري استقراء ، قياس او منطق باور ونه کړي . تر اوسه پورې هيڅ يوه عالم ،پوه او فيلسوف ددې لارې مطلوب منزل ته نه دې رسيدلې او هر يوه د افغانانو په اصطلاح دترکستان لار نيولي او که په بل عبارت يي ووايم هر يو په اصطلاح د سد سکندر دديوال تر شا په مطلقه ترګمۍ ور ننوتې او چې لار ترې ورکه شوې ،د هغې وروسته يي چې هرڅه له لاسه شوي ، هم يي ځانونه او هم يي نور غولولي دي. پدې باره کې دمخه ما ځيني وضاحتونه وړاندې کړی ،زه نه وايم چې ټول به پرځای او سم وي ،خو زه حتماً غواړم دا خبره د بل چا څخه واورم چي يا يي راسره ومني او يا يي د رد دلايل وړاندې کړي.

دې کې شک نه شته چې د هند ،چين ،مصر او عراق تمدنونه داروپايي او په مشخصه توګه د يوناني تمدن څخه په فلسفه کې قدامت لري.تر اوسه پورې يونان په دغه امتياز پخپله خيټه اچولي ده. د لومړي ځل لپاره د هند د تعليم وزير ابوالکلام آزاد دې موضوع ته متوجه او په ۱۹۴۸ م کال کې يي ، په يوه کنفرانس کې وړانديز وکړ چې دهند د برجسته فيلسوفانو څخه دې يوه کميټه د ډاکټر رادا کريشنان تر مشرۍ لاندي دغه موضوع وڅيړي تر څو د فلسفې په تاريخ کې هندي

(c) ketabton.com: The Digital Library

فلسفه خپل غوره ځای ونيسي. پدې کميټه کې د شپيتو کسانو په حدود کې برجسته فيلسوفان راټول او د ډاکټرسرو پالی رادا کريشنان ،د جناتا پارټۍ مشر او وروسته د هند صدراعظم تر رياست لاندې په دوه غټو جلدونو کې چې له زر مخونو څخه زياتوالې کوي دغه تاريخ د « تاريخ فلسفهً شرق و غرب» تر عنوان لاندې تکميل شو .د لومړي کتاب چې ۶۸۰ مخه لري ،مقدمه داسې پيل کيږي: «شاعر ايرانی جهان را به کهنه کتابی تشبيه می کند که اوراق اول وآخر آن افتاده اند . ديګر نه می توانيم بګو ييم که کتاب چګونه آغاز شده و نه می دا نيم که چه ګونه انجام خواهد يافت.

ما ز آغاز و ز انجام جهان بی خبريم
اول واخر اين کهنه کتاب افتاده است

بشر از زمانی که دارای شعور شد ،در پی کشف اين اوراق ګمشده برآمد .اين جستجو ونتايج آن ،فلسفه نام دارد .فيلسوف برای توضيح فلسفه و ماهيت آن کتابها می نويسد ،ولی شاعر اين کار را در بيتی انجام می دهد . مقصود از اين جستجو يافتن معنی زندګی و وجود است. ... » (تاريخ فلسفهً شرق وغرب ، صفحهً اول) . له دې څخه د مخه په « پيشګفتار» کې هڅه کيږي د مشابه او سينو نيم کلماتو او الفاظو په استعمال او وړاندې وروسته کولو سره وښيي چې فلسفه جدا او علم جدا ځانګړی شيان دي.

زه په پورتنيو څو جملو ، نه غواړم قضاوت وکړم ،خو حتماً ، دومره وايم چې که رښتيا فلسفه دومره پسته او کوچنۍ شي ، پايلې يې بايد همدا وي چې يې لرلي دي.خو زه کلک پدې باور يم چې فلسفه همغسې د خدای د لوی علم يواځينې خلف علم

دې ، لکه څرنګه چې انسان د خدای عالم خلف مخلوق دې. بعدی قضاوت په محترو پوهانو او لوستونکو پوری اړه لري.

ددې ډول بحثونو او نتيجه ګيريو علت او هدف يواځې او يواځې دادې ، او لکه څرنګه چې زه د بشر د تاريخي دورې دفلسفي اساسي او وتلي نظرياتو څخه کومې نتيجې ته رسيدلې يم او د مخه يې ذکر هم شوې دې ،او دغه د سترو فيلسوفانو شپيته کسيزه کميټه هم په همدې عقيده ده ، باور نه لري چې ګوندې په فلسفي افکارو کې دې د بشر په تاريخی دوره کې کوم پر مختګ شوې اوسي ، حتائيني عقيده لري چې شايد د هغوی کمال او بينش د « بودا» او« افلاطون»څخه وروسته پاتې وي .نوزه په زغرده ويلې شم ، په دغه طرز تفکر ،په دغه اساسي او غير اساسي فلسفي مسايلو ، په دغه متودولوژۍ ،افاقی نظرياتو او عقايدو سره کومه تخيلی فلسفه چې د يوه شاعرپه بحراني احساساتي متلا طم څپانده حالت کې چې د شعور او لا شعور په پوله د شاعرانه غلو ، اغراق او نوروصنعتونو په رنګارنګ غولوونکو ککليچونو کې مدهوشانه تالۍ او خوينديو هلو ، پريوتو ولاړيدو سره سره په يوه بيت اغاز او انجام پيدا کولې شي ،شک نه شته چې دغه ډول فلسفه به په ذهني جذام اخته او د خپل انحطاط د منحنې د انعطافي قوس اخري مرحله طی کوي او هيڅ ډول پرمختيايي قابليت به و نه لري. نو ځکه خو د هند د فلسفی کميټې پريکړه پرځای او منطقي ده چې دا ډول فلسفي افکار او قانونمندۍ دعلمي -شعوري پر مختګ توانمندي نه لري او حتماً په ذوال او عقب ګرايي محکومه ده.

د کومې فلسفې څخه چې زه بحث کوم ، هغې ته ما د خدای

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلوی علم بشري ذهنی علمي بدیل ویلې او په حقه په عالم الاباب کې دخدای دعلم خلف او وارث علم ګڼل کیږي. څومره چې دخدای علم لوی ، ابدي ، متکامل او بې ساري دې ، دغه فلسفه هم د بشري ذهني تو ان او مقدراتو په تناسب تړاکلې مناسبت لري. لکه څرنګه چې انسان د خدای د مقضي الامر ارادې له مخې د خدای بې بدیله خلیفه ګرځیدلې ، همدغه شان بشري علم په دې جهان کې د خدای د لوی علم بې بدیله خلف ګڼل کیږي. دمخه مونږ وویل چې جهان په لحظوي تجدد کې دې ، نو ځکه ابدي دې او ابدي دې ځکه چې همیشه په لحظوي بدلون او تجدد دې یعنی یوتر بله سره متقابلاً علت او معلول ګڼل کیږي. دایراني شاعر د کهنه کتاب خبره په هر صورت د منلووړ نه ده ځکه چې په دغه ډول یوه تړلي نظام کې چې د کوچنۍ ذرې څخه تر لویو اجرامو او کهکشانونو پورې د لحظوي همزمان ستاتیک دینامیک بدلون او تکامل په شرایطو کې ، قدیم هیڅکله نور په قدیم کې وجود نه شي لرلې ، حال په دوامداره لحظوي بدلون کې قرار لري او ابد هم هیڅکله په ابدي نظام کې ابد ته نه شي رسیدلې، ځکه چې دا نظام مستلزماً باید د خدای د ذات او لوی علم د ابدیت په تناسب هم ابدي اوسي . ځانګړې پدیدی ،خلقتونه او نظامونه کیدلی شی د ځانګړی مادی واحد په حیث له منځه ولاړ شی خونظام په کل کی ابدی پاتی کیږی او د خپل قانونمند پیدایښت ،پایښت ، بدلون او تکامل له مخی ممکنه ده هره څیړنیزه قانونمنده محاسبه په هره زمانی مقطع کی سرته ورسیږی. نو په زغرده ویلې شو چې د فلسفې د زاړه کتاب د پیل او پای تړولې پاڼي پرځای دي او دلتون لپاره یې ضرورت نه شته څوک زیار وباسي

.د بلې خوا په هره زماني مقطع کې د یوې پدیدي او خلقت د پارامترونو او خصوصیاتو معلومول یواځې د حال د قانونمندۍ د معلومې قانونمندې مبدا څخه معلومیدلې شي .نو په قدیم او ابد پسې ګرځیدل هم عبث کار دې .دخدای لوی علم همیشه کامل دې ، دا جهان او بشري علم هم د قانونمندۍ له مخې همیشه د خدای د لوی او کامل علم په لور په تکاملي بدلون کې دې .خو همغسې چې انسان دخدای د معرفت او ځینی صفاتو د لرلو څخه عاجز دې په همغه اندازه او تناسب دخدای دعلم او په کل کې د خدای د لوی حقیقت په توګه دلوی جهان د ځیني پدیدو او مادي واحدونو دمعرفت څخه یا موقتاً او یا د تل لپاره عاجز ګڼل کیږي. د خدای دین د خدای دلوی علم له مخې په دې جهان کې د بشري عملي ژوند شریعت ،طریقت ، اصول ، قوانین او مناسبات ګڼل کیږي . خدای په خپل کلام کې خپل دین د انسان او ټولو خلقتونو لپاره دژوند او په حقیقت کې د ژوند د ټولو امکاناتو د وسیلي په نامه یاد کړې دې.«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ اسْتَجِيبُواْ لِلّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُم لِمَا يُحْيِيكُمْ وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ وَأَنَّهُ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ... »(سورة انفال ، ۹ جز ، ۲۴ آیة). په دې معنا چې د خدای دین ددې لوی جهان د ټولو خلقتونو د پیژندلو او معرفت یواځینۍ لار ،طریقه ،شریعت او وسیله او انسان کولې شي یواځې ددې لارې خپل دژوند وسایل او امکانات او ذات البیني مناسبات د قرآني او دیني احکامو ،قوانینو او اصولو په بناء تنظیم او دژوند مستقیمه او ډاډمنه لاره غوره کړي. دا به یې یواځینۍ نسبي ایدیال بڼه او طریقه وي.

څرنګه چې خدای یو دې ، جهان یو دې او په حقیقت کې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولو ادیانو پلویان سره ددې چې ، په ظاهر کې په دخپلې ټولنې مروج ځانګړی عقیدوي دود پالي ، په واحد خدای باور لري. منطق خو دا وایي چې ټول بشریت هم دیوه دین پیروان اوسي او پدې توګه د همیشني عداوتونو ، دښمنیو او جنګونو جرړې په بشری مناسباتو کې د همیش لپاره پرې او وچې شي.

د پورتنې بحث څخه د نتیجه ګیری په ترڅ کې ویلې شو چې خدایي هر خلقت او په هغه جمله کې خپل خلف ، انسان ، ته د هغه دضرورتونو په تناسب د احساس ،درک او عمل امکانات ورکړي دي.مرغان الوتلې شي ، ماهیان او نوربحري حیوانات په اوبو کې ژوند کولې شي ، انسان ته یې دعقل ،پوهې ،خبرو او تجربو د سنجش او شراکت لوی طاقت ورکړې او نورو ته یې هم د هغوی د ضرورتونو له مخې نور امکانات ورکړي دي . د هغه زاړه کتاب دلادرکه شوو پاڼو میندل چې د رادا کریشنان تر سرپرستۍ لاندې شپیته کسیزي کمیټې د فلسفې موضوع ګڼلیې،زما په عقیده یوه بې مورده هڅه او هدف ټاکنه ده او انسان هیڅکله د هغې په میندنه قادر نه دې ، ځکه چې نه زاړه کتاب کله وجود درلود او نه یې کومه پاڼه ورکه شویده. همداسې د کانت ، لاپلاس او چمبرلاین هڅې او وړاند وینې چې د جهان د تکوین په باره کې یې جرړې دي ، بې بنیاده ګڼل کیدلې شي. او دا ځکه چې د خدای ذات ، دخدای علم او دخدای جهان خلقت د عالم آمر په حیث په کل کې دانسان لپاره مسخر او مقدر نه ګڼل کیږي او په دې باره کې یواځې دخدای د « کن فیکون » حکم صدق کوي او انسان د خدای د خلیفه په حیث دخپلو ضرورتونو او امکاناتو په تناسب یواځې د هغې د ځینو اوصافو په احساس، درک او معرفت قادر ګڼل کیږي. دا

دې ماسره لطفاً محترم لوستونکي هم ومنې چې په داسې وضعیت او داسې موقف کې چې انسان یې په خپلو امکاناتو او خپل درک او فهم سره د خدای دذات ، دخدای د علم او دخدای د جهان په مقابل کې لري او لکه څرنګه چې دمخه دا موضوع ما توضیح کړه چې دا جهان په لحظوي قانونمند بدلون ،تجدد او کیفي تکامل کې قرار لري ،قدیم په قدیم کې وجود نه لري ،حال په لحظوي ګذرا حالت کې دې او ابدته په ابدی نظام کې رسیدل هیڅ ممکن نه دي ،نو ایا د « کن فیکون » له حکم بله منطقي او عملي پریکړه په تصور کې هم راتللې شي ؟ همدغه دهمزمان لحظوی بدلون او تجدد خصوصیات د خدای ددې لوی نظام د پایښت او ابدیت تضمین کوي .همداسې د قانونمند پیدایښت ، پایښت ، بدلون او تکامل له مخې په هره زماني مقطع او مکاني بعد کې پرنسیباً ممکنه ده هره څیړنیزه محاسبه سرته ورسیږي او مورد نظر پارامترونه ، اوصاف او خصوصیات په عددي ،ګرافیکي ، کمي او کیفي بڼه ترلاسه شي. د جهان د تکویني پیل په باره کې د کانت ،لاپلاس او چمبرلاین نظرونه کیدلې شي ددغه تکویني پروسې د ځانګړې پدیدې د خصوصي حالت په حیث ومنل شي ،خو هغه هم یواځې د همغه تخیلي او تصوري نا سمه تیوریو او فورمولبندیو له مخې چې فلسفه یې تر اوسه په متحجرا و دګم علم بدله او په ذوال محکومه کړې ده. پکار دادي هره څیړنه د موجوده حال حالت او وضعیت څخه پیل او دضرورتونو له مخې یواځې د علم او قانونمندۍ په بنیاد د ماضی او حال په لور غزول کیدلې شي.

دهمدغه ډول یوه خصوصي ګذرا حالت او پروسې قانونمند

(c) ketabton.com: The Digital Library

جريان ، د خدای د کلام په استعانت او الهام او د عينيت فلسفی د قوانينو په استمداد ،زه هم غواړم د خپل ناقص او محدود فهم او درک له مخې د خدای د لوی نظام د يوه کوچني مثال ، اړخ او قضيي د څيړني په توګه څرګند او وارزوم چی څه ډول د خدای د مقضي ارادي له مخې د غه ابدي خود بقاء ، خود کفاء او خود ګردانه نظام پيدا ، پايي ،بدلون او تکامل مومي ؟

د خدای په لوی کلام کې راغلی: « وَٱلشَّفۡعِ وَٱلۡوَتۡرِ (٣) (٣٠جز ، ٨٩ سورة الفجر ، ٣ آية) ترجمه: (قسم په جفت قسم په طاق).

خدای(ج) په خپل کلام کې د ډيرو خاصو او ډيرو مهمو مسايلو په باره کې دا ډول ذکر کوي .د غه لنډ او دوه کلمه يي آية شريف لکه څرنګه چې د تفاسيرو څخه معلوميږي ډير نور لوی مفاهيم هم افاده کوي ،خو د جهان د تکوين مسًله

به هم ،زما په عقيده له نورو مسايلو کم ارزشه نه او وسي. نن چې نه يوائې د هند د فيلسوفانو شپيته کسيزه کميته بلکه ټول بشريت د خپل پيدا ايښت له لومړۍ ورځې څخه د او سني علمي ـ تخنيکي پرمختګونو او نورو بې ساري امکاناتو سره سره د خدايي ساده خلقتونو د راز په ميندلو کې صم ،بکم ،عمی او هک پک پاتې دي ،څه ډول ١۴٠٠ کاله دمخه د يوه امي انسان په ژبه ددې لوی جهان د ابدي تکوين او ټولو خلقتونو د قانونمند مستمر خلقت راز په دوه کلمو کې د عوام الناسو تر غوږو رسيږي او د خدای د لوی علم او لوی نظام تکوين افاده کوي ؟

زه چې د قرآن ويونکې وم او يم ،خو د قرآن عالم هيڅکله نه وم او نه به شم ،ځکه چې زماني فاکتور به د غه چانس ما ته نو ر په لاس را نه کړي. لکن په دې يوه خبره پوره ايمان او باور لرم

چې قرآن اکمل ،فسيح ،بليغ کلام ،قانون ،احکام ،دين او علم دي چې شک او ترديد په کې وجود نه شي لرلې.خو پکار دادي چې د قرآن په احکامو او حقايقو نسبي کامله پوهه پيدا او بشري غير قانونمنده تخيلي ذهنيګرۍ له د غه حقايقو او واقعيتونو څخه چاڼ او چغجال شي. نپوهيږم ولې د قرآن عالمانو لا پخوا د غه علمي مبدا ، بنياد او قانونمندي نه ده ميندلې ، نه يي ده منلې او باور يي پرې نه دې پيد کړې ؟ زه د خپلې وينا د ثبوت لپاره د پورتني دوه کلميي آية شريف ستر اعجاز او ځيني دلايلو باندې خبرې کول غواړم تر څو د غه بحثونه چې نن له نيکه مرغه پيل شويدي ، پرته له بشري ذهنګريو ، د علم په واقعي بڼه او ماهيت په قانونمند ډول اصلي مجرا او مسير ته پريووځي .

هو ! که مونږ د عناصرو متناوب سيستم او جدول ته زير شو ،ټول عناصر په نوبت سره د الکترونونو او پروتونونو د طاق او جفت تعداد څخه دا ډول تشکيل شوي چې پروتونونه د مثبت چارج په لر لو هسته تشکيلوي او په عين تعداد الکترونونه چې منفی چارج لري په ټاکلو مختلفو مدارونو کي په ډير سرعت سره د هستې ګرد چاپير چورلي او په د غه تسلسل کې تکرار نه په سترګو کيږي او نه کوم تنقيص او تقصير وجود لري . د عناصرو په هسته کې نيترونونه چې د چارج له مخې خنثی دي د مستقل مادي واحد په حيث د ويده ښامارانو په څير په هسته کې وجود لري .د هغه عناصرو په هسته کې چې د نيترونونو شمير يي زيات وي د درونو هستولرونکو عناصرو په نومونو ياديږي ، لکه يورانيم او نور چې زيا ته انرژي په کې ذخيره او د انرژي د منابعو په حيث د سولئيزو او نظامي اهدافو په منظور

(c) ketabton.com: The Digital Library

تـرې سمه او ناسمه ګټه تـرې اخستل کیـږي. پـه عـادي حالـت کـې یـوازې د هایـدروجن پـه هـسته کـې چـې یـو پروتـون لـري ،نیتـرون وجـود نـه لـري .خو پـه درنـو اوبـو کـې د هایـدروجن پـه هـسته کـې هم یو یا دوه پروتونه وجود لري.

زه خپـل دغـه بحـث د یـوې داسـې سـمبولیکي زمـاني یـا پروسـوي مقطـع څخـه شـروع کـوم ، کلـه چـې د اتـم پـه تـشکل سـره لـومړې عنـصر تـشکیل شـوې او د عـالم الاسـباب د لـومړۍ خښتې پـه کښیـښودو د خـدای د مقـضي ارادې لـه مخـې د لـوی جهـان د لـوی نظـام خـود بقـاء ، خـود کفـاء او خـود ګردانـه پروسـه پیـل او پروتونونـه او الکترونونـه پـه نظـام کـې راغلـل او نیتـرون د نـا بللی میلمـه پـه څیـر د اتـم پـه هـسته کـې کوربـه وګرځیـده او هـستۍ پـه مختلفـو بڼـو او مـادي واحـدونو کـې د لـومړي ځـل لپـاره اسـتقرار پیـدا کړ . همدغـه دې د دی لـوی جهـان ، لـوی نظـام او لـوی خلقت (عالم الاسباب) د تکوین راز چې د

خـدای (ج) د عـالم آمـر د « کـن فیکـون » د حکـم پـه صـدور پـه لحظـوي شـکل سـرته رسـیدلې دې. د خـدای (ج) د عـالم آمـر پـه دغـه راز چـې څـه ډول الکترونونـه او پروتونونـه پـه نظـام کـې راغلـل او پـه قانونمنـد علمـي ډول د عـالم الاسـباب د خـود ګردانـه ،خـود کفـاء او خـود بقـاء نظـام د خلقتونـو او پدیـدو د پیدایـښت ،پایـښت ،بـدلون او تکامـل بنیـاد یـوازې پـه علمـي قانونمنـده بڼـه کښیـښودل شـو. هـو ! دغـه اعجـاز یـوازې د مختلفـو اتمونـو او یـا پـه بـل عبـارت د مختلفـو عناصـرو د تـشکل د تسلـسل پـه بنیـاد چې نن یې د

منـدلیف پـه جـدول کـې شـمیر ۱۱۸ تـه رسـیدلې او لـومړې عنـصر یـې هایـدروجن Hydrogen » او وروسـتې عنـصر یـې اُ

نونوکتیوم «Ununuctium » نومیږي.

دغـه عناصـر د خـدای د کـلام د حکـم سـره سـم لـه یـو څخـه ،یعنـی چـی یو پروتـون او یـو الکتـرون لـري ، شـروع او د جفـت او طـاق پـه ترتیـب چـې هـیڅ تکـرار او تنقـیص پـه کـې وجـود نـه لـري نـن ورځ چـې یـې شـمیر ۱۱۸ عناصـرو تـه رسـیدلې او پـه راتلـونکي کـې بـه لا دغـه جـدول تکمیلیـږي . د دغـه عناصـرو څخه ځینـي د لابراتـوار پـه شـرایطو کې هـم تـر لاسـه شـویدي. د الکترونونـو او پروتونونـو شـمیر لکـه چـې د مخـه هـم وویـل شـول ، همیـشه مـساوي او الکترونونـه پـه ټـاکلو مـدارونو کـې د هـستې ،چـې د الکترونونـو پـه تعـداد پروتونونـه لـري ،ګـرد چـاپیر چـورلي. پـه مـدارونو کـې د الکترونونـو اعظمـي شـمیر د « 2n2 » د فورمـول لـه مخـې معلومیـدلې شي. پـدې معنـا چـې پـه لـومړي مـدار کـې اعظمـی تـر دوه ، دوهـم مـدار کـې اعظمـی اتـه ، دریـم مـدار کـې ۱۸ او د دی څخـه پورتـه د لـوړې انـرژۍ پـه مـدارونو کـې د الکترونونـو شمیر د پـورتني فورمـول مطـابق نـور هـم لـوړیږي. کلـه چـې د کمـې انـرژۍ پـه مـدار کـې حـد اقـل د یـوه کوانـت د کـوچني واحـد یعنـي د یـوه فوتـون پـه انـدازه انـرژي زیـاتیږي ، الکتـرون د ټیـټ مدار څخـه لـوړ مـدار تـه خیـز وهـي او کـه دغـه انـرژي نـوره هـم زیـاتیږي ،کیـدلې شـي الکتـرون د اتـم د مـدارونو لـه سـاحې څخـه ووځـي. بـر خلاف کـه د الکتـرون انـرژي د یـوه فوتـون پـه انـدازه کمیـږي الکتـرون لـه لـوړ مـدار څخـه ټیـټ مـدار تـه رالـویږي. دا محاسـبې د « کوانـت میخانیـک » د قوانینـو لـه مخـې سـرته رسـیږي چـې د عـادي فزیکـی قوانینـو څخـه فـرق لـري. پـه واقعیـت کـې الکترونونـه همیـشه د مختلفـو هـستو تـر منـځ پـه حرکـت کـې وي او د هغـوی تـر منـځ یـو ډول وریـځ جـوړوي چـې د الکترونـي وریـځ پـه نامـه یـادیږي. هغـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه چې د لیکلو وړ دي، مشکله او اصلاً ممکنه نه ده چې ولیکل شي. دا یوازې د خدای مُعجز کلام دې چې په دوه کلمو سره د جهان د ټولو قانونمندیو او جوړښت ارزونه افاده کولې شي. محترم لوستونکي دې زما بیوسي او تقصیر، چې حتماً به را څخه په دغه اباده کې سر وهي

، په دې هکله و مني. خو زه به حتماً هڅه وکړم په خپلو محدودو امکاناتو سره د دغه دوه کلمه اي ایة شریف اعجاز وارزوم. ایا دا به کافي نه وي که ووایم اتم چې د دغه کلام د کوچني عبارت د افادې په بنیاد د عالم الاسباب د لمړۍ خښتې په حیث عرض وجود کړې، هغه جنراتور دې چې ددې لوی جهان په کچه کافي ضروري انرژي تولیدوي؟ اتم هغه اکمولاتور دې چې ددې لوی جهان ټوله انرژي په کې ذخیره ده؟ دا به کافی نه وي که ووایم چې، د اتم په تشکل سره د مختلفو عناصرو د اتمونو تر منځ د رابطو له مخې د خدای په مقضی اراده د « ویلانس » قانون رامنځته کیږي او د هغی په بنیاد دې لوی جهانی نظام ابدي تکوین خود ګردانه، خود کفاء، خودبقاء پروسه پیل کیږي او دا لوی نظام ابدي تړلی پاتی کیږي او د بی شمیره خلقتونو د تخلیق سبب او علت و معلول جوړیږي.

هو! بیا هم د اتم د تشکل په باره کې، یعني چې د خدای د عالم آمر د « کن فیکون » د حکم په صدور د اتم په تشکل سره د عالم الاسباب خود ګردانه، خود کفاء او خود بقاء نظام تشکل پیدا کړ. ولي خود ګردانه، خود کفاء او خود بقاء؟ او په په څه ډول؟ غواړم په همدې باره کې څه نا څه تم شم.

د مخه ما د اتم د هستې او د هغې په ګرد چاپېره مدارونو کې د مساوي تعداد چور لیدونکو الکترونونو خبره یاده کړه چې د

یوه ټاکلي قانونمند فورمول له مخې تنظیمیږي یاده کړه. د دغه فورمول له مخې، هغه اتمونه چې په اخري مدار کې کم اتمونه ولري، چې اکثراً فلزات د غه ډول خواص لري، هڅه کوي د غه کم تعداد اتمونه له لاسه ورکړي او خپل اخري مدار په بشپړ حالت کې وساتي، یعني چې په خپل اخري مدار کې پوره اتمونه ولري، ځکه دا ورته مناسبه او غوره معلو میږي. هغه اتمونه چې په خپل اخري مدار کې د الکترونونو کم کمبود لري او اکثراً غیر فلزات دا ډول خواص لري خپل دغه کمبود له بل اتم څخه، یعني فلزاتو پوره واخلي. همدلته د مختلفو اتمونو او یا ښه به داوي، وویل شي د مختلفو عناصرو تر منځ د ارتباط او اړیکو وسایل او یا په بله معنا علت او معلول رامنځته کیږي. د ارتباط او علت و معلول د غه اړیکي قانونمنده بڼه لري او د کیمیا په علم کې ورته د ویلانس قانون ویل کیږي چې د خدای د مقضي ارادې او عالم آمر د «کن فیکون» د حکم له مخې د عالم الاسباب د خود ګردانه، خود کفاء او خود بقاء د لوی جهاني نظام د تکوین علت او معلول او عامل

جوړیږي. د دغه پروسې بعدي دوام، او بقاء به څه ډول وي؟ د ویلانس د دوه اړرخیزو او څو اړخیزو قانونمندو اړیکو د بنسټ تیره څرنګه چې، د متقابلو اړخونو په مشترک رغبت، ګډه غوښتنه او شریکو ګټو ولاړه ده، ځکه ددې لوی جهاني تکوین په پروسه کې د خود ګردانه، خود کفاء او خود بقاء سراسري قانون په حیث پایداره پاتې شوې دې. په همدغه بنیاد د مختلفو عناصرو د ترکیب، تجزیي او بې شمیره نورو قایم بالذات خودګردانه، خود کفاء او خود بقاء پروسو، قانونمندیو، نظامونو، پدیدو، خلقتونو، مادي واحدونو،

(c) ketabton.com: The Digital Library

او په کل کې ددې لوی ،واحد ،پایداره ،ابدي قانونمند جهاني نظام سبب ګرځیدلې او دا کار اصلاً د خدای په مقضي ارادي سره قایم با الذات ګرځیدلې دی . سره ددې چې په دې باره کې زه ځان لپاره دزیات او ژور بحث حق او صلاحیت قایل نه یم ، خو بیا هم که پوهان او راتلونکي نسلونه دا ګستاخي بولي یا یو ډول جرئت ، ما دغه بحث حتی الوسع د موجوده منل شوو علمي قوانینو ،متودولوژۍ ،اصولو او نورماتیفونو په بنیاد ،چې دکیفیت او ابعادو ارزونه او قضاوت بیا هم په محترمو پوهانو پورې اړه لري ، پیل کړې او غواړم ووایم چې ټول عیني او ذهني شرایط ، امکانات او نننۍ وضعه همدا نن په دې باره کې د پریکړنده تصمیمونود نیولو حکم کوي او که سبا ته پاتې شوه نو ددې ځمکې د اوسیدونکو لپاره فکر نه کوم دغه چانس بیا په لاس ورشي. ځکه ځیني بې مسؤلیته انسانانو په پټو سترګو د حماقت او جهالت لار غوره کړې او په ډیره چټکۍ سره نړۍ او نړۍ وال د نابودۍ ګندې ته کشوي.

زما په عقیده دا تم او عنصر تشکل د عالم الاسباب د تکوین او د ټولو پدیدو او خلقتونو د پیدا ښت په پروسه کې دخدای د مقضی الامر ارادې او تصمیم ستره بیلګه ګڼل کیږي او د عالم ذات او عالم الاسباب ، دخالق او مخلوق تر منځ ټولې رابطې ، همغسې لکه چې مونږ د شپږم حس که دشعور او لاشعور ددیالکتیک ، مقضي او مقدرې ارادې او ځیني نورو مسایلو کې پرې بحثونه وکړل ، د جهان په دې ستره تکویني عظیمه پروسه کې لا دقیق او په زړه پورې مناسبات او رابطې میندل کیدلې شي. زه غواړم د ساینس او قرآن او نورو علمي مسایلو مینه والو لپاره د ویلانس او نورو قوانینو په بنیاد د

مختلفو پدیدو او خلقتونو د تکوین او مناسبتونو په باره کې لنډ بحث وکړم.

دمخه مونږ د مختلفو اتومونو او عناصرو تر منځ د الکترونونو د راکړې ورکړې په نتیجه کې د ویلانس قانون او باالنتیجه د عناصرو د ترکیب او تجزیې او یا په بل عبارت د مختلفو پدیدو او خلقتونو د تکوین او دیالکتیک پروسه پیل کیږي. یواځې د خدای په کلام کې په لنډو عباراتو سره کیدلې شي دا سې ژور او بې شمیره دقیق مناسبات افاده شي. انساني شعور او پوهه یې اول ددرک او پوهې څخه عاجزه ده او له بلې خوا دومره بې شمیره هر اړخیزه قانونمند اړیکې د بشري علمي امکاناتو په واسطه نه افاده کیدلې او نه ترې لازم نتایج او پایلې تر لاسه کولې شي، خوله شمیره وتلې نمونې یې په خپل چاپیریال کې عملاً لیدلې شو. د همدغه اتم د تشکل د اساس په قبلولو سره مونږ وینو او دمخه مونږ دې خبرې ته اشاره هم وکړه چې اتم په هسته کې د پروتونونو د مثبت او دهغې ګرد چاپیر دچور لیدونکو الکترونونو د منفي چارج په لرلو سره د یوه جنراتور حیثیت لري او برق تولیدیږي. هر برقي جریان خپل شاوخوا مقناطیسي ساحه جوړوي او الکترو مقناطیسي امواج په هر لوري خپریږي ،ځانګړي قوانین لري او پخپل مسیر کې هم پخپله او هم نور موجودات متأثر کوي ، نوي حرکتونه ،انرژۍ او قانونمندۍ رامنځته کوي او دغه ځنځیري پروسه تر ابده دوام پیدا کوي.

د خدای په علم کې له خورا کوچنۍ ذرې څخه نیولې تر ډیرو لیرې لویو اسماني کتلو پورې په پوره دقیق نظام کې واقع دي او خورا کوچنې حرکت او بدلون یې تر شا قانونمندې نخښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښناني پرېږدي او بې پله نه شي ورکېدلې. دغه نظام هم د اتم له تشکل څخه پیل کیږي او ټولې دغه پروسې هم په ځنځیري متداخل شکل دوام پیداکوي او یو تر بله سره په متقابله انګیزه او زیږنده بدلیږي. د اتم په تشکل سره همداسې د هستې او ګرد چاپیر چورلیدونکو الکترونونو تر منځ د کشش او فرار قوي منځته راځي او دهغې په نتیجه کې پخپله اتم مشخص اوځانګړې وضعیت ، شکل او صورت اختیاروي. د دغه شکل او صورت په عوض چې افلاطون ،ارسطو ،کانت ، دکارت ، هګل او نورو په غلطه اویا اشتباهاً د هر جسم او مادي واحد خارجي شکل منلي وو ما مفصل بحثونه کړي او فکر کوم لازم وضاحت شویدي. ما دغه شکل او صورت د هر عنصر او مادي واحد داخلي جوړښت ګڼلې چې ددې لوی جهان دا لوی ابدي نظام پرې برقراره پاتې او دهر ډول تعامل او متقابلو متضمن هم ګڼل کیږي. د اتم تشکل همداسې د مختلفو ډولونو انرژۍ لکه حرکي ، پوتنسیال ، برقي ،مقناطیسي ، ذروي او نورو انرژیو ، حرکتونو په مولّد ، اکومولاتور او جنراتور بدلیږي او اړونده قانونمندۍ ایجادوي.د اتم په تشکل سره دویلانس د قانون په بنیاد د الکترونونو د تبادلې په نتیجه کې ، هر ترکیب او تجزیه هم پخپله مؤلد د ډول ډول انرژۍ او اړونده قانونمندیو ګڼل کیږي او مختلفې ترکیبي ، تعاملاتي پروسې چې په خپل نوبت ، کمیت او کیفیت سره مختلفې ساحې لکه میخانیکي ، فزیو لوژیکي ، بیو لوژیکي ،هوا ،اوبه ،نور ،ساحه ،تشعشعات ،.. . او نور چې د ځانګړو قوانینو او علومو په اصولو سره څیړل کیږي ،جوړوي. د اتم له تشکل، چې مونږ په خپل سمبولیک ډول سره غوره کړې ،څخه نیولې د کهکشانونو تر تشکل پورې

خدای د خپلې مقضی الامر ارادې له مخې ټول نظامونه په کل او جزکې مشخص ،مقضي او مقدر ګرځولي دې.

هر څوک پخپل آند او امکاناتو سره د اتم په بنیاد د خدای د لوی جهان او لایتناهي خلقتونو د ایجاد د اعجاز اټکل او تصور کولې شي چې یوازې د خدای د لوی علم له مخې تحقق پیدا کوي او د «کن فیکون» د حکم په صدور د خود ګردانه ،خود کفاء او خود بقاء نظام په حیث ابدي پایښت مومي . که چیرې مونږ دغه نظام د خدای د خلف انسان دنیایي نظام سره پرتله کړو ،چې په ټولو کائناتو کې د خورا ښکلې او دسترو بې حسابه نعمتونو او هر ډول ګټورو زیرمو څخه ډکه ځمکه یې زمونږ په واک کې راکړې ، څه مو پرې کړي او څه پرې کول غواړو ،په یوڅه تعمق او تأمل سره مو کولې شول پخپله او بې له شکه د خدایي نظام په اعجاز او عظمت او د خدای د ذات په حقانیت او رښتینولۍ باور او ایمان پیدا کړو. مونږ څه ډول ځانونه د خپل خدای خلیفه ګڼلې شو ،کله چې خدای په ټولو امکاناتو سره چې مونږ ته د خپلو ځانونو او خپلې نړۍ د ساتنې په خاطر راکړي او په خپل رحم وکرم هم د قضا او قدر د قانون له مخې دهغې حفاظت کوي ، مونږ پرته له تخریبه او یو بل وژنې څخه بله لاره نه ده غوره کړې. حال دا چې انسانان کولې شي دانسانانو په حیث خپل منځي انساني ژوند کول غوره کړي. خدای دا جهان او د هغه ټول خلقتونه قانونمند پیدا کړي دي. په دې جهان کې هیڅ بدلون نه شي راتلای ، مګر یوازې د قانون له مخې.نو ولې انسانان په دې نړۍ کې ، سره ددې چې د ټولو چارو د سمون لپاره قوانین وضع کړي ، لکن اعمال یې ټول یوازې غیر قانوني دي ، نو ځکه یې پایلې هم یوازې

(c) ketabton.com: The Digital Library

تخریبي بڼه لري. دمخه مونږ د سورة انفال په ۲۴ ایة کې ولوستل چې خدای خپل دین، یعنې قانونمندي او قانونمند عمل د انسان او په حقیقت کې د ټولو خلقتونو لپاره حیات ګڼلې دي یعنې چې یواځې له دغه طریقه ژوند کولې شي او ژوندې پاتې کیدلې شي. «یَا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا اسْتَجِیبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاکُمْ لِمَا یُحْیِیکُمْ ج» (ترجمه: اې هغو کسانو چې ایمان یې راوړیدې حکم منئ تاسې «خاص» د الله او درسول «د الله». کله چې وبولي تاسې لپاره دهغه کار چې ژوندي کوي تاسې «په دنیوي او اخروي ژوندون سره» نوځکه د انسانانو هر غیر قانونمند عمل او کردار هم د ځان او د نورو لپاره ځاني او مالي زیان ګڼل کیږي او تر او سه پورې په کومه طریقه او روش چې انسانانو خپل ژوند او مناسبات اختیار کړي، همیشه په خسران کې وو او نه یې کله هم له دغه لارې د خوشبختۍ کوم چانس په سترګو کیدلې شي. په هم دې خاطر د خدای په علم او د خدای په نظام کې ځیني بنیادي عام تنظیموونکي قوانین لکه «قضاء او قدر»، «تعادل»، «توازن»، «تناسب»، «وراثت»، ...وجود لري چې فرعي او موضیعي قوانین باید په کلکه د هغې سره مطابقت ولري او په حقیقت کې ددې لوی جهان د لوی نظام دحفاظت او حراست ضامن او سرغړوونکي په همدې دنیا په هر ډول عذاب او بد بختۍ مبتلا کولې شي.

زه نه غواړم دغه مسایل د تخنیکي مثالونو او ناقصه او ضعیفو دلایلو په راوړلو سره لکه چې تر او سه دا کار شوې، په غامضه، مغلقه او جره مشوره او یا دلارې د سر په فلسفي بحثونو او سفسطو بدل کړم. ښه به داوي چې ماد عالم الاسباب

د تشکل علمي منطقي فرضیي ته په همدې ځای دپای ټکې ایښې وي؟ ځکه کوم ستر بنیادي انقلاب چې د «کن فیکون» دامر په صدور سره رامنځته شوې او نن زمونږ په وړاندې دلوی حقیقت په حیث وجود لري، یواځې الله (ج) پرې علم لري او بشر د هغې د کامل معرفت څخه د همیش لپاره عاجز دې. خو دا هم عام هر انساني خصلت او کرکتر دې، چې د خپل فهم او درک اخري خبره او نظر اظهار او د خپل امکان اخري عمل عملي کړي. خو امید دې چې زه په خپله دغه هڅه کې، لکه چې پخوا له ما څخه نور په دغه مرض اخته کسان، دناوړه پایلو او پریکړو سره مخامخ شوي وو، مخامخ نه شم.

د هرې پدیدې او خلقت په تکوین او ایجاد کې بې شمیره عوامل تأثیر او اغیزه لري، خو د بشري امکاناتو، اقتصادي ملحوظاتو او ځیني نورو عواملو له مخې کیدلې شي یواځې ځیني انګیزې او تأثرات په نظر کې ونیول شي، نو ځکه خو ممکنه نه ده بشریت دا لوی جهان دلوی حقیقت په توګه په ټوله معنا او ماهیت سره وپیژندلې شي او معرفت پرې حاصل کړي، بلکه یواځې د خارق العاده خلقتونو او پدیدو له مخې کولې شي په خپل خدای یقین او باور ولري. لکه چې یو شاعر وایي

برگ درختان سبز، در نظر هوشیار
هرورقی دفتریست معرفت کردگار

مونږ د الله (ج) د معرفت په خاطر د هرې شنې پاڼې د کلوروفیل په حجره کې د بې شمیره مختلف النوع، او په کمي او کیفي لحاظ د بې ساري غذایي نعمتونو د ایجاد په محاسبه کې یواځې زمونږ د شمسي نظام دلمر د فوتونونو تأثیرات چې له مونږ څخه ۱۵۰ ملیونه کیلو متره لیرې دې، په نظر کې نیسو

(c) ketabton.com: The Digital Library

.حال داچي ،ددغه زيرمو د ايجاد په پروسه نه يواځې زمونږ دکهکشان ۱۰۰ مليارده نور لمرونه تأثير لرلې شي ،بلکه د خورا ډيرو نورو کهکشانونو د لمرونو تأثيرات به هم بې تآثيره نه وي خو مونږ هغه په خپلو محاسبو کي په نظرکي نه نيسو . په دې جهان کې د ذرې څخه نيولي تر لويو سماوي اجرامو پورې هر يو خپل خپل ځای او تاثير لري او دهغې تاثير يواځې په لويوالي او کوچنيوالي او نژديوالي يا لريوالي پورې اړه نه لري او که ويې لري يواځې خدای پرې پوهيږي او د انسان لپاره يې تفکيک او تميز مشکل دې .

ما په وار وار دمخه يادونه کړې چې په دې جهان کې د غذايي او انرژيتيکي زيرمو اندازې زمونږ په شعوري امکاناتو او محاسبو سره نه شي افاده کيدلې او نه زمونږ په تصور کې ځائيد لې او نه يې کچه تعينيد لې شي. که يواځې په کمه کچه هم د اتمونو جوړښت ړنګ او الکترونونه ،پروتونونه او نيترونونه ازاد شي ،په رښتيا بلا تشبيه قيامت جوړولې شي او څومره انرژي توليدولي چې غرونه به يې په اسانۍ په مقابل کې تاب او مقاومت ونه شي لرلې. مونږ د الله(ج) د دوه کلمه يې کلام څخه دا هم وپوهيدو ،دغه عناصر چې ټول کائن عالم الاسباب ترې متشکل دې په څه سادګۍ د الکترونونو ،پروتونونو او نيترونونو څخه ديو څه عددي تفاوتونو او تناسبونو له مخې په بې شمېره کمي او کيفي مختلف النوع خلقتونو او پديدو بدليدلې شي. همدا اوس مونږ شاهد يو چې ځيني ددغه عناصرو څخه د لابراتوارونو په شرايطو او امکاناتو کي ترلاسه شويدي. نود قديمی کيميا ګرانو هغه تصور او فنتازی چی ګوندی په خپلو بټيو کی يی طلا تر لاسه

کوله او س په عملی واقعيت بدليدلې شي. کله چې مختلف عناصر ددې لارې تر لاسه کولې شو او دهمدغه عناصرو څخه په ډيره سادګۍ مختلف مرکبات ،د ښاک ،خوراک ،پوشاک توکي ، عضوی ،غير عضوی مواد ، تيزابونه ، القلی ، کاربوهايدريدونه ...او نور او نور هم په طبيعی او هم په لابراتواری طريقه تر لاسه کيږي، دا هرڅه د خدايي سخاوتمندانه نعماتو وفور او نورو ټولو امکاناتو څخه پرته نور څه ګڼل کيدې شی ؟

هر انسان پدې لوی جهان کې د خدای د لايتناهي خلقتونو د موجوديت اټکل کولې شي .مونږ محض د يوه تذکر په حيث دمخه ددغه جهان او خلقتونو عظمت او کمي او کيفي ابعادو ته اشارې کړيدي او په دې رساله کې مو دا هم وويل چې څه ډول د اتم په تشکل سره په ټاکلي ابدي خود کفاء ، خود بقاء قايم با الذات داسې يوه نظام کې راغلل چې هر مادي واحد ،ددې لوی جهان څخه نيولې تر خورا کوچنۍ ذرې پورې، په کل او جز کې د خپل ذاتي داخلي تشکل او صورت په بنياد په خپل ځانګړي جوړښت سره پايښت لري او هر بدلون او حرکت يې يواځې دخدای د علم او ارادې له مخې ممکن دې. دغه نظام نه يواځې په کل او جز کې ابدي پايي ، بلکه ابدي حرکت کوي ، ژوند کوي ، فکر کوي ، احساس لري ، درک لري ،شعور لري ، دښه او بد تميز لري ،متقابل با المثل عکس العمل لري ، يعني چې د خدای د مقضي ارادې له مخې هر څه لري. مونږ وينو چې د زمانو وړې د يوې مړې ډوډۍ په تر لاسه کولو او خوړلو سره مړيږي.يو وحشي حيوان چې په ډير مشکل سره خپل ښکار تر لاسه کوي ،د خپلې زړۍ له خوړلو څخه وروسته ، پاتې هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چاته پریږدي چې د ښکار توان ونه لري. څه ډول دغه د مرښت احساس او درک رامنځته کیږي؟ حتا همدغه حیوانات، الوتونکي او خزندې د مورنۍ، پلرنۍ، وررولۍ، نوع او جنس په کچه یو تر بله مینه، محبت، عشق، شهوت اودخواخوږۍ احساسات او مناسبات او یاددښمنۍ له مخې بغض، کینه او حسادتونه او ورسره شرم او حیا هم لري او دغه دود او دستور په کلکه مراعا توي. عجیبه داده یووحشي حیوان د مرښت، مورنۍ مینې او یا ددښمن په مقابل کې دنفرت او کرکې حسادت لري. نو دا ځیني انسانان او که دقیق ووایم ولې دا زمونږ ځیني هیواد وال نه دمورنۍ، نه دوطنۍ مینې، نه د مرښت احساس کوي او نه په وجود کې کومه د غیرت حجره ورپاتې ده چې د هیواد او هیواد والو د دښمنانو په مقابل کې یې د کرکې او نفرت احساس راوپاروي. حال داچې همدغه احساسات او مناسبات په همدغه وحشي حیواناتو، الوتونکو او خزندو کې د ټولنیزګډ ژوند، هڅو او عمل ختمه برابروي او یو تربله د همدردۍ، همکارۍ اود مشترک تاټوبي، چاپیریال او وطن څخه ددفاع او فداکارۍ په علایقو او اړیکو بدلیږي او په نتیجه کې د ننني بشري او عام خلقتي ژوندروبنایي او زیر بنایي منځپانګه جوړوي.

په دغه ډول زما په عقیده د خدای د مقضي ارادې له مخې عالم الاسباب او ورسره مادي او معنوي ژوند تشکل موندلې او د معینو اصولو او قوانینو په بنیاد دوام پیدا کوي. په دې مسایلو باندې بحثونه هیڅکله هم پای نه لري، نو ځکه ما تش ګوته ورته ونیوله او د پای ټکې به ورته کښېږدم، او که ضرورت پیښ‌شو بیا به ور ګرځو.

دمخه مونږ دې خبرې ته هم اشاره وکړه چې هر اتم غواړي په خپل اخری مدار کی پوره تعداد الکترونونه ولری، ترڅو په اصطلاح خپله قلعه یی وتړل شی او مستقل او بی نیازه شی. ددی کار لپاره هر اتم چی په خپل اخری مدار کی کم الکترونونه ولری، هڅه کوی هغه له لاسه ورکړی او که په اخری مدار کی، کم تعداد کمبود ولری، غواړی له بل څخه یی واخلی. هغه عناصر چی داخری مدار الکترونونه یی پوره اوسی نیترال پسیف حالت کی قرار لری، لکه ارګون «Ar» او نور نجیبه غازات چی د ترکیب پروسه یی ډیره بطی ده او حتا د ترکیب علاقمند نه دی. د معین کاتالست دموجودیت په صورت کی کیدلی شی دغه بطی تعاملات کافی سرعت پیدا کړی. دهمدغه علاقمندۍ له مخی د ویلانس قانون رامنځته او دهغی په بنیاد د اتمونو د دوه اړخیزو او څو اړخیزو اړیکو له مخی مالیکولونه تشکل پیدا کوی او د مختلفو عناصرود ترکیب او تجزیي خود ګردانه پروسه پیل او د بی شمیره خلقتونو او پدیدو د خلقت له لاری د ټولو عناصرو تر منځ د راکړی ورکړی، مناسبت او ارتبات په قانون بدلیږی. ځیني عناصر دومره ناپایداره دي چې د خپل اتمي تشکل په بڼه نه پیدا کیږي او پخپل ذاتي مالیکولي جوړښت بدلیږي او ځیني نور د نورو عناصرو سره دوه اړښیزه او څو اړخیزه مالیکولي جوړښتونه جوړوي. ټول مرکبات د مالیکولي جوړښتونو له لارې رامنځته کیږي او تجزیه یي هم په همدغه کچه او جوړښتونو له لارې رامنځته کیدلې شي، او داځکه چې یواځې مالیکولي جوړښتونه دي چې فزیکي، کیمیاوي او یا بل هر ډول خواص لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قضایا او مسایل په دې ډول ډیر زیات مطرح کیدلې شي د مثال په ډول، د هر یوه ځانګړی عنصر په کتله کی څرنګه چې دویلانس قانون وجود نه لری او خصوصاً په فلزاتو کی چې مالیکولی تشکل نه لری، څه ډول لویې کتلې تړلی پاتی کیږی؟ په دی صورت کی د دوه ډوله نورو قواوو د پیدا کیدو امکان شته:

ــ فلزات معمولاً اتمونه له لاسه ورکوی، نو ځکه مثبت چارج لری. غیر فلزات الکترونونه اخلی او منفی چارج پیدا کوی. د بلی خوا د برقی چارج په پیدا کیدو سره مقناطیسی ساحه ایجادیږی او په دی دواړو صورتونو کی د جاذبی قوه منځ ته راځی او اتمونه یو تر بله سره جذبوی او لویی کتلی تړلی پاتی کیږی.

ــ کله چې می دغه مسَله د ډاکتر فضل الربی ساپی سره شریکه کړه، هغه په توضیحی ډول وویل: «معمولاً الکترونونه همیشه د حرکت په حالت کی وی او د پنجری (Gitter) » په څیر پروتونونه یعنی اساسی کتله او بدنه (Rumpf) په خپله الکترونی پنجره کی ساتی. په فلزاتو کی مالیکولی جوړښتونه وجود نه لری». ځینی فلزات او غازات په خپل منځ کی مالیکولی تعامل کوی او کریستالی جوړښتونه جوړوی، لکه سوډیم (Na) او کلورین (Cl) چې د مالګی کریستال جوړوی. الماس چې هم د کاربن خاص کریستالی جنس دی لوی ارزش یې د هر څه څخه د مخه د هغه د بې ساری مالیکولی جوړښت پوری اړه لری. د ۲۰۰۹ م کال د دسمبر د میاشتی په یوه تلویزونی راپورتاژ کی یې وښوده چې یوه تور زلمی په افریقا کی، نپوهیږم له څومره ژوروالی څخه یو رنګه الماس را وکیښ

چې د ځینو له مخې یې دری (۳) ملیارده کاله عمر درلود.

همغسی چې حجروی جوړښتونه په حیواناتو او نباتاتو کی یو تر بله سره فرق لری مختلف مالیکولی جوړښتونه هم هیڅکله یو شان نه وی. کله چې مونږ د جهانی جوړښت، مختلفو خلقتونو او پدیدو شکل، صورت او بڼی مفهوم افاده کوو هدف مو همدغه مالیکولی او حجروی جوړښت دي. د موادو کیفیت او مقاومت په زیاته کچه په مالیکولی جوړښت او ځینی نورو خصوصیاتو پوری اړه لری. همدغه جوړښتونه او اوصاف موادو ته د حرارت، فشار او نورو انرژیتیکی قواوو مقاومتی تفاوتونو په مقابل کی الستیکی قابلیت ورکوی او له بلی خوا کوچنیو واحدونو لکه بکتیریاوو، مکروبونو، ویروسونو او نورو ته د استوګنی امکانات؛ کوچنیو ذراتو، حرارتی، الکترو مقناطیسی، جاذبی او نورو ډول ډول امواجو او تشعشعاتو لپاره د عبور و مرور، تاثیر او تأثر، معلوماتو د تبادلی او ضروری راکړی ورکړی شرایط؛ د مختلفو غازاتو په واسطه د موادو د تهویی او د یو تر بله سره د تعامل، ترکیب او تجزیی او ډیر نور لازم وسایل او شرایط برابروی. له بده مرغه لکه چې د مخه هم ورته اشاره شوې، دغه مفهوم او اصل د فلسفی د ظهور د همغه لومړی ورځی او یا په بل عبارت کله چې افلاطون، ارسطو، کانت، دکارت او یا دهغوی څخه د مخه یا وروسته نورو فیلسوفانو په دغه باره کی خپل نظر او عقیده نا سمه او په غلطه، افاده او تعبیر کړی، یعنی چې شکل، بڼه او صورت یې د شی د خارجی جوړښت د شکل په صفت منلی، تر اوسه پوری هم همدغه غلط تعبیرونه پرځای پاتی دی. دکارت چې د قوی ذهن څښتن او د هندسې لوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

مبتکر وو ، باید د هندسي ارزش په ارزښت پوهیدلي وي. زما په عقیده دغه ارزش په داخلي هندسي جوړښت یعني مالیکولي هندسي جوړښت پورې اړه لري ، نه د جسم په خارجي هندسي جوړښت پورې. خارجي جسمي هندسي جوړښتونه چې کوم ارزش لري ، هغه هم د همغه داخلي مالیکولي با کیفیته جوړښت په اعتبار دي ، کوم یو چې د زیاتې قوي برداشت او مقاومت کولې شي. دکارت د هندسې د قهرمان په حیث نه یوازې ددغه ارزش په ماهیت نه وو پوه شوی او دیوه ستر ارزش په حیث یې ترې دفاع نده کړې شوي ، برخلاف ددغه ټولو مادي ارزښتونو په رنګولو پسې یې ملا وتړله او ټوله اتکاء یې په خپله تحلیلي هندسه اود هغې په متماتیکي فورمولبندیو او افادو باندې وکړه او غوښتل یې چې ټول مادي ارزښتونه د هندسې څخه محو او هندسه د ټولو علومو لپاره په واحد مشترک مخرج او بنیاد باندې بدله کړي . حال داچې متماتیک بالذاتهِ قانونمندي نه ده ، بلکه د هندسي اشکالو له مخې د هغې دَ مادي محتوا مقاومتي او نور خصوصیات او یا په فزیکي ،بیولوژیکي ،فیزیو لوژیکي، هایدرودینامیکي ، ترمودینامیکي ،آیرودینامیکي ، تشعشعاتو ،ذراتو او نورو حرکتونود قانومندیو دافادې ژبه او طریقه ده .

عناصر د حرارت په عادي درجو کې معمولاً د جامد ،مایع او غاز په حالت او دماهیت او کیفیت له مخې د فلزات ،غیر فلزات او غازاتو په بڼه پیدا کیږي. دمخه مونږ وویل چې د اتمي ویلانس د قانون له مخې د مالیکولي تشکل له لارې د مختلفو عناصرو کیمیاوي مرکبات جوړیږي او اتم که د ځانګړي عنصر دځانګړو خواصو درلودونکې دې، مالیکول د مرکب په کچه د

هغې د کیمیاوي او نورو خواص لري او همدغه ویلانسي علاقمندي او ارتباطات د لویو کتلو او بالاخره ددې لوی جهان دتکوین سبب ګرځي. پدې ډول دخدای په مقضي اراده دویلانس د قانون له مخې په مشخص او ټاکلي شکل ځیني مالیکولي مرکبات دي چې ددې لوی جهان ټول خلقتونه او پدیدې ترې متشکل او همدغه مرکبات دي چې د عملي ژوند په مختلفو مواردو کې د استفادې وړ ګرځي.انسانان ،حیوانات او نباتات هم د ټولو عناصرو څخه یوازې د مرکباتو په بڼه استفاده کولې شي. عناصر په طبعیت کې هم یوازې په مرکب او کله ناکله په مخلوط ډول پیدا کیږی او اکثراً په همدغه بڼه د استعمال قابلیت هم لري . په خالص ډ ول یې هم پیدا کیدل او هم یې استعمال او استفاده د نادراتو څخه ګڼل کیږي.

په پورته ډول مونږ د دین په باره کې خپل نظر دموجوده واقعیتونو او حقیقت له مخې د خپلو انساني امکاناتو ،سعی او تلاش په بنیاد په خورا ساده لفظي منطقي فورمولبندیو سره ،پرته د متماتیکي دیفرنسیالي او انتګرالي محاسبو ، کیمیاوي عضوي ، غیر عضوي او هایدرو کاربوني مغلقو ترکیباتو ، د فزیک د نیوتن د قوې ،کتلې او تعجیل دعام قانون دمعادلې ، دانشتین د نسبي تیورۍ د انرژي ،کتلې او د نور د سرعت مناسبتونه او د مکان او سرعت په تناسب د زمان تغیر ، په هایدرولیک او آیرودینامیک کې د برنولي د ستاتیک او دینامیک فشارونو د ثابت پاتی کیدلو عام قانون او ډیر نور په لسګونو او سلګونو ساینسي قوانینو چې حتماً به یې د خدای د کلام داعجاز څرګند ثبوتي دلایل لا پسې څرګند

(c) ketabton.com: The Digital Library

او واضح کړي وای ،خو مونږ تری د قضيې دڅېړنې او فورمولبندۍ د اسانتيا اود خپلو محدودو امکاناتو او ناممکناتو له کبله صرف نظر کړيدي. خو دا هيڅکله دد ې معنا نه لري چې ګوندې مونږ هم يواځې په پوچو تخيلي او تصوري لفاظيو اکتفا کړې او يا په بل عبارت ، په اوبو کې مو لوټه ايښې او د موضوع څخه مو په پټو سترګو قدم اړولې دې. نه ! داسې نه ده. په حقيقت کې زمونږ د دغه ساده لفظي مقولو او فورمولبنديو ترشا ټول همدغه غني قوانين پراته دي او ما دا هم کولې شول په خپلو کمو امکاناتو خپلې لفظي مقولي او فورمولبندۍ څه نا څه په متماتيکي ژبه د موجوده منل شوو قوانينو له مخې افاده کړم ، لکه د مخه په حقيقت کې ، دغه کار په تيرو بحثونو کې ، لکه « فلسفه علم دې ؟» ، « د عينيت او ذهنيت ديالکتيک » ،« شپږم حس که د شعور او لاشعور ديالکتيک » ،«مقضي او مقدره اراده» ، « روح ــ ظهور، بدلون او پايښت يې» او نورو ساينسي فورمولبنديو له مخې ، البته بيا هم د موضوع د افادې د اسانتيا په خاطر د لفظي منطقي مقولو په قوت هر څه افاده شويدي. (لطفاً تيرو بحثونو ته دی مراجعه وشي). شک نه شته متماتيکي افادي اسان کار نه دې ،او نه ممکنه ده چې ټولې قضيې پرې افاده شي ، برخلاف کولې شي بحث فوق العاده مغلق کړي.

اوس هم دا بحث ډير اوږد شو ،خو په اخر کې يو ځل بيا دا وايم چې ،خدا ی هر کار په هر شکل سره چې وغواړي کولې شي ،خو نه يې کوي ، ځکه چې داد خدايي خصلت او صفت په خلاف دي. خدای عالم دې اودا جهان يې د خپلو مخلوقاتو او خپل عالم خلف مخلوق، انسان د معرفت او قانونمندې

منصفانه او عادلانه استفادې لپاره پيدا کړې دې. علم پرته له مستمرې قانونمندۍ او بالاخص په عالم الاسباب کې د انسان لپاره په عمل کي وجود نه لري. نو ځکه يې دا جهان د خپل لوی علم له مخې قانونمند او په لحظوي ستاتيک ،ديناميک بدلون او تکامل کې پيدا کړې دې ، تر څو ابدي پاتې شي. يعنې په دې جهان کې هرڅه په لحظوي بدلون او تکامل کې دي. ددې سره انسان تغير کوي ،حيوان تغير کوي ، د انسان علم ،تخنيک او مناسبات تغير کوي. دخدای دين او شريعت چې ددغه ټولو امورو تنظيموونکې او د هر څه څخه دمخه خورا عام او ايديال ټولنيز قانون ګڼل کيږي ، لکه څرنګه چې دخدای دين او روح ماهيت تر اوسه ثابت پاتې ، خو شکلاً او په فروعو کې يې تغير موندلې ، او دخدای په کلام کې هم په اجماع ،اجتهاد ، علم ، منطق او حتا د منسوخو اديانو سره د کامپراما يز ، روغې جوړې او يواځې د حقيقت په ابلاغ تأکيد شوې او زور او جبر مردود ګڼل شوې دې.زما په عقيده په راتلونکې کې هم دخدای دمقضي ارادې او احکامو مطابق روش او سلوک غوره کول پکار دې اودين عالمان دې په دې باره کې ژورې ارزونې او څيړني وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شیطان

داسې وايي «شيطان هغومره بد شکله نه دی لکه چې رسموي يې»

شيطان عربي کلمه ده. په عربي او ځينو نورو ژبو کې شيطان ته ابليس او عزازيل هم ويل کيږي. ددغه کلمو د بنيادي جرړو، معنا(مانا) او مفاهيمو په باره کې ډول ډول او ضد ونقيض نظريات او عقايد وجود لري. څوک دغه کلمات ټول په عربي ژبې پورې مربوط ګڼي. ځيني کسان عزازيل په عبراني او ابليس په عربي پورې تړي، ځيني ابليس هم عبراني کلمه ګڼي. د شيطان د کلمې په باره کې هم دعلماوو او پوهانو دقيقه موضعګيري او ټاکلې دريز معلوم نه دی. د شيطان د کلمې معنا، او داچې، په کومې ژبې پورې اړه لري، هم لا د شک او ترديد څخه، سپيناوي ته نه ده راوتلې. آيا شيطان خاص او که عام نوم دی، تر اوسه زه پوره نه پوهيږم او په همدې خاطر مې د بحث موضوع ټاکلې ده. ولې مې پرې لعنت ويلې ځکه چې خدای پرې لعنت ويلې او شيطان چې هر څوک وي بايد هم لعنت پرې وويل شي.

د شيطان کلمه په قرآنکريم کې په مفرد ډول ۷۰ کرته او د جمعې په حالت ۱۸ وارې راغلې ده شوې ده. (المعجم المفهرس الفاظ القرآن الکريم، ص ۳۸۲، ۳۸۳، مؤلف عبد

الباقي، محمد فواد) او يا (شيطان، ص ۲، امين الدين سعيدي). همداسې د قاضي محمد نسيم امين د يادونې له مخې د شيطان، شيطانُ، شيطانِ، شيطانّ، کلمو ذکر په قرآنکريم کې ۶۸ وارې، شيطاناً دوه وارې، شياطين ۱۷ وارې او شياطينهم يو وار ذکر شوېده. داسې وايي چې د شيطان کلمه د «شطن» له کلمې څخه مشتق شوې چې د ليريوالي او مصافې معنا(مانا) لري، او شيطان ته ځکه شيطان ويل شوې، چې د خدای له فرمان څخه د تمرد په خاطر له حق څخه ليرې پاتې شوې دی او د «شاطن» کلمه د «خبيث او پست» په مانا راغلې ده.)

ځيني کسان په دې عقيده هم دي چې د شيطان کلمه له «شيط» څخه اخستل شوې چې د يوه شي د له منځه تلو معنا لري او لکه څرنګه چې په سورة «ص، ۷۶ آية» او «الرحمن، ۱۵ آية» کې يې ذکر شوې چې شيطان د اور (نار) څخه پيدا دی. خو په صورت «کهف، ۵۰ آية» کې راغلي «فسجدوا الا ابليس کان من الجن». ترجمه: ټولو ملائکو سجده وکړه، په غير له شيطان څخه چې له جن څخه وو، او داسې هم ويل کيږي چې د ډيرې پرهيزګارۍ له مخې د خدای په مقرب ملائيک تبديل شو خو کله چې آدم (ع) ته په سجده مأمور شو، تمرد يې وکړ او د خدای له دربار څخه ورټل شو. شيطان له خدای څخه مهلت وغوښت او خدای تر ټاکلې مودې (د قيامت تر ورځې پورې) هغه ته مهلت ورکړ.

په قرآنکريم کې دا ذکر هم شوې دی چې د هر پيغمبر لپاره دوه ډوله، يعنې اِنسي او جني شيطانان مقرر وه. په دغه آية شريف کې د اِنسي شيطان کلمه د جني شيطان له کلمې څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دمخه ذکر شوې، چې د اِنسي شیطان دخطر زیات والې د جني شیطان په نسبت په ګوته کوي. دا چې شېطان دمفهوم او یا خاص یا عام موجود په حېث د خدای په کلام کې دومره د توجه او بحث وړ ګرځېدلې او دخپل خدای څخه د مهلت تقاضا کوي او هغه منل کیږي ، ربښتیا هم کوم ساده مفهوم او موجود نه معلومیږي ! دا خبره کېدلې شي زمونږ د ارزونو په ترڅ کې معلومه او دغه دافهام وتفهیم زړې او ریښه هم باید د خدای (ج) د کلام په عباراتو کې ولټول شي. نو ځکه ویلې شو ،چې دا ارزونه په عمده ډول د قرآني او دیني عالمانو ، چې په خواکې ساینسي پوهه هم ولري او یا بهتره به وي دغه رسالت د قرآني، دیني او ساینسي پوهانو په مشترکه مساعي سره سرته ورسیږي.

د إبلیس کلمه ، چې د مأیوس او غمناک په معنا ده په قرآنکریم کې ۱۱ کرته ذکر شوې او همدومره وارې د خدای له درباره ،په قرآنکریم کې د شیطان له شره څخه د پناغوښتلوذکر شوې دې. دا هم ویل شوي چې په قرآن کې له دې کلمې څخه مراد ژوندې ،باشعوره،مکلف ، نامرئي او فرېب کاره موجود دې چې د خدای له امره یې سر غړونه وکړه اود خدای له درباره ورټل شو .له دې عبارت څخه معلومیږي چې شېطان د مفهوم او خلقت په حیث کوم خاص ، ځرګند ،او ځانګړې مفهوم او افاده نه ده چې له نظره او توجه پرېووځي بلکه سره ددې ،چې خدای له خپل درباره رټلې او لعنت یې برې ویلې ، بیا هم د خدای په دې لوی جهان کې یو ټاکلې تناسب جوړوي ، خپل خدای ته شرطونه او وړاندیزونه کوي او منل کیږي هم.

داسې معلومیږي چې ربښتیا هم دا جهان په کل او په جز کې

د اضدادو د وحدت او مبارزې په بنیاد ، دخدای د مقضی الامر ارادې له مخې ، دهمدغه نظام چې نن په عالم الاسباب کې برقراره دې ، جوړ شوې دې او د سالم ،متعادل ،متناسب او متوازن بهیر په خاطر یې عملي ،ضروري شرایط او متناسباً د نېکۍ او بدۍ پاداش ټاکلي ډې. د شېطان له مفهوم څخه ، چې پورته پرې بحث وشو ،خو همداسې معلومیږي.

شیطان په قرآنکریم کې ، اکثراً د شیطان په نامه ذکر شوې دې. په قرآنکریم کې بل ځای دا ډول ذکر هم شوې دې (انه یراکم هو و قبیلة من حیث لا ترونهم) « الاعراف ،ایة ،۲۷ »ترجمه: شیطان او قبیله یې تاسې له هغه ځایه ، چې تاسې یې نه وینۍ ، په نظر کې ساتي. بل ځای په قرآن کریم کې داسې راغلي (... واجلب علیهم بخیلک و رجلک) « سورة اسراء ،ایة ۶۴ » ترجمه: په ټولو سورو اوپیاده لښکرو سره یې کلا بند کړۍ. په همدې ارتباط محترم طبا طبایی په تفسیر المیزان کې لیکي: د قرآن عظیم الشان له ایاتونو څخه معلومویږي چې د شیطانانو لښکرې په چټکۍ او سستۍ کې یو تر بله سره برابرې نه دي ، ځیني تندې او ځیني سستې دي،او د قرآن دآیاتونو په شهادت یې ځیني سواره اوځیني پیاده معرفي کړي دي (شېطان ،امین الدین سعیدي).

دشیطان د خلقت د ضرورت په باره کې لیکل شوي دي چې: شیطان ، دخدای (ج) په واسطه د انسان دامتحان اوازمیښت وسیله ده چې د شر او پلیدۍ په لور په خپل لمسون او دعوت سره د انسانانو ماهیت او عزم ځرګندوي ،او همدغه تمایل ،ضعف او لغزش ته ، نفس « اَماره بالسوء »یا نفس شیطاني ویل کیږي چې انسانان ، هوا ، هوس او ناجایزه کار ته هڅوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

،او بالمقابل هغه نفس چې انسان له دغه ډول ناوړه چارواو عمل څخه منع او ساتي ،نفس«لوامه» یا نفس رحماني او سالم وجدان ګڼل کیږي.

دانساني ذات ،روح وجدان اونفس ماهیت او ترکیب په حقیقت کې ، بالذات د لوامه او اماره دیالکتیکي تقابل څخه متشکل،اولکه چې پورته په خدایي کلام کې ،شیطان او ځیني شیطاني قوتونو او انګیزو ته په ځیني مثالونو کې اشارې شوې دي ،پخپله د شیطان ځانګړې مشخص موجودیت نفي کوي او په اصطلاح په جرئت سره ، دا منلې شو ،همغسې چې په خدایي علم ،قانونمندی،صنع او خلقت کې متوالي ،موهومي، نامعلوم حالتونه وجود نه لري ، همغسې د شیطان مجهول، نامعلوم او مشکوک موجودیت «العیاذ بالله» د شیړمې ګوتې په حیثیت د منلو وړ نه دې.خو ځیني کسان، بیا هم د خدای او انسان تر منځ د شیطان وساطت ته د کاتالیزاتور حیثیت قایل دي چې ګوندې تعامل تسریع او پوره څرګند او واضح حالت ته رسوي او له شک او شبهې څخه یې باسي.لکن زه په دې پوره باور او عقیده یم ، همغسې چې د خدای په خلقتونو او صنع کې متوالي ،موهومي ،نامعلوم او نیمګړي حالتونه وجود نه لري ،نو نه د خدای په صنع کې د کاتالیزاتور پورې تړلي او اړوند تعاملات، مصنوعات او خلقتونه وجود لري او نه د هغې له لارې وضاحتونوته کوم حاجت او ضرورت شته. دا یواځې انساني ناسم ،ناقص او ناکافي مصنوعات او مرکبات دي چې د کاتالیزاتور په قوت او په اصطلاح د ناسم ، ناجایزه مرستندوی په مرسته غواړي ناقص ، غیر متناسب او بې کیفیته موادو او مصنوعاتو ته کذبي تحریفي رنګونه او

خوندونه ورکړي.

د شیطان د پیدا ښت د فلسفې په باره کې ویل کیږي ، چې شیطان د الهي درګاه سپي ته ورته دې او د شیطان دنده،د خدای درګاه ته ،د نا اهلانو د ننوتلو د مخنیوي څخه عبارت دې. په بل عبارت شیطان هغه سپي ته ورته دې ، چې د خدای درګاه ته د هغه کسانو د داخلیدو څخه مخنیوې وکړي چې د خدای سره د ملاقات او لیدلو لیاقت نه لري او دې ته ورته ډیر نور عبارات چې په هیڅ صورت د خدای د ذات او جلال سره هیڅ سمون نه لري او په دې خاطر د دنیایي مناسباتو په کچه او سویې افاده شویدي چې د انسانانو لپاره معمول او مفهوم اوسي.

د پورتني مثالونو او لنډو عباراتو څخه واضح معلومیږي چې د دغه مناسبتونه،مشابهتونه ، تفسیرونه ،تحلیلونه ، فورمولبندۍاو نورې څرګندونې چې د خدای په کلام کې ذکر شوې دي ،د دنیایي او عالم الاسباب په هغه اموراتو پورې اړه لري چې د خدایي خلقتونو او پدیدو تر منځ یواځې د علت او معلول په بنیاد رامنځته کیږي ،د عالم الاسباب بې شمیره پدیدې او خلقتونه جوړوي او ټول د بشري متضاد رحماني او شیطاني خصوصیاتو او اوصافو متناقصه ذهني زیږنده ګڼل کیږي او په هیڅ صورت د خدایي ذات او صفاتو سره هیڅ ډول مطابقت ،مناسبت او سمون نه شي لرلې او نه سیال رقیب جوړیدلې شي.

د دی ټولو اضدادو موجودیت او د بشر د ټاکنی فرصت او موخه او دلنډ دنیوی امتحان دوره د بشر د ضرورت، اړتیا او اختیار لپاره دی نه د الله تعالی د ضرورت لپاره.

د شیطان په باره کې ذکر هم په کوم ټاکلي خلقت دلالت نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي ،بلکه هر وار مختلف خلقتونه او د هغوی تر منځ مختلف مناسبتونه او دریزونه په ګوته کوي. حتا په ځیني مواردو او حالاتو کې د ځیني ځانګړو اشخاصو او افرادو په کړو او اعمالو پورې اړه پیدا کوي. لکه د الاعراف د سورة (۱۷۵)ایت د تفسیر له مخې چې شیطان له سپي سره تشبیه شوې ،خو په حقیقت کې دغه ایت د « بلعم بن باعوراء» چې یو عالم وو ،په حق کې نازل شوېدې.

په هر صورت ، شیطان که إنسي ، جني ، ملائیک ،انسان یا بل هر خلقت که اوسي ،که له اور څخه پیدا وي او که د ملا ئیکې په حیث له نور څخه پیدا اوسي په ټولو حالاتو کې تر هرڅه دمخه خدایي حلقت ګڼل کیږي ،او خدایي خلقتونه ټول یواځې دخدای د « کن فیکون» د حکم په صدور د عالم الاسباب د مادي قوانینو د علت او معلول په دیالکتیکي مناسبتونو او قانونمندیو پورې تړلي دي ،دخدای د لوی علم د قانونمندیو له مخې پیدا ،پایي او تغیر او تکامل مومي ، یواځې په عالم الاسباب پورې اړه لري او په هیڅ حالت کې په هیڅ صورت سره خدای رقیب او سیال نه شي جوړېدلې. د خدایي کلام ټول احکام ،اصول او قوانین یواځې په دې جهان کې ،ددې جهان په شرایطو او امکاناتو سره د ټولو مخلوقاتو د درک ،فهم، ضرورتونو او مجبوریتونو په تناسب سنجول شوي او یواځې په دې جهان کې د استفادې وړ ګرځي. یواځې خدای(ج) د دواړو کونېنو په واقعیتونو ، حقیقتونو او حالاتو خبر دې او تر اوسه پورې د دواړو جهانونو لپاره هیڅ کوم داسې ذوحیاتېن خلقت د خدای په کلام کې شهادتاً ،دلالتاً او اشارتاً نه دې په ګوته شوې او نه چاته کله په دې دنیا د هغه جهان او د جنت او دوزخ

کلي ګاني سپارل شوي دي. که چېرې دغه ډول ذوحیاتېنو موجوداتو وجود درلودلې ، په یوه نه ،یوه لاره به مونږ د هغه جهان له احوال څخه هم خبرېدلې ،او لکه هغسې چې یو شاعر وایي «آن کس که خبر شد خبرش باز نیامد » نه د هغه جهان څخه څوک راستون شوې ، نه یې کوم احوال رارسېدلې او نه دخدای په کلام کې دغه ډول کوم صراحت او وضاحت وجود لري.

شاید ځیني کسان داسې ادعا او پوښتنه ولري ، چې ولې د خدای په کلام کې د شېطان ، روح او ځیني نورو مسایلو په باره کې پوره وضاحت وجود نه لري ؟ راشئ لومړې د خدای د کلام درسالت او ضرورت د ماهیوي ،زماني ،مکاني او ستاتیک ــ دینامیک ابعادو په باره کې فکر وکړو .دا خبره ومنو چې دا کلام دخدای د مخلوق داګاهئ لپاره رالیږل شوې دې. که مونږ قرآن او قرآني احکامو ته دقیقه او کره مراجعه وکړو ، وبه وینو ،یواځې په هغه مسایلو کې لازم وضاحت شوې دې ،کوم چې انسانان یې د درک او پوهې قابلیت لري او دهغه مسایلو په باره کې چې انسان یې له درک او پوهې څخه عاجز دې ،واضح ویل شوي دي: وما اتیتم من العلم الا قلیلا یعني انسان ته چې کوم علم ورکړې شوې دې ،ډیر کم دې .د خدای په کلام کې دا نه دي ویل شوي چې ګوندې انسان ته په هر څه باندې علم ورکړې شوې دې. له بلې خوا ددې جهان زماني بعد له قدیم څخه تر ابده پورې غزېدلې دې یعني چې لا یتناهي دې. او په مکاني لحاظ هم همدومره ساره او اوږده لري. که دینامیکي او ستاتیکي ابعاد او کېفیتونه یې وڅیړو ، نو دا ټول جهان د کوچنئ ذرې څخه نیولې تر لویو سماوي اجرامو پورې په همزمان لحظوي ستاتیک دینامیک او دټولو اوصافو او کېفیتونو سره په

(c) ketabton.com: The Digital Library

لحظوي بدلون کې قرار لري او ټول بدلونونه د دغه علم د قانونمندیو په واسطه افاده کیږي. قرآن کریم د الله تعالی کتاب د دې مدعي هم دې چې دین یې تکمیل کړي او دین د دې په معنا دې ، چې د دې جهان په ټولو زماني ، مکاني او دینامیکي ابعادو کې ټولې قانونمندۍ ، چې د هرې کوچنۍ ذرې څخه نیولې تر هر لوی سماوی جرم پورې د کوچني حرکت څخه تر ملیونونو نوري کلونو پورې دوراني حرکتونه افاده کوي ، په کې په نظر کې نیول شویدي.اوس پخپله قضاوت کولې شو چې د قرآن دغه په ظاهر کې کوچنې کتاب ، معناً څومره لوی او څومره معجِز دې.

د شیطان په باره کې چې د خدای په کلام کې کومې یادونې او نسبي وضاحتونه شوېدي ،لکه چې د مخه مونږ وویل ،په دې جهان کې د ځانګړو افرادو ،اشخاصو ،حوادثو ، پدیدو ، حقایقو او واقعیتونو پورې اړه لرلې ، نو ځکه د موجوده واقعیتونو په تناسب د خدای د مقضي ارادې له مخې افادې یې هم ځانګړې دنیایي مشخصات لري .

دنیایي پدیدې او خلقتونه په دنیایي خصوصیاتو او امکاناتو سره د خدایي ذاتي خصوصیاتو او اوصافو سره د هیڅ ډول متقابل اړیکو او مناسبتونو جوګه نه ګڼل کیږي ، نو په اصطلاح د شیطان په څیر یاغي ، باغي ، دګلې او رټلي مخلوق به څه ډول د خدای سره د سیالې معاملې جوګه وګڼل شي ؟

په دې ځای کې دا سې پوښتنه به پر ځای وي چې: خیر شیطان څه ډول پدیده او په څه خاطر یې د خدای په کلام کې ډیر وارې نوم اخستل شوې او دومره د توجه وړ ګرځېدلې دې ؟

مونږ که نه پوهیږو باید ځانونه په دې خبره پوه کړو او باور

پرې ولرو چې ،زمونږ نړۍ خدای ډیره ښکلې پیدا کړې ده. په دې نړۍ کې ژوند ډیر هر اړخیز او ښکلې دې ، اوبه ، هوا او طبیعت نعمتونه یې ډیر ښکلي او مزه دار دي او د هر ډول ښکلیا و مزه دار ژوند د لاښکلي کولو په خاطر هر ډول شرایط او امکانات په کې وجود لري.هرنعمت یې جنتي دې ځکه خو په ناشکرۍ یې هر سړې د عذاب سزاوار او دوزخ ته ځي. په دې دنیا کې هیڅوک هیڅکله په هیڅ نعمت نه مړیږي او دا ځکه چې خدای په خپل مخلوق ته همدغه ډول دنیایي ژوند پیرزو کړې او همزمان لحظوي لمسوونکې او قانع کوونکې متضاد دیالکتیکي طبیعت یې ورته غوره کړي دي ، چې هم پیرزوینه ده او هم ازموینه. یواځې په همدغه ترکیب سره هغه مورنۍ مینه وجود لرلې شي ،چې د خپلو بچو په خاطر ځان د بلا په خوله کې ورکوي او د بلا له خولې څخه ، د ځان لپاره نه ، بلکه د بچو لپاره یوه ګولۍ خواړه راشوکوي او یا اکثر وخت پخپله د هغه بلا ښکار ګرځي. کله چې یې په بچو حمله کیږي ، د بچو په ځای خپل ځان د بلا په خوله کې ورکوي.یواځې په همدغه ترکیب کې د دې جهان ټول خوندونه ،رنګونه ، هوسونه ،عشق ،علاقه ،مینه ،عاطفه ،باور ،د دې خدایي قایم بالذات خودګردانه ، خود کفاء او خود بقاء ابدي پایداره نظام بې پایه انرژي ،طاقت ،نیرو ،قوت ،... ، یواځې او یواځې د خدای په مقضی الامر ارادې سره په همدغه رحماني او شیطاني دیالکتیکي ترکیب کې پروت دې. هر څوک به په دې باره کې ځانګړې نظر لري ، خو زما په عقیده دا جهان ځکه ډیر ښکلې او ډیر غني پیدا دې ،چې خدای ورته همغسې د هر چا د علایقو او طبیعت سره متناسب لازمي او کافي ترکیب او ماهیت غوره کړې دې.او

(c) ketabton.com: The Digital Library

هیڅوک د حرص او بخل لپاره هیڅ دلیل او اعتراض نه شي لرلې. دخدای عدل، انصاف، غنا او پېرزوینه هم د هیچا په حق کې محدوده نه ده او دټولو مخلوقاتو لپاره یې دهر چا د علاقې اوضرورت وړ متناسب کافي کمي او کېفي خواړه او نعمتونه پېدا کړي دي. شک نه شته همغسې چې نعمتونه مختلف دي، ذوقونه، علایق، طبعې هم ډول ډول دي. باز دښکار غوښې خوري، توتکۍ په حشراتو پسې ګرځي، بورا دګل شیره ټولوي، ښارونۍ او کارغه څه خوري، مچ هم په مردارۍ پسې ګرځي. اوښ زوز خوري، څوک خواږه خوښوي، څوک ترخه، څوک ډیره خوري او څوک لږه. دغه ټول خصلتونه، علایق، خویونه، طبعې، نعمتونه، کمیتونه، کېفیتونه او ټول نور خصوصیات د ټولو مخلوقاتو د نفسي خواهشاتو او غریزو په تناسب د خدایي نظام په کمي او کېفي منځپانګې کې په نظر کې نیول شوي دي. په جهان کې د بې شمېره خلقتونو په موجودیت او هر اړخیزه ذوقونو او علاقمندیو سره ممکنه نه ده یو نواخت حالتونه او وضعیتونه دوام پېدا کړي. مختلف عواطف، احساسات، غریزي، شهوت، بزمي، رزمي وضعیتونه، جنسي علایق او مناسبات، ځان، مال، واک او مقام غوښتنه بوګنوونکي او غولوونکي تحریک امیزه انګېزې او پایلې رامنځته کوي او یواځې په همدغه شعوري خلاکې او ډول ډول امکاناتو او ذوقونو کې ځانګړي شېطاني خواهشات، ځانګړتیاوې او تفوق طلبۍ ریښې ځغلوي او اکثر وخت دولتي، حکومتي، ډلئییز، قومي او نور امکانات هم ددغه کار سره په مساعدت کې په ستر عطالت اوبې قبزې او بې واکې دینامیزم بدلیږي. څرنګه چې دغه شېطاني کېفیتونه په حقیقت کې د

دنیایي با کېفیته هر اړخیز ژوند اصلي توکي برابروي او له بلې خوا دازموینې لپاره ښه وسایل هم ګڼل کېدې شي او دهر انسان لپاره ډېر رنځور او ضعیف اړخونه هم همدغه ځانګړتیاوې جوړوي او دیوه انسان په اندکه لغزش سره ستر جهاني انساني ستونزی رامنځته کولې شي. نو ځکه په دغه څو اړخیزه، باریکه او خورا مهمو خصوصیاتو او اوصافو، چې له هره پلوه دډېر اهمیت وړ ګڼل کیږي شېطاني عمل ګڼل شوي، ټول بشري مسایل او پرابلمونه په همدغه محور څرخېدلي او دخدای په کلام کې یې هم زیات ذکر شوي دي. په حقیقت کې شېطان ذاتاً د لعنت سزاوار نه دي، دلعنت سزاوار همغه لعنتي شېطان صفته انسانان دي چې په شېطان باندې د خپلو عظیمو ګناهونو په بارولو یې د شېطان اصلي څېره وربدله کړې او دهغې ترشا خپل تور مخونه له خلکو پټ ساتي.

نو لعنت دې وي په دغه تور مخو شېطان صفته لعنتي انسانانو !

پخوا مونږ د هندي فلسفې په خواب کې، چې د جهان د پېدایښت او پایښت د زاړه کتاب د ورکو پاڼو په لټه کې سرګردانه وو او همدغه لټه او پایلې یې فلسفه ګڼله او آن په دې آند وو، ولو که فېلسوفان په دې باره کې بې شمېره کتابونه لیکي، خو شاعر دا هرڅه په یوه فرد سره :

ما زآغاز و زانجام جهان بی خبریم
اول آخر این کهنه کتاب افتاده است ،

ټول فلسفي مفاهیم چې «د ژوند او وجود معنا» ګڼل کیږي، افاده کولې شي. دا ډول افادې، ددې په عوض چې د فلسفې په ساده توب دلالت وکړي، زمونږ ساده توب ثابتوي او دا ځکه ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر اوسه پورې مونږ نه د ژوند، وجود او نه د فلسفې په معنا پوهېدلي یو او نه مو لازمې پايلې تر لاسه کړې دي.

په دې موضوع همغلته مونږ لازم بحث کړې دې او ومو ښودله چې نه د زاره فلسفي کتاب اول و آخر پاڼې ورکې دي، نه د شاعر په یوه فرد سره فلسفي مفاهيم او ټوله فلسفه افاده کېدلې شي، نه د دغه ورکو پاڼو میدنې ته څوک فلسفه ويلې او نه ټوله فلسفه افاده کولې شي. هندي فلسفې په حقيقت کې نادوده او ناشونې هدف غوره کړې وو. نادوده په دې چې مليونونه او مليار دونه کلونه پخوا فلسفي ليکل شوې پاڼه هم که دوی ته په لاس ورشي، څه ارزش به ولري؟ مادي واقعيتونه خو هغه دي چې حاظر يې هم څوک په ګورت کې نه شي رانيولې، يعنې چې جهان دغه ډول په لحظوي بدلون کې دې، بيا هم مونږ په هغه ځای بحث کې د تاريخ په ټولو زماني مقاطعو کې د فلسفي محاسبو امکانات په ګوته کړي دي. د دې مسئلې د ذکر څخه زما هدف دا وو چې د شېطان په باره معلومات هم د عالم امر حيثيت لري او پدا ډول مواردو کې، څرنګه چې د انسان د درک او پوهې په قابو کې نه راځې، د خدای په کلام کې يې همغومره ذکر کيږي، چې انسان يې د درک او فهم قابليت ولري. دغه ډول بې شمېره پوښتنو ته د خدای د کلام په احکامو کې لکه چې د جهان د پېدا ايښت په باره کې چې په دوه ډيرو لنډو کلمو او اوه حرفي لنډې جملې «کن فيکون» سره مکمل، قانع کوونکې منطقي ځواب ويل شوې دې، ځواب ويل کيږي.

زه په دې عقيده يم، چې د نيايي ژوند د خدای د مقضی الامر ارادې له مخې د مختلفو نفسي خواهشاتو، غرايزو، عواطفو، متضادو پديدو د وحدت او مبارزو د مختلفو اړخونو او يا که

په لنډ ډول افاده شي، د دې جهان د تکويني جوړښت، طبيعت، خلقت او سرشت، همدغسې چې دې او بايد او سي، د خدای په اراده تر هر څه لومړې د بشر د بشپړې منطقي او معقولې ګټې اخستنې او همداسې د ثواب او عذاب، ...، د رحماني او شېطاني قوتونو د ازميښت او مبارزې د ګټنې او بايلنې په ډګرکې د نيک او بد، ثواب او عذاب، جنت او دوزخ د پاداش لپاره جوړ شوې دې. دا شېطان او شېطاني قوتونه او طينتونه په حقيقت کې، هغه نفسي، غريزوي او دې ته ورته خواهشات، غوښتنې او هڅونې وې چې ادم او حوا (ع) يې په جنت کې د مېوې خوړلو ته ولمسول او په همدغه لمسوونکي ذاتي خلقت، سرشت او منځپانګې سره د خدای په مقضی الامر ارادې سره ادم او حوا (ع) په دې جهان کې مېشت او د همدغه لارې مختلف رحماني او شېطاني خصلتونه جز د کون و مکان، خو په حقيقت کې د کون و فساد لوکوموتيف، انګيزه او محرِک وګرځېدل.

په دې باره کې دقيق معلومات يوائې د خدای د کلام له عباراتو او احکامو څخه استنباط او تعبيرېدلې او يوائې د قرآني، ديني او طبيعي علومو عالمانو او پوهانو په مشترکه مساعي ممکنه ده، چې بايد په دې باره کې خپلو څېړنو ته دوام ورکړي او لازمو ممکنو نتايجو او افقونو ته ځانونه ورسوي.

خو د دنيايي خلقتونو او پديدو د سرشت او خلقتي ترکيب په پيدا ايښت کې د لوامه (رحماني) او اماره (شيطاني) انفس ديالکتيکي موجوديت، چې په بنياد او تناسب يې ټول مخلوقات په نيک او بد ويشل کيږي او د جنت او دوذخ سزاوار ګرځي، هم کومه پټه خبره نه ده. نيک عمل ته بلل او له بدو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اعمالو څخه مخنيوې ، پخپله ظلم نه کول او دبل ظلم په ځان او نورو مظلومانو نه منل او په کلکه يي مخنيوې کول او ډير نور مسايل چې د ښو بدو تفکيک يي په الهي احکامو او نبوي ارشاداتو کې راغلي دي ،د هر انسان او په خاصه توګه د هر مؤمن مسلمان انساني ،اسلامي ، اخلاقي اوديني دين او رسالت دي.

همغسي چې د عالم الاسباب پيدايښت ، پايښت ،بدلون ، تکامل او انحطاط د خدايي «عالم آمر» يعنې« کن فيکون» په حکم تعميل شوې ، د رحماني او شيطاني قوتونو متناسب، متعادل او متوازن جوړښت هم د همدغه آمر او همدغه حکم لازمي او کافي شرط ګڼل کيږي او دعادلانه، عامه ټولنيز، معنوي، او غيرعادلانه شخصي ، خصوصي ،مادي ارزښتونو په تناسب يو له بله څخه تفکيک کيدلې شي. په همدغه بنياد د حق او باطل په پوله د رحماني اوشيطاني قوتونو تر منځ نه پخلا کيدونکې تضاد رامنځته کيږي او يواځې د نيک او بد ،ثواب او عذاب ،عدل او ظلم تر منځ د سليم عقل او سليم وجداني قضاوت له مخې يي پريکړه هم د تکويني جفتو مقولو (ای ولوشن يعنې ريفورم او ريولوشن يعنې انقلاب)په ديالکتيکي تقابل ، داډول ممکنه او شوني ګڼل کيږي ،چې رحماني ځواکونود عادلانه سولئيز ريفورم او بدلون او شيطاني قوتونه د غير عادلانه جګړئيز جبر له لارې د خپلو نا روا موخو سر ته رسول غواړي.په دغه ډول ديناميزم کې شک نه شته چې تکاثف او تراکم د قوت ،دولت او کتلو منځته راځي، شيطاني قوتونه په دغه امکاناتو سره يواځې د جنګ او جبر لار غوره کوي،هر څه په خپله ولکه کې نيسي او له دغه طريقه د

نړيوال طاقت په حيث په نړيواله جبهه کې يواځې د جنګ له لار ددغه پروسې سرعت او ديناميزم لا پسې زياتوي او رحماني قوتونه لا پسې په محاصره او مضيقه کې راچاپيروي ، لکه چې نن يي په ټوله نړۍ کې رحماني قوتونه په مضيقه او محاصره کې راګيرکړي اوپه رحماني قوتونو يي هم پرته له جنګه نورې لا رې تړلي دي. په داسې شرايطو کې،رحماني قوتونه پرته له قاطعيت او نړيوال پيوستون څخه بل بديل ، بله لاره او چاره هم نه لري. اسلامي طريقه هم پخپله د ظلم نه کولو او دبل چا ظلم پرځان او نورو مظلومانو د نه منلو او د الکبر مع المتکبرين عبادة ،سپارتنه کوي. قانونمندي يعنې حق ،تل ګټونکې دې اود رحماني خصوصيتونو ،خصلتونو او اوصافو څښتنان هميشه قوی الاراده ،حکيم النفس ، صبور ،حليم،متين او په ټولو مثبته اخلاقو اوصافو متصف ،له هيچا څخه ويره او ډار نه لري او هيڅکله د شيطاني قوتونو په جال کې نه کيووځي او همېش دخپل عزم ،تصميم او ارادې په اصولو په خپله ټولنه او چاپيريال کې ديوه سيال قوت په حيث اګاهانه ژوند کولې شي. برخلاف شيطاني قوتونه د دروغو ،غلا ، استفاده جويي او نورو خاينانه اعمالو په نسبت ضعيف النفسه، سست عنصره ، پر ځان بې باوره ، بې ارادې ، مرتجع ، ډارن او طامع انسانان دي ، تل اسيب پذيره او له هر چا څخه په ويره کې وي او نن همدغه انسانان چې د نړۍ ټول بانکونه او ټولې شتمنۍ په ولکه کې لري او په ټوله نړۍ يي د قپسۍ غوندې خپټه اچولې او ددې خاورې اصيل خدمت ګاران حتا تش سا کښنې ته هم نه پريږدي ، په يوه خبيث شيطاني لعنتي دجال بدل شوې او دخپل دوزخي نفس مړولو په خاطر يي بلا تشبيه دا جنتي نړۍ په جهنم بدله

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړېده.

ددغه ډول شیطاني خود سریو ، ناروا او ظلمونو د مخنیوي په خاطر یواځینۍ لاره او چاره ، قانوني، حقوقي اداره ده چې ټولنې او اولسونه یو شان د عدل او انصاف له مخې په خپل حاکمیت کې وساتي او هر سرغړوونکې د مقضي قوانینو مطابق د هغې په منلو مجبور کړي ! ! !

فلسفه بې ثمره علم دې ؟

دې کې شک نه شته ، چې یو بې سواده یا نیمه با سواده انسان د ځینې ساده وسایلو په لرلو سره ، په یوه کلي یا ښارګوټي کې د خپل ژوند لپاره لازم شرایط برابرولې شي ،خو یو عالم او فیلسوف به په دغه ډول شرایطو سره د یوې مړې ډوډۍ خاوند هم نه شي. نو ځکه ځینې ساده کسان په ساده قضاوت سره فلسفه بې ثمره او بې روزي علم ګڼلې شي !

یا هندي ټولنه چې ، په فلسفي څېړنو کې ترنورو ډیرو اولسونو پوره قدامت لري ، پدې عقیده ده ،هغه لاسته راوړنې ، چې ، فلسفې د بودا په وخت کې لرلې ، اوسنۍ فلسفه یې نه لري ، یعنې چې فلسفې د هغوی له نظره تر اوسه نزولي انحطاطي لار وهلې ، نه علمي ،نه اقتصادي ارزش لري او ګوندې بې ثمره غیر ضروري او بې ارزښه علم جوړ شوې او دهېڅ. داسې ډیر مثالونه راوړل کېدې شي، چې که مونږ خپلې څېړنې او ارزونې داډول بې بنیاده او بې مورده پېل کړو، قانونمند منطقي نتایج نه شو ترلاسه کولې او په پایله کې مونږ له هدف څخه لیرې ووځو. هغه ځوک چې د ډبرې د سکرو په تله طلا او د طلا په تله د ډبرې سکاره تلل غواړي ، څېړنې او ارزونې به یې هېڅکله منطقي قانونمند نتایج ونه لرلې شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ په خپلو تېرو څېړنواو ارزوونو کې په مستدَل قانونمند ډول وښودلې شول ،چې فلسفي مسایل او قضایا ،ددغه مسایلو د علمي تعمق او ژورتیا په نسبت ،د تاریخ په اوږدوکې د هر چا د توجه وړ نه دي ګرځېدلي او نه هر څوک ددې جوګه وو چې ددغه مسایلو سره کړه وړه ولري. هغه چا چې تر اوسه پورې ، ځانونه ددغه کار جوګه ګڼلي اود فلسفي مسایلو سره يې سروکار لرلې ، اکثراً دفلسفي مسایلود علمي څېړنو څخه عاجز وو او نه يې دي کړې شوي دغه مسایل علماً په ټولو اعماقو او ابعادو پر مخ بوزي ، ناچار يې په شخصي تخیل ډډه لګولې او اکثراً د قضایاوو په شکلیلاتو کې ښکېل پاتې شوي ، فلسفه په سفسطه ، جړه مشوره او تړلي نظام بدله شوېده.

هندي فلسفې ، چې تر نن ورځې پورې په تخیلي تیوریو او اکثراً په رنګارنګ مذهبي تخیلاتو او خرافاتو عقیده لري ، سره ددې چې د ډیرو نورو اولسونوپه نسبت ، په فلسفي څېړنو کې پوره قدامت لري ،حق لري پدې عقیده اوسي،هغه لاسته راوړنې ، چې ، فلسفې د بودا په وخت کې لرلې ، اوسنۍ فلسفه يې نه لري ، یعنې چې فلسفې د هغوۍ له نظره تر اوسه نزولي انحطاطي لار وهلې ، نه علمي ،نه اقتصادي ارزش لري او ګوندې بې ثمره ، غیر ضروري او بې ارزښه علم جوړ شوې او دهېڅا د علاقې او توجه وړ باید نه اوسي او دا ځکه چې پخپله فېلسوف د فلسفې د علمي ماهیت په ارزش ، معنا او مفهوم باندې نه پوهیږي . داسې ډېر مثالونه راوړل کېدې شي، چې که مونږ خپلې څېړنې او ارزونې داډول بې بنیاده او بې مورده پېل کړو، قانونمند منطقي نتایج نه شو ترلاسه کولې او په پایله کې مونږ له هدف څخه لیرې ووځو . هغه څوک چې د ډبرې د سکرو په تله طلا او دطلا په تله دډبرې سکاره تلل غواړي ،یعنې چې د ډبرې سکاره او طلا ورته یو شان ارزش لري ، طبعاً ، د ډبرې سکاره باید زیات وارزول شي ، ځکه

چې ، کوټه خو پرې ګرمېږي. د طلا څخه خو دغه استفاده هم نه کیږي .په دې ډول که څېړنې او ارزونې د علمي قوانینو ،ارزښونو او اصولو په بنیاد نه وي هېڅکله به منطقي قانونمند نتایج او پایلې ونه لرلې شي.

د بلې خوا ، په تېرو فلسفي بحثونو مونږ په دې موضوع هم بحث وکړ چې دین او فلسفه دواړه ، یوتربله سره علمي ماهیوي تضاد نه لري او دواړه یوشان د جهاني پدیدو او خلقتونو دمعرفت طریقې او وسیلې ګڼل کیږي ، حال داچې له ډیر پخوا څخه اکثر دیني او فلسفي عالمان سره نه پخلاکېدونکې تضاد لري او دا یوه ډېره مشهوره مقوله تر نن ورځې پاتې ده « چېرې چې فلسفه وجود لري ، دین وجود نه لري او چېرې چې دین وجود لري ، هلته فلسفه وجود نه لري » . ډیر دیني عالمان فلسفه د کفر علم ګڼي. که دا خبره رښتیا وې نو په عربي ژبه کې به دې مقولې ، چې: «اطلب العلم ولوکانه فی السین» ترجمه: (طلب د علم وکړۍ ، ولو که په چین کې هم اوسي)وجود نه درلودلې. علم ، همغسې چې په څرګندو او واضحو عباراتو مونږ تأکید کړې انساني مخلوق نه دي چې د چا په اسلام او کفر پورې اړه ولري او یا دې جداګانه اسلامي او کفري علوم موجود اوسي. علم یوائې الا هي مخلوق دې ، چې دالاهي کلام ، الاهي احکامو ، الاهي شریعت او اسلامي دین او مذهب په طریقه او بنیاد يې کسب په انسان ، ښځه او نر ، فرض ګرځېدلې دې. ما په دې باره کې یو مطلب د « الاهي ، قرآني او انساني فلسفې (علم) »لیکلې وو چې باید د همدې مطلب پر ځای خپور شوې وای، خو سهواً راڅخه کوم بل مطلب پرې ثبت او حذف شوې دې . امېد دې ، دوباره يې ولیکم.

که چېرې ټول فلسفي قضایا د علمي قوانینو او اصولو مطابق حل و فصل او فورمولبندي کېدلې شوې ، هېڅکله به چارې د خنډونو سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه مخامخ کېدلې. په الاهي علم کې خنډونه ، بن بست ،نيکړ تياوې او يا نا معلوم ، متوالي ، نا معين او دې ته ورته حالتونه منځته نه شي راتلای . دا يوازې انساني نيمګړتياوې ، نا ممکنات او يا عمدي ګناهونه او خطاوې دي ، چې دغه ډول حالتونه رامنځته کوي او چارې د افرادو او ځانګړوکسانو د ځانګړو اغراضو په لور بيايي . مونږ دالاهي استعامت او انساني مقدراتو او امکاناتو برابر دغه د علم لار نيولې او ټول بشريت په ټول جمعي شعور سره ددغه ارمان تحقق ته رابولو . مونږ په دې باور يو ، چې د بې شمېره فلسفي قضاياوو او مسايلو د بن بست او جړې مشورې د غميزې جرړې چې ګوندې، د کوم ذهن د نا پېدا ځمکې دحقايقو په ما وراء ترګمۍ او تخيلي پلندۍ کې تړلې دي ، چې د حقيقت دنور پلوشې هم نه ور رسي او فلسفي بې شمېره قضايا او مسايل يې په لاځوابه معما او کثيرالمجهوله لا ينحله معادله بدل کړي دي، عبث بحث بولو او په دې پوره باور يو ، چې الاهي علمي لاس رسې د ټولو مخلوقاتو لپاره ، دهغوی د مقدراتو او ضرورتونو په تناسب عام او پرته د کوم تعصب يوشان دې. مونږ ددغه جړې مشورې د تار سر موندلې او دالاهي علم ، احکامو او هداياتو په رڼا کې د خپلو انساني مقدراتو په تناسب « صراط المستقيم » تعقيبول غواړو . مونږ دحقيقت رڼاله ليرې وينو او ز مونږ داحساس ، ادراک او عقل په واک کې راغلې او زړه مو هم منلې ، له خپل خدای څخه دومره جرئت او باور غواړو ، چې دعام بشري درايت او همت په مټ دپخواني بې نظمه او انجړ بنجړ عظيم عطالت او ديناميزم مخه وتړياو دعام بشري جمعي شعور د قانونمند منطق په بنياد د الاهي هدايت سمه لار ونيسي .

هو ! مونږ د حقيقيت او واقعيت د بنيادي قانومندې څېړنې په بنياد دغه عظيم عطالت ته اوږه ورکړې او د فلسفي لا ځوابه معما او کثير

المجهوله لا ينحله معادلو جرړې ،چې د فلسفې د تش په نامه اساسي مسئلې په په پلندۍ کې لا درکه خښې پاتې وې، سپينا وي ته مو را وايستلې ، ومو څېړلې ، ومو ارزولې او پخپل نه ماتېدونکي تصميم ترې دفاع کوو . امېد دې ، زمونږ دلارې باوري لارويان په نه ماتېدونکي عزم له مونږ سره ودرېږي او هغه کسان ،چې لا تر اوسه د شک او ترديد په دوه لاري کې ولاړ دي ، ددغه څېړنو او ارزونو له مخې ځانونه دپوره يقين تر کچې ورسوي او زمونږ د لارې مصمم لارويان شي.

دغه سد سکندر تش په نامه د فلسفې اساسي مسئله ده ، چې « د مادې اوشعور د ،بې بنياده، يو پر بل باندې د قدامت » له مخې جوړه شوې او فلسفي لوی نظام يې د « محبوبې » په بې لارې او بې دروازي لوړ پوړې کلا اړولې ، چې هيڅوک د ورننوتلواو ورا ووختلو توان نه لري .

په نوي قانونمند څېړنيز نظام کې د لومړي ځل لپاره په ۱۳۶۲ هـ ل کال کې « د عېنيت او ذهنيت ديالکتيک » تر سرليک لاندې رسالې لومړۍ جملې « ذهنيت نسبي عېنيت او هر مشخص ذهنيت عېني واقعيت دې » زوړ نړيوال فلسفي نظام ،چې تر اوسه پرې ټولو زړو فلسفو ډډه لګولې وه ، ونړوه اومونږ په مقنع دلايو سره وښودله ،چې ماده او شعور ذاتي توپير نه لري او په دې بې بنياده بنياد ،فلسفې ته د اساسي مسئلې تر سرليک لاندې بنياد لټول هم بې بنياده کاردې. همدا سبب وؤ ،د نړيوال فلسفي ښار ګوټي ، چې پرته له تړلو کوڅوڅخه يې د خوځښت او حرکت لپاره لارې چارې نه لرلې او دهندي فلسفې په قول ، فلسفي چې د خپل قهقرايي ژوند سلګۍ وهلې ، دوباره روح پېدا او په رګونوکې وينه وچلېده او نن يې دربشتيني الاهي خلف علم په حيث د زوال له حالت څخه د پر مختګ لار ونيوله . ټول زوړ نړيوال فلسفي نظام ، که په شرق کې وو او که په غرب کې ،ځکه ونړېده ، چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دهمدغه فلسفي اساسي مسئلې په بنیاد دپېړیو پېړیو راپدې خوا ټول یوتر بله سره ضدو نقیض اونه پخلاکېدونکي دښمنانه تیوریک مکتبونه او سیستمو نه، چې بې بنیاده راپېداشوي وؤ ، باید هم د فلسفې ددغه ډول بې بنیاده بنیاد په رنګېدو رنګ او یو واحد ، نړیوال علمي فلسفي قانونمند نظام جوړ او هر ډول تخیلي سفسطه ګرایي ته د تل لپارهد پای ټکې کښېښودل شو .

په ۱۳۶۳ هجري لمریز کال کې د« عېنیت فلسفه » تر سرلیک لاندې د فلسفې ډیرو مهمو مسایلو لکه : (د عېنیت او ذهنیت دیالکتیک ،شعوري پدیدي او دجبر او اختیار دیالکتیک ، ایدیالیستي او ماتیریالیستي دیالکتیک ، شعور او لا شعور ، مرګ او ژوند ، شپږم حس که د شعور او لا شعور دیالکتیک ، ... » اثر تألیف اوله ډیره ځنډه وروسته د ۱۳۶۵کال د جدي په میاشت کې چاپ اودفلسفي مسایلومینه والو لپاره وړاندې شو . نن مونږ هم په دې نظر یو ،چې فلسفه یواځینې الاهي خلف علم دې ،چې په نسبي لحاظ د ټولو الاهي خلقتونو دقانونمندې منطقي نسبي افادې جوګه ګڼل کیږي . زه په اګاهانه او پوره شعوري قانونمندو دلایلو سره دا خبره کوم ،چې همدغه یوې کوچنۍ جملې دغه لوی مفهوم افاده کړ ،چې د پېړیوپېړیو زوړ فلسفي نظام رنګ او ټول نړیوال با شعوره بشریت اګاهانه یواځینۍ علمي لار یعنې دالاهي هدایت اوکلام « صراط المستقیم » لار غوره کړي.

مونږ په دې عقیده یو ،چې علم ، الاهې مخلوق او دلوی جهان او دالاهي ټولو خلقتونو او پدیدو د مادي موجودیت لازمي شکل او بڼه ګڼل کیږي یعنې چې دالوی جهان او الاهي ټول خلقتونه او پدیدې د الاهي علم د قانونمندیوله مخې قانونمند پېدا ، قانونمند پایي او قانونمند بدلون او پرمختګ مومي . الله خپل علم ،خپل خلف انسان

ته د قرآني احکامو ،قانونمندیواو اصولو په بڼه په انساني ژبه رالېږلې او د انساني شعوري پوهې او زماني او مکاني ابعادو د قیدیت په تناسب په ټولنیز جمعي شعور کې تراوش او انعکاس پېداکوي . په مشخص او ځانګړي ډول باید وویل شي چې : علم خدایي مخلوق دې ،چې د قرآني کلام له لارې په محمد (ص)د اکمل غوره شوي اسلامي دین په طریقه نازل اوټول پخوني ادیان ، چې تر دې دمخه دنورو اسماني کتابونو له لارې په نورو پیغمبرانو نازل شوې وو ،خو اکمل نه وو ګڼل شوي اوټول مجازي ادیان او خرافات منسوخ وګڼل شول .دالاهي کلام له لارې، چې په انساني ژبه لیکل شوې ، ټول انسانان د الاهي علم په وسیله د الله د جهان او ټولو خلقتونو په معرفت مکلف او موظف ګرځېدلي دي ،تر څو هغه وپېژني او په لازمه کچه یې د ځان او ټول بشریت د استفادې وړ وګرځوي . د پورتني عبارت څخه په استنباط سره ویلې شو ،چې : الاهي علم ، قرآني علم او کلام اودین ،چې د قرآني علم په طریقه ژوند کولو په معنادي او فلسفه ، چې په عالم الاسباب کې د الاهي علم یواځینې خلف علم ګڼل کیږي ، په کل کې ، د معرفت لار او طریقه ده ،او هرعلم او معرفت په خپل ذات کې د ژوند یواځینۍ لار او وسیله ګڼل کیږي، نو ځکه خویي اطاعت په ټولو مخلوقاتو فرض ګرځېدلې دې.

ځینې کسانوته شاید پوښتنې پېداشي ، چې الاهي علم ، یعنې څه ؟ مونږ چې د الله دذات د لیدلو ،پېژندلو او توصیف څخه عاجز یو ، ځکه چې الله لوی دې او زمونږ په ذهن ،شعور او عقل کې نه ځائیږي ، نو د الله په علم ، امکاناتو ،کېفیت او اوصافو پخپله الله ښه پوهیږي او انسان د الله د خلف په حېث ،په عالم الاسباب کې ،دانساني مقدراتو په کچه د ټولو خلقتونو په معرفت مکلف او مقدر ګرځېدلې دې. معرفت د ټولو مخلوقاتو د ژوند اساسي او بلکه یواځینۍ وسیله

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګڼل کیږي. شاید پوښتنه پیدا شي ، چې د الله ،قرآن او انسان علوم څه تفاوتونه لري ؟ په دې خبره هم یوائې الله ښه پوهیږي.خو دهغه علم او پوهې له مخې چې الله انسان ته ورکړي ، دومره ویلې شي چې الاهي علم په ټول جهان او دهغې په ټولو خلقتونو محیط او کامل علم ګڼل کیږي. قرآني علم څرنګه چې د الاهي علم افاده ګڼل کیږي ، د الاهي علم سره کوم توپیر نه شي لرلې ، خو دبشري ذهني شعوري نیمګړتیاوو له مخې ممکنه نه ده ، چې انسان د قرآني علم د ټولو اسرارو او احکامو په پوهه قادر اوسي او په ځیني مواردو کې ،کېدلې شي د ټولو حقایقو پوهېدلو ته به ضرورت هم نه اوسي او په همدې سبب انساني معرفت همېشه نسبي بڼه لري.

د پورتني لنډ بحث څخه پخپله محترم لوستونکي د فلسفي علم د مؤثریت د کچې په هکله قضاوت کولې شي. کېدلې شي په راتلونکو بحثونو کې ،په ځانګړو مسایلو کې ، دفلسفي علم په مؤ ثریت ، په ځانګړي ډول نور بحثونه هم وشي.

دوهمه برخه

د ادب فلسفي څیړنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شعري تيوري علمي څېړنه

د فلسفې تر عنوان لاندې بحث کې وښودل شوه چې کله نا کله د دقيقو علمي مسائلو او مفاهيمو د څېړنو په ترڅ کې ډېر خام، ناقص، کاذب او حتا غلط فکري تراوشونه د غلطو مقولو، قوانينو، فورمولبنديو په بڼه تشکل مومي، د شک، ترديد او ابهام ختمه برابروي، عالمان، پوهان او محققين د غلط فهميو په ځلور لارې کې دروي او د حق او واقعيت صراط المستقيم ترې لا درکه کوي.

د شعر او شاعرۍ په باره کې د دغه ډول ابهامات، نيمګړتياوې، تناقصات او تناقضات د شاعرانه مبالغې، غلو او اغراق په کچه همدومره زيات دي او يوه داسې ليتهۍ تری جوړه شوې چې غلبيلول ئې د ډېرو پوهانو او پخپله د شاعرانو لپاره هم ناشونی کار برېښي. ښه به دا وي پوهان، اديبان او شاعران د دغه عمده مسائل په کره توګه وڅېړي، د بشري کلتور، فرهنګ او ادب پد دغه ورشو رڼا واچوي او وروسته لدې پدې باره کې د شک او ابهام فضاء رڼه شي.

دې موضوع ته زه هغه وخت متوجه شوم چې کله ځوان شاعران او ليکوالان د يوه ځوانيمرګ شاعر د مړينې په تلين سره

راټول او په ژورو شاعرانه احساساتو او عواطفو سره يې د هغه په وړاندی خپل د ملګرتوب اخری دين ادا کاوه. دوی د محفل ټول حاضرين د خپلو شاعرانه احساساتو په غيږ کې ټينګ رانيولي او د شعر او شاعرۍ داباسين په څپو کې يې داسې ځنګول چې يوه لحظه هم د چا فکر له موضوع څخه بل خوا نشو اوړ ختلې. نپوهيږم په څه ډول زما د توجه پښه وښوئيده د روانې موضوع له ديناميزم څخه پريوتم او په لحظوي سکون کې د غه فکر او نظر راته پيدا شو او فی البديهه مې د خپلې عقيدې اظهار وکړ. زه پخپله پدې پوه شوم چې زما لخوا پد غه وخت کې د غونډی ديو خاص ډول نظم او بهير سکوت ماتول په چا ښه ونه لګيدل او د هغوی د سملاسي شاعرانه عکس العمل سره مخامخ شوم. ماهم د بعدي استدلال څخه ډډه وکړه او ډيره موده مې پدې باره کې د څه ويلو او يا څه ليکلو هڅه ونکړه.

څه موده وروسته چې د غه موضوع يو ځل بيا په ذهن کې راولاړه شوه، بهتره مې وګڼله چې د شعر پيژندنې په باره کې د کانديد اکادميسن مرحوم محمد صديق روهي د مقالو مجموعه چې د کانديد اکادميسن مرحوم محمد رحيم الهام په سريزه تکميل شوې وه او ځينې نور اړونده مطالب ولولم. د د غه رسالي له لوستلو څخه وروسته پدې نظر شوم چې ګوندې پدې باره کې د نورڅه ليکلو لپاره کوم دليل نه ليدل کيږي او ګوندې همدغه ليکنه کفايت کوي. خو ديو څه دقت څخه وروسته د څه ليکلو په باره کې زما تصميم لاپسې قوي شو. کوم نظر چې ماته پيدا شوې وؤ غواړم ديوې طرحې په شکل د محترمو شاعرانو او پوهانو حضور ته وړاندې کړم. هيله ده د خپلې بزرګوارۍ له مخې يې په پوره دقت سره ولولي، ويې ارزوي او نيمګړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خواوي يي پوره او بشپړې کړي.

نظم او نثر د ژبني ادب دويلو او ليکلو دوه اساسي ډولونه، د بشري ټولنې د مختلفو هر اړخيزه متقابلو مناسباتو او ضرورتونو د افادې او افهام او تفهيم ډېره اسانه، معقوله، منطقي، فصيحه، بليغه او په تاريخي او ټولنيز لحاظ مکمله انساني هر اړخيزه رنګارنګ احساساتي او قانونمنده منطقي بڼه د ثبت وسيله ګڼل کيږي. ژبنې ادب په بنيادي لحاظ بشري جمعي شعوري لاسته راوړنه ده خو د اديبو، عالمو او پوهو کسانو خاص رهبري کوونکې ځرګند او ځانګړې رول هم پکې هيڅوک نشي نفې کولې. همغسې چې اقتصادي زير بنايي او علمي تخنيکي انکشافات ديوې ټولنې په نورو رو بنايي او زير بنايي پديدو باندې ځرګنده او مشخصه اغيزه لري په ژبني ادب باندې هم دهغې تاثير ځرګند، مشخص او مستقيم دې. هره ادبي ليکنه دخپلې ټولني داجتماعي ــ اقتصادي ژوند سره مستقيم اړيکي لري او دهغي مبين او ښکارندويه ده. ديوې ټولني په عملي ژوند، ژبه او ژبني ادب کې ايديال افقونه، انتزاعيت او تجرد وجود نلري. يوائې دشاعرانه او اديبانه تشخص او عيني حقايقو او واقعيتونو او شاعرانه او اديبانه انتزاعيت او تجرد د قانونمند منطقي ارګانيک ديالکتيک په بنياد ،يو اديب او شاعر دخپلی ټولنی او ټولنيزو مناسباتو سره په حقيقي او عملي مناسباتو کې پاتې کيدلې شي . په غير صورت کې شاعر او اديب او ټولنه يو تر بله سره بيګانه کيږی او د ارتبات او پوهاوي لارې يي تړل کيږي او يو دبل په ژبه سره نپوهيږی. شک نه شته چي مختلفې کلتوري ماهيوي او شکلي سويي او بڼي د مختلفو هيوادونو، ټولنو، قشرونو،

سازمانونو او ډلو تر منځ د متقابلو مناسباتو او ضرورتونو د ديالکتيک په بنياد يو له بل څخه متأثر او د تعادل د عام قانون له مخې د مشترک مخرج په کرښه واقع کيدلې شي ، خو دغه کار او چار به هيڅکله په نورو کلتوري ارزشونو او ايديالونو باندې ، دکوم ځانګړي کلتوري ارزش د تحکم او يا د نورو وروسته پاتې کلتورونو له خوا ، په پټوسترګو ، دحاکم کلتور د جبري حاکميت دمنلو په معنا نه وي . بلکه مختلف ژبني او کلتوري ارزشونه يوائې دمتقابل احترام داصولو په بناء دډيري اوږدې مودي دهمه جانبه بې تبعيضه مناسباتو ، متقابل تاثير ، پرورش او ارګانيک انتګريشن او پيوستون په پروسه کې دټولو لپاره په يوې منلې ژبه، ادب او کلتور بدليدلې شي، خو په ميخانيکي او يا جبري ډول دبل ژبه او کلتور منل او يا تحميلول دواړه ناسم کار ګڼل کيږي. ځکه بشري تاريخ ددې شاهد دې ،کله چې د نړۍ هيوادونه ددغه ډول کلتوري ارزښتونو داستعمار او استشمار له لارې دنورو هيوادونو د ډول ډول استعمار او استثمار لاندې واقع شوې ، لا نن يي هم د خلاصون امکانات او لارې چارې نه په سترګو کيږی. هو ! دبشريت دپيدايښت دډير پخوا وختونو څخه داستعمار او استشمار ټول ډولونه دکلتوري ارزښتونو دتفاوت له لاری په نورو اولسونو تحميل شوي او نن هم عملاً دوام لري. په همدې علت استعمارګر امپرياليستي هيوادونه د خپل اشغال د سباوون څخه دمخه چې لا د د اولسونو دشعور سترګې نه وي غړيدلي او لا دغفلت او جهالت له خوبه نه وو ويښ شوي، لومړۍ حمله ددغه هيوادونو په کلتوري ارزشونو کړي ،تر څو هغوی د خپل ماضي ،خپل تاريخ ، خپلو افتخاراتو ، خپلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ارزښونو څخه وشلوي او په يوه ابدي احمقانه لاشعوري تورتم کې يي واقع کړي او نن د همدغه نړيوالو کلتوري تباهيو، بربادیو او استعماري امپرياليستيد ينامیزم په مټ، ځيني کلتوري يرغلګر قوتونه، حتا په اصطلاح خپلي بشري پرمختللي ټولنې په پټو سترګو، لاس تړلي او لاچاره کلتوري حماقتونو ته راکشوي او خپل شخصي شوم اغراض پرې تحميلوي. مونږ نن په نړۍ کې د همدغه ډول يوې احمقانه کلتوري ناوړه وضعې او نتيجتاً د نړيوال سراسري شعوري کلتوري انقلاب د ذهني او عيني پړسيدليو شرايطو شاهد يو، چې باشعوره بشريت يي بايد د يويشتمې پيړۍ په امکاناتو کې په روشنفکري مسؤليت او امانت دارۍ سره سرته ورسوي. دا اوس کومه پټه خبره نه ده چې د نړۍ پرمخ تللي او وروسته پاتې هيوادونه يو شان د خپلو خپلو کلتوري يرغلګرو له خوا په خورا نا اميدۍ او بېوسۍ سره د کلتوري حماقت کندي ته کش کيږي. که پوښتنه وشي د څه په خاطر؟ بيا هم خبره معلومه ده. د بې ارزښه سرمايداري ارزش د افق تسخيرول او که بيا هم پوښتنه وشي چې ګټه به يي څه وي؟ پخپله پري هم نه پوهيږي! نه، دوۍ په هرڅه ښه پوهيږي، خو نه غواړي د خپلو خود خواهيو او شخصي ګټو په څنګ کې د بل حد اقل هوساينه او د ژوندي پاتې کيدو لپاره د خوړو حد اقل زرۍ وځغملي شي، نو په داسې قضاوتونو او انصاف سره پايله هم پرته له نړيوالې سراسري تباهي بل ډول ممکنه ګڼل کيدې شي؟

مونږ بيا هم يواځی د سيالو متقابلو مناسباتو او مختلفو کلتوری ارزشونو د تقوي او يو د بل سره دارګانيک انتګريشن او هڅه په هڅه د ټولو لپاره د قابل قبول مشترکو کلتوری

ارزشونو منځته راتلو سپارښتنه کوو.

په نظم او نثر سره د بشري کلتور، تاريخ، عقايدو او ټولو علمي څيړنو لاسته راوړنې او مظاهر افاده او ستړې زيرمې پکي ذخيره شويدي. يواځې د دغه دواړو ادبي مقولو څخه په خپل خپل ځای او معقولي استفادي په نتيجه کې ممکنه ده بشري هر اړخيزه مناسبات، احساسات، عواطف، مختلف وجدي حالتونه، علمي قانون مندۍ او د ټولو پديدو ظهور په ټولو شکلي رنګينيو او ماهيوي ژورو مناسبتونو سره په علمي قانونمند او شاعرانه احساساتي بڼه افاده کيدلې شي. نظم او نثر هر يو په ځانګړې توګه د دغه پديدو دافادې په پروسه کې ځانګړی انګړ، موقف او ارزش لری، په هيڅ صورت يو د بل تشه نشی ډکولی او نه يي ځای نيولې شي. د بلې خوا همغسې چې د شعور، ادراک او تعقل دروازي د احساساتو په کيلي خلاصيږي شعور، ادراک او تعقل هم پخپل وار او لازم وخت کې ځانګړي مشخص احساسات تحريکوي او پدې لارو تل بې کنتروله او بې پاسپورته لارويان په ازادانه ډول تلای او راتلای شي. د نظم او نثر تر منځ هم داسې جيګي پولي وجود نلري چې د يوه څخه بل ته دې ترې څوک وانه وړيدې شي. په شکلي لحاظ هم د نظم او نثر تر منځ داسې غير قابل عبور قيودات وجود نلري او د ډير پخوا څخه د ازادو شعرونو او مسجع نثرونو نمونې شته دې چې د مثال په ډول د پير روښان د خير البيان او مرحوم سيد بهاوالدين مجروح د ځانځاني ښامار او نا اشنا سندرې، نومونه اخستلای شم او د ازاد نظم نمونې هم ډيرې دي او د هر چا لپاره يي د نظم د ليکلو چارې اسانې کړيدي. خو که چيرې عملي شعري او نثري لاسته راوړنې، هغه ډول چې يي

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاعران او لیکوالان افاده ،تعبیر او تعریفوي ،دغه دواړه محیطونو ته څوک مشترکې پولې نه شي قایلېدلی. پخپله د شاعرانو په آندښه شعر هغه ژبنۍ ادبي پدیده ده چې معنا نه لري او که لري یې یواځې پخپله شاعر د خپل شعر په معنا پوهیدلی شي ، هیڅ شاعر حاضر نه دی بل څوک او حتا پخپله خپل شعر په بله ژبه ترجمه کړي ، شعر تعریف نه لري ، هر نظم شعر نه دی ، شعر مخیل کلام دی ، شعر د احساساتو مظاهره ده ،شعر د مبالغې ، غلو ،اغراق ، کنایو ، استعارو او نورو ادبي صنعتونو او ډول ډول قیودو داتو پرته شعر نه ګڼل کیږي او یواځې خوار سپیره نظم ګڼل کیدلی شي. لکه د شیخ سعدي دغه نظم:

بنی ادم ز اعضای یکدیگر ند
که در افرینش زیک جوهرند
چو عضوی به درد اورد روزگار
دیگر عضوها را نما ند قرار

په دې ډول اوصافو ، قیودو او ځانګړتیاوو سره شعر ځانته ځانګړي امتیاز ،مقام او ارزش اختیاروي او په حقیقت کې د نثر سره د هر ډول ارتباط په شلولو سره په اصطلاح غوره موقف اشغالوي ، د فساحت ،بلاغت ،توضیح ،تشریح ،تفسیر ،افادې او داډول نور اوصاف له لاسه ورکوي او ځکه خو معنا نه لري ، تعریف ،اوداسې نور نه لري او ځکه خو د هر چا دلاس رسي قابلیت پیدا اکوي او هر سړي شاعر جوړیدلی شي. زه پخپله ددغه ډول افادو او تعبیرونو سره موافق نه یم او نه څوک باید شعري لوړ مقام دا ډول پست وګڼي.دا چې ښه ، باکیفیته او عالي شعر څه خصوصیات او اوصاف باید ولري چې یو ضعیف ، بې کیفیته او تش په نامه شعر طبعاً هغه نه شي درلودلې ، دا

هرچا او هر شاعر او غیر شاعر ته باید ثرګنده وي ، خو زما په عقیده د شعر او نظم تر عنوانونو لاندې د شاعرانه بحثونو ډرامو جوړولو ته به ضرورت نه وي او کیدلی شي په اصطلاح شعر ي او نظمي تباین او تفاوتونه د نورو طریقو ،کیفیتونو او ارزشونو له مخې فورمولبندي ،تعریف او وارزول شي.

نظم ته په پښتو ، فارسي ، عربي او ځیني نورو ژبو کې شعر ویل کیږي. مرحوم محمد صدیق روهي لیکي چې د شعر کلمه دعبراني ژبې د شیر د کلمې څخه چې سندرو ته وایي اخستل شویده. معمولا ډیر شعرونه سندریزه بڼه لري او په سندرو کې ویل کیږي. له بلې خوا په فارسي او پښتو ژبه کې نازکخیاله شاعرانو ته موشګاف وایي لکه چې حمید مومند ماشو خیل په همدې نامه مشهور دی. په عربي ژبه کې شعر ویښته ته وایي او شعر و شاعري هم په عربي نړۍ کې له ډیرپخوا څخه ډیره پر مخ تللی وه او موشګافۍ ته رسیدلی وه. کیدلی شي د شعر نوم هم د مو شګافۍ په نسبت په همدې نامه نومول شوې وي. په هر صورت داد ادیبانو او شاعرانو پورې اړه لري چې پدې باره کې لازم سپیناوی او وضاحتونه رامنځته کړي.

زما په عقیده د شعر کلمه د نظم د کلمې لپاره اسم با مسمیٰ نه بلکه دهغې غیر مستقیم اغراق امیزه توصیفي، تشبیهي مستعار نوم ګڼل کیږي او پخپله د شاعر نوم او شعر و شاعري هم ددغه هنر او مهارت او ذاتي فطري استعداد سره همدغه ډول مناسبتونه سره و لري. ډیر وخت داسې پیښیږي چې ځیني نومونې د پدیدو سره مستقیم مناسبت نلري ، نه دهغې د ماهیت ښکارندیه او نه یې د ماهیوي قانونمندۍ افاده کولې شي خو په اصطلاح کې دهغې د پاره په منل شوي او مانوس نوم بدلیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نن د شعر کلمه هم د نظم لپاره په منل شوي نوم بدله شویده. زه ددې سره کوم مخالفت نلرم او وروسته لدې به زه هم پدې لیکنه کې د نظم د کلمې پر ځای د شعر کلمه استعمالوم.

د شعر او نثر دیوه پر بل باندې د قدامت مسئله همغومره مغلقه او پیچلې ده لکه څومره چې د شعر او موسیقي تر منځ دیوه پر بل باندې مخکې والي تعینول مشکل ښکاري.

شاعران او ادیبان ،شعر د احساساتو، عواطفو، مینې، غریزو او اخلاقي ارزشي تعلقاتو څرګندونه او مظاهره ګڼي او دغه اظهارات لکه څرنګه چې مونږ پخپل چاپیریال کې وینو، حیوانات، الوتونکي او خزندي او نور کاملا په بې ریا احساساتو، عواطفو، رنګارنګ هنري حرکاتو او منظمو غږونو سره څرګندوي. کیدلې شي انسانانو به هم لا هغه وخت چې جداګانه او غوخ مفهوم کلمات یې نشو اداکولې د خپلو احساساتو او عواطفو افاده په هنري حرکتونو او منظمو غږونو، اهنګونو او کمپوزونو سره کوله او د شعري تخلیق زیږندي به هم دهمدغه ځایه سرچینه اخیستې وي او هنري او شعري زیږنده به په دغه دلیل د نثر په ادبي جوړښت باندي قدامت ولري. د بلې خوا کله چې ویالي او سیندونه بهیږي، سیلۍ چلیږي، کندې تولیږي او اورغورځونکي غرونه غوریږي هم کله کله خوندور غږونه او یا د موسیقي په اصطلاح کمپوزونه جوړوي. که چیرې دغه استدلال سم وي نو ددې خبرې منل هم پکار دي چې ګوندې د بې روحه موسیقي ګروه د ساز او کمپوز له مخې لومړې په اصطلاح د بې شعوره ژوندیو مبهم شعري تخلیق رامنځته او یوائې له هغې څخه وروسته د باشعوره او مفکر انسان مفهوم او منطقي شعر او نثر زیږیدلې دې. خو دغه تواتر او تسلسل د همیش لپاره عملي او ثابت نه

بریښي او هروخت د دغه پدیدو دیوه پر بل باندې قدامت لپاره دلایل وړاندې کیدلې شي. نن هم کله د خوږو شعرونو له مخې خواږه کمپوزونه او یا بر خلاف د خوږو کمپوزونو له مخې خواږه شعرونه لیکل کیږي. زه پدې عقیده یم چې پدې باره کې هر ډول خوشبیني او خوشباورې ممکنه او معقوله ده خو تنګ نظري او تعصب پکې کاملاً بې ځایه او بې بنیاده ښکاري.

د شعر او نثر تر منځ که څه هم د تګ راتګ ټولې کوڅې او لارې ندي تړلې او نه یې تر منځ داسې دیوالونه موجود دي چې مینه وال دې پرې وانه وړیدې شي، بیا هم دغه دواړه پدیدې کامل یو شان والې او یا ډیر نژدیوالې نلري.

ـــ شعر د قافیوي، عروضي ،ردیفي، ترکیبي، بدیعي صنعتونو او روحي وجدي حالتونو له مخې مقید کلام ګڼل کیږي او د دقیق، علمي، فلسفي، تاریخي او داسې نورو دقیقو او ژورو مسائلو او قضایاوؤ توضیح، تشریح، تفسیر او بیان پرې که نا ممکن نه وي نو مشکل، ناقص او یا لااقل نامانوس او غیر منطقي ګڼل کیدې شي. د بدیع او بیان صنعتونه چې د شعر رنګیني او ښکلا ګڼل کیږي او پرته له هغې شعر ته شعر نه ویل کیږي او د کاندید اکادمیسن مرحوم محمد صدیق روهي په اصطلاح شعر په معر بدلیږي، په حقیقت کې حقایق او واقعیتونه میکیاژ کوي، خیره یې وربدلوي او د پیژند ګلوۍ څخه یې باسي. روحي وجدي حالتونه هم که د غم وي که د خوښۍ، د بې هوشۍ وي او که د مدهوشۍ او یا نورو ټولو کې ذاتي فطري احساساتي شاعر خو لاڅه چې حتا ډیر لوی عالمان او پوهان هم د تعقل او سنجش په ورشو کې نشي پاتې کیدلې،

(c) ketabton.com: The Digital Library

دقانونمندیو دټولو کړیو څخه ووځي او ټول کړه وړه یي د احساساتو په محدوده کې محصور پاتې کیږي او په دې ډول نثر د علمي ټولو مسایلو د توضیح او بیان یوائینۍ ژبه ګڼل کیږي.

— د مخه مونږ دا خبره یاده کړه چې، پخپله د شاعرانو په آند ،شعري خلاقیت احساساتي، عاطفي او غریزي سر چینې لري. احساسات د احساس په مرحله کې په شعوري لحاظ پټې سترګې او ړانده دي او کله چې په غریزه بدلیږي د تل لپاره ړانده پاتې کیږي او یوائې د شعور او لاشعور د دیالکتیک په پروسه کې کیدلي شي د مختلفو پدیدو په شکل په انساني شعور کې انعکاس وموومي او مختلف رواني او ډول ډول نور حالتونه او وضعیتونه رامنځته کړي. انساني عاطفه تل خوشباوره ده او خوشباوري پخپله د ډیر سطحي برخورد او کړو وړو معنا لري او هیڅکله د پدیدو ماهیوي قانونمندیو ته نشي متوجه کیدلي. یو عالم وایي: که چیرې د قضایاوؤ او واقعیتونو په باره کې د احساساتو له مخې قضاوت او پریکړې وشي د علمیت څخه به هیڅ نښې نښاني پکې ونه لیدل شي. رښتیا هم کله چې شعري تخلیق د احساساتو، عواطفو او غرایزو په طوفان او سیلاب کې رازیږیدلي، د ادبي صنعتونو په رنګینو ختو تپل شوې او د کنایو، استعارو، ابهام او نورو مجهولاتو په پردو پوښل شوې مخلوق او ترکیب او سي نو د کوم غلبیل او ذره بین پواسطه به دعیني واقعیتونو توکي ترې څوک جلا کړې شي .پدې دلیل هم شعر د دقیقو او عمیقو مفاهیمو د افادې لپاره ناقصه او مقیده وسیله ګڼل کیږي او د غه ډول مفاهیم یوائې او یوائې باید د نثر په ژبه افاده کړل شي.

— د پورتني لنډ تذکر سره سره هم ډیرو عالمانو، پوهانو او فیلسوفانو خپل نظریات، عقاید او علمي قضایا په شعري ژبه لیکلي او توضیح کړیدي. د هغې لپاره یي علمي فورمولبندۍ او قانونمندۍ پلټلې، تعریف او تفسیر کړیدي او علمي مقام ورته قایل شویدي. ډیرو نورو غیر شاعرپوهانو او عالمانو پدغه اشعارو علمي تقریظونه لیکلي او د هغې د علمي مقام او ارزښ لپاره یي د خپل ذهن څخه دلایل طرح کړي او لټولي دي. په ډیرو اشعارو کې لکه چې د مخه ورته اشاروه وشوه انساني عقیدوي مسایل ځای په ځای شویدي او نن پرته له شکه د غه اشعارو د تقدس مقام حاصل کړې او لاس وهل او په مقابل کې یي نظریاتي مخالفت کول بلا تشبیه کفر او یا لااقل د دغه عالمو شاعرانو او پوهانو په مقابل کې د عدم احترام او یا لوی سپین سترګتوب په معنا او مفهوم تلقي کیږي.

زما پورتنۍ لیکنه باید هیڅکله دامعنا ونلري چې ګوندې علمي، فلسفي، تاریخي ادا ډول نور اشعار وجود نلري. کله چې د تاریخ، فلسفې او نورو علومو پوهانو شعر لیکلی وي حتماً به پکې د هغوی علمي نظریات افاده او ځای په ځای شوي وي. ځکه عالم او فیلسوف باید علمي مفاهیم افاده او حتما باید د غه علومو ورته ځانګړي ارزښونه ولري. خو اصلي خبره پدې کې ده چې ولې هغوی د غه ډول ژور علمي مطالب په شعر سره افاده کړي دي؟ او ولې هغوی هڅه کوي د خپلو شعري مجموعو لپاره عامه فورمولبندي، چې نه یي لري ولټوي او تعریف یي کړي؟ هغه چې وایي "هره ورځې چې راخیژي هغه بیل بیل لمر دې" او یا دا چې "هیڅوک دوه واري په یوه سیند کې نشي لمبلې" همداسې واقعي، ذاتي فطري شاعر تاسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هیڅکله دوه واړې په یو شان احساساتو سره نشی پیدا کولې نو څه ډول به تاسې په شعر کې مستمره او پایداره قانونمندي پیدا او وروسته له هغې هغه تعریف او فورمولبندي کړی. پدې توګه شاعرانه ذاتي، فطري خصلت او کرکترد تل لپاره یوه ګذرا پدیده ده. په هغې کې انتزاعیت، تجرد او پایداره مستمره قانونمندي او یا په بل عبارت قانونمند مستمر ستاتیزم وجود نلري نو ځکه په عام ډول فورمولبندي کیدلې او تعریفیدلې هم نشي.

اشعار یواځې کیدلې شي هر شعر په ځانګړی ډول یواځې د شکلي قیوداتو، لکه قافیه، عروض، ترکیب، ردیف، شعري مشخصو انګیزو، شعري محیط، موضوع او یا ځینی نورو خصوصیاتو له مخې تعریف او فورمولبندي نه بلکه تشخیص، توضیح، تفسیر او لازم مقام او ارزش ورته څوک قایل شي.

شاید ځینی کسان داسی ادعا وکړی چی خیر علمی، فلسفی او داسی نور دعلمی مفاهیمو لرونکی اشعار خودی تعریف شی. زه دا وایم چی په شاعرانه ذاتی فطری محیط کی دعلمی، فلسفی او داسی نورو په نومونو شعرونو ته ځای وجود نلری او دداسی شعرونو نوم یواځی هغه وخت اخستل کیدای شی چی مشخصه نمونه مخی ته پرته وی او زه بیا دا وایم چی څله دا ډول مطالب په شعر سره لیکل کیږی، حال داچې شعري ادبي افاده په واقعیت کې هیڅکله د علمي قانونمندو مفاهیمو د افادې، توضیح او تفسیر جوګه نه شي ګڼل کیدلې؟ شاید په شعر سره د هر ډول مفاهیو لیکل به هغه وخت د هنر په صفت رواج وو. او که څوک پوښتنه وکړي چې نن ولي دغه ډول مفاهیم په شعر سره لیکل کیږي؟ زه ددې کار لپاره هیڅ دلیل او برهان نه وینم پرته

له دې چې په ځان دا ګناه ومنم او په نورو په ناحقه دا تور ولګوم چې دغه کسان خپلې نیمګړ تیاوې غواړي په شعري شعر رنګینیو او ښکلي شعري کلام سره پټې کړي.

ددی ټولو خبرو سره سره پخوا هم ډیرو شاعرانو خپل اشعار تعریف کړی لکه حمید مومند لیکی:

شعرندې داخوناب دزخمي زړه دې
یا وتلې دستي دم دخولې دمړه دې
یا دوینو اباسین وهلې موج دیې
یا دښاره دحیرت وتلې فوج دې
یا نغمه دنیم بسمل مرغه دخولې ده
یا مجنون ته معما ښکلې لیلې ده

او نن یي هم تعریف کوي. زه په زغرده ویلې شم چې شعرتعریف نلری! پدی باره کی بعدی تبصری دمحترمو لوستونکو او په خاصه توګه دمحترمو پوهانو او پخپله شاعرانو پوری اړه لری.

ډیر شاعران او حتا ځیني پوهان شعر او شاعرۍ ته یواځې معنوي مقام او ارزش قایل دي او دا ځکه چې د شعر او شاعرۍ ورشو یواځې داحساساتو په محیط محاط او احساسات داحساس په مرحله کې ړانده دي. پرته له خپل ځان څخه بل څه نه ویني. هر څه ورته خپل ځان او ځان ورته ډیر لوی ښکاري. نو که منصور دآن الحق چیغې وهلې او دخدایي دعوه یې کوله یا نن هم شاعران که ځانونه تلا میذ او دهغوی په اصطلاح دخدای شاګردان او حتا کوچني خدایان، خپل کلام الهي الهام، دمادي مناسباتو او تعلقاتو څخه مبرا، دنورو انسانانو لپاره دفهم او درک څخه پورته او یواځې پخپله شاعر پری پوهیږي، یواځې

(c) ketabton.com: The Digital Library

معنوي ارزش او مقام ورته قایل او پخپله شعر غایه او هدف بولي ، هم ملامت ندي. لیکن هغوی دې خبرې ته متوجه ندي چې خدايي کلام خو نامفهوم کلام ندې او یواځې پدې خاطر دانسانانو په ژبه نازل شوې چې دهغوی لپاره قابل دفهم او سي او دخپلو ذات البیني تعلقاتو او مناسباتو دښه تنظیم لپاره دخدايي کلام داحکامو، اصولو او قوانینو څخه استفاده وکړي. دخدايي کلام احکام، اصول، او امر، هدایات، قوانین دخدای لوی علم او د خدای دلوی مخلوق دخلقت راز که دانسان لپاره قابل دفهم نه وي په کوم دلیل انسان پدې نړۍ دخدای خلیفه گڼل کیدلې شې؟ پنج بناء داسلام چې دخدای د عبادت اساسي جهتونه گڼل کیږي هم هدف او غایه نه بلکه دخدايي احکامو مطابق دانسانانو تر منځ دعادلانه مناسباتو دښه تنظیم وسیله گڼل کیږي. بیا هم که شاعران خپل ځانونه او خپل کلام دبشري تعلقاتو او مناسباتو څخه پورته گڼي دادهغوی کار دې. خو زه وایم هیڅوک ماته دداسې شعر نمونه نشي ښودلې چې دبشري مناسباتو دورشو څخه بیرون واقع وي او نه شعر او شاعري ددی لارې او صفاتو له مخې لوړ مقام حاصلولې شي.

پهٔ چلم دوه سکروټې کښیږده
لکه دوه بنې پهٔ سیالۍ خوله ورکوینه

سپیلني ورته لوگې کړه
گودرته تللې چا به یې مخ لیدلې وینه

که چیری د پورته دوه پښتو لنډیو څخه مادي ارزښونه لیرې شي څه ډول به جوړې او څه ارزښت به ولري؟ ارزښتونه مادي دي. معنوي ارزښتونه چې وجود لري په مادي معیارونو تلل کیږي او پیژندل کیږي .

ځینی شاعران دشعر قیمت گذاري دشعریت له مخې کوي او هغه ددې کار لپاره یواځینې محک بولي او پدې عقیده دي چې که شعر شعریت ونلري په ساده او بې ارزښته نظم بدلیږي. دکاندید اکادمیسن مرحوم محمدصدیق روهي یو مضمون پدې باره کې دوفا په جریده کې نشر شوې دې او همداسې دشعرپیژندنې تر عنوان لاندې دنومورې دمقالو یوه مجموعه چاپ شویده چې یوه مقاله یې د "شعریت یعني څه؟" داسې شروع کیږي. "دځینو شعرونو په باره کې کله کله داسې خبرې کیږي چې شعریت نلري. ددې خبرې معنا داده چې دغسې شعرونه تش په نامه شعرونه دي، شکل او کالبد یې شعرته ورته دې، خو جوهر پکې نشته" او هغه دسړي او سړیتوب دکلمو دمناسبت دتوضیح په مثال سره پرتله کوي. پدې مقاله او بلکه نورو مقالو کې دشعر او شعریت دمتقابل مناسبت او یا دشعر لپاره دلازمي توکي په حیث د شعریت موجودیت او ضرورت په هر اړخیز ډول خیړل کیږي چې محترم لوستونکي دزیاتو معلوماتو په خاطر کولې شي دغه مرجع ته مراجعه وکړی.

محترم لطیف ناظمي دمحبت دجریدي د ۱۳۸۱ کال دجوزا دمیاشتې په ۶ گڼه کې دشعریت په باره کې داسې لیکي " پوهان وایي یو کلام که هر څومره عالي مفکوره او انکار نه منونکې حقیقت بیان کړي، او ډیر ښه وزن او قافیه هم ولري خو که شعریت پکې نه وي، یعنی په شعري منطق نه وي ویل شبې او دتخیل عامل یې کمزورې وي نو هغه شعرنه بلکه نظم دي". نپوهیږم کوم پوهان به داسې وایي خو زه پدې عقیده یم، هغه کلام چې هم عالی مفکوره ولري او هم یې انکار نه منونکې حقیقت بیان کړې وي او ډیر ښه وزن او قافیه هم ولري نو حتما

(c) ketabton.com: The Digital Library

به په اصطلاح شعريت هم ولري او که نثر هم وي هيڅوک به دهغې له ارزش څخه منکر نشي.

دشعر او شعريت او سړی او سړيتوب دمشابه پرتله کولو په باره کې زما نظر دادې چې سړې او سړيتوب يو تربله سره مستقيم مناسبت لري. دهغوی ترمنځ نه دتشبيه، کنايې، استعارې، رمانيتزم او داسې نورو ادبي صنعتونو له مخې او به خړې پړې شوې او نه دمبالغې، غلو او اغراق له مخې کمې يا کيفي توصيفي زياتې يا کمې راغلې دې او په اسانۍ يو بل په نسبي لحاظ افاده کولې شي. حال داچې د شعر کلمه د نظم دکلمې لپاره اسم با مسمیٰ نه بلکه دهغې غير مستقيم اغراق اميزه توصيفي، تشبيهي مستعار نوم ګڼل کيدلې شي او دا هم ممکنه نده چې دشعر دکلمې دنحوي او صرفي ګردان او اړولو راړولو له لارې دشعر دڅرنګوالي او کيفيت په باره کې څه ترلاسه شي.

ځينې پوهان او شاعران دشعري کلام مقيدې ورشو او نيمګړتياوؤ ته متوجه شويدي. خو ددې په عوض چې هغوی دشعري ذاتي فطري انګيزو مطابق شعري ورشو او چاپريال، محتوا او ماهيت وڅيړي او دواقيعتونو له مخې ورته لازم مقام او ارزش قايل شي، برخلاف ديوه نهايي افراطي حالت څخه بل نهايي افراطي حالت ته اووختې او دشعر او شاعرۍ مقام دومره راټيټوي چې نه بايد راټيټ شي. ابوالمعانی بيدل وايي: ښه شعر معنی نلري. يا لکه چې کانديد اکادميسن محمدصديق روهي ليکي چې دالمان مشهور شاعر "ګويته" څخه وغوښتل شول دخپل مشهور اثر "فاوست" مفکوره په نثر وليکي. هغه ددغه کار څخه معذرت وغوښته. همداسې دايران مشهورشاعر

"يدالـه رويائ" ليکي "مختصر آنست که شعر به کارها وروزګارها کاری ندارد، نه نقل ميکند ونه می اموزد، شعر تنها است واز هر اجباری رها. برسرنوشت خودش حکومت ميکند ونه بر هيچ سرنوشت ديګری. بدهی نه به جامعه دارد، نه به اخلاق، نه به ايمان ودانش و درعين حال بيم دارد ازينکه چيزی پست وحقير باشد" په همدې ډول ډير نور مثالونه هم راوړل کيدې شي.

دی کې شک نشته چې په شعر و شاعرۍ کې ډيرو بې معنا شعرونو دنمونو يادونه کيدې شي لکه "اکوبکو، سرسندکو، غوامې لاړه په ترپکو...." يا دهغه انګليسي بې معنا شعرترجمه چې مرحوم محمدصديق روهي يي په خپله دمقالو مجموعه کې ذکر کړيدې. دادشاعرۍ ذاتي فطري وجدي حالت يا مقيد او ځانګړي محاط محيط لپاره بيګانه او نااشنا خبره نده او پخپل ځای يي معقوله توضيح او استدلال کيدلې شي. نه داچې ټولې شاعرانه رنګينۍ او عالي ارزښونه دومره راټيټ او حقير، فقير او بې ارزښه وګڼل شي.

دبلې خوا که مونږ شاعرانه محيط او ارزښونه په دقيق ډول وڅيړو او يا په هغه څه اکتفاء وکړو چې تراوسه پوهانو او شاعرانو څيړلي او نومولي دي يواځې دعشقي، کميدي، تراژيدي، مدحي، هجوي، مزاحی، حماسی، بزمی، حتی ريشخندی او مسخره يي او ديته ورته نموني له ځانه سره لرو. دفلسفي، علمي، ادبي، او ځينو نورو شعرونو نومونه لکه چې دمخه ورته اشاره شويده يواځې هغه وخت اخستل کيږي چې په مشخص شعر باندې بحث کيږي او مشخصه نمونه مخې ته پرته وي او دعام مفهوم او نوم لپاره هيڅکله دغه ډول نومونې نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

استعمالیږي او باید هم استعمال نشي. واقعیت دادې چې پورتنۍ شعري ورشوګاني چې مونږ یې نومونه واخستل او عملا شعري محیط دخپل فطري ماهیت له مخې په همدغه ساحو ویشل شوې او دواقعیت له مخې په همدغه نومونو یادیږي ټولې داسې وجدي احساساتي ورشوګانې او حالتونه دي چې شاعران خو لاڅه چې پوهان او عالمان هم نشي کولې دتعقل او فکري سنجش دقیوداتو او اصولو په قید کې مقید پاتې شي.

انسانان په ټولینز ګډژوند کې هرارخیز ذات البیني مناسبات، حالات، حوادث، وقایع او دهغې پورې اړونده فردي او اجتماعي مسئولیتونه، حقوق او وجایب لري چې مشخص افراد، ټولنې، ډلې ټپلې او اقشار باید دهغې مسئولیت په غاړه واخلي او په ټاکلي وخت یې سرته ورسوي. دشعر او شاعرۍ محیط او ورپورې مربوط مسایل او قضایا یوائې شاعران کولې شي په ښه او مناسب شکل وروزي، وپالي او وستایي. دمصر ډیر مشهور لیکوال، ژورنالست او سیاست پوه حسنین الهیکل دجمال عبدالناصر په توصیف کې لیکي چې«دناصر په څپلیو کې دنورو لپاره ګرځیدل مشکل کار وؤ». شاعرانه محیط دپاک زړه، پاک طینت، بې ریا، پاکو احساساتو او عواطفو محیط دې. هلته چل ول، ټګي، استفاده جویي او غلطي ځای نلري، نو غیر شاعر، نفساني، فرصت طلب او کسبي منفعت طلب شاعرانو لپاره هم دذاتي، فطري شاعرانو په څپلیو کې ګرځیدل مشکل کار دې او نباید هغوۍ دغه پاک محیط ملوث کړي..

کلتور ـ د هغې صحیح او غلط تعبیرونه

دا مقاله د ۱۹۹۶ کال دثور دمیاشتې په ۲۶ نیټه لیکل شوې او دهمدغه کال دانځور اخبار په ۵ او ۶ ګڼو کې چاپ شوې وه، غوښتل مې یو څه تغیرات پکې راولم خو وروسته مې پریکړه وکړه دخپرونې دمحترمو لوستونکو لپاره یې په پخوانۍ بڼه چاپ کړم .

کلتور دنړیوال نظام او بشري ژوند دتأمین او حفاظت په لار کې دانسان په ټولو سالمو فعالیتونو او دهغې دلاسته راوړنو په ټولو پدیدو دلالت کوي.دکلتور کلمه یوه له ډیرو مأنوسو کلمو او مقولو څخه ده چې په بشري ورځنیو مناسباتو، چارو او خبرو اترو کې ډیره استعمالیږي. لکه کلتوري مناسبات، کلتوری نماینده، دکلتور وزارت، کلتوري ټولنه، کلتوري کمیټه، کلتوری انقلاب، باکلتور، پرمختللې کلتور، وروسته پاتې کلتور، زراعتي کلتور، تخنیکي کلتور، سیاسي کلتور او داسې نور ډیر مفاهیم او مناسبات دکلتور دکلمې دډول ډول صرف و نحو او ګردانونو له مخې افاده کیږي.داچې څومره دغه مفاهیم پخپل مسمیَ بهِ دلالت کوي دهغې وضاحت دهمدې بحث موضوع او هدف ګڼل کیږي. ډیر داسې کلمات شته چې خلک هغه پخپلو خبرو کې ډیر استعمالوي او پوره رواج لري لیکن په حقیقت کې ددغه کلمو لغوي او اصطلاحي مفاهیم او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماهیوي پروسې یو تر بله سره ډیرې لیرې پرتې وي. کله داسې هم پیښیږي چې اسم په مسمیَ بهِ هیڅ دلالت نه کوي او حتا دخپل مسمیَ بهِ ماهیوی پروسې او واقعیتونه په غلط ډول تعبیروي او یا یواَځې دهغې په خصوصي حالت او شکل دلالت کوي. دا ډول برخوردونه او حوادث یا عمدي وي چې ځینې کسان قصداً خپل شوم پلانونه دمقدسو ارمانونو، انسان دوستانه شعارونو او ډیرو مأنوسو او هر چاته په زړه پورې مفاهیمو، مقولو او کلمو تر پردې لاندې عملي کول غواړي. یا سهوي وي چې داجتماعي شعور دسطحې دټیټ والي په نسبت خام، نیمګړي او حتا غلطو فکري تراوشونو په نتیجه کې دغلطو مفکورو، فورمول بندیو، تعریفونو او تیوریو درامنځته کیدو سبب ګرځي او دمفاهیمو او مقولو تحریف عملي پروسې او فعالیتونه داصلي لارې او مجرا څخه بل خوا ګرځوي او دعملي فعالیتونو غلط او انحرافي جریان مقولي، مفاهیم او فورمول بندۍ بې ماهیته او بې مفهومه کوي، دعمل او مفاهیمو په مطابقت کې تناقضات راپیدا کوي او دغلطو فلسفو او غلطو تیوریوو دایجاد باعث ګرځي. دمثال په ډول داستعمار او سوسیالیزم کلمات او مقولې څومره انسان دوستانه او انساني عطوفت او هیومانیزم څخه ډکې دي خو هغه ناروا او ظلمونه او دکرکې او نفرت وړ انساني ضد عملونه چې په تیرو پیړیو کې غربي مملکتونو داستعمار په نامه کړي او یا په شلمه پیړۍ کې روسانو دسوسیالیزم په نامه وکړل هیڅکله یې ددغه مقولو دماهیت او افادو سره مطابقت نه درلود او نن خلک په حقه سره دهغې دنومونو څخه نفرت لري. یا لکه چې داتم بم مفهوم تر ننۍ ورځې پورې په ټوله نړۍ کې

رواج لري حال دا چې عملاً داتم بم په حقیقت کې وجود نلري.

همداسې داسلام کلمه هم دلغوي مفهوم او هم دالهي دین او قانون په حیث څومره داجتماعي عدالت، انصاف او انساني متقابلو حقوقو او وجایبو او انسان دوستانه مناسباتو په بناء ولاړ احکام، هدایات او قیودات لري خو هغه بې قیدو حده فجایع او سل په سلو کې داسلامیت او انسانیت ضد عملونه چې نن په افغانستان کې داسلامیت تر شعار لاندې کیږي، او نن پخپله افغاني اسلامي رهبران افغان مسلمان اولس د خپلو شخصي ګټو او اجنبي شومو اغراضو په خاطر وژني او زوروي، دافغانستان خلک حق لری دغه ډول نا مسلمانو او تورمخو مسلمانانو څخه کرکه او نفرت ولري. پدې توګه ډیر نور مثالونه هم راوړل کیدې شي چې دمقولو دلغوي او اصطلاحي مفاهیمو او عملي پروسو تر منځ فرق او تباین پکې په ښکاره ډول لیدل کیدلې شي. دکلتور مقوله چې نه یواځې مأنوسه بلکه فوق العاده دینامیکه او دفردي، اجتماعي، ملي او بین المللي متقابلو مناسباتو او خلاقه مثمرو فعالیتونو راز پکې نغښتې دي هم تل دتاریخ په اوږدو کې دمغرضو کسانو او بې مسؤلیته تیوریستانو لخوا دشخصي ګټو دساتلو او دمتقابل لوري داغفال په خاطر د هر ډول تحریف او حریصانه تجاوز لاندې واقع شویده.

دکلتور مقوله چې دلاتیني کلمې Cultura څخه اخستل شوې او دتجدد، اجتهاد، نوَاورۍ، جوړولو او داجتماعي سالم، مفید او خلاقه کار او فعالیت مفهوم او معنا لري، په هره معینه زماني مقطع کې دبشري ټولنې دفکري او عملي فعالیتونو پوتنسیال، معیارونه او افقونه په ګوته کوي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددغه فعالیت ټوله ورشو په غیږ کې نیسي دهر اړخیز تحریف په نتیجه کې نن ددغه پراخ بنسټه او کثیرالجوانبه مقولې ماهیت، مضمون او مظاهر څوک دچلتار په ولونو ، څوک دلنګ په غوټو ، څوک په شمله، څوک په عباء او قباء او یا یوائې دخپلو خبرو اترو ،ناستې ولاړې، رسوم، عادات، اخلاق ،عقیدې او یا په اصطلاح ملي محلي ذات البیني کلتوري مناسبتونو او نزاکتونو کې لټوي او یوائې پورتنیو ذکر شوؤ مسایلو ته چې دکلتور دمقولې محدوده شکلي بڼه ،طیف او ورشو تشکیلوي دمطلقیت حق قایلیږی او په نتیجه کې پدې باره کې دپراخه پرګنو درک او پوهه خو لاڅه چې د مسلکي کارپوهانو ،کلتوري ټولنو ،کلتوري بنیادونو او اکادمیکو مؤسسو ، ارګانونو او مسؤلینو دکار محصله هم ناکافي او په یوه محدود تنګنظرانه محاط محیط کې پاتې کیږي.دا چې ایدیالیستان، ماتیریالیستان، بورژوازان او کمونستان دکلتوردمقولې په باره کې په مشخص ډول څه نظر لري ، ضرورت به نه وي ځانګړي بحثونه پرې وشي ، ځکه دمخه مونږ د مختلفو فلسفي او علمي مسایلو په باره کې د هغوی پر مشخصو او ځانګړو نظریاتي اړخونو کافي بحثونه کړي او په مقابل کې یې مونږ خپل ټاکلي او څرګند نظر هم وړاندې کړې دې. همغسې چې د نورو علمي مسایلو او قضایاوو په باره کې دوی دقانونمند منطقي تسلسل او پایداره علمي قانونمندیو او فورمولبندیو په مسیر کې ثابت قدمه نه دي پاتې شوي او یوائې کله نا کله او هغه هم تصادفي او نا خود اګاه یې علمي قوانینو ، منطق او اصولو ته مراجعه کړې او ډیر زر په دغه سرا پا ذهني غیر قانونمند تخیل کې د شک او تردید په څلورلاري کې دریدلي

او پرته په پټو سترګو له ګوتو جنګولو څخه یې د بل مستدل علمي ثبوتي بدیل چانس هم نه دې درلودلې ، نو خامخا یې د ذهنیګرانه تحریفي تیوریو ، فورمول بندیو او ګمراهیو لارې نیولې دي.د کلتور کلمه چې د یویشتمې پیړۍ د شرایطو او سوپر ګلوبال امپریالیستي آزمندانه غوښتنو مطابق ډیره مانوسه ، دینامیکه،بدلیدونکې او اسیب پذیره ده ،ځکه خو دنړۍ اکثره وروسته پاتې هیوادونه د مرګ او ژوند په پوله په لعنتي ډول د شیطاني قوتونو دشیطاني ناوړه ګټې او کلتوري یرغل هدف ګرځولي دي . همغسې چې سرمایه د تورو پیسو په بڼه نړیوال امپریالیزم دنړیوالو دملي ،خصوصي او شخصي شتمنیو دغصب وسیله ګرځولې په همغه ډول یې د کلتور د بشري انسان دوستانه، خلاقه او جوړوونکي فعالیت څخه د تور وتبلیغاتو په بڼه د بشري ټولو ارزښونو د بې ارزښه کولو او دخپل تور زنګانه لاندې کولو ډیره خچنه وسیله ګرځولې ده.

دوی نن ضرورت نه لري تیورۍ او فورمولبندۍ تحریف کړي ،بلکه په پوره سپین سترګتوب ،رڼ په رڼه او بربنډه توګه پخپل موټې کې هرڅه نیول او یوائې د خپلو شومو او ناروا اهدافو لپاره پکارول غواړي ، او دا هغه مرحله ده چې یوه پدیده دازاد سقوط په زوال او حتمي مرګ محکومیږي.هیڅوک ضرورت نه لري ،که ظالم دې او که مظلوم دغه ډول وضعه پر ځان ومنې او یا پر بل باندې تحمیل کړي. په دواړو حالاتو کې د عذاب او برخلاف د ثواب کچه به یې د میزان په تله کې یو برابر وي. زه پدی عقیده یم همغسی چی عمل پرته دنظری تحقیق او تحقق څخه ړوند او نظر چی عملی دتحقق ورشو ونلری بی مفهومه ګڼل کیږی ،بشری کلتوری فعالیتونه هم په یو ددغه اړخونو کی

(c) ketabton.com: The Digital Library

محصو رول بی مفهومه او بی بنسټه کاردی.

دکلتور دمقولې په باره کې داوسني لنډ اظهار نظر مفکوره څکه په فکر کې راولاړه شوه چې په اوسینو شرائطو کې زمونږ دهیواد نږدې نیم نفوس په پردیو ملکونو کې ژوند کوي او عملاً افغاني کلتور دپردیو کلتورونو سره سخت په تصادم او مجادله کې دي. زمونږ زلمیان دخپل کلتوري متحول او پذیریشي طاقت او توان په لرلو سره دپردي کلتور منلو ته حاضر دي خو زمونږ مشران دخپلې متحجرې او کلتوري مفکورې له مخې دافغاني کلتور دسوچه ساتلو په منظور کلتوري کمیټې، ټولني او سازمانونه جوړوي او هڅه کوي دکلتوري تنګ نظرۍ او تعصب زولنې دځوانانو په پښو کې واچوي او نن دغه مبارزه دهر فامیل، میندو، پلرونو او اولادونو تر سرحده رسیدلې او په اکثره مواردو کې ځینې فامیلونه او کلتوري کمیټې په حقیقت کې دبې کلتورۍ په زندانونو بدل شویدي. حال دا چې ددې مشکل چاره په منطقي کړو وړو سره کیږي نه په تعصب او تنګ نظرۍ.دې کې شک نشته چې دبشر دتکامل په پروسه کې کله چې انسانانو دلومړي ځل لپاره دخبرو او نطق قدرت پیدا کړ نو کلتوري اجتهاد او برلاسي هم لومړی دمنطق او خبرو په ورشو کې رواج او پراختیاومونده او یو وخت پخپله دفلسفې او دهغې دعمده اصل او میتود دیالکتیک اصلي مضمون او مفهوم هم په خبرو او منطق کې یو پر بل باندې برلاسي او رجحان ته ویل کیده، خو کله چې انسانان لباس پوش شول، کلتوري اجتهاد او مبارزه هم دلباس ورشو ته داخل او پخپله لباس دمختلفو قومونو تر منځ دسیالۍ، تفریق او دیفرنسیشن وسیله وګرځیده. کله چې

انسانانو دښکار غوښې خوړلې په بشري ټولنه کې دښکار دوسلو جوړولو او ښکار کولو کلتور رامنځته شو. دزراعت او کر کیلې په رواجیدو سره دزراعت کلتور او دتخنیک او تخنیکی انقلابونو ددینامیکي انکشاف په ترڅ کې تخنیکی کلتور رواج پیدا کړ.بشري ټولنه همداسې داجتماعي ــ اقتصادي تکامل په مسیر کې کله چې دکورنۍ، طائفې، قومونو، ملیتونو، سیاسي ـ اجتماعي قشرونو، ګوندونو، دولتونو، او مختلفو اقتصادي ــ اجتماعي نظامونو لرونکې شوه دهغې مطابق په ټولنو کې کلتوري مفاهیم، مقولې، قوانین، مختلفې سیاسي، اجتماعي او اقتصادي سیالۍ، دښمنۍ، جنګونه او یو پر بل باندې برلاسې اویو دبل په مقابل کې داستعمار او استثمار وسایل امادہ کول شروع شول.پدې ډول کلتور دانسان دفعالیت په ټولوانواعو او اشکالو دلالت کوي. هر بشري خلاقه مفید کار او فعالیت کلتوري فعالیت او هر بشري شعوري یا غیر شعوري تخریبي کار او فعالیت غیر کلتوري بې کلتوره فعالیت ګڼل کیږي. هغه څه چې دکلتوري فعالیت په نتیجه کې جوړیږي کلتوری لاسته راوړنې شمیرل کیږي. کلتور په حقیقت کې دانسان ــ انسان، انسان ــ ټولنې، ټولنې ــ ټولنې، ټولنې ــ طبعیت او انسان ــ معبود تر منځ عملي خلاقه مناسباتو او دیالکتیک ته ویل کیږي. که لږ څه نور هم دقیق وویل شي کلتور په حقیقت کې دپورته ذکر شوؤ فعالیتونو او مناسبتونو هغه تجدد طلبه او تحول طلبه بشري مفکورې او عملي فعالیت ته ویل کیږي چې بشري ټولنه پخپل تاریخي تکامل کې دخپل خیر او فلاح په صراط المستقیم رهبري کوي.دکلتوري فعالیتونو او لاسته راوړنو شفاهي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

تحریري افادې ته ادب او دهغې عملي تجسم او استفادې ته هنر، صنعت او عملی کار او فعالیت ویل کیږي. کلتور د بشري فعالیت عملي او نظري دواړه خواوې په غیږ کې نیسي او دکلتوري فعالیت څخه بیرون بشري فعالیت ته هیڅ ورشو نه پاتې کیږي.عملي او نظري کلتور بیا پخپل نوبت په مختلفو عملي او نظري علومو، دبشر دعملي کار او فعالیت او ذات البیني مناسبانو په مختلفو ساحو ویشل کیږي.کلتور هیڅکله یوائې په جیګه یا ټیټه شمله، اوږدو یا لنډو کالیو، چلتار یا نورو پورې اړه نلري. لباس په حقیقت کې دمحیطي شرائطو، انساني ضرورتونو، او ذوقونو، اقتصادي امکاناتو اوموجوده رسم ورواج او یا په اصطلاح دمود له مخې انتخابیږي او جوړیږي. دافریقا او هند په ګرمو منطقو کې هیڅوک ضرورت نلري وړین بالاپوش او وړینه خولۍ ولري.په نتیجه کې ویلې شو هر انساني فعالیت کلتوري فعالیت، هر ادب کلتوري ادب او هره تاریخی هرارشي چې انساني فعالیت پکې مضمر او دهغې محصول وي کلتوري تاریخ ګڼل کیږي. دبا کلتوره، بې کلتوره، عالي کلتور، ټیټ کلتور او داسې نورو افادو د مفاهیمو دارزشونو قیمت ګذاري هم لازم دي دهمدغه معیارونو له مخې تعین او په همدغه تله او وزنونو وتلل شي. اوس پخپله قضاوت کولې شو ایا اوسنۍ کلتوري افاده او مفاهیم دکلتور دکثیر الجوانبه او دبشري فعالیت د ټولې مشمولې ورشو محتوا ډکولې او هغه په واقعی مفهوم سره افاده کولې شي؟ که څوک ووایي چې هو. دابه هغه افادې ته ورته وي لکه چې نن هم په اصطلاح ځیني عالمان پدی عقیده دي چې جهان دڅلورو عنصرو څخه جوړ شویدي.داچې په ځیني

هیوادونو کې دکلتوروزرات، کلتوري مؤسسات او په سفارتونو کې دکلتوري نماینده یا اتشه په نامه اشخاص موجود دي چې په اصطلاح دخاصو امورو متصدیان دي، یا په کابل کې دادبیاتو په نامه پوهنځې موجودوو یا دغه کلتوري کمیټې، کلتوري انقلاب او ډیر نور مفاهیم په اوسنیو محدودو افادو سره زما په نظر دجدي تأمل او اصلاح وړ مطالب ګڼل کیږي .

خو ددې ټولو خبرو سره سره باید هیر نکړو، په کومه اندازه چې کلتور عام او په بشري ټولو فعالیتونو او مناسبتونو محیط مفهوم دي په همغه اندازه مشخص مفهوم هم دي. کلتور په مشخصه توګه دیوې ټولنې او دهغې دافرادو داجتماعي - اقتصادي میکره او ماکره محیط دشرایطو، دانکشاف او ودې ددینامیزم او دهغې مطابق ددغه ټولنې داجتماعي شعور څخه نماینده ګي کوي.کلتوري مشخص توب هیڅکله دکلتوري تحجر معنا نلري بلکه دشرایطو دتغیر سره سم کلتوري تغیر او تحول ته ویل کیږي. همدا سبب دي چې یوې ټولنې ته عالي کلتوري ارزشونه نه څوک له بیرون څخه په یو وار او میخانیکي شکل واردولې او نه څوک په یوه پرمخ تلونکې ټولنه کې زاړه اجتماعي ـ اقتصادي مناسبات په جبر ساتلې شي . په یوه ټولنه کې دزړو کلتوري مناسباتو دساتلو لپاره هڅه کول او یا په انفرادي توګه دخپلې ټولنې دکلتوري مناسباتو څخه ځان ایستل دواړه مثبت عمل نه ګڼل کیږي.همدارنګه کلتوري مشخص توب باید هیڅکله دکلتوري ځانګړیتوب سره مغالطه نشي. په بشري ټولنو کې ځانګړي کلتورونه وجود نلري. ځانګړې کلتور او بلکه کلتور په مجموع کې په مجرد او

(c) ketabton.com: The Digital Library

انتزاعي شکل سره نه وجود لري او نه ارزش. که چیرې دا سې کلتوري ارزښتونو وجود درلودلې نو د هغې مضمون او محتوا به څه وې او د تکامل جهت به یې په څه ډول تعینیدلې. همدا سې دا به حتماً د فوکویاما « د تاریخ پای او نهایي انسان (The End of History and the Last Man, 1992) » د نظر تائید وې حال دا چې نه وخت او نه تاریخ پای لري او نه د جهان دیالکتیکي پروسه پر ځای درید لې شي. خدای ابدي دې، جهان ابدي دې ، وخت ابدي دې او تحول او تکامل ابدي دې. ځانګړې ، تل ثابتې ټولنې ،اقتصادي نظامونه او دهغې ځانګړي انکشافي جهتونه په حقیقت کې وجود نلري. کلتوري ځانګړتوب همغسې چې ممکن ندې کوم افتخار هم نه ګڼل کیږي. ایا افغاني کلتور ځانګړې ګڼل کیدلې شي؟ که مونږ غواړو او که نه، خوښیږي مو او که نه افغاني کلتور د هغه قومونو ، ملیتونو ، او ټولنو چې په مستقیم ډول یې د افغانستان په خاوره کې ژوند کړې او د هغه ټولنو چې مونږ ترې په غیر مستقیم ډول متأثر وؤ او پخپله د افغاني کلتور د ارګانیک ترکیب او دیالکتیک څخه متشکلهمجموعه ده. مونږ په هیڅ صورت سره په افغاني کلتور کې د هخا منشیانو ، موریانو ، یونانیانو ، عربو ، مغلو او نورو د مستقیمو او غیر مستقیمو مشهودو متقابلو کلتوري تأثراتو څخه انکار نشو کولې. اکثر کسان ځیني اجتماعي اخلاقي ارزښونه کلتوري ارزښونه ګڼي او هغې ته د مطلقیت او عمده اصل او محور حق قائلیږي. د کلتوري معیارونو تمیز او قیمت ګذاري هم د همدغه اصولو او نتیجه ګیرۍ په اساس کوي او طبعاً دا ورته ډیر بد بریښي چې په اخلاقي لحاظ ځان له چا څخه کم وبولي. له همدې ځای څخه د خپل محلي او ملي کلتور

د سوچه ساتلو او تفوق تعصب منځته راځي. شک نشته چې اخلاقي معیارونه کلتوري معیارونه او ارزښونه ګڼل کیږي خو په هیڅ صورت سره اساسي او یوائیني ارزښونه نشي ګڼل کیدلې. کلتوري وروسته پاتې والې عیب دې خو هغه په بې ځایه تعصب سره نه رفع کیږي او نه پټیږي لازم دا دي د هغې علتونه ولټول شي او له منځه ولاړ شي. کلتوري تعصب او کلتوري ځانګړتوب نه ممکن دې او نه معقول او نه تر اوسه پورې د چا دغه تعصب او ځانګړیتوب نه کوم ځای نیولې او نه سر ته رسیدلې دې. په همدې ډول کلتوري خوشباوري او کلتوري بې بند وباري او په میخانیکي شکل کلتوري اشتراکیت هم فوق العاده منفي عمل دې ځکه چې د بشري ټولنو تر منځ ټول تضادونه او بد بختۍ د کلتوري تضادونو او تعصبونو په نتیجه کې منځته راځي. یوه ټولنه په بله ټولنه باندې د کلتوري تفوق له لارې تحکم او برلاسې پیدا کوي او هغه استثمار وي. نو ځکه په یوه ټولنه کې د هغې د افرادو او اشخاصو کلتوري بې بند وباري پخپله د هغه ټولنې د استثمار وسیله ګرځي. دا هم یو پیژندل شوې واقعیت دې چې مختلفې ټولنې د خپل تکامل په مسیر کې د کلتوري تقرب په لور حرکت کوي. خو دغه تقرب هیڅکله میخانیکي تقرب ته نه ویل کیږي او نه خپل کلتور ترک کول او د بل کلتور بې قید و شرط منل د دې معنا او مفهوم لري بلکه مختلف کلتورونه د زمانو په اوږدو کې د متقابلو ضرورتونو او منطقي تماسونو له لارې په ارګانیک شکل سره یو بل تکمیلوي او غني کوي او یو د بل د تقابل، ضدیت او د تعصب څخه یې د توافق موازي مسیر ته را پریباسې. هغه اشخاص او خصوصاً ځوانان چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوشباورانه یا غیر شعوري خپل کلتور ترک کوي او پردي کلتورونه بې قید و شرطه په میخانیکي ډول سره مني دخپلې ټولنې څخه بیګانه کیږي، دخپلو تاریخي افتخاراتو او بین المللي متقابلو مشروعو سیالیو په مقابل کې دمسؤلیت احساس له لاسه ورکوي، دملي وحدت په محکم ځنځیر کې زنګ وهلې کړۍ تشکیلوي او حتماً دپردیو په ګټه دخپلو خلکو داستثمار او بد بختۍ وسیله ګرځي چې مونږ متأسفانه پخپل تاریخ کې ډیرې داسې ناولې نمونې لرواوزموږ ډیر مشران چې نن د خپسۍ غوندې دافغان ملت په ستوني پراته دي دهغې ژوندي مثالونه ګڼل کیدلې شي. بشري ټولنې او دهغې افراد او اشخاص تل دخپل ماضي، حال او استقبال سره په ټینګ دیالکتیکي ارتباط کې ژوند کوي او مجبور دي چې ژوند وکړي او دغه ارتباطات یواځې او یواځې دکلتوري ارزښتونو او معیارونو له لارې ساتل کیدلې شي. که چیرې ممکنه وي چې بشري ټولنې او دهغې افراد دخپل ماضي سره اړیکې وشلوي او یا دادومره بې ارزښه کار ګڼل کیدلې نو دتاریخي واقعیتونو دکشف په خاطر به بې حسابه مصارف او سرمایه ګذارۍ نه کیدلې، دهغې پورې مربوط مؤسسات به نه ایجادیدلې او بې شمیره علمي کدرونه به نه روزل کیدلې.
ماضي په حقیقت کې زمونږ دحال او استقبال تهداب او بنسټ تشکیلوي نو دهغې دکامل شناخت څخه پرته دحال او راتلونکي جوړول که ناممکن نه اوسي نو غیر اساسي او ناپایدار خو به حتماً وي.حال په اوسنیو دینامیکو شرائطو کې مشکله ده چې وجود ولري. یواځې محققین او مسلکي پوهان چې غواړي مختلف قضایا او پروسې تحقیق او فورمولبندي

کړي مجبور دي هغه په نسبي سکون کې فرض او مطالعه کړي .همداسې که څوک خپل کلتوري مناسبات دخپل مستقبل پورې تړل نه غواړي، هغې ته دبعدي تحول او تکامل ارزش قایل نه اوسي او غواړي خپل زاړه کلتوري مناسبات وساتي نو هغه کمي او کیفي تحولات چې یې پخپل ژوند کې په بشري ټولنو او حتا پخپله ټولنه کې مشاهده کړي څه ډول ارزیابي کوي او دا چې مختلفې ټولنیې دراتلونکو نسلونو په خاطر سرمایه ګذاري کوي خیر دڅه لپاره؟ یا هغه سرمایه ګذارۍ چې ۵۰ یا ۱۰۰ کاله پخوا شویده دهغې نتایج مثبت او که منفي بولي؟واقعیت دادې همغسې چې بشري ټولنه په اجتماعي، اقتصادي او تخنیکي لحاظ نشي کولې دخپل ماضي، حال او استقبال سره په عدم ارتباط کې اوسي او خپل اړیکې حتا یو له هغوی سره وشلوي په کلتوري لحاظ هم دا ډول استقلالیت غیر ممکن ګڼل کیږي.مونږ افغانان شپږزره کلن تاریخ لرو چې پرته دحماسي کیسو او افسانو څخه یې کومې مادي وجودي داسې څه زیرمې ندي راپاتې چې زمونږ دتیر شمتن کلتوري میراث زیرمې یې تشکیل کړې وي. مونږ هم نه یواځې چې یوه لوټه په بله کښېښوده بلکه هغه ولاړه لوټه مو هم اوراه کړه او راتلونکی پلان مو هم پوره څرګند دي چې څه کول غواړو. دادې په دوه جملو کې دماضي، حال او استقبال په لحاظ زمونږ دکلتوري شمتنیو هست وبود. نن هم ټولو نړیوالو د ځینې بې وطنه افغانانو سره په شریکه ملا تړلې چې ټول افغاني کلتوري ارزښونه ، شتمنۍ یې غصب او د افغانستان په نوم هیواد نوم د نړۍ له نقشې څخه پاک کړي ،خو دا خبره له یاده باسي چې په دې ارمان ډیرو لویو طاقتونو خپل سرونه له لاسه ورکړي ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددوی سر نوشت هم همدا ډول وګڼی.

نن نړیوال په حقه افغانستان یو له دوه درې ډیرو وروسته پاتې هیوادونو څخه ګڼي. راشئ چې مونږ او تاسې په ډیر خجالت سره هغه یو اځیني ډیر وروسته پاتې هیواد وبولو. دا به سمه وي. مونږ به دا هم ووایو: مرګ دې وي په هغه بې پته او بې احساسه افغانانو چې ځانونه، تاریخي افتخارات او ملک د څو ناچله تورو ټنګو په بدل کې د وطن په دښمنانو خرڅوي. او ر دې وګرځي د هغوی د لعنتي قدمونو لاندې دا سپېڅلې خاوره. ورک دې شي ددغه لعنتیانو تور مخونه. او اخري قضاوت به بیا هم هغه وخت ته پریږدو چې که یو ځل د تاریخ څرخ دافغانانو په بخت وڅرخي.

استقلال چې یواځینې لوی میراث مونږ ته را پاتې وؤ دکلتوري شعور دټیټ والي په نسبت هیڅکله دهغې په ارزش نه یو پوهیدلي او ددغه لوی نعمت څخه مو لازمه ګټه نده پورته کړی. دډیر پخوا څخه مونږ اجتماعي او اقتصادي استقلال د سیاسي استقلال د لرلو سره سره ندې لرلې او پرته د اجتماعي - اقتصادي استقلال څخه سیاسي استقلال نه وجود لري او نه ارزش. پدې صورت کې د استقلال مقدس ایدیال یواځې د ځان وژلو او بل وژلو مفهوم افاده کوي چې په هیڅ صورت سره دافتخار وړ نه ګڼل کیږي. اصلي افتخار ځان ساتلو او جهان ساتلو او په نړۍ کې دنورو قومونو سره سیال ژوند کولو ته ویل کیږي. له بده مرغه تل داسې پیښه شوې چې مونږ خپل دښمن او دوست ندې پیژندلې او تل د «ځانځانی ښامار» غوندې دځان لپاره بلا ګرځیدلي وؤ. بل را باندی خپلې غوښې خوړلي او مونږ نه یو پوه شوي. مونږ تل دبل په لاس کی مناسبه وسله او دخپلو

خلکو لپاره را څخه هز اراتشه چنګیز، هلاکو او بله بده بلا جوړه شویده. دهر څه څخه ډیره بده داده چې ددغه ترخو واقعیتونو منلو ته هم حاضر نه یو. دکلتور دمقولې په باره کې ددې لنډ، خو ډیر متراکم او متکاثف بحث څخه چې زما په آند ټولو کلتوري ارزښونو او دهغوی مثبتو او منفي اړخونو ته ګوته نیول شوې، اوس په ځوانو او ددې نوې سلیزې په ادبي کلتوري کار پوهانو پورې اړه لري چې خپل بحثونه په مسلکي لحاظ په هر لوري وغزوي او غني یې کړي.

اوس چې مونږ د کلتور په باره کې د لنډ بحث بای ته ځانونه رسولي ایا ښه به نه وی په دې باره کې ځیني دا ډول پوښتنې را ولاړې شي؟ ډیر با کلتوره انسان به چاته ویل کیږي؟ ایا دغه لوی با کلتوره به هغه څوک وي چې په اصطلاح دمشرانو په مجلس کې خبره له خولې نه راباسي او که هغه خبر لوڅ ته به ویل کیږي چې دخپل چاپیریال څخه سالم برداشت او آګاهي ولري او پخپل منطقي استدلال سره زاړه فکرونه دنوي واقعیتونو منلو ته اماده کړي؟ ایا هغه چاته ویل کیري چې په فناتیک ډول په پخواني دود او دستور او زړو کلتوري مناسباتو پورې تړلی او د تمدن دکاروان په مخالفه خوا روان وي ؟یا هغه چاته به ویل کیږي چې د اقتصادي اجتماعي انکشافاتو او دوخت غوښتنې مطابق خپل فکري دینامیزم تنظیموي او ددغه تحولاتو مطابق تحول او بدلون غواړي؟ آیا دغه با کلتوره به هغه چاته ویل کیږي چې نه غواړي د پلار نیکه تورتمې کوټه، زړه بوساړه او دکرکیلی زاړه وسایل او دود بدل کړي او جوارې یې په غنمینه بدل شي او که هغه چاته به ویل کیږي چې دغه ټول زاړه مناسبات له بیخه رنګ او دځان لپاره دنوي شرایطو محیط

(c) ketabton.com: The Digital Library

دزیست او کار جوړ کړي او په هر لحاظ دنړیوالو سره ځان سیال کړي. زه پدې عقیده یم چې دکلتور مقوله په نوې لید توګه ثیړل پکار دي. کلتور په واقعیت کې د هر څه څخه دمخه دطبیعی او اجتماعی سرکشیو په مقابل کي دقاطع ټولنیز ډیرکي په ګټه اصلاحانه او بشر دوستانه مبارزي، اجتهاد او قانونمند عمل ته ویل کیږي. هر تخریبي او دځان په ګټه مغرضانه عمل ولو که هر څومره شعوري او آګانه او دهر څومره عالم انسان لخوا هم وي بې کلتوره عمل ګڼل کیږي. زما په نظر دنړۍ ډیر لوی بې کلتور انسان لمړې هغه څوک دې چې دبشریت دتباهۍ لپاره یې ذروي یا نوره ډلئیزه وژونکې وسلې جوړې کړي او ورپسې هغه څوک دې چې دهغې داستعمال او ازمایش هڅه کوي. بین المللي نظامي ارتجاعي کړۍ چې په نړۍ کې پخپله ګټه جنګونه جوړوي او دنوي استعماري او استثماري پالیسیو طرحې کوي په حقیقت کې ډیر بې کلتوره انسانان دي . لوی باکلتوره هغه چاته ویل کیږی چې په ټولنه کې دحق او عدالت دتأمین او داجتماعي ــ اقتصادي سالم انکشاف او دا ستوګنې دچاپیریال دپاک ساتلو په خاطر مبارزه کوي او قربانۍ ته حاضریږي. لوی باکلتوره هغه قاضي او څارنوال ته ویل کیږي چې دقانون په دفاع کې دریږي او په ټولنه کې دقانوني عدالت دتأمین په خاطر قهرمانانه مبارزې ته ملا تړي . لوی باکلتوره هغه سیاست پوه دې چې په خپله ټولنه کې دسیاسي فهم او درک له مخې دسیاسي وضعې دسالم انکشاف پیشبیني کوي او ددغه سالم انکشاف په خاطر په ټولنه کې صادق او سالم سیاسي ــ اجتماعي قوتونه راهڅوي اودنورو ټولنو سره سیال سیاسي ـ اجتماعي اړیکي ټینګوي، نه داچې

دخپلو شخصي ګټو په خاطر ځان اوهم خپله ټولنه دپردیو غلامان کړي. لوی باکلتوره هغه ژورنالست ته ویل کیري چې په پوره مسلکي پوهه او درک سره حقایق راټولوي او دخپلو خلکو دذهنیتونو دتنویر په خاطر یې نشر ته سپاري او ددغه لارې څخه یې هیڅ خطر او تهدید ونه ګرځولې شي نه داچې دشخصي منفعت په بدل کې حقایق تحریف کړي، په دروغو په چا دګناه پیټې وربار کړي او یا دحقیقت څخه لیري او په دروغو دچا دبرئت لارې چارې لټوي ،او یا یې د پنځو ټنګو لپاره ځانونه د چا دلعنتي میډیا بلبلان ګرځولي او ۲۴ ساعته یې ژبه چلیږي . لوی باکلتوره هغه ډاکتر، انجینر، تاریخ پوه او هر مسلکي شخص ته ویل کیږي چې دمسلکي تقدس، تقوا او دنورو مسلکونو په لړ کې دخپل مسلک دقانوني موقف څخه په ډیر جرئت او شجاعت سره قانوني دفاع وکړي نه دا چې دخپل مسلک مسلکي فاحش وګرځي او دپیسو په مقابل کي هغه دځانګړو افرادو او اشخاصو لپاره دخدمت ګذارۍ وسیله وګرځوي. دې کې شک نشته چې پیسي دژوند وسیله ده خو هدف هیڅکله ندې. هر هغه څوک چې پیسي دخپل ژوند هدف ټاکي مجبور دې منل شوي اجتماعي قوانین او ارزشونه دپښو لاندې کړي. دا ډول کسان نه یوائې دمسلکي بلکه دهیڅ ډول ملي خیانت څخه هم ډډه نه کوي نو ځکه دضعیف وجدان او ټیټ کلتور خاوندان ګڼل کیږي. په یوه ټولنه کې واقعي کلتوري ایدیالونه هغه وخت تحقق موندلې شي چې پدغه ټولنه کی پروفیسونالیزم د ټولنیز نظم دعمده اصل په حیث قبول او لکه چې قضاء داجتماعي نظم لپاره یو له اساسي قواوؤ څخه منل شوې او دقانون ددفاع او تعمیل په خاطر قضا یي محاکم او

(c) ketabton.com: The Digital Library

دقانون دحراست کميټې او کميسونونه موجود دي او يا نن ژورناليزم دڅلورم اجتماعي تنظيمي ارګان په حيث پيژندل شوې په همدې ډول په ټولنيز لحاظ مهم حياتي مسلکونه داجتماعي نظم دښه تأمين او دواقعي دموکراسۍ دپلي کيدو په خاطر دجداګانه او مستقل اجتماعي ارګانونو په حيث په رسميت وپيژندل شی او دهر مسلکی قانونيت او مسلکي تقدس دحفاظت په خاطر مسلکي محاکم، کميتي او کميسونونه په ملي او بين المللی سويه تشکيل شي. پدې صورت کې په بشري ټولنه کې واقعي نظم او عدالت تاميندلې شي. پورتنۍ موضوع البته ما د خپل فهم او درک له مخې په نوې ليد توګه دعميق فهم خاوندانو دنظر دتحريک لپاره راولاړه او وړاندي کړه. زه په نړۍ کي د سولي او امنيت د تأمين په خاطر د پورتني کلتوري ارزشونو، اصولو او قوانينو مراعاتول لازمي او ضروري شرط ګڼم. په غير صورت کي، په نړۍ کي دسولې او امنيت تأمين نا شونې بريښي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلاندې سرچینو څخه په ګټه اخیستنه

١ – په پښتو ژبه د قرآنکریم تفسیر (لومړی او دوهم ټوک) ،.
٢ـ سید بهادرشاه ظفر کاکا خیل «پښتانه د تاریخ په رڼا کې».
٣ـ میر غلام محمد غبار «افغانستان در تسیر تاریخ » لومړی او دوهم ټوک .
٤ـ مولاناجلال الدین محمد بلخي مشهور به مولانا «متن کامل مثنوی معنوی»
٥ـ مولاناجلال الدین محمد بلخي مشهور به مولانا «کلیات شمس تبریزی»
٦ـ الفت ګل پاچا «د الفت مرغلرې»
د شهرت ننګیال په زیار
٧ـ رحمان با با «کلیات»
د حنیف خلیل سریزه ، یادښتونه او وییپا نګه
٨ـ پوهاند ډاکټر سید بهاوالدین مجروح «نا اشنا سندرې»
٩ـ پوهاند ډاکټر سید بهاوالدین مجروح «ځانځاني ښامار»
١٠ـ حرکت سید شیر اقا «دعینیت فلسفه» ،لومړی برخه ،دملي دفاع وزارت مطبعه ، ١٣٦٥ هجري ش. کال
١١ـ حرکت سید شیر اقا «ایرو دینامیک ،دینامیک پرواز» ،دملي دفاع وزارت مطبعه ، ١٣٥٢ هجري ش.کال
١٢ـ اقبال لاهوری «کلیات »
١٣ـ روستا یار سید علیشاه معاون سرمحقق «جهان بې انتها» اندیشه های عرفانی حکیم سنایی غزنوی.
١٤ـ اساسات روانشناسی اجتماعي
له روسي څخه فارسي ژباړه: دکتور یحیا یی
١٥ـ محمد جعفر مصفا «انسان در اسارت فکر !»

١٦ـ پی ییر آلن و دیتر کلی «حقیقت تجاوز شوروی بر افغانستان »
فارسي ژباړه :عبدالرحیم احمد پروانی.
١٧ـ دیه ګو کوردو ویزو سلیک اس.هاریسون «پشت پرده افغانستان »
فارسي ژباړه : اسدالله شفایی.
١٨ـ جنرال م. ا. ګارییف «افغانستان » زما وروتی جګړه.
په پښتو ژباړن : محمد طاهر کاښي
١٩ـ جنرال لیاخوفسکې «دافغان میرانه او غمیزه»
په پشتو ژباړن : محب الرحمن .
٢٠ـ ستر جنرال الکساندر مایوروف «په افغانسان کې رښتیا څه تیریدل ؟»
په پښتو ژباړن ډاکټر داود جنبش.
٢١ـ سر اولف کارو «پښتانه (پټانز)»
په پښتو ژباړن : الحاج شیر محمد کریمي.
٢٢ـ محمد حسنین هیکل «ابو الهول او کمیسار»
پښتو ژباړه محمد اصف اکرام .
٢٣ـ دکتر مهدی بهار «میراث خوار استثمار»
٢٤ـ شجاع الدین شفا «تولدی دیگر »
ایران کهن ،در هزارهای نو
٢٥ـ سرو پالي رادا کریشنان او دلاس لاندې پوهانو ډله یي. «تاریخ فلسفی شرق و غرب» «لومړی او دوهم ټوک »
فارسي ژباړه: خسرو جهانداري.
٢٦ـ تاریخ فلسفه سیاسي «لومړي ، دوهم او دریم ټوک».
پازارګارد ډاکټر بهاء الدین .
٢٧ـ ویل دورا نت «تاریخ فلسفه »
فارسي ژباړه: عباس زریاب
٢٨ـ ویل دورانت.«لذات فلسفي .»

(c) ketabton.com: The Digital Library

فارسي ژباړه: عباس زرياب.
۲۹ ـ حنا فخوري او خليل جر . «تاريخ فلسفه در جهان اسلام»
فارسي ژباړه: عبد المحمد آيتي.
۳۰ ـ ګي پلانتي ـ بونژور «هګل واندیشهٔ فلسفی در روسیه».
فارسي ژباړه: محمد جعفر پوينده.
۳۱ ـ ګ. و. هګل «فنومنو لوژي روح»
ترجمهٔ فارسی: دکتر زيبا جبلی
۳۲ ـ ګ. و. هګل «عقل در تاريخ»
ترجمهٔ فارسی: دکتر حمید عنایت
۳۳ ـ ګ. و. هګل «دفلسفي علومو دايرة المعارف» په الماني ژبه
۳۴ ـ در بارهٔ هګل و فلسفهٔ او «د مقالو ټولګه».
مجتهد ي ډاکټر کريم.
۳۵ ـ اتين ژيلسون «روح فلسهٔ قرون وسطی
فارسي ژباړه: ع. داوودی
۳۶ ـ اتين ژيلسون «نقد تفکر فلسفي غرب . از قرون وسطي تا اوايل قرن حاضر».
فارسي ژباړه: دکتر احمد احمدی
۳۷ ـ لوسين ګلدمن «کانت و فلسفه معاصر»
فارسي ژباړه: پرويز بابيی
۳۸ ـ سپينوزا «شرح اصول فلسهٔ دکارت و تفکرات ما بعد الطبيعی
فارسي ژباړه: دکتر محسن جهانګيري
۳۹ ـ دکترکريم مجتهدي «دکارت و فلسف او»
۴۰ ـ مور تيمور جي. آدلر . ده اشتباه فلسفي:
فارسي ژباړه: انشا ءا لله رحمتي .
۴۱ ـ ګوهر الرحمن ګوهر «قرآن او ساينس».
«لومړې، دوهم، دريم څلورم او پنځم ټوک»

۴۲ ـ ډبليو. کي. سي. ګاتري «تا ريخ فلسفه ي يونان» (۱۵) افلا طون (بخش سوم)
فارسي ژباړه: حسن فتحي.
۴۳ ـ فرويد ډاکتر زيګموند . «اصول روانکاوي باليني.
ټولوونکي او فارسي ژباړه: ډاکټر سعيد شجاع شفتي
۴۴ ـ سرمحقق محمد ناصر) ناصر ستانکزي «تاثيرات تغير ارزش پول در معاملات اقتصادي.»
۴۵ ـ سرمحقق محمد ناصر (ناصر ستانکزي مطالعه و تحقيق وضع دموګرافي افغانستان.
۴۶ ـ ډاکټر سيد ابوالفضل قاضي «شريعت پناهي»
حقوق اساسي و نهاد هاي سياسي.
۴۷ ـ ډاکټر علي شريعتي روش شناخت اسلام.
۴۸ ـ بهاءالدين خرمشاهي. قرآن شناخت (مبا حثي در فرهنګ آفريني قرآن).
۴۹ ـ ايان مک لين . «فرهنګ علوم سياسي آکسفورد»
فارسي ژباړه: احمد ي ډاکټر حميد
۵۰ ـ محمد نادر ايوبي کندهاري «فلسفه.»
۵۱ ـ فلسفي روسي قاموس کال ۱۹۸۷
د ای. ت. فرا لوا تر نظر لاندي ډلي لخوا
۵۲ ـ سياسي روسي قاموس مسکو ۱۹۸۳ کال چاپ
۵۳ ـ ک. مارکس ـ ف. انګلس «فلسفه ـ پوهنتوني چاپ» په الماني ژبه.
۵۴ ـ ک. مارکس ـ ف. انګلس «منتخبات» په روسي ژبه.
۵۵ ـ ک. مارکس ـ ف. انګلس «کليات» په روسي ژبه.
۵۶ ـ لنين. و. ای. «منتخبات» په روسي ژبه.
۵۷ ـ لنين. و. ای. «کليات» په روسي ژبه.
۵۸ ـ ګروميکو. آ «خاطرات» په الماني ژبه .
۵۹ ـ ټولنيز شعور او دهغې ډولونه ، سياسي خپرونه ، مسکو ۱۹۸۶ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دمقالو مجموعه ، دمختلفو ليكوالو له خوا ، په روسي ژبه.

۶۰ـ س. ب. كريمسكي او ف. اي. كوزنيځوف «په نوي طبعيت پيژندنه كي د نړۍ ليد مقولي» په روسي ژبه.

۶۱- رضا داوری اردکانی «فارابی مؤسس فلسفهً اسلامی»

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library